

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

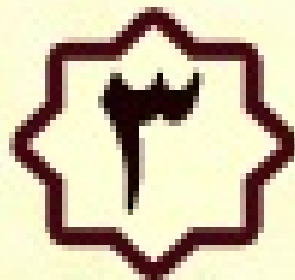
www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

دانشنامه

عقاید اسلامی

معرفت‌شناسی

مؤلف: محمد علی شیری

ترجمه:
محمد علی شیری

پیشگامی:
دکتر رضا بنجمکار

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشنامه عقاید اسلامی

نویسنده:

محمد محمدی ری شهری

ناشر چاپی:

موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۵	دانشنامه عقاید اسلامی جلد ۳
۱۵	مشخصات کتاب
۱۶	اشاره
۲۲	بخش هشتم : کسب شناخت
۲۲	اشاره
۲۴	فصل یکم : وجوب آموختن
۲۴	۱ / ۱ وجوب آموختن بر هر مسلمان
۲۸	۲ / ۱ وجوب آموختن در هر حال
۲۸	اشاره
۳۰	ز گهواره تا گور دانش بجوی
۳۲	۳ / ۱ جستجوی دانش ، از طلب مال ، واجب تر است
۳۴	۴ / ۱ هشدار درباره ترک آموختن
۴۲	فصل دوم : فضیلت آموختن
۴۲	۱ / ۲ تأکید بر جستجوی دانش
۵۰	۲ / ۲ فضیلت جویای دانش
۵۶	۳ / ۲ برتری دانشجویی بر عبادت
۵۶	اشاره
۶۶	نکته هایی درباره برتری دانش بر عبادت
۶۶	۱ . کدام دانش و کدام عبادت ؟
۶۷	۲ . نقش سازنده عبادت در کنار دانش
۶۸	۳ . مبالغه در بیان فضیلت دانش
۷۰	۴ / ۲ بهره های جستجوی دانش
۷۰	الف _ دوستی خدا

۷۰	ب _ احترام فرشتگان
۷۴	ج _ تعهد شدن روزی
۷۶	د _ آموزش خواهی همه چیز
۷۸	ه _ آموزش گناهان
۷۸	و _ هموار شدن راه بهشت
۸۴	فصل سوم : آداب آموختن
۸۴	الف _ آنچه شایسته است
۸۴	۱ / ۳ اخلاص
۸۸	۲ / ۳ انتخاب آموزگار شایسته
۹۲	۳ / ۳ رعایت اولویت ها
۹۶	۴ / ۳ آسودگی
۹۸	۵ / ۳ فهم
۱۰۰	۶ / ۳ آموختن شفاهی
۱۰۰	۷ / ۳ خوب گوش دادن
۱۰۲	۸ / ۳ نگارش
۱۰۴	۹ / ۳ پرسیدن
۱۰۹	۱۰ / ۳ اندیشیدن
۱۰۹	۱۱ / ۳ مذاکره
۱۱۱	۱۲ / ۳ شناخت آرا
۱۱۱	۱۳ / ۳ پذیرش حق از هر کس
۱۱۱	اشاره
۱۱۹	توضیحی درباره انتخاب آموزگار
۱۲۱	۱۴ / ۳ حرص
۱۲۱	۱۵ / ۳ استمرار
۱۲۳	۱۶ / ۳ شکیبایی
۱۲۵	۱۷ / ۳ پرهیزگاری

- ۱۲۷ ----- ۱۸ / ۳ فروتنی در برابر آموزگار
- ۱۲۹ ----- ۱۹ / ۳ میانه روی در خوراک
- ۱۲۹ ----- ۲۰ / ۳ سحرخیزی
- ۱۳۱ ----- ۲۱ / ۳ غنیمت شمردن فرصت در خردسالی و نوجوانی
- ۱۳۳ ----- ب _ آنچه شایسته نیست
- ۱۳۳ ----- ۲۲ / ۳ آموختن برای غیر خدا
- ۱۳۳ ----- اشاره
- ۱۴۳ ----- توضیحی درباره احادیث اخلاص در طلب معرفت
- ۱۴۵ ----- ۲۳ / ۳ خجالت کشیدن
- ۱۴۷ ----- ۲۴ / ۳ پراکندگی در مجلس
- ۱۴۷ ----- ۲۵ / ۳ آداب کلی آموختن
- ۱۶۱ ----- فصل چهارم : آداب پرسیدن
- ۱۶۱ ----- الف _ آنچه سزاوار است
- ۱۶۱ ----- ۱ / ۴ خردورزی
- ۱۶۱ ----- ۲ / ۴ پرسیدن برای دانستن
- ۱۶۵ ----- ۳ / ۴ نیکو پرسیدن
- ۱۶۵ ----- ۴ / ۴ رعایت حق تقدم
- ۱۶۷ ----- ب _ آنچه شایسته نیست
- ۱۶۷ ----- ۵ / ۴ پرسیدن برای درمانده کردن
- ۱۶۹ ----- ۶ / ۴ پرسیدن از چیزهایی که پاسخش زیانبار است
- ۱۸۷ ----- ۷ / ۴ پرسش از چیزهای بی فایده
- ۱۸۷ ----- ۸ / ۴ بسیار پرسیدن
- ۱۸۷ ----- اشاره
- ۱۸۹ ----- توضیحی درباره نکوهش بسیار پرسیدن
- ۱۹۱ ----- فصل پنجم : احکام آموختن
- ۱۹۱ ----- الف _ آنچه آموختنش واجب است

- ۱۹۱ ۱ / ۵ شناخت خدا
- ۱۹۳ ۲ / ۵ پایه های اسلام
- ۲۰۱ ۳ / ۵ واجبات دین
- ۲۰۵ ب _ آنچه آموختنش شایسته است
- ۲۰۵ ۴ / ۵ خودشناسی
- ۲۱۰ ۵ / ۵ دانش های اهل بیت
- ۲۱۰ ۶ / ۵ آنچه خوبی و درستی را می افزاید
- ۲۱۸ ۷ / ۵ آنچه سود می بخشد
- ۲۲۰ ۸ / ۵ از هر دانشی ، نیکوترینش
- ۲۲۲ ۹ / ۵ زبان های گوناگون
- ۲۲۴ ج _ آنچه آموختنش حرام است
- ۲۲۴ ۱۰ / ۵ آنچه به فساد می انجامد
- ۲۲۴ ۱۱ / ۵ علم نجوم
- ۲۲۴ اشاره
- ۲۲۸ سخنی درباره تحریم علم نجوم
- ۲۲۸ ۱۲ / ۵ سحر
- ۲۳۰ د _ آنچه آموختنش شایسته نیست
- ۲۳۰ ۱۳ / ۵ آنچه سود نمی بخشد
- ۲۳۰ اشاره
- ۲۳۴ توضیحی درباره احکام آموختن
- ۲۳۴ ۱ . آموختن واجب
- ۲۳۴ الف _ علومی که تحصیل آنها ، واجب عینی است
- ۲۳۵ ب _ علومی که تحصیل آنها ، واجب کفایی است
- ۲۳۶ ۲ . آموختن مستحب
- ۲۳۶ ۳ . آموختن حرام
- ۲۳۶ ۴ . آموختن مکروه

۲۳۷ ۵ . آموختن مباح
۲۳۸ بخش نهم : آموزش
۲۳۸ اشاره
۲۴۰ فصل یکم : ضرورت آموزش
۲۴۰ ۱ / ۱ وجوب آموزش بر دانشمند
۲۴۲ ۲ / ۱ حرمت پنهان داشتن دانش
۲۴۸ ۳ / ۱ مسئولیت رهبر در آموزش
۲۵۲ فصل دوم : فضیلت آموزش
۲۵۲ ۱ / ۲ سنت پیامبران
۲۵۴ ۲ / ۲ ویژگی های آموزش
۲۵۴ الف _ زکات دانش
۲۵۶ ب _ برترین صدقه
۲۵۸ ۳ / ۲ فایده های آموزش
۲۵۸ الف _ استواری دانش
۲۶۰ ب _ رشد خرد
۲۶۰ ج _ صدقه همیشگی
۲۶۲ د _ آموزش خواهی همه چیز
۲۶۲ ه _ درود فرستادن همه چیز
۲۶۴ ۴ / ۲ فضیلت آموزگار
۲۶۸ ۵ / ۲ گوناگون
۲۷۴ فصل سوم : آداب آموزش
۲۷۴ ۱ / ۳ اخلاص
۲۷۶ ۲ / ۳ برابری میان شاگردان
۲۷۶ ۳ / ۳ بزرگداشت شاگرد
۲۷۶ ۴ / ۳ فروتنی برای شاگرد
۲۷۸ ۵ / ۳ مدارا

- ۲۸۰ ۶ / ۳ بذل دانش به شایستگان و دور داشتن آن از ناهلان
- ۲۹۰ ۷ / ۳ مزد نگرفتن بر آموزش معارف دین
- ۲۹۲ فصل چهارم : آداب پاسخ دادن
- ۲۹۲ ۱ / ۴ آنچه مایه درستی رأی است
- ۲۹۴ ۲ / ۴ آنچه مایه اشتباه می شود
- ۲۹۶ ۳ / ۴ گفتن «نمی دانم»
- ۲۹۶ اشاره
- ۳۰۲ فضیلت اقرار به نادانی
- ۳۱۰ ۴ / ۴ سکوت
- ۳۱۲ ۵ / ۴ گوناگون
- ۳۱۶ بخش دهم : دانشمند
- ۳۱۶ اشاره
- ۳۱۸ فصل یکم : منزلت دانشمند
- ۳۱۸ ۱ / ۱ فضایل دانشمندان
- ۳۱۸ الف _ امینان خدا
- ۳۲۰ ب _ دوستان خدا
- ۳۲۰ ج _ وارثان پیامبران
- ۳۲۲ د _ نزدیک ترین مردم به پیامبران
- ۳۲۶ ه _ پاک خوترین مردم
- ۳۲۶ و _ مرگب آنان ، برتر از خون شهیدان است
- ۳۲۸ ز _ حاکم بر شاهان
- ۳۲۸ ح _ نگرستن به آنان ، عبادت است
- ۳۳۰ ط _ زنده در میان مردگان
- ۳۳۲ ی _ مرگشان ، شکافی در دین است
- ۳۳۶ ک _ گریستن همه چیز بر مرگ آنان
- ۳۳۸ ۲ / ۱ ویژگی های راسخان در دانش

- ۳۴۰ ۳ / ۱ ویژگی های داناترین مردم
- ۳۴۴ ۴ / ۱ برتری دانشمند بر عابد
- ۳۵۲ ۵ / ۱ مَثَل دانشمندان
- ۳۵۲ الف _ مانند ستارگان
- ۳۵۲ ب _ چون ماه تمام
- ۳۵۲ ج _ مانند کسی که چراغ به همراه دارد
- ۳۵۴ ۶ / ۱ فایده های همنشینی با دانشمند
- ۳۶۰ ۷ / ۱ دانشمندان در روز قیامت
- ۳۶۴ ۸ / ۱ گوناگون
- ۳۷۲ فصل دوم : ویژگی های دانشمند
- ۳۷۲ الف _ آنچه شایسته دانشمند است
- ۳۷۲ ۱ / ۲ عمل
- ۳۸۸ ۲ / ۲ اخلاق پسندیده
- ۳۹۰ ۳ / ۲ بردباری
- ۳۹۶ ۴ / ۲ سکوت
- ۳۹۸ ۵ / ۲ فروتنی
- ۴۰۰ ۶ / ۲ نجات بخشیدن نادان
- ۴۰۰ ۷ / ۲ مبارزه با ابلیس
- ۴۰۵ ۸ / ۲ مبارزه با ستمکار
- ۴۱۲ ۹ / ۲ نفی بدعت ها
- ۴۱۴ ۱۰ / ۲ خیرخواهی برای یکدیگر
- ۴۱۴ ۱۱ / ۲ اندازه خود را شناختن
- ۴۱۶ ۱۲ / ۲ مباحثه
- ۴۱۸ ۱۳ / ۲ توقّف به هنگام ندانستن
- ۴۲۰ ۱۴ / ۲ اعتراف به نادانی
- ۴۲۲ ۱۵ / ۲ بسنده نکردن به آنچه می داند

- ۴۲۸ ۱۶ / ۲ یاری جستن از خدا برای افزایش دانش
- ۴۲۸ ۱۷ / ۲ یاری جستن از خدا برای بهره بردن از دانش
- ۴۳۰ ۱۸ / ۲ پناه بردن به خدا از بهره نبردن از دانش
- ۴۳۲ ۱۹ / ۲ پناه جستن به خدا از نادانی
- ۴۳۲ ۲۰ / ۲ استغفار از نادانی
- ۴۳۴ ۲۱ / ۲ پوزش خواستن از نادانی
- ۴۳۴ ب _ آنچه سزاوار دانشمند نیست
- ۴۳۴ ۲۲ / ۲ عمل نکردن
- ۴۳۶ ۲۳ / ۲ ادعای دانش
- ۴۳۸ ۲۴ / ۲ دنیادوستی
- ۴۴۰ ۲۵ / ۲ کاسبی کردن با دانش دینی
- ۴۴۴ ۲۶ / ۲ نشست و برخاست با پادشاه ستمگر
- ۴۴۶ ۲۷ / ۲ جاه طلبی
- ۴۴۸ ۲۸ / ۲ غرور
- ۴۵۰ ۲۹ / ۲ حسادت
- ۴۵۰ ۳۰ / ۲ حرص
- ۴۵۰ ۳۱ / ۲ خودنمایی
- ۴۵۲ ۳۲ / ۲ زیاد خندیدن
- ۴۵۲ ۳۳ / ۲ گوناگون
- ۴۶۰ فصل سوم : حقوق دانشمند و یاددهنده و یادگیرنده
- ۴۶۰ ۱ / ۳ حقوق دانشمند
- ۴۶۰ الف _ اکرام
- ۴۶۴ ب _ کوچک شمردن دانشمند
- ۴۶۴ ج _ فروتنی در برابر وی
- ۴۶۶ د _ پایین آوردن صدا نزد وی
- ۴۶۶ ه _ پیروی از وی

۴۶۸	و _ دیدار وی
۴۶۸	ز _ همنشینی با وی
۴۷۴	ح _ پرسش از وی
۴۷۶	ط _ خدمت به وی
۴۷۶	ی _ ستیزه نکردن با وی
۴۷۶	ک _ گوناگون
۴۷۸	۲ / ۳ حقوق آموزگار
۴۸۶	۳ / ۳ حقوق دانشجو
۴۹۰	فصل چهارم : انواع دانشمندان
۴۹۶	فصل پنجم : نمونه های والای دانش و حکمت
۴۹۶	۱ / ۵ پیامبران
۵۰۲	۲ / ۵ خاندان ابراهیم
۵۰۴	۳ / ۵ بنی اسرائیل
۵۰۴	۴ / ۵ خاندان محمد
۵۰۸	۵ / ۵ لقمان
۵۱۴	۶ / ۵ قُتیب بن ساعده
۵۱۹	۷ / ۵ مَثَرَم بن رَغیب
۵۱۹	۸ / ۵ سلمان
۵۲۱	۹ / ۵ روبیل
۵۲۵	فصل ششم : دانشمندان بد
۵۲۵	۱ / ۶ هشدار به دانشمند بی کردار
۵۳۳	۲ / ۶ فراوانی دانشمندان بی کردار
۵۳۳	۳ / ۶ مَثَل دانشمند بی کردار
۵۳۷	۴ / ۶ دانشمند بی کردار ، نادان است
۵۴۱	۵ / ۶ نکوهش دانشمندان بد
۵۵۲	۶ / ۶ خطر لغزش دانشمند

۵۵۵ ----- ۷/۶ خطر دانشمندان بد

۵۵۹ ----- ۸/۶ خطر دانشمند بدکار و نادان عابد

۵۶۱ ----- ۹/۶ حساب دانشمندان بد

۵۶۳ ----- ۱۰/۶ کیفی دانشمندان بد

۵۸۰ ----- درباره مرکز

مشخصات کتاب

سرشناسه : محمدی ری شهری، محمد، 1325 -

عنوان قراردادی : موسوعه العقائد الاسلامیه . فارسی

عنوان و نام پدیدآور : دانش نامه عقاید اسلامی / محمدی ری شهری، همکار رضا برنجکار ؛ مترجم مهدی مهریزی ؛ برای موسسه علمی و فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر.

مشخصات نشر : قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، 1385 -

مشخصات ظاهری : ج.

فروست : مرکز تحقیقات دارالحدیث؛ 102.

شابک : 245000 ریال: دوره 964-493-117-3 ؛ 550000 ریال: دوره، چاپ سوم 978-964-493-117-8 ؛ ج. 1 964-
493-118-1 ؛ ج. 1، چاپ دوم: 9789644931178 ؛ ج. 1، چاپ سوم 978-964-493-118-5 ؛ ج. 2 964-493-119-
X ؛ ج. 2، چاپ دوم: 978-964-493-119-2 ؛ ج. 3 964-493-120-3 ؛ ج. 3، چاپ دوم: 978-964-493-120-8 ؛
ج. 4 964-493-121-1 ؛ ج. 4، چاپ سوم 978-964-493-121-5 ؛ ج. 5 X-123-493-964-978 ؛ ج. 5، چاپ سوم 978-
964-493-122-2 ؛ ج. 6 964-493-123-8 ؛ ج. 6 978-964-493-123-9 ؛ 550000 ریال (دوره، چاپ دوم) ؛ ج. 7
964-493-124-6 ؛ ج. 7 978-964-493-124-6 ؛ 550000 ریال (ج. 7 چاپ دوم دوره) ؛ 50000 ریال (ج. 8) ؛ ج. 8،
چاپ سوم 978-964-493-252-6 ؛ 50000 ریال: ج. 9 978-964-493-253-3 ؛ 550000 ریال (ج. 9، چاپ دوم)

یادداشت : فارسی - عربی.

یادداشت : هر یک از جلد های این کتاب با همکاری و ترجمه افراد مختلف انجام شده است.

یادداشت : ج. 8 و 9 (چاپ اول: 1386).

یادداشت : ج. 1 تا 7، 9 (چاپ دوم: 1386).

یادداشت : ج. 1، 2، 4 تا 9 (چاپ سوم: 1387).

یادداشت : کتابنامه.

مندرجات : ج. 1-3. معرفت شناسی. - ج. 4-7. خداشناسی. - ج. 8-9 عدالت خداوند

موضوع : اسلام -- عقاید -- احادیث

موضوع : احادیث شیعه -- قرن 14

شناسه افزوده : برنجکار، رضا، 1342 -

شناسه افزوده : مهریزی، مهدی، 1341 -، مترجم

شناسه افزوده : دار الحدیث. مرکز تحقیقات

شناسه افزوده : دار الحدیث. مرکز چاپ و نشر

رده بندی کنگره : 1385 8041م334BP211/5

رده بندی دیویی : 297/4172

شماره کتابشناسی ملی : 1047281

ص: 1

اشاره

بخش هشتم : کسب شناخت

اشاره

بخش هشتم : کسب شناختفصل یکم : وجوب آموختنفصل دوم : فضیلت آموختنفصل سوم : آداب آموختنفصل چهارم : آداب پرسیدنفصل پنجم : احکام آموختن

الفصل الأول: وجوب التعلّم 1 / 1 وجوب التعلّم على كلِّ مُسليمٍ رسول الله صلى الله عليه وآله: طلب العلم فريضة على كلِّ مُسليمٍ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: طلب العلم فريضة على كلِّ مُسليمٍ ومُسلمَةٍ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: طلب العلم فريضة على كلِّ مُسليمٍ، ألا إنَّ الله يُحبُّ بُغاة العلم. (3)

1- سنن ابن ماجه: ج 1 ص 81 ح 224، المعجم الصغير: ج 1 ص 16، تاريخ بغداد: ج 4 ص 157 كلّها عن أنس وج 1 ص 408 عن محمّد بن عبد الله بن الحسن عن الإمام زين العابدين عن الإمام عليّ عليهما السلام عنه صلى الله عليه وآله وج 5 ص 204 عن محمّد بن عبد الله بن الحسين عن الإمام زين العابدين عن أبيه عليهما السلام عنه صلى الله عليه وآله؛ الأماي، المفيد: ص 29 ح 1 عن محمّد بن جعفر عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام، الأماي، الطوسي: ص 487 ح 1069 عن محمّد بن عليّ بن الحسين عن الإمام الرضا عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله، بصائر الدرجات: ص 3 ح 3 عن الإمام عليّ عليه السلام عنه صلى الله عليه وآله، منيه المرید: ص 99، بحار الأنوار: ج 1 ص 171 ح 24.

2- كنز الفوائد: ج 2 ص 107، عدّه الداعي: ص 63 عن محمّد بن عليّ بن الحسين، مجمع البيان: ج 1 ص 74 كلاهما عن الإمام الرضا عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله، تنبيه الخواطر: ج 2 ص 176، عوالي اللآلي: ج 4 ص 70 ح 36، بحار الأنوار: ج 1 ص 177 ح 54.

3- الكافي: ج 1 ص 30 ح 1، بصائر الدرجات: ص 2 ح 1 كلاهما عن زيد بن عليّ عن الإمام الصادق عليه السلام، المحاسن: ج 1 ص 353 ح 745 عن الإمام الصادق عليه السلام، بحار الأنوار: ج 1 ص 172 ح 26.

فصل یکم : وجوب آموختن

1 / 1 وجوب آموختن بر هر مسلمان

فصل یکم : وجوب آموختن 1 / 1 وجوب آموختن بر هر مسلمان پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : جستجوی دانش ، بر هر مسلمانی واجب است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : جستجوی دانش ، بر هر زن و مرد مسلمانی واجب است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : جستجوی دانش ، بر هر مسلمانی واجب است . آگاه باشید که خداوند ، جویندگان دانش را دوست دارد .

عنه صلى الله عليه وآله: طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ ، فَاطْلُبُوا الْعِلْمَ مِنْ مَظَانِّهِ ، وَاقْتَسِمُوهُ مِنْ أَهْلِهِ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: ما مِنْ مُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ وَلَا حُرٍّ وَلَا مَمْلُوكٍ إِلَّا وَلِلَّهِ عَلَيْهِ حَقٌّ وَاجِبٌ أَنْ يَتَعَلَّمَ مِنَ الْعِلْمِ وَيَتَّقَهُ فِيهِ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: قَلْبٌ لَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ مِنَ الْحِكْمَةِ كَبَيْتِ خَرِبٍ ، فَتَعَلَّمُوا وَعَلَّمُوا ، وَتَقَوُّهُوا وَلَا - تَمُوتُوا جُهَالاً ؛ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَعْذِرُ عَلَى الْجَهْلِ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ ، فَاعْدُوا أَيُّهَا الْعَبْدُ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا وَلَا خَيْرَ فِيمَا بَيْنَ ذَلِكَ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ ، وَبَدَلُهُ لِلنَّاسِ فَرِيضَةٌ ، وَالنَّصِيحَةُ لَهُمْ فَرِيضَةٌ ، وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَرِيضَةٌ. (5)

تحف العقول: قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَرْبَعَةٌ تَلْزَمُ كُلَّ ذِي حِجْبٍ وَعَقْلٍ مِنْ أُمَّتِي . قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا هُنَّ؟ قَالَ: إِسْتِمَاعُ الْعِلْمِ ، وَحِفْظُهُ ، وَنَشْرُهُ ، وَالْعَمَلُ بِهِ. (6)

1- الأمامي ، الطوسي : ص 569 ح 1176 و ص 488 ح 1069 ، عدّه الداعي : ص 63 كلّها عن محمد بن عليّ عن الإمام الرضا عن أبيه عليهم السلام ، مجمع البيان: ج 1 ص 74 ، منيه المرید: ص 108 ، إرشاد القلوب : ص 165 كلّها عن الإمام الرضا عليه السلام عنه صلى الله عليه وآله ، تنبيه الخواطر : ج 2 ص 176 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 171 ح 24 .

2- مجمع البيان : ج 2 ص 782 ؛ تفسير القرطبي : ج 4 ص 122 نحوه .

3- الفردوس : ج 3 ص 208 ح 4590 ، كنز العمال : ج 10 ص 147 ح 28750 نقلاً عن ابن السني وكلاهما عن ابن عمر .

4- الفردوس : ج 2 ص 437 ح 3908 عن الإمام عليّ عليه السلام ، كنز العمال : ج 10 ص 159 ح 28824 .

5- الفردوس : ج 2 ص 438 ح 3909 عن أنس .

6- تحف العقول: ص 57 ، كنز الفوائد : ج 2 ص 107 ، دعائم الإسلام: ج 1 ص 79 عنهم عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله ، أعلام الدين: ص 81 ، بحار الأنوار: ج 1 ص 168 ح 14 .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: جستجوی دانش، بر هر مسلمانی واجب است. پس دانش را از جایی که احتمال بودنش هست، بجوید و آن را از اهلش فراگیرید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ مرد و زن مؤمنی و هیچ آزاد و بنده ای نیست، مگر آن که حقی واجب از جانب خدا بر گردن اوست و آن، آموختن دانش و تقه (ژرفکاو) در آن است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دلی که در آن چیزی از حکمت نباشد، همچون خانه ای ویران است. پس فراگیرید و بیاموزید و تقه کنید و نادان نمیرید که خدای عز و جلعدری را بر نادانی نمی پذیرد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: جستجوی دانش، بر هر مؤمنی واجب است. پس ای بنده [ای خدا]! یا دانشمند باش یا دانشجو که در این میان، خیر دیگری نیست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: جستجوی دانش، واجب است، بذل دانش به مردم، واجب است، اندرز دادن به مردم، واجب است و جهاد در راه خدای عز و جل واجب است.

تحف العقول: پیامبر خدا فرمود: «بر هر خردمند اندیشمندی از اتم، چهار چیز لازم است». گفته شد: ای پیامبر خدا! آنها چیستند؟ فرمود: «گوش دادن به دانش، حفظ، انتشار و عمل کردن به آن».

الإمام عليّ عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِطَلْبِ الْعِلْمِ ، فَإِنَّ طَلْبَهُ فَرِيضَةٌ. (1)

الإمام الصادق عليه السلام: طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ. (2)

منه المرید: فی الإنجیل قالَ اللهُ تَعَالَى فِي السُّورَةِ السَّابِعَةِ عَشْرَةَ مِنْهُ: وَيَلُّ لِمَنْ سَمِعَ بِالْعِلْمِ وَلَمْ يَطْلُبْهُ، كَيْفَ يُحْشَرُ مَعَ الْجُهَالِ إِلَى النَّارِ؟ ! اَطْلُبُوا الْعِلْمَ وَتَعَلَّمُوهُ، فَإِنَّ الْعِلْمَ إِنْ لَمْ يُسْعِدْكُمْ لَمْ يُشَقِّكُمْ، وَإِنْ لَمْ يَرْفَعْكُمْ لَمْ يَضَعْكُمْ، وَإِنْ لَمْ يُغْنِكُمْ لَمْ يُفْقِرْكُمْ، وَإِنْ لَمْ يَنْفَعْكُمْ لَمْ يَضُرَّكُمْ، وَلَا تَقُولُوا: نَخَافُ أَنْ نَعْلَمَ فَلَا نَعْمَلْ، وَلَكِنْ قُولُوا: نَرْجُو أَنْ نَعْلَمَ وَنَعْمَلَ، وَالْعِلْمُ يَشْفَعُ لِصَاحِبِهِ، وَحَقُّ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُخْزِيَهُ. إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: يَا مَعْشَرَ الْعُلَمَاءِ، مَا ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ؟ فَيَقُولُونَ: ظَنُّنَا أَنْ يَرْحَمَنَا وَيَغْفِرَ لَنَا. فَيَقُولُ تَعَالَى: فَإِنِّي قَدْ فَعَلْتُ، إِنِّي قَدْ اسْتَوْدَعْتُكُمْ حِكْمَتِي لَا لِشَرِّ أَرْضَتُهُ بِكُمْ، بَلْ لِخَيْرِ أَرْضَتِهِ بِكُمْ، فَادْخُلُوا فِي صَالِحِ عِبَادِي إِلَى جَنَّتِي بِرَحْمَتِي. (3)

1 / 2 وجوبُ التَّعَلُّمِ عَلَى كُلِّ حَالٍ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: اَطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصَّيْنِ؛ فَإِنَّ طَلْبَ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ. (4)

- 1- .كنز الفوائد : ج 1 ص 319 ، كشف الغمّة : ج 3 ص 137 عن الإمام الجواد عن آبائه عنه عليهم السلام ، بحار الأنوار : ج 1 ص 183 ح 89 .
- 2- .الكافي : ج 1 ص 30 ح 2 ، بصائر الدرجات : ص 3 ح 4 وزاد في آخره «من فرائض الله» وكلاهما عن عيسى بن عبد الله العمري ، المحاسن : ج 1 ص 353 ح 745 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 172 ح 28 .
- 3- .منه المرید : ص 120 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 186 ح 110 .
- 4- .شعب الإيمان : ج 2 ص 254 ح 1663 ، تاريخ بغداد : ج 9 ص 364 ، تاريخ أصبهان : ج 2 ص 124 ح 1277 ، الفردوس : ج 1 ص 78 ح 236 كلّها عن أنس ؛ مشكاة الأنوار : ص 239 ح 691 ، منه المرید : ص 103 وليس فيه ذيله ، روضه السواعظين : ص 16 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 180 ح 65 .

1 / 2 وجوب آموختن در هر حال

اشاره

امام علی علیه السلام: همواره در جستجوی دانش باشید که جستجوی آن، واجب است.

امام صادق علیه السلام: جستجوی دانش، واجب است.

منیه المرید: خداوند متعال، در سوره هفدهم انجیل فرموده است: «وای به حال کسی که از دانش بشنود و آن را نجوید. چگونه همراه نادانان به سوی آتش برانگیخته می شود؟ دانش بجوید و آن را فراگیرید که اگر شما را خوش بخت نسازد، بدبخت نمی کند؛ و اگر شما را سربلند نکند، سرشکسته نمی سازد؛ و اگر شما را توانگر نکند، نادار نمی کند؛ و اگر به شما سودی نبخشد، زیان نمی رساند. و نگویید: می ترسیم بدانیم و عمل نکنیم؛ بلکه بگویید: امید داریم بدانیم و عمل کنیم. دانش برای دارنده اش شفاعت می کند و بر خدا سزااست که او را رسوا نکند. خداوند متعال روز قیامت می فرماید: ای گروه دانشمندان! گمان شما به پروردگارتان چیست؟. می گویند: گمانمان این است که بر ما رحمت آورد و ما را بیامرزد. آنگاه خداوند متعال می فرماید: پس من چنین کردم. من حکمتم را در شما به ودیعه نهادم، نه برای بدی به شما، بلکه برای نیکی به شما. پس همراه بندگان شایسته من و به رحمت من، به بهشتم در آید».

1 / 2 وجوب آموختن در هر حال پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانش را بجوید، هر چند در چین باشد. زیرا جستجوی دانش، بر هر مسلمانی واجب است.

الفردوس عن ابن عباس: «وَإِذْ قَالَ لُقْمَنُ لِبْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ ...» (1) ... يَا بُنَيَّ، إِنْ كَانَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ الْعِلْمِ بَحْرٌ مِنْ نَارٍ يُحْرِقُكَ وَبَحْرٌ مِنْ مَاءٍ يُغْرِقُكَ، فَانْقِذْهُمَا إِلَى الْعِلْمِ حَتَّى تَقْتَسِمَهُ وَتَعَلَّمَهُ، فَإِنَّ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ دَلِيلُ الْإِنْسَانِ، وَعِزُّ الْإِنْسَانِ، وَمَنَارُ الْإِيمَانِ، وَدَعَائِمُ الْأَرْكَانِ، وَرِضْدَا الرَّحْمَنِ. (2)

الإمام زين العابدين عليه السلام: لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي طَلَبِ الْعِلْمِ لَطَلَبُوهُ وَلَوْ بَسَفَكَ الْمُهَجِّجُ (3) وَخَوَّضَ اللَّجَجِجَ (4)، إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَوْحَى إِلَى دَانِيَالٍ: إِنَّ أَمَقَّتْ عَيْدِي إِلَى الْجَاهِلِ الْمُسْتَحْفُ بِحَقِّ أَهْلِ الْعِلْمِ، التَّارِكُ لِلِإِقْتِدَاءِ بِهِمْ. وَإِنَّ أَحَبَّ عَيْدِي إِلَى النَّبِيِّ الطَّالِبِ لِلثَّوَابِ الْجَزِيلِ، اللَّازِمِ لِلْعُلَمَاءِ، التَّابِعِ لِلْحُلَمَاءِ، الْقَابِلُ عَنِ الْحُكَمَاءِ. (5)

الإمام الصادق عليه السلام: أَطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِخَوْضِ اللَّجَجِ وَشَقِّ الْمُهَجِّجِ. (6)

عنه عليه السلام: طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ حَالٍ. (7)

أطلب العلم من المهد إلى اللحد المعروف المنسوب إلى النبي صلى الله عليه وآله أنه قال: «اطلبوا العلم من المهد إلى اللحد». وجاء هذا المضمون في «آداب المتعلمين»، و«الوافي» بالنحو الآتي: «قيل: وقت الطلب من المهد إلى اللحد» (8). وورد في هامش «آداب المتعلمين» ما نصّه: «وفي الأثر المعروف: اطلبوا العلم من المهد إلى اللحد»، (9) وفي هامش «تفسير القمّي» أيضا: «ومنه الحديث المعروف: اطلبوا العلم من المهد إلى اللحد» (10). ونظم الشاعر الفارسيّ هذا الكلام شعرا، فقال: چنين گفتم پیغمبر راستگو زگهواره تا گور دانش بجو (11) بيد انا لم نعر على هذا التعبير في الجوامع الروائيّة، رغم الجهود المبذولة. والمبالغة المذكورة في هذا الكلام هي بالشعر أشبه منها بكلام النبي صلى الله عليه وآله. وقد سمى محققو «آداب المتعلمين» و«تفسير القمّي» هذا الكلام حديثا، بلا تحقيق.

1- لقمان: 13.

2- الفردوس: ج 4 ص 422 ح 7231.

3- المهججه: دم القلب، ولا بقاء للنفس بعد ما تراق مهجتها (لسان العرب: ج 2 ص 370).

4- التنج الأمر: إذا عظم واختلط، ولججه البحر: مُعْظَمُهُ (النهاية: ج 4 ص 233).

5- الكافي: ج 1 ص 35 ح 5 عن أبي حمزة، منيه المرید: ص 111، عوالي اللآلي: ج 4 ص 61 عن الإمام الصادق عليه السلام وفيه صدره إلى «اللجج»، بحار الأنوار: ج 1 ص 185 ح 109.

6- أعلام الدين: ص 303، بحار الأنوار: ج 78 ص 277 ح 113.

7- بصائر الدرجات: ج 2 ص 2 عن عيسى بن عبد الله العمري، بحار الأنوار: ج 1 ص 172 ح 27.

8- آداب المتعلمين: ص 111، الوافي: ج 1 ص 126.

9- آداب المتعلمين: ص 111.

10- تفسير القمّي: ج 2 ص 401.

11- تعريب: هكذا قال النبي الصادق صلى الله عليه وآله: اطلبوا العلم من المهد إلى اللحد.

ز گهواره تا گور دانش بجوی

الفردوس_ به نقل از ابن عباس ، درباره آیه شریف: «و هنگامی که لقمان به اندرز و پند به پسرش گفت ...» _: ... پسرکم! اگر میان تو و دانش دریایی از آتش باشد که تو را بسوزاند و دریایی از آب باشد که تو را غرق کند ، از میان آن دو بگذر تا دانش بیندوزی و بیاموزی که فراگیری دانش ، راهنمای آدمی و عزت انسان و چراغ ایمان و [مایه] استواری دین و خشنودی [خدای] رحمان است .

امام زین العابدین علیه السلام: اگر مردم می دانستند که در جستجوی دانش چه چیزی [نهفته] است ، بی گمان ، در پی آن می رفتند؛ حتی اگر خون می دادند و در اعماق دریا فرو می رفتند . خدای _ تبارک و تعالی _ به دانیال وحی کرد : «منفورترین بندگانم نزد من ، نادانی است که حق اهل علم را سبک بشمارد و پیروی از ایشان را رها کند و محبوب ترین بندگانم نزد من ، پرهیزگاری است که جویای پاداش فراوان ، همراه دانایان ، پیرو برداران و پذیرشگر حکیمان است» .

امام صادق علیه السلام: دانش را بجوید ، هرچند در ژرفای دریا فرو روید و خونتان بریزد .

امام صادق علیه السلام: جستجوی دانش در هر حال ، واجب است .

ز گهواره تا گور ، دانش بجوین جمله معروف و منسوب به پیامبر خداست که فرمود : *أطلبوا العلم من المهد إلى اللحد* . (1) از گهواره تا گور ، دانش بجوید . در آداب المتعلمین و نیز الوافی ، این مضمون بدین شکل آمده است : گفته شده است : وقت طلب علم ، از گهواره تا گور است . (2)(3) در پاورقی آداب المتعلمین و تفسیر القمّی نیز آمده است : در روایتی معروف آمده است که : «از گهواره تا گور ، دانش بجوید» . 4 فردوسی ، شاعر نامی پارسی زبان نیز این کلام را چنین به شعر درآورده است : چنین گفت پیغمبر راستگو ز گهواره تا گور ، دانش بجو . با همه تلاشی که برای یافتن این سخن در جوامع روایی صورت گرفت ، چنین مضمونی یافت نشد . مبالغه ای که در این سخن آمده ، به شعر ، بیشتر شباهت دارد تا به سخن پیامبر خدا . محققان محترم آداب المتعلمین و تفسیر القمّی بدون تحقیق ، این کلام را «حدیث» نامیده اند .

1- آداب المتعلمین : ص 111 .

2- آداب المتعلمین : ص 111 ، الوافی : ج 1 ص 126 .

3- آداب المتعلمین : ص 111 ، تفسیر القمّی : ج 2 ص 401 .

1 / 3 طلب العلم أوجب من طلب المال رسول الله صلى الله عليه وآله: خير سليمان بين الملك والمال والعلم فاختار العلم، فأعطى العلم والمال والملك باختياره العلم. (1)

الإمام علي عليه السلام: أيها الناس! اعلّموا أنّ كمال الدين طلب العلم والعمل به، وأنّ طلب العلم أوجب عليكم من طلب المال، إنّ المال مقسوم بينكم مضمون لكم، قد فسدهم عادل بينكم وضد منه، سيئ لكم به، والعلم مخزون عليكم عند أهله قد أمرتم بطلبه منهم، فاطلبوه واعلموا أنّ كثرة المال مفسدة للدين مفساة للقلوب، وأنّ كثرة العلم والعمل به مصلحة للدين وسبب إلى الجنة، والتفقات تنقص المال والعلم يركو على إنفاقه، فإنفاقه بثه إلى حفظه ورواته. (2)

-
- 1- نثر الدرّ: ج 1 ص 175، روضه الواعظين: ص 16؛ الفردوس: ج 2 ص 192 ح 2957 كلاهما عن ابن عباس نحوه، كنز العمال: ج 10 ص 153 ح 28783.
- 2- تحف العقول: ص 199، الكافي: ج 1 ص 30 ح 4، منية المرید: ص 109 وفيهما صدره إلى «فاطلبوه»، بحار الأنوار: ج 1 ص 175 ح 41.

1 / 3 جستجوی دانش ، از طلب مال ، واجب تر است

1 / 3 جستجوی دانش ، از طلب مال ، واجب تر است پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : سلیمان ، میان پادشاهی و مال و دانش مخیر شد . پس دانش را برگزید و با این انتخابش ، دانش و مال و پادشاهی به او بخشیده شد .

امام علی علیه السلام : ای مردم! بدانید که کمال دین ، جستجوی دانش و عمل به آن است و بی گمان ، جستجوی دانش از جستجوی مال بر شما واجب تر است؛ چون مال ، میان شما قسمت و تضمین شده است و آن را خدای دادگر میان شما قسمت و ضمانت کرده است و به آن وفا می کند . ولی دانش در گنجینه ای دور از چشم شما و نزد اهلش نهاده شده است و به جستجوی آن ، فرمان یافته اید . پس آن را بجویید و بدانید که فراوانی مال ، مایه تباهی دین و سختی دل است ، حال آن که فراوانی دانش و عمل به آن ، صلاح دین و وسیله رسیدن به بهشت است . هزینه کردن ، مال را کاهش می دهد و دانش ، با هزینه کردن ، افزایش می یابد . هزینه کردن دانش ، انتشار آن در میان حافظان و ناقلان آن است .

الإمام الباقر عليه السلام: سَارِعُوا فِي طَلَبِ الْعِلْمِ ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَحَدِيثٌ وَاحِدٌ فِي حَلَالٍ وَحَرَامٍ تَأْخُذُهُ عَنْ صَادِقٍ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا حَمَلْتُ مِنْ ذَهَبٍ وَفِضَّةٍ. (1)

راجع: ج 2 ص 300 (خير من المال).

1 / 4 التَّحْذِيرُ مِنْ تَرْكِ التَّعَلُّمِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا عَلَى بَابِهِ مَلَكَانِ ، فَإِذَا خَرَجَ قَالَا : أَعْدُ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا وَلَا تَكُنِ الثَّالِثَ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: أَعْدُ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا أَوْ مُسْتَمِعًا أَوْ مُجِبًّا ، وَلَا تَكُنِ الْخَامِسَ فَتَهْلِكَ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: أَعْدُ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا أَوْ مُسْتَمِعًا أَوْ مُحَدِّثًا ، وَلَا تَكُنِ الْخَامِسَ فَتَهْلِكَ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: أَعْدُ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا أَوْ مُجِيبًا أَوْ سَائِلًا ، وَلَا تَكُنِ الْخَامِسَ فَتَهْلِكَ. (5)

عنه صلى الله عليه وآله: أَعْدُ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا ، وَإِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ لَاهِيًا مُتَلَدِّذَاً. (6)

-
- 1- المحاسن: ج 1 ص 356 ح 755 ، مستطرفات السرائر: ص 157 ح 25 وفيه «تنازعوا» بدل «سارعوا» وكلاهما عن جابر ، مشكاه الأنوار: ص 236 ح 673 عن الإمام الصادق عليه السلام ، بحار الأنوار: ج 2 ص 146 ح 14 .
 - 2- الفردوس: ج 4 ص 35 ح 6110 عن أبي هريره ، كنز العمال: ج 10 ص 168 ح 28872 .
 - 3- حليه الأولياء: ج 7 ص 237 ، المعجم الأوسط: ج 5 ص 231 ح 5171 كلاهما عن أبي بكره ، عيون الأخبار لابن قتيبه: ج 2 ص 119 عن لقمان الحكيم ، كنز العمال: ج 10 ص 143 ح 28730 ؛ منيه المرید: ص 106 ، إرشاد القلوب: ص 166 نحوه وفيه «محبًا لهم» ، بحار الأنوار: ج 1 ص 195 ح 13 .
 - 4- كنز الفوائد: ج 2 ص 31 .
 - 5- نثر الدر: ج 1 ص 174 .
 - 6- المحاسن: ج 1 ص 355 ح 753 عن جابر الجعفي عن الإمام الباقر عليه السلام ، جامع الأحاديث للقمي: ص 58 ، مشكاه الأنوار: ص 236 ح 672 عن الإمام الباقر عليه السلام عنه صلى الله عليه وآله ، بحار الأنوار: ج 1 ص 194 ح 10 .

1 / 4 هشدار درباره ترک آموختن

امام باقر علیه السلام: در جستجوی دانش شتاب کنید . سوگند به آن که جانم به دست اوست ، تنها یک حدیث در حلال و حرام که از شخص راستگویی فرا بگیری ، بهتر از دنیا و آنچه از زر و سیم است که در آن نهاده اند .

ر . ک : ج 2 ص 301 (بهتر از مال) .

1 / 4 هشدار درباره ترک آموختن پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : کسی نیست ، جز آن که بر در خانه اش دو فرشته ایستاده اند و هنگام بیرون آمدنش به وی می گویند : «یا دانشمند باش یا دانشجو ، و سومی مباح» .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : یا دانشمند باش یا دانشجو یا شنونده دانش و یا دوستدار آن ، و پنجمی مباح که هلاک می گردی .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : یا دانشمند باش یا دانشجو یا شنونده دانش و یا روایتگر آن ، و پنجمی مباح که هلاک می گردی .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : یا دانشمند باش یا دانشجو یا پاسخگو یا پرسشگر ، و پنجمی مباح که هلاک می گردی .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : یا دانشمند باش و یا دانشجو ، و مبادا که بازیگوش و لذتجو باشی .

عنه صلى الله عليه وآله: النَّاسُ اثْنَانِ: عَالِمٌ وَمُتَعَلِّمٌ، وَمَا عَدَا ذَلِكَ هَمَجٌ رَعَاعٌ لَا يَعْبَأُ اللَّهُ بِهِمْ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: لَيْسَ مِنِّي إِلَّا عَالِمٌ أَوْ مُتَعَلِّمٌ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: لَا خَيْرَ فِيمَنْ كَانَ فِي أُمَّتِي لَيْسَ بِعَالِمٍ وَلَا مُتَعَلِّمٍ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: النَّاسُ رَجُلَانِ: عَالِمٌ وَمُتَعَلِّمٌ، وَلَا خَيْرَ فِيمَا سِوَاهُمَا. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: خُذُوا الْعِلْمَ قَبْلَ أَنْ يَنْفَدَ، فَإِنَّ ذَهَابَ الْعِلْمِ ذَهَابُ حَمَلَتِهِ. (5)

عنه صلى الله عليه وآله: قَلْبٌ لَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ مِنَ الْحِكْمَةِ كَبَيْتِ خَرِبٍ، فَتَعَلَّمُوا وَعَلَّمُوا وَتَفَقَّهُوا وَلَا تَمُوتُوا جُهَالًا، فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَعْذِرُ عَلَى الْجَهْلِ. (6)

عنه صلى الله عليه وآله: لَا خَيْرَ فِي الْعَيْشِ إِلَّا لِرَجُلَيْنِ: عَالِمٍ مُطَاعٍ أَوْ مُسْتَمِعٍ وَاغٍ. (7)

عنه صلى الله عليه وآله: أُغْدُ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا أَوْ أَحَبَّ الْعُلَمَاءِ، وَلَا تَكُنْ رَابِعًا فَتَهْلِكَ بِبُغْضِهِمْ. (8)

الإمام عليّ عليه السلام: أُغْدُ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا، وَلَا تَكُنْ الثَّالِثَ فَتَعْطَبَ. (9)

1- مروج الذهب: ج 3 ص 44 وراجع: الخصال: ص 39 ح 22.

2- الفردوس: ج 3 ص 419 ح 5279 عن ابن عمر، كنز العمال: ج 10 ص 156 ح 28804.

3- نثر الدرّ: ج 1 ص 175 وراجع: المعجم الكبير: ج 8 ص 220 ح 7875.

4- المعجم الكبير: ج 10 ص 201 ح 10461، حليه الأولياء: ج 1 ص 376 كلاهما عن عبدالله، كنز العمال: ج 10 ص 140 ح 28712.

5- الفردوس: ج 2 ص 165 ح 2827 عن أبي أمامه وراجع: المعجم الكبير: ج 8 ص 232 ح 7906.

6- كنز العمال: ج 10 ص 147 ح 28750 نقلاً عن ابن السني عن ابن عمر.

7- الكافي: ج 1 ص 33 ح 7، الخصال: ص 40 ح 28 كلاهما عن السكوني عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام، روضه الواعظين: ص 10، دعائم الإسلام: ج 1 ص 81 وفيه «راحة» و«ناطق» بدل «خير» و«مطاع»، عوالي اللآلي: ج 4 ص 74 ح 55، بحار الأنوار: ج 1 ص 168 ح 12.

8- الخصال: ص 123 ح 117 عن محمد بن مسلم وغيره عن الإمام الصادق عليه السلام، الكافي: ج 1 ص 34 ح 3، المحاسن: ج 1 ص 355 ح 754، مستطرفات السرائر: ص 157 ح 24 كلّها عن أبي حمزة الثمالي عن الإمام الصادق عليه السلام وفيها «أهل العلم» بدل «العلماء»، بحار الأنوار: ج 1 ص 187 ح 2.

9- كنز الفوائد: ج 2 ص 109، بحار الأنوار: ج 1 ص 196 ح 19.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مردم دو گونه اند: دانشمند و دانشجو، و جز این، دنباله روانی کم خرد و بی ارزش اند که خداوند، توجّهی به ایشان ندارد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: از من نیست، جز دانشمند یا دانشجو.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر یک از افراد امت من که نه دانشمند است، نه دانشجو، در او خیری نیست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مردم دو گونه اند: دانشمند و دانشجو، و در جز این دو دسته خیری نیست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانش را پیش از رفتنش به دست آورید که رفتن دانش، به رفتن حاملان آن است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دلی که در آن چیزی از حکمت نباشد، همچون خانه ای ویران است. پس فراگیرید و بیاموزید و نیک بفهمید و نادان نمیرید که خدای عز و جلعذری را بر نادانی نمی پذیرد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خیری در زندگانی نیست، مگر برای دو کس: دانشمندی پیروی شده یا شنونده ای فراگیرنده.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: یا دانشمند باش یا دانشجو و یا دانشمندان را دوست بدار، و چهارمی مباش که با دشمنی شان هلاک می گردی.

امام علی علیه السلام: یا دانشمند باش یا دانشجو، و سومی مباش که هلاک می گردی.

عنه عليه السلام: كُنْ عَالِمًا نَاطِقًا أَوْ مُسْتَمِعًا وَاعِيًا، وَإِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ الثَّالِثَ. (1)

عنه عليه السلام: إِذَا لَمْ تَكُنْ عَالِمًا نَاطِقًا فَكُنْ مُسْتَمِعًا وَاعِيًا. (2)

عنه عليه السلام_ لِكَمِيلِ بْنِ زِيَادٍ: يَا كَمِيلُ، إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبَ أَوْعِيَّةً، فَخَيْرُهَا أَوْعَاها لِلْخَيْرِ. وَالنَّاسُ ثَلَاثَةٌ: فَعَالِمٌ رَبَّانِيٌّ، وَمُتَعَلِّمٌ عَلَى سَبِيلِ نَجَاهٍ، وَهَمَجٌ رِعَاعٌ أَتْبَاعُ كُلِّ نَاعِقٍ، لَمْ يَسْتَضِيئُوا بِنُورِ الْعِلْمِ وَلَمْ يَلْجَأُوا إِلَى رُكْنٍ وَثِيقٍ. إِنَّ هَاهُنَا لِعِلْمًا _ وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ _ لَوْ أَصَبْتُ لَهُ حَمَلَةً! لَقَدْ أَصَبْتُ لِقِنًا (3) غَيْرَ مَأْمُونٍ يَسْتَعْمَلُ الدِّينَ لِلدُّنْيَا، وَيَسْتَظْهَرُ بِحُجَجِ اللَّهِ عَلَى كِتَابِهِ، وَيَنْعَمُهُ عَلَى مَعْاصِيهِ، أَفَّ لِحَامِلِ حَقِّ لَا يُصَيِّرُهُ لَهُ، يَنْقَدِخُ الشُّكُّ فِي قَلْبِهِ بِأَوَّلِ عَارِضٍ مِنْ شُبُهَةٍ، لَا يَدْرِي أَيْنَ الْحَقُّ، إِنْ قَالَ أَخْطَأَ، وَإِنْ أَخْطَأَ لَمْ يَدْرِ، مَشْغُوفٌ بِمَا لَا يَدْرِي حَقِيقَتَهُ، فَهُوَ فِتْنَةٌ لِمَنْ افْتَنَّ بِهِ، وَإِنَّ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهِ مَنْ عَرَفَهُ اللَّهُ دِينَهُ، وَكَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلًا أَنْ لَا يَعْرِفَ دِينَهُ. (4)

عنه عليه السلام: لَا يَسْتَنْكِفَنَّ مَنْ لَمْ يَكُنْ يَعْلَمُ أَنْ يَتَعَلَّمَ. (5)

الإمام الباقر عليه السلام: أَعْدُ عَالِمًا خَيْرًا، وَتَعَلَّمَ خَيْرًا. (6)

الإمام الصادق عليه السلام: النَّاسُ ثَلَاثَةٌ: عَالِمٌ، وَمُتَعَلِّمٌ، وَغُثَاءٌ (7). (8)

- 1- غرر الحكم : ح 7155 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 391 ح 6625 .
- 2- غرر الحكم : ح 4090 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 136 ح 3099 .
- 3- أى فهما غير ثقهما (النهاية : ج 4 ص 266) .
- 4- جامع بيان العلم وفضله : ج 2 ص 112 وراجع: نهج البلاغه : الحكمة 147 والخصال : ص 186 ح 257 وخصائص الأئمة عليهم السلام : ص 105 وراجع: ج 2 ص 42 الفصل الأول / قيمة العلم / خير من المال .
- 5- غرر الحكم : ح 10242 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 521 ح 9475 .
- 6- المحاسن : ج 1 ص 355 ح 752 ، الأصول الستة عشر : ص 73 وفيه «متعلما» بدل «تعلم» ، بحار الأنوار : ج 1 ص 194 ح 9 .
- 7- الغثاء : أرذال الناس وسقطهم (النهاية: ج 2 ص 343) .
- 8- الكافي : ج 1 ص 34 ح 2 ، الخصال : ص 123 ح 115 ، بصائر الدرجات : ص 9 ح 5 كلها عن أبي خديجه وح 4 عن أبي سلمه وص 8 ح 3 عن سالم .

امام علی علیه السلام: دانشمندی سخنور و یا شنوایی فراگیرنده باش، و مبادا که سومی باشی!

امام علی علیه السلام: اگر دانشمندی سخنور نیستی، شنوایی فراگیرنده باش.

امام علی علیه السلام_ خطاب به کمیل بن زیاد: ای کمیل! این دل‌ها همچون ظرف اند که بهترین آنها جایگزین آنها نسبت به خیر و نیکی است و مردم، سه گونه اند: دانشمند ربّانی، دانشجوی راه نجات و فرومایگانی که به دنبال هر بانگی روان باشند، از نور دانش، پرتوی بر نگرفته و به ستون استواری پناه نبرده اند. در این جا (امام علیه السلام با دست به سینه اش اشاره کرد) دانشی [فراوان] نهفته است. کاش برای آن، حاملانی می یافتیم. به حاملانی تیزهوش، ولی غیرقابل اعتماد برخوردیم که دین را ابزار دنیا می کنند و از حجت های خدا بر ضد کتابش و از نعمت های او بر معصیت ها یاری می جویند. بدا به حال حامل حقی که به سوی حق نگراید (1) و با نخستین شبهه، شک در دلش زبانه کشد و نداند که حق کجاست و چون سخن گوید، خطا کند و اگر خطا رود، نفهمد و دل باخته چیزی باشد که حقیقتش را نمی داند! پس برای کسی که مفتونش گردد، فتنه است. یکی از کامل ترین خیرها این است که خداوند، دینش را به کسی بشناساند و در نادانی انسان، همین بس که دینش را نشناسد.

امام علی علیه السلام: آن که نمی داند، هرگز از یادگیری خودداری نمی کند.

امام باقر علیه السلام: دانشمندی نیک باش و به فراگیری نیکی پرداز.

امام صادق علیه السلام: مردم، سه گونه اند: دانشمند، دانشجو، بی سر و پا.

1- ممکن است «لا- یُصِیرُهُ لَه» که در متن عربی آمده، تصحیف «لا بصیره له» به معنای «بی بصیرت» باشد، همان گونه که در نهج البلاغه آمده است.

عنه عليه السلام: لَسْتُ أَحِبُّ أَنْ أَرَى الشَّابَّ مِنْكُمْ إِلَّا غَادِيًّا فِي حَالَيْنِ: إِمَّا عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا، فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ فَرَطًا، فَإِنْ فَرَطَ ضَيَّعَ، وَإِنْ ضَيَّعَ أَثِمَ، وَإِنْ أَثِمَ سَكَنَ النَّارَ وَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بِالْحَقِّ. (1)

عنه عليه السلام: لَا يَنْبَغِي لِمَنْ لَمْ يَكُنْ عَالِمًا أَنْ يُعَدَّ سَعِيدًا، وَلَا لِمَنْ لَمْ يَكُنْ وَدُودًا أَنْ يُعَدَّ حَمِيدًا. (2)

1- الأُمالي، الطوسي: ص 303 ح 604 عن أبي قتاده، بحار الأنوار: ج 1 ص 170 ح 22.

2- تحف العقول: ص 364، بحار الأنوار: ج 78 ص 246 ح 70.

امام صادق علیه السلام: دوست ندارم که جوانان شما را جز در این دو حالت ببینم: یا دانشمند یا دانشجو، که سوگند به آن که محمد صلی الله علیه و آله را به حق برانگیخت، اگر چنین نکند، کوتاهی کرده است و اگر کوتاهی کند، تباه گرداند و اگر تباه گرداند، گناه کند و اگر گناه کند، در آتش ساکن شود.

امام صادق علیه السلام: سزا نباشد آن که دانشمند نیست، خوش بخت شمرده شود و آن که مهربان نیست، ستوده به شمار آید.

الفصل الثاني : فضل التعلّم 1 / 2 تأكيد طلب العلم رسول الله صلى الله عليه وآله : تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ ؛ فَإِنَّ تَعَلَّمَهُ حَسَنَةٌ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله : أَطْلُبُوا الْعِلْمَ ؛ فَإِنَّهُ السَّبَبُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله : تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ ، تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ ، تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ ، فَإِنَّهُ أَمْرٌ مَقْبُوضٌ ، وَالْعِلْمُ سَيِّقَبُضٌ ، وَتَظْهَرُ الْفِتْنُ حَتَّى يَخْتَلِفَ اثْنَانِ فِي فَرِيضَةٍ لَا يَجِدَانِ أَحَدًا يَفْصِلُ بَيْنَهُمَا. (3)

-
- 1- الخصال : ص 522 ح 12 عن الإمام عليّ عليه السلام ، الأمالى ، الطوسى : ص 488 ح 1070 عن معاذ بن جبل و ح 1071 عن أنس ، تحف العقول : ص 28 ، أعلام الدين : ص 302 عن الإمام الباقر عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 1 ص 166 ح 7 .
 - 2- الأمالى ، المفيد : ص 29 ص 1 ، الأمالى ، الطوسى : ص 521 ح 1148 كلاهما عن محمد بن جعفر عن أبيه الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام ، إرشاد القلوب : ص 165 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 172 ح 25 .
 - 3- سنن الدارمى : ج 1 ص 78 ح 225 ، سنن الدار قطنى : ج 4 ص 81 ح 45 ، السنن الكبرى : ج 6 ص 343 ح 12173 ، تفسير القرطبي : ج 5 ص 56 ، جامع بيان العلم وفضله : ج 1 ص 154 وليس فيه «تعلّموا القرآن وعلموه الناس» وكلّها عن ابن مسعود، كنز العمال: ج 1 ص 530 ح 2372 ؛ جامع الأحاديث للقمي : ص 67 وليس فيه «تعلّموا الفرائض وعلموه الناس».

فصل دوم : فضیلت آموختن

1 / 2 تأکید بر جستجوی دانش

فصل دوم : فضیلت آموختن 1 / 2 تأکید بر جستجوی دانش پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانش را فراگیرید که فرا گرفتنش ، حَسَنَه (پاداش دار) است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانش را بجوئید که آن ، رشته میان شما و خداوند عز و جل است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانش را فراگیرید و به مردم بیاموزید . فریضه ها را فراگیرید و به مردم بیاموزید . قرآن را فراگیرید و به مردم بیاموزید که من از دنیا خواهم رفت و دانش نیز به زودی گرفته می شود و فتنه ها آشکار می گردد؛ تا آن جا که دو نفر در فریضه ای اختلاف کنند و کسی را برای فیصله دادن نیابند .

عنه صلى الله عليه وآله: أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ ثَلَاثَةٌ: طَلَبُ الْعِلْمِ، وَالْجِهَادُ، وَالْكَسْبُ؛ لِأَنَّ طَالِبَ الْعِلْمِ حَبِيبُ اللَّهِ، وَالْغَازِي وَلِيُّ اللَّهِ، وَالْكَاسِبُ صَدِيقُ اللَّهِ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: مَجَالِسُ الْعِلْمِ عِبَادَةٌ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: الْعَالِمُ وَالْمُتَعَلِّمُ شَرِيكَانِ فِي الْأَجْرِ وَلَا خَيْرَ فِي سَائِرِ النَّاسِ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ الْعَالِمَ وَالْمُتَعَلِّمَ فِي الْأَجْرِ سَوَاءٌ، يَأْتِيَانِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَقَرَسَى رِهَانٍ يَزْدَحِمَانِ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: الْعَالِمُ وَالْمُتَعَلِّمُ شَرِيكَانِ فِي الْخَيْرِ. (5)

الإمام عليّ عليه السلام: الشَّائِخُ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. (6)

عنه عليه السلام: ضَادُّو الْجَهْلِ بِالْعِلْمِ. (7)

عنه عليه السلام: زُذُّو الْجَهْلَ بِالْعِلْمِ. (8)

1- تنبيه الغافلين: ص 428 ح 669 عن أبي سعيد الخدرى .

2- جامع الأحاديث للقمي: ص 116 عن موسى بن إبراهيم عن الإمام الكاظم عن آبائه عليهم السلام، غرر الحكم: ح 9765 وفيه «غنيمة» بدل «عبادة» .

3- سنن ابن ماجه: ج 1 ص 83 ح 228، المعجم الكبير: ج 8 ص 220 ح 7875، تاريخ بغداد: ج 2 ص 212 كلّها عن أبي أمامه، سنن الدارمي: ج 1 ص 84 ح 251، جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 27 وكلاهما عن أبي الدرداء نحوه، كنز العمال: ج 10 ص 154 ح 28791؛ بصائر الدرجات: ص 4 ح 8 عن جابر بن يزيد الجعفي عن الإمام الباقر عليه السلام عنه صلى الله عليه وآله وليس فيه ذيله، منية المرید: ص 105، غرر الحكم: ح 1912، عيون الحكم والمواعظ: ص 21 ح 133 وفي كلاهما «في ما بين ذلك» بدل «في سائر الناس»، عوالي اللآلي: ج 1 ص 81 ح 2، بحار الأنوار: ج 1 ص 176 ح 46 .

4- بصائر الدرجات: ص 3 ح 1 عن جابر عن الإمام الباقر عليه السلام، جامع الأحاديث للقمي: ص 58 وليس فيه «يزدحمان»، بحار الأنوار: ج 2 ص 17 ح 40 .

5- مسند الشهاب: ج 1 ص 188 ح 279 عن أبي الدرداء، كنز العمال: ج 10 ص 134 ح 28672 .

6- روضه الواعظين: ص 15، بحار الأنوار: ج 1 ص 179 ح 62 .

7- غرر الحكم: ح 5912، عيون الحكم والمواعظ: ص 310 ح 5448 .

8- غرر الحكم: ح 5405، عيون الحكم والمواعظ: ص 270 ح 4964 .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بهترین کارها بر روی زمین، سه چیزند: جستجوی دانش، جهاد و کسب؛ زیرا دانشجو، حبیب خدا، و مجاهد، ولی خدا و کاسب، صدیق خداست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مجلس های دانش، عبادت است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانشمند و دانشجو در اجر شریک اند و در بقیه مردم، خیری نیست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانشمند و دانشجو، در اجر مساوی اند و روز رستاخیز، مانند دو سوار در حال مسابقه، همدوش هم در می رسند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانشمند و دانشجو، در خیر شریک اند.

امام علی علیه السلام: ره سپار در جستجوی دانش، مانند مجاهد در راه خداست.

امام علی علیه السلام: به وسیله دانش با نادانی بستیزید.

امام علی علیه السلام: نادانی را با دانایی پاسخ دهید.

عنه عليه السلام: أَطْلُبُوا الْعِلْمَ تَرشُدُوا. (1)

عنه عليه السلام: أَطْلَبِ الْعِلْمَ تَرَدَّدَ عِلْمًا. (2)

عنه عليه السلام: إِقْتَنِ الْعِلْمَ ، فَإِنَّكَ إِنْ كُنْتَ غَيِّبًا زَانِكًا ، وَإِنْ كُنْتَ فَقِيرًا مَانِكًا (3) . (4)

عنه عليه السلام: مُدَارَسَةُ الْعِلْمِ لَذَّةُ الْعُلَمَاءِ. (5)

عنه عليه السلام في صِدْقِهِ الْمُتَّقِينَ: مِنْ عِلْمِهِ أَحَدِهِمْ أَنْتَ تَرَى لَهُ قُوَّةً فِي دِينِهِ ، وَحَزْمًا فِي لِينِهِ ، وَإِيمَانًا فِي يَقِينِهِ ، وَحِرْصًا فِي عِلْمِهِ ، وَعِلْمًا فِي حِلْمِهِ. (6)

عنه عليه السلام: أَيُّهَا النَّاسُ ، إِعْلَمُوا أَنَّ كَمَالَ الدِّينِ طَلَبُ الْعِلْمِ وَالْعَمَلُ بِهِ. (7)

عنه عليه السلام: تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَمَلَهُ وَأَنْشَرَهُ فِي أَهْلِهِ ، يُكْتَبَ لَكَ أَجْرُ تَعَلُّمِهِ وَعَمَلِهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى. (8)

عنه عليه السلام في الْحِكْمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ: تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ وَإِنْ لَمْ تَنَالُوا بِهِ حَقًّا ، فَلَا تَنْ يَدَمَ الزَّمَانُ لَكُمْ أَحْسَنُ مِنْ أَنْ يُدَمَّ بِكُمْ. (9)

1- غرر الحكم : ح 2478 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 89 ح 2109 .

2- غرر الحكم : ح 2276 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 83 ح 1993 .

3- مان الرجل أهله : كفاهم وأنفق عليهم وعالهم (لسان العرب : ج 13 ص 425) .

4- غرر الحكم : ح 2331 وح 4547 وفيه «تعلم» بدل «اقتن» ، عيون الحكم والمواعظ : ص 78 ح 1874 وفيه «صانك» بدل «مانك» وراجع: شرح نهج البلاغه : ج 20 ص 310 ح 553 .

5- غرر الحكم : ح 9755 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 485 ح 8940 وفيه «الأولياء» بدل «العلماء» .

6- نهج البلاغه : الخطبه 193 ، الكافي : ج 2 ص 231 ح 4 ، الخصال : ص 571 ح 2 عن أبي سليمان الحلواني وكلاهما عن الإمام الصادق عليه السلام نحوه ، تحف العقول : ص 160 وفيه «خوفا في ليين» ، بحار الأنوار : ج 67 ص 316 ح 50 .

7- الكافي : ج 1 ص 30 ح 4 ، تحف العقول : ص 199 ، منيه المرید : ص 109 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 175 ح 41 .

8- أعلام الدين : ص 95 عن كميل بن زياد .

9- شرح نهج البلاغه : ج 20 ص 310 ح 555 .

امام علی علیه السلام: دانش را بجوید تا راه یابید .

امام علی علیه السلام: دانش را بجوی تا بر دانشت افزوده شود .

امام علی علیه السلام: از دانش خوشه برچین که اگر توانگر باشی ، زیورت خواهد شد و اگر فقیر باشی ، اندوخته ات خواهد بود .

امام علی علیه السلام: گفتگوی علمی ، مایه لذت دانشمندان است .

امام علی علیه السلام_ در توصیف پرهیزگاران_: از نشانه های هریک ، این است که او را دارای قوت در دین و دورانیشی آمیخته با نرمی و ایمانی بی تردید و حرص در دانش و دانشی همراه بردباری می بینی .

امام علی علیه السلام: ای مردم! بدانید که کمال دین ، جستجوی دانش و عمل به آن است .

امام علی علیه السلام: دانش را فراگیر و آن را به کار بند و در میان اهلس منتشر کن ، تا پاداش فراگیری و عمل بدان برای تو نوشته گردد؛ إن شاء الله تعالی !

امام علی علیه السلام_ در حکمت های منسوب به ایشان_: دانش بیاموزید ، حتی اگر با آن بهره ای نبرید؛ زیرا اگر زمان را به جهت بی توجهی به شما نکوهش کنند ، بهتر از آن است که به دلیل بودنتان در آن ، نکوهش شود .

عنه عليه السلام: مَنْ تَرَكَ الإِسْتِمَاعَ مِنْ ذَوِي العُقُولِ مَاتَ عَقْلُهُ. (1)

عنه عليه السلام_ لِحَمَّادِ بْنِ عَيْسَى بَعْدَ ذِكْرِ عَلامَاتِ الدِّينِ -: وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْ هَذِهِ العَلامَاتِ شُعْبٌ يَبْلُغُ العِلْمُ بِهَا أَكْثَرَ مِنْ أَلْفِ بابٍ وَأَلْفِ بابٍ وَأَلْفِ بابٍ ، فَكُنْ يا حَمَّادُ طالِباً لِلعِلْمِ فِي آناءِ اللَّيْلِ وَأَطرافِ النَّهارِ. (2)

لقمان عليه السلام_ لِابْنِهِ يَعِظُهُ -: يا بُنَيَّ ، إِجْعَلْ فِي أَيامِكَ وَلياليكَ وساعاتِكَ نَصيباً لَكَ فِي طَلَبِ العِلْمِ ، فَإِنَّكَ لَنْ تَجِدَ لَهُ تَضَيُّعاً مِثْلَ تَرَكَه. (3)

عنه عليه السلام_ أيضاً -: لا- تَتْرِكِ العِلْمَ زَهَادَةً فِيهِ وَرَغْبَةً فِي الجَهَّالِهِ ، يا بُنَيَّ اخْتَرِ المَجالِسَ عَلى عَينِكَ ، فَإِنْ رَأَيْتَ قوماً يَذْكُرُونَ اللّهَ فَاجْلِسْ إِلَيْهِمْ ، فَإِنَّكَ إِنْ تَكُنْ عالِماً يَنْفَعُكَ عِلْمُكَ وَيَزِيدُوكَ عِلْماً ، وَإِنْ تَكُنْ جاهِلاً يُعَلِّمُوكَ ، وَلَعَلَّ اللّهَ تَعالَى أَنْ يُظِلَّهُمْ بِرَحْمَةٍ فَتَعَمَّكَ مَعَهُمْ. (4)

الإمام الهادي عليه السلام: إِنَّ العالِمَ وَالْمُتَعَلِّمَ شَرِيكانِ فِي الرُّشْدِ. (5)

الإمام عليّ عليه السلام_ فِي الدِّيوانِ المَنسُوبِ إِلَيْهِ -: وَثِقْ بِاللّهِ رَبِّكَ ذِي المَعالَى وَذِي الأَلْأاءِ وَالنَّعَمِ الجِسامِ وَكُنْ لِلعِلْمِ ذا طَلَبٍ وَبَحْثٍ وَناقِشْ فِي الحَلالِ وَفِي الحَرامِ وَبِالعُوراءِ لا تَنطِقْ وَلَكِنْ بِما يُرَضَى إِلَهُ مِنَ الكَلامِ (6)

1- .كنز الفوائد : ج 1 ص 199 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 160 ح 48 .

2- .الخصال : ص 122 ح 113 ، بحار الأنوار : ج 13 ص 416 ح 8 .

3- .الأمالى ، المفيد: ص 292 ح 2 ، الأمالى ، الطوسى : ص 68 ح 99 كلاهما عن حمّاد بن عيسى ، بحار الأنوار : ج 1 ص 169 ح 19

4- .قصص الأنبياء : ص 190 ح 238 عن إبراهيم بن عبد الحميد عن الإمام الكاظم عليه السلام ، الكافى : ج 1 ص 39 ح 1 وليس فيه صدره إلى «الجهالة» ، بحار الأنوار : ج 13 ص 417 ح 10 .

5- .كشف الغمّة : ج 3 ص 177 ، بحار الأنوار : ج 50 ص 179 ح 56 .

6- .الديوان المنسوب إلى الإمام عليّ عليه السلام : ص 526 الرقم 398 .

امام علی علیه السلام: آن که گوش کردن از خردمندان را رها کند، خردش بمیرد.

امام علی علیه السلام_ خطاب به حمّاد بن عیسی، پس از ذکر نشانه های دین_: برای هر یک از این نشانه ها، شاخه هایی است که دانستن آن، سر از هزار باب و هزار باب و هزار باب در می آورد. پس ای حمّاد! در دل شب و کرانه های روز، جویای دانش باش.

لقمان علیه السلام: از جمله آنچه به پسرش پند می داد، این بود: ای پسرکم! در خلال روزها و شب ها و ساعات خود، سهمی هم برای دانش اندوزی ات قرار ده که هرگز تباه کردنی را چون ترک آن نیایی.

لقمان علیه السلام_ خطاب به پسرش_: دانش را بر اثر بی رغبتی به آن و رغبت به نادانی، رها مکن. ای پسرکم! مجلس ها را به دقت نظاره کن. اگر دیدی گروهی خدا را یاد می کنند، نزد آنان بنشین. پس اگر دانشمند باشی، دانشت به تو سود می رساند و بر دانشت بیفزایند و اگر نادان باشی، به تو می آموزند و شاید که خداوند متعال، آنان را در سایه رحمت خود در آورد. پس تو را نیز با آنان فرا گیرد.

امام هادی علیه السلام: دانشمند و دانشجو در هدایت، شریک اند.

امام علی علیه السلام_ در اشعار منسوب به ایشان_: و به خدای بلندمرتبه و پروردگارت اعتماد کن/ خدایی که دارای رحمت ها و نعمت های بزرگ است و در کار دانش، اهل جستجو و پژوهش باش/ و در امر حلال و حرام، به گفتگو پردازیاوه بر زبان مران، و تنها/ سخنی بگو که خدا را خشنود می کند.

عنه عليه السلام_ أيضاً_ : العِلْمُ زَيْنٌ فَكُنْ لِلْعِلْمِ مُكْتَسِبًا وَكُنْ لَهُ طَالِبًا مَا كُنْتَ مُقْتَسِبًا وَارْكَنْ إِلَيْهِ وَثِقْ بِاللَّهِ وَاغْنِ بِهِ وَكُنْ حَلِيمًا رَصِينًا الْعَقْلِ مُحْتَرِسًا لَا تَسَامَنَّ فَإِنَّمَا كُنْتَ مِنْهُمْ كَمَا فِي الْعِلْمِ يَوْمًا وَإِنَّمَا كُنْتَ مُنْعَمًا وَكُنْ فَتَى نَاسِيًا كَمَا مَحَضَ التَّقَى وَرِعًا لِلدِّينِ مُعْتَمِدًا لِلْعِلْمِ مُفْتَرِسًا فَمَنْ تَخَلَّقَ بِالْآدَابِ ظَلَّ بِهَا رَيْسَ قَوْمٍ إِذَا مَا فَارَقَ الرُّوسَا وَأَعْلَمَ هُدَيْتَ بِأَنَّ الْعِلْمَ خَيْرٌ صَفًا أَضْحَى لِطَالِبِهِ مِنْ فَضْلِهِ سَلِسًا (1)

عنه عليه السلام_ أيضاً_ : لَوْ صَيَّغَ مِنْ فَضْلِهِ نَفْسٌ عَلَى قَدَرٍ لَعَادَ مِنْ فَضْلِهِ لَمَّا صَفَا ذَهَبًا مَا لِفَتَى حَسَبٌ إِلَّا إِذَا كَمُلَتْ آدَابُهُ وَحَوَى الْآدَابَ وَالْحَسَبَا فَاطْلُبْ فَدَيْتَكَ عِلْمًا وَاکْتَسِبْ أَدْبًا نَظْفَرِ يَدَاكَ بِهِ وَاسْتَجْمِلِ الطَّلَبَا (2)

2 / 2 فَضْلُ طَالِبِ الْعِلْمِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : طَالِبُ الْعِلْمِ بَيْنَ الْجُهَالِ كَالْحَيِّ بَيْنَ الْأَمْوَاتِ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله : طَالِبُ الْعِلْمِ لَا يَمُوتُ ، أَوْ يُمْتَعُ جَدَّهُ (4) بِقَدَرِ كَدِّهِ. (5)

1- .الديوان المنسوب إلى الإمام عليّ عليه السلام : ص 316 الرقم 238 .

2- .الديوان المنسوب إلى الإمام عليّ عليه السلام : ص 64 الرقم 21 .

3- .الأمالى ، الطوسى : ص 577 ح 1191 عن حمزة بن حمران عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام ، بحار الأنوار : ج 1 ص 181 ح 71؛ أسد الغابه : ج 2 ص 11 ح 1157 عن حسان بن أبي سنان ، الفردوس : ج 2 ص 439 ح 3911 عن حذيفة بن اليمان ، كنز العمال : ج 10 ص 143 ح 28726 .

4- .الجُدُّ : الحظّ والسعادة والغنى (لسان العرب : ج 3 ص 108) .

5- .عوالى اللآلى : ج 1 ص 292 ح 172 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 177 ح 51 .

2 / 2 فضیلت جویای دانش

امام علی علیه السلام در اشعار منسوب به ایشان: دانش، زیور است. پس در پی به دست آوردن آن باش/ و همواره آن را بجوی تا هنگامی که برگرفته ای. و بدان تکیه زن و به خدا اعتماد کن و با او بی نیازی بجوی/ و بردبار باش و با خرد استوار و خود را پپای. ملالت به خود راه مده آن گاه که/ در دانش فرو رفته ای و در آن، غوطه وری. و جوانی باش پوینده راه تقوا و باورع/ دین را مغتنم شمارنده و دانش را به چنگ آورنده. هرکس که به آداب خو بگیرد، سرور می گردد/ هنگامی که سروران قوم درگذشتند. و بدان - خدایت به راه آورد - که دانش، بهترین منزلت است/ که جویای خویش را از فضلش بهره مند می کند.

امام علی علیه السلام در اشعار منسوب به ایشان: اگر نفس از هر اندازه نقره ریخته می شد/ چون از فضل [علم] جلا یابد، طلا می گردد. جوان را بزرگ زادگی نباشد، مگر آن که خود/ در تکمیل آداب و بزرگی خویش بکوشد. پس - فدایت شوم - دانش بجوی و ادب به دست آور/ تا بدان کامیاب گردی، و [این] جستجو را زیبا شمار.

2 / 2 فضیلت جویای دانشپیامبر خدا صلی الله علیه و آله: جویای دانش میان نادانان، همچون زنده در میان مردگان است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: جویای دانش نمی میرد تا آن که به اندازه زحمتش، از خوش بختی بهره برد.

عنه صلى الله عليه وآله: طَالِبُ الْعِلْمِ طَالِبُ الرَّحْمَةِ، طَالِبُ الْعِلْمِ رُكْنُ الْإِسْلَامِ، وَيُعْطَى أَجْرَهُ مَعَ النَّبِيِّينَ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ لِيَلْتَمِسَ بَاباً مِنَ الْعِلْمِ كَتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بِكُلِّ قَدَمٍ ثَوَابَ نَبِيِّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ، وَأَعْطَاهُ اللَّهُ بِكُلِّ حَرْفٍ يَسْمَعُ أَوْ يَكْتُبُ مَدِينَةً فِي الْجَنَّةِ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ خَرَجَ فِي طَلْبِ الْعِلْمِ كَانَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى يَرْجِعَ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى عُنُقَاءِ اللَّهِ مِنَ النَّارِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى الْمُتَعَلِّمِينَ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، مَا مِنْ مُتَعَلِّمٍ يَخْتَلِفُ إِلَى بَابِ الْعَالِمِ الْمُعَلِّمِ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ قَدَمٍ عِبَادَةَ سَنَةٍ، وَبَنَى اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ قَدَمٍ مَدِينَةً فِي الْجَنَّةِ، وَيَمْشَى عَلَى الْأَرْضِ وَهِيَ تَسْتَغْفِرُ لَهُ، وَيُمْسِي وَيُصْبِحُ مَغْفُوراً لَهُ، وَشَهِدَتِ الْمَلَائِكَةُ أَنَّهُمْ عُنُقَاءُ اللَّهِ مِنَ النَّارِ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: إِذَا جَاءَ الْمَوْتُ طَالِبَ الْعِلْمِ وَهُوَ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ مَاتَ وَهُوَ شَهِيدٌ. (5)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ فَأَدْرَكَهُ كَانَ لَهُ كِفْلَانِ مِنَ الْأَجْرِ، فَإِنْ لَمْ يُدْرِكْهُ كَانَ لَهُ كِفْلٌ مِنَ الْأَجْرِ. (6)

- 1- الفردوس: ج 2 ص 440 ح 3915 عن أنس، كنز العمال: ج 10 ص 143 ح 28729.
- 2- جامع الأخبار: ص 110 ح 195 عن الإمام علي عليه السلام.
- 3- سنن الترمذي: ج 5 ص 29 ح 2647، حليه الأولياء: ج 10 ص 290 نحوه، تاريخ دمشق: ج 5 ص 213 ح 1251 كلها عن أنس، كنز العمال: ج 10 ص 139 ح 28702؛ منيه المرید: ص 101.
- 4- منيه المرید: ص 100، المحجبه البيضاء: ج 1 ص 18 وفيه «العلم» بدل «العالم المعلم»، إرشاد القلوب: ص 164 وفيه صدره؛ تنبيه الغافلين: ص 427 ح 667 عن أنس نحوه.
- 5- تاريخ بغداد: ج 9 ص 247، جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 44 كلاهما عن أبي هريره وأبي ذر؛ منيه المرید: ص 122 عن أبي ذر، بحار الأنوار: ج 1 ص 186 ح 111.
- 6- سنن الدارمي: ج 1 ص 102 ح 341، جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 45، مسند الشهاب: ج 1 ص 292 ح 481 كلها عن واثله بن الأسقع، أسد الغابه: ج 6 ص 9 ح 5678 عن واثله بن الأسقع وأبي الأزهر؛ منيه المرید: ص 99 وفيها «علما» بدل «العلم».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : جویای دانش ، جویای رحمت است . جویای دانش ، ستون اسلام است و پاداش وی ، همراه پیامبران داده می شود .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هرکس از خانه اش بیرون رود تا بایی از دانش بیابد ، خداوند عز و جلیبرای هر گامش پاداش پیامبری از پیامبران می نویسد و در برابر هر حرفی که می شنود یا می نویسد ، شهری در بهشت به او عطا می کند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : آن که در جستجوی دانش بیرون برود ، در راه خداست ، تا آن گاه که برگردد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هرکس دوست دارد به آزاد شدگان خدا از آتش بنگرد ، به دانشجویان بنگرد . سوگند به خدایی که جانم به دست اوست ، هیچ دانشجویی به خانه آموزگار دانشمندی رفت و آمد نمی کند ، مگر آن که خداوند برای هر گامش عبادت یک سال را می نویسد و در برابر هر گامش شهری در بهشت برایش بنا می نهد و بر زمین راه می رود و زمین برایش آمرزش می طلبد و شب و روز را آمرزیده به سر می آورد و فرشتگان ، گواهی می دهند که آنان ، آزادشدگان خدا از آتش اند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هنگامی که مرگ جویای دانش در رسد و وی در جستجوی دانش باشد ، شهید مرده است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : آن که دانش را بجوید و بیابد ، دو بهره از پاداش می برد و اگر آن را نیابد ، یک بهره دارد .

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ جَاءَ أَجْلُهُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْعِلْمَ لَقِيَ اللَّهَ وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّسِيَنِ إِلَّا دَرَجَةُ النَّبُوَّةِ. (1)

الإمام عليّ عليه السلام: مَنْ جَاءَتْهُ مَنِيَّتُهُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْعِلْمَ فَبَيْنَهُ وَبَيْنَ الْأَنْبِيَاءِ دَرَجَةٌ. (2)

عنه عليه السلام: الشَّاهِصُ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ كَالْمَجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، إِنَّ طَلَبَ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ، وَكَمْ مِنْ مُؤْمِنٍ يَخْرُجُ مِنْ مَنْزِلِهِ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ فَلَا يَرْجِعُ إِلَّا مَغْفُورًا! (3)

عنه عليه السلام: لِطَالِبِ الْعِلْمِ عِزُّ الدُّنْيَا وَفَوْزُ الْآخِرَةِ. (4)

كنز العمال عن ابن مسعود: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِذَا رَأَى الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الْعِلْمَ قَالَ: مَرَحَبًا بِكُمْ يَتَابِعِ الْحِكْمَةَ، مَصَابِيحَ الظُّلَمِ، خُلُقَانَ الثِّيَابِ، جُدَدَ القُلُوبِ، رِيحَانَ كُلِّ قَبِيلَةٍ. (5)

جامع بيان العلم وفضله عن أبي هارون العبدى وشهر بن حوشب: كُنَّا إِذَا أَتَيْنَا أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ: مَرَحَبًا بِوَصِيَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: «سَدِّ تَفْتَحَ لَكُمْ الْأَرْضُ وَيَأْتِيَكُمْ قَوْمٌ - أَوْ قَالَ: غِلْمَانٌ - حَدِيثُهُ أَسْنَانُهُمْ يَطْلُبُونَ الْعِلْمَ وَيَتَفَقَّهُونَ فِي الدِّينِ وَيَتَعَلَّمُونَ مِنْكُمْ، فَإِذَا جَاؤُوكُمْ فَعَلِّمُوهُمْ وَأَطْفُوهُمْ وَوَسَّعُوا لَهُمْ فِي الْمَجْلِسِ وَأَفْهَمُوهُمْ الْحَدِيثَ. فَكَانَ أَبُو سَعِيدٍ يَقُولُ لَنَا: مَرَحَبًا بِوَصِيَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، أَمَرْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنْ نُوسِّعَ لَكُمْ فِي الْمَجْلِسِ وَأَنْ نَفْهَمَكُمُ الْحَدِيثَ. (6)

الأمالي للطوسي عن أبي هارون العبدى: كُنَّا إِذَا أَتَيْنَا أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ: مَرَحَبًا بِوَصِيَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَقُولُ: «سَيَأْتِيكُمْ قَوْمٌ مِنْ أَقْطَارِ الْأَرْضِ يَتَفَقَّهُونَ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمْ فَاسْتَوْصُوا بِهِمْ خَيْرًا»، وَيَقُولُ: أَنْتُمْ وَصِيَّةِ رَسُولِ اللَّهِ (7).

1- المعجم الأوسط: ج 9 ص 174 ح 9454 عن ابن عباس، كنز العمال: ج 10 ص 160 ح 28831.

2- مجمع البيان: ج 9 ص 380.

3- روضه الواعظين: ص 15، بحار الأنوار: ج 1 ص 179 ح 62.

4- غرر الحكم: ح 7349، عيون الحكم والمواعظ: ص 405 ح 6850.

5- كنز العمال: ج 10 ص 260 ح 29381 نقلاً عن الديلمي عن ابن مسعود، الفردوس: ج 4 ص 161 ح 6501 وفيه «العلم» بدل «الحكمة» وليس فيه صدره.

6- جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 145.

7- الأمالي، الطوسي: ص 478 ح 1044، تنبيه الخواطر: ج 2 ص 175 وفيه «سمعت رسول الله صلى الله عليه وآله»، بحار الأنوار: ج 1 ص 170 ح 23؛ سنن ابن ماجه: ج 1 ص 90 ح 247 نحوه، كنز العمال: ج 10 ص 246 ح 29314.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که در حال جستجوی دانش، مرگش در رسد، در حالی خدا را ملاقات می کند که میان او و پیامبران، جز درجه پیامبری فاصله ای نباشد.

امام علی علیه السلام: آن که در حال جستجوی دانش بمیرد، میان وی و پیامبران، درجه ای بیش فاصله نباشد.

امام علی علیه السلام: آن که به جستجوی دانش برخیزد، چون مجاهد در راه خداست. جستجوی دانش بر هر مسلمانی واجب است و بسی مؤمن که در جستجوی دانش از خانه اش بیرون می رود و جز آمرزیده، باز نمی گردد.

امام علی علیه السلام: برای جویای دانش، سربلندی دنیا و رستگاری آخرت است.

کنز العمال_ به نقل از ابن مسعود: هرگاه پیامبر خدا، جویندگان دانش را می دید، می فرمود: «آفرینتان باد، ای چشمه های حکمت و چراغ های تاریکی و ژنده پوشان بُرنا دل و گل های خوش بوی هر قبیله!».

جامع بیان العلم و فضله_ به نقل از ابو هارون عبدی و شهر بن حوشب: هرگاه نزد ابوسعید خُدَری می آمدیم، می گفت: آفرین به سفارش شدگان پیامبر خدا. پیامبر خدا می فرمود: «به زودی زمین برای شما گشوده می شود و گروهی (یا جوانانی) نورسته نزد شما می آیند که دانش را می جویند و در دین، تقّه (ژرف نگری) می کنند و از شما فرا می گیرند. پس اگر نزد شما آمدند، به آنان بیاموزید و با آنها ملاطفت کنید و برایشان در مجلس جا باز کنید و حدیث را به آنان بفهمانید». پس ابوسعید به ما می گفت: آفرین به سفارش شدگان پیامبر خدا. پیامبر خدا به ما فرمان داد که برایتان در مجلس، جا باز کنیم و حدیث را به شما بفهمانیم.

الأمالی، طوسی_ به نقل از ابو هارون عبدی: هرگاه نزد ابوسعید خُدَری می آمدیم، می گفت: آفرین بر سفارش شدگان پیامبر خدا! شنیدم که پیامبر خدا می فرماید: به زودی گروهی از اطراف زمین بر شما در آیند که جویای فهم [دین] هستند. پس هرگاه آنها را دیدید، سفارشم را در نیکی به ایشان عمل کنید». و می گفت: «شما سفارش شده پیامبرید».

سنن الدارمى عن عامر بن إبراهيم: كان أبو الدرداء إذا رأى طلبه العلم قال: مَرَحَبًا بِطَلْبِهِ الْعِلْمِ! وكان يقول: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَوْصَى بِكُمْ. (1)

الإمام زين العابدين عليه السلام: إِنَّ طَالِبَ الْعِلْمِ إِذَا خَرَجَ مِنْ مَنْزِلِهِ لَمْ يَضَعْ رِجْلَهُ عَلَى رَطْبٍ وَلَا- يَابِسٍ مِنَ الْأَرْضِ إِلَّا سَدَّ بَحْتَهُ لَهُ إِلَى الْأَرْضَيْنِ السَّابِعَيْنِ. (2)

الإمام الباقر عليه السلام: إِنَّ جَمِيعَ دَوَابِّ الْأَرْضِ لَتُصَلِّيَ عَلَى طَالِبِ الْعِلْمِ حَتَّى الْخَيْتَانِ فِي الْبَحْرِ. (3)

راجع: ص 54 (فوائد طلب العلم) و 302 ح 2710.

2 / 3 فَضْلُ طَلْبِ الْعِلْمِ عَلَى الْعِبَادَةِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: طَلَبُ الْعِلْمِ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ الصَّلَاةِ وَالصِّيَامِ وَالْحَجِّ وَالْجِهَادِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. (4)

1- سنن الدارمى: ج 1 ص 105 ح 354.

2- الخصال: ص 518 ح 4 عن حمران بن أعين عن الإمام الباقر عليه السلام، بحار الأنوار: ج 1 ص 168 ح 16.

3- بصائر الدرجات: ص 4 ح 4 عن أبي عبيده و ص 5 ح 12 عن فضيل بن عثمان عن الإمام الصادق عليه السلام نحوه، بحار الأنوار: ج 1 ص 173 ح 31.

4- الفردوس: ج 2 ص 438 ح 3910 عن ابن عباس؛ الأمالي، الشجرى: ص 1 ح 60 وفيه «والصيام النافله» بدل «الصيام»، كنز العمال: ج 10 ص 131 ح 28655.

2 / 3 برتری دانشجویی بر عبادت

اشاره

سنن الدارمی۔ به نقل از عامر بن ابراهیم۔: هرگاه ابو درداء جویندگان دانش را می دید ، می گفت : آفرین بر جویندگان دانش ! و می گفت : پیامبر خدا ، سفارش شما را کرده است .

امام زین العابدین علیه السلام : هرگاه جوئیای دانش از خانه اش بیرون می رود ، پایش را بر تر و خشکی از زمین نمی نهد ، مگر آن که تا زمین هفتم ، او را تسییح می کنند .

امام باقر علیه السلام : بی گمان ، همه جنبندگان زمین ، حتی ماهیان دریا ، بر جوئیای دانش درود می فرستند .

ر . ک : ص 55 (بهره های جستجوی دانش) و 303 ح 2710 .

2 / 3 برتری دانشجویی بر عبادت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : نزد خدای عز و جل ، جستجوی دانش از نماز و روزه و حج و جهاد در راه خدای عز و جل برتر است .

عنه صلى الله عليه وآله: طَلَبُ الْعِلْمِ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ قِيَامِ لَيْلَةٍ، وَطَلَبُ الْعِلْمِ يَوْمًا خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ ثَلَاثَةِ أَشْهُرٍ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ خَرَجَ يَطْلُبُ أَبَاً مِنْ عِلْمٍ لِيُرَدَّ بِهِ بَاطِلًا إِلَى حَقِّ أَوْ ضَالَّةً إِلَى هُدًى، كَانَ عَمَلُهُ ذَلِكَ كَعِبَادَةِ مُتَعَبِّدٍ أَرْبَعِينَ عَامًا. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ تَعَلَّمَ أَبَاً مِنَ الْعِلْمِ عَمِلَ بِهِ أَوْ لَمْ يَعْمَلْ كَانَ أَفْضَلَ مِنْ أَنْ يُصَلِّيَ أَلْفَ رَكَعَةٍ تَطَوُّعًا. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ يَلْتَمِسُ أَبَاً مِنَ الْعِلْمِ لِيَتَّبِعَ بِهِ وَيُعَلِّمَهُ غَيْرَهُ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ عِبَادَةَ أَلْفِ سَنَةٍ صِيَامَهَا وَقِيَامَهَا، وَحَفَّتُهُ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا، وَصَدَّقَتْهُ عَلَيْهِ طُيُورُ السَّمَاءِ وَحِيَتَانُ الْبَحْرِ وَدَوَابُّ الْبَرِّ، وَأَنْزَلَهُ اللَّهُ مَنزِلَةً سَبْعِينَ صِدِّيقًا، وَكَانَ خَيْرًا لَهُ أَنْ لَوْ كَانَتْ الدُّنْيَا كُلُّهَا لَهُ فَجَعَلَهَا فِي الْآخِرَةِ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: لِأَيِّ ذَرٍّ - يَا أَبَا ذَرٍّ، لِأَنَّ تَغْدُوَ فَتَعَلَّمَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تُصَلِّيَ مِائَةَ رَكَعَةٍ، وَلِأَنَّ تَغْدُوَ فَتَعَلَّمَ أَبَاً مِنَ الْعِلْمِ عَمِلَ بِهِ أَوْ لَمْ يَعْمَلْ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تُصَلِّيَ أَلْفَ رَكَعَةٍ. (5)

1- الفردوس: ج 2 ص 441 ح 3917 عن ابن عباس، كنز العمال: ج 10 ص 131 ح 28656.

2- الأمالى، الطوسى: ص 618 ح 1275 عن النزال بن سبرة عن الإمام على عليه السلام وابن مسعود، منيه المريد: ص 101 وفيه «ضالاً» بدل «ضالاه»، أعلام الدين: ص 80 وفيه «يوماً» بدل «عاماً»، بحار الأنوار: ج 1 ص 182 ح 72؛ الفقيه والمتفقه: ج 1 ص 14 عن ابن مسعود.

3- روضه الواعظين: ص 17، مشكاة الأنوار: ص 240 ح 693 عن الإمام الصادق عليه السلام، بحار الأنوار: ج 1 ص 180 ح 67؛ تاريخ بغداد: ج 6 ص 50، إتحاف السادة المتقين: ج 1 ص 100 نحوه وكلاهما عن ابن عباس، كنز العمال: ج 10 ص 146 ح 28743.

4- عوالى اللالكى: ج 4 ص 75 ح 59؛ العلل المتناهيه: ج 1 ص 66 ح 75 عن عمران نحوه، بحار الأنوار: ج 1 ص 177 ح 57.

5- سنن ابن ماجه: ج 1 ص 79 ح 219، الفردوس: ج 5 ص 338 ح 8362 كلاهما عن أبيدّر، كنز العمال: ج 10 ص 149 ح 28762.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: ساعتی جستجوی دانش، از برخاستن [و عبادت کردن] یک شب بهتر است و یک روز جستجوی دانش، بهتر از روزه سه ماه است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آن که در پی بایی از دانش بیرون می رود تا با آن، باطلی را به حق یا گم راهی را به هدایت برگرداند، کردارش همچون چهل سال عبادت عابد است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آن که بایی از دانش را فرا بگیرد - چه به آن عمل کند یا نکند - از این که هزار رکعت نماز مستحبی بخواند، برتر است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس از خانه اش بیرون برود تا بایی از دانش بیابد که بدان بهره برد و به دیگران بیاموزد، خداوند، در برابر هر گامش، عبادت هزار سال روزه و شب زنده داری را برایش می نویسد و فرشتگان با بال هایشان وی را در بر می گیرند و پرندگان آسمان و ماهیان دریا و جنبندگان خشکی بر او درود می فرستند و خداوند، منزلت هفتاد صدیق را به وی می دهد و برایش بهتر از آن است که همه دنیا برای وی باشد و آن را در راه آخرت قرار دهد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خطاب به ابو ذر: ای ابو ذر! اگر برخیزی و آیه ای از کتاب خدا را فراگیری، برایت بهتر از صد رکعت نماز است و اگر برخیزی و بایی از دانش را فراگیری - چه به آن عمل شود یا نشود - بهتر از آن است که هزار رکعت نماز بخوانی.

عنه صلى الله عليه وآله: ما من مُتَعَلِّمٍ يَخْتَلِفُ إِلَى بَابِ الْعَالِمِ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ قَدَمٍ عِبَادَةَ سَنَةٍ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ فَهُوَ كَالصَّائِمِ نَهَارَهُ الْقَائِمِ لَيْلَهُ، وَإِنَّ بَاباً مِنَ الْعِلْمِ يَتَعَلَّمُهُ الرَّجُلُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَكُونَ أَبُو قُبَيْسٍ ذَهَباً فَأَنْفَقَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: الْكَلِمَةُ مِنْ كَلَامِ الْحِكْمَةِ يَسْمَعُهَا الرَّجُلُ الْمُؤْمِنُ فَيَعْمَلُ بِهَا أَوْ يُعَلِّمُهَا خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ. (3)

جامع بيان العلم وفضله عن عبد الله بن عمرو: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَرَّ بِمَجْلِسٍ بَيْنَ فِي مَسْجِدِهِ: أَحَدُ الْمَجْلِسِينَ يَدْعُونَ اللَّهَ وَيَرْغَبُونَ إِلَيْهِ، وَالْآخَرُ يَتَعَلَّمُونَ الْفِقْهَ وَيُعَلِّمُونَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: كِلَا الْمَجْلِسِينَ عَلَى خَيْرٍ، وَأَحَدُهُمَا أَفْضَلُ مِنَ الْآخَرِ صَاحِبِهِ، أَمَا هُوَ لَا يَدْعُونَ اللَّهَ وَيَرْغَبُونَ إِلَيْهِ، فَإِنْ شَاءَ أَعْطَاهُمْ وَإِنْ شَاءَ مَنَعَهُمْ، وَأَمَا هُوَ لَا يَتَعَلَّمُونَ وَيُعَلِّمُونَ الْجَاهِلَ، وَإِنَّمَا بُعِثْتُ مُعَلِّماً، ثُمَّ أُقْبِلَ فَجَلَسَ مَعَهُمْ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: بَابٌ مِنَ الْعِلْمِ يَتَعَلَّمُهُ الْإِنْسَانُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَلْفِ رَكَعَةٍ تَطُوعاً. (5)

عنه صلى الله عليه وآله: إِذَا جَلَسَ الْمُتَعَلِّمُ بَيْنَ يَدَيِ الْعَالِمِ فَتَحَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ سَبْعِينَ بَاباً مِنَ الرَّحْمَةِ، وَلَا يَقُومُ مِنْ عِنْدِهِ إِلَّا كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ، وَأَعْطَاهُ اللَّهُ بِكُلِّ حَرْفٍ ثَوَابَ سِتِّينَ سَهْماً هَيْدِياً، وَكَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ حَدِيثٍ عِبَادَةَ سَبْعِينَ سَنَةً، وَبَنَى لَهُ بِكُلِّ وَرْقَةٍ مَدِينَةً، كُلُّ مَدِينَةٍ مِثْلُ الدُّنْيَا عَشْرَ مَرَّاتٍ. (6)

1- منيه المريد: ص 100، بحار الأنوار: ج 1 ص 184 ح 95.

2- منيه المريد: ص 100، المحجَّه البيضاء: ج 1 ص 18، بحار الأنوار: ج 1 ص 184 ح 96.

3- الزهد لابن المبارك: ص 487 ح 1386 عن زيد بن أسلم، مسند الشهاب: ج 2 ص 260 ح 1316؛ كنز الفوائد: ج 2 ص 108 عن الإمام عليّ عليه السلام، أعلام الدين: ص 294 كلاهما نحوه.

4- جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 50، سنن الدارمي: ج 1 ص 105 ح 355، تنبيه الغافلين: ص 428 ح 668 كلاهما نحوه، كنز العمال: ج 10 ص 169 ح 28873.

5- تنبيه الخواطر: ج 2 ص 119، منيه المريد: ص 121 عن أبي ذرٍّ من دون إسناد إلى النبيّ صلى الله عليه وآله؛ جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 25 كلاهما نحوه، إتحاف السادة المتّقين: ج 1 ص 97 كلاهما عن أبي ذرٍّ وفيه «مئة» بدل «ألف».

6- الفردوس: ج 1 ص 320 ح 1269 عن جابر بن عبد الله؛ إرشاد القلوب: ص 166 عن الإمام عليّ عليه السلام.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ دانشجویی به خانه دانشمند، آمد و شد نمی کند، مگر آن که خداوند در برابر هر گامش، عبادت یک سال را برایش می نویسد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آن که دانش بجوید، مانند روزه دار شب زنده دار است و بایی از دانش که انسان فرا می گیرد، برایش بهتر از آن است که کوه ابوقییس طلا باشد و وی، آن را در راه خدا هزینه کند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سخنی از سخنان حکمت آمیز که مرد مؤمن بشنود و به آن عمل کند یا آن را بیاموزد، بهتر از عبادت یک سال است.

جامع بیان العلم و فضله_ به نقل از عبد الله بن عمرو: پیامبر خدا، وارد مسجد خود شد و دو مجلس را دید: در یکی [ذکر خدا می گفتند] و خدا را می خواندند و به او رغبت می نمودند. و در دیگری فقه فرا می گرفتند و به دیگران می آموختند ایشان فرمود: «هر دو مجلس بر نیکی اند اما یکی، برتر از دیگری است. اما اینان، خدا را می خوانند و به او رغبت می نمایند. پس اگر بخواهد، عطایشان می کند و اگر بخواهد، باز می دارد؛ ولی اینان دانش فرا می گیرند و به نادان می آموزند و همانا من، آموزگار برانگیخته شدم و [اینان، برترند]». پس با آنان نشست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بایی از دانش که انسان فرا گیرد، برایش بهتر از هزار رکعت نماز مستحبی است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هنگامی که دانشجو پیش روی دانشمند می نشیند، خداوند، هفتاد در رحمت را بر او می گشاید و از نزد او بر نمی خیزد، مگر مانند روزی که از مادر زاده شده و خداوند، در برابر هر حرف، پاداش شصت شهید را برایش می نویسد و در برابر هر حدیث، عبادت هفتاد سال را برایش می نویسد و در برابر هر برگ، شهری در بهشت برایش بنا می نهد که هر یک، ده برابر دنیاست.

الإمام عليّ عليه السلام: بَيْنَمَا أَنَا جَالِسٌ فِي مَسْجِدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِذْ دَخَلَ أَبُو ذَرٍّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، جَنَازَةُ الْعَابِدِ أَحَبُّ إِلَيْكَ أَمْ مَجْلِسُ الْعِلْمِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: يَا أَبَا ذَرٍّ، الْجُلُوسُ سَاعَةً عِنْدَ مُذَاكِرَةِ الْعِلْمِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ أَلْفِ جَنَازَةٍ مِنَ جَنَازَةِ الشُّهَدَاءِ، وَالْجُلُوسُ سَاعَةً عِنْدَ مُذَاكِرَةِ الْعِلْمِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ قِيَامِ أَلْفِ لَيْلَةٍ يُصَدِّقُنِي فِي كُلِّ لَيْلَةٍ أَلْفَ رُكْعَةٍ، وَالْجُلُوسُ سَاعَةً عِنْدَ مُذَاكِرَةِ الْعِلْمِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ أَلْفِ غَزْوَةٍ وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ كُلِّهِ. قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مُذَاكِرَةُ الْعِلْمِ خَيْرٌ مِنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ كُلِّهِ؟! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: يَا أَبَا ذَرٍّ، الْجُلُوسُ سَاعَةً عِنْدَ مُذَاكِرَةِ الْعِلْمِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ كُلِّهِ اثْنَيْ عَشَرَ أَلْفَ مَرَّةٍ، عَلَيَّكُمْ بِمُذَاكِرَةِ الْعِلْمِ، فَإِنَّ بِالْعِلْمِ تَعْرِفُونَ الْحَلَالَ مِنَ الْحَرَامِ... يَا أَبَا ذَرٍّ، الْجُلُوسُ سَاعَةً عِنْدَ مُذَاكِرَةِ الْعِلْمِ خَيْرٌ لَكَ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ صِيَامِ نَهَارِهَا وَقِيَامِ لَيْلِهَا. (1)

عنه عليه السلام: طَلَبَ الْعِلْمَ أَفْضَلَ مِنَ الْعِبَادَةِ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ» (2). (3)

روضه الواعظين: رَوَى بَعْضُ الصَّحَابَةِ: جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِذَا حَضَرَتْ جَنَازَةٌ أَوْ حَضَرَ مَجْلِسٌ عَالِمٍ، أَيُّهُمَا أَحَبُّ إِلَيْكَ أَنْ أَشْهَدَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِنْ كَانَ لِلْجَنَازَةِ مَنْ يَتَّبِعُهَا وَيَدْفِنُهَا فَإِنَّ حُضُورَ مَجْلِسِ الْعَالِمِ أَفْضَلُ مِنْ حُضُورِ أَلْفِ جَنَازَةٍ، وَمِنْ عِبَادَةِ أَلْفِ مَرِيضٍ، وَمِنْ قِيَامِ أَلْفِ لَيْلَةٍ، وَمِنْ صِيَامِ أَلْفِ يَوْمٍ، وَمِنْ أَلْفِ دِرْهَمٍ يُتَصَدَّقُ بِهَا عَلَى الْمَسَاكِينِ، وَمِنْ أَلْفِ حَبَّةٍ سِوَى الْفَرِيضَةِ، وَمِنْ أَلْفِ غَزْوَةٍ سِوَى الْوَاجِبِ تَغْزُوهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِمَالِكَ وَنَفْسِكَ. وَأَيْنَ تَقَعُ هَذِهِ الْمَشَاهِدُ مِنْ مَشْهَدِ عَالِمٍ! أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ اللَّهَ يُطَاعُ بِالْعِلْمِ وَيُعْبَدُ بِالْعِلْمِ، وَخَيْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَعَ الْعِلْمِ، وَشَرُّ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَعَ الْجَهْلِ؟! (4)

1- .جامع الأخبار: ص 109 ح 195 .

2- .فاطر: 28 .

3- .بحار الأنوار: ج 69 ص 80 ح 29 نقلاً عن تفسير النعماني .

4- .روضه الواعظين: ص 17، مشكاة الأنوار: ص 239 ح 691، بحار الأنوار: ج 1 ص 204 ح 23؛ إتحاف السادة المتقين: ج 1 ص 100 عن عمر نحوه .

امام علی علیه السلام: در مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله نشسته بودم که ابو ذر وارد شد و گفت: ای پیامبر خدا! نزد شما شرکت در تشییع جنازه عابد محبوب تر است یا حضور در مجلس علم؟ پیامبر فرمود: «ای ابو ذر! نزد خدا، ساعتی در مجلس علم نشستن، محبوب تر از هزار تشییع جنازه شهید است و نزد خدا، ساعتی در مجلس علم نشستن، محبوب تر از هزار شب زنده داری است که در هر شب، هزار رکعت نماز خوانده شود و نزد خدا، ساعتی در مجلس علم نشستن، محبوب تر از شرکت در هزار غزوه (1) و خواندن همه قرآن است». ابو ذر گفت: ای پیامبر خدا! آیا گفت و شنود علمی از خواندن همه قرآن بهتر است؟ پیامبر فرمود: «نزد خدا، ای ابو ذر! ساعتی در مجلس علم نشستن، محبوب تر از دوازده هزار بار خواندن همه قرآن است. همواره، گفت و شنود علمی داشته باشید که با علم، حلال را از حرام، باز می شناسید. ای ابو ذر! ساعتی در مجلس علم نشستن برای تو از عبادت یک سال، که روزهایش را روزه و شب هایش را زنده بداری، بهتر است».

امام علی علیه السلام: جستجوی دانش، برتر از عبادت است. خداوند عز و جل فرموده است: «از میان بندگان خداوند، تنها دانشمندان از خدا بیم دارند».

روضه الواعظین: برخی از صحابیان روایت کرده اند که مردی از انصار، نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و گفت: ای پیامبر خدا! هنگامی که تشییع جنازه و حضور در مجلس علمی با هم پیش آمد، حضورم را در کدام یک بیشتر دوست داری؟ پیامبر خدا فرمود: «اگر برای جنازه، کسی هست که آن را تشییع کند و به خاک بسپارد، حضور در مجلس دانشمند، برتر از شرکت در هزار تشییع جنازه و عبادت هزار بیمار و هزار شب زنده داری و هزار روز روزه داری و هزار درهم صدقه دادن به فقیران و هزار حجّ مستحبّی و هزار بار با مال و جان جهاد کردن در راه خدا، جز جهاد واجب است. این حضورها کجا و حضور در محضر دانشمند کجا؟ آیا نمی دانی که خداوند، با دانش، اطاعت و عبادت می شود و نیکی دنیا و آخرت با دانش است و بدی دنیا و آخرت با نادانی؟».

ص: 48

راجع : ص 246 ح 2595 و 322 (فضل العالم على العابد).

ر. ک: ص 247 ح 2595 و 323 (برتری دانشمند بر عابد).

.

نکته‌هایی درباره برتری دانش بر عبادت

1. کدام دانش و کدام عبادت؟

نکته‌هایی درباره برتری دانش بر عبادت 1. کدام دانش و کدام عبادت؟ در فصل پنجم خواهد آمد که فراگیری هر گونه دانشی، از نظر فقهی، تابع یکی از احکام پنجگانه است و بر این اساس، دانش به: واجب، حرام، مستحب، مکروه و مباح تقسیم می‌شود. اگر هر چه را که صورت عبادت دارد، به مفهوم عام آن، دارای احکام پنجگانه بدانیم، حالت‌های تراحم «تعلم» و «تعبد»، از لحاظ عقلی به 25 مورد خواهد رسید. از این رو، نخستین مسئله در مقام ترجیح دانش بر عبادت، این است که کدام علم بر کدام عبادت رجحان دارد؟ تأمل در متن احادیثی که دانش را بر عبادت ترجیح می‌دهند، به روشنی نشان می‌دهد که منظور، ترجیح تعلم واجب و یا مستحب بر عبادت‌های مستحب است. البته فاصله فضیلت تعلم واجب و تعبد مستحب، قابل مقایسه با فاصله تعلم مستحب و تعبد مستحب نیست و شاید احادیثی که فضائل شگفت‌انگیزی را در تبیین فضیلت دانش بر عبادت مطرح کرده‌اند، ناظر به این صورت از تراحم اند (1).

2. نقش سازنده عبادت در کنار دانش

احتمال دیگر در ترجیح دانش بر عبادت، این است که در احادیث مربوط به دانش و عبادت، به خودی خود و بدون در نظر گرفتن احکام پنجگانه فقهی، علم ذاتا بر عبادت، مقدم است و این تقدّم، علل مختلفی می تواند داشته باشد؛ مانند این که عبادت بدون دانش، ممکن نیست.

2. نقش سازنده عبادت در کنار دانش در فصل های گذشته به نقش سازنده و بنیادی عبادت در پیدایش نور دانش و الهامات قلبی اشاره شد. (1) همچنین تأکید گردید که جوهر دانش در وجود انسان، بدون عمل قابل دوام نیست. (2) بنا بر این، هدف احادیثی که دانش را بر عبادت ترجیح می دهند، تضعیف و یا انکار نقش سازنده عبادت در کنار دانش نیست، بلکه تأکید بر توأم ساختن عبادت با دانش و تحذیر از عبادت جاهلانه است. در بخش دهم خواهد آمد که عبادت بدون آگاهی، نه تنها ارزشی ندارد، بلکه خطرآفرین است. (3) بنا بر این، احادیث این فصل نمی توانند بهانه ای برای ترک عبادات، حتی عبادت های مستحب گردند. نقل است که روزی شخصی از محقق بزرگ شیخ انصاری رحمه الله پرسید: در تعارض میان نافله شب و مطالعات علمی کدام یک مقدم اند؟ شیخ که می دانست او اهل قلیان است و این مسئله، بهانه ای برای ترک نافله شب است، در پاسخ فرمود: «چرا میان نماز شب و مطالعه تعارض برقرار

1- ر. ک: ج 2 ص 487 (عمل صالح) و 489 (نماز) و 491 (روزه).

2- ر. ک: ج 2 ص 339 ح 1530.

3- ر. ک: ص 531 (خطر دانشمند بدکار و نادان عابد).

3. مبالغه در بیان فضیلت دانش

می‌کنی؟ بگو: مطالعه و قلیان، کدام یک تقدم دارند؟» .

3. مبالغه در بیان فضیلت دانشبرخی از احادیث این فصل، در مقام بیان فضیلت دانش و ترجیح آن بر عبادت، مطالبی را مطرح کرده‌اند که مبالغه آمیز به نظر می‌آید و پذیرفتن آنها بدون توضیحات لازم، مشکل است. برای مثال، این که جلوس دانشجو در برابر دانشمند، ثواب شصت شهید دارد و یا این که حضور در مجلس دانشمند از هزار غزوه مستحب و... فضیلتش بیشتر است. هر چند این احادیث، از جهت سند، اعتبار لازم را برای اثبات این فضائل ندارند، لیکن رد کردن آنها نیز با توجه به حدیث ذیل، آسان نیست: خَيْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَعَ الْعِلْمِ، وَشَرُّ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَعَ الْجَهْلِ؛ (1) خیر دنیا و آخرت با دانش و بدی دنیا و آخرت با نابخردی است. در واقع، این احادیث از انواع تأکید برای تشویق مردم به کسب دانش استفاده کرده‌اند، تا کسی که برای بالا بردن سطح آگاهی‌های خود، نیاز به تعلّم و حضور در مجلس عالم دارد، به هیچ بهانه‌ای مجلس علمی و تحصیل دانش را ترک نکند، حتّی به بهانه حج و جهاد مستحب.

1- ر. ک: ج 2 ص 274 ح 1308.

2 / 4 فَوَائِدُ طَلَبِ الْعِلْمِ _ مَحَبَّةُ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَآلِهِ طَالِبِ الْعِلْمِ حَبِيبُ اللَّهِ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: طَالِبِ الْعِلْمِ أَحَبَّهُ اللَّهُ وَأَحَبَّهُ الْمَلَائِكَةُ وَأَحَبَّهُ النَّبِيُّونَ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: طَالِبِ الْعِلْمِ مَحْفُوفٌ بِعِنَايَةِ اللَّهِ. (3)

راجع: ص 298 (أحباء الله).

ب _ إِكْرَامُ الْمَلَائِكَةِ _ هِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضًا بِهِ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا رِضَاءً لِطَالِبِ الْعِلْمِ. (5)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ غَدَا يَطْلُبُ عِلْمًا كَانَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى يَرْجِعَ، وَالْمَلَائِكَةُ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ. (6)

1- .جامع الأخبار: ص 110 ح 195 عن الإمام عليّ عليه السلام، بحار الأنوار: ج 1 ص 178 ح 60.

2- .جامع الأخبار: ص 110 ح 195 عن الإمام عليّ عليه السلام، بحار الأنوار: ج 1 ص 178 ح 60.

3- .عوالي اللآلى: ج 1 ص 292 ح 167، بحار الأنوار: ج 77 ص 165 ح 2.

4- .الكافي: ج 1 ص 34 ح 1 عن القُدّاح عن الإمام الصادق عليه السلام، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج 4 ص 387 ح 5834 عن

الإمام عليّ عليه السلام في وصيته لابنه محمّد بن الحنفية، ثواب الأعمال: ص 159 ح 1، الأمالى، الصدوق: ص 116 ح 99 كلاهما

عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله، بحار الأنوار: ج 1 ص 164 ح 2؛ مسند الطيالسى: ص 160 ح

1166 عن صفوان بن عسال المرادى، تاريخ دمشق: ج 7 ص 18 عن أنس نحوه، كنز العمال: ج 10 ص 147 ح 28747.

5- .سنن الترمذى: ج 5 ص 49 ح 2682، سنن أبى داود: ج 3 ص 317 ح 3641، سنن ابن ماجه: ج 1 ص 81 ح 223، سنن

الدارمى: ج 1 ص 104 ح 98 كلّها عن أبى الدرداء؛ منيه المرید: ص 107.

6- .المعجم الكبير: ج 8 ص 67 ح 7388 عن صفوان بن عسال المرادى، كنز العمال: ج 10 ص 162 ح 28840.

2 / 4 بهره های جستجوی دانش

الف _ دوستی خدا

ب _ احترام فرشتگان

2 / 4 بهره های جستجوی دانشالف _ دوستی خداپیامبر خدا صلی الله علیه و آله : جویای دانش ، محبوب خداست .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : جویای دانش را خداوند دوست می دارد و فرشتگان و پیامبران نیز دوست می دارند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : عنایت خداوند ، جویای دانش را فرا گرفته است .

ر . ک : ص 299 (دوستان خدا) .

ب _ احترام فرشتگانپیامبر خدا صلی الله علیه و آله : فرشتگان بال هایشان را از سرِ خشنودی برای جویای دانش می گسترانند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : فرشتگان از روی خشنودی بال هایشان را برای جویای دانش می گسترانند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : آن که برمی خیزد و در جستجوی دانش می رود ، در راه خداست تا بازگردد و فرشتگان ، بال هایشان را برای جویای دانش می گسترانند .

عنه صلى الله عليه وآله: ما غدا رجلٌ يَلْتَمِسُ علماً إلا فرشت له الملائكة أجنتها رضاءً بما يصنع. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: ما من خارجٍ خرج من بيته في طلب العلم إلا وضعت له الملائكة أجنتها 2 رضياً بما يصنع. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: إذا خرج الرجل في طلب العلم كتب الله له أثره حسنة، فإذا التقى هو والعالم فتذاكرا من أمر الله تعالى شياً أظلتهم الملائكة ونوديا من فوقهما: أن قد غفرت لكما. (3)

المعجم الكبير عن صفوان بن عسال المرادي: أتيت رسول الله صلى الله عليه وآله وهو متكئ في المسجد على بردٍ (4) له، فقلت له: يا رسول الله، إني جئت أطلب العلم. فقال: مرحباً بطالب العلم، طالب العلم لتحفه الملائكة وتظله بأجنتها، ثم يركب بعضه بعضاً حتى يبلغوا السماء الدنيا من حبهم لما يطلب. (5)

-
- 1- تاريخ بغداد: ج 2 ص 48 و ج 4 ح 253 وفيه «من غدا يطلب علماً» بدل «ما غدا رجل يَلْتَمِسُ علماً»، المعجم الوسيط: ج 3 ص 376 ح 3446، تاريخ أصبهان: ج 2 ص 146 ح 1327 كلاهما نحوه وكلها عن صفوان بن عسال.
 - 2- سنن ابن ماجه: ج 1 ص 82 ح 226، مسند ابن حنبل: ج 6 ص 316 ح 18115، المستدرک على الصحيحين: ج 1 ص 180 ح 340 نحوه، السنن الكبرى: ج 1 ص 423 ح 1341 كلها عن صفوان بن عسال المرادي، جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 35 عن أبي الدرداء نحوه، كنز العمال: ج 10 ص 147 ح 28748.
 - 3- دعائم الإسلام: ج 1 ص 81.
 - 4- البرد: ثوبٌ مَخْطُوط (القاموس المحيط: ج 1 ص 276).
 - 5- المعجم الكبير: ج 8 ص 54 ح 7347، جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 32 نحوه، أسد الغابه: ج 3 ص 28 ح 2517 وفيه صدره إلى «بأجنتها»؛ منه المرید: ص 106 و 107 نحوه.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ کس به جستجوی دانش برنخاست، مگر آن که فرشتگان از روی خشنودی به کارش، بال هایشان را برایش گسترده‌اند. 1

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ کس در پی دانش، از خانه اش بیرون نرفت، مگر آن که فرشتگان از روی خشنودی به کارش، بال هایشان را [زیر گام هایش] نهادند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هنگامی که کسی در پی دانش بیرون رود، خداوند برای گام های او پاداش می نویسد و هنگامی که او و دانشمند با هم ملاقات کنند و از امر خداوند متعال سخن به میان آورند، فرشتگان بر آنها سایه می افکنند و از بالای سرشان ندا داده می شوند که: «من، شما را آمرزیدم».

المعجم الکبیر_ به نقل از صفوان بن عسّال مرادی: نزد پیامبر خدا در مسجد آمدم و به ایشان، در حالی که بُردش (1) را متکای خود کرده بود، گفتم: ای پیامبر خدا! من در جستجوی دانش آمده ام. فرمود: «آفرین بر جویای دانش! بی گمان، فرشتگان، گرداگرد جویای دانش را می گیرند و با بال هایشان بر او سایه می اندازند. سپس از روی دوستی به مطلوب وی، چنان از سر و دوش هم بالا می روند تا به آسمان فرودین می رسند».

1- بُرد، گونه ای لباس خط دار است. (م)

رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ غَدَا فِي طَلَبِ الْعِلْمِ أَظَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ، وَبُورِكَ لَهُ فِي مَعِيشَتِهِ وَلَمْ يَنْقُصْ مِنْ رِزْقِهِ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ يَطْلُبُ عِلْماً شَيْعَهُ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ. (2)

الإمام عليّ عليه السلام: إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لِطَلْبِهِ الْعِلْمِ مِنْ شَيْعَتِنَا. (3)

عنه عليه السلام: إِنَّ طَالِبَ الْعِلْمِ لَيُشَيِّعُهُ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ مِنْ مُقَرَّبِي السَّمَاءِ. (4)

الإمام الباقر عليه السلام: مَا مِنْ عَبْدٍ يَغْدُو فِي طَلَبِ الْعِلْمِ أَوْ يَرُوحُ إِلَّا خَاصَّ الرَّحْمَةَ، وَهَتَفَتْ بِهِ الْمَلَائِكَةُ: مَرْحَباً بِزَائِرِ اللَّهِ، وَسَلَامَكَ مِنَ الْجَنَّةِ مِثْلَ ذَلِكَ الْمَسْلُوكِ. (5)

ج_ تَكْفُلُ الرَّزْقُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ تَكَفَّلَ اللَّهُ بِرِزْقِهِ. (6)

-
- 1- منيه المرید: ص 103، نثر الدرّ: ج 1 ص 194 نحوه، بحار الأنوار: ج 1 ص 184 ح 101؛ جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 45 عن أبي سعيد الخدري، كنز العمال: ج 10 ص 162 ح 28841.
 - 2- الأمالی، الطوسی: ص 182 ح 306 عن أبي قلابه، بحار الأنوار: ج 1 ص 170 ح 21.
 - 3- الاختصاص: ص 234 عن أبي حمزه الثمالي عن الإمام زين العابدين عن أبيه عليهما السلام، بحار الأنوار: ج 1 ص 181 ح 69.
 - 4- الخصال: ص 504 ح 1 عن الحسن بن الحسن عن أبيه، بصائر الدرجات: ص 4 ح 7 عن الحسن بن الحسن بن عليّ عليهما السلام، عدّه الداعی: ص 71 نحوه.
 - 5- ثواب الأعمال: ص 160 ح 2، بصائر الدرجات: ص 5 ح 14 وفيه صدره إلى «خاص الرحمة» وكلاهما عن جابر بن يزيد الجعفي، بحار الأنوار: ج 1 ص 174 ح 39.
 - 6- تاريخ بغداد: ج 3 ص 180، مسند الشهاب: ج 1 ص 244 ح 280، إتحاف الساده المتّقين: ج 1 ص 78 كلّها عن زياد (بن الحارث) الصدائي؛ الأمالی، الشجری: ج 1 ص 60، كنز العمال: ج 10 ص 139 ح 28701.

ج - تعهد شدن روزی

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هرکس به جستجوی دانش برخیزد ، فرشتگان بر وی سایه می اندازند و در معیشتش برکت حاصل می شود و از روزی او کم نمی گردد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هرکس در جستجوی دانش از خانه اش بیرون رود ، هفتاد هزار فرشته او را بدرقه می کنند و برایش آمرزش می طلبند .

امام علی علیه السلام : بی گمان ، فرشتگان ، بال هایشان را برای جویندگان دانش از میان پیروان ما ، فرو می گسترند .

امام علی علیه السلام : بی گمان ، هفتاد هزار فرشته مقرب آسمانی ، جوای دانش را بدرقه می کنند .

امام باقر علیه السلام : هیچ بنده ای صبح یا شب در جستجوی دانش نمی رود ، مگر آن که غریق رحمت گردد و فرشتگان ندایش دهند : «آفرین به زائر خدا!» ، و از همان راه به بهشت درآید .

ج - تعهد شدن روزی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : آن که دانش می جوید ، خداوند ، روزی اش را به عهده می گیرد .

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ تَكَفَّلَ لِطَالِبِ الْعِلْمِ بِرِزْقِهِ خَاصَّةً عَمَّا ضَمِنَهُ لِغَيْرِهِ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ تَقَفَّهَ فِي دِينِ اللَّهِ كَفَاهُ اللَّهُ هَمَّهُ وَرَزَقَهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ. (2)

د _ اسْتِغْفَاؤُ كُلِّ شَيْءٍ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِنَّهُ يَسْتَغْفِرُ لِطَالِبِ الْعِلْمِ مَنْ فِي السَّمَاءِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ حَتَّى الْحَوْثُ فِي الْبَحْرِ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ طَالِبَ الْعِلْمِ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ كُلُّ شَيْءٍ حَتَّى حَيْتَانِ الْبَحْرِ وَهَوَامُّ الْأَرْضِ وَسِدِّ بَاعِ الْبَرِّ وَأَنْعَامِهِ، فَاطْلُبُوا الْعِلْمَ فَإِنَّهُ السَّبَبُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ اللَّهِ عِزِّ وَجَلِّ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: طَالِبُ الْعِلْمِ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْمُجَاهِدِينَ وَالْمُرَابِطِينَ وَالْحُجَّاجِ وَالْعُمَّارِ وَالْمُعْتَكِفِينَ وَالْمُجَاوِرِينَ، وَاسْتَغْفَرَتْ لَهُ الشَّجَرُ وَالرِّيَّاحُ وَالسَّحَابُ وَالْبِحَارُ وَالنُّجُومُ وَالنَّبَاتُ وَكُلُّ شَيْءٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ. (5)

1- . منيه المرید : ص 160 ، الأنوار النعمانيه : ج 3 ص 341 .

2- . جامع بيان العلم وفضله : ج 1 ص 45 ، تاريخ بغداد : ج 3 ص 32 نحوه ، مسند أبي حنيفة : ص 20 وفيه «مهمه» بدل «همه» ، إتحاف الساده المتقين : ج 1 ص 77 كلها عن عبدالله (بن الحرث) بن جزء الزبيدي ، كنز العمال : ج 10 ص 165 ح 28855 وراجع : منيه المرید : آداب المعلم والمتعلم : آداب اشتركا فيها : التوكّل على الله تعالى والاعتماد عليه .

3- . الكافي : ج 1 ص 34 ح 1 عن القدّاح عن الإمام الصادق عليه السلام ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 4 ص 387 ح 5834 عن الإمام عليّ عليه السلام في وصيته لابنه محمّد بن الحنفية وزاد في آخره «حتى الطير في جو السماء» ، الأمالى ، الصدوق : ص 116 ح 99 ، ثواب الأعمال : ص 159 ح 1 كلاهما عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله ، بحار الأنوار : ج 1 ص 164 ح 2 ؛ سنن أبي داود : ج 3 ص 317 ح 3641 ، سنن ابن ماجه : ج 1 ص 81 ح 223 ، سنن الدارمي : ج 1 ص 104 ح 348 .

4- . الأمالى ، المفيد : ص 29 ح 1 عن محمّد بن جعفر عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام ، الخصال : ص 523 ح 12 عن الإمام عليّ عليه السلام عنه صلى الله عليه وآله نحوه ، الأمالى ، الطوسي : ص 521 ح 1148 عن المجاشعي عن الإمام الرضا عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله ، بحار الأنوار : ج 1 ص 172 ح 25 وراجع : إرشاد القلوب : ص 165 .

5- . إرشاد القلوب : ص 164 .

د - آموزش خواهی همه چیز

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بی گمان ، خداوند متعال ، روزی جویای دانش را به طور ویژه ، افزون بر آنچه برای دیگران تضمین کرده ، به عهده گرفته است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آن که در دین خدا تقوّه کند ، خداوند ، همّ و غمّش را کفایت می کند و از آن جا که به حساب نمی آورد ، روزی اش می دهد .

د - آموزش خواهی همه چیز پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس که در آسمان و زمین است ، حتّی ماهیان دریا ، برای جویای دانش ، آموزش می طلبند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: همه چیز ، حتّی ماهیان دریا و حشرات زمین و درندگان بیابان و چارپایان آن ، برای جویای دانش ، آموزش می طلبند . پس دانش بجوید که آن ، رشته اتصال میان شما و خدای عز و جلاست .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نزد خدا ، جویای دانش ، از جهادگران و مرزداران و حاجیان و عمره گزاران و معتکفان و مجاوران بیت الله ، برتر است و درختان و بادها و ابرها و دریاها و ستارگان و رستنی ها و هر آنچه خورشید بر آن می تابد ، برای وی آموزش می طلبند .

عنه صلى الله عليه وآله: ثَلَاثَةٌ يَسْتَغْفِرُ لَهُمُ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَالْمَلَائِكَةُ وَاللَّيْلُ وَالنَّهَارُ: الْعُلَمَاءُ وَالْمُتَعَلِّمُونَ وَالْأَسْحِيَاءُ. (1)

الإمام عليّ عليه السلام: طَالِبُ الْعِلْمِ تَسْتَغْفِرُ لَهُ الْمَلَائِكَةُ وَتَدْعُو لَهُ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ. (2)

هـ _ غُفْرَانُ الذُّنُوبِ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَنْ انْتَقَلَ لِيَتَعَلَّمَ عِلْمًا غُفِرَ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَخْطُؤَ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ طَالِبَ الْعِلْمِ إِذَا مَاتَ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَلِمَنْ حَضَرَ جَنَازَتَهُ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ كَانَ كَفَّارَةً لِمَا مَضَى. (5)

عنه صلى الله عليه وآله: مَا انْتَعَلَ عَبْدٌ قَطُّ وَلَا تَخَفَّفَ وَلَا لَبَسَ ثَوْبًا لِيَغْدُوَ فِي طَلَبِ عِلْمٍ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَهُ حَيْثُ يَخْطُؤُ عَتَبَهُ بِأَبِيهِ. (6)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ تَعَلَّمَ حَرْفًا مِنَ الْعِلْمِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ الْبَيْتَةَ. (7)

الإمام عليّ عليه السلام: كَمْ مِنْ مُؤْمِنٍ يَخْرُجُ مِنْ مَنْزِلِهِ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ فَلَا يَرْجِعُ إِلَّا مَغْفُورًا! (8)

و _ سُهُولَةُ طَرِيقِ الْجَنَّةِ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَا مِنْ رَجُلٍ يَسْلُكُ طَرِيقًا يَطْلُبُ فِيهِ عِلْمًا إِلَّا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقَ الْجَنَّةِ. (9)

-
- 1- إرشاد القلوب: ص 196؛ كنز العمال: ج 15 ص 842 ح 43346 نقلاً عن أبي الشيخ في الثواب عن ابن عباس .
 - 2- الإرشاد: ج 1 ص 231 عن الحارث الأعور، بحار الأنوار: ج 2 ص 44 ح 12 .
 - 3- الجامع الصغير: ج 2 ص 582 ح 8535 عن الشيرازي عن عائشه، كنز العمال: ج 10 ص 158 ح 28816 .
 - 4- إرشاد القلوب: ص 164 .
 - 5- سنن الترمذي: ج 5 ص 29 ح 2648، سنن الدارمي: ج 1 ص 146 ح 567 كلاهما عن سيخبره، كنز العمال: ج 10 ص 139 ح 28700 .
 - 6- المعجم الأوسط: ج 6 ص 37 ح 5722 عن الإمام عليّ عليه السلام، كنز العمال: ج 10 ص 163 ح 28845 .
 - 7- كنز العمال: ج 10 ص 164 ح 28854 نقلاً عن الرافعي عن الإمام عليّ عليه السلام .
 - 8- روضه الواعظين: ص 15، بحار الأنوار: ج 1 ص 179 ح 62 .
 - 9- سنن أبي داود: ج 3 ص 317 ح 3643، سنن الدارمي: ج 1 ص 105 ح 350، المستدرک على الصحيحين: ج 1 ص 165 ح 299 كلّها عن أبي هريره، كنز العمال: ج 10 ص 148 ح 28754 .

ه _ آموزش گناهان

و _ هموار شدن راه بهشت

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آسمان ها و زمین و فرشتگان و شب و روز، برای سه کس آموزش می طلبند: دانشمندان، دانشجویان و سخاوتمندان.

امام علی علیه السلام: فرشتگان، برای جویای دانش، آموزش می طلبند و در آسمان و زمین، برای وی دعا می کند.

ه _ آموزش گناهانیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آن که در پی آموختن دانش به راه افتد، پیش از آن که گام بردارد، آموخته شود.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرگاه جویای دانش بمیرد، خداوند، او و هرکس را که در تشییع جنازه اش حاضر شود، می آموزد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس دانش را بجوید، [کوشش او] کفاره [گناهان] گذشته اش باشد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ بنده ای در پی دانشجویی، نعلین به پا نکرد و کفش نپوشید و جامه بر تن ننمود، جز آن که خداوند، گناهایش را در همان درگاه خانه اش آموزد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس حرفی از دانش آموخت، بی گمان، خداوند وی را آموزد.

امام علی علیه السلام: بسی مؤمن که در جستجوی دانش از خانه اش بیرون شد و جز آموخته بازنگشت!

و _ هموار شدن راه بهشتپیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ کس راهی را در جستجوی دانش نپیمود، مگر آن که خداوند، راه بهشت را برایش هموار کرد.

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ سَلَكَ طَرِيقاً يَطْلُبُ فِيهِ عِلْماً سَلَكَ اللَّهُ بِهِ طَرِيقاً إِلَى الْجَنَّةِ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: أَوْحَى اللَّهُ إِلَى أَنَّهُ مَنْ سَلَكَ مَسْلكاً يَطْلُبُ فِيهِ الْعِلْمَ سَهَّلَتْ لَهُ طَرِيقاً إِلَى الْجَنَّةِ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ سَلَكَ طَرِيقاً يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْماً سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقاً إِلَى الْجَنَّةِ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: مَا مِنْ عَبْدٍ يَخْرُجُ يَطْلُبُ عِلْماً إِلَّا وَضَعَتْ لَهُ الْمَلَائِكَةُ أجنحتها، وسُلكَ بِهِ طَرِيقٌ إِلَى الْجَنَّةِ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ كَانَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ كَانَتْ الْجَنَّةُ فِي طَلَبِهِ، وَمَنْ كَانَ فِي طَلَبِ الْمَعْصِيَةِ كَانَتْ النَّارُ فِي طَلَبِهِ. (5)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ غَدَا يُرِيدُ الْعِلْمَ يَتَعَلَّمُهُ لِلَّهِ فَفَحَّ اللَّهُ لَهُ بَاباً إِلَى الْجَنَّةِ، وَفَرَشَتْ لَهُ الْمَلَائِكَةُ أكنافها، وَصَلَّتْ عَلَيْهِ مَلَائِكَةُ السَّمَاوَاتِ وَحِيَتَانُ الْبَحْرِ. (6)

1- الكافي: ج 1 ص 34 ح 1 عن القداح عن الإمام الصادق عليه السلام، ثواب الأعمال: ص 159 ح 1، الأمل، الصدوق: ص 58 ح 9 كلاهما عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله، مسند زيد: ص 383 عن الإمام زين العابدين عن آبائه عليهم السلام، بصائر الدرجات: ص 3 ح 2 عن الإمام الصادق عن أبيه عليهما السلام عنه صلى الله عليه وآله، روضه الواعظين: ص 13، عوالي اللآلي: ج 4 ص 74 ح 56، بحار الأنوار: ج 1 ص 164 ح 2؛ مسند ابن حنبل: ج 8 ص 167 ح 21774 عن قيس بن كثير، سنن أبي داود: ج 3 ص 317 ح 3641، سنن الترمذي: ج 5 ص 48 ح 2682 كلاهما عن أبي الدرداء نحوه وراجع: جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 35.

2- بصائر الدرجات: ص 4 ح 6 عن جرير بن عبد الله البجلي.

3- صحيح مسلم: ج 4 ص 2074 ح 2699، سنن الترمذي: ج 5 ص 28 ح 2646 كلاهما عن أبي هريره، سنن ابن ماجه: ج 1 ص 81 ح 223 عن أبي الدرداء، كنز العمال: ج 10 ص 139 ح 28699؛ منه المرید: ص 104.

4- جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 34 عن أبي الدرداء.

5- كنز العمال: ج 10 ص 162 ح 28842 نقلاً عن ابن النجار عن ابن عمر.

6- شعب الإيمان: ج 2 ص 264 ح 1699، تاريخ دمشق: ج 38 ص 318 ح 7680 كلاهما عن أبي الدرداء، كنز العمال: ج 10 ص 159 ح 28823.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :هرکس راهی را در جستجوی دانش بپیماید ، خداوند ، راهی به سوی بهشت برایش بگشاید .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :خداوند به من وحی کرد : «بی گمان ، هرکس راهی را در جستجوی دانش بپیماید ، راهی را به سوی بهشت برایش هموار گردانم» .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :هرکس راهی را در جستجوی دانش بپیماید ، خداوند ، راهی را به سوی بهشت برایش هموار می گرداند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :هیچ بنده ای در جستجوی دانش بیرون نمی رود ، مگر آن که فرشتگان ، بال هایشان را برایش فرو می نهند و بدان ، راهی به سوی بهشت می پوید .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :آن که در پی دانش است ، بهشت در پی اوست و آن که در پی نافرمانی است ، دوزخ در پی اوست .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :آن که در پی فراگیری دانشی برای خدا باشد ، خداوند ، برایش دری به بهشت می گشاید و فرشتگان ، بال هایشان را گرد او می گسترانند و فرشتگان آسمان ها و ماهیان دریا بر وی درود می فرستند .

عنه صلى الله عليه وآله: لِكُلِّ شَيْءٍ طَرِيقٌ ، وَطَرِيقُ الْجَنَّةِ الْعِلْمُ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: النَّاسُ يَعْلَمُونَ (2) فِي الدُّنْيَا عَلَى قَدَرِ مَنَازِلِهِمْ فِي الْجَنَّةِ. (3)

مصباح الشريعة- فيما نسب به إلى الإمام الصادق عليه السلام-: لَيْسَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى طَرِيقٌ يُسَلِّكُ إِلَّا بِالْعِلْمِ ، وَالْعِلْمُ زَيْنُ الْمَرْءِ فِي الدُّنْيَا وَسِيَّاقُهُ إِلَى الْجَنَّةِ ، وَبِهِ يَصِلُ إِلَى رِضْوَانِ اللَّهِ تَعَالَى. (4)

الإمام عليّ عليه السلام: مَنْ مَشَى فِي طَلَبِ الْعِلْمِ خُطَوَاتَيْنِ ، وَجَلَسَ عِنْدَ الْعَالِمِ سَاعَتَيْنِ ، وَسَمِعَ مِنَ الْمُعَلِّمِ كَلِمَتَيْنِ ، أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ جَنَّتَيْنِ ؛ كَمَا قَالَ اللَّهُ: «وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٌ» (5). (6)

عنه عليه السلام: مَجْلِسُ الْعِلْمِ رَوْضَةُ الْجَنَّةِ. (7)

-
- 1- الفردوس: ج 3 ص 329 ح 4989 و ج 1 ص 204 ح 781 كلاهما عن ابن عمر ، كنز العمال: ج 10 ص 156 ح 28803 .
 - 2- كذا في المصدر ويحتمل كونه تصحيفا من «يعملون» ، كما يشهد له ما في الفردوس: «الناس يعملون الخير على قدر عقولهم» .
 - 3- جامع الأحاديث للقمي: ص 126 .
 - 4- مصباح الشريعة: ص 346 ، بحار الأنوار: ج 2 ص 32 ح 25 وراجع: منيه المرید: المقدمه في فضل العلم .
 - 5- الرحمن: 46 .
 - 6- إرشاد القلوب: ص 195 .
 - 7- الدرّه الباهره: ص 21 ، المواعظ العددية: ص 61 .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرچیز، راهی دارد و راه بهشت، دانش است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مردم در دنیا به اندازه منزلتشان در بهشت می دانند.

مصباح الشریعه_ در آنچه به امام صادق علیه السلام نسبت داده است: راهی به سوی خدای متعال پیموده نمی شود، جز با دانش، و دانش، زیور انسان در دنیا و سوق دادن او به بهشت است و بدان به خشنودی خدای متعال می رسد.

امام علی علیه السلام: هرکس دو گام در جستجوی دانش بردارد و دو ساعت نزد دانشمند بنشیند و دو کلمه از آموزگار بشنود، خداوند، دو بهشت را بر وی واجب می کند، همان گونه که خدا فرموده است: «و برای آن که از مقام پروردگارش بهرآسد، دو بهشت است».

امام علی علیه السلام: مجلس دانش، باغ بهشت است.

الفصل الثالث : آداب التعلّم _ ما ينبغي 3 / 1 الإخلاص رسول الله صلى الله عليه وآله : طالب العلم لله عز وجل كالغادي والرّايح في سبيل الله عز وجل. (1)

عنه صلى الله عليه وآله : طالب العلم لله أفضل عند الله من المجاهد في سبيل الله. (2)

عنه صلى الله عليه وآله : من طلب العلم لله عز وجل لم يصب منه باباً إلا ازداد في نفسه ذللاً ، وللتاس تواضعا ، ولله خوفاً ، وفي الدين اجتهاداً ، فذلك الذي ينتفع بالعلم فليتعلمه. (3)

عنه صلى الله عليه وآله : طلب العلم في الله عز وجل مع السمت الحسن والعمل الصالح ، جزء من النبوة. (4)

-
- 1- الفردوس : ج 2 ص 439 ح 3912 عن حسان بن أبي سنان ، كنز العمال : ج 10 ص 143 ح 28728 .
 - 2- الجامع الصغير : ج 2 ص 129 ح 5251 نقلاً عن الديلمي في الفردوس عن أنس ، كنز العمال : ج 10 ص 143 ح 28727 .
 - 3- تنبيه الخواطر : ج 2 ص 3 ، إرشاد القلوب : ص 188 ، روضه الواعظين : ص 16 ، أعلام الدين : ص 80 وفيه «وفى الله» بدل «وللتاس» ، مشكاة الأنوار : ص 238 ح 688 والثلاثة الأخيره عن الإمام عليّ عليه السلام عنه صلى الله عليه وآله ، بحار الأنوار: ج 2 ص 34 ح 33 ؛ كنز العمال : ج 10 ص 260 ح 29384 .
 - 4- الفردوس : ج 2 ص 439 ح 3913 عن أنس .

فصل سوم : آداب آموختن

الف _ آنچه شایسته است

3 / 1 اخلاص

فصل سوم : آداب آموختنالف _ آنچه شایسته است 3 / 1 اخلاصپیامبر خدا صلی الله علیه و آله : جویای دانش برای خداوند عز و جل ، همچون ره سپارنده روز و شب در راه خدای عز و جلاست .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : جویای دانش برای خدا [با انگیزه الهی] ، نزد خدا برتر از مجاهد در راه خداست .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : آن که برای خدا دانش بجوید ، به بایی از آن نمی رسد ، جز آن که در نفس خود ، بر خواری و برای مردم ، بر فروتنی و در برابر خدا ، بر بیم و در دین ، کوشش وی افزوده می شود . چنین کسی از دانش بهره می برد . پس آن را بیاموزد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : جستجوی دانش برای خدای عز و جل [با انگیزه الهی] همراه با نشان نیکو و عمل شایسته ، بخشی از پیامبری است .

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ تَعَلَّمَ بِأَبَا مِنْ الْعِلْمِ لِيُعَلِّمَهُ لِلنَّاسِ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ، أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ سَبْعِينَ نَبِيًّا. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: لَا تَطْلُبُوا الْعِلْمَ لِيُتَاهُوا بِهِ الْعُلَمَاءُ، وَلَا لِتُمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءُ، وَلَا لِتَصْرِفُوا بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْكُمْ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَهُوَ فِي النَّارِ، وَلَكِنْ تَعَلَّمُوهُ لِلَّهِ وَلِلدَّارِ الْآخِرَةِ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ يُحْيِي بِهِ الْإِسْلَامَ، لَمْ يَكُنْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْأَنْبِيَاءِ إِلَّا دَرَجَةٌ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ جَاءَهُ الْمَوْتُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْعِلْمَ لِيُحْيِيَ بِهِ الْإِسْلَامَ، فَبَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّبِيِّينَ دَرَجَةٌ وَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: قَالَ الْخَضِرُ: ... يَا مُوسَى تَعَلَّمْ مَا تَعَلَّمَنَّ لِتَعْمَلَ بِهِ، وَلَا تَعَلَّمْهُ لِتُحَدِّثَ (5) بِهِ، فَيَكُونَ عَلَيْكَ بَوْرُهُ (6)، وَيَكُونَ لِغَيْرِكَ نَوْرُهُ. (7)

عنه صلى الله عليه وآله: فِي ذِكْرِ صِفَاتِ الْمُؤْمِنِ: لَا يَرُدُّ الْحَقُّ مِنْ عَدُوِّهِ، لَا يَتَعَلَّمُ إِلَّا لِيَعْلَمَ، وَلَا يَعْلَمُ إِلَّا لِيَعْمَلَ. (8)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ لِلتَّكْبُرِ مَاتَ جَاهِلًا، وَمَنْ تَعَلَّمَ لِلْقَوْلِ دُونَ الْعَمَلِ مَاتَ مُنَافِقًا، وَمَنْ تَعَلَّمَهُ لِلْمُنَاطَرَةِ مَاتَ فَاسِدًا، وَمَنْ تَعَلَّمَهُ لِكَثْرَةِ الْمَالِ مَاتَ زَنْدِيقًا، وَمَنْ تَعَلَّمَهُ لِلْعَمَلِ مَاتَ عَارِفًا. (9)

- 1- روضه الواعظين: ص 17، مشكاة الأنوار: ص 240 ح 693 عن الإمام الصادق عليه السلام.
- 2- تنبيه الخواطر: ج 2 ص 215، إرشاد القلوب: ص 16؛ المستدرک علی الصحیحین: ج 1 ص 161 ح 290، شعب الإيمان: ج 2 ص 282 ح 1771 كلاهما عن جابر وكلها نحوه، كنز العمال: ج 10 ص 196 ح 29032.
- 3- جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 46 عن سعيد بن المسيب، كنز العمال: ج 10 ص 161 ح 28833 نقلاً عن ابن النجار عن أبي الدرداء نحوه.
- 4- سنن الدارمی: ج 1 ص 106 ح 360، جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 46 كلاهما عن الحسن و ص 95، تاريخ بغداد: ج 3 ص 78، الفردوس: ج 3 ص 559 ح 5755 كلهما عن ابن عباس نحوه.
- 5-.. في المصدر: «لِيُتَحَدَّثَ»، وما أثبتناه من كنز العمال ومجمع الزوائد.
- 6- البور: التجربة، برت فلانا وبرت فلانا ما عنده،: جرْبته (العين: ص 98) و«تِجَارَةٌ لَنْ تَبُورَ»: أي لن تكسد (مجمع البحرين: ج 1 ص 203) والمعنى: إنَّ عليك جمعه و تكسيده و لغيرك نفعه، أو إنَّ عليك اختباره وتمحيصه ولغيرك فائدته ونفعه.
- 7- المعجم الأوسط: ج 7 ص 80 ح 6908 عن عمر، مجمع الزوائد: ج 1 ص 342 ح 547، كنز العمال: ج 16 ص 145 ح 44176؛ منيه المرید: ص 141، بحار الأنوار: ج 1 ص 227 ح 18.
- 8- التمهيص: ص 75 ح 171، بحار الأنوار: ج 67 ص 311 ح 45.
- 9- المواعظ العديّة: ص 262.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :هرکس برای خدا ، بایی از دانش را فراگیرد تا به مردم بیاموزد ، خداوند ، پاداش هفتاد پیامبر به او می دهد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :دانش را نجوید تا بدان به دانشمندان فخر بفروشید یا با نادانان به جدل برخیزید و یا مردم را به سوی خود بگردانید ، که هرکس چنین کند ، در آتش است ؛ ولیکن دانش را برای خدا و سرای آخرت ، فراگیرید .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :هرکس دانش را فراگیرد تا اسلام را بدان زنده کند ، میان او و پیامبران ، جز یک درجه فاصله نباشد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :هرکس مرگش در رسد و وی در جستجوی دانش باشد تا اسلام را بدان زنده کند ، در بهشت ، میان او و پیامبران ، تنها یک درجه فاصله باشد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :در سفارش خضر علیه السلام به موسی علیه السلام آمده است : ای موسی ! آنچه می آموزی ، برای آن بیاموز تا بدان عمل کنی و برای آن میاموز تا [با استفاده] از آن ، سخن برانی ، که وبالش گریبانگیر تو می شود و نورش از آن غیر تو .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :ای علی ! از ویژگی های مؤمن ، آن است که حق را از دشمنش می پذیرد و فراموش نمی گیرد ، جز برای آن که بداند و دانستنش تنها برای به کار بستن است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :هرکس دانش بیاموزد تا بزرگی کند ، نادان می میرد و هرکس تنها برای گفتن (و نه عمل کردن) فرا بگیرد ، منافق می میرد و هرکس برای مناظره و جدل بیاموزد ، فاسق می میرد و هرکس برای فراوانی ثروت ، دانش بیاموزد ، نامسلمان می میرد و هرکس برای عمل فراگیرد ، عارف می میرد .

الإمام عليّ عليه السلام: رَحِمَ اللَّهُ امراً... يَتَعَلَّمُ لِلتَّقْوَةِ وَالسَّدَادِ. (1)

عنه عليه السلام: مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ لِلْعَمَلِ بِهِ لَمْ يَوْحِشْهُ كَسَادُهُ. (2)

الإمام الصادق عليه السلام: مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَمِلَ بِهِ وَعَلَّمَ لِلَّهِ وَعَمِلَ لِلَّهِ. (3)

راجع: ص 116 (التعلم لغير الله) و 252 (الإخلاص) و 426 (الرياء)، ج 2 ص 482 (الإخلاص).

2/3 اختياري المعلم الصالح الكتاب «فَلْيَنْظُرِ الْأَنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ». (4)

الحديث الكافي عن زيد الشحام عن أبي جعفر عليه السلام في قول الله عز وجل: «فَلْيَنْظُرِ الْأَنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ» قَالَ: قُلْتُ: مَا طَعَامُهُ؟ قَالَ: عِلْمُهُ الَّذِي يَأْخُذُهُ؛ عَمَّنْ يَأْخُذُهُ. (5)

- 1- الكافي: ج 8 ص 172 ح 193 عن جابر عن الإمام الباقر عليه السلام، تحف العقول: ص 208، بحار الأنوار: ج 77 ص 349 ح 30 وراجع: منيه المرید: ص 131. إخلاص النيّة وص 224 الآداب المختصّة بالمتعلّم: تحسين نيّته وتطهير قلبه من الأدناس.
- 2- غرر الحكم: ص 8244، عيون الحكم والمواعظ: ص 445 ح 7823.
- 3- الكافي: ج 1 ص 35 ح 6، الأمالي، الطوسي: ص 47 ح 58 و ص 167 ح 280 كلّها عن حفص بن غياث، تفسير القمّي: ج 2 ص 146 نحوه، بحار الأنوار: ج 2 ص 27 ح 5 وراجع: تنبيه الخواطر: ج 2 ص 179 وحليه الأولياء: ج 6 ص 93.
- 4- عبس: 24.
- 5- الكافي: ج 1 ص 49 ح 8، المحاسن: ج 1 ص 347 ح 724، رجال الكشي: ج 1 ص 13 ح 6، الاختصاص: ص 4 عن ابن أبي عمير عن زيد الشحام، بحار الأنوار: ج 2 ص 96 ح 38.

3 / 2 انتخاب آموزگار شایسته

امام علی علیه السلام: خدای بیامرزد کسی را که ... برای خوب فهمیدن و استواری می آموزد!

امام علی علیه السلام: هرکس دانش را برای عمل کردن به آن فرا گیرد، از کسادى [بازار] آن نمى هراسد.

امام صادق علیه السلام: هرکس برای خدا دانش بیاموزد و بدان عمل کند و به دیگران یاد دهد، در ملکوت آسمان ها به بزرگی یاد می شود و گفته می شود: برای خدا فراگرفت و برای خدا عمل کرد و برای خدا آموخت.

ر. ک: ص 117 (آموختن برای غیر خدا) و 253 (اخلاص) و 427 (خودنمایی)، ج 2 ص 483 (اخلاص).

3 / 2 انتخاب آموزگار شایسته قرآن «انسان باید به خوراکش [نیک] بنگرد».

حدیث الکافی_ به نقل از زید شحام از امام باقر علیه السلام_: درباره گفته خدای عز و جل: «انسان باید به خوراکش [نیک] بنگرد»، پرسیدم که: معنای خوراک چیست؟ فرمود: «یعنی دانشی که فرا می گیرد، [بنگردد که] از چه کسی فرا می گیرد».

رسول الله صلى الله عليه وآله: إِنَّ هَذَا الْعِلْمَ دِينٌ، فَانظُرُوا عَمَّنْ تَأْخُذُونَ دِينَكُمْ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: الْعِلْمُ دِينٌ وَالصَّلَاةُ دِينٌ، فَانظُرُوا مِمَّنْ تَأْخُذُونَ هَذَا الْعِلْمَ، وَكَيْفَ تُصَلُّونَ هَذِهِ الصَّلَاةَ، فَإِنَّكُمْ تُسَأَلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: لَا تَقْعُدُوا إِلَّا إِلَى عَالِمٍ يَدْعُوكُمْ مِنْ ثَلَاثٍ إِلَى ثَلَاثٍ: مِنْ الْكِبَرِ إِلَى التَّوَضُّعِ، وَمِنْ الْمُدَاهَنَةِ إِلَى الْمُنَاصَحَةِ، وَمِنْ الْجَهْلِ إِلَى الْعِلْمِ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: لَا تَجْلِسُوا عِنْدَ كُلِّ دَاعٍ مُدْعٍ يَدْعُوكُمْ مِنَ الْيَقِينِ إِلَى الشَّكِّ، وَمِنْ الْإِخْلَاصِ إِلَى الرِّيَاءِ، وَمِنْ التَّوَضُّعِ إِلَى التَّكَبُّرِ، وَمِنْ النَّصِيحَةِ إِلَى الْعِدَاوَةِ، وَمِنْ الزُّهْدِ إِلَى الرَّغْبَةِ. وَتَقَرَّبُوا مِنْ عَالِمٍ يَدْعُوكُمْ مِنَ الْكِبَرِ إِلَى التَّوَضُّعِ، وَمِنْ الرِّيَاءِ إِلَى الْإِخْلَاصِ، وَمِنْ الشَّكِّ إِلَى الْيَقِينِ، وَمِنْ الرَّغْبَةِ إِلَى الزُّهْدِ، وَمِنْ الْعِدَاوَةِ إِلَى النَّصِيحَةِ. (4)

الإمام عليّ عليه السلام: لَا يُؤْخَذُ الْعِلْمُ إِلَّا مِنْ أَرْبَابِهِ. (5)

1- تاريخ جرجان: ص 547 ح 944، الجامع الصغير: ج 1 ص 384 ح 2511 نقلاً عن الحاكم في المستدرک وكلاهما عن أنس، صحيح مسلم: ج 1 ص 14، سنن الدارمی: ج 1 ص 120 ح 430 كلاهما عن محمد بن سيرين من دون إسناد إلى النبي صلى الله عليه وآله، كنز العمال: ص 10 ح 246 ح 29316.

2- الفردوس: ج 3 ص 67 ح 4190 عن ابن عمر، كنز العمال: ج 10 ص 133 ح 28666.

3- تنبيه الخواطر: ج 2 ص 233.

4- عدّه الداعی: ص 69، معدن الجواهر: ص 49، تنبيه الخواطر: ج 2 ص 110 كلاهما نحوه، بحار الأنوار: ج 2 ص 52 ح 20؛ حليه الأولياء: ج 8 ص 72، الفردوس: ج 5 ص 56 ح 7449 وراجع: الاختصاص: ص 335 وأعلام الدين: ص 272.

5- غرر الحكم: ح 10678، عيون الحكم والمواعظ: ص 538 ح 9906.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: این دانش، دین است: پس نیک بنگرید که از چه کسی دین خود را می گیرید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانش، دین است و نماز، دین است. پس [نیک] بنگرید که از چه کسی این دانش را فرا می گیرید و نماز را چگونه می خوانید که در روز قیامت، بازخواست می شوید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نزد کسی منشینید، مگر دانشمندی که شما را از سه چیز به سه چیز دیگر فرا بخواند: از تکبر به فروتنی، و از سازشکاری به اندرزگویی، و از نادانی به دانش.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نزد هر مدعی دعوتگری که شما را از یقین به شک، و از اخلاص به ریا، و از فروتنی به تکبر، و از نصیحت به دشمنی، و از زهد به رغبت می خواند، منشینید و به دانشمندی که شما را از کبر به فروتنی، و از ریا به اخلاص، و از شک به یقین، و از رغبت به زهد، و از دشمنی به نصیحت فرا می خواند، نزدیک شوید.

امام علی علیه السلام: دانش، جز از دارندگان آن، فرا گرفته نمی شود.

عنه عليه السلام_ في الحِكمِ المَنسُوبِ إليه_-: ما لى أرى النَّاسَ إِذَا قُرِبَ إِلَيْهِمُ الطَّعَامُ لَيْلًا تَكَلَّفُوا إِنَارَةَ المَصَابِيحِ لِيُبْصِرُوا ما يُدْخِلُونَ بُطُونَهُمْ ، ولا يَهْتَمُّونَ بِغِذَاءِ النَّفْسِ بِأَنْ يُبَيِّرُوا مَصَابِيحَ ألبابِهِم بِالْعِلْمِ ؛ لِيَسْلَمُوا مِنْ لَوَاحِقِ الجَهالَةِ وَالذُّنُوبِ فِي اعتقادِهم وأعمالِهِم ! (1)

الإمام الحسن عليه السلام :عَجَبٌ لِمَنْ يَتَفَكَّرُ فِي ما كَوَلِهِ ، كَيْفَ لا يَتَفَكَّرُ فِي مَعْقُولِهِ ؛ فَيَجُنُّ بَطْنَهُ ما يُؤذِيهِ ، ويودِعُ صَدْرَهُ ما يُزَكِّيهِ (2) ! (3)

الإمام الكاظم عليه السلام_ في وصِيَّتِهِ لِهِشامِ بْنِ الحَكَمِ_-: يا هِشامُ ، نُصِبَ الحَقُّ لِطاعَةِ اللَّهِ ، ولا نِجاةَ إِلاَّ بِالطَّاعَةِ ، وَالطَّاعَةُ بِالْعِلْمِ ، وَالْعِلْمُ بِالتَّعَلُّمِ ، وَالتَّعَلُّمُ بِالْعَقْلِ يُعْتَقَدُ ، ولا عِلْمَ إِلاَّ مِنْ عَالِمٍ رَبَّانِيٍّ ، ومَعْرِفَةُ العِلْمِ بِالْعَقْلِ . (4)

ذو القرنين_ في وصِيَّتِهِ_-: لا تَتَعَلَّمِ العِلْمَ مِمَّنْ لَمْ يَنْتَفِعْ بِهِ ، فَإِنَّ مَنْ لَمْ يَنْفَعَهُ عِلْمُهُ لا يَنْفَعُكَ . (5)

3 / 3 رِعايَةُ الأَهِمِّ فالأَهَمُّ التَّوْحِيدُ عن ابن عَبَّاسٍ :جاءَ أعرابِيٌّ إِلى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ ، عَلَّمَنِي مِنْ غَرَائِبِ العِلْمِ . قَالَ : ما صَدَّ نَعْتِ فِي رَأْسِ العِلْمِ حَتَّى تَسْأَلَ عَنْ غَرَائِبِهِ ؟ ! قَالَ الرَّجُلُ : ما رَأْسُ العِلْمِ يا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : مَعْرِفَةُ اللَّهِ حَقَّ مَعْرِفَتِهِ . قَالَ الأعرابِيُّ : وما مَعْرِفَةُ اللَّهِ حَقَّ مَعْرِفَتِهِ ؟ قَالَ : تَعْرِفُهُ بِلا مِثْلِ ولا شَبِهِهِ ولا نِزْدٍ ، وَأَنَّهُ واحِدٌ أَحَدٌ ظاهِرٌ باطِنٌ أَوَّلٌ آخِرٌ ، لا كُفُولُهُ ولا نَظيرٌ ، فَذَلِكَ حَقَّ مَعْرِفَتِهِ . (6)

1- شرح نهج البلاغه : ج 20 ص 261 ح 53 .

2- كذا في المصدر ، والصواب « ما يُرَدِّيه » كما في بحار الأنوار .

3- الدعوات : ص 144 ح 375 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 218 ح 43 وراجع : منية المرید : ص 239 .

4- الكافي : ج 1 ص 17 ح 12 عن هشام بن الحكم ، تحف العقول : ص 387 وفيه « الخلق » ، بدل « الحق » ، بحار الأنوار : ج 1 ص 138 ح 30 .

5- الدعوات : ص 63 ح 158 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 99 ح 53 .

6- التوحيد : ص 284 ح 5 ، مشكاة الأنوار : ص 40 ح 10 ، بحار الأنوار : ج 3 ص 269 ح 4 .

3 / 3 رعایت اولویت ها

امام علی علیه السلام در حکمت های منسوب به ایشان: چه شده است که مردم را می بینم هنگامی که خوراک را در شب نزد آنان می آورند، زحمت روشن کردن چراغ ها را به خود می دهند تا آنچه را داخل شکم هایشان می کنند، نیک بنگرند؛ ولی اهمیاتی به خوراک روح ندارند تا چراغ های خردشان را با دانش برافروزند و از پیامدهای نادانی و گناه در باورها و کردارشان در امان بمانند؟

امام حسن علیه السلام: شگفتا از کسی که در خوراکش می اندیشد، ولی در آنچه به خردش می سپارد، نمی اندیشد، شکمش را از آنچه آزارش می دهد، دور نگه می دارد و به سینه اش آنچه مایه نابودی اش است، می سپارد!

امام کاظم علیه السلام در سفارش به هشام بن الحکم: ای هشام! حق برای اطاعت خدا برپا شده است و نجات، جز با اطاعت، ممکن نیست و اطاعت، به دانش است و دانش، به فراگیری و فراگیری، به خرد گره خورده است و دانش، جز از دانشمند ربّانی نیست و شناخت دانش با خرد است.

ذو القرنین در وصیتش: از کسی که از دانش خویش سودی نبرده است، دانش میاموز؛ زیرا کسی که دانشش به وی سودی نداده، به تو نیز بهره ای نمی دهد.

3 / 3 رعایت اولویت هالتوحید به نقل از ابن عباس: بادیه نشینی نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و گفت: ای پیامبر خدا! از شگفتی های دانش به من بیاموز. فرمود: «با اساس دانش چه کرده ای که از شگفتی هایش می پرسی؟». مرد گفت: ای پیامبر خدا! اساس دانش چیست؟ فرمود: «شناخت خدا، آن چنان که باید». بادیه نشین گفت: شناخت خدا، آن چنان که حق شناخت اوست، چگونه است؟ فرمود: «اورا بی مانند و شبیه و همتا بدانی و این که یکتا، یگانه، پیدا، نهان، نخست و پایان است، نه همتایی دارد و نه همانندی. پس این، حق شناخت اوست».

تنبيه الغافلين عن عبد الله بن مسور الهاشمي: جاء رجلٌ إلى النبي صلى الله عليه وآله وقال: جئتكَ لتُعلِّمَنِي مِن غَرَائِبِ العِلْمِ. قال: ما صنعتَ في رأسِ العِلْمِ؟ قال: وما رأسُ العِلْمِ؟ قال: هل عرفتَ الرَّبَّ عز و جل؟ قال: نَعَمْ. قال: فماذا فعلتَ في حَقِّهِ؟ قال: ما شاء الله. قال: وهل عرفتَ المَوْتَ؟ قال: نَعَمْ. قال: فماذا أعددتَ له؟ قال: ما شاء الله. قال: اذهب فأحكُم بِها هُنَاكَ، ثُمَّ تَعَالَ حَتَّى أُعَلِّمَكَ مِن غَرَائِبِ العِلْمِ. فَلَمَّا جَاءَهُ بَعْدَ سِتِّينَ. قال النبي صلى الله عليه وآله: ضَع يَدَكَ عَلَى قَلْبِكَ، فَمَا لَا تَرْضَى لِنَفْسِكَ لَا تَرْضَاهُ لِأَخِيكَ المُسْلِمِ، وما رَضِيتهُ لِنَفْسِكَ فَارْضُهُ لِأَخِيكَ المُسْلِمِ، وَهُوَ مِن غَرَائِبِ العِلْمِ. (1)

1- تنبيه الغافلين: ص 36 ح 20 وراجع: حليه الأولياء: ج 1 ص 24 وروضه الواعظين: ص 537.

تنبيه الغافلین_ به نقل از عبداللّه بن مسور هاشمی_: مردی نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و گفت: نزد تو آمده ام تا مرا از شگفتی های دانش بیاموزی. فرمود: «با اساس دانش چه کرده ای؟». گفت: اساس دانش چیست؟ فرمود: «آیا پروردگار عز و جل را شناخته ای؟». گفت: بلی. فرمود: «در حق او چه کرده ای؟». گفت: آنچه خدا خواسته است. فرمود: «آیا مرگ را شناخته ای؟». گفت: بلی. فرمود: «چه چیز برایش آماده ساخته ای؟». گفت: آنچه خدا خواسته است. فرمود: «برو و اینها را محکم کن. سپس بیا تا تو را از شگفتی های دانش بیاموزم». هنگامی که آن مرد پس از سالیانی باز آمد، پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «دستت را بر دلت بگذار. پس آنچه بر خود روا نمی داری، بر برادر مسلمانان نیز روا مدار و آنچه برای خود روا می داری، برای برادر مسلمانان نیز روا دار. این، از شگفتی های دانش است».

الإمام عليّ عليه السلام: سَلَّ عَمَّا لَا بُدَّ لَكَ مِنْ عِلْمِهِ وَلَا تُعَذِّرْ فِي جَهْلِهِ. (1)

عنه عليه السلام_ فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ_: الْعُمُرُ أَقْصَرُ مِنْ أَنْ تَعْلَمَ كُلَّ مَا يَحْسُنُ بِكَ عِلْمُهُ، فَتَعْلَمِ الْأَهَمَّ فَالْأَهَمَّ. (2)

عنه عليه السلام_ مِنْ وَصِيَّتِهِ لِابْنِهِ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَام_: ... وَأَنْ أَبْتَدِثَكَ بِتَعْلِيمِ كِتَابِ اللَّهِ عِزِّهِ وَجَلُوتِ أَوْلِيئِهِ، وَشَرَائِعِ الْإِسْلَامِ وَأَحْكَامِهِ، وَحَلَالِهِ وَحَرَامِهِ، لَا أَجَاوِزُ ذَلِكَ بِكَ إِلَى غَيْرِهِ. (3)

الإمام الباقر عليه السلام_ فِي الدُّعَاءِ الْجَامِعِ_: وَاشْغَلْ قَلْبِي بِحِفْظِ مَا لَا تَقْبَلُ مِنِّي جَهْلَهُ. (4)

راجع: ص 198 (من كل علم أحسنه).

3 / 4 التَّفَرُّغُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: قَالَ الْخِضْرُ [لِمُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام]: ... يَا مُوسَى، تَفَرَّغْ لِلْعِلْمِ إِنْ كُنْتَ تُرِيدُهُ، فَإِنَّمَا الْعِلْمُ لِمَنْ يَفْرُغُ لَهُ. (5)

1- غرر الحكم: ح 5595، عيون الحكم والمواعظ: ص 284 ح 5118 وراجع: منيه المرید: ص 258.

2- شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 262 ح 60.

3- نهج البلاغه: الكتاب 31، تحف العقول: ص 71، بحار الأنوار: ج 1 ص 219 ح 48 وراجع: منيه المرید: ص 232.

4- الكافي: ج 2 ص 588 ح 26، تهذيب الأحكام: ج 3 ص 76 ح 234 كلاهما عن أبي حمزة، الإقبال: ج 1 ص 107 عن الإمام الصادق عليه السلام، مهج الدعوات: ص 217، بحار الأنوار: ج 94 ص 269 ح 3.

5- المعجم الأوسط: ج 7 ص 79 ح 6908 عن عمر؛ منيه المرید: ص 140 وفيه «تفرغ» بدل «يفرغ»، بحار الأنوار: ج 1 ص 227 ح 18 وراجع: منيه المرید: ص 169 وص 226 وص 229.

3 / 4 آسودگی

امام علی علیه السلام: آنچه را که از آن، ناچاری و عذری در ندانستن آن نداری، بپرس .

امام علی علیه السلام_ در سخنان منسوب به ایشان_: عمر، کوتاه تر از آن است که همه آنچه که دانشش زینده توست، فراگیری . پس به ترتیب اهمیت بیاموز .

امام علی علیه السلام_ در سفارش به پسرش امام حسن علیه السلام_: ... در آموزش تو، به یاد دادن کتاب خدای عز و جل و تأویل آن و دستورهای اسلام و احکام آن و حلال و حرامش، آغاز می کنم و برای تو آن را فروگذار نکرده تا به چیز دیگری پردازم .

امام باقر علیه السلام_ در دعای جامع_: دلم را به نگاهداری آنچه ندانستش را از من نمی پذیری، مشغول بدار .

ر . ک : ص 199 (از هر دانشی نیکوترینش) .

3 / 4 آسودگی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله_ در نقل سفارش خضر علیه السلام به موسی علیه السلام_: ای موسی! اگر دانش می خواهی ، خود را برای آن فارغ ساز که دانش ، از آن کسی است که خود را برایش فارغ سازد .

الإمام زين العابدين عليه السلام: حَقُّ الْعِلْمِ أَنْ تُفَرِّغَ لَهُ قَلْبَكَ ، وَتُحَضِّرَ ذَهَنَكَ ، وَتَذَكَّرَ لَهُ سَمْعَكَ ، وَتَشْتَجِدَ (1) لَهُ فِطْنَتَكَ ؛ بِسْتِرِ اللَّذَاتِ وَرَفَضِ الشَّهَوَاتِ. (2)

عنه عليه السلام_ فى رسالته الحَقوقِ -: وَأَمَّا حَقُّ سَائِسِكَ بِالْعِلْمِ فَالْتَعَظِيمُ لَهُ ... وَالْمَعُونَةُ لَهُ عَلَى نَفْسِكَ فِيمَا لَا غِنَى بِكَ عَنْهُ مِنَ الْعِلْمِ ، بِأَنْ تُفَرِّغَ لَهُ عَقْلَكَ ، وَتُحَضِّرَهُ فَهْمَكَ ، وَتُزَكِّيَ لَهُ قَلْبَكَ ، وَتُجَلِّيَ لَهُ بَصْرَكَ ؛ بِتَرْكِ اللَّذَاتِ وَنَقْصِ الشَّهَوَاتِ. (3)

راجع : ص 434 ح 3080 .

3 / 5 الدرر الباقية عن رسول الله صلى الله عليه وآله : إِنَّ الْعُلَمَاءَ هِمَّتُهُمُ الدَّرَايَةُ ، وَإِنَّ السُّفَهَاءَ هِمَّتُهُمُ الرَّوَايَةُ. (4)

الإمام عليّ عليه السلام : عَلَيكُمْ بِالدَّرَايَاتِ لَا بِالرَّوَايَاتِ. (5)

الإمام الباقر عليه السلام : بِالدَّرَايَاتِ لِلرَّوَايَاتِ يَعْلُو الْمُؤْمِنُ إِلَى أَقْصَى دَرَجَاتِ الْإِيمَانِ. (6)

الإمام الصادق عليه السلام : حَدِيثٌ تَدْرِيهِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ حَدِيثٍ تَرَوِيهِ. (7)

مسند ابن حنبل عن أبي عبد الرحمن : حَدَّثَنَا مَنْ كَانَ يُقْرِنُنَا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ، أَنَّهُمْ كَانُوا يَقْتَرِنُونَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَشْرَ آيَاتٍ ، فَلَا يَأْخُذُونَ فِي الْعَشْرِ الْأُخْرَى حَتَّى يَعْلَمُوا مَا فِي هَذِهِ مِنَ الْعِلْمِ وَالْعَمَلِ. (8)

1- شحذت الحديد: أهددتها (المصباح المنير : ص 306) .

2- إحقاق الحق : ج 12 ص 117 نقلاً عن كتاب السعادة والإسعاد .

3- تحف العقول : ص 260 ، بحار الأنوار : ج 74 ص 13 ح 1 .

4- تفسير القرطبي : ج 1 ص 41 ؛ كنز الفوائد : ج 2 ص 31 عن الإمام عليّ عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 2 ص 160 ح 13 .

5- كنز الفوائد : ج 2 ص 31 ، مستطرفات السرائر : ص 150 ح 5 عن الإمام الصادق عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 2 ص 206 ح 97 .

6- معانى الأخبار : ج 1 ص 2 عن بريد الرزاز عن الإمام الصادق عليه السلام ، الأصول الستة عشر : ص 3 عن زيد الزراد عن الإمام الصادق عنه عليهما السلام ، بحار الأنوار : ج 1 ص 106 ح 2 .

7- معانى الأخبار : ج 2 ص 3 عن إبراهيم الكرخي ، مستطرفات السرائر : ص 149 ح 4 وفيه «خبر» بدل «حديث» ، بحار الأنوار : ج 2 ص 184 ح 5 .

8- مسند ابن حنبل : ج 9 ص 126 ح 23541 ، كنز العمال : ج 2 ص 347 ح 4215 ؛ منية المرید: ص 368 وراجع: تفسير القرطبي: ج 1 ص 39 وتفسير ابن كثير : ج 1 ص 13 .

امام زین العابدین علیه السلام: حقّ دانش آن است که با پوشاندن لذّت ها و راندن شهوت ها دلت را برای آن، فارغ سازی و ذهنت را آماده و گوشت را یاددارنده و هوش را تیز کنی .

امام زین العابدین علیه السلام_ در رساله الحقوق_-: و اما حقّ مرّبی تو آن است که او را بزرگ بداری و در آنچه از دانش که به او نیازمندی ، او را بر خودت یاری دهی؛ به این گونه که با ترک لذّت ها و کاستن شهوت ها، خردت را برای آن فارغ و فهمت را حاضر و دلت را پاک و دیده ات را روشن سازی .

ر . ک : ص 435 ح 3080 .

3 / 5 فهم پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : همّت دانشمندان ، فهم است و همّت کم خردان ، نقل .

امام علی علیه السلام : بر شما باد فهم ، نه نقل !

امام باقر علیه السلام : با فهم روایت ها ، مؤمن به بالاترین درجه ایمان پر می کشد .

امام صادق علیه السلام : یک حدیث بدانی ، بهتر از آن است که هزار حدیث [برای دیگری] بخوانی .

مسند ابن حنبل_ به نقل از ابو عبد الرحمن_-: هر کدام از اصحاب پیامبر صلی الله علیه و آله که به ما قرائت قرآن می آموختند ، به ما می گفتند که آنان ، قرائت ده آیه را از پیامبر خدا فرا می گرفتند و تا آنچه در این ده آیه از علم و عمل بود ، نمی دانستند ، قرائت ده آیه دیگر را آغاز نمی کردند .

3 / 6 المُشَافَهَةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: خُذُوا الْعِلْمَ مِنْ أَفْوَاهِ الرَّجَالِ. (1)

3 / 7 حُسْنُ الْإِسْتِمَاعِ لِلْإِمَامِ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِذَا جَلَسْتَ إِلَى عَالِمٍ فَكُنْ عَلَى أَنْ تَسْمَعَ أَحْرَصَ مِنْكَ عَلَى أَنْ تَقُولَ، وَتَعَلَّمَ حُسْنَ الْإِسْتِمَاعِ كَمَا تَعَلَّمَ حُسْنَ الْقَوْلِ، وَلَا تَقْطَعْ عَلَى أَحَدٍ حَدِيثَهُ. (2)

عنه عليه السلام: مَنْ أَحْسَنَ الْإِسْتِمَاعَ تَعَجَّلَ الْإِنْتِفَاعَ. (3)

عنه عليه السلام: رَجِمَ اللَّهُ امْرَأً سَمِعَ حُكْمًا فَوَعَى، وَدُعِيَ إِلَى رِشَادٍ فَدَنَا. (4)

الإمام الحسن عليه السلام: فِي وَصْفِ أَخٍ صَالِحٍ كَانَ لَهُ: كَانَ إِذَا جَامَعَ الْعُلَمَاءَ عَلَى أَنْ يَسْتَمِعَ أَحْرَصَ مِنْهُ عَلَى أَنْ يَقُولَ. (5)

1- عوالي اللآلي: ج 4 ص 78 ح 68، بحار الأنوار: ج 2 ص 105 ح 64.

2- المحاسن: ج 1 ص 364 ح 787، الاختصاص: ص 245 عن الإمام الباقر عليه السلام، بحار الأنوار: ج 1 ص 222 ح 5.

3- غرر الحكم: ح 9243، عيون الحكم والمواعظ: ص 453 ح 8137.

4- نهج البلاغة: الخطبة 76، تحف العقول: ص 213، عيون الحكم والمواعظ: ص 261 ح 4768، بحار الأنوار: ج 69 ص 408 ح

118؛ مطالب السؤول: ص 59، تذكره الخواص: ص 136 وفيه «الإخلاص أو إلى خلاص نفسه» بدل «رشاد».

5- تحف العقول: ص 235، بحار الأنوار: ج 78 ص 108 ح 13.

3 / 6 آموختن شفاهی

3 / 7 خوب گوش دادن

3 / 6 آموختن شفاهیبیامبر خدا صلی الله علیه و آله :دانش را از دهان مردان ، فرا بگیرید .

3 / 7 خوب گوش دادنامام علی علیه السلام :هنگامی که نزد دانشمندی می نشینی ، برای شنیدن حریص تر از گفتن باش و خوب گوش دادن را مانند خوب گفتن ، یاد بگیر و سخن کسی را قطع مکن .

امام علی علیه السلام :آن که خوب گوش دهد ، زود بهره می برد .

امام علی علیه السلام :خدا بیامرزد کسی را که حکمتی را بشنود و نگاه دارد و به راه راست ، خوانده شود ، پس نزدیک بیاید !

امام حسن علیه السلام در توصیف برادر شایسته اش _: هنگامی که با دانشمندان گرد می آمد ، برای شنیدن حریص تر از گفتن بود .

3 / 8 الكتَابُهَا الْمَسْتَدْرَكُ عَلَى الصَّحِيحِينَ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: قَيِّدُوا الْعِلْمَ . قُلْتُ : وَمَا تَقْيِيدُهُ ؟ قَالَ : كِتَابَتُهُ. (1)

رسول الله صلى الله عليه وآله: احبسوا على المؤمنين ضالتهم: العلم. (2)

عنه صلى الله عليه وآله - ليهلال بن يسار حين قرر له العلم والحكمة - : هل معك محبرة؟ (3)

الإمام علي عليه السلام: قَيِّدُوا الْعِلْمَ ، قَيِّدُوا الْعِلْمَ. (4)

الإمام الحسن عليه السلام - إذ دعا بنيه وبني أخيه وقال - : إِنَّكُمْ صِيْدُ غَايِ قَوْمٍ ، وَيُوشِكُ أَنْ تَكُونُوا كِبَارَ قَوْمٍ آخَرِينَ ، فَتَعَلَّمُوا الْعِلْمَ ، فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ أَنْ يَحْفَظَهُ فَلْيَكْتُبْهُ وَلِيَضَعْهُ فِي بَيْتِهِ. (5)

الإمام الصادق عليه السلام: اُكْتُبُوا فَإِنَّكُمْ لَا تَحْفَظُونَ حَتَّى تَكْتُبُوا. (6)

عنه عليه السلام: الْقَلْبُ يَتَّكِلُ عَلَى الْكِتَابَةِ. (7)

-
- 1- .المستدرک علی الصحیحین : ج 1 ص 188 ح 362 ؛ تحف العقول : ص 36 ، نثر الدرّ : ج 1 ص 153 وفيهما «قَيِّدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ» ، بحار الأنوار : ج 2 ص 151 ح 35 .
 - 2- .فردوس الأخبار : ج 1 ص 135 ح 320 عن أنس ، كنز العمال : ج 10 ص 136 ح 28685 .
 - 3- .آداب المتعلمين : ص 129 ح 55 وراجع : ص 119 .
 - 4- .تقييد العلم للخطيب البغدادي : ص 89 عن الحارث وص 90 عن حبيب بن جري .
 - 5- .منية المرید : ص 340 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 152 ح 37 ؛ سنن الدارمی : ج 1 ص 137 ح 517 عن شرحبيل أبي سعد .
 - 6- .الكافي : ج 1 ص 52 ح 9 عن أبي بصير ، منية المرید : ص 340 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 152 ح 38 .
 - 7- .الكافي : ج 1 ص 52 ح 8 عن حسين الأحمسي ، منية المرید : ص 340 ، مشكاة الأنوار : ص 250 ح 728 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 152 ح 39 .

3 / 8 نگارش

3 / 8 نگارشالمستدرک علی الصحیحین_ به نقل از عمرو بن عاص_: پیامبر خدا فرمود: «دانش را در بند کنید». گفتم: در بند کردن آن چگونه است؟ فرمود: «نگارش آن».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: برای مؤمنان، گم شده شان، دانش، را نگه دارید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله_ هنگام تقریر دانش و حکمت برای هلال بن یسار_: آیا دوات (مُرگَبدان)، همراهت هست؟

امام علی علیه السلام: دانش را در بند کنید؛ دانش را در بند کنید.

امام حسن علیه السلام_ خطاب به پسران خود و پسران برادرش که آنها را فرا خوانده بود_: شما کوچک ترهای قوم هستید و به زودی بزرگان قوم می شوید. پس دانش را فرا گیرید و هر یک از شما که نمی تواند دانسته هایش را حفظ کند، آن را بنویسد و در خانه بگذارد.

امام صادق علیه السلام: بنویسید که تا ننویسید، حفظ نمی کنید.

امام صادق علیه السلام: دل بر نگارش تکیه دارد.

عنه عليه السلام_ لِلْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ: أَكْتُبْ وَبُثَّ عِلْمَكَ فِي إِخْوَانِكَ، فَإِنْ مِتَّ فَأُورِثْ كُتُبَكَ بَنِيكَ؛ فَإِنَّهُ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ هَرَجٌ لَا يَأْتَسُونَ فِيهِ إِلَّا بِكُتُبِهِمْ. (1)

3 / 9 السُّؤَالِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: الْعِلْمُ خَزَائِنٌ وَمِفْتَاحُهَا السُّؤَالُ، فَاسْأَلُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ، فَإِنَّهُ تُوجَرُ أَرْبَعَةٌ: السَّائِلُ، وَالْمُتَكَلِّمُ، وَالْمُسْتَمِعُ، وَالْمُحِبُّ لَهُمْ. (2)

الإمام الصادق عليه السلام: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ذَكَرَ لَهُ أَنَّ رَجُلًا أَصَابَتْهُ جَنَابَةٌ عَلَى جُرْحٍ كَانَ بِهِ، فَأَمَرَ بِالْغُسْلِ فَأَغْتَسَلَ فَكُرَّ (3) فَمَاتَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: قَتَلُوهُ، قَتَلَهُمُ اللَّهُ، إِنَّمَا كَانَ دَوَاءَ الْعِيِّ السُّؤَالُ. (4)

الإمام عليّ عليه السلام: الْمَسْأَلَةُ خِبَاءٌ (5) الْعُيُوبِ. (6)

عنه عليه السلام: مَنْ سَأَلَ عِلْمًا. (7)

1- الكافي: ج 1 ص 52 ح 11، منيه المريد: ص 341، كشف المحجّبه: ص 84 كلّها عن المفضل بن عمر، بحار الأنوار: ج 2 ص 150 ح 27.

2- تحف العقول: ص 41، الخصال: ص 245 ح 101 عن السكونيين الإمام الصادق والإمام الباقر عليهما السلام، كنز الفوائد: ج 2 ص 107، بحار الأنوار: ج 1 ص 196 ح 1؛ سنن الدارمي: ج 1 ص 144 ح 555 عن ابن شهاب، حليه الأولياء: ج 3 ص 192 وفيه «المعلّم» بدل «المتكلم» و«المجيب» بدل «المُحِبِّ».

3- كُرَّ الرجل فهو مكزوز: إذا تقبّض من البرد (الصحاح: ج 3 ص 893).

4- الكافي: ج 3 ص 68 ح 4 عن جعفر بن إبراهيم الجعفرى وح 5 عن محمد بن سكين وح 1 ص 40 ح 1 عن ابن أبي عمير عن بعض أصحابنا؛ سنن ابن ماجه: ج 1 ص 189 ح 572 عن ابن عباس، مسند أبي يعلى: ج 3 ص 36 ح 2415، التاريخ الكبير: ج 8 ص 288 ح 3027 كلاهما عن ابن عباس وكلّهما نحوه وراجع: الفردوس: ج 1 ص 343 ح 1371.

5- خَبَأْتُ الشَّيْءَ: سَتَرْتُهُ (المصباح المنير: ص 163).

6- نهج البلاغه: الحكمة 6، روضه الواعظين: ص 413.

7- غرر الحكم: ح 7665، عيون الحكم والمواعظ: ص 451 ح 8035.

3 / 9 پرسیدن

امام صادق علیه السلام به مفضل بن عمر: بنویس و دانشت را در میان برادرانت پراکنده ساز و هنگام مرگ، کتاب هایت را برای پسرانت به ارث بگذار، که روزگاری آشفته بر مردم می آید که در آن جز به کتاب هایشان انس نمی گیرند.

3 / 9 پرسیدن پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانش، گنجینه و کلید آن، پرسش است. پس خدا رحمتتان کند، پرسید که به چهار کس، پاداش داده می شود: پرسشگر، گوینده، شنونده و دوستدار آنها.

امام صادق علیه السلام: نزد پیامبر خدا از مردی مجروح سخن گفتند که جنابت به او دست داده و به او فرمان داده بودند غسل کند و او غسل کرده و از سرما خشکش زده و مُرده بود. پیامبر خدا فرمود: «خدا آنهایی را که او را کشتند، بکُشد! چاره درماندگی، پرسیدن است».

امام علی علیه السلام: پرسیدن، پوشش عیب هاست.

امام علی علیه السلام: آن که پرسید، دانست.

عنه عليه السلام: إِسْأَلَ تَعَلَّمَ. (1)

عنه عليه السلام: مَنْ سَأَلَ اسْتَفَادَ. (2)

عنه عليه السلام: مَنْ سَأَلَ فِي صِغَرِهِ أَجَابَ فِي كِبَرِهِ. (3)

عنه عليه السلام: الْقُلُوبُ أَقْفَالٌ مَفَاتِيحُهَا السُّؤَالُ. (4)

عنه عليه السلام: أَلَا رَجُلٌ يَسْأَلُ فَيَنْتَفِعَ وَيَنْفَعُ جُلَسَاءَهُ. (5)

عنه عليه السلام: مَنْ اسْتَرْشَدَ عَلِمَ. (6)

الإمام زين العابدين عليه السلام: لَا تَزْهَدَ فِي مُرَاجَعَةِ الْجَهْلِ، وَإِنْ كُنْتَ قَدْ شَهَرْتَ بِتَرْكِهِ. (7)

الإمام الباقر عليه السلام: فِي جَوَابِ مَسَائِلِ أَبِي إِسْحَاقَ اللَّيْثِيِّ: سَلْ وَلَا تَسْتَكْفِرْ وَلَا تَسْتَحْيَ؛ فَإِنَّ هَذَا الْعِلْمَ لَا يَتَعَلَّمُهُ مُسْتَكْبِرٌ وَلَا مُسْتَحْيٍ. (8)

الإمام الصادق عليه السلام: إِنَّ هَذَا الْعِلْمَ عَلَيْهِ قُفْلٌ، وَمِفْتَاحُهُ الْمَسْأَلَةُ. (9)

عنه عليه السلام: لِحَمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ فِي شَيْءٍ سَأَلَهُ: إِنَّمَا يَهْلِكُ النَّاسُ لِأَنَّهُمْ لَا يَسْأَلُونَ. (10)

الكافي عن يونس بن عبد الرحمن عن بعض أصحابه: سُئِلَ أَبُو الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: هَلْ يَسْعُ النَّاسُ تَرْكُ الْمَسْأَلَةِ عَمَّا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ؟ فَقَالَ: لَا. (11)

1- غرر الحكم: ح 2221.

2- غرر الحكم: ح 7734، عيون الحكم والمواعظ: ص 429 ح 7315.

3- غرر الحكم: ح 8273، عيون الحكم والمواعظ: ص 447 ح 7879.

4- غرر الحكم: ح 1426، عيون الحكم والمواعظ: ص 28 ح 385.

5- جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 114 عن خالد بن عرعره التيمي، كنز العمال: ج 10 ص 302 ح 29519.

6- غرر الحكم: ح 7672، عيون الحكم والمواعظ: ص 451 ح 8040.

7- نزوه الناظر: ص 92 ح 17، أعلام الدين: ص 299 وفيه «الجميل» بدل «الجميل» و«بخلافه» بدل «بتركه»، بحار الأنوار: ج 78 ص 161 ح 21.

8- علل الشرائع: ص 606 ح 81 عن أبي إسحاق الليثي، بحار الأنوار: ج 5 ص 228 ح 6.

9- الكافي: ج 1 ص 40 ح 3 عن عبدالله بن ميمون القداح، منيه المرید: ص 175 و ص 259، بحار الأنوار: ج 1 ص 198 ح 7.

- 10- الكافي: ج 1 ص 40 ح 2، منيه المرید: ص 175 كلاهما عن زرارہ ومحمد بن مسلم وبريد العجلي، بحار الأنوار: ج 1 ص 198 ح 6.
- 11- الكافي: ج 1 ص 30 ح 3، المحاسن: ج 1 ص 353 ح 747، بحار الأنوار: ج 1 ص 176 ح 43.

امام علی علیه السلام: پیرس تا بدانی .

امام علی علیه السلام: آن که پرسید ، بهره بُرد .

امام علی علیه السلام: آن که در کودکی پرسد ، در بزرگی پاسخ خواهد داد .

امام علی علیه السلام: دل ها قفل هایی اند که کلیدشان پرسیدن است .

امام علی علیه السلام: آیا کسی نیست که پرسد و خود و همنشینان وی بهره ببرند؟

امام علی علیه السلام: آن که راه را بجوید ، خواهد یافت .

امام زین العابدین علیه السلام: از پرسیدن درباره نادانسته ها کوتاهی مکن؛ هرچند به دانش نامور شده باشی .

امام باقر علیه السلام: در پاسخ به پرسش های ابو اسحاق لثی: پرس و خودداری مکن و شرم مدار که این دانش (1) را متکبر و کم رو فرا نمی گیرند .

امام صادق علیه السلام: بر دانش ، قفلی است و کلیدش پرسیدن است .

امام صادق علیه السلام: به حمران بن اعین هنگامی که چیزی پرسید: مردم به خاطر آنچه نمی پرسند ، به هلاکت می رسند .

الکافی: به نقل از یونس بن عبد الرحمان از برخی یارانش: از امام کاظم علیه السلام پرسیده شد: آیا مردم می توانند پرسیدن از چیزی را که بدان نیاز دارند، واگذارند؟ فرمود: «نه» .

1- .محمتمل است که مراد ، دانش احکام دینی باشد که در مقام گفتگو ، برای مخاطب ، معلوم بوده است .(م)

كفايه الأثر عن عبد الغفار بن القاسم عن الإمام الباقر عليه السلام: أَلَا إِنَّ مَفَاتِيحَ الْعِلْمِ السُّؤَالَ ، وَأَنْشَأَ يَقُولُ : شِفَاءُ الْعَمَى طَوْلُ السُّؤَالِ وَإِنَّمَا تَمَامُ الْعَمَى طَوْلُ الشُّكُوتِ عَلَى الْجَهْلِ (1)

الإمام عليّ عليه السلام: صَبَرْتُ عَلَى مَرِّ الْأُمُورِ كِرَاهَةً وَأَبْقَيْتُ فِي ذَاكَ الصَّوَابَ مِنَ الْأَمْرِ إِذَا كُنْتَ لَا تَدْرِي وَلَمْ تَكُ سَائِلًا عَنِ الْعِلْمِ مَنْ يَدْرِي جَهَلْتَ وَلَا تَدْرِي (2)

راجع: ص 446 ح 3118 .

10/3 التَّفَكُّرُ الإِمَامِ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ أَكْثَرَ الْفِكْرَ فِيمَا تَعَلَّمَ ، أَتَقَنَّ عِلْمَهُ وَفَهِمَ مَا لَمْ يَكُنْ يَفْهَمُ. (3)

عنه عليه السلام: أَلَا لَا خَيْرَ فِي عِلْمٍ لَيْسَ فِيهِ تَفَهُمٌ. (4)

11/3 التَّذَاكُرُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: عَلَيْكُمْ بِمُذَاكَرَةِ الْعِلْمِ. (5)

-
- 1- كفايه الأثر: ص 253 عن عبد الغفار بن القاسم، بحار الأنوار: ج 36 ص 359 ح 228 .
 - 2- الأمالى، الطوسى: ص 703 ح 1508 عن منيف عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام .
 - 3- غرر الحكم: ح 8917، عيون الحكم والمواعظ: ص 435 ح 7507 .
 - 4- الكافى: ج 1 ص 36 ح 3 عن الحلبي عن الإمام الصادق عليه السلام، معانى الأخبار: ص 226 ح 1 عن أبي حمزة الثمالي عن الإمام الباقر عنه عليهما السلام، تنبيه الخواطر: ج 1 ص 300، منيه المرید: ص 162، بحار الأنوار: ج 2 ص 49 ح 8 وراجع: ص 265 .
 - 5- جامع الأخبار: ص 110 ح 195 عن الإمام عليّ عليه السلام، بحار الأنوار: ج 1 ص 203 ح 21 .

3 / 10 اندیشیدن

3 / 11 مذاکره

كفايه الأثر_ به نقل از عبد الغفار بن قاسم_: امام باقر عليه السلام فرمود: «هان! بدانید که کلید دانش، پرسیدن است». و این شعر را خواند: «درمان نابینایی، استمرار پرسیدن است و/ نابینایی کامل، استمرار سکوت است بر نادانی».

امام علی علیه السلام: بر تلخی امور، با کمال کراهت، شکیب ورزیدم/ و همچنان بر این شیوه درست، باقی ماندم. هرگاه ندانی و در صدد پرسش از دانش هم بر نیایی/ چه کس بداند که جاهلی و نمی دانی؟

ر. ک: ص 447 ح 3118.

3 / 10 اندیشیدن امام علی علیه السلام: هرکس در آنچه فراگرفته، نیک بیندیشد، دانشش را استوار کرده است و آنچه را نفهمیده، می فهمد.

امام علی علیه السلام: هان! بدانید دانشی که در آن اندیشیدن نباشد، خیری ندارد.

3 / 11 مذاکره پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بر شما باد مباحثه دانش!

الإمام الباقر عليه السلام: تَدَاكُرُ الْعِلْمِ دِرَاسَةٌ، وَالدِّرَاسَةُ صَلَاةٌ حَسَنَةٌ. (1)

12 / 3 مَعْرِفَةُ الْأَرَاءِ الْإِمَامِ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ اسْتَقْبَلَ وُجُوهَ الْأَرَاءِ عَرَفَ مَوَاقِعَ الْخَطَأِ (2)

عنه عليه السلام: مَنْ جَهَلَ وُجُوهَ الْأَرَاءِ أَعْيَبَهُ الْحَيْلُ. (3)

عنه عليه السلام: أَلَا وَإِنَّ اللَّيْبَ مَنْ اسْتَقْبَلَ وُجُوهَ الْأَرَاءِ بِفِكْرٍ صَائِبٍ وَنَظَرٍ فِي الْعَوَاقِبِ. (4)

أَيُّوبُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا يَعْرِفُ الرَّجُلُ خَطَأَ مُعَلِّمِهِ حَتَّى يَعْرِفَ الْإِخْتِلَافَ. (5)

13 / 3 قَبُولُ الْحَقِّ مِمَّنْ أَتَى بِهِ الْكِتَابُ «فَبَشِّرْ عِبَادِ * الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ». (6)

الحديث رسول الله صلى الله عليه وآله غَرِيبَتَانِ ؛ كَلِمَةٌ حِكْمَةٌ مِنْ سَفِيهِ فَأَقْبَلُوهَا ، وَكَلِمَةٌ سَفِيَةٌ مِنْ حَكِيمٍ فَأَغْفِرُوهَا ، فَإِنَّهُ لَا حَلِيمَ إِلَّا ذُو عَثْرَةٍ وَلَا حَكِيمَ إِلَّا ذُو تَجْرِبَةٍ. (7)

1- الكافي : ج 1 ص 41 ح 9 عن منصور الصيقل ، منيه المرید : ص 170 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 206 ح 37 .

2- الكافي : ج 8 ص 22 ح 4 عن جابر بن يزيد الجعفي عن الإمام الباقر عليه السلام ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 4 ص 388 ح 5834 ، نهج البلاغه: الحكمة 173 ، كنز الفوائد: ج 1 ص 367 ، خصائص الأئمة عليهم السلام : ص 110 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 436 ح 7545 .

3- غرر الحكم : ح 7865 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 453 ح 8128 .

4- غرر الحكم : ح 2778 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 108 ح 2390 .

5- عيون الأخبار لابن قتيبة : ج 2 ص 127 .

6- الزمر : 17 و 18 .

7- الأملی ، الطوسی : ص 589 ح 1221 عن الحسن ابن بنت إلياس عن الإمام الرضا عن آبائه عليهم السلام ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 4 ص 406 ح 5879 وفيه «كلمتان غريبتان فاحتملوهما» بدل «غريبتان» ، الخصال : ص 34 ح 3 ، معاني الأخبار : ص 367 ح 1 ، المحاسن : ج 1 ص 359 ح 770 كلها عن السكوني عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله ، تحف العقول : ص 59 وليس فيها ذيله ، بحار الأنوار : ج 2 ص 42 ح 7 ؛ كنز العمال : ج 3 ص 133 ح 5840 .

3 / 12 شناخت آرا

3 / 13 پذیرش حق از هر کس

اشاره

امام باقر علیه السلام: مباحثه علمی، گونه ای درس است و درس، نمازی نیکو.

3 / 12 شناخت آرا امام علی علیه السلام: هرکس به پیشباز آرای گوناگون برود، لغزشگاه ها را بشناسد.

امام علی علیه السلام: هرکس آرای گوناگون را نداند، حيله ها وی را در مانده می کنند.

امام علی علیه السلام: هان! خردمند، کسی است که با اندیشه ای درست و نگاهی دوراندیش، از آرای گوناگون استقبال کند.

ایوب علیه السلام: انسان، خطای آموزگارش را در نمی یابد، تا آن که اختلافات (دیگر نظریات) را بشناسد.

3 / 13 پذیرش حق از هر کس قرآن «پس بشارت بده بندگانم را که به سخن، گوش فرا می دهند و بهترین آن را پیروی می کنند، آنان اند که خدا راهنمایی شان کرده است و هم ایشان، خردمندان اند».

حدیث پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دو چیز، شگفت است: سخنی حکیمانه از ابله، پس آن را بپذیرید؛ و سخنی ابلهانه از حکیم، پس آن را بر او ببخشایید که هیچ بردباری بی لغزش و هیچ حکیمی بی تجربه نیست.

عنه صلى الله عليه وآله: الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ. (1)

الإمام الصادق عليه السلام: الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ ، فَحَيْثَمَا وَجَدَ أَحَدُكُمْ ضَالَّتَهُ فَلْيَأْخُذْهَا. (2)

رسول الله صلى الله عليه وآله: خُذِ الْحِكْمَةَ وَلَا يَضُرُّكَ مِنْ أَىِّ وَعَاءٍ خَرَجَتْ. (3)

الإمام على عليه السلام: لَا تَنْظُرْ إِلَى مَنْ قَالَ ، وَانظُرْ إِلَى مَا قَالَ. (4)

عنه عليه السلام: خُذِ الْحِكْمَةَ مِمَّنْ أَتَاكَ بِهَا ، وَانظُرْ إِلَى مَا قَالَ ، وَلَا تَنْظُرْ إِلَى مَنْ قَالَ. (5)

عنه عليه السلام: قَدْ يَقُولُ الْحِكْمَةَ غَيْرُ الْحَكِيمِ. (6)

عنه عليه السلام: ضَالَّةُ الْعَاقِلِ الْحِكْمَةُ ، فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا حَيْثُ كَانَتْ. (7)

عنه عليه السلام: ضَالَّةُ الْحَكِيمِ الْحِكْمَةُ ، فَهُوَ يَطْلُبُهَا حَيْثُ كَانَتْ. (8)

-
- 1- جامع الأخبار: ص 218 ح 551؛ المناقب للخوارزمي: ص 376 ح 395 عن الإمام على عليه السلام.
 - 2- الكافي: ج 8 ص 167 ح 186 عن جابر؛ مسند الشهاب: ج 1 ص 119 ح 146 عن زيد بن أسلم عن رسول الله صلى الله عليه وآله وفيه «فليجمعها إليه» بدل «فليأخذها» وراجع: منيه المريد: ص 173 وسنن الترمذي: ج 5 ص 51 ح 2687 وسنن ابن ماجه: ج 2 ص 1395 ح 4169.
 - 3- الفردوس: ج 2 ص 168 ح 2841 عن ابن عمر.
 - 4- غرر الحكم: ح 10189، عيون الحكم والمواعظ: ص 517 ح 9376؛ ينابيع المودة: ج 2 ص 413 ح 99، منه كلمة للجاحظ: ص 27 ح 11.
 - 5- غرر الحكم: ح 5048، عيون الحكم والمواعظ: ص 241 ح 4592.
 - 6- غرر الحكم: ح 6655؛ كنز العمال: ج 10 ص 307 ح 29538 نقلاً عن العسكري في الأمثال.
 - 7- غرر الحكم: ح 5896، عيون الحكم والمواعظ: ص 309 ح 5432 وفيه «الحكيم» بدل «العاقل».
 - 8- غرر الحكم: ح 5897.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : حکمت ، گم شده مؤمن است .

امام صادق علیه السلام : حکمت ، گم شده مؤمن است . پس هر یک از شما گم شده اش را در هر جا یافت ، آن را برگیرد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : حکمت را برگیر . از هر جا که آمده باشد ، زیانی به تو نمی رساند .

امام علی علیه السلام : به آن که می گوید ، منگر . به آنچه می گوید ، بنگر .

امام علی علیه السلام : حکمت را از هر کس که آن را برایت آورد ، بگیر و به آنچه می گوید ، بنگر و نه آن که می گوید .

امام علی علیه السلام : گاه غیر حکیم ، سخن حکیمانه می گوید .

امام علی علیه السلام : گم شده خردمند ، حکمت است . پس او به آن ، هر جا که باشد ، سزاوارتر است .

امام علی علیه السلام : گم شده خردمند ، حکمت است . پس او آن را هر جا که باشد ، می طلبد .

عنه عليه السلام: الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ ، فَخُذِ الْحِكْمَةَ وَلَوْ مِنْ أَهْلِ النَّفَاقِ . (1)

عنه عليه السلام: الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ كُلِّ مُؤْمِنٍ ، فَخُذُوهَا وَلَوْ مِنْ أَفْوَاهِ الْمُنَافِقِينَ . (2)

عنه عليه السلام: خُذِ الْحِكْمَةَ أَتَى كَانَتْ ، فَإِنَّ الْحِكْمَةَ تَكُونُ فِي صَدْرِ الْمُنَافِقِ فَتَلْجُلُجُ فِي صَدْرِهِ حَتَّى تَخْرُجَ فَتَسْكُنَ إِلَى صَوَاحِبِهَا فِي صَدْرِ الْمُؤْمِنِ . (3)

عنه عليه السلام: الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ ، فَاطْلُبُوهَا وَلَوْ عِنْدَ الْمُشْرِكِ تَكُونُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا . (4)

عنه عليه السلام: خُذُوا الْحِكْمَةَ وَلَوْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ . (5)

عنه عليه السلام: الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ ، فَالْتَقِفْهَا وَلَوْ مِنْ أَفْوَاهِ الْمُشْرِكِينَ . (6)

عنه عليه السلام: الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ ، فَلْيَطْلُبْهَا وَلَوْ فِي أَيْدِي أَهْلِ الشَّرِّ . (7)

عنه عليه السلام: نَعَلِمَ عِلْمَ مَنْ يَعْلَمُ ، وَعَلِمَ عِلْمَكَ مَنْ يَجْهَلُ ، فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ عَلَّمَكَ مَا جَهِلْتَ وَانْتَفَعْتَ بِمَا عَلِمْتَ . (8)

عنه عليه السلام: الْعِلْمُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ فَخُذُوهُ وَلَوْ مِنْ أَيْدِي الْمُشْرِكِينَ ، وَلَا يَأْتَفُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْخُذَ الْحِكْمَةَ مِمَّنْ سَمِعَهَا مِنْهُ . (9)

1- نهج البلاغه : الحكمة 80 ، خصائص الأئمة عليهم السلام : ص 94 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 99 ح 57 .

2- غرر الحكم : ح 1829 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 22 ح 145 .

3- نهج البلاغه : الحكمة 79 ، خصائص الأئمة عليهم السلام : ص 94 وفيه «أنتك» بدل «كانت»؛ ربيع الأبرار : ج 3 ص 197 وفيه «أين» بدل «أنتي» ، دستور معالم الحكم : ص 102 نحوه .

4- الأمالى ، الطوسى : ص 625 ح 1290 عن عبيدالله بن الحسين عن الإمام الجواد عن آبائه عليهم السلام ، بحار الأنوار: ج 2 ص 97 ح 45 .

5- المحاسن : ج 1 ص 360 ح 771 عن علي بن سيف ، بحار الأنوار : ج 2 ص 97 ح 41 .

6- تنبيه الخواطر : ج 1 ص 81 ؛ عيون الأخبار لابن قتيبة : ج 2 ص 123 وفيه «فاليطلبها ولو في يدي أهل الشرك» بدل «فالتقفها...» .

7- تحف العقول : ص 201 ، بحار الأنوار : ج 78 ص 38 ح 9 ؛ عيون الأخبار لابن قتيبة : ج 2 ص 123 وفيه «الشرك بدل «الشر» .

8- غرر الحكم : ح 4579 .

9- جامع بيان العلم وفضله : ج 1 ص 101 .

امام علی علیه السلام: حکمت، گم شده مؤمن است. پس حکمت را هر چند از منافقان، بگیر.

امام علی علیه السلام: حکمت، گم شده مؤمن است. پس آن را هر چند از دهان منافقان، بگیر.

امام علی علیه السلام: حکمت را هر جا که باشد، بگیر؛ چرا که حکمت، در سینه منافق، بالا و پایین می رود تا از آن بیرون آید و در سینه مؤمن، کنار همراهانش جای گیرد.

امام علی علیه السلام: حکمت، گم شده مؤمن است. پس آن را هر چند نزد مشرک باشد، بطلبید که شما اهل آن و بدان سزاوارترید.

امام علی علیه السلام: حکمت را بگیرید، هر چند از مشرکان.

امام علی علیه السلام: حکمت، گم شده مؤمن است. پس آن را بگیر؛ هر چند از دهان مشرکان.

امام علی علیه السلام: حکمت، گم شده مؤمن است. پس باید آن را بطلبید؛ هر چند در دست شروران باشد.

امام علی علیه السلام: دانش آن کس را که می داند، فراگیر و دانشت را به کسی که نمی داند، بیاموز. هرگاه چنین کردی، [خداوند،] آنچه را ندانی، به تو می آموزد و از آنچه می دانی، بهره خواهی برد.

امام علی علیه السلام: دانش، گم شده مؤمن است. پس آن را هر چند از دست مشرکان، بگیر و هیچ یک از شما از فرا گرفتن حکمت، از هر که بشنود، خودداری نکند.

عنه عليه السلام: الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ يَطْلُبُهَا وَلَوْ فِي أَيْدِي الشَّرْطِ (1). (2)

الإمام الكاظم عليه السلام: عَلِمْتُ بِالْعِلْمِ قَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ، وَرَفَعُهُ غَيْبُهُ عَالِمِكُمْ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ. (3)

الإمام زين العابدين عليه السلام: لَا تُحَقِّرِ اللُّؤْلُؤَةَ النَّفِيسَةَ أَنْ تَجْتَلِبَهَا مِنَ الْكِبَا (4) الْحَسِيْسَةِ، فَإِنَّ أَبِي حَدَّثَنِي قَالَ: سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: إِنَّ الْكَلِمَةَ مِنَ الْحِكْمَةِ تَتَلَجَّجُ فِي صَدْرِ الْمُتَنَفِّقِ نَزُوعاً إِلَى مَظَانِّهَا حَتَّى يَلْفِظَ بِهَا فَيَسْمَعَهَا الْمُؤْمِنُ فَيَكُونُ أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا فَيَلْقَافَهَا. (5)

مصباح الشريعة - فيما نسبته إلى الإمام الصادق عليه السلام - قَالَ الْحُكَمَاءُ: خُذِ الْحِكْمَةَ مِنْ أَفْوَاهِ الْمَجَانِينِ. (6)

عيسى عليه السلام: خُذُوا الْحَقَّ مِنْ أَهْلِ الْبَاطِلِ، وَلَا تَأْخُذُوا الْبَاطِلَ مِنْ أَهْلِ الْحَقِّ، كُنُوا تَقَادَ الْكَلَامِ، فَكَمْ مِنْ صَدَّ لَالِهِ زُخْرِفَتْ بِأَيْهِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ كَمَا زُخْرِفَ الدَّرْهَمُ مِنْ نُحَاسٍ بِالْفِضَّةِ الْمُؤَمَّوْهِهِ! التَّنْظَرُ إِلَى ذَلِكَ سَوَاءٌ، وَالْبُصْرَاءُ بِهِ خُبْرَاءُ. (7)

عنه عليه السلام - لِلْحَوَارِيِّينَ -: بِحَقِّ أَقُولُ لَكُمْ؛ لَوْ وَجَدْتُمْ سِدْرًا جَائِئًا يَتَوَقَّدُ بِالْقَطِرَانِ فِي لَيْلِهِ مُظْلِمَةً لَأَسْتَضَاءَتْ بِهٍ وَلَمْ يَمْنَعَكُمْ مِنْهُ رِيحٌ تَنْتَهِي، كَذَلِكَ يَنْبَغِي لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا الْحِكْمَةَ مِمَّنْ وَجَدْتُمُوهَا مَعَهُ وَلَا يَمْنَعَكُمْ مِنْهُ سَوْءُ رَغَبْتِهِ فِيهَا. (8)

1- الشَّرْطُ: الدُّوْنُ مِنَ النَّاسِ، وَالْأَشْرَاطُ: الْأُرْدَالُ (لسان العرب: ج 7 ص 331).

2- جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 101.

3- تحف العقول: ص 394 و ص 502 نحوه، بحار الأنوار: ج 1 ص 148.

4-.. الْكِبَا - بِالْكَسْرِ وَالْقَصْرِ -: الْكُنَاسَةُ (النهاية: ج 4 ص 146).

5- الأُمَالِي، الطُّوسِي: ص 625 ح 1291 عن حمزان بن أعين وراجع: المحاسن: ج 1 ص 360 ح 774 والأصول الستة عشر: ص 68 وبحار الأنوار: ج 2 ص 96 ح 39.

6- مصباح الشريعة: ص 398، بحار الأنوار: ج 100 ص 84 ح 53.

7- المحاسن: ج 1 ص 359 ح 769، بحار الأنوار: ج 2 ص 96 ح 39.

8- تحف العقول: ص 392 عن الإمام الكاظم عليه السلام و ص 508، بحار الأنوار: ج 1 ص 145 وراجع: المحاسن: ج 1 ص 360 ح 772.

امام علی علیه السلام: حکمت، گم شده مؤمن است. آن را می جوید، هرچند در دست فرومایگان باشد.

امام کاظم علیه السلام: بدانید که سخن حکیمانه، گم شده مؤمن است. پس دانش را، پیش از آن که از میان برداشته شود، فراگیرید، و از میان رفتن آن، به رفتن دانشمندان از میان شماست.

امام زین العابدین علیه السلام: از این که مروارید گران بها را از میان زباله دانی پست برگیری، دریغ مکن که پدرم برایم روایت کرد و فرمود: «از امیرمؤمنان علیه السلام شنیدم که می فرمود: سخن حکیمانه، در پی جایگاه اصلی اش آن قدر در سینه منافق بالا و پایین می رود، تا آن را بر زبان بیاورد و مؤمن بشنود؛ چرا که وی شایسته آن و بدان سزاوارتر است. پس آن را می رُباید.»

مصباح الشریعه_ در آنچه به امام صادق علیه السلام نسبت داده است: حکیمان گفته اند: حکمت را از دهان های دیوانگان [هم] بگیر

عیسی علیه السلام: حق را از اهل باطل بگیرد و باطل را از اهل حق مگیرد. ناقدان (جداکنندگان سره از ناسره) سخن باشید که بسی گم راهی با آیه ای از کتاب خدا زینت داده می شود؛ همان گونه که درهم مسین را با نقره، اندود می کنند؛ به ظاهر یکی می نمایند، ولی بینایان، آن را می آزمایند و تشخیص می دهند.

عیسی علیه السلام_ به حواریان فرمود: «به حق می گویم برای شما؛ اگر چراغی را که با قطران (1) می سوزد، در شبی تاریک بیابید، از پرتو آن روشنی می گیرید و بوی بدش، مانع استفاده شما نمی شود. همین گونه، سزاست که حکمت را از هرکس که پیش او یافتید، بگیرد و بی علاقهگی او مانع شما نشود».

1- قطران، روغنی سیال است که از گیاه و یا از زغال سنگ گرفته می شود و در قدیم، برای برافروختن آتش به منظور روشنایی و یا استفاده های دیگر به کار می بردند (ر.ک: لغت نامه دهخدا: ذیل «قطران»).

أُتِيَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ اللَّهَ يَزْرَعُ الْحِكْمَةَ فِي قَلْبِ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ، فَإِذَا جَعَلَ اللَّهُ الْعَبْدَ حَكِيمًا فِي الصَّبَا لَمْ يَضَعْ مَنَزِلَتَهُ عِنْدَ الْحُكَمَاءِ حَدَاثُهُ سِنِّهِ، وَهُمْ يَرَوْنَ عَلَيْهِ مِنَ اللَّهِ نَوْرَ كَرَامَتِهِ. (1)

حليہ الأولیاء عن میمون بن مهران: نَزَلَ حُدَيْفُهُ وَسَدِّ لِمَانُ - رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا - عَلَى نَبَطِيَّةٍ. فَقَالَا لَهَا: هَلْ هَاهُنَا مَكَانٌ طَاهِرٌ نُصَلِّي فِيهِ؟ فَقَالَتِ النَّبَطِيَّةُ: طَهَّرَ قَلْبَكَ. فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِلْآخَرَ: خُذْهَا حِكْمَةً مِنْ قَلْبِ كَافِرٍ. (2)

تعليق: لقد أكدت الأحاديث الواردة تحت هذا العنوان قبول الحق وتلقى الحكمة والعلم من أي شخص كان حتى لو كان مشركا، في حين ذكرت الأحاديث السابقة في موضوع «اختيار المعلم الصالح» شروطا معينة للمعلم، فينبغي أن نقول في الجمع بين هذه الأحاديث: إن قبول الحق من أي أحدٍ لا- ينافي اختيار المعلم الصالح؛ لأن قبول الحق لا شرط له، أما اختيار المعلم الرسمي فله شرطه. كما يجب الالتفات إلى أن لسلوك المعلم وأخلاقه دورا أساسيا في تربيته المتعلم وإعداده. من هنا، لا بد للمعلم أن يكون متخلقا بالأخلاق الحسنه، إذ أن التربية والتعليم متقارنان متلازمان، يضاف إلى ذلك أن المعلم إذا كان غير صالح ولا- يعمل بعلمه، فمن المحتمل أن يعرض موضوعات سقيمه في تضاعيف موضوعات صحيحه، والمتعلم غير منتبه لذلك، أو أنه يطرح موضوعا صحيحا لا يعمل به، فتنتقل حالته هذه إلى المتعلم، ولا توجد تلك الآفات في التعلم في الموارد الخاصه وقبول الحق من غير الصالحاء ممن ليس له صفه المعلم.

1- تنبيه الخواطر: ج 1 ص 37.

2- حليہ الأولیاء: ج 1 ص 206.

توضیحی درباره انتخاب آموزگار

ایوب علیه السلام: خداوند، حکمت را در دل کوچک و بزرگ می‌کارد. پس هرگاه خداوند، بنده را در کوچکی فرزانه کند، کوچکی اش منزلت وی را نزد حکیمان فرو نمی‌آورد و آنان، نور کرامت الهی را بر او می‌بینند.

حلیه الأولیاء_ به نقل از میمون بن مهران_: حذیفه و سلمان_ که خدای متعال از ایشان خشنود باد_ بر زنی نبطی وارد شدند و گفتند: آیا در این جا مکانی پاک برای نماز یافت می‌شود؟ زن نبطی گفت: دلت را پاک کن. پس یکی از آن دو به دیگری گفت: آن را برگیر. حکمتی از دل کافر است.

توضیحی درباره انتخاب آموزگار در احادیث این بخش، بر قبول حق و گرفتن حکمت و دانش از هر کس، حتی مشرکان، تأکید شده است، در حالی که در احادیث گذشته در فصل: «انتخاب آموزگار شایسته»، برای معلّم، شرایطی بیان شده بود. در جمع میان این احادیث باید گفت: قبول حق از هر کس، منافاتی با انتخاب معلّم صالح ندارد؛ زیرا پذیرش حق، شرط ندارد؛ اما انتخاب معلّم رسمی دارای شرط است. باید توجه داشت که روحیه معلّم و اخلاقش در تربیت و پرورش متعلّم، نقش اساسی دارد. از این رو، معلّم باید متخلّق به اخلاق حسنه باشد؛ زیرا آموزش با پرورش همراه است. افزون بر این که اگر معلّم ناصالح بوده و عمل کننده به علم خود نباشد، ممکن است در لایه لای مطالب صحیح، مطالب نادرست را نیز القا کند و متعلّم، متوجّه این کار او نشود و یا حتّی آن گاه که مطلب درستی را القا می‌کند که خود، بدان عمل نمی‌کند، این حالت به متعلّم نیز سرایت خواهد کرد؛ در حالی که این آفات در تعلّم موردی و پذیرش حق از فرد ناصالحی که سمت معلّم رسمی را ندارد، در میان نیست.

3 / 14 الحِرْصُ رسولُ الله صلى الله عليه وآله: لَيْسَ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِ الْمَلَقُ (1) إِلَّا فِي طَلَبِ الْعِلْمِ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: لَا حَسَدَ وَلَا مَلَقَ إِلَّا فِي طَلَبِ الْعِلْمِ. (3)

الإمام عليّ عليه السلام: مَنْ كَلَّفَ (4) بِالْعِلْمِ فَقَدْ أَحْسَنَ إِلَى نَفْسِهِ. (5)

راجع: ص 412 ح 3023 .

3 / 15 الدَّوَامُ للإمام عليّ عليه السلام: لَا فِقْهَ لِمَنْ لَا يُدِيمُ الدَّرْسَ. (6)

عنه عليه السلام: لَا يُحْرِزُ الْعِلْمَ إِلَّا مَنْ يُطِيلُ دَرَسَهُ. (7)

1- الملوق _ بالتحريك _ : الزيادة في التودد والدعاء والتضرع فوق ما ينبغي (النهاية : ج 4 ص 358) .

2- نثر الدرّ : ج 1 ص 153 ، عدّه الداعى : ص 71 ، تحف العقول : ص 207 عن الإمام عليّ عليه السلام ، الجعفرىّات : ص 235 وفيهما بزياده «ولا الحسد» بعد «الملوق» ، بحار الأنوار : ج 2 ص 45 ح 20 .

3- شُعب الإيمان : ج 5 ص 277 ح 6656 ، تاريخ بغداد : ج 13 ص 275 ح 7234 ، الفردوس : ج 5 ص 191 ح 7922 كلّها عن أبى هريره ، كنز العمال : ج 10 ص 180 ح 28938 وراجع: منيه المرید : ص 229 .

4- كلّفت بهذا الأمر أكلف به : إذا ولّعت به وأحبّبتّه (النهاية : ج 4 ص 196) .

5- غرر الحكم : ح 8277 .

6- غرر الحكم : ح 10552 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 537 ح 9869 .

7- غرر الحكم : ح 10758 وح 7422 وفيه «لن يحرز» ، عيون الحكم والمواعظ : ص 540 ح 10014 .

3 / 14 حرص

3 / 15 استمرار

3 / 14 حرص پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : تملّق ، خوی مؤمن نیست ، مگر در جستجوی دانش .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : حسادت و تملّق ، روا نیست ، جز در جستجوی دانش .

امام علی علیه السلام : هر کس شیفته دانش گردد ، به خویشتن نیکی کرده است .

ر . ک : ص 413 ح 3023 .

3 / 15 استمرار امام علی علیه السلام : هر کس درس را ادامه ندهد ، به فهم نمی رسد .

امام علی علیه السلام : به دانش نمی رسد ، مگر کسی که درس خود را ادامه دهد .

عنه عليه السلام: مَنْ أَكْثَرَ مُدَارَسَةَ الْعِلْمِ لَمْ يَنْسَ مَا عَلِمَ، وَاسْتَفَادَ مَا لَمْ يَعْلَمْ. (1)

عنه عليه السلام: أَطْلُبِ الْعِلْمَ تَرَدَّدَ عِلْمًا. (2)

راجع: ص 398 (عدم الإكتفاء بما يعلم) و 404 (الاستعانة بالله في زياده العلم)، ج 2 ص 452 ح 1762 .

3/ 16 الصبر الكتاب «قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ رُشْدًا * قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا * وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا * قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا * قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْئَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا * فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْءًا إِمْرًا * قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا * قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا * فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا لَقِيَا غُلًّا مَاتَ فَوَقَّتَهُ قَالَ أَفَقُلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْءًا نُكْرًا * قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا * قَالَ إِنْ سَأَلْتَكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَِّبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا». (3)

الحديث عيسى عليه السلام: حَصَّنُوا بَابَ الْعِلْمِ، فَإِنَّ بَابَهُ الصَّبْرُ. (4)

1- .غرر الحكم: ح 8916، عيون الحكم والمواعظ: ص 434 ح 7506 .

2- .غرر الحكم: ح 2276، عيون الحكم والمواعظ: ص 83 ح 1993 .

3- .الكهف: 66_ 76 .

4- .تحف العقول: ص 502، بحار الأنوار: ج 14 ص 305 ح 17 .

امام علی علیه السلام: هرکس بسیار به درس و مباحثه علم بپردازد، آنچه را فرا گرفته، از یاد نمی برد و آنچه را ندانسته، فرا می گیرد.

امام علی علیه السلام: دانش را بجوی تا بر دانشت بیفزایی.

ر. ک: ص 399 (بسنده نکردن به آنچه می داند) و 405 (یاری جستن از خدا برای افزایش دانش)، ج 2 ص 453 ح 1762.

3 / 16 شکیباییقرآن «موسی به او (خضر) گفت: آیا به دنبال تو بیایم تا آن که از بینشی که آموخته شده ای، به جهت رشد من به من بیاموزی؟ گفت: تو هرگز نمی توانی همپای من صبر کنی، و چگونه می توانی بر چیزی که به شناخت آن احاطه نداری، صبر کنی؟ گفت: ان شاء الله مرا شکیبا خواهی یافت و در هیچ کاری، تو را نافرمانی نخواهم کرد. گفت: اگر به دنبال من می آیی، پس از چیزی سؤال مکن تا خود از آن با تو سخن آغاز کنم. پس ره سپار گردیدند، تا وقتی که سوار کشتی شدند. وی آن را سوراخ کرد. [موسی] گفت: آیا کشتی را سوراخ کردی تا سرنشینانش را غرق کنی؟ واقعا کار ناروایی کردی! گفت: آیا نگفتم که تو هرگز نمی توانی همپای من صبر کنی؟ [موسی] گفت: به سبب آنچه فراموش کردم، مرا مؤاخذه مکن و در کارم بر من سخت مگیر. پس رفتند تا به نوجوانی برخوردند. [خضر] او را گشت. موسی به او گفت: آیا شخص بی گناهی را بدون این که کسی را به قتل رسانده باشد، گشتی؟ واقعا کار ناپسندی مرتکب شدی. گفت: آیا به تو نگفتم که هرگز نمی توانی همپای من صبر کنی؟ [موسی] گفت: اگر از این پس چیزی از تو پرسیدم، دیگر با من همراهی مکن و از جانب من، قطعاً معذور خواهی بود».

حدیثعیسی علیه السلام: در دانش را استوار کنید که در آن، شکیبایی است.

رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى ذُلِّ التَّعَلُّمِ سَاعَةً، بَقِيَ فِي ذُلِّ الْجَهْلِ أَبَدًا. (1)

الإمام عليّ عليه السلام: عَلِيَ الْمُتَعَلِّمُ أَنْ يُدْبِبَ نَفْسَهُ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ، وَلَا يَمَلَّ مِنْ تَعَلُّمِهِ، وَلَا يَسْتَكْثِرُ مَا عَلِمَ. (2)

عنه عليه السلام: مَنْ لَمْ يُدْبِبْ نَفْسَهُ فِي اكْتِسَابِ الْعِلْمِ، لَمْ يُحْرَزْ قَصَبَاتِ السَّبْقِ. (3)

الإمام عليّ عليه السلام في الديوان المنسوب إليه: لَوْ كَانَ هَذَا الْعِلْمُ يَحْصُلُ بِالْمُنَى مَا كَانَ يَبْقَى فِي الْبَرِيَّةِ جَاهِلٌ إِجْهَدَ وَلَا تَكْسَلُ وَلَا تَكُ غَافِلًا قَدَامَهُ الْعُقْبَى لِمَنْ يَتَكَاسَلُ (4)

3 / 17 الورع رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ لَمْ يَتَوَرَّعْ فِي تَعَلُّمِهِ ابْتِلَاةَ اللَّهِ بِأَحَدِ ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ: إِمَّا يُمِئْتُهُ فِي شَبَابِهِ، أَوْ يَوْقَعُهُ فِي الرَّسَاتِيقِ (5)، أَوْ يَبْتَلِيهِ بِخِدْمَةِ السُّلْطَانِ. (6)

الإمام عليّ عليه السلام في الحكيم المنسوب إليه: الْعِلْمُ صِبْغُ النَّفْسِ، وَلَيْسَ يَفُوقُ صِبْغَ الشَّيْءِ حَتَّى يَنْظِفَ مِنْ كُلِّ دَنَسٍ. (7)

عنه عليه السلام أيضاً: إِذَا أَرَدْتَ الْعِلْمَ وَالْخَيْرَ فَانْقُضْ عَن يَدِكَ أَدَاةَ الْجَهْلِ وَالشَّرِّ، فَإِنَّ الصِّبْغَ لَا يَتَهَيَّأُ لَهُ الصِّيَاغَةُ إِلَّا إِذَا أُلْقِيَ أَدَاةَ الْفِلَاحِ عَن يَدِهِ. (8)

1- عوالي اللآلي : ج 1 ص 285 ح 135 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 428 ح 7262 وفيه «مضض» بدل «ذل» ، بحار الأنوار : ج 1 ص 177 ح 50 .

2- غرر الحكم : ح 6197 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 328 ح 6535 .

3- غرر الحكم : ح 9245 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 458 ح 8290 وفيه «يذب» بدل «يدنب» .

4- الديوان المنسوب إلى الإمام عليّ عليه السلام : ص 442 الرقم 342 .

5- الرستاق : فارسي معرّب ، والجمع رساتيق وهي السواد (لسان العرب : ج 10 ص 116) . والسواد : القرى .

6- آداب المتعلّمين: ص 127 ح 53 ، معاني الأخبار : ص 391 ح 1092 نحوه .

7- شرح نهج البلاغه : ج 20 ص 268 ح 110 .

8- شرح نهج البلاغه : ج 20 ص 307 ح 513 .

3 / 17 پرهیزگاری

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که ساعتی بر خواری فرا گرفتن شکیب نورزد، همواره در خواری نادانی باقی می ماند.

امام علی علیه السلام: بر دانشجوست که خود را به جستجوی دانش، عادت دهد و از فرا گرفتن آن، ملول نگردد و آنچه را فرا گرفته، بسیار نشمارد.

امام علی علیه السلام: کسی که خود را به فراگیری دانش عادت ندهد، گوی سبقت را نخواهد ربود.

امام علی علیه السلام: در اشعار منسوب به ایشان: اگر این دانش با آرزو به دست می آمد/ نادانی در زمین باقی نمی ماند. بکوش و تنبلی مکن و غافل مباش/ که ندامت فرجامین، از آن کسی است که تنبلی کرده است.

3 / 17 پرهیزگاری پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آن که در فراگیری دانش پرهیزگاری نورزد، خداوند، به یکی از این سه چیز مبتلایش می کند: یا او را در جوانی می میراند یا وی را در روستاها می افکند و یا به خدمت پادشاه مبتلا می گرداند.

امام علی علیه السلام: در حکمت های منسوب به ایشان: دانش، رنگ جان است و رنگ بر چیزی چیره نمی شود، مگر آن که از هر آلودگی ای پاکیزه گردد.

امام علی علیه السلام: در حکمت های منسوب به ایشان: هرگاه دانش و خیر خواستی، ابزار نادانی و شر را از دستت بگذارد که زرگر، آماده زرگری نمی شود، مگر آن که ابزار کشاورزی را از دست خود بگذارد.

عنه عليه السلام: لا يَزُكُو الْعِلْمُ بِغَيْرِ وَرَعٍ. (1)

المعجم الأوسط: مِنْ وَصَايَا الْخَضِرِ لِمُوسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ: أَسْعِرْ قَلْبَكَ التَّقْوَى تَتَلَّى الْعِلْمَ. (2)

18/3 التَّوَاضُّعُ لِلْمُعَلِّمِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَآلِهِ: تَوَاضَّعُوا لِمَنْ تَعَلَّمُونَ مِنْهُ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: أُطْلُبُوا مَعَ الْعِلْمِ السَّكِينَةَ وَالْحِلْمَ، لِيُنَازِلَكُمْ تَعَلُّمُونَ وَلِمَنْ تَعَلَّمْتُمْ مِنْهُ، وَلَا تَكُونُوا مِنْ جَبَابِرَةِ الْعُلَمَاءِ فَيَغْلِبَ جَهْلُكُمْ عِلْمَكُمْ. (4)

الإمام عليّ عليه السلام: تَوَاضَّعُوا لِمَنْ تَتَعَلَّمُونَ مِنْهُ الْعِلْمَ وَلِمَنْ تَعَلَّمْتُمْ مِنْهُ، وَلَا تَكُونُوا مِنْ جَبَابِرَةِ الْعُلَمَاءِ فَلَا يَقُومَ جَهْلُكُمْ بِعِلْمِكُمْ (5). (6)

عنه عليه السلام: لَا يَتَعَلَّمُ مَنْ يَتَكَبَّرُ. (7)

الإمام الصادق عليه السلام: تَوَاضَّعُوا لِمَنْ طَلَبْتُمْ مِنْهُ الْعِلْمَ، وَلَا تَكُونُوا عُلَمَاءَ جَبَّارِينَ فَيَذْهَبَ بِاطْلُكُمْ بِحَقِّكُمْ. (8)

1- غرر الحكم: ح 10689، عيون الحكم والمواعظ: ص 538 ح 9916.

2- المعجم الأوسط: ج 7 ص 79 ح 6908 عن عمر؛ منيه المرید: ص 140، بحار الأنوار: ج 1 ص 227 ح 18.

3- المعجم الأوسط: ج 6 ص 200 ح 6184 عن أبي هريره؛ مشكاة الأنوار: ص 242 ح 701.

4- الفردوس: ج 1 ص 79 ح 238 عن أبي هريره، كنز العمال: ج 10 ص 239 ح 29267.

5- فى أعلام الدين: «فلا يقوم علمكم بجهلكم» وهو الأنسب.

6- غرر الحكم: ح 4543، عيون الحكم والمواعظ: ص 202 ح 4100، مشكاة الأنوار: ص 242 ح 701 عن الإمام الصادق عليه السلام نحوه وليس فيه ذيله.

7- غرر الحكم: ح 10586.

8- الكافي: ج 1 ص 36 ح 1 عن معاوية بن وهب، روضه الواعظين: ص 14، دعائم الإسلام: ج 1 ص 80، بحار الأنوار: ج 2 ص 41

3 / 18 فروتنی در برابر آموزگار

امام علی علیه السلام: دانش، جز به پرهیزگاری پاکیزه نمی گردد.

المعجم الأوسط: از سفارش های خضر علیه السلام به موسی علیه السلام است: «بر دلت جامه پرهیزگاری بپوشان تا به دانش برسی».

3/18 فروتنی در برابر آموزگار پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: در برابر کسی که از او فرا می گیرید، فروتنی کنید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: همراه با دانش، آرامش و بردباری را هم بجویید. در برابر آن که به او یاد می دهید و آن که از او یاد می گیرید، نرمش به خرج دهید و از دانشمندان متکبر مباحثید که نادانی تان به دانشتان چیره گردد.

امام علی علیه السلام: در برابر آن که از او فرا می گیرید و آن که به او می آموزید، فروتنی کنید و از دانشمندان متکبر مباحثید، تا نادانی تان بر دانایی تان پیروز نگردد.

امام علی علیه السلام: کسی که تکبر می ورزد، چیزی فرا نمی گیرد.

امام صادق علیه السلام: در برابر آن که از او دانش می جوئید، فروتنی کنید و از دانشمندان متکبر مباحثید که باطل شما، حقتان را می برد.

إرشاد القلوب: جاء في الحديث القدسي: يا أحمد، إن أهل الدنيا كثيرٌ فيهم الجهل والحُمق، لا يتواضعون لمن يتعلمون منه، وهم عند أنفسهم عقلاء، وعند العارفين حمقاء. (1)

راجع: ص 254 (التواضع للمتعلّم) و 440 (التواضع له).

3 / 19 الاعتدال في الأكل رسول الله صلى الله عليه وآله: إن الله عز وجل يقول: وضعت خمسه في خمسه والناس يطلبونها في خمسه فلا يجدونها: وضعت العلم في الجوع والجهد، والناس يطلبونه بالشبع والراحه فلا يجدونه... (2)

المواعظ العددية: جاء في الحديث القدسي: إني وضعت أربعاً في أربع مواضع والناس يطلبونها في غيرها فلا يجدوها أبداً؛ إني وضعت العلم في الجوع والغربة، والناس يطلبونه في الشبع والوطن فلم يجدوه أبداً... (3)

راجع: ج 2 ص 490 (الصوم) و 494 (قله الأكل) و 564 (كثره الأكل).

3 / 20 التبكير رسول الله صلى الله عليه وآله: أغدوا في طلب العلم، فإن الغدو بركة ونجاح. (5)

1- إرشاد القلوب: ص 201، بحار الأنوار: ج 77 ص 24 ح 6 وراجع: منيه المرید: ص 243.

2- عوالي اللآلي: ج 4 ص 61 ح 11، عدّه الداعي: ص 166 وفيه «أوحى الله تعالى إلى داوود عليه السلام: يا داوود...»، بحار الأنوار: ج 78 ص 453 ح 21.

3- كذا في المصدر والصحيح: «فلن» أو «فلا».

4- المواعظ العددية: ص 241.

5- تاريخ بغداد: ج 13 ص 270 عن عائشه، كشف الخفاء: ج 1 ص 149 ح 439.

3 / 19 میانه روی در خوراک

3 / 20 سحر خیزی

إرشاد القلوب: در حدیث قدسی آمده است: «ای احمد! در اهل دنیا، نادانی و حماقت فراوان است. در برابر آن که از او می آموزند، فروتنی نمی کنند و آنان، نزد خود خردمند و نزد عارفان، احمق اند».

ر. ک: ص 255 (فروتنی برای شاگرد) و 441 (فروتنی در برابر وی).

3 / 19 میانه روی در خوراک پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند عز و جل می گوید: «پنج چیز را در پنج چیز نهادم، حال آن که مردم آن را در پنج چیز دیگر می جویند، پس آن را نمی یابند. دانش را در گرسنگی و کوشش نهادم و مردم، آن را در پُرخوری و راحت طلبی می جویند و نمی یابند...».

المواعظ العددیة: در حدیث قدسی آمده است: «من، چهار چیز را در چهار چیز نهادم و مردم، آنها را در غیر اینها می جویند و هیچ گاه آنها را نمی یابند. من، دانش را در گرسنگی و دوری از وطن نهادم و مردم آن را در پُرخوری و اقامت در وطن می جویند. پس هیچ گاه آن را نمی یابند...».

ر. ک: ج 2 ص 491 (روزه) و 495 (کم خوری) و 565 (پُرخوری).

3 / 20 سحر خیزی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بامدادان به جستجوی دانش برخیزید؛ چرا که بیداری بامدادی، مایه برکت و کامیابی است.

عنه صلى الله عليه وآله: أُغْدُوا فِي طَلَبِ الْعِلْمِ، فَإِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يُبَارِكَ لِأُمَّتِي فِي بُكُورِهَا، وَيَجْعَلَ ذَلِكَ يَوْمَ الْخَمِيسِ. (1)

21 / 3 إغتنام الفرصه في الصغر والشباب رسول الله صلى الله عليه وآله: مَثَلُ الَّذِي يَتَعَلَّمُ الْعِلْمَ فِي صِغَرِهِ كَمَثَلِ الْوَشْمِ عَلَى الصَّخْرَةِ، وَمَثَلُ الَّذِي يَتَعَلَّمُ الْعِلْمَ فِي كِبَرِهِ كَالَّذِي يَكْتُبُ عَلَى الْمَاءِ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: أَوَّلُ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَتَعَلَّمُ صِغَارُهَا مِنْ كِبَارِهَا، وَآخِرُهَا يَتَعَلَّمُ كِبَارُهَا مِنْ صِغَارِهَا. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: أَيُّمَا نَاشِئٍ نَشَأَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ وَالْعِبَادَةِ حَتَّى يَكْبُرَ، أَعْطَاهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَوَابَ اثْنَيْنِ وَسَبْعِينَ صِدِّيقاً. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ لَمْ يَطْلُبِ الْعِلْمَ صَغِيراً فَطَلَبَهُ كَبِيراً فَمَاتَ، مَاتَ شَهِيداً. (5)

الإمام عليّ عليه السلام: يَا مَعْشَرَ الْفِتْيَانِ، حَصِّنُوا أَعْرَاضَكُمْ بِالْأَدَبِ، وَدِينَكُمْ بِالْعِلْمِ. (6)

عنه عليه السلام: فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ: تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ صِغَاراً تَسُودُوا بِهِ كِبَاراً. (7)

1- المعجم الأوسط: ج 5 ص 256 ح 5244 عن عائشه، كنز العمال: ج 10 ص 250 ح 29341.

2- الفردوس: ج 4 ص 135 ح 6420 عن أبي الدرداء، مجمع الزوائد: ج 1 ص 333 ح 515 نقلاً عن الطبراني في الكبير عن أبي الدرداء وفيه «كالنقش على الحجر» بدل «كمثل الوشم على الصخرة»، كنز العمال: ج 10 ص 249 ح 29336؛ منيه المرید: ص 225 وفيه «كالنقش على الحجر» بدل «كمثل الوشم على الصخرة» وراجع: جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 82.

3- الفردوس: ج 1 ص 37 ح 70 عن ابن عباس.

4- المعجم الكبير: ج 8 ص 129 ح 7590 عن أبي أمامه، كنز العمال: ج 10 ص 151 ح 28773؛ منيه المرید: ص 104، بحار الأنوار: ج 1 ص 185 ح 103.

5- كنز العمال: ج 10 ص 162 ح 28843 نقلاً عن ابن النجار، الفردوس: ج 3 ص 627 ح 5958 نحوه وكلاهما عن جابر.

6- تاريخ يعقوبى: ج 2 ص 210.

7- شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 267 ح 98.

3 / 21 غنیمت شمردن فرصت در خردسالی و نوجوانی

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بامدادان به جستجوی دانش برخیزید؛ چرا که من از پروردگارم خواسته ام که بامدادِ اَمّتَم را مبارک گرداند و آن را در روز پنج شنبه قرار دهد.

3 / 21 غنیمت شمردن فرصت در خردسالی و جوانی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که در خردسالی دانش بیاموزد، مانند نقش بر سنگ است و کسی که در بزرگ سالی دانش بیاموزد، مانند کسی است که بر آب می نگارد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: در آغاز، این اَمّت، خردسالان از بزرگ سالان می آموزند و در پایان، بزرگ سالان از خردسالان خواهند آموخت.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر نورسته ای که در جستجوی دانش و عبادت رشد کند تا بزرگ شود، خداوند، روز قیامت پاداش هفتاد و دو صدّیق (1) را به او می دهد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که دانش را در خردسالی نیاموخته باشد و در بزرگ سالی آن را بجوید و بر این حالت بمیرد، شهید مرده است.

امام علی علیه السلام: ای گروه جوانان! آبرویتان را با ادب و دینتان را با دانش نگاه دارید.

امام علی علیه السلام: در حکمت های منسوب به ایشان: دانش را در خردسالی فراگیرید تا در بزرگی بدان سروری کنید.

1- صدّیق، یعنی بسیار راستگو، بیشتر به کسی گفته می شود که با گفتار و کردارش، پیامبر خدا را تصدیق کند. (م)

عنه عليه السلام: مَنْ لَمْ يَتَعَلَّمْ فِي الصَّغَرِ لَمْ يَتَقَدَّمْ فِي الكِبَرِ. (1)

عنه عليه السلام: مَنْ سَأَلَ فِي صِغَرِهِ أَجَابَ فِي كِبَرِهِ. (2)

عنه عليه السلام: حَرَّضَ بَنِيكَ عَلَى الآدَابِ فِيالصَّغَرِ كَمَا تَقَرَّرَ بِهِ عَيْنَاكَ فِي الكِبَرِ وَإِنَّمَا كَامِلُ الآدَابِ يَجْمَعُهَا فِي عُفْوَانِ الصَّبَا كَالنَّقْشِ فِيالصَّحْرِ هِيَ الكُنُوزُ الَّتِي تَنْمُو ذَخَائِرُهَا وَلَا يُخَافُ عَلَيْهَا حَادِثُ الغَيْرِ النَّاسِ إِثْنَانِ ذُو عِلْمٍ وَمُسْتَمِعٌ وَاعٍ وَسَائِرُهُمْ كَاللَّغْوِ وَالْعَكْرِ (3)

ب _ ما لا يَنْبَغِي 3 / 22 التَّعَلُّمُ لِغَيْرِ اللّهِ رسول اللّهِ صلى الله عليه وآله : مَنْ تَعَلَّمَ العِلْمَ رِيَاءً وَسَمِعَهُ يُرِيدُ بِهِ الدُّنْيَا ، نَزَعَ اللّهُ بَرَكَتَهُ ، وَضَيَّقَ عَلَيْهِ مَعِيشَتَهُ ، وَوَكَّلَهُ اللّهُ إِلَى نَفْسِهِ ، وَمَنْ وَكَّلَهُ اللّهُ إِلَى نَفْسِهِ فَقَدْ هَلَكَ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله : مَنْ طَلَبَ العِلْمَ لِأَرْبَعِ دَخَلِ النَّارَ : لِيُبَاهِيَ بِهِ العُلَمَاءَ ، أَوْ يُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ ، أَوْ لِيَصْرِفَ بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ ، أَوْ يَأْخُذَ بِهِ مِنَ الأَمْرَاءِ. (5)

عنه صلى الله عليه وآله : مَنْ طَلَبَ العِلْمَ لِيُجَارِيَ بِهِ العُلَمَاءَ ، أَوْ لِيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ ، أَوْ لِيَصْرِفَ بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ ، أَدْخَلَهُ اللّهُ النَّارَ. (6)

1- غرر الحكم : ح 8937 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 463 ح 8424 وراجع: منيه المرید : ص 225 .

2- غرر الحكم : ح 8273 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 447 ح 7879 .

3- آداب المتعلّمين : ص 83 .

4- مكارم الأخلاق : ج 2 ص 348 ح 2660 عن ابن مسعود ، بحار الأنوار : ج 77 ص 100 ح 1 .

5- منيه المرید : ص 135 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 38 ح 61 ؛ عيون الأخبار لابن قتيبة : ج 2 ص 119 عن عبد الله نحوه .

6- سنن الترمذی : ج 5 ص 32 ح 2654 عن مالك ، سنن ابن ماجه : ج 1 ص 93 ح 253 عن ابن عمر و ص 96 ح 259 عن حذيفه و

ح 260 عن أبي هريره ، سنن الدارمی : ج 1 ص 111 ح 380 عن مكحول نحوه ، المستدرک على الصحيحين : ج 1 ص 162 ح 293 ،

المعجم الأوسط : ج 6 ص 32 ح 5708 ، شُعب الإيمان : ج 2 ص 283 ح 1772 ؛ منيه المرید : ص 134 .

ب_ آنچه شایسته نیست**3 / 22 آموختن برای غیر خدا****اشاره**

امام علی علیه السلام: کسی که در خردسالی نیاموزد، در بزرگ سالی پیش نمی افتد.

امام علی علیه السلام: کسی که در خردسالی بیاموزد، در بزرگ سالی پاسخ خواهد داد.

امام علی علیه السلام: فرزندان را در خردسالی بر آموختن آداب تشویق کن/ تا در بزرگ سالی چشمانت بدان روشن گردد. و تنها آن کسی آدابش کامل است که آنها را/ در آغاز کودکی همچون نقش بر سنگ، گرد می آورد. آنها گنجینه هایی هستند که ذخیره هایشان افزون می شود/ و از حوادث روزگار، بیمی بر آنها نیست. مردم، دو دسته اند: دانشمند و شنونده ای/ فراگیرنده و بقیه، بیهوده و پریشان اند.

ب_ آنچه شایسته نیست 3 / 22 آموختن برای غیر خدا پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس دانش را برای ریا و خودنمایی و به دست آوردن دنیا فرا گیرد، خداوند، برکتش را از وی بر می دارد و روزی را بر او تنگ می کند و او را به خودش وا می گذارد و هرکس را خدا به خودش وا گذارد، هلاکتش حتمی است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس دانش را برای چهار چیز بطلبد، وارد آتش می گردد: برای آن که با دانشمندان رقابت کند، یا با نادانان بستیزد، یا مردم را متوجه خود کند، و یا از پادشاهان اخاذی کند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس دانش را بطلبد برای این که پا به پای دانشمندان برود یا با نادانان بستیزد یا مردم را متوجه خود کند، خداوند، او را داخل آتش می گرداند.

عنه صلى الله عليه وآله: لا- تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ لِتُمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءَ، وَتُجَادِلُوا بِهِ الْعُلَمَاءَ، وَلِتَصْرِفُوا بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْكُمْ، وَابْتَغُوا بِقَوْلِكُمْ مَا عِنْدَ اللَّهِ؛ فَإِنَّهُ يَدُومُ وَيَبْقَى وَيَنْفَدُ مَا سِوَاهُ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: لا- تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ لِتُبَاهُوا بِهِ الْعُلَمَاءَ، وَلَا لِتُمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءَ، وَلَا تَخَيَّرُوا بِهِ الْمَجَالِسَ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَالْتَارَ النَّارَ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِتُبَاهِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ، وَيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ فِي الْمَجَالِسِ، لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: فِي وَصِيَّتِهِ لِعَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا لِيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ، أَوْ يُجَادِلَ بِهِ الْعُلَمَاءَ، أَوْ لِيَدْعُو النَّاسَ إِلَى نَفْسِهِ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: لا- تَتَعَلَّمُوا الْعِلْمَ لِتُمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءَ، وَلَا تَتَعَلَّمُوا الْعِلْمَ لِتُجَادِلُوا بِهِ الْعُلَمَاءَ، وَلَا تَتَعَلَّمُوا الْعِلْمَ لِتَسْتَمِيلُوا بِهِ وُجُوهَ الْأُمَرَاءِ، وَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَهُوَ فِي النَّارِ. (5)

-
- 1- منيه المريد: ص 135، بحار الأنوار: ج 2 ص 38 ح 60؛ سنن الدارمي: ج 1 ص 85 ح 259 عن ابن مسعود نحوه.
 - 2- سنن ابن ماجه: ج 1 ص 93 ح 254، صحيح ابن حبان: ج 1 ص 278 ح 77، المستدرک علی الصحیحین: ج 1 ص 161 ح 290 كلاهما عن جابر بن عبد الله وفيه «ولا- لتحيزوا به المجلس» بدل «ولا- تخيروا به المجالس» وح 292 عن ابن جريج وفيه «ولا لتحذثوا به في» بدل «ولا تخيروا به».
 - 3- المعجم الكبير: ج 20 ص 66 ح 121 عن معاذ بن جبل وراجع: كنز العمال: ج 10 ص 202 ح 29059.
 - 4- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج 4 ص 363 ح 5762 عن حماد بن عمرو وأنس بن محمد عن أبيه جميعا عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام، مستطرفات السرائر: ص 116، بحار الأنوار: ج 77 ص 54 ح 3.
 - 5- تنبيه الخواطر: ج 2 ص 116.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانش را فرا نگیرید تا بدان با نادانان بستیزید و با دانشمندان جدل کنید و مردم را به خود متوجه سازید؛ بلکه با سختتان آنچه را نزد خداست، بطلید که آن، دوام دارد و می ماند و جز آن، نابود می شود.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانش را فرا نگیرید تا بدان با دانشمندان رقابت کنید و با نادانان بستیزید و مجلس ها را به چنگ آورید، که هرکس چنین کند، در آتش است، آتش.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس دانش را فرا گیرد تا با دانشمندان رقابت کند و در مجلس ها با نادانان بستیزد، بوی بهشت را نیابد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: در سفارش به علی علیه السلام: هرکس دانش فرا گیرد تا بدان با نادانان بستیزد یا با دانشمندان مجادله کند یا مردم را به سوی خود بخواند، از اهل آتش است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانش را فرا نگیرید تا بدان با نادانان بستیزید و دانش را فرا نگیرید تا بدان با دانشمندان، مجادله کنید و دانش را فرا نگیرید تا فرمان روایان را به سوی خود بکشید و هرکس چنین کند، در آتش است.

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ لِيُمَارِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ، أَوْ يُجَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ، أَوْ يَتَأَكَّلَ بِهِ النَّاسَ، فَالْتَأَرْ أَوْلَى بِهِ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: فِي وَصِيَّتِهِ لِأَبِي ذَرٍّ: يَا أَبَا ذَرٍّ... مَنْ طَلَبَ عِلْمًا لِيَصْرِفَ بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ لَمْ يَجِدْ رِيحَ الْجَنَّةِ. يَا أَبَا ذَرٍّ؛ مَنْ ابْتَغَى الْعِلْمَ لِيَخْدَعَ بِهِ النَّاسَ لَمْ يَجِدْ رِيحَ الْجَنَّةِ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ أَنَسًا مِنْ أُمَّتِي سَيَتَفَقَّهُونَ فِي الدِّينِ، وَيَقْرَؤُونَ الْقُرْآنَ، وَيَقُولُونَ: نَأْتِي الْأَمْرَاءَ فَنُصِيبُ مِنْ دُنْيَاهُمْ وَنَعْتَزِلُهُمْ بِدِينِنَا، وَلَا يَكُونُ ذَلِكَ، كَمَا لَا يُجْتَنَى مِنَ الْقِتَادِ إِلَّا الشُّوْكَ كَذَلِكَ لَا يُجْتَنَى مِنْ قُرْبِهِمْ إِلَّا (3)! (4)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِلدُّنْيَا وَالْمَنْزِلَةِ عِنْدَ النَّاسِ وَالْحُظُوهَ عِنْدَ السُّلْطَانِ، لَمْ يُصِبْ مِنْهُ بَابًا إِلَّا أَزْدَادًا فِي نَفْسِهِ عَظَمَةً، وَعَلَى النَّاسِ اسْتِطَالَةً، وَبِاللَّهِ اغْتِرَارًا، وَفِي الدِّينِ جَفَاءً، فَذَلِكَ الَّذِي لَا يَنْتَفِعُ بِالْعِلْمِ فَلْيَكْفُفْ وَلْيُمْسِكْ عَنِ الْحُجَّةِ عَلَى نَفْسِهِ وَالنَّدَامَةِ وَالخِزْيِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (5)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ عِزًّا وَجَلًّا، لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا، لَمْ يَجِدْ عَرَفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (7)

- 1- حليه الأولياء: ج 7 ص 96.
- 2- مكارم الأخلاق: ج 2 ص 364 ح 2661، تنبيه الخواطر: ج 2 ص 52 كلاهما عن أبي ذر الغفاري، بحار الأنوار: ج 77 ص 76 ح 3 وراجع: الأمالي، الطوسي: ص 527 ح 1162.
- 3- جاء في ذيل الحديث: قال محمد بن الصباح: «كأنه يعني الخطايا».
- 4- سنن ابن ماجه: ج 1 ص 94 ح 255 عن ابن عباس، كنز العمال: ج 10 ص 188 ح 28987.
- 5- تنبيه الخواطر: ج 2 ص 3، روضه الواعظين: ص 16 عن الإمام علي عليه السلام، أعلام الدين: ص 80 نحوه؛ كنز العمال: ج 10 ص 261 ح 29384.
- 6- أي ريحها الطيبة، والعرف: الرِّيح (النهاية: ج 3 ص 217).
- 7- سنن أبي داود: ج 3 ص 323 ح 3664، سنن ابن ماجه: ج 1 ص 93 ح 252، مسند ابن حنبل: ج 3 ص 239 ح 8465، المستدرک علی الصحیحین: ج 1 ص 160 ح 288 كلها عن أبي هريره؛ منيه المرید: ص 134 وفيهما «غرضاً» بدل «عرضاً»، بحار الأنوار: ج 2 ص 38 ح 58 وراجع: سنن الدارمی: ج 1 ص 86 ح 261.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس دانش را فرا گیرد تا بدان با دانشمندان بستیزد یا پا به پای نابخردان برود یا مردم را چپاول کند، آتش بدو سزاوارتر است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله_ در سفارش به ابو ذر_: ای ابو ذر! ... هرکس دانش را بطلبد تا بدان، مردم را متوجه خود کند، بوی بهشت را نمی یابد . ای ابو ذر! هرکس دانش را بطلبد تا بدان به مردم نیرنگ بزند، بوی بهشت را نمی یابد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: گروهی از امت من در دین، تفقه (ژرفکاوی) می کنند و قرآن می خوانند و می گویند: «نزد فرمان روایان می رویم و از دنیای آنان، بهره می بریم و دینمان را از آنها جدا می کنیم»، در حالی که چنین نیست؛ همان گونه که از خازن جز خار چیده نمی شود، از نزدیکی ایشان هم جز [گناه] به دست نمی آید .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس دانش را برای دنیا و احترام مردم و بهره مندی نزد پادشاه فرا گیرد، به بابی از آن دست نمی یابد، جز آن که بر خود بزرگ بینی اش، دست درازی اش به مردم، تکبرش نسبت به خدا و دوری اش از دین، افزوده می شود . پس چنین کسی از دانش سود نمی برد . از این رو، باید باز ایستد و از حجت آوری بر ضدّ خود و پشیمانی و رسوایی روز قیامت، دست بکشد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس دانشی را بیاموزد که سزاوار است برای خشنودی خدای عز و جل تحصیل شود و او جز برای به دست آوردن کالای دنیا نیاموزد، در روز قیامت، بوی خوش بهشت را نیابد .

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ يُرِيدُ بِهِ الدُّنْيَا، وَآثَرَ عَلَيْهِ حُبَّ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا اسْتَوْجَبَ سَخَطَ اللَّهِ عَلَيْهِ، وَكَانَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ مَعَ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى الَّذِينَ نَبَدُوا كِتَابَ اللَّهِ تَعَالَى، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: «فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ» (1) (2).

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا لِيُغَيِّرَ اللَّهُ أَوْ أَرَادَ بِهِ غَيْرَ اللَّهِ، فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ لِيُغَيِّرَ اللَّهُ أَوْ أَرَادَ بِهِ غَيْرَ اللَّهِ، فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ، فَإِنَّ الرِّئَاسَةَ لَا تَصْلُحُ إِلَّا لِلَّهِ وَلِأَهْلِهَا. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ أَخَذَ الْعِلْمَ مِنْ أَهْلِهِ وَعَمِلَ بِعِلْمِهِ نَجَا، وَمَنْ أَرَادَ بِهِ الدُّنْيَا فَهِيَ حَظُّهُ. (5)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ يُرِيدُ بِهِ حَرْثَ الدُّنْيَا لَمْ يَنْلِ حَرْثَ الْآخِرَةِ. (6)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ . . . رَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ فَأَتَى بِهِ، فَعَرَفَهُ نِعْمَةً فَعَرَفَهَا. قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟ قَالَ: تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ. قَالَ: كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ عَالِمٌ، وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ هُوَ قَارِئٌ. فَقَدْ قِيلَ! ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ. (7)

1- البقره: 89 .

2- مكارم الأخلاق: ج 2 ص 348 ح 2660 عن ابن مسعود، بحار الأنوار: ج 77 ح 99 ص 1 .

3- سنن الترمذى: ج 5 ص 33 ح 2655، سنن ابن ماجه: ج 1 ص 95 ح 258 وفيه «من طلب» بدل «من تعلم» وكلاهما عن ابن عمر، كنز العمال: ج 10 ص 202 ح 29062؛ منيه المرید: ص 134 وفيه «وأراد» بدل «أو أراد»، بحار الأنوار: ج 2 ص 38 ح 59 .

4- تحف العقول: ص 43، الكافي: ج 1 ص 47 ح 6 عن الإمام الباقر عليه السلام، الاختصاص: ص 251 وكلاهما نحوه، بحار الأنوار: ج 77 ص 147 ح 59 .

5- الكافي: ج 1 ص 46 ح 1، تهذيب الأحكام: ج 6 ص 328 ح 906 كلاهما عن سليم بن قيس الهلالي عن الإمام علي عليه السلام، بحار الأنوار: ج 2 ص 34 ح 31؛ سنن الدارمی: ج 1 ص 85 ح 258 عن الإمام الحسن عليه السلام نحوه .

6- تنبيه الخواطر: ج 2 ص 116 .

7- صحيح مسلم: ج 3 ص 1514 ح 1905، سنن النسائي: ج 6 ص 23، مسند ابن حنبل: ج 3 ص 207 ح 8284، المستدرک علی الصحیحین: ج 1 ص 189 ح 364 وج 2 ص 120 ح 2524، السنن الكبرى: ج 9 ص 283 ح 18549، جامع بيان العلم وفضله: ج 2 ص 2 نحوه وكلاهما عن أبي هريره، كنز العمال: ج 3 ص 469 ح 7470؛ منيه المرید: ص 134، بحار الأنوار: ج 70 ص 249 ح 24 .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که دانش را برای دنیا بیاموزد و محبت دنیا و زیورش را بر آن مقدم دارد، سزاوار خشم الهی است و در پست ترین مرتبه دوزخ با یهود و نصارا که کتاب خدا را پشت سر افکندند، خواهد بود. خداوند متعال می فرماید: «پس هنگامی که [کتاب] نزد آنان آمد، به آنچه می شناختند، کافر شدند. پس نفرین خدا بر کافران باد!».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس دانشی را برای غیر خدا فرا گیرد یا با آن غیر خدا را اراده کند، جایگاهش را در آتش آماده کند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس دانش را فرا گیرد تا بدان با نادانان بستیزد یا با دانشمندان رقابت کند یا مردم را به خود متوجه کند تا او را بزرگ بدانند، پس جای خود را در آتش، آماده کند که ریاست، جز برای خدا و اهلش روا نیست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس دانش را از اهلش فرا گیرد و به دانش خود عمل کند، نجات یابد و هرکس با آن دنیا را بطلبد، همان، بهره اوست.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس دانش را برای محصول دنیا بطلبد، به محصول آخرت دست نمی یابد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نخستین کسی که روز قیامت علیه او حکم می شود... مردی است که دانش را یاد گرفته و یاد داده و قرآن خوانده است. پس آورده می شود و نعمت هایش را به او می شناسانند و او نیز می شناسد. [خداوند] می پرسد: «با آنها چه کردی؟». می گوید: دانش یاد گرفتم و یاد دادم و به خاطر تو قرآن خواندم. می گوید: «دروغ می گویی؛ لیکن دانش آموختی تا به تو دانشمند بگویند و قرآن خواندی تا تو را قاری بخوانند و [اینها به تو] گفته شد». سپس فرمان داده می شود که وی را به چهره بر زمین بکشند تا در آتش اندازند.

الإمام عليّ عليه السلام: إِحْذَرِ مِمَّنْ . . . يَتَعَلَّمُ لِلْمِرَاءِ، وَيَتَفَقَّهُ لِلرِّبَا، يُبَادِرُ الدُّنْيَا، وَيُؤَاكِلُ التَّقْوَى، فَهُوَ بَعِيدٌ مِنَ الْإِيمَانِ، قَرِيبٌ مِنَ النَّفَاقِ، مُجَانِبٌ لِلرُّشْدِ، مُوَافِقٌ لِلغَيِّ، فَهُوَ بَاغٍ غَاوٍ، لَا يَذْكُرُ الْمُهْتَدِينَ. (1)

عنه عليه السلام: لَوْ أَنَّ حَمَلَةَ الْعِلْمِ حَمَلُوهُ بِحَقِّهِ لَأَحَبَّهُمُ اللَّهُ وَمَلَائِكَتُهُ وَأَهْلُ طَاعَتِهِ مِنْ خَلْقِهِ، وَلَكِنَّهُمْ حَمَلُوهُ لِطَلَبِ الدُّنْيَا، فَمَقَتَهُمُ اللَّهُ وَهَانُوا عَلَى النَّاسِ. (2)

عنه عليه السلام: خُذُوا مِنَ الْعِلْمِ مَا بَدَا لَكُمْ، وَإِيَّاكُمْ أَنْ تَطْلُبُوهُ لِخِصَالِ أَرْبَعٍ: لِتُبَاهُوا بِهِ الْعُلَمَاءَ، أَوْ تُمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءَ، أَوْ تُرَافُوا بِهِ فِي الْمَجَالِسِ، أَوْ تَصْرِفُوا وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْكُمْ لِتَتَرُوسَ. (3)

الإمام الصادق عليه السلام: فِي وَصِيَّتِهِ لِمُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ: يَا بَنَ النَّعْمَانِ، لَا تَطْلُبِ الْعِلْمَ لِثَلَاثٍ: لِتُرَائِيَ بِهِ، وَلَا لِتُبَاهِيَ بِهِ، وَلَا لِتُمَارِيَ بِهِ. وَلَا تَدْعُهُ لِثَلَاثٍ: رَغْبَةٍ فِي الْجَهْلِ، وَزَهَادَةٍ فِي الْعِلْمِ، وَاسْتِحْيَاءٍ مِنَ النَّاسِ. (4)

عنه عليه السلام: قَالَ لِقِمَانِ لِابْنِهِ: يَا بُنَيَّ، لَا تَتَعَلَّمِ الْعِلْمَ لِتُبَاهِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ، أَوْ تُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ، أَوْ تُرَانَ بِهِ فِي الْمَجَالِسِ. (5)

1- بحار الأنوار: ج 78 ص 10 ح 67 نقلاً عن مطالب السؤول، والحديث في الطبعة المعتمدة من مطالب السؤول ص 56 مع اختلاف في الألفاظ.

2- تحف العقول: ص 201، تاريخ يعقوبى: ج 2 ص 206 نحوه، كنز الفوائد: ج 2 ص 109، غرر الحكم: ح 7581 وليس فيه «أهل طاعته من خلقه» وفيه «هانوا عليه» بدل «هانوا على الناس»، بحار الأنوار: ج 2 ص 37 ح 48.

3- الإرشاد: ج 1 ص 230، بحار الأنوار: ج 2 ص 31 ح 19.

4- تحف العقول: ص 313، بحار الأنوار: ج 78 ص 292 ح 2.

5- دعائم الإسلام: ج 1 ص 83، قصص الأنبياء: ص 190 ح 238 عن إبراهيم بن عبد الحميد عن أبي الحسن عليه السلام وفيه «ترائى» بدل «تران»، بحار الأنوار: ج 13 ص 417 ح 10؛ سنن الدارمي: ج 1 ص 111 ح 383 و ص 112 ح 387 كلاهما عن شهر بن حوشب، مسند ابن حنبل: ج 1 ص 402 ح 1651 عن عبد الله بن عبد الرحمن، جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 107 عن ابن أبي الحسين وكلها من دون إسناد إلى الإمام الصادق عليه السلام وفيها «ترائى» بدل «تران».

امام علی علیه السلام: بپرهیز از کسی که برای ستیز و جدل، دانش فرا می‌گیرد و برای ریا تقه (ژرفکاوی) می‌کند، به سوی دنیا می‌شتابد و تقوا را رها می‌کند. او از ایمان، دور و به نفاق، نزدیک است، از هدایت بر کنار و با گم‌راهی همراه است. هموست سرکش گم‌راهی که ره یافتگان را یاد نمی‌کند.

امام علی علیه السلام: اگر حاملان دانش، آن را چنان که باید حمل می‌کردند، خداوند و فرشتگان و آفریدگان فرمان بردارش آنان را دوست می‌داشتند؛ ولی آنان، دانش را برای دنیاجویی حمل کردند. پس خدا آنان را دشمن داشت و نزد مردم، خوار شدند.

امام علی علیه السلام: آنچه از دانش برای شما آشکار شد، فراگیرید؛ ولی مبادا آن را برای این ویژگی‌ها بجوید: با آن با دانشمندان رقابت کنید یا با نادانان بستیزید یا در مجلس‌ها خودنمایی کنید یا برای ریاست طلبی، مردم را متوجه خود کنید.

امام صادق علیه السلام: در سفارش به محمد بن نعمان: ای پسر نعمان! دانش را برای سه چیز مجوی: با آن، خودنمایی کنی یا مباحث کنی یا بستیزی؛ و برای سه چیز آن را رها مکن: میل به نادانی، بی‌ رغبتی به دانش و شرم از مردم.

امام صادق علیه السلام: لقمان به پسرش می‌گفت: پسرکم! دانش را فرا مگیر تا با دانشمندان رقابت کنی و با نادانان بستیزی یا خود را در مجلس‌ها به آن بیارایی.

راجع: ص 68 (الإخلاص) و ص 116 (التعلم لغير الله) و 252 (الإخلاص) و 426 (الرياء)، ج 2 ص 482 (الإخلاص).

فائده: لقد نقلت بعض الأحاديث مقابل أحاديث هذا الباب، وكذلك أحاديث الباب الأول من آداب التعلم التي تؤكد الإخلاص في النبي، واجتناب التعلم بدوافع غير إلهية، يبدو أنها معارضة لهذه الأحاديث وهذه الأحاديث هي:

رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِغَيْرِ اللَّهِ لَمْ يَخْرُجْ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى يَأْتِيَ عَلَيْهِ الْعِلْمُ فَيَكُونَ لِلَّهِ . وَمَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِلَّهِ فَهُوَ كَالصَّائِمِ نَهَارَهُ وَالْقَائِمِ لَيْلَهُ . وَإِنَّ أَبَا مَنْ الْعِلْمَ يَتَعَلَّمُهُ الرَّجُلُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَبُو قُبَيْسٍ ذَهَبًا فَأَنْفَقَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى . (1)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ الرَّجُلَ لَيَطْلُبُ الْعِلْمَ وَمَا يُرِيدُ اللَّهُ ، فَمَا يَزَالُ بِهِ الْعِلْمُ حَتَّى يَجْعَلَهُ لِلَّهِ عِزًّا وَجَلًّا . (2)

الإمام عليّ عليه السلام في الحكيم المنسوب إليه: تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ وَلَوْ لِغَيْرِ اللَّهِ ، فَإِنَّهُ سَيَصِيرُ لِلَّهِ . (3)

1- تنبيه الغافلين: ص 428 ح 670 عن أنس؛ منيه المريد: ص 100 وفيه ذيله، بحار الأنوار: ج 1 ص 184 ح 96.

2- الفردوس: ج 1 ص 194 ح 733 عن أنس.

3- شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 267 ح 98.

توضیحی درباره احادیث اخلاص در طلب معرفت

ر. ک: ص 69 (اخلاص) و 117 (آموختن برای غیر خدا) و 427 و ص 253 (اخلاص) (خودنمایی)، ج 2 ص 483 (اخلاص).

توضیحی درباره احادیث اخلاص در طلب معرفت در مقابل احادیث این باب و نیز احادیث باب نخست از «آداب آموختن» _ که تأکید بر اخلاص در تبت و اجتناب از تعلّم با انگیزه های غیر الهی دارند _ ، احادیثی نقل شده که به ظاهر ، معارض با این احادیث به نظر می رسند . این احادیث عبارت اند از :

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : آن که دانش را برای جز خدا بجوید ، از دنیا بیرون نمی رود تا آن که دانش برایش حاصل شود و خدایی گردد و هرکس دانش را برای خدا بجوید ، مانند روزه دار شب زنده دار است . بی گمان ، بایی از دانش را که انسان فرا می گیرد ، برایش بهتر از آن است که همسنگ کوه ابو قُبیس طلا داشته باشد و آن را در راه خدا انفاق کند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : انسان ، دانش را می جوید ، بی آن که مقصودش خدا باشد . پس همواره دانش با او باشد تا آن را در راه خدای عز و جل قرار دهد .

امام علی علیه السلام _ در حکمت های منسوب به ایشان _ : دانش را فراگیرید ، هرچند برای غیر خدا باشد که به زودی برای خدا خواهد شد .

تعليق: إن هذه الأحاديث وإن لم يكن لها اعتبار لازم للتعارض، بيد أن التأمل في مضمونها يفيد عدم وجود تعارض، وذلك أن هذه الأحاديث لا تريد أن تدعو الناس إلى الرياء في طلب المعارف الدينيّة أو تقلل من دور الإخلاص في بركات تحصيل العلم، بل تشير إلى نقطه دقيقه بالغه الأهميه، وهي أن أحد معطيات المعارف الإسلاميه وبركاتها حتّ طالب العلم على الإخلاص. وكم هم الذين يدخلون الحوزات العلميه أو يعكفون على البحث والتحقيق في حقل المعارف الدينيه بحوافز غير ربانيه! بيد أن تعرّفهم على معارف الإسلام النورانيه _ بخاصه تأملهم في دور الإخلاص وخطر الحوافز الفاسده _ يساعدهم على بلوغ درجات رفيعه من الإخلاص تدريجا. وإذا اشترطنا الإخلاص في كلّ من يريد التعرف على المعارف الإسلاميه فقد حرّمتنا الكثيرين من التعرف على المعارف الدينيه والعلوم الحقيقيه.

3 / 123 الاستحياء رسول الله صلى الله عليه وآله: لا يستحي الشيخ أن يجلس إلى جنب الشاب فيتعلّم منه العلم. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: لا يستحي الشيخ أن يتعلّم العلم كما لا يستحي أن يأكل الخبز. (2)

الإمام عليّ عليه السلام: أتى نساء إلى بعض نساء النبيّ صلى الله عليه وآله فحدّثنها، فقالت لرسول الله صلى الله عليه وآله: يا رسول الله، إن هؤلاء نسوة جنن يسألنك عن شيء يستحيين من ذكره. قال: ليسألن عما شئن، فإن الله لا يستحي من الحق. (3)

1- الفردوس: ج 5 ص 144 ح 7765 عن الإمام عليّ عليه السلام.

2- الفردوس: ج 5 ص 73 ح 7494 عن الحكم بن عمير، كشف الخفاء: ج 2 ص 377 ح 3147.

3- دعائم الإسلام: ج 1 ص 115، عوالي اللآلي: ج 3 ص 30 ح 81 وراجع منه المرید: ص 173 و ص 259.

3 / 23 خجالت کشیدن

توضیح‌دهنده تبیین این احادیث، باید گفت: اگر چه اعتبار سندی لازم برای معارضه با احادیث پیشین را ندارند، ولی با تأمل در مضمون آنها روشن می‌شود که در دلالت و محتوای آنها نیز تعارضی نیست؛ زیرا این احادیث، مردم را به ریاکاری در یادگیری معارف دینی یا ناچیز شمردن نقش اخلاص در برکات تحصیل دانش، فرا نمی‌خوانند؛ بلکه به نکته دقیق قابل توجهی اشاره دارند و آن این که یکی از برکات معارف دینی، برانگیختن اخلاص طالب دانش است. چه بسیارند کسانی که با انگیزه‌هایی نه چندان خالص، به حوزه‌های دینی می‌آیند و سال‌ها به درس و بحث و تعلم می‌پردازند و از ره‌گذر این تلاش علمی و بویژه توجه به نقش اخلاص و خطر انگیزه‌های غیر الهی، به درجات والای اخلاص، نایل می‌گردند. از این رو، اگر به بهانه نبودن شرط اخلاص در دانشجو در آغاز تحصیل، مانع او شویم، موجب محرومیت بسیاری از جویندگان دانش و معارف دینی خواهیم شد.

ر. ک: ص 213 (توضیحی درباره احکام آموختن).

3 / 23 خجالت کشیدن پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سالمند نباید از این که نزد جوان بنشیند و از او دانش بیاموزد، خجالت بکشد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سالمند نباید از این که دانش بیاموزد، خجالت بکشد، همان‌گونه که از خوردن نان، خجالت نمی‌کشد.

امام علی علیه السلام: چند زن به نزد یکی از همسران پیامبر صلی الله علیه و آله آمدند و به گفتگو پرداختند. همسر پیامبر صلی الله علیه و آله به ایشان گفت: ای پیامبر خدا! این زنان آمده‌اند تا از تو چیزی را بپرسند که از گفتنش خجالت می‌کشند. ایشان فرمود: «هرچه می‌خواهند، بپرسند، که خداوند [نیز] از [گفتن] حق خجالت نمی‌کشد».

عنه عليه السلام: لا يَسْتَحِي الْعَالِمُ إِذَا لَمْ يَعْلَمْ أَنْ يَتَعَلَّمَ. (1)

راجع: ص 124 ح 2372.

3 / 24 التَّفَرُّقُ فِي الْمَجْلِسِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِذَا جَلَسْتُمْ إِلَى الْمُعَلِّمِ أَوْ جَلَسْتُمْ فِي مَجَالِسِ الْعِلْمِ فَادْنُوا، وَلِيَجْلِسَ بَعْضُكُمْ خَلْفَ بَعْضٍ، وَلَا تَجْلِسُوا مُتَفَرِّقِينَ كَمَا يَجْلِسُ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ. (2)

3 / 25 جَوَامِعُ الْأَدَابِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَوَّلُ الْعِلْمِ الصَّمْتُ، وَالثَّانِي الْإِسْتِمَاعُ، وَالثَّلَاثُ الْعَمَلُ بِهِ، وَالرَّابِعُ نَشْرُهُ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: تَعَلَّمُوا الصَّمْتَ، ثُمَّ الْجِلْمَ، ثُمَّ الْعِلْمَ، ثُمَّ الْعَمَلَ بِهِ، ثُمَّ أَبْشِرُوا. (4)

الإمام عليّ عليه السلام: الْعِلْمُ لَا يَحْصُلُ إِلَّا بِخَمْسَةِ أَشْيَاءَ: أَوَّلُهَا بَكْتَرُهُ السُّؤَالَ، وَالثَّانِي بَكْتَرُهُ الْإِسْتِغَالَ، وَالثَّلَاثُ بِنَظْمِ الْأَفْعَالِ، وَالرَّابِعُ بِخِدْمَةِ الرَّجَالِ، وَالخَامِسُ بِاسْتِعَانَةِ ذِي الْجَلَالِ. (5)

1- النخصال: ص 315 ح 96 عن الشعبي، المحاسن: ج 1 ص 358 ح 764 وص 71 ح 26 كلاهما عن ابن القدّاح عن الإمام الصادق عن أبيه عنه عليهم السلام وفيهما «الجاهل» بدل «العالم»، تحف العقول: ص 281 عن الإمام زين العابدين عليه السلام، نهج البلاغه: الحكمة 82، خصائص الأئمة عليهم السلام: ص 94، صحيفه الإمام الرضا عليه السلام: ص 81 ح 177 عن أحمد بن عامر الطائي عن الإمام الرضا عن آبائه عليهم السلام والثلاثة الأخيره نحوه، بحار الأنوار: ج 78 ص 75 ح 45.

2- الفردوس: ج 1 ص 271 ح 1053؛ الأمالي، الشجرى: ج 1 ص 62 كلاهما عن أبي هريره، كنز العمّال: ج 10 ص 239 ح 29269؛ مشكاة الأنوار: ص 358 ح 1164.

3- دعائم الإسلام: ج 1 ص 82 عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام، الجعفریات: ص 232 عن الإمام الكاظم عن آبائه عليهم السلام.

4- جامع الأحاديث للقمي: ص 67.

5- المواعظ العددية: ص 264.

3 / 24 پراکندگی در مجلس

3 / 25 آداب کَلِّیِ آموختن

امام علی علیه السلام: دانشمند، هنگامی که نمی داند، از فراگرفتن خجالت نکشد.

ر. ک: ص 125 ح 2372.

3 / 24 پراکندگی در مجلس پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هنگامی که نزد آموزگار یا در مجلس های دانش نشستید، نزدیک هم شوید و برخی پشت برخی دیگر بنشینید. و مانند مردمان دوران جاهلیت، پراکنده منشینید.

3 / 25 آداب کَلِّیِ آموختن پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آغاز دانش، سکوت است و دوم، گوش دادن و سوم، عمل به آن و چهارم، انتشار آن.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سکوت را فرا بگیرید و سپس، بردباری و پس از آن دانش و به دنبالش عمل به آن را، و آن گاه شما را مژده باد!

امام علی علیه السلام: دانش، جز با پنج چیز به دست نمی آید: نخستین آنها بسیار پرسیدن و دوم، اشتغال فراوان [به آن] و سوم، پاک کردن کارها [از گناهان] و چهارم، خدمت بزرگان و پنجم، یاری جستن از خداوند شکوهمند است.

الإمام الصادق عليه السلام عن آبائه عليهم السلام: جاء رجل إلى رسول الله صلى الله عليه وآله ، فقال: يا رسول الله ، ما العلم؟ قال: الإنصاف . قال: ثمّ مه؟ قال: الاستماع . قال: ثمّ مه؟ قال: الحفظ . قال: ثمّ مه؟ قال: العمل به . قال: ثمّ مه يا رسول الله؟ قال: نشره.

(1)

مصباح الشريعة_ فيما نسبته إلى الإمام الصادق عليه السلام_ : المُتَعَلِّمُ يَحْتَاجُ إِلَى رَغْبَةٍ وَإِرَادَةٍ (2) وَفِرَاقٍ وَنُسُكٍ وَخَشْيَةٍ وَحِفْظٍ وَحَزْمٍ. (3)

الإمام الصادق عليه السلام: أَطْلُبُوا الْعِلْمَ مِنْ مَعْدِنِ الْعِلْمِ. (4)

-
- 1- الكافي: ج 1 ص 48 ح 4 ، الخصال: ص 287 ح 43 ، الأمالى ، الطوسى: ص 603 ح 1247 كلّها عن عبد الله بن ميمون القدّاح ، منيه المرید: ص 147 ، تنبيه الخواطر: ج 2 ص 17 نحوه ، بحار الأنوار: ج 2 ص 28 ح 8 .
 - 2- فى المصدر: «إداره» والصحيح ما أثبتناه .
 - 3- مصباح الشريعة: ص 348 ، بحار الأنوار: ج 2 ص 32 ح 25 .
 - 4- الأصول الستة عشر: ص 4 عن زيد الزرّاد ، بحار الأنوار: ج 2 ص 93 ح 27 .

امام صادق علیه السلام_ از پدرانش علیهم السلام_ : مردی نزد پیامبر خدا آمد و گفت : ای پیامبر خدا! دانش چیست؟ فرمود : «سکوت کردن» . گفت : دیگر چه؟ فرمود : «گوش دادن» . گفت : دیگر چه؟ فرمود : «حفظ کردن» . گفت : دیگر چه؟ فرمود : «عمل به آن» . گفت : دیگر چه ، ای پیامبر خدا! فرمود : «نشر آن» .

مصباح الشریعه_ در آنچه به امام صادق علیه السلام نسبت داده است_ : دانشجو به علاقه و اراده و فراغت و عبادت و بیم و حفظ و استواراندیشی نیازمند است .

امام صادق علیه السلام : دانش را از معدن آن بجوید .

عنه عليه السلام: شاور في أمرِك الذين يخشون الله تعالى، وطلب العلم من أعلى الأمور وأصعبها، فكانت المشاورة فيه أهم وأوجب. (1)

مشكاة الأنوار عن عنوان البصري - وكان شيخاً كبيراً قد أتى عليه أربع وتسعون سنة - : كنت أختلف إلى مالك بن أنس سنين، فلما حضر جعفر الصادق عليه السلام المدينة اختلفت إليه وأحببت أن آخذ عنه كما أخذت من مالك، فقال لي يوماً: إني رجل مطلوب ومع ذلك لي أوراذا في كل ساعة من آناء الليل والنهار فلا تشغلني عن وردى فخذ عن مالك واختلف إليه كما كنت تختلف إليه. فاغتممت من ذلك وخرجت من عنده وقلت في نفسي: لو تفرست في خيراً لما زجرتني عن الاختلاف إليه والأخذ عنه، فدخلت مسجد الرسول صلى الله عليه وآله وسلمت عليه، ثم رجعت من القبر إلى الروضة وصليت فيها ركعتين وقلت: أسألك يا الله يا الله أن تعطف علي قلب جعفر وترزقني من علمه ما أهتدي به إلى صراطك المستقيم. ورجعت إلى داري مغتمة حزينا ولم أختلف إلى مالك بن أنس لما أشرى قلبي من حب جعفر، فما خرجت من داري إلا إلى الصلاة المكتوبة حتى عيل صبري، فلما ضاق صدري تتعلت وترديت وفصدت جعفر، وكان بعدما صليت العصر، فلما حضرت باب داره استأذنت عليه فخرج خادم له. فقال: ما حاجتك؟ فقلت: السلام على الشريف. فقال: هو قائم في صلاة، فجلست بحذاء بابيه، فما لبثت إلا يسيراً إذ خرج خادم له. قال: أدخل على بركة الله، فدخلت وسلمت عليه، فرد علي السلام. وقال: اجلس غفر الله لك، فجلست، فأطرق ملياً ثم رفع رأسه. وقال: أبو من؟ قلت: أبو عبد الله. قال: ثبت الله كنييتك ووقفك لمرضاة. قلت في نفسي: لو لم يكن لي من زيارته والتسليم عليه غير هذا الدعاء لكان كثيراً، ثم أطرق ملياً ثم رفع رأسه. فقال: يا أبا عبد الله ما حاجتك؟ قلت: سألت الله أن يعطف قلبك علي ويرزقني من علمك، وأرجو أن الله تعالى أجابني في الشريف ما سألته. فقال: يا أبا عبد الله، ليس العلم بالتعلم، إنما هو نور يقع في قلب من يريد الله تبارك وتعالى أن يهديه، فإن أردت العلم فاطلب أولاً من نفسك حقيقة العبودية، واطلب العلم باستعماله، واستفهم الله يفهمك. قلت: يا شريف. فقال: قل يا أبا عبد الله. قلت: يا أبا عبد الله، ما حقيقة العبودية؟ قال: ثلاثة أشياء: أن لا يرى العبد لنفسه فيما حوَّله الله إليه ملكاً؛ لأن العبيد لا يكون لهم ملك، يرون المال مال الله يضعونه حيث أمرهم الله تعالى به، ولا يدبر العبد لنفسه تدبيراً، وجملة اشتغاله فيما أمره الله تعالى به ونهاه عنه، فإذا لم ير العبد لنفسه فيما حوَّله الله تعالى ملكاً هان عليه الإنفاق فيما أمره الله تعالى أن ينفق فيه، وإذا فوض العبد تدبير نفسه على تدبيره هان عليه مصائب الدنيا، وإذا اشتغل العبد بما أمره الله تعالى ونهاه لا يتفرغ منهما إلى المراء والمباهاة مع الناس، فإذا أكرم الله العبد بهذه الثلاث هان عليه الدنيا وإبليس والخلق، ولا يطلب الدنيا تكاثراً وتفاخراً، ولا يطلب عند الناس عزاً وعلوّاً، ولا يدع أيامه باطلاً، فهذا أول درجة المتقين، قال الله تعالى: «تلك الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون علواً في الأرض ولا فساداً والعقبه للمتقين» (2) قلت: يا أبا عبد الله أوصني. فقال: أوصيك بتسعة أشياء، فإنها وصيتي لمريدي الطريق إلى الله عز وجل، والله أسأل أن يوفقك لاستعماله؛ ثلاثة منها في رياضته النفس، وثلاثة منها في الحليم، وثلاثة منها في العلم، فاحفظها وإياك والتهاون بها. قال عنوان: ففرغت قلبي له. فقال: أمّا اللواتي في الرياضه، فإياك أن تأكل ما لا تشتهي فإنه يورث الحمافة والبله، ولا تأكل إلا عند الجوع، وإذا أكلت فكل حلالاً وسم الله، واذكر حديث الرسول صلى الله عليه وآله وآله: ما ملأ آدمي وعاء شراً من بطنه، فإن كان لا بد فتلث لطعامه وتلث لشرابه وتلث لنفسه. وأمّا اللواتي في الحليم، فمن قال لك: إن قلت واحدة سمعت عشرًا، فقل: إن قلت عشرًا لم تسمع واحدة، ومن شتمك فقل: إن كنت صادقاً فيما تقول فالله أسأل أن يعفها لي، وإن كنت كاذباً فيما تقول فالله أسأل أن يعفها لك، ومن وعدك بالجفاء فعد به بالنصيحة والدعاء. وأمّا اللواتي في العلم، فاسأل العلماء ما جهلت، وإياك أن تسألهم تعنتاً وتجربة، وإياك أن تعمل برأيك شيئاً، وخذ بالاحتياط في جميع ما تجد إليه سبيلاً، واهرب من الفتيا هربك من الأسد، ولا تجعل رقتك للناس جسراً. ثم عنى يا أبا عبد الله، فقد نصحت لك، ولا تفسد علي وردى، فأني امرؤ ضنين بنفسي، والسلام. (3)

1- إحقاق الحقّ : ج 12 ص 269 نقلاً عن كتاب تعليم المتعلّم طريق التعلّم للزرنوجي الحنفي .

2- القصص : 83 .

3- مشكاه الأنوار : ج 562 ص 1901 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 224 ح 17 وفي أوّله : قال المجلسي رحمه الله : وجدت بخطّ شيخنا

البهائيّ قدس سره : قال الشيخ شمس الدين محمّد بن مكّي : نقلت من خطّ الشيخ أحمد الفراهاني رحمه الله عن عنوان البصريّ ... إلخ .

امام صادق علیه السلام: در کارت با آنان که از خداوند متعال می ترسند، مشورت کن و جستجوی دانش، از والاترین و سخت ترین کارهاست. پس مشاوره در آن، مهم تر و واجب تر است.

مشکاه الأنوار به نقل از عنوان بصری _ مردی سالمند که 94 سال عمر کرده بود _ : سال ها با مالک بن انس، رفت و آمد داشتم؛ اما چون جعفر صادق علیه السلام در مدینه حضور یافت، با وی باب رفت و آمد را گشودم و دوست داشتم همان گونه که از مالک، کسب معرفت می کردم، از وی نیز اخذ کنم. پس روزی به من فرمود: «من، مردی هستم که محلّ مراجعه ام و با این همه برای هر ساعت از ساعت های شب و روز، وردی دارم. پس مرا از وردم باز مدار و از مالک، کسب و با وی، رفت و آمد کن، همان گونه که قبلاً می کردی». من از این موضوع، غمگین شدم و از نزد او بیرون آمدم و پیش خود گفتم: اگر خیری در من می دید، مرا از آمد و شد و استفاده از خود، باز نمی داشت. به مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله رفتم و بر وی سلام دادم آنگاه از قبر به روضه (میان قبر و منبر پیامبر صلی الله علیه و آله) بازگشتم و دو رکعت نماز خواندم و گفتم: خدایا! خدایا! از تو می خواهم که دل جعفر را بر من نرم کنی و مرا از دانشش روزی دهی تا با آن به راه راستت رهنمون شوم. اندیشناک و غمگین به خانه ام بازگشتم و دیگر با مالک بن انس، رفت و آمد نکردم؛ چون دلم از دوستی جعفر علیه السلام لبریز گشته بود، و از خانه جز برای نمازهای واجب بیرون نیامدم، تا این که طاقتم تمام شد. چون سینه ام تنگ شد، کفش به پا کردم و ردا بر دوش افکندم و پس از نماز عصر، قصد خانه جعفر علیه السلام را کردم. چون به در خانه اش رسیدم، اجازه خواستم. خادمش بیرون آمد و گفت: نیازت چیست؟ گفتم: سلام دادن به آن بزرگوار. گفت: به نماز ایستاده است. رو به روی در نشستم و اندکی پیش درنگ نکرده بودم که خادمش بیرون آمد و گفت: به برکت خدا، وارد شو. داخل شدم و بر او سلام دادم و او پاسخ داد و فرمود: «بنشین، خدایت بیامرز!» . نشستم. آن گاه، مدّتی دراز، سر به زیر افکند و خاموش ماند. سپس سرش را بلند کرد و فرمود: «کنیه ات چیست؟». گفتم: ابو عبدالله. فرمود: «خداوند، کنیه ات را باقی و تو را به خشنودی اش موقّق بدارد». پیش خود گفتم: اگر از دیدار و عرض سلام به او بهره ای جز همین دعا نبود، خود، بسیار است. سپس، مدّتی دراز، سر به زیر افکند و خاموش ماند و سپس، سر بلند کرد و فرمود: «ای ابو عبد الله! نیازت چیست؟». گفتم: از خداوند خواسته ام که دلت را بر من نرم کند و از دانشش روزی ام سازد و امیدوارم که خداوند متعال، خواسته ام را در مورد آن بزرگوار، اجابت کرده باشد. فرمود: ای ابو عبد الله! دانستن، به آموختن نیست؛ بلکه دانش، نوری است که در دل هر کس که خداوند _ تبارک و تعالی _ هدایتش را بخواهد، تأیید می شود. اگر دانش می خواهی، ابتدا از نفس خود، حقیقت بندگی را بخواه و دانش را با عمل به آن بطلب و از خداوند، فهم را بخواه که به تو می فهماند». گفتم: ای شریف! فرمود: «بگو، ای ابو عبد الله!». گفتم: ای ابو عبد الله! حقیقت بندگی چیست؟ فرمود: «سه چیز است: [اول] این که بنده آنچه را خدا به او عطا کرده، ملک خود نپندارد؛ چون بندگان که مالک نمی شوند. مال را مال خدا می بینند و در هر جا که خدای متعال فرمان داده، خرج می کنند. [دوم این که] بنده برای خود، تدبیری نداشته باشد و [سوم این که] همه اشتغالش را در آنچه خدای متعال به آن فرمان داده و یا باز داشته، قرار دهد. پس چون بنده در آنچه خدا به او عطا کرده، ملکیتی برای خود نمی بیند، برایش هزینه کردن در آنچه خداوند متعال فرمان داده است، آسان می آید و هنگامی که بنده، تدبیر خود را به مدبّرش و نهاد، مصیبت های دنیا بر وی آسان می شود و هنگامی که بنده به آنچه خداوند امر و نهی کرده، مشغول شد، فرصتی برای ستیزه و فخر فروشی به مردم نمی یابد. پس چون خداوند، بنده را با این سه گرامی داشت، دنیا و ابلیس و مردم بر وی خوار می شوند و دنیا را از روی مال اندوزی و فخر فروشی نمی جوید و عزّت و سربلندی نزد مردم را نمی طلبد و روزگارش را به باطل نمی گذراند و این، نخستین درجه پرهیزگاران است. خداوند متعال می فرماید: «آن سرای آخرت را برای کسانی قرار می دهیم که خواستار برتری و تباهی در زمین نیستند؛ و عاقبت از آن پرهیزگاران است» . گفتم: ای ابو عبد الله! به من سفارش کن. فرمود: «تو را به نه چیز سفارش می کنم که آن، سفارش من به پویندگان راه خداوند عز و

جل است و از خدا می‌خواهم که تو را در به کار بستن آنها موفق فرماید: سه سفارش در ریاضت نفس، سه سفارش در بردباری و سه سفارش در دانش است. آنها را حفظ کن و مباد که در آنها سستی کنی». پس به او دل سپردم. فرمود: «اما آنچه مربوط به ریاضت نفس است: زنهار که آنچه را بدان اشتها نداری، بخوری که موجب حماقت و ناهمی می‌گردد و جز هنگام گرسنگی مخور و هنگامی که می‌خوری، حلال بخور و نام خدا را ببر و حدیث پیامبر صلی الله علیه و آله را به یاد آور که: آدمی ظرفی را بدتر از شکمش پُر نکرد. پس حال که ناچاری، یک سوم معده را برای خوراک، یک سوم را برای نوشیدنی و یک سوم را برای هوا بگذار. و اما سفارش هایم در بردباری: هرکس به تو گفت: اگر یک سخن بگویی، ده سخن می‌شنوی، به او بگو: گرده تا بگویی، یکی هم نمی‌شنوی. هرکس تو را دشنام داد، به او بگو: اگر در آنچه می‌گویی، راستگو باشی، از خدا می‌خواهم که آنها را بر من بیامزد و اگر در آنچه می‌گویی، دروغگو باشی، از خدا می‌خواهم که آنها را بر تو بیامزد، و هرکس تو را به ستم تهدید کرد، او را به خیرخواهی و دعا وعده ده. و اما آنچه مربوط به دانش است: آنچه را نمی‌دانی، از دانشمندان پیرس. مبادا که برای به تنگنا انداختن و آزمودن پیرسی، و زنهار که در کاری به رأی خود، عمل کنی و در هر چه می‌توانی، احتیاط کن و از فتوا دادن، همچون گریختن از شیر، بگریز و گردنت را پل مردم قرار مده! ای ابو عبد الله! از نزدم برخیز که تو را نصیحت کردم و مانع [کار و] قرائت روزانه ام مشو که من بر [وقت] خود، حساس و سختگیرم. والسلام!».

الإمام عليّ عليه السلام: أَلَا لَا تَنَالُ الْعِلْمَ إِلَّا بِسِتِّهِ سَأْنِيكَ عَن مَّجْمُوعِهَا بَيَانِ ذِكَاةٍ وَحِرْصٍ وَاصْطِبَارٍ وَبُلْغَةٍ وَإِرْشَادٍ أُسْتَاذٍ وَطَوَّلِ زَمَانٍ (1)

امام علی علیه السلام: هرگز به دانش دست نمی یابی ، مگر با شش چیز/ که من با بیانم تو را از همه آنها آگاه می کنم: هوش و حرص و شکیبایی و قناعت/ و راهنمایی استاد و درازای زمان .

الفصل الرابع : آداب السّؤال _ ما يَبْغى فيه 4 / 1 التّعقلا لإمام علىّ عليه السلام : أَمَا بَعْدُ ، أَيُّهَا النَّاسُ ! إِذَا سَأَلَ سَائِلٌ فَلْيَعْقِلْ ، وَإِذَا سُئِلَ فَلْيَتَّبِعْ ؛ فَوَاللَّهِ لَقَدْ نَزَلَتْ بِكُمْ نَوَازِلُ الْبَلَاءِ وَحَقَائِقُ الْأُمُورِ ؛ لِفَشْلِ كَثِيرٍ مِنَ الْمَسْئُولِينَ ، وَإِطْرَاقِ كَثِيرٍ مِنَ السَّائِلِينَ . (1)

4 / 2 السُّؤالُ تَفَقُّهُ رسولُ الله صلى الله عليه وآله : إِذَا قَعَدَ أَحَدُكُمْ إِلَى أَخِيهِ فَلْيَسْأَلْهُ تَفَقُّهُ ، وَلَا يَسْأَلْهُ تَعْتُّا . (2)

الإمام علىّ عليه السلام _ لسائلٍ سأله عن مُعْضِدٍ لَهُ _ : سَلْ تَفَقُّهُ ، وَلَا تَسْأَلْ تَعْتُّا ؛ فَإِنَّ الْجَاهِلَ الْمُتَعَلِّمَ شَبِيهُ بِالْعَالِمِ ، وَإِنَّ الْعَالِمَ الْمُتَعَسِّفَ شَبِيهُ بِالْجَاهِلِ الْمُتَعَتِّتِ . (3)

-
- 1- .دستور معالم الحكم : ص 81 .
 - 2- .الفردوس : ج 1 ص 299 ح 1183 عن الإمام علىّ عليه السلام .
 - 3- .نهج البلاغه : الحكمة 320 ، غرر الحكم : ح 4147 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 132 ح 2980 وكلاهما نحوه .

فصل چهارم: آداب پرسیدن

الف - آنچه سزاوار است

4 / 1 خردورزی

4 / 2 پرسیدن برای دانستن

فصل چهارم: آداب پرسیدنالف - آنچه سزاوار است 4 / 1 خردورزیامام علی علیه السلام: ای مردم! هرگاه کسی می پرسد ، بیندیشد و هرگاه پرسیده شد ، درنگ کند . به خدا سوگند که به دلیل سستی بسیاری از پرسیده شدگان و سکوت بسیاری از پرسندگان شما ، بلا و حقایق امور (1) بر شما نازل شده است .

4 / 2 پرسیدن برای دانستنپیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هرگاه یکی از شما نزد برادرش می نشیند ، پس برای فهمیدن ، نه درمانده کردن او ، از وی پرسد .

امام علی علیه السلام - به پرسشگری که از ایشان ، درباره مشکلی پرسیده بود - : برای فهمیدن ، نه درمانده کردن ، پرس که نادان دانشجو ، مانند دانشمند است و دانشمند بی تدبیر ، مانند نادان آزاردهنده است .

1- . شاید مقصود از «حقایق امور» ، فتنه ها و ابتلاهای عیان و بزرگ باشد . (م)

عنه عليه السلام_ في صِفَةِ الْمُؤْمِنِ -: يَصُمُّتُ لِيَسْلَمَ ، وَيَسْأَلُ لِيَفْهَمَ . (1)

الإمام الحسين عليه السلام : كانَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِالْكُوفَةِ فِي الْجَامِعِ إِذْ قَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنِّي أَسْأَلُكَ عَنْ أَشْيَاءَ . فَقَالَ : سَلْ تَقْفُهَا وَلَا تَسْأَلْ تَعْتَنَّا . (2)

المناقب لابن شهر آشوب_ في سِيرَةِ الإِمَامِ الباقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ -: قَالَ الأَبْرَشُ الكَلْبِيُّ لِهَشَامٍ : مَنْ هَذَا الَّذِي احْتَوَشَهُ أَهْلُ العِرَاقِ وَيَسْأَلُونَهُ ؟ قَالَ : هَذَا نَبِيُّ الكُوفَةِ ، وَهُوَ يَزْعُمُ أَنَّهُ ابْنُ رَسولِ اللَّهِ وَبَاقِرُ العِلْمِ وَمُفَسِّرُ القُرْآنِ ، فَاسْأَلَهُ مَسْأَلَةً لَا يَعْرِفُهَا ، فَأَتَاهُ . وَقَالَ : يَا ابْنَ عَلِيٍّ قَرَأْتَ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَالزَّبُورَ وَالْفُرْقَانَ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : فَإِنِّي سَأَلُكَ عَنْ مَسَائِلَ . قَالَ : سَلْ ، فَإِنْ كُنْتَ مُسْتَرَشِدًا فَسَدِّ تَتَبَعُ بِمَا تَسْأَلُ عَنْهُ ، وَإِنْ كُنْتَ مُتَعَتِّنًا فَتَضَلَّ بِمَا تَسْأَلُ عَنْهُ . (3)

الكافي عن الحسين بن علوان : سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ طَعْمِ المَاءِ . فَقَالَ : سَلْ تَقْفُهَا وَلَا تَسْأَلْ تَعْتَنَّا ؛ طَعْمُ المَاءِ طَعْمُ الحَيَاةِ . (4)

- 1- الكافي : ج 2 ص 230 ح 1 عن عبد الله بن يونس عن الإمام الصادق عليه السلام وراجع: منيه المرید : ص 170 ، بحار الأنوار : ج 67 ص 345 ح 51 .
- 2- الخصال : ص 209 ح 30 ، عيون أخبار الرضا : ج 1 ص 241 ح 1 ، علل الشرائع : ص 593 ح 44 كلّها عن عبد الله بن أحمد بن عامر الطائي عن الإمام الرضا عن آبائه عليهم السلام ، بحار الأنوار : ج 10 ص 75 ح 1 .
- 3- المناقب لابن شهر آشوب : ج 4 ص 198 ، بحار الأنوار : ج 46 ص 355 ح 9 .
- 4- الكافي : ج 6 ص 381 ح 7 ، مجمع البيان : ج 7 ص 72 نقلاً عن العياشي عن الحسن بن علوان وراجع: الغارات : ج 1 ص 179 ، بحار الأنوار : ج 57 ص 15 .

امام علی علیه السلام_ در توصیف مؤمن_: ساکت می گردد تا سلامت بماند و می پرسد تا بفهمد .

امام حسین علیه السلام: علی بن ابی طالب علیه السلام در مسجد جامع کوفه بود . مردی از اهل شام برخاست و گفت : ای امیرمؤمنان ! پرسش هایی از تو دارم . فرمود : «برای فهمیدن ، نه در مانده کردن ، بپرس» .

المناقب، ابن شهر آشوب_ در بیان سیره امام باقر علیه السلام_: ابرش کلبی با اشاره به امام باقر علیه السلام از هشام پرسید : این شخص کیست که اهل عراق ، گرد او را گرفته اند و از او می پرسند؟ گفت : این ، پیامبر کوفه است و او می پندارد که فرزند پیامبر خدا و شکافنده دانش و مفسر قرآن است . پس پرسشی از او بپرس که نداند . ابرش نزد او آمد و گفت : ای پسر علی! آیا تورات و انجیل و زبور و قرآن را خوانده ای؟ فرمود : «بلی» . گفت : من چند سؤال می پرسم . فرمود : «بپرس که اگر رهجویی ، از آنچه می پرسی ، بهره می بری و اگر قصد آزار و در مانده کردن داری ، گم راه می شوی» .

الکافی_ به نقل از حسین بن علوان_: مردی درباره مزه آب از امام صادق علیه السلام پرسید. فرمود : «برای فهمیدن ، نه در مانده کردن بپرس . مزه آب ، مزه زندگی است» .

4 / 3 حُسْنُ السُّؤَالِ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : حُسْنُ السُّؤَالِ نِصْفُ الْعِلْمِ. (1)

الإمام عليّ عليه السلام : مَنْ أَحْسَنَ السُّؤَالَ عَلِمَ. (2)

عنه عليه السلام : مَنْ عَلِمَ أَحْسَنَ السُّؤَالَ. (3)

عنه عليه السلام : أَجْمَلُوا فِي الْخِطَابِ تَسْمَعُوا جَمِيلَ الْجَوَابِ. (4)

4 / 4 رِعَايَةُ حَقِّ السَّابِقِ لِلْإِمَامِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ رَجُلَانِ : رَجُلٌ مِّنَ الْأَنْصَارِ وَرَجُلٌ مِّنَ ثَقِيفٍ . فَقَالَ الثَّقِيفِيُّ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، حَاجَتِي . فَقَالَ : سَدِّ بَيْتَكَ أَخَوَكَ الْأَنْصَارِيُّ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنِّي عَلَى ظَهْرٍ سَفَرٍ وَإِنِّي عَجَلَانٌ . وَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ : إِنِّي قَدْ أَذْنْتُ لَكَ. (5)

-
- 1- .المعجم الأوسط : ج 7 ص 25 ح 6744 ، شُعب الإيمان : ج 5 ص 255 ح 6568 ، مسند الشهاب : ج 1 ص 55 ح 21 ، الفردوس : ج 2 ص 141 ح 2716 كلّها عن ابن عمر ؛ تحف العقول : ص 56 وفيه «المسألة» بدل «السؤال» ، كنز الفوائد : ج 2 ص 189 ، نثر الدرّ : ج 1 ص 167 و ص 333 عن الإمام الحسن عليه السلام ، منيه المريد : ص 258 ، بحار الأنوار : ج 77 ص 160 ح 159 .
 - 2- .غرر الحكم : ح 7933 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 424 ح 7181 .
 - 3- .غرر الحكم : ح 7674 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 451 ح 8042 وراجع : منيه المريد : ص 176 .
 - 4- .غرر الحكم : ح 2568 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 91 ح 2153 .
 - 5- .الكافي : ج 4 ص 261 ح 37 عن معاوية بن عمّار ، النوادر للأشعري : ص 139 ح 360 ، حليه الأبرار : ج 1 ص 182 ح 6 عن معاوية بن عمّار ، بحار الأنوار : ج 99 ص 13 ح 42 وراجع : منيه المريد : ص 272 .

4 / 3 نیکو پرسیدن

4 / 4 رعایت حق تقدّم

4 / 3 نیکو پرسیدن پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : نیکویی پرسش ، نیمی از دانش است .

امام علی علیه السلام : هر کس نیکو پرسد ، بداند .

امام علی علیه السلام : هر کس بداند ، نیکو پرسد .

امام علی علیه السلام : زیبا خطاب کنید تا پاسخ زیبا بشنوید .

4 / 4 رعایت حق تقدّم امام صادق علیه السلام : دو مرد نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمدند : مردی از انصار و مردی از ثقیف . مرد ثقیفی گفت : ای پیامبر خدا ! نیازی دارم . فرمود : «برادر انصاری ات مقدّم است» . گفت : ای پیامبر خدا ! من در سفرم و شتاب دارم . مرد انصاری گفت : به او اجازه دادم و نوبتم را به او وا نهادم .

ب _ ما لا يَبْغَى فِيهِ 4 / 5 السُّؤَالُ تَعْنَتًا لِاِخْتِصَاصِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ [لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ] : الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نِعْمَائِهِ ، يَا بَنَ سَلَامٍ ، أَجِئْتَنِي سَائِلًا أَوْ مُتَعَنِّتًا ؟ قَالَ : بَلْ سَائِلًا يَا مُحَمَّدٌ . قَالَ : عَلَى الصَّلَاةِ أُمُّ عَلَى الْهُدَى ؟ قَالَ : بَلْ عَلَى الْهُدَى يَا مُحَمَّدٌ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : فَسَلْ عَمَّا تَشَاءُ. (1)

رسول الله صلى الله عليه وآله: شَرَارُ النَّاسِ الَّذِينَ يَسْأَلُونَ عَنِ شَرَارِ الْمَسَائِلِ ؛ كَيْ يُغَلِّطُوا بِهَا الْعُلَمَاءَ. (2)

سنن أبي داود عن معاوية: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ نَهَى عَنِ الْغَلُوطَاتِ (3) . (4)

1- الاختصاص: ص 43 ، بحار الأنوار: ج 9 ص 336 ح 20 .

2- جامع الأصول: ج 5 ص 58 ح 3067 عن أبي هريره .

3- الغلوطه والأغلوطه: ما يُغَالَطُ بِهِ (تاج العروس: ج 10 ص 355) .

4- سنن أبي داود: ج 3 ص 321 ح 3656 ، مسند ابن حنبل: ج 9 ص 174 ح 23748 ، المعجم الكبير: ج 19 ص 380 ح 892 ، عيون الأخبار لابن قتيبه: ج 2 ص 117 وفيه «الأغلوطات» بدل «الغلوطات» .

ب_ آنچه شایسته نیست

4 / 5 پرسیدن برای درمانده کردن

ب_ آنچه شایسته نیست 4 / 5 پرسیدن برای درمانده کردن اختصاص_ به نقل از ابن عباس_: پیامبر صلی الله علیه و آله به عبد الله بن سلام فرمود: «ای ابن سلام! سپاس، خدای راست بر نعمت هایش. آیا برای پرسیدن آمده ای یا برای درمانده کردن؟». گفت: ای محمّد! برای پرسیدن آمده ام. فرمود: «برای گم راهی یا هدایت؟». گفت: ای محمّد! برای هدایت. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «هرچه می خواهی، بپرس».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله بدترین مردم، کسانی اند که از بدترین مسئله ها، می پرسند، تا دانشمندان را به اشتباه بیندازند.

سنن أبی داوود_ به نقل از معاویه_: پیامبر صلی الله علیه و آله از مغلطه کاری منع فرمود.

الإمام عليّ عليه السلام: النَّاسُ مَنْقُوصُونَ مَدْخُولُونَ إِلَّا مَنْ عَصَمَ اللَّهُ، سَأَلْتَهُمْ مُتَعَنِّتٌ، وَمُجِيبُهُمْ مُتَكَلِّفٌ. (1)

الإمام الصادق عليه السلام_ فِي وَصِيَّتِهِ لِعُنْوَانَ الْبَصْرِيِّ فِي الْعِلْمِ _: فَاسْأَلِ الْعُلَمَاءَ مَا جَهِلْتَ، وَإِيَّاكَ أَنْ تَسْأَلَهُمْ تَعَنُّتًا وَتَجْرِبَةً، وَإِيَّاكَ أَنْ تَعْمَلَ بِرَأْيِكَ شَيْئًا. (2)

راجع: ص 142 ح 2392 _ 2393 و 144 ح 2395 _ 2397.

4 / 6 السُّؤَالُ عَمَّا قَدْ يَضُرُّ جَوَابُهَا لِكِتَابِ «إِيَّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَسْـَٔلُوا عَنَ أَشْيَاءٍ إِنْ تَبَدَّلَ لَكُمْ تَسْوُؤُكُمْ وَإِنْ تَسْـَٔلُوا عَنْهَا حِينَ يُنزِلُ الْقُرْءَانَ تَبَدَّلَ لَكُمْ عَفَا اللَّهُ عَنْهَا وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ». (3)

«قَالَ فَإِنْ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْـَٔلْنِي عَنَ شَيْءٍ حَتَّى أُحَدِّثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا». (4)

الحديث رسول الله صلى الله عليه وآله: أُسْكُتُوا عَمَّا سَكَتَ اللَّهُ. (5)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى حَدَّ لَكُمْ حُدُودًا فَلَا تَعْتَدُوهَا، وَفَرَضَ عَلَيْكُمْ فَرَائِضَ فَلَا تُصَيِّعُوهَا، وَسَنَّ لَكُمْ سُنَنًا فَاتَّبِعُوهَا، وَحَرَّمَ عَلَيْكُمْ حُرْمَاتٍ فَلَا تَهْتِكُوهَا، وَعَفَا لَكُمْ عَنَ أَشْيَاءٍ رَحِمَهُ مِنْهُ لَكُمْ مِنْ غَيْرِ نِسْيَانٍ فَلَا تَتَكَلَّفُوهَا. (6)

1- نهج البلاغه: الحكمه 343، غرر الحكم: ح 2138، بحار الأنوار: ج 2 ص 56 ح 32.

2- مشكاة الأنوار: ص 564 ح 1901، بحار الأنوار: ج 2 ص 260 وراجع منيه المرید: ص 170.

3- المائدة: 101.

4- الكهف: 70.

5- عوالي اللآلى: ج 3 ص 166 ح 61، السرائر: ج 1 ص 126 و ص 232 و ص 380.

6- الأمالى، المفيد: ص 159 ح 1، الأمالى، الطوسى: ص 510 ح 1116 كلاهما عن عليّ بن ربيعه الوالى عن الإمام عليّ عليه السلام، خصائص الأئمة عليهم السلام: ص 97، نهج البلاغه: الحكمه 105 كلاهما عن الإمام عليّ عليه السلام نحوه، بحار الأنوار: ج 2 ص 263 ح 11؛ المستدرک على الصحيحين: ج 4 ص 129 ح 7114 عن أبى ثعلبه الخشنى، سنن الدار قطنى: ج 4 ص 298 ح 104 عن أبى الدرداء وكلاهما نحوه.

4 / 6 پرسیدن از چیزهایی که پاسخش زیانبار است

امام علی علیه السلام: مردم، ناتمام و معیوب اند، مگر کسی که خدا [او را] نگه دارد. پرسشگرشان، آزاردهنده و پاسخگویشان، متکلف است.

امام صادق علیه السلام در سفارشش به عنوان بصری درباره دانش: آنچه را نمی دانی، از دانشمندان بپرس و مبادا برای درمانده کردن و آزمودن بپرسی، و زنهار که در کاری به رأی خود، عمل کنی!

ر. ک: ص 143 ح 2392 _ 2393 و 145 ح 2395 _ 2397.

4 / 6 پرسیدن از چیزهایی که پاسخش زیانبار استقرآن «ای مؤمنان! از چیزهایی پرسید که اگر بر شما آشکار شوند بر شما ناخوش آید و اگر هنگام فرود آمدن قرآن آنها را پرسید، برای شما آشکار می شود. خدا از آنچه بود، درگذشت و او آمرزنده بردبار است».

«گفت: اگر مرا پیروی می کنی، از چیزی بپرس تا خود از آن سخن به میان آورم».

حدیث پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: در آنچه خدا سکوت کرده، سکوت کنید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند متعال، حدودی را برای شما تعیین نموده است؛ از آنها فراتر نروید و واجباتی را بر شما واجب ساخته، پس آنها را تباه نکنید و سنت های را برای شما بنا نهاده، پس از آنها پیروی کنید و حرام های را بر شما حرام کرده، پس هتک حرمت نکنید و پاره ای چیزها را از روی رحمتش به شما بخشیده است، بی آن که فراموش کرده باشد. پس خود را برای آنها به زحمت میندازید.

عنه صلى الله عليه وآله: دعوني ما تركتكم، إنما أهلك من كان قبلكم سؤالهم واختلافهم على أنبيائهم، فإذا نهيتكم عن شيء فاجتنبوه، وإذا أمرتكم بأمر فأتوا منه ما استطعتم. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: لولا- أن بنى إسرائيل قالوا: «وإن- إن شاء الله لمهتدون» (2) ما أعطوا أبداً، ولو أنهم اعترضوا بقره من البقر فدبحوها لأجزأت عنهم، ولكنهم شددوا فشدد الله عليهم. (3)

مسند أبي يعلى عن ابن عمر: سمعت رسول الله صلى الله عليه وآله يقول: لا- يزال هذا الحى من قريش آمنين حتى يردوهم عن دينهم (كفار حمنا) (4). قال: فقام إليه رجل. فقال: يا رسول الله، أفي الجنة أنا أم في النار؟ قال: في الجنة. ثم قام إليه آخر فقال: أفي الجنة أنا أم في النار؟ (قال: في النار). ثم قال: أسكتوا عني ما سكت عنكم، فلولا أن لا تدافنوا لأخبرتكم بملئكم من أهل النار حتى تعرفوهم عند الموت، ولو أمرت أن أفعل لفعلت. (5)

- 1- صحيح البخارى: ج 6 ص 2658 ح 6858، صحيح مسلم: ج 4 ص 1830 ح 1337، سنن ابن ماجه: ج 1 ص 3 ح 2، مسند ابن حنبل: ج 3 ص 70 ح 7504 وص 190 ح 8150 كلها عن أبي هريره نحوه.
- 2- البقره: 70.
- 3- الدر المنثور: ج 1 ص 189 نقلاً عن ابن أبى حاتم وابن مردويه عن أبي هريره.
- 4- كذا، وإليك ما فى هامش المصدر: «فياالمجمع: كفارا حما. [وفى أصلنا رسم على الألف مدّه هكذا: كفأ رحمنا، فافهم أنّ قراءتها هكذا: كفاء رحمنا. أى: مقابل قرابتهم ورحمهم التى بينهم وبين رسول الله صلى الله عليه وآله. والله أعلم]».
- 5- مسند أبى يعلى: ج 5 ص 272 ح 5676، المطالب العالىه: ج 3 ص 78 ح 2929 وفيه «بأمتى» بدل «آمنين» و «كفار حما» بدل «كفار حمنا» وكلاهما عن ابن عمر.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آنچه را رها کرده ام، واگذارید. آنچه پیشینیان شما را هلاک کرد، پرسیدن و اختلاف آنها با پیامبران شما بود. پس هرگاه شما را از چیزی باز داشتم، از آن دوری کنید و هرگاه به کاری فرمان دادم، به اندازه توان خود، آن را انجام دهید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: اگر نبود که بنی اسرائیل گفتند: «و بی گمان، اگر خدا بخواهد، ما ره یافتگانیم»، هرگز به مقصود نمی رسیدند و اگر آنان، گاوی از میان گاوها می گرفتند و آن را ذبح می کردند، کفایتشان می کرد؛ ولی آنها سخت گرفتند. پس خدا هم بر آنها سخت گرفت.

مسند ابی یعلیٰ به نقل از ابن عمر: شنیدم که پیامبر خدا فرمود: «همواره، این عشیره قریش در امان باشند تا خویشاوندان کافر را از دینشان بازگردانند». مردی برخاست و گفت: ای پیامبر خدا! آیا من بهشتی ام یا جهنمی؟ فرمود: «تو در بهشتی». سپس دیگری برخاست و گفت: آیا من بهشتی ام یا جهنمی؟ فرمود: «تو در جهنمی». سپس فرمود: «در آنچه من ساکت ماندم، شما هم ساکت باشید و اگر نبود که همدیگر را دفن نمی کردید، جهنمیان شما را معرفی می کردم، تا آنان را هنگام مرگ بشناسید و اگر به این کار فرمان می یافتم، بی گمان، انجام می دادم».

الإمام الرضا عليه السلام: إِنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ قَتَلَ قَرَابَةَ لَهُ ثُمَّ أَخَذَهُ وَطَرَحَهُ عَلَى طَرِيقِ أَفْضَلِ سَبْطٍ مِنْ أَسْبَاطِ بَنِي إِسْرَائِيلَ ، ثُمَّ جَاءَ يَطْلُبُ بِدَمِهِ ، فَقَالُوا لِمُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ سَبْطَ آلِ فُلَانٍ قَتَلُوا فُلَانًا ، فَأَخْبِرْنَا مَنْ قَتَلَهُ ؟ قَالَ : ائْتُونِي بِبَقْرَةٍ ، «قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا هُزُوعًا قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ» (1) ، وَلَوْ أَنَّهُمْ عَمَدُوا إِلَى أَىِّ بَقْرَةٍ أَجْرَأْتُهُمْ وَلَكِنْ شَدَّدُوا فَشَدَّدَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ . «قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ ، قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقْرَةٌ لَأَفَارِضُ وَلَا يَكْرُ» (2) _ يَعْنِي لَا صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً _ «عَوَانِمُ بَيْنَ ذَلِكَ» (3) ، وَلَوْ أَنَّهُمْ عَمَدُوا إِلَى أَىِّ بَقْرَةٍ أَجْرَأْتُهُمْ ، وَلَكِنْ شَدَّدُوا فَشَدَّدَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ . «قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقْرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّظِيرِينَ» (4) ، وَلَوْ أَنَّهُمْ عَمَدُوا إِلَى أَىِّ بَقْرَةٍ لِأَجْرَأْتُهُمْ ، وَلَكِنْ شَدَّدُوا فَشَدَّدَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ . «قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقْرَةَ تَشَبَّهُ عَلَيْنَا وَإِنَّ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ * قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقْرَةٌ لَأَذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقَى الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَأَشِيَّةٌ فِيهَا قَالُوا أَلَيْسَ جَنَّتْ بِالْحَقِّ» (5) . فَطَلَبُوهَا ، فَوَجَدُوهَا عِنْدَ فَتَى مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ ، فَقَالَ : لَا أُبِيعُهَا إِلَّا بِعَلٍّ مَسْكِيهَا (6) ذَهَبًا . فَجَاؤُوا إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالُوا لَهُ ذَلِكَ . فَقَالَ : ائْتُونِي بِبَقْرَةٍ ، فَاسْتَرَوْهَا وَجَاؤُوا بِهَا ، فَأَمَرَ بِذَبْحِهَا ، ثُمَّ أَمَرَ أَنْ يُضْرَبَ الْمَيْتُ بِذَنْبِهَا ، فَلَمَّا فَعَلُوا ذَلِكَ حَيَّى الْمَقْتُولَ ، وَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّ ابْنَ عَمِّي قَتَلَنِي دُونَ مَنْ يُدْعَى عَلَيْهِ قَتْلِي . فَعَلِمُوا بِذَلِكَ قَاتِلَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ : إِنَّ هَذِهِ الْبَقْرَةَ لَهَا نَبَأٌ . فَقَالَ : وَمَا هُوَ ؟ قَالَ : إِنَّ فَتَى مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَ بَارًّا بِأَبِيهِ وَإِنَّهُ اشْتَرَى تَبِيعًا فَجَاءَ إِلَى أَبِيهِ وَرَأَى أَنَّ الْمَقَالِيدَ تَحْتَ رَأْسِهِ ، فَكَّرَ أَنْ يَوْقِظَهُ فَتَرَكَ ذَلِكَ الْبَيْعَ ، فَاسْتَيْقِظَ أَبُوهُ ، فَأَخْبَرَهُ ، فَقَالَ لَهُ : أَحْسَنْتَ ، خُذْ هَذِهِ الْبَقْرَةَ فَهِيَ لَكَ عِوَضًا لِمَا فَاتَكَ . قَالَ : فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَنْظُرُوا إِلَى الْبَرِّ مَا بَلَغَ بِأَهْلِهِ ؟! (7)

1- البقره : 67 .

2- البقره : 68 .

3- البقره : 69 .

4- البقره : 70 .

5- البقره : 71 .

6- الْمَسْكُ بِسُكُونِ السَّيْنِ : الْجِلْدُ (النهايه : ج 4 ص 331) .

7- عيون أخبار الرضا : ج 2 ص 13 ح 31 ، تفسير العياشي : ج 1 ص 46 ح 57 وفيه «فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ» بدل «فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ» وكلاهما عن أحمد بن محمد بن أبي نصر البرنظي ، بحار الأنوار : ج 13 ص 263 ح 2 .

امام رضا علیه السلام: مردی از بنی اسرائیل، یکی از خویشان خود را کشت و جسدش را بر سر راه برترین خاندان بنی اسرائیل افکند. سپس به خونخواهی اش آمد. به موسی علیه السلام گفتند: فلان خاندان، فلانی را کشته اند. ما را از قاتلش آگاه کن. فرمود: «ماده گاوی برایم بیاورید». «گفتند: آیا ما را به ریشخند می گیری؟ فرمود: به خدا پناه می برم از این که از نادانان باشم». اگر آنان هر گاوی را قصد می کردند، کفایتشان می کرد؛ ولی سخت گرفتند. خدا هم بر آنان سخت گرفت. «گفتند: پروردگار خود را بخوان تا برای ما روشن کند که آن چگونه است. گفت: خداوند می فرماید: «آن، ماده گاوی است نه پیر و از کار افتاده و نه تازه سال، میان این دو» یعنی نه کوچک و نه بزرگ. اگر آنان هر گاوی را قصد می کردند، کفایتشان می کرد؛ ولی سخت گرفتند. خدا هم بر آنان سخت گرفت. «گفتند: پروردگارت را بخوان تا برای ما روشن کند که رنگش چگونه است؟ گفت: خداوند می فرماید: «آن، ماده گاوی است زرد روشن که رنگش مایه سرور بینندگان می گردد»». اگر آنها هر گاوی را قصد می کردند، کفایتشان می کرد؛ ولی سخت گرفتند. خدا هم بر آنها سخت گرفت. «گفتند: پروردگارت را بخوان تا برای ما روشن کند که آن چگونه است؟ ماده گاو بر ما مشتبه شده است و بی گمان، اگر خدا بخواهد، ما ره یافتگانیم. گفت: خداوند می فرماید: «آن، ماده گاوی است که نه رام است تا زمین را شخم زند، و نه کشتزار را آبیاری کند. سالم است و هیچ لگه ای در آن نیست». گفتند: اکنون، حق مطلب را آوردی». پس به جستجویش پرداختند و آن را نزد جوانی از بنی اسرائیل یافتند. جوان گفت: آن را نمی فروشم، جز در برابر آن که پوستش را پُر از طلا کنید. پس نزد موسی علیه السلام آمدند و مطلب را برایش گفتند. فرمود: «آن را بخرید». پس آن را خریدند و آوردند. وی به ذبحش فرمان داد. سپس دستور داد که با دم آن به جسد مرده بزنند. چون چنین کردند، مقتول زنده شد و گفت: ای پیامبر خدا! پسر عمویم مرا کشته است، نه کسی که متهم به قتل من شده است. بدین وسیله، قاتلش را شناختند. سپس پیامبر خدا، موسی بن عمران علیه السلام، به یکی از یارانش فرمود: «این ماده گاو، داستانی دارد». وی گفت: آن چیست؟ فرمود: «جوانی از بنی اسرائیل نسبت به پدرش مهربان و نیکوکار بود. روزی گوساله ای یک ساله خرید و نزد پدرش آمد [تا بهای آن را بپردازد]؛ ولی کلیدها [ی گاوصندوق] را زیر سر پدرش دید و چون بیدار کردنش را ناخوش داشت، از خرید آن منصرف شد. پس پدرش بیدار شد و پسر، او را آگاه کرد. پدرش گفت: آفرین! این ماده گاو را به جای آنچه از دست رفته است، بگیر». سپس پیامبر خدا، موسی بن عمران علیه السلام، به صحابی اش فرمود: «بنگر که نیکی با اهلش چه می کند».

الإمام عليّ عليه السلام: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ «وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا» (1) قالوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَمَى كُلُّ عَامٍ؟ فَسَدَّكَتَ، فَقَالُوا: أَمَى كُلُّ عَامٍ؟ فَسَدَّكَتَ. قَالَ: ثُمَّ قَالُوا: أَمَى كُلُّ عَامٍ؟ فَقَالَ: لَا، وَلَوْ قُلْتُ نَعَمْ لَوَجِبَتْ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَسْـَٔلُوا عَنَ أَشْيَاءَ إِن تُبَدَّلَ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ» (2) إلى آخر الآية. (3)

1- آل عمران : 97 .

2- المائدة : 101 .

3- مسند ابن حنبل: ج 1 ص 240 ح 905 ، المستدرک علی الصحیحین: ج 2 ص 322 ح 3157 ، سنن الدار قطنی: ج 2 ص 280 ح 202 نحوه وكلها عن أبي البختري ؛ دعائم الإسلام: ج 1 ص 288 ، بحار الأنوار: ج 99 ص 22 ح 84 .

امام علی علیه السلام: هنگامی که این آیه نازل شد: «حجّ این خانه برای خدا بر هر که توانایی رفتن به سوی آن را دارد، واجب است»، پرسیدند: ای پیامبر خدا! آیا در هر سال؟ ایشان، خاموش ماند. باز گفتند: آیا در هر سال؟ باز ساکت ماند. سپس باز هم پرسیدند: آیا در هر سال؟ فرمود: «نه؛ و اگر می‌گفتم: آری، بی‌گمان، واجب می‌شد». سپس خداوند متعال، این آیه را نازل فرمود: «ای کسانی که ایمان آوردید! از چیزهایی مپرسید که اگر بر شما آشکار شود، ناراحتتان می‌کند...».

سنن ابن ماجه عن أنس: قالوا: يا رسول الله! الحج في كل عام؟ قال: لو قلت: نعم لوجبتم لم تقوموا بها، ولو لم تقوموا بها عذبتم. (1)

مسند ابن حنبل عن ابن عباس: خطبنا رسول الله صلى الله عليه وآله فقال: يا أيها الناس، كتب عليكم الحج. قال: فقام الأقرع بن حابس فقال: أفي كل عام يا رسول الله؟ فقال: لو فلتها لوجبتم، ولو وجبت لم تعملوا بها ولم تستطيعوا أن تعملوا بها، الحج مرة فمن زاد فهو تطوع. (2)

مسند ابن حنبل: إن رجلاً قال: يا رسول الله، الحج كل عام؟ فقال: بل حجه على كل إنسان، ولو قلت: نعم كل عام، لكان كل عام. (3)

1- سنن ابن ماجه: ج 2 ص 963 ح 2885، مسند أبي يعلى: ج 4 ص 19 ح 3678.

2- مسند ابن حنبل: ج 1 ص 623 ح 2642 و ص 549 ح 2304 نحوه، السنن الكبرى: ج 4 ص 534 ح 8617، كنز العمال: ج 5 ص 21 ح 11873؛ عوالي اللآلى: ج 1 ص 169 ح 189 وراجع: سنن الدارمي: ج 1 ص 456 ح 1736، المستدرک علی الصحیحین: ج 1 ص 643 ح 1728.

3- مسند ابن حنبل: ج 1 ص 645 ح 2741.

سنن ابن ماجه_ به نقل از انس بن مالک_ گفتند: ای پیامبر خدا! آیا حج در هر سال بر ما واجب است؟ فرمود: «اگر می‌گفتم آری، بی‌گمان، واجب می‌شد و اگر واجب می‌شد، از عهده‌اش بر نمی‌آمدید و اگر بدان نمی‌پرداختید، عذاب می‌شدید».

مسند ابن حنبل_ به نقل از ابن عباس_: پیامبر خدا برای ما خطبه خواند و فرمود: «ای مردم! حج بر شما مقرر شده است». اقرع بن حابس برخاست و گفت: ای پیامبر خدا! آیا در هر سال؟ فرمود: «اگر می‌گفتم [بلی]، واجب می‌شد و اگر واجب می‌شد، بدان عمل نمی‌کردید و نمی‌توانستید عمل کنید. حج، یک بار واجب است. هر که بیشتر به جا آورد، مستحب است».

مسند ابن حنبل: مردی گفت: ای پیامبر خدا! حج در هر سال است؟ فرمود: «بر هر انسان، یک حج [واجب] است و اگر گفته بودم: آری، در هر سال است، در هر سال، واجب می‌شد».

صحيح البخارى عن انس: خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ خُطْبَةً مَا سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ . قَالَ : لَوْ تَعَلَّمُونَ مَا أَعْلَمَ لَضَدَّ حِكْمَتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا . فَغَطَّى أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَجُوهَهُمْ ، لَهُمْ خَنِينٌ . فَقَالَ رَجُلٌ : مَنْ أَبِي ؟ قَالَ : فُلَانٌ . فَتَنَزَّلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ «لَا تَسْـنُلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ تَبَدَّلَ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ» . (1)

صحيح البخارى عن أبى موسى الأشعرى: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَنْ أَشْيَاءٍ كَرِهَهَا ، فَلَمَّا أَكْثَرُوا عَلَيْهِ الْمَسْأَلَةَ غَضِبَ وَقَالَ : سَلُونِي . فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَنْ أَبِي ؟ قَالَ : أَبُوكَ سَالِمٌ مَوْلَى شَيْبَةَ . فَلَمَّا رَأَى عُمَرُ مَا بَوَّجَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مِنَ الْغَضَبِ قَالَ : إِنَّا نَتُوبُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ . (2)

صحيح البخارى عن ابن عباس: كَانَ قَوْمٌ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ اسْتِهْزَاءً ، فَيَقُولُ الرَّجُلُ : مَنْ أَبِي ؟ وَيَقُولُ الرَّجُلُ _ تَضِلُّ نَاقَتُهُ _ : أَيْنَ نَاقَتِي ؟ فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِمْ هَذِهِ الْآيَةَ : «لَا تَسْـنُلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ تَبَدَّلَ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ» حَتَّى فَرَّغَ مِنَ الْآيَةِ كُلِّهَا . (3)

-
- 1- .صحيح البخارى : ج 4 ص 1689 ح 4345 و ج 6 ص 2660 ح 6865 نحوه وراجع: صحيح مسلم : ج 4 ص 1832 ح 2359 .
 - 2- .صحيح البخارى : ج 6 ص 2659 ح 6861 ، صحيح مسلم : ج 4 ص 1834 ح 138 ، مسند أبى يعلى : ج 6 ص 409 ح 7266 وفيه «شعبه» بدل «شيبه» .
 - 3- .صحيح البخارى : ج 4 ص 1689 ح 4346 ، السنن الكبرى : ج 6 ص 316 ح 12076 مع تقديم وتأخير .

صحیح البخاری_ به نقل از انس_: پیامبر خدا خطبه ای خواند که هرگز نظیرش را نشنیده بودم . فرمود : «اگر آنچه را من می دانستم ، می دانستید ، کم می خندیدید و فراوان می گریستید» . یاران پیامبر صلی الله علیه و آله چهره هایشان را پوشاندند و آرام گریستند . مردی گفت : پدر من کیست؟ فرمود : «فلانی» . آن گاه این آیه نازل شد : «از چیزهایی پرسید که اگر آشکار شود ، ناراحتان می کند» .

صحیح البخاری_ به نقل از ابو موسی اشعری_: از پیامبر خدا چیزهایی پرسیده شد که ناخوش می داشت . چون پرسش ها فراوان شد ، خشمگین شد و فرمود : «از من پرسید» . مردی برخاست و گفت : ای پیامبر خدا ! پدر من کیست؟ فرمود : «پدر تو حذافه است» . دیگری برخاست و گفت : ای پیامبر خدا ! پدر من کیست؟ فرمود : «پدر تو سالم ، آزادشده شبیه است» . پس چون عمر خشم را در چهره پیامبر خدا دید ، گفت : بی گمان ، ما به سوی خدا عز و جل توبه می کنیم .

صحیح البخاری_ به نقل از ابن عباس_: گروهی به ریشخند از پیامبر خدا سؤال می کردند . مردی می گفت : پدر من کیست؟ و مردی که شترش را گم کرده بود ، می پرسید : شترم کجاست؟ پس خداوند ، این آیه را درباره آنان نازل فرمود : «از چیزهایی پرسید که اگر آشکار شود ، ناراحتان می کند ...» .

الكافي عن أبي الجارود: قال أبو جعفر عليه السلام: إذا حَدَّثْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَاسْأَلُونِي مِنْ كِتَابِ اللَّهِ . ثُمَّ قَالَ فِي بَعْضِ حَدِيثِهِ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ نَهَى عَنِ الْقَيْلِ وَالْقَالِ ، وَفَسَادِ الْمَالِ ، وَكَثْرَةِ السُّؤَالِ . فَقِيلَ لَهُ : يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ ، أَيْنَ هَذَا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ ؟ قَالَ : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : «لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ» (1) وَقَالَ : «وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَمًا» (2) وَقَالَ : «لَا تَسْأَلُوا عَنَ أَسْيَاءِ إِن تَبَدَّلَ لَكُمْ سُؤُوكُمْ» . (3)

الإمام الباقر عليه السلام: اشترى الجبن من أسواق المسلمين من أيدي المصلين، ولا تسأل عنه إلا أن يأتيك من يخبرك عنه. (4)

عنه عليه السلام- لما سأله الفضيل وزرارة ومحمد بن مسلم عن شراء اللحم من الأسواق ولا يدرى ما يصنع القصابون-: كل إذا كان ذلك في أسواق المسلمين ولا تسأل عنه. (5)

الإمام الصادق عليه السلام: يا أيها الناس اتقوا الله ولا تكثروا السؤال، إنما هلك من كان قبلكم بكثرة سؤالهم أنبياءهم، وقد قال الله عز وجل: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنَ أَسْيَاءِ إِن تَبَدَّلَ لَكُمْ سُؤُوكُمْ» وأسألوا عما فرض الله عليكم، والله إن الرجل يأتيني فيسألني فأخبره فيكفر، ولو لم يسألني ما صدقته، وقال الله: «وَإِن تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنزَّلُ الْقُرْآنُ تُبَدَّلَ لَكُمْ» إلى قوله: «قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ» (6). (7)

1- النساء: 114 .

2- النساء: 5 .

3- الكافي: ج 1 ص 60 ح 5 وج 5 ص 300 ح 2، تهذيب الأحكام: ج 7 ص 231 ح 1010، المحاسن: ج 1 ص 419 ح 962، الاحتجاج: ج 2 ص 169 ح 198 كلها عن أبي الجارود، بحار الأنوار: ج 46 ص 303 ح 50 .

4- الكافي: ج 6 ص 257 ح 1 عن أبي حمزة الثمالي، بحار الأنوار: ج 10 ص 155 ح 4 .

5- الكافي: ج 6 ص 237 ح 2، تهذيب الأحكام: ج 9 ص 72 ح 307 كلاهما عن عمر بن أذينة، وح 306 عن زرارة .

6- المائدة: 102 .

7- الأصول الستة عشر: ص 74 عن جابر، بحار الأنوار: ج 1 ص 224 ح 16 وراجع: تفسير العياشي: ج 1 ص 347 ح 112 .

الکافی_ به نقل از ابو جارود_: امام باقر علیه السلام فرمود: «هنگامی که درباره چیزی با شما سخن گفتم، دلیل آن را از کتاب خدا از من بخواهید». پس امام در یکی از سخنانش فرمود: «پیامبر خدا، از قیل و قال و تباه کردن مال و فراوانی سؤال، نهی فرمود». گفته شد: ای فرزند پیامبر خدا! این در کجای کتاب خداست؟ فرمود: «خداوند عز و جل می گوید: «در بسیاری از نجوای ایشان، خیری نیست، مگر آن که به صدقه دادن یا نیکی و یا اصلاح میان مردم فرمان دهد» و می فرماید: «اموالی را که خدا مایه قوام شما قرار داده، به دست نابخردان مسپارید». همچنین می فرماید: «از چیزهایی مپرسید که اگر آشکار شود، ناراحتتان می کند»» .

امام باقر علیه السلام: پنیر را از بازار مسلمانان و از دست نمازگزاران بخر و از آن مپرس؛ مگر آن که کسی بیاید و از آن به تو خبر دهد .

امام باقر علیه السلام_ هنگامی که فضیل و زراره و محمد بن مسلم از ایشان درباره خریدن گوشت از بازار پرسیدند، در حالی که معلوم نیست قصاب ها چه می کنند_: همین که آن در بازار مسلمانان است، بخور و از آن مپرس .

امام صادق علیه السلام: ای مردم! از خدا بپرهیزید و زیاد نپرسید . پیشینیان شما به دلیل بسیار پرسیدن از پیامبرانشان هلاک شدند . خداوند عز و جلفرموده است: «ای کسانی که ایمان آورده اید! از چیزهایی مپرسید که اگر آشکار شود، ناراحتتان می کند». از آنچه خداوند بر شما واجب کرده است، بپرسید . به خدا سوگند، مردی نزد من می آید و می پرسد و چون آگاهش کنم، کافر می شود و اگر از من نمی پرسید، زیانی به او نمی رسید . خداوند می فرماید: «اگر هنگام نزول قرآن از آنها بپرسید، برایتان آشکار می شود» تا آن جا که می فرماید: «بی گمان، پیش از شما نیز قومی از آن پرسیدند و سپس بدان کفر ورزیدند» .

عنه عليه السلام: إِنَّ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَقُولُ: أَبْهَمُوا مَا أَبْهَمَهُ اللَّهُ. (1)

عنه عليه السلام: خَمْسَةُ أَشْيَاءَ يَجِبُ عَلَى النَّاسِ أَنْ يَأْخُذُوا بِهَا ظَاهِرَ الْحُكْمِ: الْوَلَايَاتُ، وَالتَّنَادُحُ، وَالْمَوَارِيثُ، وَالذَّبَائِحُ، وَالشَّهَادَاتُ، فَإِذَا كَانَ ظَاهِرُهُ ظَاهِرًا مَأْمُونًا جَازَتْ شَهَادَتُهُ، وَلَا يُسَأَلُ عَن بَاطِنِهِ. (2)

نهج البلاغه: خَطَبَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِهَذِهِ الْخُطْبَةِ [أَيَ خُطْبَةِ الْأَشْبَاحِ] عَلَى مَنبَرِ الْكُوفَةِ، وَذَلِكَ أَنَّ رَجُلًا أَتَاهُ فَقَالَ لَهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، صِفْ لَنَا رَبَّنَا مِثْلَمَا نَرَاهُ عِيَانًا لِنَزِدَادَ لَهُ حُبًّا وَبِهِ مَعْرِفَةً. فَغَضِبَ وَنَادَى: الصَّلَاةَ جَامِعَةً، فَاجْتَمَعَ النَّاسُ حَتَّى غَصَّ الْمَسْجِدُ بِأَهْلِهِ. فَصَدَّ عَدَّ الْمَنبَرِ وَهُوَ مُغْضَبٌ مُتَغَيِّرُ اللَّوْنِ، فَحَمِدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَصَلَّى عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، ثُمَّ قَالَ: . . . فَانظُرْ أَيُّهَا السَّائِلُ: فَمَا دَلَّكَ الْقُرْآنُ عَلَيْهِ مِنْ صِدْقَتِهِ فَانْتَمَّ بِهِ وَاسْتَضَى بِنُورِ هِدَايَتِهِ، وَمَا كَلَّفَكَ الشَّيْطَانُ عِلْمَهُ مِمَّا لَيْسَ فِي الْكِتَابِ عَلَيْكَ فَرَضُهُ، وَلَا فِي سُنَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَأُيُومِهِ الْهُدَى أَثَرُهُ، فَكُلِّ عِلْمَهُ إِلَى اللَّهِ سُبْحَانَهُ، فَإِنَّ ذَلِكَ مُنْتَهَى حَقِّ اللَّهِ عَلَيْكَ. (3)

سنن الترمذى عن سلمان: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَنِ السَّمَنِ وَالْجُبَنِ وَالْفِرَاءِ. فَقَالَ: الْحَلَالُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ، وَالْحَرَامُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ، وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ مِمَّا عَفَا عَنْهُ. (4)

- 1- عوالى اللآلى : ج 2 ص 129 ح 355 عن إسحاق بن عمار، بحار الأنوار: ج 2 ص 272 ح 5.
- 2- الكافى : ج 7 ص 431 ح 15، تهذيب الأحكام: ج 6 ص 283 ح 781 و ص 288 ح 798 وفيه «بظاهر الحال» بدل «ظاهر الحكم»، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج 3 ص 16 ح 3244 كلها عن يونس عن بعض رجاله.
- 3- نهج البلاغه: الخطبة 91 عن مسعدة بن صدقة وراجع: تفسير العياشى: ج 1 ص 163 ح 5.
- 4- سنن الترمذى: ج 4 ص 220 ح 1726، سنن ابن ماجه: ج 2 ص 1117 ح 3367، المستدرک على الصحيحين: ج 4 ص 129 ح 7115، السنن الكبرى: ج 10 ص 21 ح 19723.

امام صادق علیه السلام: علی علیه السلام می فرمود: «آنچه را خدا در ابهام گذارده است، در ابهام بگذارید».

امام صادق علیه السلام: در پنج چیز بر مردم واجب است که همان ظاهر حکم را بگیرند: ولایت ها، ازدواج، ارث ها، ذبح ها و گواهی ها که اگر ظاهرش ظاهری معتمد بود، گواهی اش پذیرفته می شود و از باطنش پرسیده نمی شود.

نهج البلاغه: امیر مؤمنان، این خطبه (خطبه اشباح) را بر منبر کوفه خواند و این، بدان جهت بود که مردی نزد ایشان آمد و گفت: ای امیر مؤمنان! پروردگاران را چنان برایمان توصیف کن که گویی وی را آشکارا می بینیم، تا معرفت و محبت ما به او افزون شود. امام علیه السلام خشمگین شد و به نماز جماعت، ندا داد. مردم، گرد آمدند تا آن که مسجد، مالا مال از جمعیت شد. امام علیه السلام خشمناک و با رنگ چهره دگرگون شده بالای منبر رفت و حمد و ثنای الهی گفت و بر پیامبر صلی الله علیه و آله درود فرستاد و فرمود: «... ای پرسشگر! از هر صفتی که قرآن ره نموده، پیروی کن و از نور هدایتش روشنی گیر و در هر صفتی که شیطان، تو را بدان و می دارد، ولی کتاب بر تو واجب نموده است و اثری از آن در سنت پیامبر صلی الله علیه و آله و پیشوایان هدایت نیست، آگاهی به آن را به خداوند سبحان، واگذار که این، نهایت حق خدا بر توست».

سنن الترمذی_ به نقل از سلمان_: از پیامبر خدا از روغن و پنیر و پوست خز پرسیده شد. فرمود: «حلال، آن است که خداوند در کتابش حلال فرموده و حرام آن است که خداوند در کتابش حرام فرموده است و آنچه ساکت مانده، از جمله چیزهایی است که خداوند از آنها در گذشته است».

كتاب من لا يحضره الفقيه: سَأَلَ سَدِّ لَيْمَانَ بَنُ جَعْفَرَ الْجَعْفَرِيُّ الْعَبْدَ الصَّالِحَ مَوْسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الرَّجُلِ يَأْتِي السُّوقَ فَيَشْتَرِي جُبَّةَ فِرَاءٍ ، لَا يَدْرِي أَذَكِيَّةٌ هِيَ أَمْ غَيْرُ ذَكِيَّةٍ ، أَيَصَلِّي فِيهَا ؟ فَقَالَ : نَعَمْ لَيْسَ عَلَيْكُمُ الْمَسْأَلَةُ ، إِنَّ أَبَا جَعْفَرَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَقُولُ : إِنَّ الْخَوَارِجَ صَيَّقُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ بِجَهَالَتِهِمْ ، إِنَّ الدِّينَ أَوْسَعُ مِنْ ذَلِكَ. (1)

تهذيب الأحكام عن إسماعيل بن عيسى: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ جُلُودِ الْفِرَاءِ يَشْتَرِيهَا الرَّجُلُ فِي سُوقٍ مِنْ أَسْوَاقِ الْجَبَلِ ، أَيَسْأَلُ عَنْ ذَكَاتِهِ إِذَا كَانَ الْبَائِعُ مُسْلِمًا غَيْرَ عَارِفٍ ؟ قَالَ : عَلَيْكُمْ أَنْتُمْ أَنْ تَسْأَلُوا عَنْهُ إِذَا رَأَيْتُمْ الْمُشْرِكِينَ يَبِيعُونَ ذَلِكَ ، وَإِذَا رَأَيْتُمْ يُصَلُّونَ فِيهِ فَلَا تَسْأَلُوا عَنْهُ. (2)

الكافي عن عمر بن حنظله: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنِّي تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً فَسَأَلْتُ عَنْهَا فَقِيلَ فِيهَا . فَقَالَ : وَأَنْتَ لِمَ سَأَلْتَ أَيْضًا ! لَيْسَ عَلَيْكُمُ التَّفْتِيشُ. (3)

الكافي عن الكاهلي عن رجل عن الإمام الصادق عليه السلام ، قال: قُلْتُ : أَمْرٌ فِي الطَّرِيقِ فَيَسِيلُ عَلَيَّ الْمِيزَابُ فِي أَوْقَاتٍ أَعْلَمُ أَنَّ النَّاسَ يَتَوَضَّؤُونَ ؟ قَالَ : قَالَ : لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ ، لَا تَسْأَلُ عَنْهُ. (4)

1- .كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 1 ص 257 ح 791 ، تهذيب الأحكام : ج 2 ص 368 ح 1529 عن أحمد بن محمد بن أبي نصر مضمرا وراجع: قرب الإسناد : ص 385 ح 1358 .

2- .تهذيب الأحكام : ج 2 ص 371 ح 1544 ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 1 ص 258 ح 792 .

3- .الكافي : ج 5 ص 569 ح 55 وراجع: تهذيب الأحكام : ج 7 ص 253 ح 1092 .

4- .الكافي : ج 3 ص 13 ح 3 .

کتاب من لا یحضره الفقیه: سلیمان بن جعفر جعفری، از بنده صالح، موسی بن جعفر علیه السلام پرسید: مردی به بازار می آید و بالاپوشی از پوست خز می خرد که نمی داند تذکیه شده است یا نه. آیا در آن نماز بخواند؟ ایشان پاسخ داد: «بلی. پرسیدن نیز بر شما لازم نیست. امام باقر علیه السلام می فرمود: خوارج با نادانی شان بر خود تنگ گرفتند. دین، گسترده تر از این است».

تهذیب الأحکام_ به نقل از اسماعیل بن عیسی: از ابوالحسن [امام کاظم] علیه السلام پرسیدم: آیا انسان از تذکیه (ذبح شرعی) پوست های خز که در بازاری از بازارهای کوهستان می خرد و فروشنده، مسلمانی ناآگاه است، پرسد؟ فرمود: «هنگامی پرسیدن بر شما واجب است که ببینید مشرکان، اینها را می فروشند و هرگاه دیدید در آن نماز می خوانند، از آن پرسید».

الکافی_ به نقل از عمر بن حنظله: به امام صادق علیه السلام گفتم: با زنی ازدواج کردم. سپس تحقیق کردم، چیزهایی درباره اش گفته شد. امام علیه السلام فرمود: «چرا پرس و جو کردی؟ بررسی بر شما لازم نیست».

الکافی_ به نقل از کاهلی، از مردی که از امام صادق علیه السلام پرسید: من از راهی می گذرم که آب ناودان بر من می ریزد، در هنگامی که می دانم مردم وضو می گیرند. (1) فرمود: «اشکالی ندارد و از آن پرس».

1- ظاهراً مقصود از «تَوْضُأً» در متن روایت، استنجاست، وگرنه آب وضو پاک است و جای شک ندارد (ر. ک: وسائل الشیعه: ج 1 ص 222).

راجع: ج 2 ص 108 (ما مدح من الجهل).

4 / 7 السؤال عَمَّا لَا فَائِدَةَ فِيهَا لِإِمَامٍ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: سَلَّ عَمَّا يَعْنِيكَ ، وَدَعَّ مَا لَا يَعْنِيكَ. (1)

عنه عليه السلام: لَا تَسْأَلُ عَمَّا لَا يَكُونُ ؛ فَفِي الَّذِي قَدْ كَانَ لَكَ شُغْلٌ. (2)

عنه عليه السلام: لَا تَسْأَلَنَّ عَمَّا لَمْ يَكُنْ ؛ فَفِي الَّذِي قَدْ كَانَ عِلْمٌ كَافٍ. (3)

راجع: ص 142 (السؤال تفقها) و 148 (السؤال تعنتا).

4 / 8 كثرة السؤال الرسول الله صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللَّهَ ... كَرِهَ لَكُمْ : قِيلَ وَقَالَ ، وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ ، وَإِضَاعَةَ الْمَالِ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: رَحِمَ اللَّهُ مُؤْمِنًا تَكَلَّمَ فَعَنِمَ ، أَوْ سَكَتَ فَسَلِمَ ، إِيَّاكَ أَكْرَهَ لَكُمْ عَنْ قِيلَ وَقَالَ ، وَإِضَاعَةَ الْمَالِ ، وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ. (5)

-
- 1- الغارات: ج 1 ص 179 عن أبي عمرو والكندي، تفسير العياشي: ج 2 ص 207 ح 22 عن أبي بصير مضمرا، بحار الأنوار: ج 4 ص 283 ح 45.
 - 2- نهج البلاغه: الحكمة 364، بحار الأنوار: ج 1 ص 223 ح 11.
 - 3- غرر الحكم: ح 10315، عيون الحكم والمواعظ: ص 523 ح 9530.
 - 4- صحيح البخاري: ج 5 ص 2229 ح 5630 عن المغيرة، صحيح مسلم: ج 3 ص 1340 ح 1715، مسند ابن حنبل: ج 3 ص 217 ح 8342، السنن الكبرى: ج 8 ص 282 ح 16656 كلها عن أبيهريه وج 6 ص 103 ح 11340 عن المغيرة، الطبقات الكبرى: ج 7 ص 58 عن عبد الله بن سبره عن أبيه نحوه، كنز العمال: ج 16 ص 46 ح 43871؛ معاني الأخبار: ص 279.
 - 5- دعائم الإسلام: ج 2 ص 66 ح 184.

4 / 7 پرسش از چیزهای بی فایده

4 / 8 بسیار پرسیدن

اشاره

ر . ک : ج 2 ص 109 (نادانیِ پسندیده) .

4 / 7 پرسش از چیزهای بی فایده امام علی علیه السلام: از آنچه به کارت می آید، بپرس و آنچه را به کارت نمی آید، واگذار .

امام علی علیه السلام: از آنچه نمی شود، بپرس که آنچه شده است، تو را بس است .

امام علی علیه السلام: از آنچه نشده است، بپرس که در آنچه شده است، دانشی بسنده است .

ر . ک : ص 143 (پرسیدن برای دانستن) و 149 (پرسیدن برای در مانده کردن) .

4 / 8 بسیار پرسیدن پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خداوند، برای شما قیل و قال و بسیار پرسیدن و تباه کردن مال را ناپسند می دارد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خداوند، رحمت کند مؤمنی را که سخن گوید و غنیمت یابد یا خاموش باشد و سلامت ماند . من برایتان قیل و قال و تباه کردن مال و فراوانی سؤال را ناپسند می دارم .

المعجم الأوسط عن عبد الله بن مسعود: جاء رجلٌ إلى النبيّ صلى الله عليه وآله فقال: أوصني . فقال: دَع قَيْلَ وَقَالَ ، وكَثْرَةَ السُّؤَالِ ، وإِضَاعَةَ الْمَالِ . (1)

الإمام عليّ عليه السلام: كَثْرَةُ السُّؤَالِ تَوْرِثُ الْمَلَالَ . (2)

الإمام الكاظم عليه السلام: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُبْغِضُ الْقَيْلَ وَالْقَالَ ، وإِضَاعَةَ الْمَالِ ، وكَثْرَةَ السُّؤَالِ . (3)

راجع: ص 162 ح 2421 و 454 ح 3140 و 454 ح 3141 .

تعليق: إن قلت: قرأنا في الحديث 2384 المأثور عن الإمام عليّ عليه السلام أنّ «العلم لا يحصل إلاّ بخمسه أشياء ، أوّلها: بكثرة السؤال . .» مع أنّنا نلاحظ في هذه الأحاديث ذمّاً لكثرة السؤال ، فكيف يكون الجمع بينهما؟ قلتُ: كثرة السؤال مشروطه بألاّ تكون مضرّه ، بل تكون مفيدة ، ولا تفضي إلى سأم المخاطب وأذاه ، بل تؤدّي إلى زيادة العلم ، تكون ممدوحه ، فإذا فقد أحد الشروط ، فالسؤال قبيح وكثرته أقبح . من هنا ، فإنّ الأحاديث التي ترغّب المتعلّم في السؤال وكثرته محموله على الأسئلة الحائزه الشروط الثلاثة . والأحاديث التي تنهى عن السؤال أو كثرته محموله على الحالات التي لا يتوفّر فيها أحد الشروط ؛ ولكن يبدو أنّ القصد من النهي عن كثرة السؤال هنا هو طرح الأسئلة التي لا فائده فيها ، كما ذكر العلامة المجلسيّ في «مرآة العقول» .

راجع: مرآة العقول: ج 1 ص 204 ، منية المرید: ص 257 (الآداب المختصّه بالمتعلّم: عدم تكرار سؤال ما يعلمه) .

1- المعجم الأوسط: ج 1 ص 166 ح 518 ، تاريخ بغداد: ج 10 ص 193 وليس فيه ذيله .

2- غرر الحكم: ح 7094 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 389 ح 6585 .

3- الكافي: ج 5 ص 301 ح 5 عن الوشاء ، تحف العقول: ص 443 ، بحار الأنوار: ج 78 ص 335 ح 16 .

توضیحی درباره نکوهش بسیار پرسیدن

المعجم الأوسط_ به نقل از عبد الله بن مسعود_: مردی به خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و گفت: مرا سفارش کن. فرمود: «قیل و قال و فراوانی سؤال و تباه کردن مال را وا گذار».

امام علی علیه السلام: فراوانی پرسش، ملال می آورد.

امام کاظم علیه السلام: خداوند عز و جل از قیل و قال و تباه کردن مال و فراوانی سؤال، نفرت دارد.

ر. ک: ص 163 ح 2421 و 455 ح 3140 _ 3141.

توضیحی درباره نکوهش بسیار پرسیدن ممکن است خواننده ای پرسد که: در حدیث شماره 2384، امام علی علیه السلام توصیه به بسیار سؤال کردن کرد و فرمود: «دانش به دست نمی آید، جز با پنج چیز: نخستین آنها بسیار سؤال کردن است...». این با احادیثی که در مذمت کثرت سؤال است، چگونه جمع می شود؟ در پاسخ می گوئیم: نیکویی زیاد پرسیدن، مشروط است به این که زیان بخش و یا برای در مانده کردن نباشد؛ بلکه از آن، فایده ای حاصل آید. از این رو، پرسش، در صورتی که یکی از شرط ها را نداشته باشد، زشت و کثرت آن، زشت تر خواهد بود. از این جا می توان نتیجه گرفت احادیثی که جوینده دانش را به پرسش ترغیب می کند، ناظر به پرسش هایی است که واجد شرایط سه گانه باشد و روایاتی که از پرسش یا فراوانی پرسش باز می دارد، ناظر به پرسش هایی است که فاقد این شرط ها هستند و هیچ سودی در آنها نیست، همچنان که علامه مجلسی در مرآة العقول به آن اشاره کرده است.

ر. ک: مرآة العقول: ج 1 ص 204، منیه المرید: ص 257 (وظایف شاگرد / دوباره سؤال نکردن آنچه می آموزد).

الفصل الخامس : أحكام التعلّم _ ما يَجِبُ تَعَلُّمُهُ 5 / 1 مَعْرِفَةُ اللّهِ رَسولِ اللّهِ صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : أَفْضَلُ العِلْمِ لا إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ. (1)

الإمام عليّ عليه السلام : العِلْمُ بِاللّهِ أَفْضَلُ العِلْمِينَ. (2)

الإمام الصادق عليه السلام : إِنَّ أَفْضَلَ الفَرَايِضِ وَأَوْجَبَهَا عَلَى الإِنْسَانِ مَعْرِفَةُ الرَّبِّ وَالإِقْرَارُ لَهُ بِالْعُبُودِيَّةِ. (3)

راجع : ص 76 ح 2236 و 78 ح 2237 .

-
- 1- .الفردوس : ج 1 ص 352 ح 1412 عن ابن عمر ، كنزالعمّال : ج 1 ص 415 ح 1760 ؛ جامع الأخبار : ص 147 ح 329 ، بحار الأنوار : ج 93 ص 282 ح 23 .
 - 2- .غرر الحكم : ح 1674 .
 - 3- .كفاية الأثر : ح 258 عن هشام ، بحار الأنوار : ج 4 ص 55 ح 34 .

فصل پنجم: احکام آموختن

الف - آنچه آموختن واجب است

5 / 1 شناخت خدا

فصل پنجم: احکام آموختن الف - آنچه آموختن واجب است 5 / 1 شناخت خدا پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: برترین دانش، لا اله إلا الله [و علم به یگانگی خداوند] است.

امام علی علیه السلام: دانش به خداوند، برترین دو دانش (1) است.

امام صادق علیه السلام: برترین فریضه ها و واجب ترین آنها بر انسان، شناخت پروردگار و اقرار به بندگی اوست.

ر. ک: ص 77 ح 2236 و 79 ح 2237.

1- این حدیث، دانش انسان را به دو دسته کلی تقسیم کرده است: یکی شناخت خداوند و دیگری معرفت به جز او و تأکید می کند که معرفت نخست، برتر و سودمندتر است. (م)

5 / 2 دَعَائِمُ الْإِسْلَامِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِي وَلَيْسَ لَهُ إِمَامٌ مِنْهُمْ يَعْرِفُهُ فَهِيَ مِيتَةٌ جَاهِلِيَّةٌ، فَإِنْ جَهَلَهُ وَعَادَاهُ فَهُوَ مُشْرِكٌ، وَإِنْ جَهَلَهُ وَلَمْ يُعَادِهِ وَلَمْ يُوَالِ لَهُ عَدُوًّا فَهُوَ جَاهِلٌ وَلَيْسَ بِمُشْرِكٍ. (1)

الكافي عن سليمان بن قيس: سَمِعْتُ عَلِيًّا صَ لَمَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَقُولُ: ... أَدْنَى مَا يَكُونُ بِهِ الْعَبْدُ مُؤْمِنًا أَنْ يُعْرِفَهُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى نَفْسَهُ فَيَقِرَّ لَهُ بِالطَّاعَةِ، وَيُعْرِفَهُ نَبِيَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَيَقِرَّ لَهُ بِالطَّاعَةِ، وَيُعْرِفَهُ إِمَامَهُ وَحُجَّتَهُ فِي أَرْضِهِ وَشَاهِدَهُ عَلَى خَلْقِهِ فَيَقِرَّ لَهُ بِالطَّاعَةِ. قُلْتُ لَهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، وَإِنْ جَهَلَ جَمِيعَ الْأَشْيَاءِ إِلَّا مَا وَصَفْتَ؟ قَالَ: نَعَمْ، إِذَا أَمَرَ أَطَاعَ وَإِذَا نُهِىَ انْتَهَى. (2)

الإمام عليّ عليه السلام: عَلَيْكُمْ بِطَاعَةِ مَنْ لَا تُعْذَرُونَ بِجَهَالَتِهِ. (3)

عنه عليه السلام: فِي كِتَابِهِ إِلَى مُعَاوِيَةَ -: اتَّقِ اللَّهَ فِيمَا لَدَيْكَ، وَانظُرْ فِي حَقِّهِ عَلَيْكَ، وَارْجِعْ إِلَى مَعْرِفِهِ مَا لَا تُعْذَرُ بِجَهَالَتِهِ. (4)

عنه عليه السلام: كَفَى مِنْ أَمْرِ الدِّينِ أَنْ تَعْرِفَ مَا لَا يَسَعُ جَهْلُهُ. (5)

عنه عليه السلام: الْعِلْمُ عِلْمَانِ: الْعِلْمُ عِلْمَانِ: عِلْمٌ لَا يَسَعُ النَّاسَ إِلَّا النَّظَرُ فِيهِ وَهُوَ صِدْقُ بَعْثِ الْإِسْلَامِ، وَعِلْمٌ يَسَعُ النَّاسَ تَرَكَ النَّظَرَ فِيهِ وَهُوَ قُدْرَةُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. (6)

-
- 1- .كمال الدين : ص 414 ح 15 عن سلمان و أبي ذرّ والمقداد ، بحار الأنوار : ج 23 ص 88 ح 31 .
 - 2- .الكافي : ج 2 ص 414 ح 1 ، دعائم الإسلام: ج 1 ص 13 ، كتاب سليمان بن قيس: ج 2 ص 615 ح 8 نحوه، بحار الأنوار: ج 69 ص 17 ح 3 .
 - 3- .نهج البلاغه : الحكمة 156 ، خصائص الأئمة عليهم السلام : ص 107 ، الإرشاد : ص 232 وزاد فيه «والمعرفة» بعد «بالطاعة» ، دعائم الإسلام : ج 1 ص 98 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 100 ح 59 .
 - 4- .نهج البلاغه : الكتاب 30 ، بحار الأنوار : ج 33 ص 83 ح 398 .
 - 5- .نثر الدرّ : ج 1 ص 294 .
 - 6- .الخصال : ص 41 ح 30 ، كتاب سليمان بن قيس : ج 2 ص 954 ح 87 كلاهما عن سليمان بن قيس الهلالي ، بحار الأنوار : ج 1 ص 209 ح 1 .

5 / 2 پایه های اسلام

5 / 2 پایه های اسلام پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس از امت من بمیرد و امامی از میان آنها برای خود نشناسد، به مرگ جاهلی مرده است و اگر او را نشناسد و دشمن شمارد، مشرک است و اگر نشناسد و دشمن شمارد و دشمن او را دوست نگیرد، جاهل است، ولی مشرک نیست.

الکافی_ به نقل از سلیم بن قیس_: علی علیه السلام فرمود: «کمترین چیزی که بنده با آن مؤمن شمرده می شود، این است که خداوند_ تبارک و تعالی_ خود را به او بشناساند تا به اطاعتش اقرار کند و پیامبرش را به او بشناساند تا به اطاعتش اقرار کند و امام و حجّت در زمینش و شاهد بر خلقش را به او بشناساند تا به اطاعتش اقرار کند». گفتم: ای امیر مؤمنان! اگر چه جز بدانچه وصف کردی، به همه چیز نادان بماند؟ فرمود: «آری؛ اگر وقتی به او دستور داده می شود، فرمان ببرد و چون باز داشته می شود، باز ایستد».

امام علی علیه السلام: بر شما باد فرمان برداری کسی که عذری در شناختن وی ندارید!

امام علی علیه السلام_ در نامه اش به معاویه_: در آنچه نزد توست، تقوا داشته باش و در حَقّش بر عهده ات بنگر و به شناخت آنچه عذری در ندانستش نداری، بازگرد.

امام علی علیه السلام: در امر دین، همین بس که آنچه را که ندانستش پذیرفته نیست، بشناسی.

امام علی علیه السلام: دانش، دو گونه است: دانشی که مردم را جز نگرستن در آن اختیاری نیست و آن، ظواهر اسلام است؛ و دانشی که مردم را اختیار ترک آن است و آن، قدرت خدای عز و جل است. (1)

1- ممکن است «قدره» در متن عربی روایت، تصحیف «قَدَر» باشد که به معنای تقدیر اعمال است و چگونگی تعلّق قدرت و دانش خدا به آن، مسئله ای پیچیده و به تعبیر امام علی علیه السلام طریق مُظَلّم و بحر عمیقی است (ر. ک: بحار الأنوار: ج 1 ص 210).

عنه عليه السلام_ في الحِكْمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ_- : إن لم تعلم من أين جئت ، لم تعلم إلى أين تذهب. (1)

عنه عليه السلام : رَحِمَ اللَّهُ امراً عَرَفَ مِنْ أَيْنَ وَفَى أَيْنَ وَإِلَى أَيْنَ. (2)

عنه عليه السلام : أَلْزَمَ الْعِلْمُ بِكَ مَا دَلَّكَ عَلَى صَلاَحِ دِينِكَ وَأَبَانَ لَكَ عَن فَسَادِهِ. (3)

عنه عليه السلام : أَوْلَى الْعِلْمِ بِكَ مَا لَا يُتَقَبَّلُ الْعَمَلُ إِلَّا بِهِ. (4)

الإمام الصادق عليه السلام : لَا يَسْعَى النَّاسَ حَتَّى يَسْأَلُوا وَيَتَفَقَّهُوا وَيَعْرِفُوا إِمَامَهُمْ. (5)

الكافي عن الحارث بن المغيرة : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : «مَنْ مَاتَ لَا يَعْرِفُ إِمَامَهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً» ؟ قَالَ : نَعَمْ . قُلْتُ : جَاهِلِيَّةً جَهْلَاءَ أَوْ جَاهِلِيَّةً لَا يَعْرِفُ إِمَامَهُ ؟ قَالَ : جَاهِلِيَّةً كُفْرًا وَنِفَاقًا وَضَلَالًا. (6)

الإمام الصادق عليه السلام : خَرَجَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى أَصْحَابِهِ ، فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ اللَّهَ جَلَّ ذِكْرُهُ مَا خَلَقَ الْعِبَادَ إِلَّا لِيَعْرِفُوهُ ، فَإِذَا عَرَفُوهُ عَبَدُوهُ ، فَإِذَا عَبَدُوهُ اسْتَعْنُوا بِعِبَادَتِهِ عَنِ عِبَادِهِ مِنْ سِوَاهُ . فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ : يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ ، بِأَيِّ أَنْتَ وَأُمِّي ، فَمَا مَعْرِفَةُ اللَّهِ ؟ قَالَ : مَعْرِفَةُ أَهْلِ كُلِّ زَمَانٍ إِمَامَهُمُ الَّذِي يَجِبُ عَلَيْهِمْ طَاعَتُهُ. (7)

1- .شرح نهج البلاغه : ج 20 ص 292 ح 343 .

2- .الأسفار الأربعة : ج 8 ص 355 ولم نجد هذا الحديث المشهور في المصادر الحديثية .

3- .غرر الحكم : ح 3337 .

4- .غرر الحكم : ح 3335 ، عدّه الداعى : ص 68 ، أعلام الدين : ص 305 كلاهما عن الإمام الكاظم عليه السلام ، تنبيه الخواطر : ج 2 ص 154 وفيها «يصلح» بدل «يتقبل» ، بحار الأنوار : ج 78 ص 333 ح 9 .

5- .الكافي : ج 1 ص 40 ح 4 عن أبي جعفر الأحول ، منيه المرید : ص 232 .

6- .الكافي : ج 1 ص 377 ح 3 وراجع : ص 376 ح 2 والمحاسن : ج 1 ص 252 ح 477 والإمامه والتبصره : ص 219 ح 69 وكمال الدين : ص 414 ح 15 .

7- .علل الشرائع : ص 9 ح 1 عن سلمه بن عطا ، كنز الفوائد : ج 1 ص 328 ، بحار الأنوار : ج 5 ص 312 ح 1 .

امام علی علیه السلام_ در حکمت های منسوب به ایشان_: اگر ندانی از کجا آمده ای ، نمی دانی به کجا می روی .

امام علی علیه السلام : خداوند ، پیامرزد مردی را که دانست از کجا و در کجا و به سوی کجاست !

امام علی علیه السلام : لازم ترین دانش بر تو ، آن است که صلاح دینت را به تو نشان دهد و مایه تباهی اش را برایت روشن سازد .

امام علی علیه السلام : سزاوارترین دانش برای تو ، آن دانشی است که عمل ، جز بدان پذیرفته نمی شود .

امام صادق علیه السلام : مردم را نرسد جز آن که پرسند و تقه کنند و امامشان را بشناسند .

الکافی_ به نقل از حارث بن مغیره_: به امام صادق علیه السلام گفتم : آیا پیامبر خدا فرمود : «هرکس بمیرد و امامش را نشناسد ، به مرگ جاهلی مرده است»؟ فرمود : «آری» . گفتم : منظور ، جاهلیت اصلی (قبل از اسلام) است یا جاهلیت نشناختن امام خویش؟ فرمود : «جاهلیت کفر و نفاق و گم راهی» .

امام صادق علیه السلام : حسین بن علی علیه السلام در برابر یارانش قرار گرفت و فرمود : «ای مردم! خداوند_ که یادش بلند باد_ بندگان را نیافریده است ، جز برای آن که او را بشناسند . پس چون او را بشناسند ، عبادتش کنند و چون عبادتش کنند ، با عبادت او از عبادت جز او ، بی نیاز شوند» . مردی به ایشان گفت : ای فرزند پیامبر خدا ! پدرم و مادرم فدایت باد ! شناخت خداوند ، یعنی چه؟ فرمود : «یعنی شناخت مردم هر زمان نسبت به امامی (1) که اطاعتش بر آنان واجب است» .

1- مقصود ، آن است که بدون شناخت امام زمان ، شناخت حقیقی خداوند متعال و اطاعت از او میسر نیست .

ينابيع الموده عن عيسى بن السري: قُلْتُ لِجَعْفَرِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: حَدَّثَنِي عَمَّا ثَبَتَ عَلَيْهِ دَعَائِمُ الْإِسْلَامِ إِذَا أَخَذْتُ بِهَا زَكَةَ عَمَلِي وَلَمْ يَصُدَّرَنِي جَهْلٌ مَا جَهِلْتُ. قَالَ: شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَالْإِقْرَارُ بِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ، وَحَقُّ فِي الْأَمْوَالِ مِنَ الزَّكَاةِ، وَالْإِقْرَارُ بِالْوَلَايَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا وَلَا يَهِيَ آلَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَنْ مَاتَ لَا يَعْرِفُ إِمَامَهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً. قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ» (1) فَكَانَ عَلِيُّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ ثُمَّ صَارَ مِنْ بَعْدِهِ حَسَنٌ ثُمَّ حُسَيْنٌ ثُمَّ مِنْ بَعْدِهِ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ ثُمَّ مِنْ بَعْدِهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، وَهَكَذَا يَكُونُ الْأَمْرُ، إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَصْلُحُ إِلَّا بِإِمَامٍ، وَمَنْ مَاتَ لَا يَعْرِفُ إِمَامَهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً. (2)

رجال الكشي عن عيسى بن السري: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: حَدَّثَنِي عَنْ دَعَائِمِ الْإِسْلَامِ الَّتِي بُنِيَ عَلَيْهَا، وَلَا يَسَعُ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ تَقْصِيرٌ عَنْ شَيْءٍ مِنْهَا، الَّذِي مَنْ قَصَرَ عَنْ مَعْرِفَةِ شَيْءٍ مِنْهَا كُتِبَ (3) عَلَيْهِ دِينُهُ وَلَمْ يَقْبَلْ مِنْهُ عَمَلُهُ، وَمَنْ عَرَفَهَا وَعَمَلَ بِهَا صَلَحَ دِينُهُ وَقَبِلَ مِنْهُ عَمَلُهُ، وَلَمْ يَصِقْ بِهِ مَا فِيهِ بِجَهْلِ شَيْءٍ مِنَ الْأُمُورِ جَهْلُهُ. قَالَ: فَقَالَ: شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَالْإِيمَانُ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، وَالْإِقْرَارُ بِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ. ثُمَّ قَالَ: الزَّكَاةُ وَالْوَلَايَةُ شَيْءٌ دُونَ شَيْءٍ، فَضَلَّ يَعْرِفُ لِمَنْ أَخَذَ بِهِ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: «مَنْ مَاتَ لَا يَعْرِفُ إِمَامَهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً». وَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ» وَكَانَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَقَالَ الْآخَرُونَ: لَا، بَلْ مُعَاوِيَةُ. وَكَانَ حَسَنٌ ثُمَّ كَانَ حُسَيْنٌ، وَقَالَ الْآخَرُونَ: هُوَ يَزِيدُ بْنُ مُعَاوِيَةَ لَا سِوَاءٍ. ثُمَّ قَالَ: أَرِيدُكَ؟ قَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ: زِدَهُ جُعِلَتْ فِدَاكَ. قَالَ: ثُمَّ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثُمَّ كَانَ أَبُو جَعْفَرٍ، وَكَانَتِ الشَّيْعَةُ قَبْلَهُ لَا يَعْرِفُونَ مَا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ مِنْ حَلَالٍ وَلَا حَرَامٍ إِلَّا مَا تَعَلَّمُوا مِنَ النَّاسِ، حَتَّى كَانَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَفَتَّحَ لَهُمْ وَبَيَّنَّ لَهُمْ وَعَلَّمَهُمْ، فَصَارُوا يَعْلَمُونَ النَّاسَ بَعْدَ مَا كَانُوا يَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمْ، وَالْأَمْرُ هَكَذَا يَكُونُ، وَالْأَرْضُ لَا تَصْلُحُ إِلَّا بِإِمَامٍ. وَمَنْ مَاتَ لَا يَعْرِفُ إِمَامَهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً، وَأَحْوَجُ مَا تَكُونُ إِلَى هَذَا إِذَا بَلَغَتْ نَفْسُكَ هَذَا الْمَكَانَ - وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى حَلْقِهِ - وَانْقَطَعَتْ مِنَ الدُّنْيَا تَقُولُ: لَقَدْ كُنْتُ عَلَى رَأْيٍ حَسَنٍ. (4)

1- النساء: 59.

2- ينابيع الموده: ج 1 ص 350 ح 5.

3- كُتِبَتْهُ: أَخْزَاهُ وَصَرَفَهُ وَكَسَّرَهُ (القاموس المحيط: ج 1 ص 155).

4- رجال الكشي: ج 2 ص 723 ح 799، بحار الأنوار: ج 23 ص 89 ح 35 وراجع: الكافي: ج 2 ص 19 ح 6.

ینابیع المودّه_ به نقل از عیسی بن سری_: به امام جعفر صادق علیه السلام گفتم: برایم از آنچه پایه های اسلام بر آن استوار است، سخن بگو، تا چون آنها را فرا گرفتم، عملم پاکیزه (بالنده) شود و نادانی به هر مجهول دیگر، زبانی به من نرساند. فرمود: «گواهی به این که خدایی جز خداوند یگانه نیست و محمد صلی الله علیه و آله پیامبر خداست و اقرار به هر چه از نزد خدا آورده است و حقی که در اموال به نام زکات قرار داده شده و اقرار به ولایتی که خداوند، بدان فرمان داده است؛ یعنی ولایت خاندان محمد صلی الله علیه و آله. پیامبر خدا فرمود: هرکس بمیرد و امامش را نشناسد، به مرگ جاهلی مرده است. خداوند عز و جل می فرماید: «از خداوند اطاعت کنید و از پیامبر اطاعت کنید و از اولیای امورتان اطاعت کنید». پس علی_ که درودهای خدا بر او باد_ [ولیّ امر] بود و پس از او حسن و سپس حسین و علی بن حسین و محمد بن علی و کار، این گونه خواهد بود. زمین، بی امام سامان نمی گیرد و هرکس بمیرد و امامش را نشناسد، به مرگ جاهلی مرده است».

رجال الکشی_ به نقل از عیسی بن سری_: به امام صادق علیه السلام گفتم: از پایه هایی که اسلام بر آنها بنا شده و کوتاهی هیچ یک از مردم در آن پذیرفته نیست، برایم سخن بگو؛ پایه هایی که هرکس در شناخت آنها کوتاهی ورزد، دینش وارونه می گردد و عملش پذیرفته نمی شود و هرکس آنها را بشناسد و به آنها عمل کند، دینش به صلاح می آید و عملش پذیرفته می گردد و ندانستن دیگر اموری که برایش مجهول مانده، بر او سخت نمی آید. فرمود: «گواهی به این که خدایی جز خداوند یگانه نیست و ایمان به پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و اقرار به هر چه از نزد خداوند آورده است». سپس فرمود: «زکات و ولایت، به ترتیب، فضیلتی هستند برای هر کس که اینها را اخذ کند. (1) پیامبر خدا فرمود: هرکس بمیرد و امامش را نشناسد، به مرگ جاهلی مرده است و خداوند عز و جلمی فرماید: «ای کسانی که ایمان آورده اید! از خداوند اطاعت کنید و از پیامبر اطاعت کنید و نیز از اولیای امورتان» و علی علیه السلام [ولیّ امر] بود و دیگران گفتند: نه، بلکه معاویه است و حسن علیه السلام و سپس حسین علیه السلام بود و دیگران گفتند: ولیّ امر، یزید بن معاویه است، نه دیگری». (2) سپس فرمود: «آیا برایت بیفزایم؟». کسی گفت: بیفزای، فدایت شوم! فرمود: «سپس علی بن حسین علیه السلام بود و پس از او ابوجعفر (امام باقر) علیه السلام، و شیعه پیش از وی، آنچه را از حلال و حرام که بدان نیاز داشتند، نمی شناختند؛ جز آنچه از مردم فرا گرفته بودند، تا آن که امام باقر علیه السلام ولیّ امر شد و برایشان گشود و روشن کرد و یادشان داد تا آن جا که پس از یادگرفتنشان از او، به مردم یاد می دادند. و امر همین گونه است و زمین، جز به امام سامان نمی پذیرد و هرکس بمیرد و امام خویش را نشناسد، به مرگ جاهلی مرده است و بیشترین نیازت به این معنا، هنگامی است که جانان به این جا (با دستش به گلویش اشاره کرد) برسد و از دنیا بروی و بگویی: من بر عقیده ای نیکو بودم».

-
- 1- نسخه الکافی نیز در این جا ابهام دارد و محتمل است معنایش این باشد که همه این امور در یک درجه نیستند و همان گونه که از سایر روایات بر می آید، ولایت از بقیه امور مهم تر و نگاه دارنده آنهاست و شناخت مصداق آن، مشکل. (م)
- 2- در متن رجال الکشی «سواء» آمده است که به احتمال فراوان، تصحیف «سواه» باشد که بر طبق همان، ترجمه شد. (م)

الإمام عليّ عليه السلام: وأما ما فرضه الله عز و جل من الفرائض في كتابه فدعائم الإسلام، وهي خمس دعائم، وعلى هذه الفرائض بُني الإسلام، فجعل سبحانه لكل فريضه من هذه الفرائض أربعة حدود، لا يسع أحداً جهلها، أولها الصلاة، ثم الزكاة، ثم الصيام، ثم الحج، ثم الولاية وهي خاتمها والحافظه لجميع الفرائض والسُنن. (1)

الكافي عن عليّ بن أبي حمزه عن أبي بصير، قال: سمعته يسأل أبا عبد الله عليه السلام، فقال له: جعلت فداك، أخبرني عن الدين الذي افترض الله عز و جل على العباد ما لا يسعهم جهله ولا يقبل منهم غيره، ما هو؟... فقال: شهادة أن لا إله إلا الله، وأن محمداً رسول الله صلى الله عليه وآله، وإقام الصلاة، وإيتاء الزكاة، وحج البيت من استطاع إليه سبيلاً، وصوم شهر رمضان. ثم سكت قليلاً، ثم قال: والولاية - مرتين - . (2)

-
- 1- وسائل الشيعة: ج 1 ص 18 ح 35 نقلاً عن رساله المحكم والمتشابه عن تفسير النعماني، بحار الأنوار: ج 68 ص 391 ح 40 .
 2- الكافي: ج 2 ص 22 ح 11، بحار الأنوار: ج 69 ص 15 ح 16 .

امام علی علیه السلام: و اما آن فرایضی که خداوند در کتابش واجب کرده است، پایه های اسلام اند که پنج عددند و اسلام، بر این فرایض بنا شده است. خداوند سبحان، برای هر یک از این فریضه ها چهار حد معین کرده است که کسی نمی تواند آنها را نادیده انگارد. نخستین آنها نماز، سپس زکات و پس از آن، روزه و حج و در پایان، ولایت است که نگاهبان همه فرایض و سنت هاست.

الکافی_ به نقل از علی بن حمزه از ابوبصیر_: شنیدم که از امام صادق علیه السلام می پرسد و می گوید: فدایت شوم! مرا از دینی که خداوند عز و جل بر بندگانش واجب کرده است و اختیار نشناختن آن را ندارند و جز آن از ایشان پذیرفته نمی شود، آگاه کن که چیست؟... فرمود: «گواهی به این که خدایی جز خداوند یگانه نیست و این که محمد صلی الله علیه و آله پیامبر خداست و برپا داشتن نماز و دادن زکات و حجّ خانه خدا برای کسی که بدان راهی دارد و روزه ماه رمضان». سپس، اندکی خاموش ماند و دوبار فرمود: «و ولایت».

الإمام الصادق عليه السلام: أَحْسِبُ نُوَا النَّظَرَ فِيمَا لَا يَسَدُّ عُمْكُمْ جَهْلُهُ، وَأَنْصَحَ حَوَا لَأَنْفُسِكُمْ، وَجَاهِدُوا فِي طَلَبِ مَا لَا عُذْرَ لَكُمْ فِي جَهْلِهِ، فَإِنَّ لِدِينِ اللَّهِ أَرْكَانًا لَا يَنْفَعُ مَنْ جَهَلَهَا شِدَّةُ اجْتِهَادِهِ فِي طَلَبِ ظَاهِرِ عِبَادَتِهِ، وَلَا يَصْدُرُ مَنْ عَرَفَهَا - فِدَانٌ بِهَا - حُسْنُ اقْتِصَارٍ، وَلَا سَبِيلَ لِأَحَدٍ إِلَى -fe' ذَلِكَ إِلَّا بِعَوْنِ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. (1)

5 / 3 فرائض الدين رسول الله صلى الله عليه وآله: عَلَيْكُمْ بِمُذَاكَرَةِ الْعِلْمِ، فَإِنَّ بِالْعِلْمِ تَعْرِفُونَ الْحَلَالَ مِنَ الْحَرَامِ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: رَحِمَ اللَّهُ مَنْ تَعَلَّمَ فَرِيضَةً أَوْ فَرِيضَتَيْنِ فَعَمِلَ بِهِمَا أَوْ عَلَّمَهُمَا مَنْ يَعْمَلُ بِهِمَا. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلَّمُواهَا، فَإِنَّهُ نِصْفُ الْعِلْمِ، وَهُوَ يُنْسَى، وَهُوَ أَوَّلُ شَيْءٍ يُنَزَعُ مِنْ أُمَّتِي. (4)

1- .كنز الفوائد: ج 2 ص 33، الإرشاد: ج 2 ص 205 نحوه، بحار الأنوار: ج 1 ص 209 ح 12 وراجع: روضه الواعظين: ص 39 وأعلام الدين: ص 87.

2- .جامع الأخبار: ص 110 ح 195 عن الإمام علي عليه السلام، بحار الأنوار: ج 1 ص 203 ح 21.

3- .جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 42 عن أبي هريره، كنز العمال: ج 10 ص 166 ح 28860 نقلاً عن أبي الشيخ عن أبي هريره؛ تنبيه الخواطر: ج 2 ص 212.

4- .سنن ابن ماجه: ج 2 ص 908 ح 2719، السنن الكبرى: ج 6 ص 343 ح 2175 كلاهما عن أبي هريره، كنز العمال: ج 11 ص 43 ح 30555؛ السرائر: ج 3 ص 226، كشف الغمّة: ج 1 ص 131 وليس فيه «وهو ينسى»، عوالي اللآلي: ج 3 ص 491 ح 3.

5 / 3 واجبات دین

امام صادق علیه السلام: در آنچه امکان نادیده گرفتنش را ندارید، نیک بنگرید و خیرخواه خود باشید و در پی چیزی که در شناختش عذری ندارید، بکوشید؛ چرا که برای دین خدا، پایه هایی است که اگر کسی آنها را نشناسد، سختکوشی اش در عمل به عبادت های ظاهری، سودی نمی دهد و آن که آنها را می شناسد و به آنها ایمان دارد، عمل (عبادت) اندکش به وی زیانی نمی رساند و کسی را به این شناخت راه نیست، جز با یاری خدای عز و جل.

5 / 3 واجبات دین پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: همواره در حال گفتگوی علمی باشید که با دانش، حلال را از حرام، باز می شناسید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند، بیمارزد کسی را که یک یا دو فریضه را فرا گرفت، پس به آنها عمل کرد و یا به کسی آموخت که به آنها عمل کند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: فریضه ها را یاد بگیرید و یاد بدهید که آن، نیمی از دانش است و آن، فراموش می شود و نخستین چیزی است که از ائمتّم رخت بر می بندد.

عنه صلى الله عليه وآله: تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ ، تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ ، تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ فَإِنِّي أَمْرٌ مَقْبُوضٌ ، وَالْعِلْمُ سَيِّقَبُضٌ وَنَظْهَرُ الْفِتَنِ حَتَّى يَخْتَلِفَ اثْنَانِ فِي فَرِيضَةٍ لَا يَجِدَانِ أَحَدًا يَقْصِلُ بَيْنَهُمَا. (1)

الإمام عليّ عليه السلام: أَوْجِبُ الْعِلْمَ عَلَيْكَ مَا أَنْتَ مَسْئُولٌ عَنِ الْعَمَلِ بِهِ. (2)

عيسى عليه السلام: كَيْفَ يَصِيرُ إِلَى الْجَنَّةِ مَنْ لَا يُبْصِرُ مَعَالِمَ الدِّينِ؟! (3)

سنن الدارمي عن أبي ذرٍّ: أَمَرْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنْ لَا يَغْلِبُونَا عَلَى ثَلَاثٍ: أَنْ نَأْمُرَ بِالْمَعْرُوفِ ، وَنَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ ، وَنُعَلِّمَ النَّاسَ السُّنَنَ. (4)

الإمام الباقر عليه السلام: تَقَفَّهُوا فِي الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ وَإِلَّا فَاتَّخَذْتُمْ أَعْرَابًا (5). (6)

عنه عليه السلام: سَارِعُوا فِي طَلَبِ الْعِلْمِ ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَحَدِيثٌ وَاحِدٌ فِي حَلَالٍ وَحَرَامٍ تَأْخُذُهُ عَنِ صَادِقٍ ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا حَمَلَتْ مِنْ ذَهَبٍ وَفِضَّةٍ. (7)

الإمام الصادق عليه السلام: لَيْتَ السَّيَاطَ عَلَى رُؤُوسِ أَصْحَابِي حَتَّى يَتَقَفَّهُوا فِي الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ. (8)

- 1- سنن الدارمي: ج 1 ص 78 ح 225، مسند أبي يعلى: ج 5 ص 29 ح 5006 كلاهما عن ابن مسعود وراجع: المستدرک علی الصحیحین: ج 4 ص 369 ح 7950 والسنن الكبرى: ج 6 ص 343 ح 12173 والسرائر: ج 3 ص 226.
- 2- غرر الحكم: ح 3336، نزهة الناظر: ص 122 ح 3، عده الداعي: ص 68 كلاهما عن الإمام الكاظم عليه السلام، بحار الأنوار: ج 1 ص 220 ح 54 وراجع: تنبيه الخواطر: ج 2 ص 154 وأعلام الدين: ص 305.
- 3- تحف العقول: ص 506، بحار الأنوار: ج 14 ص 309 ح 17.
- 4- سنن الدارمي: ج 1 ص 143 ح 549، مسند ابن حنبل: ج 8 ص 106 ح 21516.
- 5- أي فأنتم في الجهل بالأحكام الشرعيّة كالأعراب الذين قال الله فيهم: «الْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا... الْآيَةَ» والأعراب: سكّان البادية، لا واحد له، ويجمع على أعراب (لسان العرب: ج 1 ص 586 و 587).
- 6- المحاسن: ج 1 ص 356 ح 757 عن محمد بن مسلم، بحار الأنوار: ج 1 ص 214 ح 14.
- 7- المحاسن: ج 1 ص 356 ح 755 عن جابر وح 756 نحوه، مستطرفات السرائر: ص 157 ح 25 عن جابر وفيه «تتازعوا» بدل «سارعوا»، مشكاة الأنوار: ص 236 ح 673 عن الإمام الصادق عليه السلام، بحار الأنوار: ج 2 ص 146 ح 14.
- 8- المحاسن: ج 1 ص 358 ح 765 عن إسحاق بن عمّار، بحار الأنوار: ج 1 ص 213 ح 12 وراجع: السنن الكبرى: ج 6 ص 343.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانش را فراگیرید و به مردم بیاموزید. واجبات دین را یاد بگیرید و به مردم یاد دهید. قرآن را فراگیرید و به مردم بیاموزید که من، انسانی رفتنی ام و دانش به زودی جمع می گردد و فتنه ها آشکار می شود، تا آن جا که دو تن در فریضه ای اختلاف می کنند و کسی را نمی یابند تا میان آن دو داوری کند.

امام علی علیه السلام: لازم ترین دانش بر تو آن است که از عمل بدان، پرسیده می شوی.

عیسی علیه السلام: چگونه کسی که نشانه های دین را نمی شناسد، به بهشت برود؟

سنن الدارمی_ به نقل از ابو ذر_: پیامبر خدا به ما فرمان داد که در سه چیز بر ما چیره نگردند: به معروف فرمان دهیم، از منکر باز داریم و سنت ها را به مردم بیاموزیم.

امام باقر علیه السلام: در حلال و حرام، تفقه کنید، و گرنه شما نیز چون اعراب بادیه نشین خواهید بود.

امام باقر علیه السلام: در طلب دانش شتاب ورزید که سوگند به آن که جانم در دست اوست، یک حدیث در حلال و حرام که از مخبری راستگو می گیری، بهتر از دنیا و همه زر و سیم آن است.

امام صادق علیه السلام: کاش تازیانه هایی بر سر یارانم بود تا در حلال و حرام، تفقه می کردند!

علل الشرائع عن زراره ومحمد بن مسلم وبيد العجلي: قَالَ رَجُلٌ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ لِي ابْنًا قَدْ أَحَبَّ أَنْ يُسَأَلَكَ عَنِ حَلَالٍ وَحَرَامٍ، لَا يُسَأَلُكَ عَمَّا لَا يَعْنِيهِ؟ فَقَالَ: وَهَلْ يُسَأَلُ النَّاسُ عَنْ شَيْءٍ أَفْضَلَ مِنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ؟! (1)

ب _ ما يَنْبَغِي تَعَلُّمُهُ 5 / 4 مَعْرِفَةُ النَّفْسِ لِإِمَامِ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْمَعْرِفَةُ بِالنَّفْسِ أَنْفَعُ الْمَعْرِفَتَيْنِ. (2)

عنه عليه السلام: أَفْضَلُ الْمَعْرِفَةِ مَعْرِفَةُ الْإِنْسَانِ نَفْسَهُ. (3)

عنه عليه السلام: أَفْضَلُ الْحِكْمَةِ مَعْرِفَةُ الْإِنْسَانِ نَفْسَهُ وَوُقُوفُهُ عِنْدَ قَدْرِهِ. (4)

عنه عليه السلام: غَايَةُ الْمَعْرِفَةِ أَنْ يَعْرِفَ الْمَرْءُ نَفْسَهُ. (5)

عنه عليه السلام: مَعْرِفَةُ النَّفْسِ أَنْفَعُ الْمَعَارِفِ. (6)

عنه عليه السلام: أَفْضَلُ الْعَقْلِ مَعْرِفَةُ الْإِنْسَانِ نَفْسَهُ، فَمَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ عَقَلَ، وَمَنْ جَهَلَهَا ضَلَّ. (7)

عنه عليه السلام: كَفَى بِالْمَرْءِ مَعْرِفَةً أَنْ يَعْرِفَ نَفْسَهُ. (8)

-
- 1- .علل الشرائع: ص 394 ص 10 ، المحاسن: ج 1 ص 359 ح 768 عن يونس بن يعقوب عن أبيه ، بحار الأنوار: ج 1 ص 213 ح 9 .
 - 2- .غرر الحكم: ح 1675 .
 - 3- .غرر الحكم: ح 2935 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 118 ح 2638 .
 - 4- .غرر الحكم: ح 3105 .
 - 5- .غرر الحكم: ح 6365 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 348 ح 5911 .
 - 6- .غرر الحكم: ح 9865 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 486 ح 8990 وفيه «أكمل» بدل «أنفع» .
 - 7- .غرر الحكم: ح 3220 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 115 ح 2557 وفيه «المرء بنفسه» بدل «الإنسان نفسه» .
 - 8- .غرر الحكم: ح 7036 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 386 ح 6540 .

ب_ آنچه آموختنش شایسته است**5 / 4 خودشناسی**

علل الشرائع_ به نقل از زراره و محمد بن مسلم و بُرید عَجلی_-: مردی به امام صادق علیه السلام گفت: پسری دارم که دوست دارد از حلال و حرام از تو بپرسد. [آیا این چنین نیست که] از چیزهایی که به کارش نمی آید، می پرسد؟ فرمود: «آیا مردم از چیزی برتر از حلال و حرام می پرسند؟».

ب_ آنچه آموختنش شایسته است 4 / 5 خودشناسی امام علی علیه السلام: شناخت خود، سودمندترین دو شناخت 1 است.

امام علی علیه السلام: برترین شناخت، شناخت انسان به خویشتن است.

امام علی علیه السلام: برترین حکمت، شناخت انسان به خویشتن و اندازه خود را نگاه داشتن است.

امام علی علیه السلام: غایت شناخت، این است که آدمی خود را بشناسد.

امام علی علیه السلام: شناخت خود، سودمندترین شناخت است.

امام علی علیه السلام: برترین خرد، شناخت آدمی به خویش است. هرکه خود را شناخت، خرد ورزید و هرکه نشناخت، گم راه شد.

امام علی علیه السلام: در شناخت انسان، همین بس که خود را بشناسد.

عنه عليه السلام: مَنْ جَهَلَ نَفْسَهُ كَانَ بِغَيْرِ نَفْسِهِ أَجْهَلَ. (1)

عنه عليه السلام: مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَهُوَ لِغَيْرِهِ أَعْرَفُ. (2)

عنه عليه السلام: كَيْفَ يَعْرِفُ غَيْرَهُ مَنْ يَجْهَلُ نَفْسَهُ؟! (3)

عنه عليه السلام: لَا تَجْهَلْ نَفْسَكَ؛ فَإِنَّ الْجَاهِلَ مَعْرِفَةَ نَفْسِهِ جَاهِلٌ بِكُلِّ شَيْءٍ. (4)

عنه عليه السلام: عَجِبْتُ لِمَنْ يُنْشِدُ ضَالَّتَهُ وَقَدْ أَضَلَّ نَفْسَهُ فَلَا يَطْلُبُهَا! (5)

عنه عليه السلام: كَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلًا أَنْ يَجْهَلَ نَفْسَهُ. (6)

عنه عليه السلام: مَنْ لَمْ يَعْرِفْ نَفْسَهُ بَعُدَ عَنِ سَبِيلِ النَّجَاهِ، وَخَبَطَ فِي الضَّلَالِ وَالْجَهَالَاتِ. (7)

عنه عليه السلام: أَعْظَمُ الْجَهْلِ جَهْلُ الْإِنْسَانِ أَمْرَ نَفْسِهِ. (8)

عنه عليه السلام: مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ انْتَهَى إِلَى غَايَةِ كُلِّ مَعْرِفَةٍ وَعِلْمٍ. (9)

عنه عليه السلام: أَكْثَرُ النَّاسِ مَعْرِفَةً لِنَفْسِهِ أَخَوْفُهُمْ لِرَبِّهِ. (10)

عنه عليه السلام: عَجِبْتُ لِمَنْ يَجْهَلُ نَفْسَهُ كَيْفَ يَعْرِفُ رَبَّهُ! (11)

بحار الأنوار عن صحف إدريس عليه السلام: مَنْ عَرَفَ الْخَلْقَ عَرَفَ الْخَالِقَ، وَمَنْ عَرَفَ الرَّزْقَ عَرَفَ الرَّازِقَ، وَمَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ عَرَفَ رَبَّهُ.

(12)

1- غرر الحكم: ح 8624، عيون الحكم والمواعظ: ص 460 ح 8344.

2- غرر الحكم: ح 8758.

3- غرر الحكم: ح 6998، عيون الحكم والمواعظ: ص 383 ح 6467.

4- غرر الحكم: ح 10337، عيون الحكم والمواعظ: ص 524 ح 9547.

5- غرر الحكم: ح 6266، عيون الحكم والمواعظ: ص 329 ح 5649.

6- غرر الحكم: ح 7037، عيون الحكم والمواعظ: ص 386 ح 6541.

7- غرر الحكم: ح 9034.

8- غرر الحكم: ح 2936، عيون الحكم والمواعظ: ص 118 ح 2639 وليس في «أمر».

9- غرر الحكم: ح 8949، عيون الحكم والمواعظ: ص 434 ح 7486.

- 10- .غزر الحكم : ح 3126 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 112 ح 2438 .
- 11- .غزر الحكم : ح 6270 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 329 ح 5639 .
- 12- .بحار الأنوار : ج 95 ص 456 .

امام علی علیه السلام: هرکس خود را شناسد، به غیر خود نادان تر باشد.

امام علی علیه السلام: آن که خود را بشناسد، به غیر خود، آگاه تر است.

امام علی علیه السلام: چگونه کسی که خود را نمی شناسد، غیر خود را بشناسد؟

امام علی علیه السلام: از شناخت خود، غافل مباش که نادان به خوبی ش، به هر چیزی نادان است.

امام علی علیه السلام: در شگفتی از کسی که در پی گم شده اش می گردد، ولی خود را گم کرده و آن را نمی جوید!

امام علی علیه السلام: در نادانی آدمی همین بس که خود را شناسد.

امام علی علیه السلام: کسی که خویش را شناسد، از راه نجات، دور افتد و در گم راهی و نادانی ها در افتد.

امام علی علیه السلام: بزرگ ترین نادانی، نادانی انسان به کار خویش است.

امام علی علیه السلام: آن که خود را بشناسد، به غایت هر شناخت و دانشی رسیده است.

امام علی علیه السلام: آگاه ترین مردم به خود، بیمناک ترین آنها از پروردگارش است.

امام علی علیه السلام: در شگفتی از کسی که خود را نمی شناسد، چگونه پروردگارش را می شناسد؟

بحار الأنوار: در صفح ادریس است: «هرکس آفریده را شناخت، آفریدگار را شناخت و هرکس روزی را شناخت، روزی رسان را شناخت و هرکس خویش را شناخت، پروردگارش را شناخت».

الإمام الرضا عليه السلام: أَفْضَلُ الْعَقْلِ مَعْرِفَةُ الْإِنْسَانِ نَفْسَهُ. (1)

5 / 5 عُلُومُ أَهْلِ الْبَيْتِ مَعَانِي الْأَخْبَارِ عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحِ الْهَرَوِيِّ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْيَا أَمْرَنَا . فَقُلْتُ لَهُ: فَكَيْفَ يُحْيِي أَمْرَكُمْ؟ قَالَ: يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَيُعَلِّمُهَا النَّاسَ؛ فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا. (2)

5 / 6 مَا يَزِيدُ فِي الْعَمَلِ وَالصَّلَاحِ إِمَامٌ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَحْمَدُ الْعِلْمِ عَاقِبَةٌ مَا زَادَ فِي عَمَلِكَ فِي الْعَاجِلِ، وَأَزَلَّكَ فِي الْآجِلِ. (3)

عنه عليه السلام: أَشْرَفُ الْعِلْمِ مَا ظَهَرَ فِي الْجَوَارِحِ وَالْأَرْكَانِ. (4)

عنه عليه السلام: أَوْضَعُ الْعِلْمِ مَا وَقَفَ عَلَى اللِّسَانِ، وَأَرْفَعُهُ مَا ظَهَرَ فِي الْجَوَارِحِ وَالْأَرْكَانِ. (5)

عنه عليه السلام: خَيْرُ الْعُلُومِ مَا أَصْلَحَكَ. (6)

-
- 1- العُدَدُ الْقَوِيَّةُ: ص 292 ح 18، نزهة الناظر: ص 44 ح 7 عن الإمام عليّ عليه السلام، بحار الأنوار: ج 78 ص 352 ح 9.
 - 2- معاني الأخبار: ص 180 ح 1، عيون أخبار الرضا: ج 1 ص 307 ح 69، بحار الأنوار: ج 2 ص 30 ح 13.
 - 3- غرر الحكم: ح 3338، عيون الحكم والمواعظ: ص 114 ح 2522.
 - 4- غرر الحكم: ح 3117، عيون الحكم والمواعظ: ص 121 ح 2759.
 - 5- نهج البلاغة: الحكمة 92، غرر الحكم: ح 3118 وفيه صدره، بحار الأنوار: ج 2 ص 56 ح 35؛ ربيع الأبرار: ج 3 ص 206 وفيه «الجوانح» بدل «الجوارح».
 - 6- غرر الحكم: ح 4962، عيون الحكم والمواعظ: ص 240 ح 4584.

5 / 5 دانش های اهل بیت

5 / 6 آنچه خوبی و درستی را می افزاید

امام رضا علیه السلام: برترین خرد، شناخت آدمی از خویش است.

5 / 5 دانش های اهل بیت معانی الأخبار به نقل از عبدالسلام بن صالح هروی: شنیدم که ام‌ام‌رض‌ا علیه السلام می فرماید: «خدا پیامرزد بنده ای را که امر ما را زنده کند». گفتم: چگونه امر شما را زنده کند؟ فرمود: «دانش های ما را فرا گیرد و به مردم بیاموزد. زیرا اگر مردم، زیبایی های سخنان ما را می دانستند، از ما پیروی می کردند».

5 / 6 آنچه خوبی و درستی را می افزاید امام علی علیه السلام: نیک فرجام ترین دانش، آن است که در دنیای زودگذر، عملت را و در آخرت، نزدیکی ات [به خدا] را بیفزاید.

امام علی علیه السلام: شریف ترین دانش، آن است که در اعضا و جوارح تو پدیدار شود.

امام علی علیه السلام: پست ترین دانش، آن است که از زیانت در نگذرد و والاترین دانش، آن است که در اعضا و جوارح، پدیدار گردد.

امام علی علیه السلام: بهترین دانش، آن است که تو را به صلاح آورد.

عنه عليه السلام: خَيْرُ الْعِلْمِ مَا أَصْلَحَتْ بِهِ رَشَادَكَ، وَشَرُّهُ مَا أَفْسَدَتْ بِهِ مَعَادَكَ. (1)

الإمام زين العابدين عليه السلام بعد الطَّلَبِ مِنَ اللَّهِ أَشْيَاءَ لِنَفْسِهِ عَلَى الشَّيْطَانِ -: ... اللَّهُمَّ وَعِظْ بِذَلِكَ مَنْ شَهِدَ لَكَ بِالرُّبُوبِيَّةِ، وَأَخْلَصَ لَكَ بِالْوَحْدَانِيَّةِ، وَعَادَاهُ لَكَ بِحَقِيقَةِ الْعُبُودِيَّةِ، وَاسْتَظْهَرَ بِكَ عَلَيْهِ فِي مَعْرِفَةِ الْعُلُومِ الرَّبَّانِيَّةِ. (2)

الإمام الباقر عليه السلام: اعْلَمْ أَنَّهُ لَا عِلْمَ كَطَلَبِ السَّلَامَةِ، وَلَا سَلَامَةَ كَسَلَامَةِ الْقَلْبِ. (3)

تنبيه الخواطر: رَوَى عَنِ الْإِمَامِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ لِبَعْضِ تَلَامِيذِهِ: أَيُّ شَيْءٍ تَعَلَّمْتَ مِنِّي؟ قَالَ لَهُ: يَا مَوْلَايَ، ثَمَانُ مَسَائِلَ، قَالَ لَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فَصَّهَا عَلَيَّ لِأَعْرِفَهَا. قَالَ: الْأُولَى: رَأَيْتُ كُلَّ مَحْبُوبٍ يُفَارِقُ عِنْدَ الْمَوْتِ حَبِيبَهُ فَصَرَفَتْ هِمَّتِي إِلَى مَا لَا يُفَارِقُنِي بَلْ يُؤْنِسُنِي فِي وَحْدَتِي، وَهُوَ فِعْلُ الْخَيْرِ. فَقَالَ: أَحْسَنْتَ وَاللَّهِ. الثَّانِيَةُ: رَأَيْتُ قَوْمًا يَقْرُونَ بِالْحَسَبِ وَآخَرِينَ بِالْمَالِ وَالْوَلَدِ وَإِذَا ذَلِكَ لَا فَخْرَ، وَرَأَيْتُ الْفَخْرَ الْعَظِيمَ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ» (4) فَاجْتَهَدْتُ أَنْ أَكُونَ عِنْدَهُ كَرِيمًا. قَالَ: أَحْسَنْتَ وَاللَّهِ. الثَّلَاثَةُ: رَأَيْتُ لَهْوَ النَّاسِ وَطَرَبَهُمْ، وَسَمِعْتُ قَوْلَهُ تَعَالَى: «وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ * فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ». (5) فَاجْتَهَدْتُ فِي صَرْفِ الْهَوَىٰ عَنِ نَفْسِي حَتَّى اسْتَقَرَّتْ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ تَعَالَى. قَالَ: أَحْسَنْتَ وَاللَّهِ. الرَّابِعَةُ: رَأَيْتُ كُلَّ مَنْ وَجَدَ شَيْئًا يَكْرُمُ عِنْدَهُ اجْتَهَدْتُ فِي حِفْظِهِ، وَسَمِعْتُ قَوْلَهُ سُبحَانَهُ يَقُولُ: «مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضْعِفُهُ لَهُ وَ لَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ» (6) فَأَحْبَبْتُ الْمُضَاعَفَةَ وَلَمْ أَرِ أَحْفَظَ مِمَّا يَكُونُ عِنْدَهُ، فَكُلَّمَا وَجَدْتُ شَيْئًا يَكْرُمُ عِنْدِي وَجَّهْتُ بِهِ إِلَيْهِ لِيَكُونَ لِي دُخْرًا إِلَى وَقْتِ حَاجَتِي إِلَيْهِ. قَالَ: أَحْسَنْتَ وَاللَّهِ. الْخَامِسَةُ: رَأَيْتُ حَسَدَ النَّاسِ بَعْضِهِمْ لِبَعْضٍ فِي الرِّزْقِ، وَسَمِعْتُ قَوْلَهُ تَعَالَى: «نَحْنُ قَسَدْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سَخِرِيًّا وَرَحِمْتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ» (7)، فَمَا حَسَدْتُ أَحَدًا وَلَا أَسِيفْتُ عَلَى مَا فَاتَنِي. قَالَ: أَحْسَنْتَ وَاللَّهِ. السَّادِسَةُ: رَأَيْتُ عِدَاوَةَ بَعْضِهِمْ لِبَعْضٍ فِي دَارِ الدُّنْيَا وَالْحَزَازَاتِ الَّتِي فِي صُدُورِهِمْ، وَسَمِعْتُ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: «إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا» (8) فَاسْتَعَلْتُ بِعِدَاوَةِ الشَّيْطَانِ عَنِ عِدَاوَةِ غَيْرِهِ. قَالَ: أَحْسَنْتَ وَاللَّهِ. السَّابِعَةُ: رَأَيْتُ كَدْحَ النَّاسِ وَاجْتِهَادَهُمْ فِي طَلَبِ الرِّزْقِ، وَسَمِعْتُ قَوْلَهُ تَعَالَى: «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ * مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونَ * إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ» (9) فَعَلِمْتُ أَنَّ وَعْدَهُ وَقَوْلَهُ صِدْقٌ فَسَكَنْتُ إِلَى وَعْدِهِ وَرَضِيْتُ بِقَوْلِهِ، وَاسْتَعَلْتُ بِمَا لَهُ عَلَيَّ عَمَّا لِي عِنْدَهُ. قَالَ: أَحْسَنْتَ وَاللَّهِ. الثَّمَانِيَةُ: رَأَيْتُ قَوْمًا يَتَّكِلُونَ عَلَى صِدْحَةِ أِبْدَانِهِمْ وَقَوْمًا عَلَى كَثْرَةِ أَمْوَالِهِمْ، وَقَوْمًا عَلَى خَلْقِ مِثْلِهِمْ، وَسَمِعْتُ قَوْلَهُ تَعَالَى: «وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا * وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ» (10) فَاتَّكَلْتُ عَلَى اللَّهِ وَزَالَ اتِّكَالِي عَلَى غَيْرِهِ. فَقَالَ لَهُ: وَاللَّهِ إِنَّ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَالزَّبُورَ وَالْفُرْقَانَ وَسَائِرَ الْكُتُبِ تَرَجُّعٌ إِلَى هَذِهِ الثَّمَانِ الْمَسَائِلِ. (11)

1- غرر الحكم: ح 5023، عيون الحكم والمواعظ: ص 238 ح 4535.

2- الصحيفه السجاديّه: ص 74 الدعاء 17، المصباح للكفعمي: ص 311.

3- تحف العقول: ص 286، بحار الأنوار: ج 78 ص 164 ح 1.

4- الحجرات: 13.

5- النازعات: 40 و 41.

6- الحديد: 11.

- 7- .الزخرف : 32 .
- 8- .. فاطر : 6 .
- 9- .الذاريات : 56_58 .
- 10- .الطلاق : 2 و 3 .
- 11- .تنبيه الخواطر : ج 1 ص 303 و 304 ، إرشاد القلوب : ص 187 ، المواعظ العددية : ص 342 .

امام علی علیه السلام: بهترین دانش، آن است که هدایت را سامان دهد و بدترین دانش، آن است که معادت را تباه کند.

امام زین العابدین علیه السلام بعد از آن که بر ضد شیطان، چیزهایی را از خدای عز و جلد درخواست کرده بود: خدایا! و این (دعا) را شامل هر کسی بفرما که به پروردگاری تو گواهی می دهد و در یگانه شناختن تو اخلاص می ورزد، و با حقیقت بندگی تو با او (شیطان) دشمنی می کند و برای دریافت علوم ربّانی از تو علیه او یاری جسته است.

امام باقر علیه السلام: بدان که دانشی چون جستجوی سلامت نباشد و سلامتی مانند سلامت دل نباشد.

تنبيه الخواطر: از امام صادق علیه السلام روایت شده است که به یکی از شاگردانش فرمود: «چه چیز از من فرا گرفتی؟». گفت: ای سرور من! هشت مسئله یاد گرفتم. فرمود: «باز گو تا بدانم». گفت: نخست، دیدم هر دوستی، هنگام مرگ، از دوستدارش جدا می شود. پس همتم را مصروف چیزی کردم که از من جدا نمی گردد و بلکه در تنهایی ام با من انس می گیرد که همان، کار نیک است. فرمود: «به خدا سوگند، نیکو گفتمی!». [گفت: دوم، دیدم گروهی به حسب و نسب، و گروهی به مال و فرزند می نازند، حال آن که در اینها فخر و بزرگی نیست؛ بلکه افتخار بزرگ را در گفته خدای متعال دیدم: «کریم ترین شما، باتقواترین شماست»، پس کوشیدم که نزد او کریم باشم. فرمود: «به خدا سوگند، نیکو گفتمی!». [گفت: سوم، به بازی و شادی مردم نگرستم و گفته خدای متعال را شنیدم: «و اما آن کس که از ایستادن در پیشگاه پروردگارش بهراسد و نفس خود را از هوا باز دارد، بی گمان، جایگاهش بهشت است». پس در دور کردن هوای نفسم کوشیدم، تا آن که بر اطاعت خداوند، قرار یافت. فرمود: «به خدا سوگند، نیکو گفتمی!». [گفت: چهارم، دیدم هر کس چیزی را بیابد که نزدش عزیز است، در نگهداری اش می کوشد و سخن خدای سبحان را شنیدم که می فرماید: «کیست که به خدا، وام نیکو دهد تا وی، آن را دو چندان کند و برایش پاداشی ارجمند باشد؟»، پس دوستدار این دو چندان گشتن شدم و از او ننگه دارنده تر بر چیزهای نزد او نیافتم. پس هر چه می یافتم که نزدم عزیز می نمود، به سوی وی فرستادم، تا ذخیره ای در روز نیازم بدان باشد. فرمود: «به خدا سوگند، نیکو گفتمی!». [گفت: پنجم، دیدم مردم در رزق و روزی به یکدیگر حسد می ورزند و گفته خدای متعال را شنیدم که می فرماید: «ما معیشت دنیایشان را میان آنان تقسیم کردیم و برخی را بر برخی دیگر به مرتبه هایی برتر داشتیم، تا بعضی از آنان، بعضی دیگر را به خدمت گیرند؛ و رحمت پروردگارت از آنچه آنان گرد می آورند، بهتر است»، پس به کسی حسادت نکردم و بر آنچه از دستم رفت، غصّه نخوردم. فرمود: «به خدا سوگند، نیکو گفتمی!». [گفت: ششم، دیدم برخی به برخی دیگر در سرای دنیا دشمنی می ورزند و کینه هایی در سینه نهان دارند و گفته خدای متعال را شنیدم که می فرماید: «شیطان، دشمن شماست. پس او را دشمن بدارید»، پس به دشمنی با شیطان از دشمنی غیر او سرگرم شدم. فرمود: «به خدا سوگند، نیکو گفتمی!». [گفت: هفتم، دیدم مردم در پی روزی در تلاش و زحمت اند و گفته خدای متعال را شنیدم که می فرماید: «و جن و انس را نیافریدم، جز برای این که مرا عبادت کنند. از آنها روزی نمی خواهم و نمی خواهم که به من غذا دهند. بی گمان، خداوند، روزی دهنده ای نیرومند و استوار است»، پس دانستم که وعده و گفته اش راست است. پس به وعده اش آرامش یافتم و به گفته اش خشنود گشتم و به جای آن که به آنچه برای من نزد اوست، بپردازم، به آنچه برای او بر من است، مشغول شدم. فرمود: «به خدا سوگند، نیکو گفتمی!». [گفت: هشتم، دیدم گروهی بر تن درستی پیکرهایشان و گروهی بر فراوانی اموالشان و گروهی بر آفریدگانی همچون خود، تکیه می کنند و سخن خدای متعال را شنیدم که می فرماید: «هر کس تقوا بورزد، [خدا] برایش راه برون رفتنی قرار می دهد و وی را از جایی که گمان نمی برد، روزی می دهد و هر کس بر خداوند توکل کند، همو وی را بس باشد»، پس بر خدا تکیه کردم و تکیه ام بر غیر او از میان رفت. فرمود: «به خدا سوگند که [تعلیمات] تورات و انجیل و زبور و قرآن و دیگر کتاب ها به همین هشت مسئله باز می گردند!».

الإمام الكاظم عليه السلام: أَوْلَى الْعِلْمِ بِكَ مَا لَا يَصْلُحُ لَكَ الْعَمَلُ إِلَّا بِهِ ، وَأَوْجِبُ الْعِلْمَ عَلَيْكَ مَا أَنْتَ مَسْئُولٌ عَنِ الْعَمَلِ بِهِ ، وَالزَّمُّ الْعِلْمَ لَكَ مَا دَلَّكَ عَلَى صَدَاحِ قَلْبِكَ ، وَأَظْهَرَ لَكَ فُسَادَهُ ، وَأَحْمَدُ الْعِلْمَ عَاقِبَةً مَا زَادَكَ فِي عَمَلِكَ الْعَاجِلِ ، فَلَا تَشْغَلَنَّ بِعِلْمٍ مَا لَا يَضُرُّكَ جَهْلُهُ ، وَلَا تَغْفُلَنَّ عَنِ عِلْمٍ مَا يَزِيدُ فِي جَهْلِكَ تَرْكُهُ. (1)

7/5 ما يَنْفَعُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ خَيْرُ الْعِلْمِ مَا نَفَعَ. (2)

-
- 1- عدّه الداعى : ص 68 ، تنبيه الخواطر : ج 2 ص 154 عن الإمام عليّ عليه السلام ، أعلام الدين : ص 305 ، بحار الأنوار : ج 78 ص 333 ح 9 وراجع: نزّه الناظر : ص 122 ح 3 .
- 2- تنبيه الخواطر : ج 2 ص 32 عن عقبه بن عامر ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 4 ص 402 ح 5868 ، الأمالي ، الصدوق : ص 576 ح 788 كلاهما عن أبي الصباح الكناني عن الإمام الصادق عليه السلام ، غرر الحكم : ح 4951 عن الإمام عليّ عليه السلام .

5 / 7 آنچه سود می بخشد

امام کاظم علیه السلام: مقدم ترین دانش برای تو آن است که عملت ، جز بدان سامان نپذیرد و واجب ترین دانش برای تو آن است که از عمل به آن پرسیده می شوی و لازم ترین دانش برای تو آن است که به صلاح قلبت ، ره بنماید و تباهی اش را برایت روشن سازد و نیک فرجام ترین دانش ، آن است که در عمل زودگذر تو بیفزاید . پس به دانشی که ندانستنتش زیانی به تو نمی رساند ، سرگرم مشو و از دانشی که رها کردنش بر نادانی تو می افزاید ، غافل مشو .

5 / 7 آنچه سود می بخشد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : بهترین دانش ، آن است که سود بخشد .

الإمام عليّ عليه السلام لَمَّا سَأَلَهُ هَمَّامٌ عَنْ صِفَةِ الْمُتَّقِينَ -: غَضُّوا أَبْصَارَهُمْ عَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ، وَوَقَفُوا أَسْمَاعَهُمْ عَلَى الْعِلْمِ النَّافِعِ لَهُمْ .
(1)

الإمام الصادق عليه السلام في تفسير الصناعات -: ... كَذَلِكَ السَّكِينُ وَالسَّيْفُ وَالرَّمْحُ وَالْقَوْسُ وَغَيْرُ ذَلِكَ مِنْ وُجُوهِ الْآلَةِ الَّتِي قَدْ تُصَرَّفُ إِلَى جِهَاتِ الصَّلَاحِ وَجِهَاتِ الْفَسَادِ وَتَكُونُ آلَةً وَمَعُونَةً عَلَيْهِمَا ، فَلَا بَأْسَ بِتَعْلِيمِهِ وَتَعَلُّمِهِ وَأَخْذِ الْأَجْرِ عَلَيْهِ وَفِيهِ وَالْعَمَلِ بِهِ وَفِيهِ لِمَنْ كَانَ لَهُ فِيهِ جِهَاتُ الصَّلَاحِ مِنْ جَمِيعِ الْخَلَائِقِ وَمُحَرَّمٌ عَلَيْهِمْ فِيهِ تَصْرِيْفُهُ إِلَى جِهَاتِ الْفَسَادِ وَالْمَضَارِّ ، فَلَيْسَ عَلَى الْعَالِمِ وَالْمُتَعَلِّمِ إِثْمٌ وَلَا وِزْرٌ ؛ لِمَا فِيهِ مِنَ الرَّجْحَانِ فِي مَنَافِعِ جِهَاتِ صِلَاحِهِمْ وَقِيَامِهِمْ بِهِ وَبِقَائِهِمْ ، وَإِنَّمَا الْإِثْمُ وَالْوِزْرُ عَلَى الْمُتَصَرِّفِ بِهَا فِي وُجُوهِ الْفَسَادِ وَالْحَرَامِ . (2)

راجع : ج 2 ص 348 ح 1549 .

8 / 5 مِنْ كُلِّ عِلْمٍ أَحْسَنُهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : الْعِلْمُ أَكْثَرُ مِنْ أَنْ يُحْصَى ، فَخُذْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ أَحْسَنَهُ . (3)

الإمام عليّ عليه السلام : الْعِلْمُ أَكْثَرُ مِنْ أَنْ يُحَاطَ بِهِ ، فَخُذُوا مِنْ كُلِّ عِلْمٍ أَحْسَنَهُ . (4)

عنه عليه السلام : خُذُوا مِنْ كُلِّ عِلْمٍ أَحْسَنَهُ ، فَإِنَّ النَّحْلَ يَأْكُلُ مِنْ كُلِّ زَهْرٍ أَزْيَنَهُ ، فَيَتَوَلَّدُ مِنْهُ جَوْهَرَانِ نَفِيسَانِ : أَحَدُهُمَا فِيهِ شَيْءٌ فَنَاءٌ لِلنَّاسِ ، وَالْآخَرُ يُسْتَضَاءُ بِهِ . (5)

1- نهج البلاغه : الخطبة 193 ، التمهيد : ص 71 ح 170 ، روضه الواعظين : ص 480 ، بحار الأنوار : ج 67 ص 315 ح 50 .

2- تحف العقول : ص 335 ، بحار الأنوار : ج 103 ص 48 ح 11 وراجع : منيه المرید : ص 379 وكنز الفوائد : ج 2 ص 107 وص 109 والمواعظ العددية : ص 217 .

3- كنز الفوائد : ج 2 ص 31 ، تنبيه الخواطر : ج 2 ص 15 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 219 ح 50 .

4- غرر الحكم : ح 1819 وح 2174 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 54 ح 1404 .

5- غرر الحكم : ح 5082 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 243 ح 4623 وفيه «فتولّد» بدل «فيتولّد» .

5 / 8 از هر دانشی ، نیکوترینش

امام علی علیه السلام هنگامی که هم‌ام از وی درباره ویژگی های پرهیزگاران پرسید: دیدگان خویش را از آنچه خدا برایشان حرام کرده بود، فرو انداختند و به دانشی که برای آنها سودمند بود، گوش سپردند.

امام صادق علیه السلام در بیان شغل ها و صنایع: . . . همین گونه است کارد و شمشیر و نیزه و کمان و ابزار و آلات دیگر که استفاده در صلاح و فساد را دارند. اشکالی در یاد دادن و یاد گرفتن و مزد گرفتن بر آن و در آن نیست و کاربردشان در جهت صلاح برای همه مردم، مباح است و کاربرد آن در جهت فساد و زیان، بر آنان حرام است. پس بر آموزنده و فراگیرنده، گناه و وبالی نیست؛ چون کاربرد آنها در جهات صلاح بر کاربردهای دیگرشان غلبه دارد و در جهت استفاده مردم و استواری و بقای آنان است و گناه و وبال، [فقط] گردنگیر کسی است که آنها را در جهت فساد و حرام به کار می گیرد.

ر. ک: ج 2 ص 349 ح 1549.

5 / 8 از هر دانشی ، نیکوترینش پیامبر خدا صلی الله علیه و آله دانش، بیش از آن است که به شمار در آید. پس، از هر چیز، نیکوترینش را برگیر.

امام علی علیه السلام: دانش، فراوان تر از آن است که بدان احاطه شود. پس، از هر دانشی نیکوترینش را برگیرید.

امام علی علیه السلام: از هر دانشی نیکوترینش را برگیرید که زنبور عسل، از هر شکوفه ای زیباترینش را می خورد. از این رو، دو گوهر گران بها از آن زاده می شود: یکی (عسل) برای مردم شفاسست و از دیگری (موم) روشنایی می گیرند.

راجع: ص 76 (رعايه الأهم فالأهم).

5 / 9 اللُّغَاتُ الْمُخْتَلَفُهُ كُنَزُ الْعَمَّالِ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ: أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنْ أَتَعَلَّمَ السُّرْيَانِيَّةَ. (1)

المعجم الكبير عن زيد بن ثابت: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِنَّهُ يَأْتِينِي كُتُبٌ مِنَ النَّاسِ وَلَا أَحِبُّ أَنْ يَقْرَأَهَا كُلُّ أَحَدٍ، فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَتَعَلَّمَ كِتَابَ السُّرْيَانِيَّةِ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، فَتَعَلَّمْتُهَا فِي سَبْعِ عَشْرَةَ. (2)

سنن الترمذى عن زيد بن ثابت: أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنْ أَتَعَلَّمَ لَهُ كِتَابَ يَهُودَ. قَالَ: إِنِّي وَاللَّهِ مَا آمَنْ يَهُودَ عَلَى كِتَابٍ. قَالَ: فَمَا مَرَّ بِي نِصْفُ شَهْرٍ حَتَّى تَعَلَّمْتُهُ لَهُ. قَالَ: فَلَمَّا تَعَلَّمْتُهُ كَانَ إِذَا كَتَبَ إِلَى يَهُودَ كَتَبْتُ إِلَيْهِمْ، وَإِذَا كَتَبُوا إِلَيْهِ قَرَأْتُ لَهُ كِتَابَهُمْ. (3)

1- سنن الترمذى: ج 5 ص 68 ح 2715.

2- المعجم الكبير: ج 5 ص 155 ح 4927 و 4928 نحوه، كنز العمال: ج 13 ص 396 ح 37059 نقلاً عن أبي داود فى المصاحف وراجع: مسند ابن حنبل: ج 8 ص 139 ح 21643 والمستدرک على الصحيحين: ج 3 ص 477 ح 5781 ومنه المرید: ص 381.

3- سنن الترمذى: ج 5 ص 67 ح 2715، سنن أبى داود: ج 3 ص 318 ح 3645 نحوه.

5 / 9 زبان های گوناگون

ر. ک: ص 77 (رعایت اولویت ها).

9/5 زبان های گوناگونکنز العمّال_ به نقل از زید بن ثابت_: پیامبر خدا به من فرمان داد تا زبان سریانی را یاد بگیرم.

المعجم الكبير_ به نقل از زید بن ثابت_: پیامبر خدا به من فرمود: «نامه هایی برای من می آید که دوست ندارم هرکسی آنها را بخواند. آیا می توانی نوشتن سریانی را یاد بگیری؟». گفتم: بلی. پس آن را در هفده روز یاد گرفتم.

سنن الترمذی_ به نقل از زید بن ثابت_: پیامبر خدا به من فرمان داد که نوشتن یهود را یاد بگیرم. فرمود: «به خدا سوگند، من یهود را بر هیچ نوشته ای قابل اعتماد نمی دانم». هنوز نیمی از ماه نگذشته بود که آن زبان را برای او فرا گرفتم. چون آموختم، هرگاه پیامبر صلی الله علیه و آله به یهود نامه می نوشت، من آن را می نوشتم و چون یهود به پیامبر صلی الله علیه و آله نامه می نوشتند، من نامه آنها را برای وی می خواندم.

ج - ما يَحْرُمُ تَعَلُّمُهُ 5 / 10 ما يُؤَدِّي إِلَى الْفَسَادِ الْإِمَامِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: شَرُّ الْعِلْمِ مَا أَفْسَدَتْ بِهِ رِشَادَكَ. (1)

عنه عليه السلام: رَبِّ عِلْمٍ أَدَّى إِلَى مَضَلَّتِكَ. (2)

عنه عليه السلام: رَبِّ مَعْرِفَةٍ أَدَّتْ إِلَى تَضَلِيلٍ. (3)

عنه عليه السلام: رَبِّ عَالِمٍ قَتَلَهُ عِلْمُهُ. (4)

عنه عليه السلام: كُلُّ عِلْمٍ لَا يُؤَيِّدُهُ عَقْلٌ، مَضَلَّةٌ. (5)

الإمام الصادق عليه السلام - في تفسير الصناعات -: ما يكون منه وفيه الفساد محضاً، ولا يكون فيه ولا منه شيءٌ من وجوه الصلح فحرامٌ تعليمُهُ وتعلُّمُهُ والعمَلُ بِهِ وأخذُ الأجرِ عَلَيْهِ، وجميعُ التقلُّبِ فِيهِ مِنْ جَمِيعِ وَجُوهِ الْحَرَكَاتِ كُلِّهَا. (6)

11 / 5 علم النجوم رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ اقْتَبَسَ عِلْمًا مِنَ النُّجُومِ، اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ السَّحْرِ زَادًا زَادًا. (7)

1- غرر الحكم: ح 5694، عيون الحكم والمواعظ: ص 294 ح 5256.

2- غرر الحكم: ح 5352، عيون الحكم والمواعظ: ص 267 ح 4904.

3- غرر الحكم: ح 5349، عيون الحكم والمواعظ: ص 265 ح 4836.

4- غرر الحكم: ح 5300، عيون الحكم والمواعظ: ص 266 ح 4852.

5- غرر الحكم: ح 6869، عيون الحكم والمواعظ: ص 376 ح 6345.

6- تحف العقول: ص 335، بحار الأنوار: ج 103 ص 48 ح 11.

7- سنن أبي داود: ج 4 ص 16 ح 3905، سنن ابن ماجه: ج 2 ص 1228 ح 3726، مسند ابن حنبل: ج 1 ص 488 ح 2000 و ص

667 ح 2841 نحوه، السنن الكبرى: ج 8 ص 238 ح 16513، جامع بيان العلم وفضله: ج 2 ص 39 كلِّها عن ابن عباس؛

بحار الأنوار: ج 58 ص 277 ح 76.

ج_ آنچه آموختنش حرام است

5 / 10 آنچه به فساد می انجامد

5 / 11 علم نجوم

اشاره

ج_ آنچه آموختنش حرام است 5 / 10 آنچه به فساد می انجامد امام علی علیه السلام: بدترین دانش، آن است که هدایت را بدان تباه کنی .

امام علی علیه السلام: بسی دانش که به گم راهی ات می انجامد!

امام علی علیه السلام: بسی شناخت که به گم راهی می کشاند!

امام علی علیه السلام: بسی دانشمند که دانشش وی را کشته است!

امام علی علیه السلام: هر دانشی که خرد تأییدش نکند، مایه گم راهی است .

امام صادق علیه السلام_ در تفسیر صنعت ها _: آنچه از آن و در آن، فقط فساد است و هیچ اثری از صلاح در آن و از آن نباشد، یاد دادن و یاد گرفتن و عمل به آن و مزد گرفتن بر آن و همه تصرفات دیگر، از هر نوع که باشد، حرام است .

5 / 11 علم نجوم پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس دانشی درباره ستارگان فرا بگیرد، شاخه ای از سحر آموخته است؛ هرچه بیش، بیشتر .

عنه صلى الله عليه وآله: أخاف على أمتي بعدى ثلاثاً: حيف الأئمة، وإيمان بالنجوم، وتكذيب القدر. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: إن الله قد طهر هذه القرية من الشرك إن لم تضلهم النجوم. (2)

الإمام علي عليه السلام: أيها الناس! إياكم وتعلم النجوم، إلا ما يهتدى به في بر أو بحر، فإنها تدعو إلى الكهانة، والمنجّم كالكاهن، والكاهن كالساحر، والساحر كالكافر، والكافر في النار. (3)

الإمام الحسين عليه السلام: لما افتتح رسول الله صلى الله عليه وآله خيبر... نهى عن خصال تسعه: ... وعن النظر في النجوم. (4)

الإمام الصادق عليه السلام: في جواب الرنديق لما قال له: ما تقول في علم النجوم؟: هو علم قلت منافعهُ وكثرت مضرّاتهُ، لأنّه لا يدفع به المقدور ولا يتقى به المحذور، إن أخبر المنجم بالبلاء لم ينجه التحرز من القضاء، وإن أخبر هو بخير لم يستطع تعجيله، وإن حدث به سوء لم يمكنه صرفه، والمنجم يضاد الله في علمه بزعمه أنه يرُد قضاء الله عن خلقه. (5)

الخصال عن نصر بن قابوس: سمعت أبا عبد الله عليه السلام يقول: المنجم ملعون، والكاهن ملعون... وقال عليه السلام: المنجم كالكاهن، والكاهن كالساحر، والساحر كالكافر، والكافر في النار. (6)

- 1- جامع بيان العلم وفضله: ج 2 ص 39 عن أبي محجن، كنز العمال: ج 6 ص 15 ح 14632.
- 2- مسند أبي يعلى: ج 6 ص 150 ح 6683، جامع بيان العلم وفضله: ج 2 ص 39 كلاهما عن العباس بن عبدالمطلب، كنز العمال: ج 3 ص 636 ح 8274.
- 3- نهج البلاغه: الخطبة 79، الاحتجاج: ج 1 ص 561 ح 136، بحار الأنوار: ج 33 ص 362 ح 596.
- 4- الخصال: ص 418 ح 10 عن القاسم بن عبد الرحمن الأنصاري عن الإمام الباقر عن أبيه عليهما السلام، بحار الأنوار: ج 103 ص 44 ح 8؛ المعجم الأوسط: ج 8 ص 131 ح 8182 عن أبي هريره وليس فيه صدره.
- 5- الاحتجاج: ج 2 ص 242، بحار الأنوار: ج 10 ص 183.
- 6- الخصال: ص 297 ح 67، بحار الأنوار: ج 58 ص 226 ح 7.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پس از خود، از سه چیز بر ائمتّم می ترسم: ستم فرمان روایان، ایمان به ستارگان و دروغ پنداشتن قَدَر .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند، این شهر را از شرک، پاک فرموده است، اگر ستارگان، آنها را گم راه نکنند .

امام علی علیه السلام: ای مردم! زنهار از فراگیری نجوم، جز آن اندازه که در خشکی و دریا بدان راهیابی می کنند؛ زیرا نجوم به کهنات، فرا می خواند و منجّم، چون کاهن است و کاهن، چون ساحر و ساحر، چون کافر و کافر، در آتش است .

امام حسین علیه السلام: پیامبر خدا زمانی که خیبر را فتح نمود...، از نه کار باز داشت: ... و از نگریستن به ستارگان .

امام صادق علیه السلام در پاسخ غیر مسلمانی که از ایشان، درباره ستاره شناسی پرسیده بود: دانشی است که منافعش اندک و زیان هایش فراوان است؛ زیرا با آن، نه می توان مقدمات را دور کرد و نه از محذورات، حذر کرد . اگر منجّم از بلا خیر دهد، پرهیز، وی را از سرنوشتش نمی رهازد و اگر به امر خیری خبر دهد، نمی تواند آن را جلو بیندازد و اگر حادثه بدی برایش پیش بیاید، نمی تواند آن را باز گرداند، و منجّم، با این پندار که قضای الهی را از خلقش باز می گرداند، در دانشش با خدا ضدّیت می کند .

الخصال_ به نقل از نصر بن قابوس: شنیدم که امام صادق علیه السلام می فرماید: «منجّم، ملعون است و کاهن، ملعون است...» . و فرمود: «منجّم، چون کاهن است و کاهن، چون ساحر و ساحر، چون کافر و کافر، در آتش است» .

تعليق: يتبين من التأمل في نص هذه الأحاديث أنّ المقصود من علم النجوم المحرّم تعلّمه ليس العلم بمفهومه المعاصر، بل المقصود هو التعرّف على تأثير النجوم في مصير الإنسان، والتنبؤ بحوادث المستقبل عن طريق المطالعة في سير الكواكب مطلقاً أو على أنّها مؤثّرات.

12 / 5 السّحر الكتاب «وَاتَّبِعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيْءَ طِينٌ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَٰكِنَّ الشَّيْءَ طِينٌ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَىٰ الْمَلَائِكَةِ بِبَابِلَ ؕ رُوتَ وَمَرْوَتَ» . (1)

الحديث للإمام عليّ عليه السلام: مَنْ تَعَلَّمَ شَيْئاً مِنَ السِّحْرِ كَانَ آخِرَ عَهْدِهِ بِرَبِّهِ. (2)

1- البقره: 102 .

2- تهذيب الأحكام : ج 10 ص 148 ح 586 عن إسحاق بن عمّار عن الإمام الصادق عن أبيه عليهما السلام ، قرب الإسناد : ص 152 ح 554 عن أبي البختری عن الإمام الصادق عن أبيه عليهما السلام بزياده «قليلاً أو كثيراً فقد كفر» بعد «السحر» ، بحار الأنوار : ج 79 ص 210 ح 2 ؛ المصنّف لعبدالرزاق : ج 10 ص 184 ح 18753 عن صفوان بن سليم وفيه «قليلاً أو كثيراً» وراجع: منيه المرید : ص 381 والمكاسب للشيخ الأنصاري / العلوم المحرّمه (الطبعه الحجرية) : ص 32 .

سخنی درباره تحریم علم نجوم

5 / 12 سحر

سخنی درباره تحریم علم نجومهمان طور که با تأمل در متن این احادیث معلوم می شود، مقصود از علم نجومی که آموختن آن تحریم شده است، دانش ستاره شناسی به مفهوم امروزی آن نیست؛ بلکه مقصود، آشنایی با نقش ستارگان در سرنوشت انسان و پیش بینی حوادث آینده از طریق مطالعه در سیر کواکب است.

5 / 12 سحرقرآن «از چیزی پیروی کردند که شیطان های روزگار سلیمان بر مردم می خواندند و سلیمان، کافر نشد؛ بلکه شیطان هایی که به مردم سحر می آموختند، کافر شدند و [نیز پیروی کردند] آنچه را که در بابل بر آن دو مَلک: هاروت و ماروت، نازل شده بود».

حدیثامام علی علیه السلام: هرکس چیزی از سحر بیاموزد، پایان کارش با پروردگارش است.

الخصال عن نصر بن قابوس: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: السَّاحِرُ مَلْعُونٌ... . وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: المُنْجِمُ كَالكَاهِنِ، وَالكَاهِنُ كَالسَّاحِرِ، وَالسَّاحِرُ كَالكَاْفِرِ، وَالكَاْفِرُ فِي النَّارِ. (1)

د _ ما لا يَنْبَغِي تَعَلُّمُهُ 5 / 13 ما لا يَنْفَعُ رَسولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: عِلْمُ النَّسَبِ عِلْمٌ لا يَنْفَعُ وَجَهَالَةٌ لا تَضُرُّ. (2)

المراسيل عن زيد بن أسلم: قِيلَ: يَا رَسولَ اللَّهِ، ما أَعْلَمُ فُلاناً! قالَ: بِمَ؟ قالوا: بِأَنسابِ النَّاسِ. قالَ: عِلْمٌ لا يَنْفَعُ، وَجَهَالَةٌ لا تَضُرُّ. (3)

جامع بيان العلم وفضله عن أبي هريره: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَرَأَى جَمْعاً مِنَ النَّاسِ عَلَى رَجُلٍ فَقَالَ: وما هذا؟ قالوا: يا رَسولَ اللَّهِ، رَجُلٌ عَلامَةٌ. قالَ: وَمَا العَلامَةُ؟ قالوا: أَعْلَمُ النَّاسِ بِأَنسابِ العَرَبِ، وَأَعْلَمُ النَّاسِ بِعَرَبِيَّتِهِ، وَأَعْلَمُ النَّاسِ بِشِعْرِ، وَأَعْلَمُ النَّاسِ بِمَا اِخْتَلَفَ فِيهِ العَرَبُ. فَقَالَ رَسولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: هذا عِلْمٌ لا يَنْفَعُ وَجَهْلٌ لا يَضُرُّ. (4)

1- .الخصال: ص 297 ح 67، بحار الأنوار: ج 58 ص 226 ح 7.

2- .الجامع الصغير: ج 2 ص 160 ح 5474 نقلاً عن ابن عبد البر عن أبي هريره، كنز العمال: ج 10 ص 218 ح 29156؛ نثر الدر: ج 1 ص 268.

3- .المراسيل: ص 233 ح 1.

4- .جامع بيان العلم وفضله: ج 2 ص 23.

د_ آنچه آموختنش شایسته نیست**5 / 13 آنچه سود نمی بخشد****اشاره**

الخصال_ به نقل از نصر بن قابوس_: شنیدم که امام صادق علیه السلام می فرماید: «ساحر، ملعون است...» و فرمود: «منجم، چون کاهن است و کاهن، چون ساحر و ساحر، چون کافر است و کافر، در آتش است».

د_ آنچه آموختنش شایسته نیست 5 / 13 آنچه سود نمی بخشد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نسب شناسی، دانشی است که سودی نمی بخشد و ندانستنش زیانی نمی رساند.

المراسیل_ به نقل از زید بن اسلم_: گفته شد: ای پیامبر خدا! فلانی چه قدر دانا است! فرمود: «به چه چیز؟». گفتند: به نسب های مردم . فرمود: «دانشی است که سودی نمی بخشد و ندانستنش زیانی نمی رساند».

جامع بیان العلم وفضله_ به نقل از ابو هریره_: پیامبر خدا، داخل مسجد شد و دید گروهی از مردم، گرد مردی را گرفته اند. فرمود: «چه خبر است؟». گفتند: ای پیامبر خدا! مردی علامه آمده است. فرمود: «چه علامه ای؟». گفتند: داناترین مردم به نسب های عرب و داناترین مردم به عربیت و داناترین مردم به شعر و داناترین مردم به آنچه عرب در آن اختلاف کرده است. پیامبر خدا فرمود: «این، دانشی است که سودی نمی بخشد و ندانستن آن هم زیانی ندارد».

الإمام الكاظم عليه السلام: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الْمَسْجِدَ فَإِذَا جَمَاعَةٌ قَدْ أَطَفُوا بِرَجُلٍ فَقَالَ: مَا هَذَا؟ فَقِيلَ: عَلَامَةٌ. فَقَالَ: وَمَا الْعَلَامَةُ؟ فَقَالُوا لَهُ: أَعْلَمُ النَّاسِ بِأَنْسَابِ الْعَرَبِ وَوَقَائِعِهَا وَأَيَّامِ الْجَاهِلِيَّةِ وَالْأَشْعَارِ الْعَرَبِيَّةِ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: ذَاكَ عِلْمٌ لَا يَصُرُّ مَنْ جَهَلَهُ وَلَا يَنْفَعُ مَنْ عَلِمَهُ. (1)

راجع: ص 404 (الاستعانة بالله للانتفاع بالعلم) و 406 (الاستعانة بالله من عدم الانتفاع بالعلم) و 502 ح 3212 ، ج 2 ص 260 (حقيقه العلم) و 346 (أقسام العلوم).

1- الكافي: ج 1 ص 32 ح 1، معانى الأخبار: ص 141 ح 1، الأمالى، الصدوق: ص 340 ح 403 كلها عن إبراهيم بن عبد الحميد، مستطرفات السرائر: ص 127 ح 1 عن عبد الحميد بن أبى العلاء، عوالى الآلى: ج 4 ص 79 ح 75، مشكاة الأنوار: ص 241 ح 699، بحار الأنوار: ج 1 ص 211 ح 5 وراجع: منيه المرید: ص 381.

امام کاظم علیه السلام: پیامبر خدا، داخل مسجد شد و دید گروهی بر گرد مردی حلقه زده اند. فرمود: «چه خبر است؟». گفته شد: علامه ای است. فرمود: «چه علامه ای؟». گفتند: داناترین مردم به نَسَب های عرب و وقایع و جنگ های جاهلیت و شعرهای عربی. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «این، دانشی است که به آن که نداند، زبانی نمی رساند و به آن که می داند، سودی نمی بخشد.

ر. ک: ص 405 (یاری جستن از خدا برای بهره بردن از دانش) و 407 (پناه بردن به خدا از بهره نبردن از دانش) و 503 ح 3212، ج 2 ص 261 (حقیقت دانش) و 346 (انواع دانش ها).

توضیحی درباره احکام آموختن

1. آموختن واجب

الف _ علمی که تحصیل آنها، واجب عینی است

توضیحی درباره احکام آموختن با توجه به احادیث این فصل، تعلّم (آموختن)، از جهت احکام، به پنج قسم، تقسیم می شود: تعلّم واجب، تعلّم مستحب، تعلّم حرام، تعلّم مکروه و تعلّم مباح. مبنای این تقسیم، نقش دانش مورد تعلّم در تکامل مادی و معنوی و یا انحطاط مادی و معنوی انسان و یا بی نقش بودن آن است. اینک، توضیح کوتاهی درباره هر یک از احکام پنجگانه تعلّم می آوریم:

1. آموختن واجب دانشی که مقدمه سازندگی مادی و یا معنوی، دنیوی و یا اخروی، فردی و یا اجتماعی است و بدون آن، اساس حیات مادی و معنوی انسان در مخاطره قرار می گیرد، تحصیل آن به صورت عینی و یا کفایی بر مردم واجب است:

الف _ علمی که تحصیل آنها، واجب عینی (1) است دانش هایی که مقدمه سازندگی فردی است و افراد جامعه بدون آن، قادر به

1- واجب عینی، تکلیفی است که همه افراد جامعه، مأمور به انجام دادن آن هستند و به انجام رسیدن آن به وسیله برخی، موجب رفع تکلیف از دیگران نمی شود.

ب_ علمی که تحصیل آنها، واجب کفایی است

انجام دادن تکالیف اعتقادی و عملی خود نیستند، تحصیل آن از نظر اسلام بر فرد فرد جامعه واجب است؛ مانند شناخت اصول عقاید و شناخت واجبات و محرّمات و یا ارزش ها و ضدّ ارزش ها در اسلام که بر همه مردم واجب است و یادگیری هر شخص، موجب سقوط تکلیف از دیگری نمی شود.

ب_ علمی که تحصیل آنها، واجب کفایی (1) استدانشی که مقدّمه سازندگی و تأمین نیازهای اجتماعی است و جامعه بدون آن، قادر به ادامه حیات نیست و یا با مشکل جدی رو به رو می شود و یا نمی تواند در مقابل تهاجم احتمالی دشمن از خود دفاع کند، تحصیل آنها بر افرادی از جامعه که توان تحصیل آن دانش را دارند، واجب کفایی است؛ بدین معنا که بر همه کسانی که استعداد تحصیل آن دانش را دارند، واجب است آن دانش را بیاموزند؛ ولی اگر عدّه ای به اندازه کفایت، برای آموختن آن اقدام کردند، تکلیف از دیگران ساقط می شود. بر این اساس، تعدّد رشته هایی که تحصیل آن واجب کفایی است، به تناسب نیازهای جامعه در زمان های مختلف، متفاوت است. برای مثال، تحصیل دانش انرژی هسته ای در شرایطی که جامعه اسلامی نیازمند به آن نباشد، واجب نیست؛ ولی در شرایطی که مردم مسلمان برای دفاع از خود، نیازمند به آن هستند، به موجب آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ؛ (2) و در برابر آنان، هر نیرویی که می توانید، فراهم آورید»، تحصیل آن، واجب کفایی است و در صورتی که اشخاص

1- واجب کفایی، تکلیفی است که از عموم مردم خواسته شده است و انجام دادن آن توسط فرد یا گروهی موجب سقوط آن از دیگران می گردد.

2- انفال: آیه 60.

2. آموختن مستحب**3. آموختن حرام****4. آموختن مکروه**

با استعداد که مستعد برای تحصیل این دانش هستند، محدود باشند، و خوب کفایی در مورد آنها تبدیل به وجوب عینی می شود.

2. آموختن مستحب دانشی که مقدمه تقویت بنیه مادی و یا معنوی فرد یا جامعه است، ولی بدون آن، ضربه ای به نیازهای اصولی انسان وارد نمی شود، آموختن آن، ممدوح و مستحب است، و اگر کسی آن دانش را با انگیزه الهی بیاموزد، نزد خداوند متعال، پاداش خواهد داشت. آموختن دانش های مازاد بر نیازهای ضروری جامعه، از مصادیق تعلّم ممدوح به شمار می رود.

3. آموختن حرام دانشی که فساد بیافریند و برای فرد و یا جامعه زیانبار باشد، آموختن آن از نظر اسلام، حرام است؛ مانند: سحر، کهنات و نجوم که در زمان های گذشته رواج داشته است. همچنین است علمی که در جهت تهاجم فرهنگی به کار گرفته می شوند و یا موجب ترویج فساد اخلاق در جامعه می شوند و یا دانش ساخت سلاح های کشتار جمعی؛ مگر در صورتی که برای دفاع و مقاصد صلح آمیز باشد.

4. آموختن مکروه دانشی که مقدمه فساد نیست، ولی سودی نیز در بر ندارد؛ مانند علم انساب، همان طور که در احادیث بند «د» از فصل پنجم ملاحظه شد، اگر مستقلاً مورد ارزیابی قرار گیرد، آموختن آن مباح به شمار می آید؛ ولی اگر از نظر این که

5. آموختن مباح

موجب تضییع عمر می گردد و انسان را از مقصد انسانی خود دور می کند، مورد ارزیابی واقع شود، یادگیری آن، لغو و مذموم و مکروه به شمار می آید و به موجب آیه شریفه: «وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ»؛ و آنان که از بیهوده کاری روی گردان اند، مسلمان باید از آن اجتناب نمایند.

5. آموختن مباحدانش هایی که در خدمت جامعه اند، آموختن آنها اگر با قصد قربت و خدمت باشد، مستحب است و اگر صرفاً برای گذران زندگی و منافع مادی باشد، مباح است؛ بجز علوم اسلامی که آموختن آنها برای انگیزه های غیر الهی، در احادیث اسلامی به شدت مورد نکوهش قرار گرفته است. [\(1\)](#)

1- ر. ک: ص 69 (اخلاص) و 117 (آموختن برای غیر خدا).

بخش نهم : آموزش

اشاره

بخش نهم : آموزش فصل یکم : ضرورت آموزش فصل دوم : فضیلت آموزش فصل سوم : آداب آموزش فصل چهارم : آداب پاسخ دادن

الفصل الأول : وجوب التعليم 1 / 1 وجوبُ التَّعليمِ عَلَى الْعَالِمِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَا أَخَذَ اللَّهُ الْمِيثَاقَ عَلَى الْخَلْقِ أَنْ يَتَعَلَّمُوا حَتَّى أَخَذَ عَلَى الْعُلَمَاءِ أَنْ يُعَلِّمُوا. (1)

عنه صلى الله عليه وآله : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَسْأَلُ الْعَبْدَ عَنِ فَضْلِ عِلْمِهِ كَمَا يَسْأَلُهُ عَنِ فَضْلِ مَالِهِ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله : لَا يَنْبَغِي لِلْعَالِمِ أَنْ يَسْكُتَ عَلَى عِلْمِهِ ، وَلَا يَنْبَغِي لِلْجَاهِلِ أَنْ يَسْكُتَ عَلَى جَهْلِهِ ، قَالَ اللَّهُ جَلَّ ذِكْرُهُ : «فَسْـئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ» (3) . (4)

الإمام عليّ عليه السلام : مَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَى أَهْلِ الْجَهْلِ أَنْ يَتَعَلَّمُوا حَتَّى أَخَذَ عَلَى أَهْلِ الْعِلْمِ أَنْ يُعَلِّمُوا. (5)

-
- 1- .أعلام الدين : ص 80 وراجع: الفردوس : ج 4 ص 84 ح 6262 وبحار الأنوار : ج 11 ص 206 .
 - 2- .الجامع الصغير : ج 1 ص 291 ح 1911 ، كنز العمال : ج 10 ص 188 ح 28983 كلاهما نقلاً عن الطبراني في الأوسط عن ابن عمر .
 - 3- .النحل : 43 .
 - 4- .المعجم الأوسط : ج 5 ص 298 ح 5365 عن جابر ، كنز العمال : ج 10 ص 238 ح 29264 .
 - 5- .نهج البلاغه : الحكمة 478 ، خصائص الأئمة عليهم السلام : ص 125 ، تنبيه الخواطر : ج 2 ص 15 ، غرر الحكم : ح 9650 وفيه «... الجاهل أن يتعلم... والعالم أن يعلم» ، عوالي اللآلي : ج 4 ص 71 ح 41 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 81 ح 81 و ح 83 .

فصل یکم : ضرورت آموزش

1 / 1 وجوب آموزش بر دانشمند

فصل یکم : ضرورت آموزش 1 / 1 وجوب آموزش بر دانشمندی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خداوند از مردم برای یادگیری پیمان نگرفت ، تا آن گاه که از دانشمندان برای یاد دادن ، پیمان گرفت .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خداوند متعال ، از مازاد دانش انسان می پرسد ، همان گونه که از مازاد دارایی اش می پرسد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : سزاوار نیست که دانشمند ، با وجود دانشش ، خاموش بماند و سزاوار نیست که نادان ، بر نادانی اش ساکت باشد . خداوند _ که یادش پرشکوه باد _ می فرماید : «اگر نمی دانید ، از اهل ذکر بپرسید» .

امام علی علیه السلام : خداوند از مردم نادان برای یاد گرفتن [پیمان] نگرفت ، تا آن گاه که از اهل دانش برای یاد دادن [پیمان] گرفت .

عنه عليه السلام: ما أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقًا مِنْ أَهْلِ الْجَهْلِ بِطَلَبِ تَبْيَانِ الْعِلْمِ حَتَّى أَخَذَ مِيثَاقًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ بِبَيَانِ الْعِلْمِ لِلْجُهَالِ ؛ لِأَنَّ الْعِلْمَ كَانَ قَبْلَ الْجَهْلِ. (1)

الإمام الصادق عليه السلام: قَرَأْتُ فِي كِتَابِ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَأْخُذْ عَلَى الْجُهَالِ عَهْدًا بِطَلَبِ الْعِلْمِ حَتَّى أَخَذَ عَلَى الْعُلَمَاءِ عَهْدًا بِبَدْلِ الْعِلْمِ لِلْجُهَالِ ، لِأَنَّ الْعِلْمَ كَانَ قَبْلَ الْجَهْلِ. (2)

الإمام علي عليه السلام: مِنَ الْمَفْرُوضِ عَلَى كُلِّ عَالِمٍ أَنْ يَصُونَ بِالْوَرَعِ جَانِبَهُ ، وَأَنْ يَبْذِلَ عِلْمَهُ لِطَالِبِهِ. (3)

راجع: ص 220 (حرمة كتمان العلم) و 232 (زكاة العلم) و 234 (أفضل الصدقة) و 388 (ردّ البدعه).

1 / 2 حُرْمَةُ كِتْمَانِ الْعِلْمِ الْكِتَابُ «إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ». (4)

1- .الأمالى ، المفيد: ص 66 ح 12، بحار الأنوار: ج 2 ص 23 ح 68 .

2- .الكافى : ج 1 ص 41 ح 1 عن طلحة بن زيد ، الأمالى ، المفيد : ص 66 ح 12 عن محمد بن أبى عمير العبدى عن الإمام على عليه السلام نحوه ، منيه المرید : ص 185، بحار الأنوار : ج 2 ص 67 ح 14 .

3- .غرر الحكم : ح 9365 .

4- .البقره : 174 .

1 / 2 حرمت پنهان داشتن دانش

امام علی علیه السلام: خداوند، پیمانی برای به دنبال شناخت دانش رفتن، از مردم نادان نگرفت، تا آن گاه که پیمان بیان کردن دانش برای نادانان را از اهل دانش گرفت؛ چرا که دانش، پیش از نادانی بود.

امام صادق علیه السلام: در کتاب علی علیه السلام خواندم: «بی گمان، خداوند از نادانان عهدهی برای جستجوی دانش نگرفت، تا آن که با دانشمندان عهد کرد که دانش را به نادانان بذل کنند؛ زیرا دانش، پیش از نادانی بود».

امام علی علیه السلام: از واجبات بر هر دانشمند، این است که جانب پرهیز را نگه دارد و دانشش را به طالبش بذل کند.

ر. ک: ص 221 (حرمت پنهان داشتن دانش) و 233 (زکات دانش) و 235 (برترین صدقه) و 389 (نهی بدعت ها).

1 / 2 حرمت پنهان داشتن دانشقرآن «کسانی که آنچه را خدا در کتاب خود نازل فرمود، پنهان می کنند و آن را به بهای اندکی می فروشند، جز آتش در شکم های خود فرو نمی برند و در روز رستاخیز، خدا با آنها سخن نخواهد گفت و ایشان را پاکیزه نخواهد ساخت و برای آنها عذابی دردناک در پیش است».

«إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّعْنُونَ» . (1)

«وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبُئْسَ مَا يَشْتَرُونَ» . (2)

الحديث رسول الله صلى الله عليه وآله ما أتى الله عز وجل عالماً عالماً إلا أخذ عليه الميثاق أن لا يكتمه أحداً. (3)

عنه صلى الله عليه وآله : مَنْ كَتَمَ عِلْمًا مِمَّا يَنْفَعُ اللَّهَ بِهِ فِي أَمْرِ النَّاسِ ، أَمْرِ الدِّينِ ؛ أَلْجَمَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنَ النَّارِ . (4)

عنه صلى الله عليه وآله : أَيُّمَا رَجُلٍ آتَاهُ اللَّهُ عِلْمًا فَكَتَمَهُ ، لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلْجَمًا بِلِجَامٍ مِنَ النَّارِ . (5)

عنه صلى الله عليه وآله : مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ ثُمَّ كَتَمَهُ ، أَلْجَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنَ النَّارِ . (6)

1- البقره : 159 .

2- آل عمران : 187 .

3- الفردوس: ج 4 ص 84 ح 6263 عن أبيهريه، ربيع الأبرار: ج 3 ص 222 وفيه «أحدا علما»، كنز العمال: ج 1 ص 190 ح 29000 .

4- سنن ابن ماجه : ج 1 ص 97 ح 265 عن أبي سعيد الخدرى، مسند ابن حنبل: ج 3 ص 565 ح 10492 و ص 582 ح 10602 كلاهما عن أبي هريه نحوه، المستدرک على الصحيحين : ج 1 ص 182 ح 346 عن عبدالله بن عمرو بن العاص ، المعجم الكبير : ج 11 ص 5 ح 10845 عن ابن عباس ، تاريخ بغداد : ج 6 ص 77 عن عبدالله وليس فيها «مِمَّا يَنْفَعُ اللَّهَ بِهِ فِي أَمْرِ النَّاسِ ، أَمْرِ الدِّينِ» وراجع: حليه الأولياء : ج 2 ص 355 وتاريخ أصبهان : ج 1 ص 151 ح 115 ومنيه المرید : ص 136 وعوالى اللآلى : ج 4 ص 71 ح 40، بحار الأنوار : ج 2 ص 78 ح 66 .

5- المعجم الأوسط: ج 5 ص 356 ح 5540 ، المعجم الكبير: ج 10 ص 129 ح 10197 ؛ الأمالى ، الطوسى: ص 377 ح 808 كلها عن ابن مسعود، كنز العمال : ج 10 ص 190 ح 28998 ؛ بحار الأنوار : ج 2 ص 68 ح 19 .

6- سنن الترمذى: ج 5 ص 29 ح 2649 عن أبي هريه ، سنن ابن ماجه: ج 1 ص 97 ح 264 عن أنس، مسند ابن حنبل: ج 3 ص 153 ح 7948 و ص 172 ح 8055 كلاهما عن أبي هريه ، المستدرک على الصحيحين: ج 1 ص 182 ح 344 _ 346 عن أبي هريه وعبدالله بن عمرو بن العاص ، تاريخ بغداد: ج 5 ص 160 عن ابن عباس و ج 2 ص 33 نحوه ، مسند أبي داود الطيالسى: ص 330 ح 2534 عن أبي هريه، كنز العمال : ج 10 ص 190 ح 29001 ؛ تنبيه الخواطر: ج 2 ص 7 نحوه .

«بی گمان ، کسانی که آنچه ما از روشنگری ها و رهنمودها فرو فرستادیم و پس از آن که آن را در کتاب برای مردم بیان کردیم، پنهان می دارند، خداوند و همه لعنت کنندگان، آنان را لعنت می کنند» .

«و [به یاد آور] هنگامی را که خداوند از اهل کتاب پیمان گرفت که [محتوای] آن را برای مردم ، توضیح دهند و آن را پنهان نکنند . پس آن را پس پشت خورش افکندند و آن را به بهای اندکی فروختند ؛ و چه بد داد و ستدی کردند» .

حدیث پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خداوند عز و جل به دانشمندی دانش عطا نکرد ، جز آن که از او پیمان گرفت که آن را از هیچ کس پنهان ندارد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هرکس دانشی را که خداوند ، آن را برای امور دینی مردم سودمند قرار داده است ، پنهان کند ، خداوند ، روز قیامت او را با لگامی از آتش ، لگام می زند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر کس که خداوند به او دانشی بدهد ، ولی آن را پنهان کند ، خداوند را در روز قیامت با لگامی از آتش ، ملاقات می کند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هرکس از دانشی پرسیده شود و آن را پنهان کند ، روز قیامت ، با لگامی از آتش ، لگام زده می شود .

عنه صلى الله عليه وآله: العِلْمُ لا يَحِلُّ مَنَعُهُ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: إِذَا لَعَنَ آخِرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَوْلَاهَا، فَمَنْ كَتَمَ حَدِيثًا فَقَدْ كَتَمَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: مَثَلُ الَّذِي يَتَعَلَّمُ الْعِلْمَ ثُمَّ لا يُحَدِّثُ بِهِ كَمَثَلِ الَّذِي يَكْنِزُ الْكَنْزَ فَلَا يُنْفِقُ مِنْهُ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: لا أَعْرِفَنَّ رَجُلًا مِنْكُمْ عَلِمَ عِلْمًا فَكَتَمَهُ فَرَقًا (4) مِنَ النَّاسِ. (5)

الإمام عليّ عليه السلام: إِنَّ الْعَالِمَ الْكَاتِمَ عِلْمَهُ يُبْعَثُ أَنْتَنَ أَهْلِ الْقِيَامَةِ رِيحًا، يَلْعَنُهُ كُلُّ دَابَّةٍ حَتَّى دَوَابَّ الْأَرْضِ الصَّغَارِ. (6)

عنه عليه السلام: لا تُمْسِكْ عَن إِظْهَارِ الْحَقِّ إِذَا وَجَدْتَ لَهُ أَهْلًا. (7)

عنه عليه السلام: مَنْ كَتَمَ عِلْمًا فَكَانَتْ جَاهِلًا. (8)

عنه عليه السلام: الْكَاتِمُ لِلْعِلْمِ غَيْرُ واثِقٍ بِالْإِصَابَةِ فِيهِ. (9)

1- فردوس الأخبار: ج 3 ص 96 ح 4015 عن أبي هريره، مسند الشهاب: ج 1 ص 85 ح 84 عن أنس، كنز العمال: ج 10 ص 134 ح 28670.

2- سنن ابن ماجه: ج 1 ص 97 ح 263 عن جابر، كنز العمال: ج 1 ص 79 ح 905.

3- المعجم الأوسط: ج 1 ص 213 ح 689، الفردوس: ج 4 ص 135 ح 6421 نحوه وكلاهما عن أبي هريره، فيض القدير: ج 5 ص 650 ح 8137، كنز العمال: ج 10 ص 190 ح 28995.

4- الفرق _ بالتحريك _ : الخوف (الصحيح: ج 4 ص 1541).

5- كنز العمال: ج 10 ص 217 ح 29152 و ص 306 ح 29532 كلاهما نقلًا عن ابن عساكر فى التاريخ عن أبى سعيد الخدرى .

6- المحاسن: ج 1 ص 361 ح 777 عن طلحه بن زيد عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام، بحار الأنوار: ج 2 ص 72 ح 36.

7- غرر الحكم: ح 10188، عيون الحكم والمواعظ: ص 518 ح 9399.

8- كنز الفوائد: ج 1 ص 349، نثر الدر: ج 1 ص 285 وفيه «جهله»، غرر الحكم: ح 8297، بحار الأنوار: ج 2 ص 67 ح 12.

9- غرر الحكم: ح 1544، عيون الحكم والمواعظ: ص 49 ح 1236.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : منع دانش ، روا نیست .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هنگامی که [نسل های] آخر این امتّ اولس را لعنت کند ، هرکس حدیثی را پنهان بدارد ، بی گمان ، آنچه را خداوند عز و جلنازل کرده ، پنهان داشته است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : مَثَل کسی که دانش می آموزد ، ولی آن را بازگو نمی کند ، مَثَل کسی است که گنج می اندوزد ، ولی از آن خرج نمی کند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : نینم کسی از شما دانشی را آموخته باشد ، ولی از ترس مردم ، آن را پنهان بدارد !

امام علی علیه السلام : دانشمند پنهان کننده دانشش ، بدبوترین اهل قیامت است و همه جنبنندگان ، حتّی حشرات کوچک زمین ، او را نفرین می کنند .

امام علی علیه السلام : از اظهار حق ، خودداری مکن ، هرگاه اهلش را یافتی .

امام علی علیه السلام : آن که دانشی را پنهان کند ، گویی نادان است .

امام علی علیه السلام : پنهان کننده دانش ، به درستی دانشش بی اعتماد است .

عنه عليه السلام_ في خُطْبَتِهِ لَمَّا بُويعَ وَبَعْدَ إِخْبَارِهِ بِابْتِلَاءِ النَّاسِ -: وَاللَّهِ مَا كَتَمْتُ وَسَمَهُ ، وَلَا كَذَبْتُ كِذْبَةً. (1)

الإمام الباقر عليه السلام: الْعُلَمَاءُ فِي أَنْفُسِهِمْ خَانَةٌ إِنْ كَتَمُوا النَّصِيحَةَ ، إِنْ رَأَوْا تَائِهًا ضَالًّا لَا يَهْدُونَهُ أَوْ مَيِّتًا لَا يُحْيُونَهُ ، فَبِئْسَ مَا يَصْنَعُونَ ، لِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَخَذَ عَلَيْهِمُ الْمِيثَاقَ فِي الْكِتَابِ أَنْ يَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ، وَأَنْ يَتَعَاضُوا بِالْبُرِّ وَالنَّقْوَى ، وَلَا يَتَعَاضُوا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ. (2)

راجع: ص 218 (وجوب التعليم على العالم) و 232 (زكاة العلم) و 234 (أفضل الصدقة) و 388 (رد البدعة).

1 / 3 الولايه والتعلیم رسول الله صلى الله عليه وآله - لِمُعَاذٍ لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ -: يَا مُعَاذُ ، عَلَّمَهُمُ كِتَابَ اللَّهِ ، وَأَحْسِنَ أَدَبَهُمْ عَلَى الْأَخْلَاقِ الصَّالِحَةِ . . . ثُمَّ بُتَّ فِيهِمُ الْمُعَلَّمِينَ. (3)

الإمام علي عليه السلام: فَأَمَّا حَقُّكُمْ عَلَيَّ ف_ . . . تَعْلِيمُكُمْ كَيْ لَا تَجْهَلُوا ، وَتَأْدِيبُكُمْ كَيْمَا تَعْلَمُوا. (4)

-
- 1- .الكافي: ج 1 ص 369 ح 1 ، الغيبة للنعماني: ص 202 ح 1 كلاهما عن علي بن رثاب عن الإمام الصادق عن الإمام علي عليه السلام ، نهج البلاغه: الخطبه 16 ، غرر الحكم: ح 10124 وفيهما «وشمه» ، بحار الأنوار: ج 5 ص 218 وراجع: منيه المرید: ص 185 آداب يختص بها المعلم: بذل العلم عند وجود المستحق وعدم البخل به ، وإظهار الحق بحسب الطاقه من غير مجامله لأحد .
 - 2- .الكافي: ج 8 ص 54 ح 16 عن يزيد بن عبد الله عمّن حدّثه .
 - 3- .تحف العقول: ص 25 ، بحار الأنوار: ج 77 ص 127 ح 33 .
 - 4- .نهج البلاغه: الخطبه 34 .

1 / 3 مسئولیت رهبر در آموزش

امام علی علیه السلام در خطبه هنگام بیعتش و پس از آگاهی دادن درباره آزموده شدن مردم: به خدا سوگند که جزیی ترین نشانه ای را پنهان نکردم و کوچک ترین دروغی نگفتم .

امام باقر علیه السلام: اگر دانشمندان، نصیحت را پنهان دارند، به خود خیانت کرده اند. اگر سرگشته ای گم راه را دیدند و او را ره نمودند و یا مرده ای را زنده نکردند، و او که چه کار زشتی کرده اند؛ چون خداوند - تبارک و تعالی - در کتاب از ایشان پیمان گرفت که به معروف و آنچه فرمان یافته اند، فرمان دهند و از آنچه نهی شده اند، نهی کنند و بر نیکوکاری و پرهیزگاری همیاری نمایند و در گناه و ستم، همیاری نکنند .

ر. ک: ص 219 (وجوب آموزش بر دانشمند) و 233 (زکات دانش) و 235 (برترین صدقه) و 389 (نفی بدعت ها) .

1 / 3 مسئولیت رهبر در آموزش پیامبر خدا صلی الله علیه و آله - خطاب به معاذ، هنگامی که او را به سوی یمن فرستاد: ای معاذ! به آنان، کتاب خدا را بیاموز و آنها را به اخلاق نیکو تربیت کن ... سپس آموزگاران را در میان آنها پخش کن .

امام علی علیه السلام: اَمَا حَقُّ شَمَا بَر مِّن ... این است که به شما بیاموزم تا نابخردی نکنید و ادب بیاموزم تا دانا باشید . (1)

1- منظور از تعلیم و تأدیب را می توان آموزش و پرورش دانست که رهبر جامعه بدان موظف است؛ یعنی هم رشد دانایی ها و آگاهی ها ، و هم تربیت اخلاقی و پرورش صفات عالی و کمالی انسان . (م)

عدّه الداعى: يُروى عن سيدنا أمير المؤمنين عليه السلام: أنة لَمَا كَانَ يَفْرُغُ مِنَ الْجِهَادِ يَتَفَرَّغُ لِتَعْلِيمِ النَّاسِ وَالْقَضَاءِ بَيْنَهُمْ ، فَإِذَا يَفْرُغُ مِنْ ذَلِكَ اشْتَغَلَ فِي حَائِطٍ لَهُ يَعْمَلُ فِيهِ بِيَدِهِ وَهُوَ مَعَ ذَلِكَ ذَاكِرٌ لِلَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ. (1)

1- .عدّه الداعى : ص 101 ، إرشاد القلوب : ص 218، بحار الأنوار : ج 103 ص 16 ح 70 .

عده الداعی: روایت شده است که امام علی علیه السلام هنگامی که از جهاد فارغ می شد، به آموزش مردم و داوری میان ایشان می پرداخت و چون از این کار فارغ می شد، در باغ خود، کار می کرد و در همه این احوال، به یاد خدای عز و جلیبود.

الفصل الثاني : فضل التعليم 1 / 2 سُنَّةُ الْأَنْبِيَاءِ الْكِتَابِ «رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» . (1)

«كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ» . (2)

«لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ» . (3)

«هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ» . (4)

1- البقره: 129.

2- البقره: 151.

3- آل عمران: 164.

4- الجمعه: 2.

فصل دوم : فضیلت آموزش

1 / 2 سنت پیامبران

فصل دوم : فضیلت آموزش 1 / 2 سنت پیامبران «پروردگارا! و از خود ایشان در میانشان فرستاده ای برانگیز تا آیات تو را بر ایشان بخواند و کتاب و حکمت به ایشان بیاموزد و آنها را تزکیه کند . (1) همانا که تویی پیروزمند حکیم» .

«در میان شما فرستاده ای از خود شما فرستادیم تا آیات ما را برایتان بخواند و شما را تزکیه کند و به شما کتاب و حکمت بیاموزد و آنچه را که نمی دانستید ، به شما یاد دهد» .

«خداوند ، بر مؤمنان منت نهاد ، هنگامی که فرستاده ای از خود ایشان در میانشان فرستاد ، تا آیات خود را بر ایشان فرو خواند و تزکیه شان کند و بدانها کتاب و حکمت بیاموزد ، هر چند پیش از آن در گم راهی آشکاری بودند» .

«اوست همان کس که در میان مردم درس ناخوانده ، پیامبری از [جنس] خودشان برانگیخت تا آیاتش را بر ایشان فرو خواند و آنها را تزکیه کند و به آنان ، کتاب و حکمت بیاموزد ، هر چند که پیش از آن در گم راهی آشکاری بودند» .

1- تزکیه از ماده «زکی» است که افزون بر معنای پاکی، به معنای رشد و بالندگی هم هست . (م)

الحديث إرشاد القلوب: رُوِيَ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَ لَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ» (1) أَنَّهُ كَانَ يُعَلِّمُ الْخَيْرَ. (2)

سنن ابن ماجه عن عبدالله بن عمرو: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ذَاتَ يَوْمٍ مِنْ بَعْضِ حُجْرِهِ فَادْخَلَ الْمَسْجِدَ فَإِذَا هُوَ بِحَلَقَتَيْنِ: إِحْدَاهُمَا يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ وَيَدْعُونَ اللَّهَ، وَالْأُخْرَى يَتَعَلَّمُونَ وَيُعَلِّمُونَ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: كُلُّ عَلَى خَيْرٍ هُوَ لَئِنْ يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ وَيَدْعُونَ اللَّهَ، فَإِنْ شَاءَ أَعْطَاهُمْ وَإِنْ شَاءَ مَنَعَهُمْ، وَهُؤُلَاءِ يَتَعَلَّمُونَ وَيُعَلِّمُونَ، وَإِنَّمَا بُعِثْتُ مُعَلِّمًا فَجَلَسَ مَعَهُمْ. (3)

سنن الدارمي عن عبد الله بن عمرو: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَرَّ بِمَجْلِسَيْنِ فِي مَسْجِدِهِ، فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: كِلَاهُمَا عَلَى خَيْرٍ، وَأَحَدُهُمَا أَفْضَلُ مِنْ صَاحِبِهِ، أَمَّا هُوَ لَئِنْ يَدْعُونَ اللَّهَ وَيَرْغَبُونَ إِلَيْهِ، فَإِنْ شَاءَ أَعْطَاهُمْ وَإِنْ شَاءَ مَنَعَهُمْ، وَأَمَّا هُوَ لَئِنْ يَتَعَلَّمُونَ الْفِقْهَ وَالْعِلْمَ، وَيُعَلِّمُونَ الْجَاهِلَ، فَهُمْ أَفْضَلُ. وَإِنَّمَا بُعِثْتُ مُعَلِّمًا. ثُمَّ جَلَسَ فِيهِمْ. (4)

2 / 2 خَصَائِصُ التَّعْلِيمِ _ زَكَاةُ الْعِلْمِ لِإِمَامٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: بَدَلُ الْعِلْمِ زَكَاةُ الْعِلْمِ. (5)

1- النحل: 120 .

2- إرشاد القلوب: ص 14 وراجع: المستدرک علی الصحیحین: ج 3 ص 305 ح 4188 .

3- سنن ابن ماجه: ج 1 ص 83 ح 229، كنز العمال: ج 10 ص 147 ح 28751 وراجع: منیه المرید: ص 106 .

4- سنن الدارمی: ج 1 ص 105 ح 355، جامع بیان العلم وفضلہ: ج 1 ص 50 نحوه، كنز العمال: ج 10 ص 169 ح 28873 .

5- غرر الحکم: ح 4436، عیون الحکم والمواعظ: ص 195 ح 4001 وليس فيه «العلم» فی الموضوع الثانی .

الف - زکات دانش

حدیث‌ارشاد القلوب_ در تفسیر سخن خدای متعال: «بی گمان، ابراهیم [به تنهایی] امتی مطیع خداوند و پاک دین بود و از مشرکان نبود» روایت شده که: او (ابراهیم علیه السلام) آموزگار نیکی ها بود.

سنن ابن ماجه_ به نقل از عبدالله بن عمرو_: روزی پیامبر خدا از یکی از حجره های خود بیرون آمد و داخل مسجد شد و با دو حلقه رویه رو شد: یک حلقه قرآن می خواندند و خدا را یاد می کردند، و حلقه دیگر به یاد گرفتن و یاد دادن سرگرم بودند. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «همه اینها در کار خیرند. اینان به تلاوت قرآن مشغول اند و دعا می کنند. اگر خدا بخواهد، به ایشان عطا می کند و اگر بخواهد، باز می دارد، و آنان به آموختن و فرا گرفتن سرگرم اند و من، آموزگار برانگیخته شدم». پس با آنان نشست.

سنن الدارمی_ به نقل از عبد الله بن عمرو_: پیامبر خدا بر دو گروه در مسجدش گذشت و فرمود: «هر دو در کار خیرند و یکی بر دیگری برتری دارد. اما اینان، خدا را می خوانند و به او رغبت می ورزند. پس اگر خدا بخواهد، بدانان عطا می کند و اگر بخواهد، باز می دارد؛ ولی اینان فقه و دانش، فرا می گیرند و به کسی که نمی داند، می آموزند. پس اینان برترند و من، آموزگار برانگیخته شدم». پس در میان آنان نشست.

2 / 2 ویژگی های آموزشالف_ زکات دانشامام علی علیه السلام: بذل دانش، زکات دانش است.

عنه عليه السلام: زكاهُ العِلْمِ نَشْرُهُ. (1)

عنه عليه السلام: زكاهُ العِلْمِ بَدْلُهُ لِمُسْتَحِقِّهِ وَاجْهَادُ النَّفْسِ فِي الْعَمَلِ بِهِ. (2)

الإمام الباقر عليه السلام: زكاهُ العِلْمِ أَنْ تُعَلِّمَهُ عِبَادَ اللَّهِ. (3)

الإمام الصادق عليه السلام: إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ زَكَاةً وَزَكَاةُ الْعِلْمِ أَنْ يُعَلِّمَهُ أَهْلَهُ. (4)

عنه عليه السلام_ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ» (5)_: إِنَّ مَعْنَاهُ: وَمِمَّا عَلَّمْنَاهُمْ يَبْتُونَ. (6)

راجع: ص 218 (وجوب التعليم على العالم) و 220 (حرمة كتمان العلم) و 234 (أفضل الصدقة) و 388 (ردّ البدعه).

ب_ أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ أَنْ يَتَعَلَّمَ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ عِلْمًا ثُمَّ يُعَلِّمَهُ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ. (7)

عنه صلى الله عليه وآله: مَا تَصَدَّقَ النَّاسُ بِصَدَقَةٍ مِثْلَ عِلْمٍ يُنْشَرُ. (8)

-
- 1- غرر الحكم: ح 5444، عيون الحكم والمواعظ: ص 276 ح 5011.
 - 2- غرر الحكم: ح 5458، عيون الحكم والمواعظ: ص 275 ح 4997.
 - 3- الكافي: ج 1 ص 41 ح 3، منيه المرید: ص 185 كلاهما عن جابر الجعفي، بحار الأنوار: ج 2 ص 25 ح 80 نقلاً عن عدّه الداعي وفيه «تعليمه من لا يعلمه» بدل «تعلمه عباد الله».
 - 4- تحف العقول: ص 364، عدّه الداعي: ص 63، بحار الأنوار: ج 2 ص 25 ح 81.
 - 5- البقره: 3.
 - 6- مجمع البيان: ج 1 ص 122 عن محمّد بن مسلم، بحار الأنوار: ج 67 ص 18.
 - 7- سنن ابن ماجه: ج 1 ص 89 ح 243، الفردوس: ج 1 ص 354 ح 1421 كلاهما عن أبي هريره؛ منيه المرید: ص 105 وفيهما «أن يعلم المرء علماً»، كنز العمال: ج 6 ص 421 ح 16357.
 - 8- المعجم الكبير: ج 7 ص 231 ح 6964 عن سمره بن جندب، جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 124 عن الحسن نحوه؛ بحار الأنوار: ج 2 ص 25 ح 87 نقلاً عن منيه المرید.

ب - برترین صدقه

امام علی علیه السلام: زکات دانش ، نشر آن است .

امام علی علیه السلام: زکات دانش ، بذل آن به مستحقش و وا داشتن نفس در عمل به آن است .

امام باقر علیه السلام: زکات دانش ، آموختن آن به بندگان خداست .

امام صادق علیه السلام: برای هرچیز زکاتی است و زکات دانش ، آموختن آن به اهلش است .

امام صادق علیه السلام_ در تفسیر سخن خداوند متعال : «و از آنچه روزی شان کردیم ، انفاق می کنند» _: معنایش این است که از آنچه به آنان آموختیم ، به دیگران می آموزند و آن را نشر می دهند .

ر . ک : ص 219 (و جوب آموزش بر دانشمند) و 221 (حرمت پنهان داشتن دانش) و 235 (برترین صدقه) و 389 (نفی بدعت ها) .

ب _ برترین صدقه پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : برترین صدقه ، آن است که فرد مسلمان دانشی را فرا گیرد ، سپس آن را به برادر مسلمانش بیاموزد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : مردم ، صدقه ای همچون نشر دانش نداده اند .

عنه صلى الله عليه وآله: مِنَ الصَّدَقَةِ أَنْ يَتَعَلَّمَ الرَّجُلُ الْعِلْمَ وَيُعَلِّمَهُ النَّاسَ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: فَضَّلْ عِلْمَكَ تَعَوُّدُ بِهِ عَلَى أَخِيكَ الَّذِي لَا عِلْمَ عِنْدَهُ صَدَقَةٌ مِنْكَ عَلَيْهِ. (2)

الإمام عليّ عليه السلام في الحكيم المنسوب إليه: لَيْسَ كُلُّ ذِي عَيْنٍ يُبْصِرُ، وَلَا كُلُّ ذِي أُذُنٍ يَسْمَعُ، فَتَصَدَّقُوا عَلَى أَوْلَى الْعُقُولِ الرَّزْمِيَّةِ (3)، وَالْأَبَابِ الْحَائِزَةِ بِالْعُلُومِ الَّتِي هِيَ أَفْضَلُ صَدَقَاتِكُمْ. ثُمَّ تَلَا: «إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّعْنُونَ» (4). (5)

3 / 2 فَوَائِدُ التَّعْلِيمِ - إِتْقَانُ الْعِلْمِ لِإِمَامِ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْمَالُ تَقْصُهُ التَّفَقُّهُ، وَالْعِلْمُ يَزُكُو عَلَى الْإِنْفَاقِ. (6)

الإمام الحسن عليه السلام: عِلْمُ النَّاسِ وَتَعَلُّمُ عِلْمٍ غَيْرِكَ، فَتَكُونَ قَدْ أَتَقَنْتَ عِلْمَكَ وَعَلِمْتَ مَا لَمْ تَعْلَمْ. (7)

راجع: ج 2 ص 304 (لا يفنيه الإنفاق).

1- عدّه الداعي: ص 63، بحار الأنوار: ج 2 ص 24 ح 79؛ جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 123 عن الحسن نحوه.

2- البيان والتبيين: ج 2 ص 57 عن أنس.

3- رجل زمن: أي مبتلى (لسان العرب: ج 13 ص 199).

4- البقرة: 159.

5- شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 267 ح 104.

6- الإرشاد: ج 1 ص 227، الخصال: ص 186 ح 257، كمال الدين: ص 290 ح 2، الأمل، المفيد: ص 248 ح 3، خصائص

الأئمة عليهم السلام: ص 105، تحف العقول: ص 170، منية المرید: ص 110، روضه الواعظین: ص 15 كلّها عن كميل بن زياد

النخعي، بحار الأنوار: ج 1 ص 188.

7- كشف الغمّة: ج 2 ص 197، بحار الأنوار: ج 78 ص 111 ح 6.

الف - استواری دانش

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: از جمله صدقه آن است که انسان، دانشی را فرا گیرد و آن را به مردم بیاموزد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مازاد دانشت را که به برادر بی بهره از دانشت می رسانی، صدقه تو بر او به شمار می آید.

امام علی علیه السلام در حکمت های منسوب به ایشان: «این گونه نیست که هر چشمداری ببیند و هر گوشداری بشنود. پس با دانش ها به خردمندان گرفتار و مغزهای سرگردان، صدقه دهید که بهترین صدقه شماسست». سپس این آیه را خواند: «بی گمان، کسانی که آنچه ما از روشنگری ها و رهنمودها فرستادیم، پس از آن که آن را در کتاب برای مردم بیان کردیم، پنهان می دارند، خداوند و همه لعنتگران، آنان را لعنت می کنند».

2 / 3 فایده های آموزشالف - استواری دانشامام علی علیه السلام: دارایی با هزینه کردن کاهش می یابد و دانش با دهش، فزونی می گیرد.

امام حسن علیه السلام: به مردم بیاموز و دانش دیگران را فرا گیر، تا دانش خود را استوار کنی و آنچه را که ندانسته ای، بدانی.

ر. ک: ج 2 ص 305 (اتفاق آن را نابود نمی کند).

ب - تَرْكِيَةُ الْعَقْلِ لِإِمَامِ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَعَوَّنُ الْأَشْيَاءَ عَلَى تَرْكِيَةِ الْعَقْلِ التَّعْلِيمِ. (1)

ج - صَدَقَهُ جَارِيَهُرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَنْ عَلَّمَ عِلْمًا فَلَهُ أَجْرٌ مِنْ عَمَلٍ بِهِ، لَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِ الْعَامِلِ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: خَيْرٌ مَا يُخَلِّفُ الرَّجُلُ مِنْ بَعْدِهِ ثَلَاثٌ: وَلَدٌ صَالِحٌ يَدْعُو لَهُ، وَصَدَقَةٌ تَجْرَى يَبْلُغُهُ أَجْرُهَا، وَعِلْمٌ يُعْمَلُ بِهِ مِنْ بَعْدِهِ.

(3)

عنه صلى الله عليه وآله: يَجِيءُ الرَّجُلُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَهُ مِنَ الْحَسَنَاتِ كَالسَّحَابِ الرُّكَامِ أَوْ كَالجِبَالِ الرَّوَاسِي فَيَقُولُ: يَا رَبِّ، أَتَى لِي هَذَا وَلَمْ

أَعْمَلَهَا؟ فَيَقُولُ: هَذَا عِلْمُكَ الَّذِي عَلَّمْتَهُ النَّاسَ يُعْمَلُ بِهِ مِنْ بَعْدِكَ. (4)

الإمام الباقر عليه السلام: مَنْ عَلَّمَ بَابَ هُدًى فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ عَمِلَ بِهِ، وَلَا يُنْقِصُ أَوْلِيكَ مِنْ أَجْرِهِمْ شَيْئًا. وَمَنْ عَلَّمَ بَابَ ضَلَالٍ كَانَ عَلَيْهِ

مِثْلُ أَوْزَارِ مَنْ عَمِلَ بِهِ، وَلَا يُنْقِصُ أَوْلِيكَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْئًا. (5)

الكافي عن أبي بصير: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: مَنْ عَلَّمَ خَيْرًا فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ عَمِلَ بِهِ. قُلْتُ: فَإِنْ عَلَّمَهُ غَيْرَهُ يَجْرَى ذَلِكَ لَهُ؟

قَالَ: إِنْ عَلَّمَهُ النَّاسَ كُلَّهُمْ جَرَى لَهُ. قُلْتُ: فَإِنْ مَاتَ؟ قَالَ: وَإِنْ مَاتَ. (6)

1- غرر الحكم: ح 3246، عيون الحكم والمواعظ: ص 122 ح 2788.

2- سنن ابن ماجه: ج 1 ص 88 ح 240 عن معاذ بن أنس؛ إرشاد القلوب: ص 14 وفيه «إلى يوم القيامة» بدل «لا ينقص من أجر العامل»، كنز العمال: ج 10 ص 139 ح 28703.

3- سنن ابن ماجه: ج 1 ص 88 ح 341، جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 15 نحوه وكلاهما عن أبي قتاده.

4- بصائر الدرجات: ج 5 ص 16 عن الحماد الحارثي عن الإمام الصادق عليه السلام، بحار الأنوار: ج 2 ص 18 ح 44.

5- الكافي: ج 1 ص 35 ح 4 عن أبي عبيدة الحداء، المحاسن: ج 1 ص 96 ح 60 عن محمد بن مسلم، منيه المريد: ص 111، بحار الأنوار: ج 78 ص 177 ح 49.

6- الكافي: ج 1 ص 35 ح 3، بصائر الدرجات: ص 5 ح 11، بحار الأنوار: ج 2 ص 18.

ب _ رشد خرد**ج _ صدقه همیشگی**

ب _ رشد خرد امام علی علیه السلام: یاری دهنده ترین چیز بر رشد خرد، آموزش است .

ج _ صدقه همیشگی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هرکس دانشی را یاد بدهد ، پاداش عامل به آن را دارد ، بی آن که از پاداش عامل ، کاسته شود .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : بهترین چیزهایی که مرد پس از خود به یادگار می نهد ، سه چیز است : فرزند شایسته ای که برایش دعا می کند ، صدقه جاریه ای که پاداشش به وی می رسد و دانشی که پس از وی بدان عمل می شود .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : آدمی در روز رستاخیز می آید و با خود ، کارهای نیکی چون ابرهای انبوه یا کوه های استوار دارد . پس می گوید : پروردگارا! اینها را که من نکرده ام ، پس از کجایند؟ [خداوند] می فرماید : «این ، دانش توست که به مردم آموختی و پس از تو بدان عمل کردند» .

امام باقر علیه السلام : هرکس بابی از هدایت را یاد بدهد ، پاداش همه کسانی را که بدان عمل می کنند ، دارد ، بی آن که چیزی از پاداش آنان کاسته شود و هرکس باب گم راهی را یاد دهد ، گناهان همه کسانی که بدان عمل کنند ، بر او نیز بار می شود ، بی آن که چیزی از گناهان آنان کم شود .

الکافی _ به نقل از ابوبصیر _ : از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود : «هرکس کار نیکی را یاد دهد ، پاداشی مانند آن که بدان عمل می کند ، دارد» . گفتم : اگر به دیگری هم یاد دهد ، باز این حکم جاری است؟ فرمود : «اگر آن را به همه مردم هم یاد دهد ، همین حکم جاری است» . گفتم : اگر چه بمیرد؟ فرمود : «اگر چه بمیرد» .

د _ استغفارُ كُلِّ شَيْءٍ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مُعَلِّمُ الْخَيْرِ يَسْتَغْفِرُ لَهُ كُلُّ شَيْءٍ حَتَّى الْحَيْتَانُ فِي الْبَحْرِ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ مُعَلِّمَ الْخَيْرِ يَسْتَغْفِرُ لَهُ دَوَابُّ الْأَرْضِ وَحَيْتَانُ الْبَحْرِ وَكُلُّ ذِي رُوحٍ فِي الْهَوَاءِ وَجَمِيعُ أَهْلِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ، وَإِنَّ الْعَالِمَ وَالْمُنْعَلَّمَ فِي الْأَجْرِ سَوَاءٌ يَأْتِيَانِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَفَرَسَى رِهَانٍ يَزِدَّ حِمَانٍ. (2)

الإمام الصادق عليه السلام: مُعَلِّمُ الْخَيْرِ يَسْتَغْفِرُ لَهُ دَوَابُّ الْأَرْضِ وَحَيْتَانُ الْبُحُورِ وَكُلُّ صَغِيرَةٍ وَكَبِيرَةٍ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَسَمَائِهِ. (3)

هـ _ صَلَوَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: الْخَلْقُ كُلُّهُمْ يُصَلُّونَ عَلَى مُعَلِّمِ الْخَيْرِ ؛ حَتَّى حَيْتَانُ الْبَحْرِ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ وَأَهْلَ سَمَاوَاتِهِ وَأَرْضِيهِ وَالتَّوْنِ فِي الْبَحْرِ يُصَلُّونَ عَلَى الَّذِينَ يُعَلِّمُونَ النَّاسَ الْخَيْرَ. (5)

1- الفردوس : ج 4 ص 158 ح 6493 عن جابر ، فيض القدير : ج 5 ص 670 ح 8189 ، كنز العمال : ج 10 ص 145 ح 28739 .

2- بصائر الدرجات : ج 3 ص 1 عن جابر عن الإمام الباقر عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 2 ص 17 ح 40 .

3- ثواب الأعمال : ص 159 ح 1 ، بصائر الدرجات : ج 4 ص 5 كلاهما عن جابر ، بحار الأنوار : ج 2 ص 17 ح 41 .

4- فردوس الأخبار : ج 2 ص 319 ح 2818 ، الفردوس : ج 2 ص 201 ح 2996 وفيه «حسان» بدل «حيتان» وكلاهما عن عائشه ، كنز العمال : ج 10 ص 145 ح 28738 .

5- سنن الدارمي : ج 1 ص 93 ح 294 عن مكحول ، جامع بيان العلم وفضله : ج 1 ص 38 عن أبي أمامه وراجع: المعجم الكبير : ج 8 ص 234 ح 7912 وعوالى اللآلى : ج 1 ص 359 ح 30 .

د _ آموزش خواهی همه چیز

ه _ درود فرستادن همه چیز

د _ آموزش خواهی همه چیز پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :همه چیز ، حتّی ماهیان دریا ، برای آموزگار نیکی ، آموزش می طلبند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :جنبنندگان زمین و ماهیان دریا و هر جاننداری در هوا و همه اهل آسمان و زمین ، برای آموزگار نیکی ، آموزش می خواهند و دانشمند و دانشجو در پاداش برابرد و روز رستاخیز ، چون دو اسب در مسابقه ، دوشادوش همدیگر می آیند .

امام صادق علیه السلام :جنبنندگان زمین و ماهیان دریا و هر کوچک و بزرگی در زمین و آسمان خدا ، برای آموزگار نیکی ، آموزش می طلبند .

ه _ درود فرستادن همه چیز پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :همه آفریدگان (حتّی ماهیان دریا) بر آموزگار نیکی ، درود می فرستند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :خداوند و فرشتگان و اهل آسمان ها و زمین هایش و [حتّی] ماهی در دریا ، بر کسانی که به مردم نیکی می آموزند ، درود می فرستند .

2 / 4 فضلُ الْمُعَلِّمِ رسولِ الله صلى الله عليه وآله: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُعَلِّمِينَ - ثلاثاً - ، وأطل أعمارهم ، وبارك لهم في كسبهم. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: الدنيا ملعونة؛ ملعون ما فيها إلا ذكر الله وما والاه أو معلما أو متعلما. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: ألا- أخبركم عن الأجود الأجود؟ الله الأجود الأجود، وأنا أجود ولد آدم، وأجودهم من بعدى رجل علم علماً فنشر علمه، يُبعث يوم القيامة أمهً واحدةً، ورجل جاد بنفسه في سبيل الله حتى يقتل. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: إذا قال المعلم للصبي: قل «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»، فقال الصبي: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»، كتبت الله براءةً للصبي وبراءةً لأبويه وبراءةً للمعلم. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: تعليم العلم كفاؤه الكباير. (5)

عنه صلى الله عليه وآله: إذا تعلمت باباً من العلم كان خيراً لك من أن تصد لى ألف ركعة تطوعاً متقبلةً، وإذا علمت الناس، عمل به أو لم يعمل به، فهو خير لك من ألف ركعة تصليها تطوعاً متقبلةً. (6)

-
- 1- تاريخ بغداد: ج 3 ص 64 عن ابن عباس .
 - 2- سنن ابن ماجه: ج 2 ص 1377 ح 4112، جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 28، سنن الترمذى: ج 4 ص 561 ح 2322 وفيه «عالم» بدل «معلم» وكلها عن أبي هريره، كنز العمال: ج 3 ص 185 ح 6083 .
 - 3- مسند أبي يعلى: ج 3 ص 190 ح 2782، جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 123 وفيه «الأجود» بدل «الأجود» كلاهما عن أنس، كنز العمال: ج 10 ص 151 ح 28771 .
 - 4- جامع الأخبار: ص 119 ح 214، بحار الأنوار: ج 92 ص 257 ح 52؛ الفردوس: ج 4 ص 193 ح 6597 عن ابن عباس نحوه .
 - 5- الفردوس: ج 2 ص 68 ح 2383 عن أبي ذر .
 - 6- الفردوس: ج 1 ص 278 ح 1084 عن أبي ذر، كنز العمال: ج 10 ص 163 ح 28848 .

2 / 4 فضیلت آموزگار

2 / 4 فضیلت آموزگار پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خدایا! آموزگاران را ببخشای (سه بار فرمود) و عمرشان را طولانی کن و کسب و کارشان را رونق بخش .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دنیا ، نفرین شده و آنچه در آن است نیز نفرین شده است ، مگر یاد خدا و آنچه در آن ردیف است و یا آموزگار و شاگرد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : آیا شما را از برترین بخشنده آگاه سازم؟ خداوند ، بخشنده ترین است و من ، بخشنده ترین فرزند آدم هستم و بخشنده ترین کس ، پس از من ، مردی است که دانشی را آموخته و آن را منتشر می کند که روز قیامت ، [به صورت] یک اَمت برانگیخته می شود و نیز مردی که جان خود را در راه خدا بذل کند تا آن که کشته شود .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هنگامی که آموزگار به کودک بگوید : بگو «بسم الله الرحمن الرحیم» و کودک بگوید : «بسم الله الرحمن الرحیم» ، خداوند ، دوری از آتش را برای کودک و پدر و مادرش و آموزگار می نویسد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : آموزش دانش ، کفّاره گناهان بزرگ است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هرگاه بایی از دانش فراگرفتی ، برایت از آن که هزار رکعت نماز مستحبی پذیرفته شده بخوانی ، بهتر است ، و چون به مردم آموختی ، بدان عمل بشود یا نشود ، برایت از آن که هزار رکعت نماز مستحبی پذیرفته شده بخوانی ، بهتر است .

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ جَاءَ مَسْجِدِي هَذَا لَمْ يَأْتِهِ إِلَّا لِخَيْرٍ يَتَعَلَّمُهُ أَوْ يُعَلِّمُهُ فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَمَنْ جَاءَ لِغَيْرِ ذَلِكَ فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الرَّجُلِ يَنْظُرُ إِلَى مَتَاعٍ غَيْرِهِ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: الْغُدُّ وَالرَّوْحُ فِي تَعَلُّمِ الْعِلْمِ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْجِهَادِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عِزُّ وَجَل. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: أَشَدُّ مِنْ يَتِيمِ الْيَتِيمِ الَّذِي انْقَطَعَ عَنْ أُمِّهِ وَأَبِيهِ، يَتِيمٌ يَتِيمٌ انْقَطَعَ عَنْ إِمَامِهِ وَلَا يَقْدِرُ عَلَى الْوُصُولِ إِلَيْهِ وَلَا يَدْرِي كَيْفَ حُكْمُهُ فِيمَا يُتَلَى بِهِ مِنْ شَرَائِعِ دِينِهِ. أَلَا فَمَنْ كَانَ مِنْ شِيعَتِنَا عَالِمًا بِعُلُومِنَا وَهَذَا الْجَاهِلُ بِشَرِيعَتِنَا الْمُنْقَطِعُ عَنْ مُشَاهَدَتِنَا يَتِيمٌ فِي حِجْرِهِ، أَلَا فَمَنْ هَدَاهُ وَأَرْشَدَهُ وَعَلَّمَهُ شَرِيعَتِنَا كَانَ مَعَنَا فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى. (3)

الإمام عليّ عليه السلام في الحكيم المنسوب إليه -: إِذَا كَانَ الْأَبَاءُ هُمْ السَّبَبُ فِي الْحَيَاةِ، فَمُعَلِّمُو الْحِكْمَةِ وَالذِّينِ هُمْ السَّبَبُ فِي جَوَدَتِهَا. (4)

عنه عليه السلام: مَنْ كَانَ مِنْ شِيعَتِنَا عَالِمًا بِشَرِيعَتِنَا، فَأَخْرَجَ ضِعْفَاءَ شِيعَتِنَا مِنْ ظُلْمِهِ جَهْلِهِمْ إِلَى نُورِ الْعِلْمِ الَّذِي حَبَّوْنَاهُ بِهِ، جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَى رَأْسِهِ تَاجٌ مِنْ نُورٍ يُضِيءُ لِأَهْلِ جَمِيعِ الْعَرَصَاتِ، وَحُلَّةٌ لَا يَقْوَمُ لِأَقَلِّ سِلْكِ مِنْهَا الدُّنْيَا بِحِذَافِيرِهَا، ثُمَّ يُنَادِي مُنَادٍ: يَا عِبَادَ اللَّهِ، هَذَا عَالِمٌ مِنْ تَلَامِيذِهِ بَعْضُ عُلَمَاءِ آلِ مُحَمَّدٍ، أَلَا فَمَنْ أَخْرَجَهُ فِي الدُّنْيَا مِنْ حَيْرِهِ جَهْلِهِ فَلَيْسَتْ بَثُّ بِنُورِهِ لِيُخْرِجَهُ مِنْ حَيْرِهِ ظُلْمَهُ هَذِهِ الْعَرَصَاتِ إِلَى نُورِ الْجَنَانِ، فَيُخْرِجُ كُلُّ مَنْ كَانَ عَالِمًا فِي الدُّنْيَا خَيْرًا، أَوْ فَتَحَ عَنْ قَلْبِهِ مِنَ الْجَهْلِ قُفْلًا، أَوْ أَوْضَحَ لَهُ عَنْ شُبْهَةٍ. (5)

1- سنن ابن ماجه: ج 1 ص 82 ح 227، مسند ابن حنبل: ج 3 ص 398 ح 9419 كلاهما عن أبي هريره وراجع: المستدرک علی الصحیحین: ج 1 ص 169 ح 310، كنز العمال: ج 10 ص 148 ح 28758.

2- الفردوس: ج 3 ص 109 ح 4303، الجامع الصغير: ج 2 ص 203 ح 5790 نقلاً عن أبي مسعود الأصبهاني في معجمه وابن النجار وكلاهما عن ابن عباس، كنز العمال: ج 10 ص 154 ح 28792.

3- الاحتجاج: ج 1 ص 9 ح 2 عن يوسف بن محمد بن زياد وعلي بن محمد بن سيّار، التفسير المنسوب إلى الإمام العسكري عليه السلام: ص 339 ح 214 كلاهما عن الإمام العسكري عن أبيه عن آبائه عليهم السلام، بحار الأنوار: ج 2 ص 2 ح 1.

4- شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 261 ح 57.

5- الاحتجاج: ج 1 ص 10 ح 3 عن يوسف بن محمد بن زياد وعلي بن محمد بن سيّار، التفسير المنسوب إلى الإمام العسكري عليه السلام: ص 339 ح 215 كلاهما عن الإمام العسكري عليه السلام، بحار الأنوار: ج 2 ص 2 ح 2.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس به مسجد من بیاید و هدفی جز یاد گرفتن و یا یاد دادن نیکی نداشته باشد، مانند مجاهد در راه خداست و هرکس برای غیر از این بیاید، چون کسی است که به تماشای کالای دیگران آمده است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: صبح و شب در فراگیری دانش بودن، نزد خدا برتر از جهاد در راه خدای عز و جل است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سخت تر از یتیمی کسی که پدر و مادرش را از دست داده است، یتیمی آن کس است که از امام خویش جدا شده و نمی تواند به او برسد و احکام مسائل شرعی خود را نمی داند. هان! هرکس از شیعیان ما که به دانش های ما داناست، سرپرستی نادان به آیین ما و گسسته از ما را به عهده بگیرد و او را هدایت کند و ره بنماید و آیین ما را به او بیاموزد، با ما در رفیق اعلا خواهد بود.

امام علی علیه السلام در حکمت های منسوب به ایشان: اگر پدران سبب حیات باشند، آموزگاران حکمت و دین، سبب نیکویی آن هستند.

امام علی علیه السلام: هرکس از شیعیان ما که به آیین ما دانا باشد و شیعیان ناتوان ما را از تاریکی نادانی شان به سوی نور دانشی که ما بدو بخشیده ایم ببرد، روز قیامت با تاجی بر سر می آید که همه اهل عرصات را روشنی می بخشد و لباسی زربافت به تن دارد که دنیا با همه نفایسش، بهای کوچک ترین رشته آن نیست. آن گاه منادی ندا می دهد: ای بندگان خدا! این دانشمندی از شاگردان یکی از دانشمندان خاندان محمد صلی الله علیه و آله است. هان! هرکس را که او در دنیا از حیرت نادانی اش بیرون آورده است، به نور وی چنگ زند، تا او را از حیرت تاریکی این عرصه ها به بهشت دلگشای بیرون برد. پس هرکس که وی به او نیکی آموخته یا قفل نادانی را از دلش گشوده یا شبهه ای را برایش روشن نموده، بیرون می آید.

الإمام الباقر عليه السلام: إِنَّ الَّذِي يُعَلِّمُ الْعِلْمَ مِنْكُمْ لَهُ أَجْرٌ مِثْلُ أَجْرِ الْمُتَعَلِّمِ وَلَهُ الْفَضْلُ عَلَيْهِ، فَتَعَلَّمُوا الْعِلْمَ مِنْ حَمَلِهِ الْعِلْمِ، وَعَلِّمُوهُ إِخْوَانَكُمْ كَمَا عَلَّمَكُمُوهُ الْعُلَمَاءُ. (1)

عيسى عليه السلام: مَنْ عَلَّمَ وَعَمِلَ وَعَلَّمَ، عُذِّ فِي الْمَلَكَاتِ الْأَعْظَمِ عَظِيمًا. (2)

سنن الدارمي عن الحسن: سَدَّيْلَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَنْ رَجُلَيْنِ كَانَا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ: أَحَدُهُمَا كَانَ عَالِمًا يُصَلِّي الْمَكْتُوبَةَ ثُمَّ يَجْلِسُ فَيُعَلِّمُ النَّاسَ الْخَيْرَ، وَالْآخَرُ يَصُومُ النَّهَارَ وَيَقُومُ اللَّيْلَ، أَيُّهُمَا أَفْضَلُ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: فَضْلُ هَذَا الْعَالِمِ الَّذِي يُصَلِّي الْمَكْتُوبَةَ ثُمَّ يَجْلِسُ فَيُعَلِّمُ النَّاسَ عَلَى الْعَابِدِ الَّذِي يَصُومُ النَّهَارَ وَيَقُومُ اللَّيْلَ كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَاكُمْ رَجُلًا. (3)

2 / 5 النّوادر رسول الله صلى الله عليه وآله: تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ. (4)

-
- 1- الكافي: ج 1 ص 35 ح 2، بصائر الدرجات: ص 4 ح 9 كلاهما عن محمد بن مسلم، منيه المريد: ص 111 وليس فيه «مثل أجر» .
 - 2- تنبيه الخواطر: ج 1 ص 82، بحار الأنوار: ج 78 ص 193 ح 7 .
 - 3- سنن الدارمي: ج 1 ص 103 ح 346 وراجع: تنبيه الخواطر: ج 2 ص 212 وإرشاد القلوب: ص 13 .
 - 4- سنن الدارمي: ج 1 ص 78 ح 225 عن ابن مسعود، سنن الدار قطنى: ج 4 ص 81 ح 45 و ص 82 ح 46 عن أبي سعيد، التاريخ الكبير: ج 3 ص 510 ح 1696 عن أبي بكر وليس فيه «الناس»، كنز العمال: ج 10 ص 166 ح 28863 .

امام باقر علیه السلام: آن که از میان شما دانش می آموزد، پاداشی مانند پاداش آن کسی دارد که فرا می گیرد و بیشتر از او دارد. پس دانش را از حاملان دانش فرا گیرید و به برادرانتان بیاموزید؛ همان گونه که دانشمندان به شما آموختند.

عیسی علیه السلام: آن که بداند و عمل کند و بیاموزد، در ملکوت اعظم، بس بزرگ به شمار آید.

سنن الدارمی_ به نقل از حسن_: از پیامبر خدا درباره دو مردی که در بنی اسرائیل بودند، پرسیدند. یکی از آن دو، دانشمند بود، نماز واجبش را می خواند، سپس می نشست و به آموزش نیکی به مردم می پرداخت، و دیگری، روز را روزه می گرفت و شب را به عبادت برمی خاست. کدام یک برترند؟ ایشان در پاسخ فرمود: «برتری این دانشمندی که نماز واجب را می خواند و سپس می نشست و به مردم می آموخت، بر آن عابد که روز را روزه می گرفت و شب را برمی خاست، مانند برتری من بر پایین ترین فرد شماس است».

2 / 5 گوناگون پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانش فرا گیرید و آن را به مردم بیاموزید.

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرَّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ، وَيُحِبُّ كُلَّ قَلْبٍ خَاشِعٍ حَزِينٍ رَحِيمٍ، يُعَلِّمُ النَّاسَ الْخَيْرَ وَيَدْعُو إِلَى طَاعَةِ اللَّهِ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله لِعَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا عَلِيُّ، مِنْ صِفَاتِ الْمُؤْمِنِ أَنْ يَكُونَ... ضِحْكُهُ تَبَسُّمًا، وَاجْتِمَاعُهُ تَعَلُّمًا، مُذَكَّرُ الْغَافِلِ، مُعَلِّمُ الْجَاهِلِ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: ثَلَاثٌ مِنْ حَقَائِقِ الْإِيمَانِ: الْإِنْفَاقُ مِنَ الْإِقْتَارِ، وَإِنصَافُكَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِكَ، وَبَذْلُ الْعِلْمِ لِلْمُتَعَلِّمِ. (3)

الإمام عليّ عليه السلام في صفة المؤمن: لَا يَخْرُقُ بِهِ فَرْحٌ، وَلَا يَطِيشُ بِهِ مَرَحٌ، مُذَكَّرٌ لِلْعَالِمِ، مُعَلِّمٌ لِلْجَاهِلِ. (4)

عنه عليه السلام: شُكْرُ الْعَالِمِ عَلَى عِلْمِهِ أَنْ يَبْذُلَهُ لِمَنْ يَسْتَحِقُّهُ. (5)

عنه عليه السلام: مَلَكَ الْعِلْمِ نَشْرُهُ. (6)

عنه عليه السلام: جَمَالُ الْعِلْمِ نَشْرُهُ، وَتَمَرَّتُهُ الْعَمَلُ بِهِ، وَصِيَابَتُهُ وَضْعُهُ فِي أَهْلِهِ. (7)

عنه عليه السلام: شُكْرُ الْعَالِمِ عَلَى عِلْمِهِ عَمَلُهُ بِهِ وَبَذْلُهُ لِمُسْتَحِقِّهِ. (8)

1- الفردوس: ج 1 ص 158 ح 582 عن أبي الدرداء.

2- التمهيص: ص 74 ح 171، بحار الأنوار: ج 67 ص 310 ح 45.

3- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج 4 ص 360 ح 5762 عن حماد بن عمرو وأنس بن محمد عن أبيه جميعاً عن الإمام الصادق عن آبائه عن الإمام عليّ عليهم السلام، الخصال: ص 124 ح 121 عن يونس بن عبد الرحمن يرفعه إلى الإمام الصادق عليه السلام، بحار الأنوار: ج 2 ص 15 ح 30.

4- الكافي: ج 2 ص 229 ح 1 عن عبد الله بن يونس عن الإمام الصادق عليه السلام، بحار الأنوار: ج 67 ص 366 ح 70.

5- كنز الفوائد: ج 2 ص 108، بحار الأنوار: ج 2 ص 81 ح 84.

6- غرر الحكم: ح 9715، عيون الحكم والمواعظ: ص 486 ح 8965.

7- غرر الحكم: ح 4754، عيون الحكم والمواعظ: ص 222 ح 4316.

8- غرر الحكم: ح 5667، عيون الحكم والمواعظ: ص 291 ح 5211.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خداوند عز و جل مداراکننده است و مدارا را در همه کارها دوست دارد و هر دل فروتن اندوهگینِ مهربانی را که به مردم، نیکی می آموزد و به اطاعت خدا می خواند، دوست دارد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله_ در سفارش به علی علیه السلام_: ای علی! از ویژگی های مؤمن است که . . . خنده اش لبخند و گرد هم آمدنش برای یادگیری است ؛ به غافل یادآور می شود و به کسی که نمی داند، یاد می دهد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : سه چیز از حقایق ایمان است : انفاق در تنگ دستی ، انصاف دادنت با مردم و بذل دانش به دانشجو .

امام علی علیه السلام_ در توصیف مؤمن_: شادی ، او را کم خرد نمی سازد و شادمانی او را به سبک سری نمی کشد ؛ یادآورنده به دانا و یاددهنده به کسی است که نمی داند .

امام علی علیه السلام : سپاس گزاری دانشمند بر دانشش ، آن است که آن را به مستحقش بذل کند .

امام علی علیه السلام : استواری دانش ، به نشر آن است .

امام علی علیه السلام : زیبایی دانش ، نشر آن و میوه اش ، عمل به آن و نگهداری اش ، نهادن آن در اختیار اهلیش است .

امام علی علیه السلام : شکرگزاری دانشمند بر دانشش ، به کار بستن آن و بذل آن به اهلیش است .

الإمام الكاظم عليه السلام_ فِي وَصِيَّتِهِ لِهَشَامِ بْنِ الْحَكَمِ -: يَا هَشَامُ، تَعَلَّمْ مِنَ الْعِلْمِ مَا جَهِلْتَ ، وَعَلَّمِ الْجَاهِلَ مِمَّا عَلَّمْتَ. (1)

لقمان عليه السلام: يَا بُنَيَّ ، تَعَلَّمْ مِنَ الْعُلَمَاءِ مَا جَهِلْتَ ، وَعَلَّمِ النَّاسَ مَا عَلَّمْتَ. (2)

الإمام الصادق عليه السلام: الْعِلْمُ الْمَصُونُ كَالسَّرَاجِ الْمُنْبَتِقِ عَلَيْهِ. (3)

1- .تحف العقول : ص 394، بحار الأنوار : ج 78 ص 309 .

2- .تنبيه الخواطر : ج 2 ص 231 .

3- .تحف العقول : ص 313، بحار الأنوار : ج 78 ص 292 .

امام کاظم علیہ السلام۔ در سفارشش به هشام بن حکم: ای هشام! آنچه را از دانش که نمی دانی، فراگیر و از آنچه آموخته ای، به نادان بیاموز.

لقمان: پسرکم! آنچه را نمی دانی، از دانشمندان فراگیر و آنچه را فرا گرفتی، به مردم بیاموز.

امام صادق علیہ السلام: دانش نگاه داشته شده، مانند چراغ سرپوشیده است.

الفصل الثالث : آداب التعليم 3 / 1 الإخلاص رسول الله صلى الله عليه وآله : العالم إذا أراد بعلمه وجه الله عز وجلهابة كل شيء ، وإذا أراد بعلمه أن يكتنزه به الكنوز هاب من كل شيء. (1)

الإمام علي عليه السلام : أخلص لله عمالك وعلمك وحبك وبغضك وأخذك وتركك وكلامك وصمتك. (2)

عنه عليه السلام : طوبى لمن أخلص لله علمه وعمله ، وحبه وبغضه ، وأخذه وتركه ، وكلامه وصمته. (3)

عنه عليه السلام : أفضل العلم ما أخلص فيه. (4)

راجع: ص 68 (الإخلاص) و 116 (التعلم لغير الله) و 426 (الرياء) ، ج 2 ص 482 (الإخلاص).

-
- 1- الفردوس : ج 3 ص 71 ح 4201 عن أنس، كنز العمال : ج 10 ص 250 ح 29342 وراجع: المحجبه البيضاء : ج 3 ص 264 .
 - 2- غرر الحكم : ح 2400، عيون الحكم والمواعظ : ص 82 ح 1965 .
 - 3- غرر الحكم : ح 5964، عيون الحكم والمواعظ : ص 314 ح 5483 .
 - 4- غرر الحكم : ح 2934، عيون الحكم والمواعظ : ص 118 ح 2637 وفيه «العمل» بدل «العلم» .

فصل سوم : آداب آموزش

3 / 1 اخلاص

فصل سوم : آداب آموزش 3 / 1 اخلاص پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمند ، اگر با دانشش خشنودی خداوند عز و جل را بخواهد ، همه چیز از او می هراسند و اگر بخواهد با دانشش زر اندوزد ، از همه چیز می هراسد .

امام علی علیه السلام : عمل و دانش ، حبّ و بغض ، گرفتن و رها کردن ، و سخن گفتن و خاموش ماندن را برای خدا خالص کن .

امام علی علیه السلام : خوشا به سعادت آن که دانش و عمل ، حبّ و بغض ، گرفتن و رها کردن ، و گفتن و خاموشی اش را برای خدا خالص کند .

امام علی علیه السلام : برترین دانش ، آن است که در آن ، اخلاص ورزیده شده است .

ر . ک : ص 69 (اخلاص) و 117 (آموختن برای غیر خدا) و 427 (خودنمایی) ، ج 2 ص 483 (اخلاص) .

3 / 2 المُواسَاهُ بَيْنَ الْمُتَعَلِّمِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَبَعَدُ الْخَلْقِ مِنَ اللَّهِ رَجُلَانِ: رَجُلٌ يُجَالِسُ الْأَمْرَاءَ فَمَا قَالُوا مِنْ جَوْرِ صَدَقَّتْهُمْ عَلَيْهِ، وَمُعَلِّمٌ الصَّبِيَّانِ لَا يُوَأْسِي بَيْنَهُمْ وَلَا يُرَاقِبُ اللَّهَ فِي الْيَتِيمِ. (1)

الإمام الصادق عليه السلام في قوله تعالى: «وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ» - لِيَكُنِ النَّاسُ عِنْدَكَ فِي الْعِلْمِ سَوَاءً. (2)

3 / 3 تَوْقِيرُ الْمُتَعَلِّمِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: وَقُرُوا مَنْ تُعَلِّمُونَهُ الْعِلْمَ. (3)

3 / 4 التَّوَاضُّعُ لِلْمُتَعَلِّمِ تَنْبِيهِ الْخَوَاطِرِ: صَدَقَ عَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ لِلْحَوَارِيِّينَ طَعَامًا فَلَمَّا أَكَلُوا وَضَّاهُمْ (4) بِنَفْسِهِ، وَقَالُوا: يَا رُوحَ اللَّهِ، نَحْنُ أَوْلَى أَنْ نَفْعَلَهُ مِنْكَ. قَالَ: إِنَّمَا فَعَلْتُ هَذَا لِتَفْعَلُوهُ بِمَنْ تُعَلِّمُونَ. (5)

1- .كنز العمال : ج 16 ص 22 ح 43761 نقلاً عن ابن عساكر عن أبي أمامه .

2- .منية المرید : ص 185، بحار الأنوار : ج 2 ص 62 ح 6 .

3- .الفردوس : ج 4 ص 387 ح 7125 عن ابن عمر ، فيض القدير : ج 16 ص 471 ح 9628، كنز العمال : ج 10 ص 250 ح 29338 ؛ تنبيه الخواطر : ج 2 ص 115 وفيه «وَقُرُّوا مَنْ تَتَعَلَّمُونَ مِنْهُ الْعِلْمَ وَتُعَلِّمُونَهُ» .

4- .في الحديث «توضؤوا مما غيرت الناظر» أراد به غسل الأيدي والأفواه من الزهومة (النهاية : 5 / 195) .

5- .تنبيه الخواطر : ج 1 ص 83 ، بحار الأنوار : ج 14 ص 326 ح 43 وراجع: منية المرید : ص 192 «آداب يختص بها المعلم / آداب المعلم مع طلبته / التواضع للمتعلِّمين وعدم التعاضم عليهم» .

3 / 2 برابری میان شاگردان

3 / 3 بزرگداشت شاگرد

3 / 4 فروتنی برای شاگرد

3 / 2 برابری میان شاگردان پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دورترین مردم از خداوند، دو کس اند: کسی که با فرمان روایان می نشیند و هر سخن ستمی که می گویند، تأیید می کند، و آموزگار کودکان که با آنان یکسان رفتار نکند و درباره یتیم، خدا را در نظر نگیرد.

امام صادق علیه السلام درباره سخن خداوند متعال: «از مردم [به تکبر] رخ بر متاب»_: باید مردم در دانش اندوزی نزد تو یکسان باشند.

3 / 3 بزرگداشت شاگرد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسانی را که به آنها دانش می آموزید، بزرگ شمارید.

3 / 4 فروتنی برای شاگرد تنبیه الخواطر: عیسی علیه السلام برای حواریان خود، خوراکی آماده ساخت و چون خوردند، خودش [دستان] آنها را شُست. گفتند: ای روح خدا! ما از تو سزاوارتریم که این کار را انجام دهیم. فرمود: «من این کار را کردم تا شما هم برای کسانی که به آنها می آموزید، انجام دهید».

الإمام عليّ عليه السلام: مَنْ تَوَاضَعَ لِلْمُتَعَلِّمِينَ وَذَلَّ لِلْعُلَمَاءِ سَارَ بِعِلْمِهِ. (1)

الإمام الصادق عليه السلام: أُطْلَبُوا الْعِلْمَ وَتَزَيَّنُوا مَعَهُ بِالْحِلْمِ وَالْوَقَارِ ، وَتَوَاضَعُوا لِمَنْ تُعَلِّمُونَهُ الْعِلْمَ. (2)

راجع: ص 110 (التواضع للمعلم) و 376 (خفض الجناح) و 440 (التواضع له) .

5/3 الرِّقَّةُ رسول الله صلى الله عليه وآله: لِيُنَوِّا لِمَنْ تُعَلِّمُونَ وَلِمَنْ تَتَعَلَّمُونَ مِنْهُ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: عَلِّمُوا وَيَسِّرُوا ، عَلِّمُوا وَيَسِّرُوا _ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ _ وَإِذَا غَضِبْتَ فَاسْكُتْ _ مَرَّتَيْنِ _ . (4)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْنِي مُعْتَنًّا وَلَا مُتَعْتَنًّا ، وَلَكِنْ بَعَثَنِي مُعَلِّمًا مُيسِّرًا. (5)

عنه صلى الله عليه وآله: عَلِّمُوا وَلَا تُعْتَفُوا ، فَإِنَّ الْمُعَلِّمَ خَيْرٌ مِنَ الْمُعْتَفِّ (6) . (7)

مسند ابن حنبل عن ابن عباس: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ : عَلِّمُوا وَيَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا. (8)

1- . مطالب السؤل : ص 48 ؛ بحار الأنوار : ج 78 ص 6 ح 57 .

2- . الكافي : ج 1 ص 36 ح 1 ، الأملی ، الصدوق : ص 440 ح 585 نحوه ، منیه المرید : ص 162 کلّها عن معاویه بن وهب ، دعائم

الإسلام : ج 1 ص 80 ، روضه الواعظین : ص 14 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 41 ح 2 .

3- . منیه المرید : ص 193 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 62 ح 7 .

4- . الأدب المفرد : ص 381 ح 1320 وص 83 ح 245 نحوه وليس فيه «ثلاث مرّات» و «مرّتين» ، مسند ابن حنبل : ج 1 ص 606 ح

2556 وفيه «ولا تعسروا» ، الفردوس : ج 3 ص 9 ح 4003 کلّها عن ابن عباس ، كنز العمال : ج 10 ص 249 ح 29330 .

5- . صحيح مسلم : ج 2 ص 1105 ح 1478 عن جابر بن عبد الله ، كنز العمال : ج 11 ص 424 ح 31989 .

6- . التعنيف : التوبيخ والتقريع واللوم (النهايه : ج 3 ص 309) .

7- . منیه المرید : ص 193 ، جامع الأحاديث للقمي : ص 102 ، بحار الأنوار : ج 77 ص 175 ح 9 ؛ الفردوس : ج 3 ص 9 ح 4004

كلاهما عن أبي هريره .

8- . مسند ابن حنبل : ج 1 ص 515 ح 2136 ، الأدب المفرد : ص 83 ح 245 ، جامع بيان العلم وفضله : ج 1 ص 125 وزاد في آخره

«ثلاثا» ، كنز العمال : ج 10 ص 249 ح 29330 .

3 / 5 مدارا

امام علی علیه السلام: هرکس برای شاگردان فروتنی کند و در برابر دانشمندان خواری نشان دهد، دانشش رواج می یابد.

امام صادق علیه السلام: دانش را بطلیبید و آن را با بردباری و وقار زینت دهید و برای آن کس که به او دانش می آموزید، فروتنی نمایید.

ر. ک: ص 111 (فروتنی در برابر آموزگار) و 377 (فروتنی) و 441 (فروتنی در برابر وی).

3 / 5 مدارا پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: با کسی که به او می آموزید و نیز کسی که از او فرا می گیرید، نرمی کنید.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بیاموزید و آسان گیرید. بیاموزید و آسان گیرید (سه بار فرمود) و هنگامی که به خشم می آبی، خاموشی گزین (دو بار فرمود).

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند، مرا سختگیر و آزاردهنده برنینگیخت؛ بلکه مرا آموزگاری آسانگیر برانگیخت.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: یاد دهید و سخت نگیرید که یاددهنده از سخت گیرنده بهتر است.

مسند ابن حنبل - به نقل از ابن عباس - : پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «یاد دهید و آسان بگیریید و سخت مگیریید».

صحيح مسلم عن معاوية بن الحكم السلمي: بَيْنَا أَنَا أَصَدُّ لِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِذْ عَطَسَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ، فَقُلْتُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، فَرَمَانِي الْقَوْمُ بِأَبْصَارِهِمْ. فَقُلْتُ: وَاتُّكِلَ أُمِّيَاهُ، مَا شَاءَ أَنْكُمْ تَنْظُرُونَ إِلَيَّ؟! فَجَعَلُوا يَضْرِبُونَ بِأَيْدِيهِمْ عَلَى أَفْخَادِهِمْ، فَلَمَّا رَأَيْتُهُمْ يُصَدِّمْتُونِي، لَكِنِّي سَدَّكَتُّ. فَلَمَّا صَدَّ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، فَبَابِي هُوَ وَأُمِّي، مَا رَأَيْتُ مُعَلِّمًا قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ أَحْسَنَ تَعْلِيمًا مِنْهُ؛ فَوَاللَّهِ مَا كَهَرَنِي وَلَا صَدَّ رَبَّنِي وَلَا شَاءَ تَمَنِّي، قَالَ: إِنَّ هَذِهِ الصَّلَاةَ لَا يَصْلُحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلَامِ النَّاسِ، إِنَّمَا هُوَ التَّسْبِيحُ وَالتَّكْبِيرُ وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ. (1)

الإمام علي عليه السلام: لَا تَكْثِرِ الْعِتَابَ؛ فَإِنَّهُ يورِثُ الضَّغِينَةَ وَيَجْرُؤُ إِلَى الْبِغْضِ، وَاسْتَعْتَبَ مَنْ رَجَوْتَ إِعْتَابَهُ. (2)

عنه عليه السلام: عَلَى الْعَالِمِ إِذَا عَلَّمَ أَنْ لَا يُعْتَفَ، وَإِذَا عَلَّمَ أَنْ لَا يَأْتَفَ. (3)

3/6 بَدَلُ الْعِلْمِ لِلسُّخْرِ وَمَنْعُهُ مِنْ غَيْرِ أَهْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَفَهُ الْعِلْمِ النَّسِيَانُ، وَإِضَاعَتُهُ أَنْ تُحَدِّثَ بِهِ غَيْرَ أَهْلِهِ. (4)

-
- 1- صحيح مسلم: ج 1 ص 381 ح 537، كنز العمال: ج 8 ص 170 ح 22422 نقلاً عن المصنّف لعبد الرزّاق وراجع: بحار الأنوار: ج 76 ص 52.
 - 2- تحف العقول: ص 84، بحار الأنوار: ج 77 ص 212؛ كنز العمال: ج 16 ص 181 نقلاً عن وكيع والعسكري في المواعظ.
 - 3- تنبيه الخواطر: ج 1 ص 85 عن الإمام الصادق عليه السلام، إحقاق الحق: ج 12 ص 274 نقلاً عن ربيع الأبرار، غرر الحكم: ح 10954.
 - 4- جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 108 عن الأعمش، كنز العمال: ج 10 ص 184 ح 28960.

3 / 6 بذل دانش به شایستگان و دور داشتن آن از نااهلان

صحیح مسلم_ به نقل از معاویه بن حکم سلمی_ : هنگامی که با پیامبر خدا نماز می خواندم ، ناگهان ، مردی از میان نمازگزاران عطسه کرد . گفتم : خداوند ، تو را رحمت کند ! همه آنان با نگاهشان مرا نشانه گرفتند و من گفتم: مادرم به عزایم بنشیند. شما را چه شده است که به من چشم دوخته اید ؟ پس شروع به زدن دست هایشان بر روی ران هایشان کردند و چون دیدم که مرا به خاموشی می خوانند ، ساکت شدم . هنگامی که پیامبر خدا _ پدر و مادرم فدایش باد که نه پیش از او و نه پس از او آموزگاری را نیکوتر از وی یاد دادن ندیدم _ نمازش را به پایان برد ، به خدا سوگند ، نه به من چشم غره رفت و نه مرا کتک زد و نه به من دشنام داد و [فقط] فرمود : «در این نماز هیچ سخنی از سخنان آدمیان سزاوار نیست . آن ، تنها تسبیح و تکبیر و قرآن خواندن است» .

امام علی علیه السلام : سرزنش بسیار مکن که کینه می آورد و به دشمنی می کشد و از آن کسی پوزش بخواه که امید بخشش از او داری .

امام علی علیه السلام : بر دانشمند است که چون می آموزد ، سرزنش نکند و چون به وی آموخته می شود ، سرمیچد .

3 / 6 بذل دانش به شایستگان و دورداشتن آن از نااهلان پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : آفت دانش ، فراموشی و تباهی آن ، سپردن آن به نااهلش است .

عنه صلى الله عليه وآله: واضح العلم عند غير أهله كمقلد الخنازير الجوهرة واللؤلؤ والذهب. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: لا تعلقوا الدر في أعناق الخنازير. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: لا تطرحوا الدر في أفواه الكلاب. (3)

عيسى عليه السلام: يا معشر الحواريين، لا تلقوا اللؤلؤ للخنزير، فإنه لا يصنع به شيئاً، ولا تعطوا الحكمة من لا يريد لها، فإن الحكمة أحسن من اللؤلؤ، ومن لا يريد لها أشد من الخنزير. (4)

رسول الله صلى الله عليه وآله: إن عيسى بن مريم عليه السلام قام في بني إسرائيل، فقال: يا بني إسرائيل، لا تحدثوا بالحكمة الجهال فتظلموها، ولا تمنعوها أهلها فتظلموهم. (5)

الإمام الصادق عليه السلام: كان المسيح عليه السلام يقول: إن التارك شفاء المجرور من جرحه شريك لجارحه لا محالة، وذلك أن الجراح أراد فساد المجرور والتارك لإشفائه لم يشأ صلاحه، فإذا لم يشأ صلاحه فقد شاء فساداً اضطراراً، فكذلك لا تحدثوا بالحكمة غير أهلها فتجهلوا، ولا تمنعوها أهلها فتأثموا، وليكن أحدكم بمنزلة الطبيب المداوى إن رأى موضعاً لدوائه وإلا أمسك. (6)

1- سنن ابن ماجه: ج 1 ص 81 ح 224، الفردوس: ج 2 ص 437 ح 3907 كلاهما عن أنس، كنز العمال: ج 10 ص 131 ح 28652؛ بحار الأنوار: ج 65 ص 70.

2- تاريخ بغداد: ج 9 ص 350 عن أنس، إحياء علوم الدين: ج 1 ص 85 عن عيسى عليه السلام؛ منيه المريد: ص 184 عن الإمام علي عليه السلام وفيهما «الجواهر» بدل «الدر».

3- تاريخ بغداد: ج 11 ص 310، كنز العمال: ج 10 ص 247 ح 29320 نقلاً عن المخلص وح 29319 نقلاً عن ابن النجار وفيه «الخنزير» بدل «الكلاب» وكلها عن أنس، ربيع الأبرار: ج 3 ص 219 عن عيسى عليه السلام وفيه «لا تطرحوا الدر تحت أرجل الخنازير»؛ عوالي اللآلي: ج 1 ص 269 ح 76.

4- الزهد لابن حنبل: ص 118 عن عكرمه، عيون الأخبار لابن قتيبة: ج 2 ص 124 وفيه «بني إسرائيل» بدل «الحواريين»، البدايه والنهائيه: ج 2 ص 91 نقلاً عن عبدالرزاق عن عكرمه.

5- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج 4 ص 400 ح 5858، معاني الأخبار: ص 196 ح 2 كلاهما عن جميل بن صالح عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام، الكافي: ج 1 ص 42 ح 4، الأمالي، الصدوق: ص 507 ح 704 كلاهما عن يونس بن عبدالرحمن عن ذكره عن غير واحد عن الإمام الصادق عليه السلام، تحف العقول: ص 27، بحار الأنوار: ج 2 ص 66 ح 7؛ المستدرک علی الصحیحین: ج 4 ص 301 ح 7707 عن محمد بن كعب القرظي، تنبيه الغافلين: ص 208 ح 262 عن ابن عباس.

6- الكافي: ج 8 ص 345 ح 545 عن أبان بن تغلب وراجع: حليه الأولياء: ج 7 ص 273 والدر المنثور: ج 2 ص 204.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سپارنده دانش نزد غیر اهل آن ، مانند آویزنده گوهر و مروارید و طلا بر گردن خوکان است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : مروارید را به گردن خوک ها نیاویزید .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : مروارید را در دهان سگ ها نریزید .

عیسی علیه السلام : ای گروه حواریان! مروارید را برای خوک میندازید که بهره ای از آن نمی برد و حکمت را به آن که نمی خواهد ، مدهید که حکمت ، نیکوتر از مروارید و کسی که آن را نمی خواهد ، بدتر از خوک است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : عیسی بن مریم علیه السلام در میان بنی اسرائیل به پا خاست و گفت : «ای بنی اسرائیل! با نادانان سخن از حکمت مگویید ، که بدان ستم کرده اید و آن را از اهلش باز مدارید ، که به آنان ستم روا داشته اید» .

امام صادق علیه السلام : مسیح علیه السلام می فرمود : «آن که درمان زخم مجروح را او می گذارد ، شریک زخم زنده اش است ؛ چون زخم زنده ، بدحالی مجروح را خواسته و وا گذارنده درمانش ، نیکویی وی را نخواسته است و چون نیکویی وی را نخواسته ، پس بدحالی مجروح را خواسته است . همین گونه حکمت را با غیر اهل آن در میان مگذارید ، که نادانی نموده اید و از اهلش باز مدارید ، که گناه کرده اید و باید هریک از شما چون پزشک درمانگر باشد . اگر جایی برای دارویش دید ، اقدام کند ، وگرنه خودداری کند» .

الإمام عليّ عليه السلام: واضعُ العلمِ عندَ غيرِ أهلهِ ظالمٌ له. (1)

عنه عليه السلام: إنَّ الحُكَمَاءَ ضَيَّعُوا الحِكْمَةَ لَمَّا وَضَعُوهَا عِنْدَ غَيْرِ أَهْلِهَا. (2)

عنه عليه السلام: لا تُحَدِّثِ الجُهَّالَ بِمَا لا يَعْلَمُونَ فَيَكْذِبُونَ بِهِ ، فَإِنَّ لِعَلْمِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَحَقُّهُ عَلَيْكَ بَدْلُهُ لِمُسْتَحِقِّهِ وَمَنْعُهُ مِنْ غَيْرِ مُسْتَحِقِّهِ.

(3)

عنه عليه السلام: لَيْسَ كُلُّ العِلْمِ يَسْتَطِيعُ صَاحِبُ العِلْمِ أَنْ يُفَسِّرَهُ لِكُلِّ النَّاسِ ؛ لِأَنَّ مِنْهُمْ القَوِيَّ وَالضَّعِيفَ ، وَلِأَنَّ مِنْهُ مَا يُطَاقُ حَمَلُهُ وَمِنْهُ مَا لا يُطَاقُ حَمَلُهُ ، إِلَّا مَنْ يُسَهِّلُ اللَّهُ لَهُ حَمَلَهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ مِنْ خَاصَّةِ أَوْلِيَائِهِ. (4)

عنه عليه السلام: إِنَّ هَاهُنَا لِعِلْمًا جَمًّا - وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ - لَوْ أَصَدَّ بَتْ لَهُ حَمَلَةٌ ! بَلَى أَصَدَّ بَتْ لِقِنًا غَيْرَ مَأْمُونٍ عَلَيْهِ ، مُسْتَعْمِلًا آلَةَ الدِّينِ لِلدُّنْيَا ، وَمُسْتَظْهِرًا بِنِعْمِ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ ، وَبِحُجَجِهِ عَلَى أَوْلِيَائِهِ ؛ أَوْ مُنْقَادًا لِحَمَلِهِ الحَقِّ ، لا بَصِيرَةَ لَهُ فِي أَحْنَائِهِ ، يَنْقَدِحُ الشُّكُّ فِي قَلْبِهِ لِأَوَّلِ عَارِضٍ مِنْ شُؤْبِهِ . أَلَا لا ذَا ولا ذَاكَ ! أَوْ مِنْهُمًا بِاللَّذَّةِ ، سَدَّ لِسَ القِيَادِ لِلشَّهْوَةِ ، أَوْ مُغْرَمًا بِالجَمْعِ وَالإدِّخَارِ ، لَيْسَا مِنْ رُعَاةِ الدِّينِ فِي شَيْءٍ ، أَقْرَبُ شَيْءٍ شَبَّهًا بِهِمَا الأَنْعَامَ السَّائِمَةَ ! كَذَلِكَ يَمُوتُ العِلْمُ بِمَوْتِ حَامِلِيهِ. (5)

1- غرر الحكم : ح 10127، عيون الحكم والمواعظ : ص 504 ح 9228 .

2- قصص الأنبياء: ص 160 ح 176 عن محمد بن عبيد عن الإمام الرضا عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 78 ص 345 ح 3 .

3- غرر الحكم : ح 10367، عيون الحكم والمواعظ : ص 526 ح 9575 .

4- التوحيد : ص 268 ح 5 عن أبي معمر السعداني .

5- نهج البلاغه : الحكمة 147 ، بحار الأنوار : ج 78 ص 76 ح 46 وراجع: ج 2 ص 224 ح 2105 والمصادر المذكورة في هامشه .

امام علی علیه السلام: سپارنده دانش نزد غیر اهلش ، ستمکار به آن است .

امام علی علیه السلام: حکیمان ، چون حکمت را نزد غیر اهلش نهادند ، آن را تباه کردند .

امام علی علیه السلام: با نادانان از آنچه نمی دانند ، سخن مگوی که تو را تکذیب کنند؛ چرا که دانشت بر تو حقی دارد و آن این است که آن را به مستحقش بدهی و از غیر مستحقش باز داری .

امام علی علیه السلام: دارنده دانش ، نمی تواند همه آن را برای همه مردم تفسیر کند؛ زیرا در میان آنان ، نیرومند و ناتوان هست و بخشی از دانش تحمّل کردنی است و بخشی نیست ، مگر آن که خداوند بر دوستان ویژه اش تحمّل آن را آسان کند و به ایشان یاری دهد .

امام علی علیه السلام در حالی که با دستش به سینه اش اشاره می کرد: در این جا دانشی انبوه است . کاش فراگیری برایش می یافتم . آری! کسی را یافتم که تیزهوش بود؛ ولی درخور اعتماد نبود . دین را ابزار دنیا کرده بود و با نعمت های خداوند بر بندگانش و به حجت های او بر اولیایش برتری می جست و یا آن که پیرو حاملان (اهل) حق بود؛ ولی از باریک بینی در نکته های آن بی بهره و با نخستین شبهه ، شک در دلش می افتاد. بدان که نه این [مناسب است] و نه آن یا آن که شیفته لذت و رام شهوت و همیشه در پی گرد آوردن و اندوختن بود . اینان ، نمی توانند کوچک ترین پاسدار دین باشند و بیشتر به چارپایان چرنده شبیه اند . این گونه ، دانش با مرگ حاملانش می میرد .

عنه عليه السلام_ في الحكيم المنسوبه إليه_-: نَقَلَ الصُّخُورِ مِنْ مَوَاضِعِهَا أهُونٌ مِنْ تَفْهِيمِ مَنْ لَا يَفْهَمُ. (1)

عنه عليه السلام_ أيضاً_-: اِحْتَرَسَ مِنْ ذِكْرِ الْعِلْمِ عِنْدَ مَنْ لَا يَرْغَبُ فِيهِ ، وَمِنْ ذِكْرِ قَدِيمِ الشَّرْفِ عِنْدَ مَنْ لَا قَدِيمَ لَهُ ، فَإِنَّ ذَلِكَ مِمَّا يُحَقِّدُهُمَا عَلَيكَ. (2)

عنه عليه السلام_ أيضاً_-: لَا تُحَدِّثْ بِالْعِلْمِ الشُّفْهَاءَ فَيَكُ ذُبُوكَ ، وَلَا الْجُهَّالَ فَيَسْتَقْلُوكَ ، وَلَكِنْ حَدِّثْ بِهِ مَنْ يَتَلَقَّاهُ مِنْ أَهْلِهِ بِقَبُولٍ وَفَهْمٍ ، يَفْهَمُ عَنْكَ مَا تَقُولُ ، وَيَكْتُمُ عَلَيْكَ مَا يَسْمَعُ ، فَإِنَّ لِعِلْمِكَ عَلَيْكَ حَقًّا ، كَمَا أَنَّ عَلَيْكَ فِي مَالِكَ حَقًّا ، بِإِذْنِهِ لِمُسْتَحِقِّهِ ، وَمَنْعُهُ عَنْ غَيْرِ مُسْتَحِقِّهِ. (3)

عنه عليه السلام_ أيضاً_-: لَا- تُعَامِلِ الْعَامَّةَ فِيمَا أَنْعَمَ بِهِ عَلَيْكَ مِنَ الْعِلْمِ كَمَا تُعَامِلُ الْخَاصَّةَ ، وَعَلِمَ أَنَّ لِلَّهِ سَبْحَانَهُ رِجَالًا أَوْدَعَهُمْ أَسْرَارًا خَفِيَّةً وَمَنْعَهُمْ عَنْ إِشَاعَتِهَا ، وَادَّكَّرَ قَوْلَ الْعَبْدِ الصَّالِحِ لِمُوسَى وَقَدْ قَالَ لَهُ : « هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ رُشْدًا * قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا * وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا » (4) . (5)

عنه عليه السلام: مِنْ صِفَةِ الْعَالِمِ أَنْ لَا يَعْظُ إِلَّا مَنْ يَقْبَلُ عِظَتَهُ ، وَلَا يَنْصَحَ مُعْجَبًا بِرَأْيِهِ ، وَلَا يُخْبِرُ بِمَا يَخَافُ إِذَاعَتَهُ. (6)

تحف العقول: وَصِيَّتُهُ [الإمام الكاظم] عليه السلام لهشام: ... يا هشام ... إِيَّاكَ أَنْ تَغْلِبَ الْحِكْمَةَ وَتَضَعَهَا فِي أَهْلِ الْجَهَالَةِ . قَالَ هِشَامٌ : فَقُلْتُ لَهُ: فَإِنَّ وَجَدْتُ رَجُلًا طَالِبًا لَهُ غَيْرَ أَنْ عَقْلَهُ لَا يَسْبَعُ لَصَدْبِ مَا أَلْقَى إِلَيْهِ؟ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : فَتَلَطَّفْ لَهُ فِي النَّصِيحَةِ ، فَإِنَّ ضَاقَ قَلْبُهُ فَلَا تَعْرِضَنَّ نَفْسَكَ لِلْفِتْنَةِ . وَاحْذَرِ رَدَّ الْمُتَكَبِّرِينَ ، فَإِنَّ الْعِلْمَ يَنْدُلُّ عَلَى أَنْ يَمْلَى عَلَى مَنْ لَا يُفِيقُ . قُلْتُ : فَإِنَّ لَمْ أَجِدْ مَنْ يَعْقِلُ السُّؤَالَ عَنْهَا؟ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : فَاعْتَنِمِ جَهْلَهُ عَنِ السُّؤَالِ حَتَّى تَسْلَمَ مِنْ فِتْنَةِ الْقَوْلِ وَعَظِيمِ فِتْنَةِ الرَّدِّ. (7)

1- .شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 326 ح 732 .

2- .شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 322 ح 696 .

3- .شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 273 ح 155 ؛ غرر الحكم: ح 10367 .

4- .الكهف: 66 _ 68 .

5- .شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 345 ح 968 .

6- .العدد القويّه: ص 358 ح 22 ، بحار الأنوار: ج 77 ص 235 .

7- .تحف العقول: ص 398 ، بحار الأنوار: ج 1 ص 155 .

امام علی علیه السلام در حکمت های منسوب به ایشان: جا به جا کردن تخته سنگ های گران از جایشان ، آسان تر از فهماندن به ناهم است .

امام علی علیه السلام در حکمت های منسوب به ایشان: خود را از یاد کردن دانش نزد کسی که بدان رغبت نمی ورزد ، و از یاد کردن شرافت نیاکانت پیش کسی که نیاکانی ندارد ، نگاه دار که این ، کینه آن دورا بر تو می افروزد .

امام علی علیه السلام در حکمت های منسوب به ایشان: با کم خردان ، سخن از دانش مگو ، که تو را تکذیب می کنند ، و با نادانان [سخن مگو] ، که تو را گران بار می شمردند ؛ بلکه از آن با کسی سخن بگویی که اهلش باشد و می گیرد و می پذیرد و می فهمد ، آنچه را می گویی ، دریافت می کند و آنچه را می شنود ، بر تو پنهان می دارد ؛ چرا که دانشت بر تو حقی دارد ، همان گونه که در دارایی ات بر تو حقی است : بذلش به مستحق آن و باز داشتش از غیر مستحق آن .

امام علی علیه السلام در حکمت های منسوب به ایشان: در آنچه از دانش به تو عطا شده است ، با عموم مردم آن گونه رفتار مکن که با خاصان می کنی و بدان که خدای سبحان ، مردانی دارد که رازهایی پنهان را نزد ایشان به امانت نهاده و آنان را از افشای آن ، باز داشته است و به یاد داشته باش سخن بنده شایسته را به موسی علیه السلام که از وی خواسته بود : «آیا در پی تو بیایم تا از هدایت هایی که به تو آموخته شده است ، به من بیاموزی؟» و او گفته بود : «تو توان شکیبایی بر همراهی مرا نداری و چگونه بر چیزی که از آن خبر نداری ، شکیبایی کنی؟» .

امام علی علیه السلام : از ویژگی های دانشمند آن است که جز به آن کس که پندش را می پذیرد ، پند نمی دهد و به خودرأی ، اندرز نمی دهد و آنچه را از انتشارش بیم دارد ، بازگو نمی کند .

تحف العقول : [امام کاظم علیه السلام] در سفارش به هشام فرمود : «مبادا که حکمت را فرو افکنی و آن را نزد نادانان بگذاری» . هشام می گوید که گفتم : اگر مردی را جویدی آن یافتم ، ولی خودش یارای گرفتن آنچه به او القا شده نداشت ، چه کنم؟ فرمود : «در نصیحتش نرمی کن . پس اگر ظرفیت روحی نداشت ، خود را در معرض فتنه قرار مده ، و از انکار متکبران بر حذر باش که اگر دانش بر کسی عرضه شود که درست نمی گیرد ، خوار می شود» . گفتم : اگر کسی را نیافتم که از آن بپرسد ، چه کنم؟ فرمود : «نادانی اش را از پرسیدن مغتنم شمار ، تا از خطر [و گناه محتمل] پاسخ و فتنه بزرگ ردّ و انکار به سلامت بمانی» .

الإمام زين العابدين عليه السلام: يا رَبِّ جَوْهَرِ عِلْمٍ لَوْ أَبُوحُ بِهِ لَقِيلَ لِي أَنْتَ مِمَّنْ يَعْبُدُ الْوَثْنَ وَلَا سَتَحَلَّ رِجَالُ مُسْلِمُونَ دَمِي يَرُونَ أَقْبَحَ مَا يَأْتُونَهُ حَسَنًا إِنِّي لَأَكْتُمُ مِنْ عِلْمِي جَوَاهِرَهُ كَيْ لَا يَرَى الْحَقُّ ذُو جَهْلٍ فَيَفْتِنَنَا وَقَدْ تَقَدَّمَ فِي هَذَا أَبُو حَسَنِ إِلَى الْحُسَيْنِ وَوَصَّى قَبْلَهُ حَسَنًا (1)

3 / 71 عَدَمُ اخْتِذِ الْأَجْرَ لِتَعْلِيمِ مَعَالِمِ الدِّينِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَكْتُوبٌ فِي الْكِتَابِ الْأَوَّلِ: يَا ابْنَ آدَمَ، عَلِّمْ مَجَانًّا كَمَا عَلَّمْتَ مَجَانًّا. (2)

1- إحقاق الحقّ: ج 12 ص 84 نقلاً عن كتاب الإتحاف بحبّ الأشراف .

2- الفردوس: ج 4 ص 125 ح 6387 عن ابن مسعود، كنز العمال: ج 10 ص 241 ح 29279 نقلاً عن ابن لال، الاتحافات السنّية: ص 225 ح 734 .

امام زین العابدین علیه السلام: ای بسا گوهر دانش که اگر آن را آشکار می ساختم/ به من گفته می شد: تو از زمره بت پرستانی . و بی گمان ، مردان مسلمان ، خونم را حلال می شمردند/ و این زشت ترین کارشان را نیکو می دیدند . من ، گوهرهای دانشم را پنهان می دارم/ تا نادان حق را نبیند و ما را به فتنه اندازد . و در این شیوه ، ابوالحسن به حسین/ و پیش از وی به حسن ، سفارش کرده است .

3 / 7 مزد نگرفتن بر آموزش معارف دینی مبر خدا صلی الله علیه و آله: در کتاب نخستین (1) نوشته شده است: «ای پسر آدم! رایگان یاد ده ، همان گونه که رایگان یاد گرفتی» .

1- . در برخی متون تاریخی مانند الإرشاد شیخ مفید و مناقب ابن شهر آشوب آمده است که قریش ، یهودیان را اهل کتاب نخستین (الکتاب الأوّل) می دانسته اند و ممکن است که منظور از کتاب نخستین، تورات باشد که زبور را نیز در بر دارد و در حلیه الأبرار آمده است که یکی از حنفای قریش در جستجوی دین حنیف به شام و به میان «اهل کتاب اوّل» رفته است که در هر حال ، می تواند اشاره به اوّلین کتاب آسمانی نازل شده از سوی خداوند باشد (ر . ک: الإرشاد: ج 1 ص 95، مناقب آل أبي طالب: ج 1 ص 310 ، حلیه الأبرار: ج 1 ص 55). (م)

الإمام عليّ عليه السلام: لا يكون العالمُ عالماً حتّى ... لا يأخذَ على علمِهِ شيئاً من حُطامِ الدُّنيا. (1)

الإمام زين العابدين عليه السلام: مَنْ كَتَمَ عِلْماً أَحَدًا، أَوْ أَخَذَ عَلَيْهِ أَجْرًا رَفْدًا، فَلَا يَنْفَعُهُ أَبَدًا. (2)

عيسى عليه السلام_ لِلْحَوَارِيِّينَ -: لَا تَأْخُذُوا مِمَّنْ تَعَلَّمُونَ مِنَ الْأَجْرِ إِلَّا مِثْلَ الَّذِي أُعْطِيتُمُونِي. (3)

راجع : ص 416 (اتخاذ علم الدين مهنة) و 458 ح 3153 و 462 ح 3158، التبليغ في الكتاب والسنة : الفصل السابع : آفات التبليغ / بحث حول أجر التبليغ.

1- .غرر الحكم : ح 10921، عيون الحكم والمواعظ : ص 544 ح 10109 .

2- .حليه الأولياء : ج 3 ص 140 عن موسى بن أبي حبيب .

3- .الزهد لابن المبارك : ص 96 ح 283 عن عمران الكوفي .

3 / 7 مزد نگرفتن بر آموزش معارف دین

امام علی علیه السلام: دانشمند، دانشمند نمی شود، تا این که ... در برابر دانشش چیزی از کالای پست دنیا نگیرد.

امام زین العابدین علیه السلام: هرکس دانشی را از کسی پنهان بدارد یا بر آن به عنوان پاداش مزد گیرد، هرگز آن دانش به وی سودی نرساند.

عیسی علیه السلام_ به حواریان_: از آنها که آموزششان می دهید، مزدی نگیرید، جز مانند آنچه به من دادید. (1)

ر. ک: ص 417 (کاسبی کردن با دانش دینی) و 459 ح 3153 و 463 ح 3158، تبلیغ در قرآن و حدیث: فصل هفتم: آفات تبلیغ / بحثی درباره مزد تبلیغ.

1- یعنی هیچ نگیرید. م.

الفصل الرابع : آداب الجواب 4 / 1 ما يوجب الصواب رسول الله صلى الله عليه وآله : مَنْ تَأْتَى أَصَابَ أَوْ كَادَ ، وَمَنْ عَجَلَ أَوْ كَادَ. (1)

الإمام عليّ عليه السلام : مَنْ أَعْمَلَ فِكْرَهُ أَصَابَ جَوَابَهُ. (2)

عنه عليه السلام : دَعِ الْحِدَّةَ وَتَقَكَّرْ فِي الْحُجْبَةِ وَتَحَفَّظْ مِنَ الْخَطْلِ ، تَأْمِنِ الزَّلَلَ. (3)

الإمام الصادق عليه السلام : ثَلَاثَةٌ يُسْتَدَلُّ بِهَا عَلَى إِصَابَةِ الرَّأْيِ : حُسْنُ اللَّقَاءِ ، وَحُسْنُ الْإِسْتِمَاعِ ، وَحُسْنُ الْجَوَابِ. (4)

الإمام عليّ عليه السلام : الرَّأْيُ مَعَ الْأَنَاةِ ، وَبِئْسَ الظَّهْيِيرُ الرَّأْيُ الْفَطِيرُ. (5)

-
- 1- المعجم الأوسط : ج 3 ص 259 ح 3082 ، المعجم الكبير : ج 17 ص 310 ح 858 ، مسند الشهاب : ج 1 ص 231 ح 362 ، كلّها عن عقبه بن عامر وص 232 ح 363 عن أنس ، كنز العمال : ج 3 ص 99 ح 5678 .
 - 2- غرر الحكم : ح 8339 وراجع : عيون الحكم والمواعظ : ص 432 ح 7435 .
 - 3- غرر الحكم : ح 5136 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 250 ح 4679 .
 - 4- تحف العقول : ص 323 ، بحار الأنوار : ج 78 ص 237 ح 73 .
 - 5- كشف الغمّة : ج 3 ص 139 عن الإمام الجواد عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 78 ص 81 ح 76 .

فصل چهارم : آداب پاسخ دادن

4 / 1 آنچه مایه درستی رأی است

فصل چهارم : آداب پاسخ دادن 4 / 1 آنچه مایه درستی رأی استپیامبر خدا صلی الله علیه و آله : آن که درنگ کند ، می رسد و یا نزدیک است که برسد و آن که عجله کند ، خطا می کند یا به خطا نزدیک می شود .

امام علی علیه السلام : کسی که اندیشه اش را به کار اندازد ، به پاسخ خود می رسد .

امام علی علیه السلام : شتاب زدگی را وا گذار و در دلیل بیندیش و خود را از پریشان گویی نگاه دار ، تا از لغزش ایمن بمانی .

امام صادق علیه السلام : سه چیز است که نشانه صاحب رأی بودن است : خوب برخورد کردن ، نیک گوش کردن و پاسخ نیکو دادن .

امام علی علیه السلام : رأی (تصمیم) ، با تأمل حاصل می شود و رأی خام ، پشتیبان بدی است .

الأمالى للطوسى عن أبى الأسود: إن رجلاً سأل أمير المؤمنين على بن أبى طالب عليه السلام عن سؤال، فبادر فدخل منزله ثم خرج فقال: أين السائل؟ فقال الرجل: ها أنا ذا يا أمير المؤمنين. قال: ما مسألتك؟ قال: كيت وكيت، فأجابه عن سؤاله. فقيل: يا أمير المؤمنين، كُنَّا عَهِدْنَاكَ إِذَا سُدَّ بِلْتٍ عَنِ الْمَسْأَلَةِ كُنْتَ فِيهَا كَالسَّكَّةِ الْمُحْمَاهِ جَوَاباً، فَمَا بِالْكَ أَبْطَأَتِ الْيَوْمَ عَنِ جَوَابِ هَذَا الرَّجُلِ حَتَّى دَخَلْتَ الْحُجْرَةَ ثُمَّ خَرَجْتَ فَأَجَبْتَهُ؟ فَقَالَ: كُنْتُ حَاقِناً، وَلَا رَأَى لِثَلَاثَةٍ: لِحَاقِنٍ، وَلَا حَازِقٍ 1. (1)

2 / 4 ما يوجب الخطأ الإمام على عليه السلام: من أسرع فى الجواب لم يدرك الجواب. (2)

عنه عليه السلام: إذا ازدحم الجواب خفي الصواب. (3)

-
- 1- الأمالى، الطوسى: ص 514 ح 1125، بحار الأنوار: ج 2 ص 59 ح 1؛ جامع بيان العلم وفضله: ج 2 ص 113 عن الحارث الأعور وفى ذيله «ولا رأى لحاقن».
 - 2- غرر الحكم: ح 8640، عيون الحكم والمواعظ: ص 440 ح 7642 وفيه «الصواب» بدل «الجواب» فى الموضع الثانى.
 - 3- نهج البلاغه: الحكمة 243، بحار الأنوار: ج 75 ص 105 ح 38.

4 / 2 آنچه مایه اشتباه می شود

الأمالی ، طوسی_ به نقل از ابوالأسود_: مردی از امیرمؤمنان علی بن ابی طالب ، مسئله ای پرسید . امام علیه السلام ابتدا داخل خانه اش شد و سپس خارج شد و فرمود : «پرسشگر کجاست؟» . مرد گفت : ای امیرمؤمنان! من این جا هستم . فرمود : «پرسش تو چیست؟» . گفت : فلان و فلان . پس به پرسش وی پاسخ داد . آن گاه گفته شد : ای امیرمؤمنان! ما دیده بودیم هرگاه از تو پرسشی می شد ، مانند سگه داغ ، تند و زود ، پاسخ را کف دست پرسشگر می گذاشتی ؛ اما امروز چه شد که در پاسخ این مرد ، درنگ کردی ، تا آن جا که داخل خانه شدی و پس از بیرون آمدن پاسخش را دادی؟ فرمود : «از بول در تنگنا بودم و سه کس را رأی نباشد : آن که از بول و غائط و کفشش در تنگنا باشد» .

4 / 2 آنچه مایه اشتباه می شود امام علی علیه السلام : آن که در پاسخ دادن شتاب کند ، پاسخ را درنیابد .

امام علی علیه السلام : چون پاسخ ها فراوان و پریشان شود ، پاسخ درست ، پنهان ماند .

عنه عليه السلام: قَلَّمَا يُصِيبُ رَأْيُ الْعَجُولِ. (1)

عنه عليه السلام: الْمُسْتَبِدُّ مُتَهَوِّزٌ فِي الْخَطَاءِ وَالْغَلَطِ. (2)

الإمام الحسن عليه السلام: لَا يَعْزِبُ الرَّأْيُ إِلَّا عِنْدَ الْغَضَبِ. (3)

الإمام الصادق عليه السلام: مِنْ أَخْلَاقِ الْجَاهِلِ الْإِجَابَةُ قَبْلَ أَنْ يَسْمَعَ. (4)

عنه عليه السلام: إِنَّ مَنْ أَجَابَ فِي كُلِّ مَا يُسْأَلُ عَنْهُ لَمَجْنُونٌ. (5)

4 / 3 قَوْلُ «لَا أَعْلَمُ» رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مِنْ وَصِيَّتِهِ لِأَبِي ذَرٍّ: يَا أَبَا ذَرٍّ، إِذَا سُئِلْتَ عَنْ عِلْمٍ لَا تَعْلَمُهُ فَقُلْ: «لَا أَعْلَمُهُ» تَنْجُ مِنْ تَبِعْتِهِ، وَلَا تُفْتِ النَّاسَ بِمَا لَا عِلْمَ لَكَ بِهِ تَنْجُ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ. (6)

الإمام عليّ عليه السلام: قَوْلُ: «لَا أَعْلَمُ» نِصْفُ الْعِلْمِ. (7)

عنه عليه السلام: أَلَا لَا يَسْتَقْبِحَنَّ مَنْ سُئِلَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ أَنْ يَقُولَ: «لَا أَعْلَمُ». (8)

-
- 1- غرر الحكم: ح 6726، عيون الحكم والمواعظ: ص 369 ح 6210.
 - 2- غرر الحكم: ح 1208، عيون الحكم والمواعظ: ص 46 ح 1133 وليس فيه «الخطأ».
 - 3- نزّه الناظر: ص 72 ح 14، العُدَد القويّة: ص 37 ح 45 وفيه «لا يعرف» بدل «لا يعزب».
 - 4- الدرّة الباهرة: ص 31، أعلام الدين: ص 303، بحار الأنوار: ج 2 ص 62 ح 4.
 - 5- معاني الأخبار: ص 238 ح 2 عن حمزة بن حرمان، بحار الأنوار: ج 2 ص 117 ح 15؛ سنن الدارمي: ج 1 ص 66 ح 174، المعجم الكبير: ج 9 ص 188 ح 8923 وفيهما «إِنَّ الَّذِي يُفْتِي النَّاسَ فِي كُلِّ مَا يُسْتَفْتَى لَمَجْنُونٌ» وكلاهما عن عبد الله بن مسعود.
 - 6- الأُمالي، الطوسي: ص 527 ح 1162، مكارم الأخلاق: ج 2 ص 364 ح 2661، تنبيه الخواطر: ج 2 ص 53 كلّها عن أبي ذرّ، بحار الأنوار: ج 77 ص 76.
 - 7- غرر الحكم: ح 6758، عيون الحكم والمواعظ: ص 372 ح 6287.
 - 8- غرر الحكم: ح 2788 وح 10241 وفيه «لا يستهيننّ إذا سُئِلَ...»، عيون الحكم والمواعظ: ص 109 ح 2394.

اشاره

امام علی علیه السلام: کم می شود که رأی عجول درست درآید .

امام علی علیه السلام: انسان خودرأی به خطا و غلط درمی افتد .

امام حسن علیه السلام: رأی [درست] جز هنگام خشم ، پنهان نمی ماند .

امام صادق علیه السلام: از اخلاق نادان ، پاسخ دادن پیش از شنیدن است .

امام صادق علیه السلام: آن که به هرچه از او پرسیده می شود ، پاسخ می دهد ، بی گمان ، دیوانه است .

4 / 3 گفتن «نمی دانم» پیامبر خدا صلی الله علیه و آله_ در سفارشش به ابو ذر_ : ای ابو ذر! هرگاه از دانشی پرسیده شدی که آن را نمی

دانی ، بگو : «نمی دانم» تا از پیامدهای آن ، رهایی یابی و در آنچه نمی دانی ، به مردم فتوا مده تا از کیفر روز قیامت بپرهی .

امام علی علیه السلام: گفتن «نمی دانم» ، نیمی از دانش است .

امام علی علیه السلام: هان! هرگز آن که از چیزی پرسیده شد که نمی داند ، گفتن «نمی دانم» رازش نشمارد .

عنه عليه السلام: إذا كُنتَ جاهِلاً فَتَعَلَّمْ ، وإذا سُئِلْتَ عَمَّا لَا تَعَلَّمُ فَقُلْ : «اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ». (1)

سنن الدارمی عن رزین أبی التَّعمان عن الإمام علیّ علیه السلام: إذا سئِلْتُمْ عَمَّا لَا تَعَلَّمُونَ فَاهْرُبُوا . قالوا: وَكَيْفَ الْهَرْبُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ : تَقُولُونَ : «اللَّهُ أَعْلَمُ». (2)

الإمام علیّ علیه السلام: لَا يَسْتَحِي أَحَدُكُمْ إِذَا سُئِلَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ أَنْ يَقُولَ: «لَا أَعْلَمُ». (3)

عنه عليه السلام: لَا يَسْتَحِي الْعَالِمُ ... إِذَا سُئِلَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ أَنْ يَقُولَ: «اللَّهُ أَعْلَمُ». (4)

عنه عليه السلام: لَا يَسْتَحِي الْعَالِمُ إِذَا سُئِلَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ أَنْ يَقُولَ: «لَا عَلِمَ لِي بِهِ». (5)

عنه عليه السلام: أَرْبَعٌ لَوْ شِئْتِ الْمَطَايَا إِلَيْهِنَّ حَتَّى يُنْصَدَّ بَيْنَ لَكَانَ قَلِيلًا: لَا يَرْجُ الْعَبْدُ إِلَّا رَبَّهُ ، وَلَا يَخْفُ إِلَّا ذَنْبَهُ ، وَلَا يَسْتَحِي الْجَاهِلُ أَنْ يَتَعَلَّمَ ، وَلَا يَسْتَحِي الْعَالِمُ إِذَا سُئِلَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ أَنْ يَقُولَ: «لَا أَعْلَمُ». (6)

عنه عليه السلام: مَنْ تَرَكَ قَوْلَ : «لَا أَدْرِي» أُصِيبَتْ مَقَاتِلُهُ (7) . (8)

1- غرر الحكم : ح 4165، عيون الحكم والمواعظ : ص 131 ح 2957 و 2956 .

2- سنن الدارمی : ج 1 ص 67 ح 181 ؛ منيه المرید : ص 215 .

3- النخصال : ص 315 ح 95 ، عيون أخبار الرضا: ج 2 ص 44 ح 155 وفيه «الجاهل» بدل «أحدكم» وكلاهما عن أحمد الطائي ، نهج البلاغه : الحكمة 82 ، خصائص الأئمة عليهم السلام : ص 94 ، قرب الإسناد : ص 156 ح 572 عن أبي البختری عن الإمام الصادق عن أبيه عنه عليهم السلام وليس فيه «أحدكم» وراجع: المحاسن : ج 1 ص 71 ح 26 .

4- النخصال: ص 315 ح 96 عن الشعبي ، تحف العقول: ص 211 ، الجعفریات: ص 236 عن الإمام الكاظم عن آبائه عنه عليهم السلام ، الأصول الستة عشر : ص 103 عن ابن مهران ، بحار الأنوار : ج 2 ص 114 ح 8 .

5- المحاسن: ج 1 ص 328 ح 664 عن عبد الله بن ميمون عن الإمام الصادق عن الإمام الباقر عليهما السلام، دعائم الإسلام: ج 1 ص 80 .

6- دعائم الإسلام: ج 1 ص 80 .

7- مقاتل الإنسان : المواضع التي إذا أُصِيبَتْ قَتَلَتْهُ (الصحيح : ج 5 ص 1797) .

8- نهج البلاغه: الحكمة 85 ، خصائص الأئمة عليهم السلام : ص 95، غرر الحكم: ح 8835، بحار الأنوار : ج 2 ص 122 ح 40 .

امام علی علیه السلام: اگر نادانی، یاد بگیر و اگر از چیزی که نمی دانی پرسیده شدی، بگو: «خدا و پیامبرش داناترند».

سنن الدارمی— به نقل از رزین پدر نعمان—: امام علی علیه السلام فرمود: «چون از آنچه نمی دانید، پرسیده شدید، بگریزید». گفتند: گریز چگونه است، ای امیر مؤمنان؟ فرمود: «می گوئید: خدا، داناتر است».

امام علی علیه السلام: هرگاه یکی از شما از چیزی که نمی داند، پرسیده شود، از گفتن «نمی دانم» خجالت نکشد.

امام علی علیه السلام: دانشمند هنگامی که از آنچه نمی داند پرسیده شد، از گفتن «خداوند داناتر است» خجالت نکشد.

امام علی علیه السلام: دانشمند، هنگامی که از آنچه نمی داند پرسیده شد، از گفتن «از آن آگاهی ندارم»، خجالت نکشد.

امام علی علیه السلام: چهار چیز است که اگر برای آنها چنان بر مرکوب ها بتازند تا لاغر شوند، باز اندک است: بنده، جز از پروردگارش امیدی نداشته باشد؛ و جز از گناهش نترسد؛ و نادان، از آموختن حیا نکند؛ و دانشمند، چون از آنچه نمی داند، پرسیده شد، از گفتن «نمی دانم» خجالت نکشد.

امام علی علیه السلام: هرکس گفتن «نمی دانم» را واگذارد، به هلاکتگاه خود درآید.

الإمام الباقر عليه السلام: ما عَلِمْتُمْ فَقُولُوا ، وما لَمْ تَعَلَّمُوا فَقُولُوا : «اللَّهُ أَعْلَمُ». (1)

الإمام الصادق عليه السلام: مَنْ سُئِلَ عَن عِلْمٍ فَقَالَ: «لا أدري» فَقَدْ نَاصَفَ الْعِلْمَ. (2)

عنه عليه السلام: إِذَا سَأَلَ الرَّجُلُ مِنْكُمْ عَمَّا لا يَعْلَمُ فَلْيَقُلْ: «لا أدري»، ولا يَقُلْ: «اللَّهُ أَعْلَمُ»، فَيُوقِعَ فِي قَلْبِ صَاحِبِهِ شَكًّا. وَإِذَا قَالَ الْمَسْئُولُ: «لا أدري» فَلَا يَتَّهِمُهُ السَّائِلُ. (3)

عنه عليه السلام: إِذَا سُئِلْتَ عَمَّا لا تَعْلَمُ، فَقُلْ: «لا أدري»؛ فَإِنَّ «لا أدري» خَيْرٌ مِنَ الْفُتْيَا. (4)

عنه عليه السلام: لِلْعَالِمِ إِذَا سُئِلَ عَن شَيْءٍ وَهُوَ لا يَعْلَمُهُ أَنْ يَقُولَ: «اللَّهُ أَعْلَمُ»، وَلَيْسَ لِغَيْرِ الْعَالِمِ أَنْ يَقُولَ ذَلِكَ. (5)

سنن الدارمي عن عزرة التميمي: قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَابْرَدَهَا عَلَيَّ الْكَيْدُ - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - . قَالُوا: وَمَا ذَلِكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: أَنْ يُسْأَلَ الرَّجُلُ عَمَّا لا يَعْلَمُ، فَيَقُولَ: «اللَّهُ أَعْلَمُ». (6)

راجع: ص 396 (الاعتراف بالجهل) و 412 (دعوى العلم)، ج 2 ص 346 ح 1545 .

1- الكافي: ج 1 ص 42 ح 4، المحاسن: ج 1 ص 327 ح 660 كلاهما عن زياد بن أبي رضاء، منيه المريد: ص 215 وفيه «ليسرع [ليشرع] بالآية» بدل «ليبتزع الآيه»، بحار الأنوار: ج 2 ص 119 ح 25.

2- تحف العقول: ص 310، بحار الأنوار: ج 78 ح 289.

3- الكافي: ج 1 ص 42 ح 6، المحاسن: ج 1 ص 327 ح 661 كلاهما عن محمد بن مسلم، بحار الأنوار: ج 2 ص 119 ح 26 وراجع: تحف العقول: ص 297.

4- المحاسن: ج 1 ص 327 ح 663 عن فضيل بن عثمان عن رجل، مستطرفات السرائر: ص 157 ح 22، بحار الأنوار: ج 2 ص 119 ح 28.

5- الكافي: ج 1 ص 42 ح 5، المحاسن: ج 1 ص 327 ح 662 كلاهما عن محمد بن مسلم، تحف العقول: ص 297، بحار الأنوار: ج 78 ص 177 ح 51.

6- سنن الدارمي: ج 1 ص 67 ح 182، دستور معالم الحكم: ص 26 نحوه.

امام باقر علیه السلام: آنچه را می دانید ، بگویید و آن گاه که نمی دانید ، بگویید : «خداوند ، داناتر است» .

امام صادق علیه السلام : هرکس از دانشی پرسیده شود و بگوید : «نمی دانم» ، دانش را به نیمه رسانده است .

امام صادق علیه السلام : هر گاه مردی از شما از چیزی که نمی داند پرسیده شود ، باید بگوید : «نمی دانم» و نگوید : «خدا ، داناتر است» تا در دل پرسشگر ، شک بیندازد و هرگاه پرسش شونده گفت : «نمی دانم» ، پرسشگر او را متهم نمی کند .

امام صادق علیه السلام : هنگامی که از چیزی پرسیده می شوی که نمی دانی ، بگو : «نمی دانم» که نمی دانم ، بهتر از فتوا دادن [جاهلان] است .

امام صادق علیه السلام : دانشمند ، می تواند هنگامی که از چیزی که نمی داند پرسیده شود ، بگوید : «خدا ، داناتر است» و برای غیر دانشمند ، این حق نیست .

سنن الدارمی_ به نقل از عزره تمیمی_ : امام علی علیه السلام سه بار فرمود : «چه خوش گوار است» . گفتند : چه چیزی ای امیرمؤمنان ؟ فرمود : «این که از انسان چیزی پرسند که وی نمی داند و بگوید : خدا ، داناتر است» .

ر . ک : ص 397 (اعتراف به نادانی) و 413 (ادّعی دانش) ، ج 2 ص 347 ح 1545 .

فضیلت اقرار به نادانی

فضیلت اقرار به نادانیان قُتیبه از افلاطون نقل می کند که گفته است: اگر گفتن «نمی دانم» ادّعی دانایی نبود، هر آینه می گفتم: من نمی دانم. (1) شهید ثانی، در مُنیه المرید، در باب آداب آموزگاری، در ادب بیست و سوم می گوید: هر گاه [آموزگار] از چیزی که نمی داند، پرسیده شود یا در درس خود با چیزی مواجه گردد که بدان شناخت ندارد، بر او واجب است که بگوید: «نمی شناسم» یا «تحقیق نکرده ام» یا «نمی دانم» یا «باید دوباره مراجعه کنم» و شایسته نیست که از این کار، سر باز زند و از دانایی عالم است که در آنچه نمی داند، بگوید: «نمی دانم» و «خدا، داناترست». امام علی علیه السلام فرمود: «هر گاه از چیزی پرسیده شدید که نمی دانید، پس بگریزید». گفتند: گریختن چگونه است؟

1- عیون الأخبار: ج 2 ص 126.

فرمود: «می گویند: خدا، داناتر است». (1) امام باقر علیه السلام نیز فرموده است: «آنچه را می دانید، بگویید و آنچه را نمی دانید، بگویید: خدا، داناتر است. گاه شده است که شخصی با بیرون کشیدن آیه ای از قرآن [برای استشهاد به آن]، به اندازه فاصله زمین تا آسمان از [حقیقت] دور می افتد». (2) زراره بن اعین می گوید: از امام باقر علیه السلام پرسیدم: حَقَّ خدا بر بندگان چیست؟ فرمود: «آنچه را می دانند، بگویند و در مورد آنچه نمی دانند، باز ایستند». (3) از امام صادق علیه السلام نقل شده است: «خداوند، بندگان خویش را به دو آیه از کتاب خود ویژه گردانیده است: نگویند تا بدانند و آنچه را نمی دانند، رد نکنند. خدای عز و جل فرمود: «الَّذِينَ يُؤْخَذُ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ؛ (4) آیا در کتاب [آسمانی] از آنها پیمان گرفته نشد که درباره خدا جز حق نگویند؟». همچنین می فرماید: «بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ؛ (5) بلکه چیزی را تکذیب کردند که از آن آگاه نبودند و هنوز واقعیت آن برای ایشان روشن نشده بود». (6) از ابن عباس نقل شده است: هرگاه دانشمند «لا أدري» را ترک گوید، به هلاکتگاه

-
- 1- سنن الدارمی: ج 1 ص 67 ح 181.
 - 2- الکافی: ج 1 ص 42 ح 4 (کتاب «فضل العلم»، باب «النهی عن القول بغير علم»)، المحاسن: ج 1 ص 327 ح 660، بحار الأنوار: ج 2 ص 119 ح 25.
 - 3- الکافی: ج 1 ص 43 ح 7، الأمالی، صدوق: ص 506 ح 701، بحار الأنوار: ج 2 ص 113 ح 2.
 - 4- اعراف: آیه 169.
 - 5- یونس: آیه 39.
 - 6- الکافی: ج 1 ص 43 ح 8 (کتاب «فضل العلم»، باب «النهی عن القول بغير علم»).

خود درآمده است». (1) همچنین از ابن مسعود نقل شده است: اگر یکی از شما از آنچه نداند پرسش شود، باید بگوید: «نمی دانم»؛ که [این پاسخ] یک سوم علم است. (2) نیز دیگری گفته است: «نمی دانم» یک سوم دانش است. (3) یکی از فضلا گفته است: دانشمند را سزاست که برای یاران خویش «نمی دانم» (4) را به میراث نهد؛ یعنی آن قدر تکرارش کند تا بر آنها آسان شود و بدان خو بگیرند، تا آن را هنگام نیاز به کار برند. همچنین برخی دیگر گفته اند: «نمی دانم» را بیاموز؛ زیرا چون گفتی: «نمی دانم»، به تو می آموزند تا بدانی و اگر گفتی: «می دانم»، از تو می پرسند تا به جهل خویش آگاه شوی. (5) بدان که سخن دانشمند [در گفتن] «نمی دانم»، منزلت وی را پایین نمی آورد؛ بلکه مایه رفعت و مزید منزلت و عظمت وی در قلوب مردم می گردد. این، تفضلی از خدای متعال و پاداشی در برابر گردن گزاردن به حق و دلیلی روشن بر بزرگی

-
- 1- این سخن را در کتاب های غیر روایی اهل سنت مانند: البیان والتبیین (ص 207) و إحياء علوم الدين (ج 1 ص 61) و صفه الفتوى (ص 7) به ابن عباس و ابن مسعود و محمد بن عجلان نسبت داده اند؛ اما در کتاب های روایی شیعه، آن را از امیر مؤمنان دانسته اند (ر. ک: نهج البلاغه: حکمت 85، غرر الحکم: ح 8835، بحار الأنوار: ج 2 ص 122 ح 41).
 - 2- تذکره السامع: ص 42، مجمع الزوائد: ج 1 ص 433 ح 847.
 - 3- تذکره السامع: ص 42.
 - 4- تفسیر القرطبی: ج 1 ص 286، الفقیه والمتفقہ: ج 2 ص 173 که در آن آمده است: «عبدالله بن یزید ابن هرمز گفت: دانشمند را سزاست که...».
 - 5- قوت القلوب: ج 1 ص 96، أعلام الموقّعين: ج 4 ص 278، جامع بیان العلم: ج 2 ص 68، صفه الفتوى: ص 9. گوینده سخن، ابو ذیال است، همان گونه که در دو کتاب اخیر آمده است.

گوینده اش و تقوا و کمال شناخت اوست . و بی اطلاعی وی نسبت به برخی مسائل نیز ، ضرری به این شناخت نمی زند . «نمی دانم» گفتن وی نیز حاکی از تقوا و اجتناب از گزافه گویی در فتوا و نشان از این است که آنچه پرسش شده ، از مسائل مشکل است . تنها آن کس که کم دانش و در دین بی تقواست ، «نمی دانم» را نمی گوید؛ زیرا می ترسد که [با گفتن آن] از دیده مردم بیفتد و این خود ، نادانی دیگری است . مبادرت به پاسخ دادن در آنچه نمی داند ، او را دچار گناهی بزرگ می سازد و نه تنها مانع پی بردن مردم به جهلش نمی شود ، بلکه نقطه ضعف وی را آشکار می سازد و به موجب حدیث قدسی «مَنْ أَفْسَدَ جَوَائِبَهُ أَفْسَدَ اللَّهُ عَلَيْهِ بَرَّانِيَهُ» (1) هرکس درونش فاسد و تباه شود ، خداوند برونش را فاسد و تباه می گرداند» ، خداوند متعال ، گستاخی وی را در سخن گفتن [نابه جا] در امر دین ، بر ملا خواهد ساخت . پر واضح است که چون دیده شود پژوهشگران ، در مواقع فراوانی می گویند : «نمی دانم» و این نگون بخت ، هرگز این کلمه را بر زبان جاری نمی کند ، دانسته می شود آنان بر دین و تقوای خود ، اندیشناک اند ؛ اما وی به جهت جهل و کمی بضاعت دینی خود ، گزافه می بافتد و سرانجام ، در همان جا فرو می افتد که از آن می هراسد و سرانجام نیز متّصف به فساد نیت و کج روشی می شود . پیامبر 9 می فرماید : «گرسنه سیر نما ، مانند کسی است که جامه باطل بر خود پوشیده است» . (2)

1- مشکاه الأنوار : ص 321 .

2- سنن أبی داوود : ج 4 ص 300 ح 4997 .

خداوند متعال، در داستان موسی و خضر علیهما السلام دانشمندان را ادب آموخته است، بویژه آن جا که موسی علیه السلام دانش را به خدای متعال احاله نداد، آن جا که از وی پرسیده شده: آیا کسی از تو داناتر پیدا می شود؟ (1) و آنچه از آیات اشاره کننده به تواضع موسی علیه السلام (2) و عظمت خضر علیه السلام فهمیده می شود. (3) شهید ثانی، در جایی دیگر می گوید: چهل و هشت مسئله از مالک بن انس سؤال شد. وی در 32 مورد گفت «نمی دانم». (4) در روایت دیگری آمده که وی در پنجاه مسئله، مورد پرسش قرار گرفت و حتی به یکی از آنها پاسخ نداد (5) و همواره می گفت: هر کس از مسئله ای پرسیده می شود، شایسته است که پیش از پاسخ دادن، خود را به بهشت و جهنم عرضه کند و ببیند که آیا راه رهایی دارد و آن گاه به پاسخ گفتن بپردازد. (6) روزی وی از مسئله ای مورد سؤال قرار گرفت و گفت: «نمی دانم». به او گفتند: این مسئله آسانی است. وی به خشم درآمد و گفت: هیچ چیز در دانش، آسان نیست. آیا سخن خدای متعال

-
- 1- صحیح البخاری: ج 1 ص 40 ح 74، مسند ابن حنبل: ج 8 ص 12 ح 21167، صحیح مسلم: ج 4 ص 1847 _ 1853؛ تفسیر العیاشی: ج 2 ص 334، خلاصه داستان این است که مردی نزد موسی علیه السلام آمد و پرسید: آیا کسی داناتر از خود می شناسی؟ موسی علیه السلام گفت: «نه». پس خداوند به موسی علیه السلام وحی کرد: «بنده ما خضر از تو داناتر است». از این رو، موسی علیه السلام در طلب او روانه شد.
 - 2- کهف: آیه 65 _ 82.
 - 3- منیه المرید: 215 _ 218.
 - 4- همچنین، ر. ک: أدب المفتی والمستفتی: ج 1 ص 13، صفه الفتوی: ص 8، إحياء علوم الدین: ج 1 ص 24.
 - 5- صفه الفتوی: ص 8، أدب المفتی والمستفتی: ج 1 ص 13.
 - 6- أعلام الموقعین: ج 4 ص 277، صفه الفتوی: ص 8، أدب المفتی والمستفتی: ج 1 ص 13.

را نشنیده اید که فرمود: «إِنَّا سَأَلْنَاكَ قَوْلًا ثَقِيلًا؛ (1) ما سخنی گران سنگ بر تو القا می کنیم»؟ دانش، سراسر گران سنگ است. (2) همچنین از قاسم بن محمد بن ابی بکر (3) _ که مسلمانان بر علم و فقهت وی اتفاق داشتند _ مطلبی را پرسیدند و او پاسخ داد: بلد نیستم. پرسشگر گفت: من به سوی تو آمده ام و غیر از تو کسی را نمی شناسم. قاسم پاسخ داد: به ریش بلند و فراوانی مردم پیرامون من نگاه مکن. به خدا سوگند که پاسخ تو را نمی دانم. در این هنگام، شیخی از خاندان قریش که در کنار وی نشسته بود، گفت: ای برادر زاده! همواره این گونه باش. به خدا سوگند، مجلسی بزرگوارتر از مجلس امروز تو ندیدم. قاسم گفت: به خدا اگر زبانم را ببرند، بیشتر دوست دارم تا آن که درباره چیزی که نمی دانم، سخن بگویم. (4) همچنین از محمد بن شرف شاه استرآبادی، روایت شده است که روزی زنی به خانه او داخل شد و از مسائل دشوار حیض سؤال کرد. وی در پاسخ، عاجز ماند. زن گفت: دنباله دستارت تا وسط کمرت می رسد و از پاسخ دادن به زنی عاجزی؟!!

1- مژمل: آیه 5.

2- أعلام الموقعين: ج 4 ص 277، صفه الفتوى: ص 8، أدب المفتي والمستفتي: ج 1 ص 13 و 14.

3- او یکی از هفت فقیه بزرگ مدینه بود (ر. ک: وفیات الأعیان: ج 4 ص 59).

4- جامع بیان العلم: ج 2 ص 66، أعلام الموقعين: ج 4 ص 278 و 279، صفه الفتوى: ص 7 و 8، أدب المفتي والمستفتي: ج 1 ص 11.

او پاسخ داد: خاله جان! اگر من پاسخ هر سؤالی را می دانستم، دستارم به شاخ گاو فلک (صورت فلکی گاو در آسمان) می رسید [\(1\)](#).
[\(2\)](#)

1- طبقات الشافعیّه: ج 9 ص 408 ح 1347، روضات الجنّات: ج 3 ص 96.

2- منیه المرید: ص 285 و 286.

4 / 4 الشُّكُوتُ للإمامِ عليٍّ عليه السلام: رُبَّ كَلَامٍ جَوَابُهُ الشُّكُوتُ. (1)

عنه عليه السلام: إِنَّ مِنَ الشُّكُوتِ مَا هُوَ أْبْلَغُ مِنَ الْجَوَابِ. (2)

عنه عليه السلام_ في وصيَّته لإبنه الحسين عليه السلام_: بَخٌّ بَخٌّ لِعَالِمٍ عَمِلَ فَجَدًّا ، وَخَافَ الْبِيَّاتَ فَأَعَدَّ وَاسْتَعَدَّ، إِنْ سُئِلَ نَصَحَ وَإِنْ تُرِكَ صَمَّتْ ، كَلَامُهُ صَوَابٌ وَسُكُوتُهُ مِنْ غَيْرِ عِيٍّ جَوَابٌ. (3)

عنه عليه السلام: تَرَكَ جَوَابَ السَّفِيهِ أْبْلَغُ جَوَابِهِ. (4)

عنه عليه السلام: إِذَا حَلَمْتَ عَنِ الْجَاهِلِ فَقَدْ أَوْسَعْتَهُ جَوَابًا. (5)

مصباح الشريعة_ فيما نَسَبَهُ إِلَى الإِمَامِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامِ_: قَابِلِ السَّفِيهِ بِالْإِعْرَاضِ عَنْهُ وَتَرَكَ الْجَوَابَ يَكُنُّ النَّاسُ أَنْصَارَكَ ، لِأَنَّهُ مَنْ جَاوَبَ السَّفِيَةَ فَكَأَنَّهُ قَدْ وَضَعَ الْحَطَبَ عَلَى النَّارِ. (6)

عيون أخبار الرضا عن موسى بن محمَّد المحاربي عن رجل ذكر اسمه عن الإمام الرضا عليه السلام: إِنَّ الْمَأْمُونَ قَالَ لَهُ: أَنْشِدْنِي أَحْسَنَ مَا رَوَيْتَهُ فِي الشُّكُوتِ عَنِ الْجَاهِلِ وَتَرَكَ عِتَابَ الصَّادِقِ. فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنِّي لَيَهْجُرُنِي الصَّادِقُ تَجَنُّبًا فَأَرِيهِ أَنْ لَهَجِرَهُ أَسْبَابًا وَأَرَاهُ إِنْ عَاتَبْتَهُ أَغْرَيْتَهُ فَأَرَى لَهُ تَرَكَ الْعِتَابَ عِتَابًا وَإِذَا بُلِيَتْ بِجَاهِلٍ مُتَحَكِّمٍ يَجِدُ الْمُحَالَ مِنْ الْأُمُورِ صَوَابًا أَوْلَيْتُهُ مِنْ الشُّكُوتِ ، وَرُبَّمَا كَانَ الشُّكُوتُ عَنِ الْجَوَابِ جَوَابًا فَقَالَ الْمَأْمُونَ: مَا أَحْسَنَ هَذَا! هَذَا مِنْ قَالِهِ؟ فَقَالَ: لِبَعْضِ فِتْيَانِنَا. (7)

1- غرر الحكم: ح 5303، عيون الحكم والمواعظ: ص 266 ح 4853 .

2- سجع الحمام: ص 118 ح 391 نقلاً عن كتاب التمثيل والمحاضره للثعالبي .

3- تحف العقول: ص 91، بحار الأنوار: ج 77 ح 239 .

4- غرر الحكم: ح 4498، عيون الحكم والمواعظ: ص 201 ح 4064 .

5- غرر الحكم: ح 4104، عيون الحكم والمواعظ: ص 136 ح 3105 .

6- مصباح الشريعة: ص 317، بحار الأنوار: ج 71 ح 422 ح 61 .

7- عيون أخبار الرضا: ج 2 ص 174 ح 1 ، العدد القويّه: ص 293 ح 21 نحوه، بحار الأنوار: ج 49 ص 108 .

4 / 4 سکوت آداب پاسخ دادنامام علی علیه السلام: بسی سخن که پاسخش خاموشی است .

امام علی علیه السلام: برخی سکوت ها از پاسخ دادن رساترند .

امام علی علیه السلام_ در سفارش به پسرش امام حسین علیه السلام_: آفرین! آفرین بر دانشمندی که در کارش جدیت کند و از شیخون مرگ بترسد ، پس آماده کند و فراهم آورد . اگر پرسیده شود ، خیرخواهی کند و اگر رهایش کنند ، خاموش ماند . سخنش درست و خاموشی اش بی آن که از ناتوانی باشد ، خود ، گونه ای پاسخ است .

امام علی علیه السلام: پاسخ ندادن به نادان ، رساترین پاسخ به اوست .

امام علی علیه السلام: چون در برابر نادان بردباری نمودی ، او را پاسخی گشاده (مُفَصِّل) داده ای .

مصباح الشریعه_ در آنچه به امام صادق علیه السلام نسبت داده است_: با روی گرداندن و پاسخ ندادن با نادان روبه رو شو ، تا مردم یاورت شوند؛ زیرا هرکس به نادان پاسخ دهد ، گویی هیزم بر آتش می نهی .

عیون أخبار الرضا علیه السلام_ به نقل از موسی بن محمد محاربی از مردی که نامش را گفت_: از امام رضا علیه السلام نقل شده که مأمون به ایشان گفت : بهترین شعری را که درباره سکوت در برابر نادان و نکوهش نکردن دوست می دانی ، برایم بخوان . امام علیه السلام فرمود : «دوستم مرا تنها می گذارد و دور می شود/ ولی من برای آن ، علت هایی را در نظر می آورم . و چنین می بینم که اگر سرزنشش کنم ، وی را برانگیخته باشم/ پس سرزنش نکردنش را خود ، سرزنشی می بینم . و هرگاه گرفتار نادانی زورگو می گردم/ که کاری ناشدنی را درست می پندارد . در برابر او سکوت اختیار می کنم که بسا/ خاموش ماندن از پاسخ ، خود ، پاسخ است» . مأمون گفت : این [شعر] چه زیبا بود . چه کسی آن را سروده است؟ فرمود : «از برخی جوانان ماست» .

4 / 5 التّوادر رسول الله صلى الله عليه وآله: العيُّ مِنَ الشَّيْطَانِ ، وَلَيْسَ العيُّ عيِّ اللِّسَانِ وَلَكِنْ قَلَّةُ المَعْرِفَةِ بِالْحَقِّ. (1)

الإمام عليّ عليه السلام: لِكُلِّ قَوْلٍ جَوَابٌ. (2)

عنه عليه السلام: مِنْ بُرْهَانِ الفَضْلِ صَائِبُ الجَوَابِ. (3)

عنه عليه السلام: رُبَّمَا أُرْتِجَ عَلَيَّ الفَصِيحُ الجَوَابُ. (4)

عنه عليه السلام: رُبَّمَا خَرَسَ البَلِيغُ عَن حُجَّتِهِ. (5)

معانى الأخبار عن شريح بن هانئ: سَأَلَ أميرُ الْمُؤْمِنِينَ ابنَهُ الحَسَنَ بنَ عَلِيٍّ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ فَقَالَ: يَا بُنَيَّ ، مَا العَقْلُ؟ قَالَ: حِفْظُ قَلْبِكَ مَا اسْتَوَدَعْتَهُ ... قَالَ: فَمَا الجَهْلُ؟ قَالَ: سُرْعَةُ الوَثُوبِ عَلَيَّ الفُرْصَةِ قَبْلَ الإِسْتِمْكَانِ مِنْهَا ، وَالإِمْتِنَاعُ عَنِ الجَوَابِ ، وَنَعَمَ العَوْنُ الصَّمْتُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَإِنْ كُنْتَ فَصِيحاً (6) . (7)

1- الفردوس : ج 3 ص 90 ح 4252 عن أبي هريره ، كنز العمّال : ج 10 ص 192 ح 29010 وراجع : موارد الظمآن : ص 492 ح 2010 .

2- غرر الحكم : ح 7273 .

3- غرر الحكم : ح 9417 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 473 ح 8671 .

4- غرر الحكم : ح 5378 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 267 ح 4916 .

5- غرر الحكم : ح 5376 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 267 ح 4914 .

6- قوله عليه السلام : «والامتناع عن الجواب» أى عند عدم مظنه ضرر فى الجواب ، فإن الامتناع حينئذٍ إمّا للجهل به أو للجهل بمصلحه الوقت ، فإنّ الصلاح حينئذٍ فى الجواب (بحار الأنوار : ج 1 ص 117) .

7- معانى الأخبار: ص 401 ح 62 عن شريح بن هانئ، التعدد القويّه : ص 32 ح 22 وفيه كلام الإمام الحسن عليه السلام فقط، بحار الأنوار : ج 71 ص 280 ح 25 .

4 / 5 گوناگون پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: گنگی از شیطان است؛ نه گنگی زبان، بلکه کم معرفتی به حق.

امام علی علیه السلام: هر سخنی را پاسخی است.

امام علی علیه السلام: از دلیل های فضل، پاسخ درست است.

امام علی علیه السلام: گاه [باب] پاسخ بر شیوا سخن، بسته می شود.

امام علی علیه السلام: گاه مرد زبان آور از حجت آوری درمی ماند.

معانی الأخبار_ از شریح بن هانی_: امام علی علیه السلام از پسرش امام حسن علیه السلام پرسید: «پسرکم! خرد چیست؟». گفت: نگاهداری دلت از آنچه بدو سپرده ای... فرمود: «نادانی چیست؟». گفت: شتاب کردن پیش از فرصت یافتن و خودداری از پاسخ دادن. [\(1\)](#) و البته در بسیاری مواقع، خاموشی بهترین یاور است؛ هر چند شیوا سخن باشی.

1- علامه محمد باقر مجلسی در شرح عبارت می گوید: یعنی با آن که گمانی به زیان جواب نیست، جواب ندادن، یا از سر جهل به پاسخ است یا ناآگاهی از مصلحت زمانه، که صلاح در این موارد، پاسخ دادن است و نه خودداری از پاسخ.

الإمام الصادق عليه السلام_ في جوابِ مَنْ قالَ لَهُ: أَلَيْسَ هُوَ قَادِرٌ أَنْ يَظْهَرَ لَهُمْ حَتَّى يَرَوْهُ فَيَعْرِفُوهُ فَيُعْبَدَ عَلَى يَقِينٍ؟ _: لَيْسَ لِلْمُحَالِ جَوَابٌ.
(1)

1- الاحتجاج: ج 2 ص 213 ح 223، بحار الأنوار: ج 10 ص 164 ح 2.

امام صادق علیه السلام_ در پاسخ کسی که به ایشان گفت : آیا خداوند قادر نیست که برای مردم آشکار شود ، تا همه او را ببینند و به یقین عبادت شود؟ _: برای ناشدنی پاسخی نیست .

بخش دهم : دانشمند

اشاره

بخش دهم : دانشمندفصل یکم : منزلت دانشمندفصل دوم : ویژگی های دانشمندفصل سوم : حقوق دانشمند و یاددهنده و یادگیرندهفصل چهارم : انواع دانشمندانفصل پنجم : نمونه های والای دانش و حکمتفصل ششم : دانشمندان بد

الفصل الأول: فضل العالم 1 / 1 خصائص العلماء - أمانة الرسول الله صلى الله عليه وآله: العلماء أمانة الله على خلقه. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: العلماء أمانة أمتي. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: العالم أمين الله في الأرض. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: العلم وديعة الله في أرضه، والعلماء أمانة الله عليه، فمن عمل بعلمه أدى أمانته، ومن لم يعمل كتب في ديوان الله تعالى أنه من الخائنين. (4)

-
- 1- المواعظ العددية: ص 18؛ مسند الشهاب: ج 1 ص 100 ح 115 عن أنس، كنز العمال: ج 10 ص 134 ح 28675.
 - 2- الفردوس: ج 3 ص 76 ح 4211 عن عثمان، كشف الخفاء: ج 2 ص 84 ح 1750، كنز العمال: ج 1 ص 134 ح 28676؛ الكافي: ج 1 ص 33 ح 5 عن إسماعيل بن جابر عن الإمام الصادق عليه السلام وليس فيه «أمتي».
 - 3- جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 52، الفردوس: ج 3 ص 72 ح 4204 كلاهما عن معاذ بن جبل، كنز العمال: ج 10 ص 134 ح 28671.
 - 4- الدرّة الباهرة: ص 17، بحار الأنوار: ج 2 ص 36 ح 40.

فصل یکم : منزلت دانشمند

1 / 1 فضایل دانشمندان

الف _ امینان خدا

فصل یکم : منزلت دانشمند 1 / 1 فضایل دانشمندانالف _ امینان خدا پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمندان ، امینان خداوند بر آفریده های او هستند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمندان ، امینان امت من هستند .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمند ، امین خداوند در زمین است .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانش ، ودیعه خدا در زمین اوست و دانشمندان ، امینان او بر آن هستند . پس هرکس دانش خود را به کار بندد ، امانتش را ادا کرده است و هرکس به کار نبندد ، در دیوان خداوند متعال ، جزو خیانتکاران نوشته می شود .

- عنه صلى الله عليه وآله: العالم وكيل الله تعالى ، يُعْطِيهِ بِكُلِّ حَدِيثٍ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَكَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ حَدِيثٍ عِبَادَةَ أَلْفِ سَنَةٍ. (1)
- الإمام الحسين عليه السلام - لِطَائِفِهِ مِنْ عُلَمَاءِ عَصْرِهِ - : أَنْتُمْ أَعْظَمُ النَّاسِ مُصِيبَةً لِمَا غَلِبْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ مَنَازِلِ الْعُلَمَاءِ لَوْ كُنْتُمْ تَشْعُرُونَ ؛ ذَلِكَ بِأَنَّ مَجَارِيَ الْأُمُورِ وَالْأَحْكَامِ عَلَى أَيْدِي الْعُلَمَاءِ بِاللَّهِ ، الْأَمْنَاءُ عَلَى حَلَالِهِ وَحَرَامِهِ. (2)
- ب - أَحِبَّاءُ اللَّهِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَا إِبْرَاهِيمُ ، وَإِنِّي عَلِيمٌ أَحِبُّ كُلَّ عَلِيمٍ. (3)
- الإمام عليّ عليه السلام - فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ - : أَشْرَفُ الْأَشْيَاءِ الْعِلْمُ ، وَاللَّهُ تَعَالَى عَالِمٌ يُحِبُّ كُلَّ عَالِمٍ. (4)
- راجع : ص 54 (محبته الله) .

ج - وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ ، وَإِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُورَثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا ، وَلَكِنْ وَرَثُوا الْعِلْمَ ، فَمَنْ أَخَذَ مِنْهُ أَخَذَ بِحِطِّهِ وَافِرٍ. (5)

- 1- تنبيه الغافلين: ص 286 ح 390 عن خوله بنت حكيم.
- 2- تحف العقول : ص 238 .
- 3- جامع بيان العلم وفضله : ج 1 ص 48 .
- 4- شرح نهج البلاغه : ج 20 ص 288 ح 298 .
- 5- الكافي: ج 1 ص 34 ح 1 عن القدّاح عن الإمام الصادق عليه السلام ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 4 ص 387 ح 5834 عن الإمام عليّ عليه السلام في وصيته لابنه محمّد بن الحنفية وفيه «الفقهاء» بدل «العلماء» ، الأمالي ، الصدوق : ص 116 ح 99 ، ثواب الأعمال : ص 160 ح 1 كلاهما عن عبد الله بن ميمون القدّاح عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله ، بحار الأنوار : ج 1 ص 164 ح 2 ؛ سنن أبي داود : ج 3 ص 317 ح 3641 ، سنن الترمذی : ج 5 ص 49 ح 2682 ، سنن ابن ماجه : ج 1 ص 81 ح 223 ، سنن الدارمی : ج 1 ص 104 ح 348 كلّها عن أبي الدرداء .

ب _ دوستان خدا

ج _ وارثان پیامبران

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمند ، وکیل خدای متعال است . خداوند ، در برابر هر حدیث ، روز رستاخیز نوری به او عطا می کند و خداوند برای هر حدیث ، عبادت هزار سال را برایش می نویسد .

امام حسین علیه السلام _ خطاب به گروهی از دانشمندان معاصرش _ : اگر خوب می فهمیدید ، مصیبت شما از همه مردم بزرگ تر است ؛ چون منزلت دانشمندان را به دست آورده اید و مجاری کارها و احکام در دست دانشمندان خداشناس و امنای بر حلال و حرام است .

ب _ دوستان خدا پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خداوند عز و جل به ابراهیم علیه السلام وحی کرد : « ای ابراهیم ! من ، دانایم و هر دانایی را دوست دارم » .

امام علی علیه السلام _ در حکمت های منسوب به ایشان _ : شریف ترین چیزها ، دانش است و خداوند متعال ، داناست و هر دانایی را دوست دارد .

ر . ک : ص 55 (دوستی خدا) .

ج _ وارثان پیامبران پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمندان ، وارثان پیامبران اند . پیامبران ، دینار و درهم به ارث ننهاده اند ؛ بلکه دانش را به ارث گذاشته اند . پس هرکس از آن برگیرد ، بهره ای فراوان برده است .

عنه صلى الله عليه وآله: الْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ ، يُحِبُّهُمْ أَهْلُ السَّمَاءِ ، وَيَسْتَغْفِرُ لَهُمُ الْحَيْتَانُ فِي الْبَحْرِ إِذَا مَاتُوا. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: أَكْرَمُوا الْعُلَمَاءَ فَإِنَّهُمْ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ ، فَمَنْ أَكْرَمَهُمْ فَقَدْ أَكْرَمَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: الْعُلَمَاءُ مَفَاتِيحُ الْجَنَّةِ وَخُلَفَاءُ الْأَنْبِيَاءِ . (3)

عنه صلى الله عليه وآله: حَمَلَةُ الْعِلْمِ فِي الدُّنْيَا خُلَفَاءُ الْأَنْبِيَاءِ ، وَفِي الْآخِرَةِ مِنَ الشُّهَدَاءِ. (4)

الإمام عليّ عليه السلام: لَوْلَدِهِ مُحَمَّدٍ -: تَفَقَّهَ فِي الدِّينِ ، فَإِنَّ الْفُقَهَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ . (5)

الإمام زين العابدين عليه السلام: سَادَةُ النَّاسِ فِي الدُّنْيَا الْأَسْحِيَاءُ ، وَفِي الْآخِرَةِ أَهْلُ الدِّينِ وَأَهْلُ الْفَضْلِ وَالْعِلْمِ ؛ لِأَنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ .

(6)

الإمام الصادق عليه السلام: إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ ، وَذَلِكَ أَنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُورَثُوا دِرْهَمًا وَلَا دِينَارًا ، وَإِنَّمَا أُورِثُوا أَحَادِيثَ مِنْ أَحَادِيثِهِمْ ، فَمَنْ أَخَذَ بِشَيْءٍ مِنْهَا فَقَدْ أَخَذَ حَظًّا وَافِرًا ... (7)

راجع: ج 2 ص 298 (ميراث الأنبياء).

د _ أَقْرَبُ النَّاسِ إِلَيَّ الْأَنْبِيَاءُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: عُلَمَاءُ أُمَّتِي كَأَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ . (8)

-
- 1- الفردوس: ج 3 ص 75 ح 4209 عن البراء بن عازب، كنز العمال: ج 10 ص 135 ح 28679.
 - 2- تاريخ بغداد: ج 4 ص 438 عن جابر بن عبد الله، كنز العمال: ج 10 ص 150 ح 28764.
 - 3- معجم السفر: ص 94 ح 264 عن زيد بن عليّ عن أبيه عن جدّه عليهم السلام.
 - 4- تاريخ بغداد: ج 4 ص 377، إتحاف السادة المتّقين: ج 1 ص 71 وفيه «خلف» بدل «خلفاء» وكلاهما عن ابن عمر، كنز العمال: ج 10 ص 170 ح 28882.
 - 5- عوالي اللآلي: ج 4 ص 60 ح 5، بحار الأنوار: ج 1 ص 216 ح 32.
 - 6- تاريخ دمشق: ج 41 ص 385 عن ابن عائشه عن أبيه عن عمّه.
 - 7- الكافي: ج 1 ص 32 ح 2، بصائر الدرجات: ص 10 ح 1 كلاهما عن أبيالبختري، بحار الأنوار: ج 2 ص 92 ح 21.
 - 8- منيه المرید: ص 182، عوالي اللآلي: ج 4 ص 77 ح 67، الصراط المستقيم: ج 1 ص 131 ح 8 و ص 213، الغدير: ج 3 ص 130؛ بحار الأنوار: ج 2 ص 22 ح 67، الألفين: ص 332؛ كشف الخفاء: ج 2 ص 83 ح 1744.

د _ نزدیک ترین مردم به پیامبران

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانشمندان، وارثان پیامبران اند. اهل آسمان، آنان را دوست دارند و چون درگذشتند، ماهیان دریا برای آنها آموزش می طلبند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانشمندان را گرامی بدارید که آنان، وارثان پیامبران اند. پس هرکس آنان را گرامی بدارد، خدا و پیامبرش را گرامی داشته است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانشمندان، کلیدهای بهشت و جانشینان پیامبران اند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: حاملان دانش در دنیا، جانشینان پیامبران و در آخرت از زمره شهیدان هستند.

امام علی علیه السلام: به فرزندش محمد: در دین تقّه (ژرفکاو) کن که فقیهان، وارثان پیامبران اند.

امام زین العابدین علیه السلام: سروران مردم در دنیا، سخاوتمندان اند و در آخرت، اهل دین و فضل و دانش اند؛ زیرا دانشمندان، وارثان پیامبران اند.

امام صادق علیه السلام: دانشمندان، وارثان پیامبران اند؛ چون پیامبران، درهم و دینار به ارث نگذاشته اند و تنها حدیث هایی از احادیث خود به ارث نهاده اند. پس هرکس چیزی از آنها بگیرد، بهره ای فراوان برده است.

ر. ک: ج 2 ص 299 (میراث پیامبران).

د _ نزدیک ترین مردم به پیامبران پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانشمندان امت من، مانند پیامبران بنی اسرائیل اند.

عنه صلى الله عليه وآله: لِلْأَنْبِيَاءِ عَلَى الْعُلَمَاءِ فَضْلٌ دَرَجَتَيْنِ ، وَلِلْعُلَمَاءِ عَلَى الشُّهَدَاءِ فَضْلٌ دَرَجَةٍ. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ جَاءَهُ الْمَوْتُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْعِلْمَ لِيُحْيِيَ بِهِ الْإِسْلَامَ فَبَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّبِيِّينَ دَرَجَةٌ وَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ أَكْرَمَ الْعِبَادِ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى بَعْدَ الْأَنْبِيَاءِ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ حَمَلَةُ الْقُرْآنِ ، يَخْرُجُونَ مِنَ الدُّنْيَا كَمَا يَخْرُجُ الْأَنْبِيَاءُ ، وَيُحْشَرُونَ مِنَ الْقُبُورِ مَعَ الْأَنْبِيَاءِ ، وَيَمْرُونَ عَلَى الصِّرَاطِ مَعَ الْأَنْبِيَاءِ ، وَيُثَابُونَ ثَوَابَ الْأَنْبِيَاءِ ، فَطُوبَى لِطَالِبِ الْعِلْمِ وَحَامِلِ الْقُرْآنِ مِمَّا لَهُمْ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْكِرَامَةِ وَالشَّرَفِ. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: أَقْرَبُ النَّاسِ مِنْ دَرَجَةِ النَّبِيِّ أَهْلُ الْعِلْمِ وَأَهْلُ الْجِهَادِ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: يَشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَةٌ: الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ الشُّهَدَاءُ. (5)

عنه صلى الله عليه وآله: تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ ، فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ يَبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْأَنْبِيَاءَ ثُمَّ الْعُلَمَاءَ ثُمَّ الشُّهَدَاءَ ثُمَّ سَائِرَ الْخَلْقِ عَلَى دَرَجَاتِهِمْ. (6)

عنه صلى الله عليه وآله: لَيْسَ مِنْ عَالِمٍ إِلَّا وَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَهُ يَوْمَ أَخَذَ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ ، يَرْفَعُ عَنْهُ مَسَاوِيَّ عَمَلِهِ بِمَجَالِسِ عِلْمِهِ إِلَّا أَنَّهُ لَا يُوْحَى إِلَيْهِ. (7)

1- .جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 31 ، فردوس الأخبار: ج 2 ص 10 ح 1912 كلاهما عن أبي هريره ؛ كنز العمال: ج 16 ص 466 ح 45475 نقلاً عن أبي الشيخ فى التويخ .

2- .سنن الدارمى: ج 1 ص 106 ح 360 عن الحسن ، جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 95 عن ابن عباس نحوه، كنز العمال: ج 10 ص 160 ح 28830 ؛ منيه المريد: ص 100 ، بحار الأنوار: ج 1 ص 184 ح 97 .

3- .جامع الأخبار: ص 114 ح 197 ، بحار الأنوار: ج 92 ص 18 .

4- .إتحاف الساده المتقين: ج 1 ص 73 ، كشف الخفاء: ج 2 ص 83 كلاهما نقلاً عن أبي نعيم عن ابن عباس ، كنز العمال: ج 4 ص 310 ح 10647 .

5- .سنن ابن ماجه: ج 2 ص 1443 ح 4313 ، جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 30 كلاهما عن عثمان ، كنز العمال: ج 10 ص 151 ح 28770 .

6- .الفردوس: ج 2 ص 41 ح 2235 عن أبي سعيد الخدرى .

7- .الفردوس: ج 3 ص 382 ح 5161 ، إتحاف الساده المتقين: ج 1 ص 105 كلاهما عن ابن مسعود، كنز العمال: ج 10 ص 173 ح 28897 نقلاً عن أبي نعيم .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبران بر دانشمندان، دو درجه برتری دارند و دانشمندان بر شهیدان، یک درجه.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرکس را مرگ در رسد، در حالی که برای زنده کردن اسلام دانش می جوید، میان وی و پیامبران در بهشت، یک درجه بیش نباشد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: گرامی ترین بندگان نزد خداوند متعال پس از پیامبران، دانشمندان و سپس، حاملان قرآن اند؛ همچون پیامبران از دنیا می روند و با پیامبران از گورها محشور می شوند و همراه پیامبران از صراط می گذرند و پاداشی برابر آنان می گیرند. پس خوشا به سعادت جویندگان دانش و حامل قرآن، به خاطر کرامت و شرفی که نزد خدا دارند!

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نزدیک ترین مردم به درجه پیامبری، اهل دانش و جهادند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: روز قیامت، سه تن شفاعت می کنند: پیامبران، سپس دانشمندان و پس از آن، شهیدان.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانش پیاموزید که خداوند سبحان، روز قیامت، نخست پیامبران، سپس دانشمندان و پس از آن، شهیدان را برمی انگیزد و آن گاه، دیگر مردمان را بر حسب درجه هایشان.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ دانشمندی نیست، جز آن که خداوند در روز پیمان گرفتن از پیامبران، از او نیز پیمان گرفته است؛ زشتی های عملش را در برابر مجلس های علمش از او بر می دارد، جز آن که به او وحی نمی شود.

منه المريد: قَالَ مُقَاتِلُ بْنُ سُلَيْمَانَ: وَجَدْتُ فِي الْإِنْجِيلِ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِعِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: عَظَّمَ الْعُلَمَاءُ وَاعْرِفْ فَضْلَهُمْ، فَإِنِّي فَضَّلْتُهُمْ عَلَى جَمِيعِ خَلْقِي إِلَّا النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ، كَفَضْلِ الشَّمْسِ عَلَى الْكَوَاكِبِ، وَكَفَضْلِ الْآخِرَةِ عَلَى الدُّنْيَا، وَكَفَضْلِي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ. (1)

الإمام عليّ عليه السلام: إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِالْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ أَعْلَمُهُمْ بِمَا جَاؤُوا بِهِ. (2)

راجع: ص 38 ح 2146.

هـ _ أَطَهَرَ النَّاسِ أَخْلَاقًا الْإِمَامُ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْعُلَمَاءُ أَطَهَرُ النَّاسِ أَخْلَاقًا، وَأَقْلَهُمْ فِي الْمَطَامِعِ أَعْرَاقًا. (3)

و_ مِدَادُهُمْ أَفْضَلُ مِنْ دِمَاءِ الشُّهَدَاءِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: وَزِنَ حَبْرُ الْعُلَمَاءِ بِدَمِ الشُّهَدَاءِ فَرَجَحَ عَلَيْهِمْ. (4)

عنه صلى الله عليه وآله: يُحَاسِبُ النَّاسَ بِأَعْمَالِهِمْ، وَالْعُلَمَاءُ عَلَى حَسَبِ عَمَلِهِمْ، فَيُوزَنُ عَمَلُ أَحَدِهِمْ مَعَ عَمَلِهِ، وَإِنَّ مِدَادَ الْعُلَمَاءِ فِي الْمِيزَانِ أَثْقَلُ مِنْ دَمِ الشُّهَدَاءِ وَأَكْثَرُ ثَوَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (5)

عنه صلى الله عليه وآله: إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزِنَ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ بِدِمَاءِ الشُّهَدَاءِ، فَيَرَجَحُ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ عَلَى دِمَاءِ الشُّهَدَاءِ. (6)

1- منه المريد: ص 121 وراجع: بحار الأنوار: ج 2 ص 25 ح 91.

2- نهج البلاغه: الحكمة 96، تنبيه الخواطر: ج 1 ص 24، مجمع البيان: ج 2 ص 770، تأويل الآيات الظاهرة: ج 1 ص 114 ح 22، غرر الحكم: ح 3453 وح 3056 نحوه، بحار الأنوار: ج 1 ص 183 ح 79.

3- غرر الحكم: ح 2108، عيون الحكم والمواعظ: ج 20 ص 103.

4- تاريخ بغداد: ج 2 ص 193 عن ابن عمر، كنز العمال: ج 10 ص 141 ح 28714 وراجع: الفردوس: ج 5 ص 485 ح 8839.

5- الفردوس: ج 5 ص 486 ح 8840 عن أبي هريرة؛ بحار الأنوار: ج 2 ص 14 ح 26 نقلاً عن الأمامي، الصدوق نحوه.

6- الأمامي، الطوسي: ص 521 ح 1149 عن محمد بن جعفر بن محمد بن أبيه عن أبيه، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج 4 ص 398

ح 5853، الأمامي، الصدوق: ص 233 ح 245 كلاهما عن مدرک بن عبدالرحمن عن الإمام الصادق عليه السلام نحوه، عدّه الداعي:

ص 67، روضه الواعظين: ص 14، عوالي اللآلي: ج 4 ص 61 ح 10 كلّها عن الإمام الصادق عليه السلام نحوه؛ كنز العمال: ج 10

ص 173 ح 28899 وح 28901 وح 28902 نقلاً عن ابن النجار عن ابن عباس.

ه _ پاک خوترین مردم**و _ مرگب آنان ، برتر از خون شهیدان است**

منیه المرید: مقاتل بن سلیمان می گوید: در انجیل یافتیم که خداوند _ تبارک و تعالی _ به عیسی علیه السلام فرمود: «دانشمندان را بزرگ شمار و فضیلت ایشان را بشناس که من ، آنان را بر همه آفریده هایم ، بجز پیامبران و فرستادگان ، برتری دادم؛ مانند برتری خورشید بر ستارگان و برتری آخرت بر دنیا و برتری من بر هر چیز» .

امام علی علیه السلام: نزدیک ترین مردم به پیامبران ، داناترین آنان است به آنچه آورده اند .

ر . ک : ص 39 ح 2146 .

ه _ پاک خوترین مردمام علی علیه السلام: دانشمندان ، پاک ترین مردم در خلق و خوی و کم طمع ترین آنان در سرشت و طبیعت اند .

و _ مرگب آنان ، برتر از خون شهیدان استپیامبر خدا صلی الله علیه و آله : مرگب دانشمندان با خون شهیدان سنجیده شد . پس بر آن برتری یافت .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : مردم را بر اساس کارهایشان محاسبه می کنند و دانشمندان را [نیز] بر حسب کردارشان . پس عمل یکی از آنها با عمل او سنجیده می شود و بی گمان ، در ترازو ، مرگب دانشمندان از خون شهیدان سنگین تر است و روز قیامت ، پاداش بیشتری دارد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : چون روز قیامت شود ، مرگب دانشمندان با خون شهیدان سنجیده می شود . پس مرگب دانشمندان بر خون شهیدان ، برتری می یابد .

راجع: ص 344 ح 2825 .

ز - حُكَّامٌ عَلَى الْمُلُوكِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: الْعَالِمُ سُلْطَانُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ ، فَمَنْ وَقَعَ فِيهِ فَقَدْ هَلَكَ. (1)

الإمام عليّ عليه السلام: الْعُلَمَاءُ حُكَّامٌ عَلَى النَّاسِ. (2)

عنه عليه السلام: الْمُلُوكُ حُكَّامٌ عَلَى النَّاسِ وَالْعِلْمُ حَاكِمٌ عَلَيْهِمْ ، وَحَسْبُكَ مِنَ الْعِلْمِ أَنْ تَخْشَى اللَّهَ ، وَحَسْبُكَ مِنَ الْجَهْلِ أَنْ تُعْجَبَ بِعِلْمِكَ. (3)

الإمام الصادق عليه السلام: الْمُلُوكُ حُكَّامُ النَّاسِ ، وَالْعُلَمَاءُ حُكَّامُ عَلَى الْمُلُوكِ. (4)

ح - النَّظَرُ إِلَيْهِمْ عِبَادَةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: النَّظَرُ إِلَى وَجْهِ الْعَالِمِ عِبَادَةٌ. (5)

1- الجامع الصغير : ج 2 ص 185 ح 5658 ، كنز العمال : ج 10 ص 134 ح 28673 كلاهما نقلاً عن الفردوس عن أبي ذرّ .

2- غرر الحكم : ح 507 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 25 ح 285 .

3- الأُمالي ، الطوسي : ص 56 ح 78 عن داود بن سليمان الغازي عن الإمام الرضا عن أبيه عليهم السلام .

4- كنز الفوائد : ج 2 ص 33 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 183 ح 92 ؛ شرح نهج البلاغه : ج 20 ص 304 ح 484 عن الإمام عليّ عليه

السلام ، جامع بيان العلم وفضله : ج 1 ص 60 عن أبي الأسود الدؤلي وفيه «علي الناس» بدل «الناس» .

5- كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 2 ص 205 ح 2144 ، عدّه الداعي: ص 66 ، عوالي اللآلي : ج 4 ص 73 ح 52 ، بحار الأنوار: ج 1

ص 195 ح 14 ؛ ربيع الأبرار : ج 3 ص 266 وفيه «في وجوه العلماء» ، الفردوس: ج 2 ص 124 ح 2645 و ص 195 ح 2969 .

ز _ حاکم بر شاهان

ح _ نگرستن به آنان ، عبادت است

ر . ک : ص 345 ح 2825 .

ز _ حاکم بر شاهان پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمند ، سلطانِ خدا در زمین است . پس هر که با وی در افتد ، بر افتد .

امام علی علیه السلام : دانشمندان ، حاکم بر مردم اند .

امام علی علیه السلام : پادشاهان ، حاکم بر مردم اند و دانش ، حاکم بر ایشان ، و از دانش تو را همین بس که از خدا بترسی ، و از نادانی تو را همین بس که به دانشت خرسند گردی .

امام صادق علیه السلام : شاهان ، حاکم بر مردم اند و دانشمندان ، حاکم بر شاهان .

ح _ نگرستن به آنان ، عبادت است پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : نگرستن به چهره دانشمند ، عبادت است .

عنه صلى الله عليه وآله: النَّظَرُ فِي وَجْهِ الْعَالِمِ حُبًّا لَهُ عِبَادَةً. (1)

عنه صلى الله عليه وآله: النَّظَرُ إِلَى الْعَالِمِ عِبَادَةً، وَالنَّظَرُ إِلَى الْإِمَامِ الْمُقْسِطِ عِبَادَةً. (2)

الإمام عليّ عليه السلام: جُلُوسُ سَاعَةٍ عِنْدَ الْعُلَمَاءِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ عِبَادِهِ أَلْفِ سَنَةٍ، وَالنَّظَرُ إِلَى الْعَالِمِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ اعْتِكَافِ سَنَةٍ فِي الْبَيْتِ (3) الْحَرَامِ، وَزِيَارَةُ الْعُلَمَاءِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنْ سَبْعِينَ طَوَافًا حَوْلَ الْبَيْتِ، وَأَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ حَجَّةً وَعُمْرَةً مَبْرُورَةً مَقْبُولَةً، وَرَفَعَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ سَبْعِينَ دَرَجَةً، وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ الرَّحْمَةَ، وَشَهِدَتْ لَهُ الْمَلَائِكَةُ أَنَّ الْجَنَّةَ وَجِبَتْ لَهُ. (4)

تنبيه الخواطر: سَدَّ بِلِ الْإِمَامِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ قَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: «النَّظَرُ فِي وَجْهِ الْعُلَمَاءِ عِبَادَةٌ». فَقَالَ: هُوَ الْعَالِمُ الَّذِي إِذَا نَظَرْتَ إِلَيْهِ ذَكَرَكَ الْآخِرَةَ، وَمَنْ كَانَ خِلَافَ ذَلِكَ فَالنَّظَرُ إِلَيْهِ فِتْنَةٌ. (5)

ط _ أَحْيَاءُ بَيْنَ الْأُمَمَاتِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: الْعَالِمُ بَيْنَ الْجُهَالِ كَالْحَيِّ بَيْنَ الْأَمْوَاتِ. (6)

عنه صلى الله عليه وآله: سَتَكُونُ فِتْنٌ، يُصْبِحُ الرَّجُلُ فِيهَا مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا، إِلَّا مَنْ أَحْيَاهُ اللَّهُ بِالْعِلْمِ. (7)

- 1- نوادر الراوندى: ص 110 ح 94، بحار الأنوار: ج 1 ص 205 ح 29.
- 2- الأمالى، الطوسى: ص 454 ح 1015 عن محمد بن مسلم عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام، عدّه الداعى: ص 176 ح 9، تنبيه الخواطر: ج 2 ص 175 كلاهما عن الإمام عليّ عليه السلام، بحار الأنوار: ج 38 ص 196 ح 2.
- 3- فى المصدر «فى بيت الحرام» وهو تصحيح.
- 4- عدّه الداعى: ص 66، إرشاد القلوب: ص 166 نحوه، بحار الأنوار: ج 1 ص 205 ح 33.
- 5- تنبيه الخواطر: ج 1 ص 84؛ ربيع الأبرار: ج 3 ص 266.
- 6- الأمالى، المفيد: ص 29 ح 1 عن محمد بن جعفر عن أبيه عن آبائه عليهم السلام، الأمالى، الطوسى: ص 521 ح 1148 عن المجاشعى عن الإمام الرضا عن آبائه عليهم السلام، إرشاد القلوب: ص 165، بحار الأنوار: ج 1 ص 172 ح 25؛ كشف الخفاء: ج 2 ص 55 ح 1664 نقلاً عن الديلمى عن حسن بن أبى جابر.
- 7- سنن ابن ماجه: ج 2 ص 1305 ح 3954، سنن الدارمى: ج 1 ص 103 ح 344، كنز العمال: ج 11 ص 125 ح 30883 نقلاً عن المعجم الكبير وكلّها عن أبى أمامه.

ط _ زنده در میان مردگان

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: از روی دوستی به چهره دانشمند نگریستن، عبادت است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: نگریستن به دانشمند، عبادت است. نگریستن به پیشوای دادگر، عبادت است.

امام علی علیه السلام: ساعتی نزد دانشمندان نشستن، نزد خدا از هزار سال عبادت، محبوب تر است و نگریستن به دانشمند، نزد خدا از یک سال اعتکاف در مسجد الحرام، محبوب تر است. دیدار دانشمندان، نزد خدای متعال، محبوب تر از هفتاد طواف دور کعبه و برتر از هفتاد حج و عمره نیکو و پذیرفته شده است و خدای متعال، او را هفتاد درجه بالا می کشد و رحمت را بر او فرود می آورد و فرشتگان، برایش گواهی می دهند که بهشت برایش واجب شده است.

تنبيه الخواطر: از امام صادق علیه السلام درباره گفته پیامبر خدا: «نگریستن به چهره دانشمندان عبادت است»، سؤال شد. فرمود: «آن، دانشمندی است که چون به او می نگری، تو را به یاد آخرت بیندازد و هرکس جز این باشد، نگریستن به او مایه گرفتاری است».

ط _ زنده در میان مردگان پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانا در میان نادانان، مانند زنده میان مردگان است.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: به زودی فتنه هایی می آید که انسان، صبح با ایمان برمی خیزد و شب، بی ایمان می گردد، جز آن که خداوند، او را با دانش، زنده کرده است.

الإمام عليّ عليه السلام: العالمُ حَيٌّ بَيْنَ المَوْتِ. (1)

عنه عليه السلام: العُلَمَاءُ باقونَ ما بَقِيَ اللَّيْلُ والنَّهَارُ. (2)

عنه عليه السلام: ما ماتَ مَنْ أَحيا عِلْماً. (3)

عنه عليه السلام: مَنْ نَشَرَ حِكْمَهُ ذُكِرَ بِهَا. (4)

عنه عليه السلام: العالمُ حَيٌّ وَإِنْ كَانَ مَيِّتاً، الجاهِلُ مَيِّتٌ وَإِنْ كَانَ حَيّاً. (5)

الإمام عليّ عليه السلام- في الدِيوانِ المَنسوبِ إِلَيْهِ -: نُقْمٌ بِعِلْمٍ وَلَا نَبْعِي بِهِ بَدَلاً فَالنَّاسُ مَوْتِي وَأَهْلُ العِلْمِ أَحْيَاءُ (6)

راجع: ج 2 ص 280 (حقيقه الحياه).

ي- مَوْتُهُمْ ثَلْمَةٌ فِي الدِّينِ رسول الله صلى الله عليه وآله: مَوْتُ العالِمِ ثَلْمَةٌ فِي الإِسْلامِ، لا يَسُدُّهَا اِخْتِلافُ اللَّيْلِ والنَّهَارِ. (7)

عنه صلى الله عليه وآله: مَوْتُ العالِمِ مُصِيبَةٌ لا تُجْبَرُ، وَثَلْمَةٌ لا تُسَدُّ، وَهُوَ نَجْمٌ طَمَسَ (8)، وَمَوْتُ قَبِيلِهِ أَيْسَرُ مِنْ مَوْتِ عالِمٍ. (9)

1- غرر الحكم: ح 2117، عيون الحكم والمواعظ: ص 65 ح 1657.

2- غرر الحكم: ح 1481، عيون الحكم والمواعظ: ص 513 ح 9336.

3- غرر الحكم: ح 9508، عيون الحكم والمواعظ: ص 475 ح 8697.

4- كنز الفوائد: ج 1 ص 349.

5- غرر الحكم: ح 1124 و 1125.

6- الديوان المنسوب إلى الإمام عليّ عليه السلام: ص 32 الرقم 1.

7- الفردوس: ج 4 ص 149 ح 6459، كنز العمال: ج 10 ص 149 ح 28760 نقلاً عن البرّار وكلاهما عن عائشه، وفيه «لا تُسَدُّ ما

اِخْتَلَفَ اللَّيْلُ والنَّهَارُ»؛ مجمع البيان: ج 6 ص 461 عن الإمام الصادق عليه السلام عن ابن مسعود وفيه «لا يَسُدُّهَا شَيْءٌ ما اِخْتَلَفَ اللَّيْلُ والنَّهَارُ».

8- طمس النجم: زهير ضوؤه (العين: 494).

9- الفردوس: ج 4 ص 148 ح 6458، كنز العمال: ج 10 ص 165 ح 28858 نقلاً عن الطبراني والبيهقي وكلاهما عن أبي الدرداء.

ی _ مرگشان ، شکافی در دین است

امام علی علیه السلام : دانشمند ، زنده ای میان مردگان است .

امام علی علیه السلام : دانشمندان ، تا شب و روز برپاست ، ماندگارند .

امام علی علیه السلام : کسی که دانشی را زنده کرد ، نمی میرد .

امام علی علیه السلام : کسی که حکمتی را نشر داد ، با آن یاد می شود .

امام علی علیه السلام : دانشمند ، زنده است؛ اگر چه مرده باشد . نادان مرده است؛ اگر چه زنده باشد .

امام علی علیه السلام_ در اشعار منسوب به ایشان_: برای دانش به پاخیزیم و به جای آن ، چیز دیگری را مجوییم / که مردم مرده و اهل دانش ، زنده اند .

ر . ک : ج 2 ص 281 (حقیقت زندگانی) .

ی _ مرگشان ، شکافی در دین استپیامبر خدا صلی الله علیه و آله : مرگ دانشمند ، شکافی در اسلام است که آمد و رفت شب و روز ، آن را پُر نمی سازد .

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : مرگ دانشمند ، مصیبتی جبران ناپذیر و شکافی پُرنشدنی است و آن ، ستاره ای است که ناپدید می گردد و مرگ یک قبیله ای از مرگ یک دانشمند ، آسان تر است .

عنه صلى الله عليه وآله: ما قبض الله عالماً إلا كان ثغرة في الإسلام لا تُسدُّ بمثله (1) إلى يوم القيامة. (2)

عنه صلى الله عليه وآله: إنَّ الله لا يقبض العلم انتزاعاً ينتزعه من العباد، ولكن يقبض العلم بقبض العلماء، حتى إذا لم يبق عالماً، اتخذ الناس رؤوساً جهالاً، فسئلوا فأفتوا بغير علم، فضلوا وأضلوا. (3)

عنه صلى الله عليه وآله: لموت ألف عابدٍ أسرُّ عند الله من موت رجلٍ عاقلٍ عقل عن الله عز وجل حلاله وحرامه، وإن لم يكن يزيد على الفريضة شيئاً. (4)

المواعظ العددية عن أبي أمامه عن رسول الله صلى الله عليه وآله: خذوا العلم قبل أن يذهب. قالوا: وكيف يذهب العلم يا نبي الله وفينا كتاب الله؟! قال: فغضب، لا يغضب به الله، ثم قال: ثكلتكم أمهاتكم، أولم تكن التوراة والإنجيل في بني إسرائيل فلم يغنيا عنهم شيئاً؟! إن ذهب العلم أن يذهب حملته، إن ذهب العلم أن يذهب حملته. (5)

رسول الله صلى الله عليه وآله في قول الله تعالى: «أولم يروا أنا نأتى الأرض ننقصها من أطرافها» (6) -: ذهب العلماء. (7)

- 1- وفي الجامع الصغير: «ثلثته» بدل «بمثله».
- 2- الفردوس: ج 4 ص 73 ح 6227، الجامع الصغير: ج 2 ص 502 ح 7957 نقلاً عن السجزي في الإبانة والموهبي في العالم وفيه «ثلثته» بدل «بمثله» وكلاهما عن ابن عمر، كنز العمال: ج 14 ص 232 ح 38524 نقلاً عن ابن عساکر عن أبيشجره.
- 3- صحيح البخاري: ج 1 ص 50 ح 100، صحيح مسلم: ج 4 ص 2058 ح 2673، سنن الترمذي: ج 5 ص 31 ح 2652 وفيهما «لم يترك» بدل «لم يبق»، سنن ابن ماجه: ج 1 ص 20 ح 52، سنن الدارمي: ج 1 ص 82 ح 243، الفردوس: ج 1 ص 165 ح 609 كلها عن عبد الله بن عمرو بن العاص، مسند ابن حنبل: ج 2 ص 559 ح 6521 عن عبد الله بن عمر وراجع: الأمالى، المفيد: ص 20 ح 1 وكنز الفوائد: ج 2 ص 108 ومنيه المريد: ص 281، بحار الأنوار: ج 2 ص 24 ح 74.
- 4- الفردوس: ج 3 ص 456 ح 5409 عن أنس.
- 5- سنن الدارمي: ج 1 ص 82 ح 244 وراجع: مسند ابن حنبل: ج 6 ص 272 ح 17941 والمستدرک علی الصحیحین: ج 1 ص 180 ح 339.
- 6- الرعد: 41.
- 7- الدر المنثور: ج 4 ص 665 نقلاً عن ابن مردويه عن أبي هريره؛ الكافي: ج 1 ص 38 ح 6 عن جابر عن الإمام زين العابدين عليه السلام، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج 1 ص 186 ح 560 عن الإمام الصادق عليه السلام وفيه «فقد» بدل «ذهاب».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند، دانشمندی را قبض روح نمی کند، مگر آن که شکافی در اسلام پدید می آید که تا روز قیامت پُر نمی گردد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند، دانش را با جدا کردن از بندگان نمی گیرد؛ بلکه دانش را با قبض روح دانشمندان می گیرد، تا آن جا که دانشمندی باقی نمی گذارد و مردم، نادانان را به عنوان سرور خود، بر می گزینند و از آنان می پرسند. پس نادانسته فتوا می دهند و گم راه می شوند و گم راه می کنند.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مرگ هزار عابد، نزد خدا آسان تر از مرگ خردمندی آشنا به حلال و حرام الهی است؛ حتی اگر به چیزی بیشتر از واجبات، عمل نمی کند.

المواعظ العددیة_ به نقل از ابو امامه _: پیامبر خدا فرمود: «دانش را بگیرید، پیش از آن که برود». گفتند: ای پیامبر خدا! چگونه با وجود کتاب خدا در میان ما دانش برود؟ پیامبر خدا خشمگین شد _ که خدا او را به خشم نیاورد _ و سپس فرمود: «مادرهایتان به سوگ شما بنشینند. مگر تورات و انجیل در میان بنی اسرائیل نبود که هیچ برایشان کارساز نشد؟ رفتن دانش، آن است که حاملان آن بروند. بی گمان، رفتن دانش، آن است که حاملان آن بروند».

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله_ درباره گفته خدای متعال: «آیا ندیده اند که ما به زمین می آییم و از کرانه های آن می کاهیم؟» _: منظور، از دست رفتن دانشمندان است.

الإمام عليّ عليه السلام: ثَلَمَهُ الدِّينَ مَوْتُ العُلَمَاءِ . (1)

عنه عليه السلام: إذا مات العالمُ ثَلِمَ في الإسلامِ ثَلْمَةٌ لا يسُدُّها إلا خَلْفٌ منه. (2)

عنه عليه السلام: إذا مات العالمُ ثَلِمَ في الإسلامِ ثَلْمَةٌ لا يسُدُّها شيءٌ إلى يومِ القيامةِ. (3)

الإمام الصادق عليه السلام: إذا مات المؤمنُ الفقيهُ ثَلِمَ في الإسلامِ ثَلْمَةٌ لا يسُدُّها شيءٌ. (4)

الإمام الكاظم عليه السلام: إذا مات المؤمنُ ... ثَلِمَ في الإسلامِ ثَلْمَةٌ لا يسُدُّها شيءٌ؛ لِأَنَّ المؤمنِينَ الفُقَهَاءَ حُصُونُ الإسلامِ كَحِصْنِ سورِ المدينةِ لَهَا. (5)

الإمام الصادق عليه السلام: ما من أحدٍ يموتُ مِنَ المؤمنِينَ أَحَبَّ إلى إبليسَ من مَوْتِ فقيهٍ. (6)

ك - يَبْكِي عَلَى مَوْتِهِمْ كُلُّ شَيْءٍ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: العالمُ إذا ماتَ بكى عَلَيْهِ كُلُّ شَيْءٍ حَتَّى الحَيْتَانُ فِي البَحْرِ. (7)

1- المواعظ العددية: ص 54 .

2- الإرشاد: ج 1 ص 230 عن الحارث الأور، منيه المرید: ص 113 و ص 376 ، الخصال: ص 504 ح 1 عن الحسن بن الحسن بن عليّ عن أبيه عن الإمام عليّ عليهما السلام ، بحار الأنوار: ج 2 ص 44 ح 12 .

3- المحاسن: ج 1 ص 364 ح 785 عن سليمان بن جعفر الجعفری عن رجل عن الإمام الصادق عليه السلام ، بصائر الدرجات: ص 5 ح 10 عن الإمام الصادق عليه السلام ، مستطرفات السرائر: ص 158 ح 28 ، أعلام الدين: ص 91، بحار الأنوار: ج 2 ص 43 ح 9 وراجع: عدّه الداعي: ص 71 .

4- الكافي: ج 1 ص 38 ح 2 عن ابن أبي عمير عن بعض أصحابه ، منيه المرید: ص 113، بحار الأنوار: ج 1 ص 220 ح 56 .

5- الكافي: ج 1 ص 38 ح 3 عن عليّ بن أبي حمزة، بحار الأنوار: ج 82 ص 177 ح 18 .

6- الكافي: ج 1 ص 38 ح 1 عن سليمان بن خالد، بحار الأنوار: ج 1 ص 220 ح 55 .

7- الفردوس: ج 3 ص 72 ح 4202 عن أنس .

ک - گریستن همه چیز بر مرگ آنان

امام علی علیه السلام: شکاف دین به مرگ دانشمندان است .

امام علی علیه السلام: هنگامی که دانشمندی می میرد ، چنان شکافی در اسلام پدید می آید که جز جانشینش آن را پُر نمی سازد .

امام علی علیه السلام: هنگامی که دانشمندی می میرد ، چنان شکافی در اسلام پدید می آید که تا روز قیامت ، هیچ چیز آن را پُر نمی سازد .

امام صادق علیه السلام: هنگامی که مؤمن فقیهی می میرد ، شکافی در اسلام پدید می آید که هیچ چیز آن را پُر نمی سازد .

امام کاظم علیه السلام: هنگامی که مؤمن می میرد ، ... شکافی در اسلام پدید می آید که هیچ چیز آن را پُر نمی سازد ؛ زیرا مؤمنان فقیه ، دژهای اسلام اند؛ چون باروی شهر .

امام صادق علیه السلام: نزد ابلیس ، مرگ هیچ یک از مؤمنان ، از مرگ فقیه ، محبوب تر نیست .

ک - گریستن همه چیز بر مرگ آنان پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : چون دانشمند بمیرد ، همه چیز ، حتی ماهیان در دریا بر او می گریند .

عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ لَتَبْكِي عَلَى الْمُؤْمِنِ إِذَا مَاتَ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا، وَإِنَّهَا لَتَبْكِي عَلَى الْعَالِمِ إِذَا مَاتَ أَرْبَعِينَ شَهْرًا. (1)

راجع: ج 2 ص 408 (خصائص الحكماء).

1 / 2 خصائص الراسخين في العلم الكتاب «لَكِنَّ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ وَمَا أَنْزَلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا». (2)

«هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ ءَأَمَّنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ». (3)

الحديث رسول الله صلى الله عليه وآله: الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مَنْ بَرَّتْ يَمِينُهُ، وَصَدَقَ لِسَانُهُ، وَاسْتَقَامَ بِهِ قَلْبُهُ، وَعَفَّ بَطْنُهُ وَفَرَجُهُ. (4)

الإمام علي عليه السلام: إعلم أن الراسخين في العلم هم الذين أغناهم عن اقتحام السدد المضرورية دون الغيوب الإقرار بجمله ما جهلوا تفسيره من الغيب المحجوب، فمدح الله تعالى - إعتراهم بالعجز عن تناول ما لم يحيطوا به علماً، وسامى تركهم التعمق فيما لم يكلفهم البحث عن كنهه رسوخاً. (5)

1- المناقب لابن شهر آشوب: ج 2 ص 346 عن ابن عباس، بحار الأنوار: ج 77 ص 84.

2- النساء: 162.

3- آل عمران: 7.

4- الفردوس: ج 2 ص 288 ح 3327 عن أبي الدرداء، كنز العمال: ج 15 ص 875 ح 43476 نقلاً عن الطبراني عن أبي الدرداء وأنس وأبي أمامة ووائله مع نحوه.

5- نهج البلاغه: الخطبه 91، التوحيد: ص 55 ح 13 كلاهما عن مسعده بن صدقه عن الإمام الصادق عليه السلام، تفسير العياشي: ج 1 ص 163 ح 5 عن مسعده بن صدقه عن الإمام الصادق عن أبيه عنه عليهم السلام وكلاهما نحوه، بحار الأنوار: ج 3 ص 257 ح 1.

1 / 2 ویژگی های راسخان در دانش

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آسمان و زمین، چهل روز بر مرگ مؤمن می‌گریند و همانها بر مرگ دانشمند، چهل ماه می‌گریند.

ر. ک: ج 2 ص 409 (ویژگی های حکیمان).

1 / 2 ویژگی های راسخان در دانشقرآن «ولی راسخان در دانش، از میان آنان و مؤمنان، آنچه را به تو نازل شده و آنچه را پیش از تو نازل شده است، باور دارند، و برپا دارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات و ایمان آوردندگان به خدا و روز بازپسین، آنان را به زودی پاداشی بزرگ می‌دهیم».

«اوست کسی که این کتاب را بر تو فرو فرستاد. پاره ای از آن، آیه هایی محکم اند که اساس کتاب اند و پاره ای دیگر، متشابه اند. اما کسانی که در دل هایشان کژی است، برای فتنه جویی و طلب تأویل آن، پیگیر متشابهات آن می‌شوند، حال آن که تأویلش را جز خدا و راسخان در دانش که می‌گویند: «ما به آن ایمان آوردیم. همه از نزد پروردگاران است»، نمی‌دانند و جز خردمندان، کسی پند نمی‌گیرد».

حدیث پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: راسخان در دانش، کسانی اند که به سوگند خود، وفادارند و زبان راست و دل صاف و عفت شکم و فرج دارند.

امام علی علیه السلام: بدان که راسخان در دانش، کسانی اند که اقرار به ناآگاهی از رازهای نهان، آنان را از نسنجیده درآمدن بر پرده های غیب، بی نیاز کرده است. خداوند متعال، اعتراف آنان را به ناتوانی از نیل به آنچه بر آن آگاهی ای ندارند، ستوده و فرو نرفتن آنان را در آنچه مکلف به کاویدن از نهانش نیستند، رسوخ نامیده است.

عنه عليه السلام: أَيْنَ الَّذِينَ زَعَمُوا أَنَّهُمُ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ دُونَنا، كَذِباً وَبَغِيّاً عَلَيْنَا، أَنْ رَفَعْنَا اللَّهَ وَوَصَّاهُمْ، وَأَعْطَانَا وَحَرَمَهُمْ، وَأَدْخَلْنَا وَأَخْرَجَهُمْ، بِنَا يُسْتَعطَى الْهُدَى وَيُسْتَجَلَى الْعَمَى. (1)

الإمام الباقر عليه السلام في تفسير الراسخون في العلم: مَنْ لَا يَخْتَلِفُ فِي عِلْمِهِ. (2)

3 / 1 خصائص أعلم الناس رسول الله صلى الله عليه وآله: أعلم الناس من جمَعَ علم الناس إلى علمه. (3)

1- نهج البلاغه: الخطبه 144، المناقب لابن شهر آشوب: ج 1 ص 285 عن أبي القاسم الكوفي، غرر الحكم: ح 2826 وفيه «بغيا علينا وحسداً لنا»، بحار الأنوار: ج 23 ص 205 ح 53.

2- الكافي: ج 1 ص 245 ح 1 عن الحسن بن العباس عن الإمام الجواد عن الإمام الصادق عليهما السلام وراجع: بحار الأنوار: ج 23 ص 204 و 205.

3- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج 4 ص 395 ح 5840 عن يونس بن ظبيان عن الإمام الصادق عن أبيه عن جدّه عليهم السلام، الخصال: ص 5 ح 13 عن سيف بن عميرة عن الإمام الصادق عن الإمام عليّ عليهما السلام منحوه، معاني الأخبار: ص 195 ح 1 عن أبي حمزه الثمالي عن الإمام الصادق عن أبيه عن جدّه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله، الأمالى، الصدوق: ص 72 ح 41 عن يونس بن ظبيان عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله، المحاسن: ج 1 ص 360 ح 773 عن عليّ بن سيف رفعه عن الإمام عليّ عليه السلام، كنز الفوائد: ج 1 ص 300 عن الإمام عليّ عليه السلام عنه صلى الله عليه وآله، بحار الأنوار: ج 1 ص 164؛ سنن الدارمي: ج 1 ص 91 ح 290 عن طاووس، مسند أبي يعلى: ج 2 ص 442 ح 2180 عن جابر بن عبد الله وكلاهما نحوه.

1 / 3 ویژگی های داناترین مردم

امام علی علیه السلام: کجایند آنهایی که به دروغ و ستم بر ما پنداشتند که خود، راسخان در دانش اند، نه ما؟! [بنگرند که] خدا ما را برکشیده و آنان را پست کرده، و به ما بخشیده و آنان را محروم و نهاده، و ما را داخل نموده و آنان را بیرون کرده است؛ به ما ره می جویند و روشنایی می یابند.

امام باقر علیه السلام_ در بیان معنای راسخان در دانش_: آن که در دانشش اختلاف نباشد [و گفته هایش یکدیگر را نقض نکنند].

1 / 3 ویژگی های داناترین مردم پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: داناترین مردم، کسی است که دانش مردم را بر دانش خویش بیفزاید.

عنه صلى الله عليه وآله: سَأَلَ موسى رَبَّهُ عز و جل قَالَ: رَبُّ أَيُّ عِبَادِكَ أَعْلَمُ؟ قَالَ: عَالِمٌ لَا يَشْعُ مِنْ الْعِلْمِ يَجْمَعُ عِلْمَ النَّاسِ إِلَى عِلْمِهِ. (1)

3206. الإمام الصادق عليه السلام: جامع بيان العلم وفضله عن كعب: قَالَ موسى عليه السلام: يَا رَبُّ أَيُّ عِبَادِكَ أَعْلَمُ؟

قَالَ: عَالِمٌ غَرَّثَانُ (2) مِنَ الْعِلْمِ. وَيُوشِكُ أَنْ تَرَوْا جُهَّالَ النَّاسِ يَتَّبِهُونَ بِالْعِلْمِ وَيَتَغَايِرُونَ عَلَيْهِ كَمَا تَتَغَايِرُ النِّسَاءُ عَلَى الرِّجَالِ، فَذَكَرَ حَظُّهُمْ مِنْهُ. (3) 3207. الإمام الرضا عليه السلام: لِقَمَانٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِمَنْ قَالَ لَهُ: أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ؟: مَنْ زَادَ مِنْ عِلْمِ النَّاسِ إِلَى عِلْمِهِ. (4) 3206. امام صادق عليه السلام: المستدرک علی الصحیحین عن عبداللہ بن مسعود: قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: ... يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ.

قُلْتُ: لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ -.

قَالَ: هَلْ تَدْرِي أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ؟

قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ.

قَالَ: فَإِنَّ أَعْلَمَ النَّاسِ أَبْصَرُهُمْ بِالْحَقِّ إِذَا اخْتَلَفَتِ النَّاسُ. (5) 3207. امام رضا عليه السلام: رسول الله صلى الله عليه وآله - لِرَجُلٍ قَالَ لَهُ: أَحِبُّ أَنْ أَكُونَ أَعْلَمَ النَّاسِ -: ائْتَقِ اللَّهَ تَكُنْ أَعْلَمَ النَّاسِ. (6) 3208. الإمام الباقر عليه السلام (- فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: { قَالَ لَا يَأْتِي }) الإمام علي عليه السلام: أَعْلَمُ النَّاسِ الْمُسْتَهْتَرُ (7) بِالْعِلْمِ. (8).

1- الفردوس: ج 2 ص 314 ح 3419، البدايه والنهائيه: ج 1 ص 291 كلاهما عن أبي هريره.

2- عالم غرثان: أي جائع (النهائيه: ج 3 ص 353).

3- جامع بيان العلم وفضله: ج 2 ص 151 عن كعب.

4- الزهد لابن حنبل: ص 131 نقلاً عن كتاب ابن قلابه، ربيع الأبرار: ج 3 ص 294، البدايه والنهائيه: ج 2 ص 128.

5- المستدرک علی الصحیحین: ج 2 ص 522 ح 3790، حليه الأولياء: ج 4 ص 177، جامع بيان العلم وفضله: ج 2 ص 43، كنز العمال: ج 15 ص 890 ح 43525.

6- كنز العمال: ج 16 ص 127 ح 44154 عن خالد بن الوليد.

7- استهتر فلان بكذا فهو مهتر به ومستهتر: أي مولى به لا يتحدث بغيره ولا يفعل غيره (النهائيه: ج 5 ص 243).

8- غرر الحكم: ح 3079، عيون الحكم والمواعظ: ص 120 ح 2732.

3209. الإمام الصادق عليه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: موسی علیه السلام از پروردگارش پرسید: پرورگار! کدام یک از بندگان داناترند؟

فرمود: «دانشمندی که از دانش، سیر نگردد و دانش مردم را بر دانش خویش بیفزاید». 3210. مجمع البیان: جامع بیان العلم و فضلہ_ به نقل از کعب: موسی علیه السلام گفت: پرورگار! کدام یک از بندگان داناترند؟

فرمود: «دانشمندی که همیشه گرسنه دانش باشد، و به زودی مردم نادان را می بینی که به دانش، مباحثات می کنند و همچون غیرت زنان بر مردان، بر آن غیرت می ورزند و تنها همان، بهره ایشان از دانش است». 3208. امام باقر علیه السلام (_ درباره این فرموده خداوند متعال که: { Q } «پیمان) لقمان علیه السلام_ در پاسخ کسی که از او پرسید: کدام یک از مردم داناترند؟ _: آن که از دانش مردم به دانش خود بیفزاید. 3209. امام صادق علیه السلام: المستدرک علی الصحیحین_ به نقل از ابن مسعود: پیامبر صلی الله علیه و آله به من فرمود: ای عبدالله بن مسعود! گفتم: بله، بله (سه بار). «آیا می دانی کدام یک از مردم، داناترند؟».

گفتم: خدا و پیامبرش داناترند.

فرمود: «بی گمان، داناترین مردم، بیناترین آنها به حق، هنگام اختلاف مردم است». 3210. مجمع البیان: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله_ به مردی که به ایشان گفت: ای پیامبر خدا! دوست دارم که داناترین مردم باشم: از خدا پروا کن تا داناترین مردم باشی. 3211. علل الشرایع عن سلمه بن عطا عن الإمام الصادق علیها سلام: شیفته دانش، داناترین مردم است. .

3212. الإمام الصادق عليه السلام: عنه عليه السلام: أَعْلَمُ النَّاسِ مَنْ لَمْ يُزَلِّ الشَّكُّ يَقِينَةً. (1) 3213. التوحيد عن إسحاق بن راهويه: عنه عليه السلام: أَعْظَمُ النَّاسِ عِلْمًا أَشَدُّهُمْ حَوْفًا لِلَّهِ سُبْحَانَهُ. (2) راجع: ج 2 ص 280 ح 1326 .

1 / 4 فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ 3214. رسول الله صلى الله عليه وآله: رسول الله صلى الله عليه وآله: فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ عَلَى سَائِرِ النُّجُومِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ. (3) 3215. الإمام علي عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ فَضْلَ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الشَّمْسِ عَلَى الْكَوَاكِبِ ، وَفَضْلُ الْعَابِدِ عَلَى غَيْرِ الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ عَلَى الْكَوَاكِبِ. (4) 3214. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الشَّمْسِ عَلَى الشَّهِيدِ دَرَجَةً ، وَفَضْلُ الشَّهِيدِ عَلَى الْعَابِدِ دَرَجَةً ، وَفَضْلُ النَّبِيِّ عَلَى الْعَالِمِ دَرَجَةً ، وَفَضْلُ الْقُرْآنِ عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفَضْلِ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ ، وَفَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى سَائِرِ النَّاسِ كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَاهُمْ. (6) .

-
- 1- غرر الحكم : ح 3208، عيون الحكم والمواعظ : ص 122 ح 2773 .
 - 2- غرر الحكم : ح 3148، عيون الحكم والمواعظ : ص 112 ح 2431 .
 - 3- الكافي : ج 1 ص 34 ح 1 عن عبد الله بن ميمون القدّاح عن الإمام الصادق عليه السلام ، ثواب الأعمال : ص 159 ح 1 ، الأمالي ، الصدوق : ، ص 116 ح 99 كلاهما عن عبد الله بن ميمون القدّاح عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله وراجع: سنن أبي داود : ج 3 ص 317 ح 3641 وسنن الترمذی : ج 5 ص 49 ح 2682 وسنن ابن ماجه : ج 1 ص 81 ح 223 .
 - 4- بصائر الدرجات : ص 8 ح 8 عن مسعده بن زياد عن الإمام الصادق عن أبيه عليهما السلام، بحار الأنوار : ج 1 ص 164 ح 2 وراجع: تحف العقول: ص 410 .
 - 5- سنن الترمذی: ج 5 ص 50 ح 2685 عن أبي أمامه ، سنن الدارمی: ج 1 ص 193 ح 294 عن مكحول ، الفردوس: ج 3 ص 129 ح 4346 عن أبي سعيد الخدری وفيه «... كفضلي على أمتي»، كنز العمال : ج 10 ص 145 ح 28740 ؛ منيه المرید: ص 101 .
 - 6- مجمع البيان : ج 9 ص 380 عن جابر بن عبد الله .

1 / 4 برتری دانشمند بر عابد

3216. الإمام الباقر عليه السلام: امام علی علیه السلام: داناترین مردم، کسی است که شک، یقینش را زایل نکند. 3217. الکافی عن زرارہ عن الإمام الباقر علیه السلام: امام علی علیه السلام: دانشمندترین مردم، بیمناک ترین آنان از خدای سبحان است. ر. ک: ج 2 ص 281 ح 1326.

1 / 4 برتری دانشمند بر عابد 3217. الکافی (_ به نقل از زرارہ _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: برتری دانشمند بر عابد، مانند برتری ماه شب چهارده بر دیگر ستارگان است. 3218. امام باقر علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بی گمان، برتری دانشمند بر عابد، مانند برتری خورشید بر ستارگان است و برتری عابد بر غیر عابد، مانند برتری ماه بر ستارگان است. 3219. امام صادق علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: برتری دانشمند بر عابد، مانند برتری من بر کمترین شماس است. 3220. عنه علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: برتری دانشمند بر شهید، یک درجه است و برتری شهید بر عابد، یک درجه است و برتری پیامبر بر دانشمند، یک درجه است و برتری قرآن بر دیگر سخن ها، همچون برتری خدا بر آفریدگانش است و برتری دانشمند بر دیگر مردم، مانند برتری من بر کمترین آنهاست

3221. الإمام الرضا عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: فَضَّلَ الْعَالِمَ عَلَى الْعَابِدِ سَبْعِينَ دَرَجَةً، مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ. (1) 3222. الإمام الصادق عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: فَضَّلَ الْعَالِمَ عَلَى الْعَابِدِ سَبْعُونَ دَرَجَةً، بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ حُضْرُ الْفَرَسِ (2) سَبْعِينَ عَامًا، وَذَلِكَ لِأَنَّ الشَّيْطَانَ يَصْنَعُ الْبِدْعَةَ لِلنَّاسِ فَيُبْصِرُهَا الْعَالِمُ فَيَزِيلُهَا، وَالْعَابِدُ يَقْبَلُ عَلَى عِبَادَتِهِ. (3) 3220. إمام صادق عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: فَضَّلَ الْمُؤْمِنَ الْعَالِمَ عَلَى الْمُؤْمِنِ الْعَابِدِ سَبْعُونَ دَرَجَةً. (4) 3221. إمام رضا عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: بَيْنَ الْعَالِمِ وَالْعَابِدِ مِثْلُ دَرَجَةٍ، بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ حُضْرُ (5) الْجَوَادِ الْمُضْمَرِ سَبْعِينَ سَنَةً. (6) 3222. إمام صادق عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: لَسَاعَةٌ مِنْ عَالِمٍ يَتَكَبَّرُ عَلَى فِرَاشِهِ يَنْظُرُ فِي عِلْمِهِ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ الْعَابِدِ سَبْعِينَ عَامًا. (7) 3223. الإمام الصادق عليه السلام (_ فِي قَوْلِ اللَّهِ : { Q } « إِنِّي جَاعِلٌكَ لِلنَّاسِ) عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: رَكَعَةٌ مِنْ عَالِمٍ بِاللَّهِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ رَكَعَةٍ مِنْ مُتَجَاهِلٍ بِاللَّهِ. (8) 3224. رسول الله صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: مِنْ وَصِيَّتِهِ لِعَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا عَلِيُّ، رَكَعَتَيْنِ يُصَلِّيَهُمَا الْعَالِمُ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ رَكَعَةٍ يُصَلِّيُهَا الْعَابِدُ. (9).

- 1- .مسند أبي يعلى : ج 1 ص 392 ح 853 عن عبدالرحمن بن عوف عن أبيه ، أسد الغابه : ج 3 ص 477 عن أبي سلمه بن عبدالرحمن عن أبيه ، الفردوس : ج 3 ص 128 ح 4344 عن عبدالرحمن بن عوف .
- 2- .حُضْرُ الْفَرَسِ : ارتفاع الفرس في عَدْوِهِ (لسان العرب : ج 4 ص 201) .
- 3- .منيه المريد : ص 100 ، روضه الواعظين : ص 17 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 24 ح 72 ؛ الفردوس : ج 3 ص 128 ح 4345 عن عبدالله بن عمرو نحوه، كنز العمال : ج 10 ص 175 ح 28914 .
- 4- .جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 22 عن ابن عباس، كنز العمال : ج 10 ص 155 ح 28797 .
- 5- .الحُضْرُ : العَدْوُ (النهايه : ج 1 ص 398) .
- 6- .جامع بيان العلم وفضله : ج 1 ص 27 ، كشف الخفاء : ج 2 ص 112 ح 1828 كلاهما عن أبي هريره ، إتحاف الساده المتقين : ج 1 ص 84 .
- 7- .أعلام الدين : ص 92 عن جابر و ص 80 وفيه «من عباده ثلاثين عاما» ، ، جامع الأخبار : ص 109 ح 194 عن جابر ، روضه الواعظين : ص 16 ؛ كنز العمال : ج 10 ص 154 ح 28789 نقلاً عن الفردوس عن جابر .
- 8- .كنز العمال: ج 10 ص 154 ح 28786 نقلاً عن الشيرازي في الألقاب عن الإمام علي عليه السلام .
- 9- .كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 4 ص 367 ح 5762 ، عوالي اللآلى : ج 4 ص 73 ح 49 ، مكارم الأخلاق : ج 2 ص 331 ح 2656 عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله وراجع: بحار الأنوار : ج 2 ص 19 ح 51 .

3225. عنه صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانشمند بر عابد، هفتاد درجه برتری داده شده است که میان هر دو درجه، به اندازه میان آسمان و زمین است. 3223. امام صادق علیه السلام (_ درباره این فرموده خداوند که: { Q } «من تو را پیشو) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: برتری دانشمند بر عابد، هفتاد درجه است که میان هر دو درجه، هفتاد سال تاختن اسب است و این، به آن جهت است که شیطان در میان مردم، بدعت می نهد. پس دانشمند، آن را می بیند و بر می دارد؛ در حالی که عابد، به عبادت خود توجه دارد.

3224. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: برتری مؤمن دانشمند بر مؤمن عابد، هفتاد درجه است.

3225. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: میان دانشمند و عابد، صد درجه است که میان هر دو درجه، هفتاد سال تاختن اسب راهوار میان باریک است. 3226. عنه صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: یک ساعتی که دانشمند بر پشتی خود تکیه بزند و در دانشش بنگرد، بهتر از هفتاد سال عبادت عابد است. 3227. عنه صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: یک رکعت از دانا به خدا، بهتر از هزار رکعت نادان به خداست. 3228. عنه صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: در سفارشش به علی علیه السلام: ای علی! دو رکعت نماز که دانشمند می خواند، برتر از هزار رکعت است که عابد می خواند . .

3229. عنه صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله - أيضاً - : يا عَلِيُّ ، نَوْمُ الْعَالِمِ أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ الْعَابِدِ . (1) 3230. الإمام عليّ عليه السلام : عنه صلى الله عليه وآله : يَبْعَثُ اللَّهُ تَعَالَى الْعَالِمَ وَالْعَابِدَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَإِذَا اجْتَمَعَا عِنْدَ الصِّرَاطِ ، قِيلَ لِلْعَابِدِ : أُدْخِلِ الْجَنَّةَ فَانْعَمْ فِيهَا بِعِبَادَتِكَ ، وَقِيلَ لِلْعَالِمِ : قِفْ هَاهُنَا فِي زُمْرَةِ الْأَنْبِيَاءِ ، فَأَشْفَعْ فِيمَنْ أَحْسَنَتْ أَدَبَهُ فِي الدُّنْيَا . (2) 3231. تفسير العياشي عن مرزبان القميّ : عنه صلى الله عليه وآله : مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ فِقْهِ فِي الدِّينِ ، وَلَفَقِيهِ وَاحِدٌ أَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ ، وَإِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ عِمَاداً ، وَعِمَادُ الدِّينِ الْفَقِيهُ . (3) 3226. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله : الإمام عليّ عليه السلام : رَكَعَتَانِ مِنْ عَالِمٍ خَيْرٌ مِنْ سَبْعِينَ رَكَعَةً مِنْ جَاهِلٍ ؛ لِأَنَّ الْعَالِمَ تَأْتِيهِ الْفِتْنَةُ فَيَخْرُجُ مِنْهَا بِعِلْمِهِ ، وَتَأْتِي الْجَاهِلَ فَيَنْسِفُهُ نَسْفًا . (4) 3227. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله : عنه عليه السلام : الْعَالِمُ أَعْظَمُ أَجْرًا مِنَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْغَازِي فِي سَبِيلِ اللَّهِ . (5) .

- 1- .كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 4 ص 367 ح 5762 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 22 ح 66 وفيه «ألف ركعه يصلّيها العابد» بدل «عباده العابد» .
- 2- .أعلام الدين : ص 81 وراجع علل الشرائع : ص 394 ح 11 وبصائر الدرجات : ص 7 ح 7 ؛ جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 22 والفردوس : ج 1 ص 326 ح 1293 .
- 3- .تنبيه الغافلين: ص 431 ح 674 ، سنن الدار قطنى: ج 3 ص 79 ح 294 ، المعجم الأوسط: ج 6 ص 194 ح 6166 ، شعب الإيمان: ج 2 ص 266 ح 1712 وفيهما «الفقه» بدل «الفقيه» وكلّها عن أبي هريره .
- 4- .الاختصاص : ص 245 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 208 ح 10 .
- 5- .الكافي: ج 1 ص 37 ح 1 عن سليمان بن جعفر الجعفرى عمّن ذكره ، الإرشاد: ج 1 ص 230 عن الحارث الأعور وفيه «المجاهد» بدل «الغازى» ، المحاسن: ج 1 ص 364 ح 786 عن سليمان بن جعفر الجعفرى عن رجل عن الإمام الصادق عنه عليهما السلام ، مستطرفات السرائر: ص 158 ح 28 ، بصائر الدرجات: ص 5 ح 10 عن الإمام الصادق عنه عليهما السلام ، منيه المرید: ص 234 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 17 ح 42 .

3228. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله_ در آنچه به علی علیه السلام سفارش کرده است: _ ای علی! خواب دانشمند، برتر از عبادت عابد است. 3229. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خدای متعال، روز قیامت، دانشمند و عابد را برمی انگیزد و چون نزد صراط گرد آمدند، به عابد گفته می شود: «به بهشت برو و از نتیجه عبادت بهره مند شو» و به دانشمند گفته می شود: «در این جا در زمره پیامبران بمان و هرکس را که در دنیا به نیکی آموزش داده ای، شفاعت کن».

3230. امام علی علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند، به چیزی برتر از فهم در دین، عبادت نشده است و بی گمان، یک فقیه از هزار عابد بر شیطان سخت تر است، و هر چیز، ستونی دارد و ستون دین، فقیه است. 3231. تفسیر العیاشی (_ به نقل از مرزبان قمی _) امام علی علیه السلام: دو رکعت نماز دانشمند، بهتر از هفتاد رکعت نادان است؛ زیرا فتنه چون به دانشمند برسد، با دانش خویش از آن بیرون می آید و به نادان که برسد، وی را از جا برمی کند. 3232. الإمام الباقر علیه السلام (_ فی قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى : { Q } (وَأَتَيْنَاهُمْ) امام علی علیه السلام: دانشمند، از روزه دار شب زنده دار مجاهد در راه خدا، پاداش بزرگ تری دارد . .

3233. رسول الله صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: نَوْمٌ عَلَى عِلْمٍ خَيْرٌ مِنْ اجْتِهَادٍ عَلَى جَهْلٍ. (1) 3234. عنه صلى الله عليه وآله: رسول الله صلى الله عليه وآله: عَالِمٌ يُنْتَفَعُ بِعِلْمِهِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ. (2) 3235. عنه صلى الله عليه وآله: الإمام الصادق عليه السلام: عَالِمٌ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ، وَأَلْفٌ زَاهِدٍ، وَأَلْفٌ مُجْتَهِدٍ. (3) 3236. عنه صلى الله عليه وآله: الإمام الصادق عليه السلام: الرَّاويُّ لِحَدِيثِنَا يَشُدُّ بِهِ قُلُوبَ شِيعَتِنَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ. (4) 3232. امام باقر عليه السلام (_ درباره اين آيه : { Q }) (و به آنان (آل ابراهيم) ،) عنه عليه السلام: يَأْتِي صَاحِبُ الْعِلْمِ قُدَّامَ الْعَابِدِ بِرَبْوَةِ مَسِيرَةِ خَمْسِمِئَةٍ عَامٍ. (5) 3233. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: الإمام الرضا عليه السلام: يُقَالُ لِلْعَابِدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: نِعَمَ الرَّجُلِ كُنْتَ؛ هِمَّتِكَ ذَاتُ نَفْسِكَ، وَكَفَيْتَ النَّاسَ مَوْوَتَكَ، فَادْخُلِ الْجَنَّةَ. أَلَا إِنَّ الْفَقِيهَ مَنْ أَفْضَلَ عَلَى النَّاسِ خَيْرُهُ، وَأَنْقَذَهُمْ مِنْ أَعْدَائِهِمْ، وَوَفَّرَ عَلَيْهِمْ نِعَمَ جَنَانِ اللَّهِ تَعَالَى، وَحَصَلَ لَهُمْ رِضْوَانُ اللَّهِ تَعَالَى، وَيُقَالُ لِلْفَقِيهِ: يَا أَيُّهَا الْكَافِلُ لِأَيْتَامِ آلِ مُحَمَّدٍ، الْهَادِي لِضُعَفَاءِ مُجِبِّهِمْ وَمُوَالِيهِمْ، قِفْ حَتَّى تَشْفَعَ لِكُلِّ مَنْ أَخَذَ عَنْكَ أَوْ تَعَلَّمَ مِنْكَ. (6) راجع: ص 40 (فضل طلب العلم على العباده) و 246 ح 2595.

- 1- .كنز العمال: ج 10 ص 261 ح 29386 نقلاً عن آدم في العلم .
- 2- .الفردوس: ج 3 ص 41 ح 4100 عن ابن عباس؛ الكافي: ج 1 ص 33 ح 8 عن أبي حمزة عن الإمام الباقر عليه السلام وفيه «سبعين ألف»، ثواب الأعمال: ص 159 ح 2 عن محمد بن خالد البرقي عن ذكره عن الإمام الصادق عليه السلام وفيه «خير وأفضل من عباده سبعين ألف عابد»، تحف العقول: ص 294، كنز الفوائد: ج 2 ص 109، منية المرید: ص 111 والثلاثة الأخيره عن الإمام الباقر عليه السلام، بحار الأنوار: ج 2 ص 19 ح 50 .
- 3- .تحف العقول: ص 364، بصائر الدرجات: ص 8 ح 9 وليس فيه «وألف مجتهد»، بحار الأنوار: ج 78 ص 247 ح 76 .
- 4- .الكافي: ج 1 ص 33 ح 9، منية المرید: ص 373، بصائر الدرجات: ص 7 ح 6 مع زياده «بيت الناس ويسدده» بدل «يشد» وكلها عن معاوية بن عمارة .
- 5- .بصائر الدرجات: ص 7 ح 4، بحار الأنوار: ج 2 ص 18 ح 48 .
- 6- .الاحتجاج: ج 1 ص 14 ح 9 عن يوسف بن محمد بن زياد وعلي بن محمد بن سيّار عن الإمام العسكري عليه السلام، منية المرید: ص 117، التفسير المنسوب إلى الإمام العسكري عليه السلام: ص 343 ح 223، عوالي اللآلي: ج 1 ص 19 ح 7، بحار الأنوار: ج 2 ص 5 ح 10 .

3235. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : خوابیدن با دانش ، از کوشیدن جاهلانه بهتر است . 3236. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمندی که از دانشش استفاده می شود ، از هزار عابد ، بهتر است . 3237. عنه صلی الله علیه و آله : امام صادق علیه السلام : دانشمند ، از هزار عابد و هزار زاهد و هزار کوشا [در طاعت] برتر است . 3238. عنه صلی الله علیه و آله : امام صادق علیه السلام : روایتگر حدیث ما که بدان ، دل های شیعیان ما را استوار می دارد ، از هزار عابد ، برتر است . 3239. عنه صلی الله علیه و آله : امام صادق علیه السلام : دانشمند ، پیشاپیش عابد و بر بلندایی به فاصله پانصد سال راه می آید . 3240. عنه صلی الله علیه و آله : امام رضا علیه السلام : روز قیامت به عابد گفته می شود : « تو مرد خوبی بودی . به خود مشغول بودی و زحمتت را از دوش مردم برداشتی . پس داخل بهشت شو » . هان! فقیه ، کسی است که خیرش را بر مردم فرو می ریزد و آنان را از گزند دشمنانشان می رهاند و نعمت های بهشت خدای متعال را بر آنان ، فراوان می نماید و خشنودی خدای متعال را برایشان به ارمان می آورد ؛ و به فقیه گفته می شود : « ای سرپرست یتیمان خاندان محمد ! ای راهنمای محبتان و دوستداران ناتوان ایشان! بایست تا برای هر کس که از تو چیزی فرا گرفته یا آموخته ، شفاعت کنی » . ر . ک : ص 41 (برتری دانشجویی بر عبادت) و 247 ح 2595 .

1 / 5 مَثَلُ الْعُلَمَاءِ _ كَمَثَلِ النُّجُومِ 3240. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: رسول الله صلی الله علیه و آله: إِنَّ مَثَلِ الْعُلَمَاءِ فِي الْأَرْضِ كَمَثَلِ النُّجُومِ فِي السَّمَاءِ، يُهْتَدَى بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ، فَإِذَا انْظَمَسَتِ النُّجُومُ أَوْشَكَ أَنْ تَضِلَّ الْهُدَاهُ. (1) راجع: ص 322 ح 2767 _ 2768.

ب _ كَالْبَدْرِ 3243. عنه صلی الله علیه و آله: الإمام علیّ علیه السلام: إِنَّمَا الْعُلَمَاءُ فِي النَّاسِ كَالْبَدْرِ فِي السَّمَاءِ يُضِيءُ نُورُهُ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ. (2) ج _ كَمَنْ مَعَهُ السَّرَاجُ 3245. الإمام علیّ علیه السلام: المواعظ العددیة: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَا بُدَّ لِلْمُؤْمِنِ مِنْ أَرْبَعَةِ أَشْيَاءَ: دَابَّةٍ فَارِهِةٍ، وَدَارٍ وَاسِعَةٍ، وَثِيَابٍ جَمِيلَةٍ، وَسِرَاجٍ مُنِيرٍ.

قالوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَيْسَ لَنَا ذَلِكَ فَمَا هِيَ؟

قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَمَّا الدَّابَّةُ الْفَارِهِةُ فَعَقْلُهُ، وَأَمَّا الدَّارُ الْوَاسِعَةُ فَصَبْرُهُ، وَأَمَّا الثِّيَابُ الْجَمِيلَةُ فَحَيَاةُ، وَأَمَّا السَّرَاجُ الْمُنِيرُ فَعِلْمُهُ. (3).

1- .مسند ابن حنبل: ج 4 ص 314 ح 12600، الفردوس: ج 4 ص 134 ح 6418 كلاهما عن أنس؛ كنز العمال: ج 10 ص 151 ح 28769؛ منيه المرید: ص 104 .

2- .الإرشاد: ج 1 ص 230، بحار الأنوار: ج 2 ص 31 ح 19 .

3- .المواعظ العددیة: ص 213 .

1 / 5 مَثَل دانشمندان

الف _ مانند ستارگان

ب _ چون ماه تمام

ج _ مانند کسی که چراغ به همراه دارد

1 / 5 مَثَل دانشمندانالف _ مانند ستارگان3245. امام علی علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مَثَل دانشمندان در زمین ، مانند ستارگان در آسمان است که در تاریکی های صحرا و دریا ، با آنها راهیابی می شود . پس هرگاه ستارگان ناپدید شوند ، زودا که ره یافتگان ، گم راه شوند! ر . ک : ص 323 ح 2767 _ 2768 .

ب _ چون ماه تمام3246. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام: دانشمندان در میان مردم ، مانند ماه شب چهارده در آسمان اند که نورش بر نور دیگر ستارگان برتری می یابد . ج _ مانند کسی که چراغ به همراه دارد3248. الکافی عن الفضیل : المواعظ العددیه : پیامبر خدا فرمود : « مؤمن ، از چهار چیز ، ناگزیر است : مرکبی راهوار ، خانه ای وسیع ، لباسی زیبا و چراغی درخشان» .

گفتند : ای پیامبر خدا! ما اینها را نداریم . آنها چیستند؟

فرمود : «مَرکب راهوار ، خردش و خانه وسیع ، شکیبایی او و لباس زیبا ، شرم وی و چراغ درخشان ، دانش اوست» .

3249. الكافي عن عبد الله بن جندب: الإمام الباقر عليه السلام: العالمُ كَمَنْ مَعَهُ شَمْعَةٌ تُضِيءُ لِلنَّاسِ ، فَكُلُّ مَنْ أَبْصَرَ بِشَمْعَتِهِ دَعَا لَهُ بِخَيْرٍ ، كَذَلِكَ الْعَالِمُ مَعَهُ شَمْعَةٌ تُزِيلُ ظُلْمَةَ الْجَهْلِ وَالْحَيْرَةَ ، فَكُلُّ مَنْ أَضَاءَتْ لَهُ فَخَرَجَ بِهَا مِنْ حَيْرِهِ ، أَوْ نَجَا بِهَا مِنْ جَهْلِ ، فَهُوَ مِنْ عَتَقَاتِهِ مِنَ النَّارِ ، وَاللَّهُ يُعَوِّضُهُ عَنْ ذَلِكَ بِكُلِّ شَعْرَةٍ لِمَنْ أَعْتَمَهُ مَا هُوَ أَفْضَلُ لَهُ مِنَ الصَّدَقَةِ بِمِثْلِ أَلْفِ قَنْطَارٍ عَلَى غَيْرِ الْوَجْهِ الَّذِي أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ ، بَلْ تِلْكَ الصَّدَقَةُ وَبِأَلِّ عَلَى صَاحِبِهَا ، لَكِنْ يُعْطِيهِ اللَّهُ مَا هُوَ أَفْضَلُ مِنْ مِثْلِ أَلْفِ رُكْعَةٍ يُصَلِّيُهَا مِنْ بَيْنِ يَدَيْ الْكَعْبَةِ . (1) 3250. رسول الله صلى الله عليه وآله: الإمام علي عليه السلام في الحكيم المنسوب إليه: العالم مصباح الله في الأرض، فمن أراد الله به خيراً اقتبس منه. (2) راجع: ص 506 (مثل العالم بلا عمل).

1 / 6 فوائدُ مُجَالَسَةِ الْعَالِمِ 3248. الكافي (_ به نقل از فضيل _) رسول الله صلى الله عليه وآله: ما من مؤمنٍ يَقَعُدُ سَاعَةً عِنْدَ الْعَالِمِ إِلَّا نَادَاهُ رَبُّهُ عَزَّ وَجَلَّ : جَلَسْتَ إِلَى حَبِيبِي ، وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لِأَسْكِنَنَّكَ الْجَنَّةَ مَعَهُ وَلَا أَبَالِي . (3) 3249. الكافي (_ به نقل از عبد الله بن جندب _) عنه صلى الله عليه وآله: أَلَا فَاعْتَبِرُوا مَجَالِسَ الْعُلَمَاءِ ، فَإِنَّهَا رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ ، تَنْزِلُ عَلَيْهِمُ الرَّحْمَةُ وَالْمَغْفِرَةُ ، كَالْمَطَرِ مِنَ السَّمَاءِ ، يَجْلِسُونَ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ مُذْنِبِينَ وَيَقُومُونَ مَغْفُورِينَ لَهُمْ ، وَالْمَلَائِكَةُ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُمْ مَا دَامُوا جُلُوساً عِنْدَهُمْ ، وَإِنَّ اللَّهَ يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ فَيَغْفِرُ لِلْعَالِمِ وَالْمُتَعَلِّمِ وَالنَّاظِرِ وَالْمُحِبِّ لَهُمْ . (4)

- 1- الاحتجاج: ج 1 ص 11 ح 6، منيه المرید: ص 117، بحار الأنوار: ج 2 ص 4 ح 7 وراجع: عوالي اللآلی: ج 1 ص 18 ح 4.
- 2- شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 326 ح 730.
- 3- الأمالی، الصدوق: ص 91 ح 65، منيه المرید: ص 341 نحوه، روضه الواعظین: ص 13، بحار الأنوار: ج 1 ص 198 ح 1.
- 4- جامع الأخبار: ص 111 ح 196 عن أبي هريره.

1 / 6 فایده های همنشینی با دانشمند

3250. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام باقر علیه السلام: دانشمند، مانند کسی است که شمعی به همراه دارد که به مردم نور می دهد. پس هر که در پرتو شمع او ببیند، وی را دعای خیر می گوید. همین گونه، دانشمند، شمعی به همراه دارد که تاریکی نادانی و حیرت را می زداید. پس هر کس در پرتو آن از حیرت بیرون آید یا از نادانی رهایی یابد، از رهیدگان او از آتش است و خداوند به جای آن، در برابر هر موی کسی که نجات داده، پاداشی بیشتر از پاداش صدقه دادن صد هزار قنطار (1) در غیر راهی که خدا به آن فرمان داده است، (2) می دهد؛ بلکه آن صدقه، و بال گردن دهنده اش می گردد. بالاتر از آن، خداوند به آن دانشمند، پاداشی برتر از پاداش صد هزار رکعت نماز در جلوی کعبه می بخشد. 3251. امام باقر علیه السلام: امام علی علیه السلام در حکمت های منسوب به ایشان: دانشمند، چراغ خدا در زمین است. پس هر کس که خداوند خیرش را بخواهد، از آن پرتوی بر می گیرد. ر. ک: ص 507 (مثلاً دانشمند بی کردار).

1 / 6 فایده های همنشینی با دانشمند 3255. الکافی عن کرام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ مؤمنی نیست که ساعتی نزد دانشمند بنشیند، مگر آن که پروردگار عز و جل ندایش می دهد: «نزد حبیبم نشستی. به عزت و جلالم سوگند، تو را در بهشت، همنشین او خواهم کرد و باکی نیست». 3256. مختصر بصائر الدرجات عن عبد الله بن ابي يعفور عن پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هان! مجالس دانشمندان را مغتنم شمارید که آن، باغی از باغ های بهشت است. رحمت و مغفرت، چون باران بر آنها فرود می آید. گنهکاران، پیش روی آنها می نشینند و آمرزیده بر می خیزند و تا هنگامی که نزد آنان نشسته اند، فرشتگان، برایشان آمرزش می خواهند و خداوند به آنان می نگرد. پس دانشمند و دانشجو و تماشاگر و دوستدار آنها را می آمرزد.

1- به مقدار بسیار زر و سیم گفته می شود و اندازه های گوناگونی برای آن برشمرده اند، از جمله: یک پوست گاو پُر از طلا و یا هفتاد هزار دینار (ر. ک: لغت نامه دهخدا).

2- مقصود، اموال فراوانی است که سلاطین، نثار عالمان صالح می کنند و مقایسه آن با معرفتی که این گونه عالمان، نثار دیگران کرده اند (ر. ک: بحار الأنوار: ج 2 ص 4 ح 7).

3257. كمال الدين عن عبد الله بن خدّاش البصرى عن الإمام عنه صلى الله عليه وآله: جُلُوسُ سَاعَةٍ عِنْدَ الْعَالِمِ فِي مُذَاكِرَةِ الْعِلْمِ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ مِئَةِ أَلْفِ رَكَعَةٍ تَطَوُّعًا، وَمِئَةِ أَلْفِ تَسْبِيحَةٍ، وَمِنْ عَشْرِ آلَافِ فَرَسٍ يَغْزُو بِهَا الْمُؤْمِنُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. (1) 3254. إمام صادق عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: لِأَبِي ذَرٍّ: يَا أَبَا ذَرٍّ، الْجُلُوسُ سَاعَةً عِنْدَ مُذَاكِرَةِ الْعِلْمِ خَيْرٌ لَكَ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ، صِيَامِ نَهَارِهَا وَقِيَامِ لَيْلِهَا. (2) 3255. الكافي (_ به نقل از كرام _) عنه صلى الله عليه وآله: مُجَالَسَةُ الْعُلَمَاءِ عِبَادَةٌ. (3) 3256. مختصر بصائر الدرجات (_ به نقل از عبد الله بن أبي يعفور _) الإمام عليّ عليه السلام: جَاوِرِ الْعُلَمَاءَ تَسْتَبِيرٌ. (4) 3257. كمال الدين (_ به نقل از عبد الله بن خدّاش بصرى _) عنه عليه السلام: جَالِسِ الْعُلَمَاءَ يَزِدُّدَ عِلْمَكَ، وَيَحْسُنُ أَدَبَكَ، وَتَزَكُّ نَفْسُكَ. (5) 3258. الكافي عن أبي بصير عن أحدهما عليهما السلام: عنه عليه السلام: مُجَالَسَةُ الْعُلَمَاءِ زِيَادَةٌ. (6) 3259. الإمام عليّ عليه السلام: عنه عليه السلام: صَاحِبِ الْعُقَلَاءِ وَجَالِسِ الْعُلَمَاءِ وَاعْلِبِ الْهَوَى، تُرَافِقِ الْمَلَأَ الْأَعْلَى. (7) 3260. الإمام الباقر عليه السلام: عنه عليه السلام: جَالِسِ الْعُلَمَاءَ تَسْعَدُ. (8).

- 1- إرشاد القلوب: ص 190، بحار الأنوار: ج 1 ص 205 ح 33 نقلًا عن عدّه الداعي نحوه.
- 2- جامع الأخبار: ص 110 ح 195 عن الإمام عليّ عليه السلام، بحار الأنوار: ج 2 ص 203 ح 21.
- 3- كشف الغمّه: ج 3 ص 58 عن داود بن سليمان عن الإمام الرضا عن آبائه عليهم السلام، بحار الأنوار: ج 1 ص 204 ح 24؛ الفردوس: ج 4 ص 156 ح 6486 عن ابن عباس، كنز العمال: ج 10 ص 148 ح 28756.
- 4- غرر الحكم: ح 4801، عيون الحكم والمواعظ: ص 221 ح 4297.
- 5- غرر الحكم: ح 4786، عيون الحكم والمواعظ: ص 223 ح 4350.
- 6- كنز الفوائد: ج 1 ص 56، إرشاد القلوب: ص 198، أعلام الدين: ص 171، الأمالي، الطوسي: ص 473 ح 1032 عن الحارث الهمداني نحوه، بحار الأنوار: ج 1 ص 160 ح 40 وراجع: الجامع الصغير: ج 2 ص 191 ح 5704.
- 7- غرر الحكم: ح 5837.
- 8- غرر الحكم: ح 4717، عيون الحكم والمواعظ: ص 221 ح 4303.

3261. الإمام الصادق علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: ساعتی نزد دانشمند نشستند و گفتگوی علمی کردند، نزد خدای متعال از صد هزار رکعت نماز مستحبی و صد هزار بار تسبیح خدا گفتن و فراهم آوردن ده هزار اسب جنگی برای مجاهدان در راه خدا محبوب تر است. 3262. عنه علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به ابو ذر: ای ابو ذر! ساعتی برای گفتگوی علمی نشستند، برایت از عبادت یک سال که روزهایش را روزه بداری و شب هایش را به عبادت پایستی، بهتر است. 3258. الکافی (به نقل از ابو بصیر، از امام باقر یا امام صادق) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: همنشینی با دانشمندان، عبادت است. 3259. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: باقر یا امام صادق: با دانشمندان همنشین باش تا بینا گردی. 3260. امام باقر علیه السلام: امام علی علیه السلام: با دانشمندان همنشین باش تا دانشت، افزون و ادب، نیکو و جانت، پاک گردد. 3261. امام صادق علیه السلام: امام علی علیه السلام: همنشینی با دانشمندان، مایه فزونی [دانش] است. 3262. امام صادق علیه السلام: امام علی علیه السلام: با خردمندان، همراه و با دانشمندان، همنشین باش و بر هوای نفس چیره شو تا با ملکوت اعلا همراه گردی. 3263. عنه علیه السلام: امام علی علیه السلام: با دانشمندان، همنشینی کن تا خوش بخت گردی

3264. كمال الدين عن عمّار بن موسى الساباطى عن الإمام العنه عليه السلام: مُعَاشِرَةُ ذَوِي الْفَضَائِلِ حَيَاةُ الْقُلُوبِ. (1) 3265. الإمام الصادق عليه السلام: عنه عليه السلام: مُجَالَسَةُ الْحُكَمَاءِ حَيَاةُ الْعُقُولِ وَشِفَاءُ النَّفُوسِ. (2) 3266. رسول الله صلى الله عليه وآله (وهو رافع يديه إلى السماء) عنه عليه السلام: مَنْ خَالَطَ الْعُلَمَاءَ وَقُرَّ، وَمَنْ خَالَطَ الْأَنْدَالَ حُقِّرَ. (3) 3263. امام صادق عليه السلام: رسول الله صلى الله عليه وآله: لَا تَجْلِسُوا مَعَ كُلِّ عَالِمٍ، إِلَّا عَالِمًا يَدْعُوكُمْ مِنْ خَمْسٍ إِلَى خَمْسٍ: مِنَ الشُّكِّ إِلَى الْيَقِينِ، وَمِنَ الْعَدَاوَةِ إِلَى النَّصِيحَةِ، وَمِنَ الْكِبَرِ إِلَى التَّوَاضُعِ، وَمِنَ الرِّيَاءِ إِلَى الْإِخْلَاصِ، وَمِنَ الرَّغْبَةِ إِلَى الزُّهْدِ. (4) 3264. كمال الدين (به نقل از عمّار بن موسى ساباطى) الإمام الكاظم عليه السلام: مُحَادَثَةُ الْعَالِمِ عَلَى الْمَزَابِلِ خَيْرٌ مِنْ مُحَادَثَةِ الْجَاهِلِ عَلَى الزَّرَائِبِ (5). (6) 3265. امام صادق عليه السلام: لقمان عليه السلام: لَا يَبْنِيهِ يَعْظُمُهُ: أَيُّ بَنِيٍّ، صَاحِبِ الْعُلَمَاءِ وَجَالِسِهِمْ، وَزُرَّهْمَ فِي بُيُوتِهِمْ، لَعَلَّكَ أَنْ تُشَبِّهَهُمْ فَتَكُونَ مِنْهُمْ. (7) 3266. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله (در حالی که دستانش را به سوی آسمان برداشته بود) عنه عليه السلام: أَيْضًا: يَا بَنِيَّ، جَالِسِ الْعُلَمَاءَ وَزَاحِمِهِمْ بِرُكْبَتَيْكَ، فَإِنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْقُلُوبَ بِنُورِ الْحِكْمَةِ كَمَا يُحْيِي اللَّهُ الْأَرْضَ الْمَيِّتَةَ بِوَابِلِ السَّمَاءِ. (8) راجع: ص 444 (مجالسته).

- 1- غررالحکم: ح 9769، عیون الحکم والمواعظ: ص 485 ح 8949 وفيه «مجالسه» بدل «معاشره» .
- 2- غرر الحکم: ح 9875.
- 3- تحف العقول: ص 88 و ص 94، کنز الفوائد: ج 1 ص 319 وفيه «من جالس» بدل «من خالط»، بحار الأنوار: ج 1 ص 205 ح 30.
- 4- تاریخ بغداد: ج 4 ص 312، حلیه الأولیاء: ج 8 ص 72 عن جابر وفيه «الرهبة» بدل «الزهد»، تنبيه الغافلين: ص 434 ح 677، الاختصاص: ص 335، أعلام الدين: ص 272 عن جابر وفيه «الرهبة» بدل «الزهد» و «... ومن الغش إلى النصيحة» .
- 5- الزرایی: هی البسط، وقیل: کلّ ما بَسَطَ وَأُتْكِيَ عَلَيْهِ (لسان العرب: ج 1 ص 447).
- 6- الكافي: ج 1 ص 39 ح 2 عن إبراهيم بن عبد الحميد، الاختصاص: ص 335، بحار الأنوار: ج 1 ص 205 ح 27.
- 7- کنز الفوائد: ج 2 ص 66، أعلام الدين: ص 272، بحار الأنوار: ج 1 ص 205 ح 32.
- 8- الموطأ: ج 2 ص 1002 ح 1 عن مالك، الزهد لابن المبارك: ص 487 ح 1387 عن عبد الوهّاب بن بخت المکّي، المعجم الكبير: ج 8 ص 199 ح 7810 عن أبي أمامه؛ روضه الواعظين: ص 16، بحار الأنوار: ج 1 ص 204 ح 22.

3268. عنه عليه السلام: امام علی علیه السلام: معاشرت با فضیلت مندان، زندگی بخش دل هاست. 3269. عنه علیه السلام (_ فی خُطْبِهِ لَهُ عَلِيٌّ مَنِبِرِ الْكُوفَةِ _) امام علی علیه السلام: همنشینی با حکیمان، زندگی بخش خردها و درمان جان هاست. 3267. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: هرکه با دانشمندان در آمیزد، بزرگش می شمردند و هرکه با فرومایگان در آمیزد، پستش می دارند. 3268. امام علی علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: با هر دانشمندی منشینید؛ مگر دانشمندی که شما را از پنج چیز به پنج چیز فرا می خواند: از شک به یقین، از دشمنی به خیرخواهی، از تکبر به فروتنی، از ریا به اخلاص، و از رغبت [در دنیا] به زهد. 3269. امام علی علیه السلام (_ در خطبه ای بر منبر کوفه _) امام کاظم علیه السلام: گفتگو با دانشمند در زباله دان، از گفتگوی با نادانان بر پستی های زربافت بهتر است. 3270. عنه علیه السلام: لقمان علیه السلام _ در سفارش به فرزندش _: ای پسرکم! با دانشمندان، همراه و همنشین باش و به دیدار آنها در خانه هایشان برو، شاید که مانند آنان شوی و از آنها به شمار آیی. 3271. الإمام زین العابدین علیه السلام: لقمان علیه السلام _ در سفارش به فرزندش _: ای پسرکم! با دانشمندان، همنشین باش و نزد ایشان، زانو بزن که خدای متعال، دل ها را با نور حکمت، زنده می کند، همان گونه که زمین مرده را با باران آسمان، زنده می کند. ر. ک: ص 445 (همنشینی با وی).

1 / 7 العلماء يوم القيامة 3273. الإمام علي عليه السلام: رسول الله صلى الله عليه وآله: من تعلم مسألة واحدة قلد يوم القيامة ألف قلاده من نور، وغفر له ألف ذنب، وبنى له مدينة من ذهب، وكتب له بكل شجرة على جسده حبة وعمره. (1) 3274. عنه عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: يقول الله عز وجل للعلماء يوم القيامة: . . . إني لم أجعل علمي وحكمي فيكم إلا وأنا أريد أن أغفر لكم على ما كان فيكم ولا أباي. (2) 3272. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: إذا كان يوم القيامة جمع الله العلماء فقال: إني لم أستودع حكمتي قلوبكم وأنا أريد أن أعدبكم، أدخلوا الجنة. (3) 3273. امام علي عليه السلام: الإمام علي عليه السلام: إذا كان يوم القيامة جمع الله العلماء فيقول لهم: عبادي، إني أريد بكم الخير الكثير بعدما أنتم تحملون الشدة من قبلي وكرامتي وتعبدي الناس بكم، فأبشروا فإنكم أحبائي وأفضل خلقي بعد أنبيائي، فأبشروا فإني قد غفرت لكم ذنوبكم وقبلت أعمالكم، ولكم في الناس شفاعه مثل شفاعه أنبيائي، وإني منكم راض ولا أهنك ستوركم ولا أفصحكم في هذا الجمع. (4) 3274. امام علي عليه السلام: الإمام العسكري عليه السلام: يأتي علماء شيعتنا، القوامون بضء عفاء محبيننا وأهل ولايتنا يوم القيامة، والأنوار تسطع من تيجانهم، على رأس كل واحد منهم تاج بهاء، قد انبتت تلك الأنوار في عرصات القيامة ودورها مسيرة ثلاثمائة ألف سنة، فشعاع

تيجانهم ينبت فيها كلها. (5).

- 1- روضه الواعظين: ص 17، بحار الأنوار: ج 1 ص 180 ح 66.
- 2- المعجم الكبير: ج 2 ص 84 ح 1381 عن ثعلبه بن الحكم؛ منيه المريد: ص 104 وفيه «حلمى . . . منكم» بدل «حكمى . . . فيكم».
- 3- كنز العمال: ج 10 ص 172 ح 28894 نقلاً عن ابن عساكر عن أبي أمامه وواثله.
- 4- إرشاد القلوب: ص 166.
- 5- الاحتجاج: ج 1 ص 16 ح 12، منيه المريد: ص 119 وليس فيه «فيهاكلها»، التفسير المنسوب إلى الإمام العسكري عليه السلام: ص 345 ح 226، بحار الأنوار: ج 2 ص 7 ح 13.

1 / 7 دانشمندان در روز قیامت

1 / 7 دانشمندان در روز قیامت 3275. امام علی علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله هرکس یک مسئله فراگیرد، روز قیامت، هزار گردنبند از نور بر وی آویز می کنند و هزار گناه بر او می آمرزند و شهری از طلا برایش بنا می نهند و در برابر هر موی پیکرش، حج و عمره ای برایش می نویسند. 3276. امام علی علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند عز و جل روز قیامت به دانشمندان می گوید: «... بی گمان، من دانش و حکمت را در شما ننهادم، جز برای آن که شما را پیامرم، با وجود آنچه در شماست و باکی نیست» 3277. الإمام الرضا علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هنگامی که روز قیامت در رسد، خداوند، دانشمندان را گرد می آورد و می گوید: «من، حکمت را در دل های شما به ودیعه ننهادم تا شما را کیفر دهم. به بهشت وارد شوید». 3277. امام رضا علیه السلام: امام علی علیه السلام: هنگامی که روز قیامت در رسد، خداوند، دانشمندان را گرد می آورد و به آنان می گوید: «بندگان من! پس از آن که سختی هایی را به جهت من و بزرگداشتم تحمل کردید و مردم، به وسیله شما عبادتم کردند، برایتان خیر فراوان می خواهم. پس مژده تان باد که شما دوستان من و برترین آفریدگانم پس از پیامبرانم هستید. شما را مژده باد که من، گناهانتان را آمرزیدم و اعمالتان را پذیرفتم و برای شما در میان مردم، شفاعتی چون شفاعت پیامبران است و من از شما خشنودم و پرده دری نمی کنم و شما را در میان این جمع، رسوا نمی سازم». 3278. المعجم الکبیر عن عبد الله بن مسعود: امام عسکری علیه السلام: دانشمندان شیعه ما، آنان که سرپرستی دوستداران ناتوان ما و اهل ولایت ما را به عهده دارند، روز قیامت، در حالی می آیند که از تاج هایشان نور ساطع می گردد، بر سر هر یک از آنها تاجی گران بهاست و نور این تاج ها در همه گرداگرد عرصه قیامت به محیط سیصد هزار سال راه، پرتو می افکند.

3279. الإمام علي عليه السلام: الإمام علي عليه السلام: حَضَرَتْ امْرَأَةٌ عِنْدَ الصِّدِّيقِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ عَلَيْهَا السَّلَامُ ، فَقَالَتْ : إِنَّ لِي وَالِدَةً ضَعِيفَةً ، وَقَدْ لَبَسَ عَلَيْهَا فِي أَمْرِ صَلَاتِهَا شَيْءٌ ، وَقَدْ بَعَثْتَنِي إِلَيْكَ أَسْأَلُكَ .

فَأَجَابَتْهَا فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَامُ مَعَنَ ذَلِكَ ، ثُمَّ ثَنَّتْ فَأَجَابَتْ ، ثُمَّ ثَلَّثَتْ فَأَجَابَتْ ، إِلَى أَنْ عَشَرَتْ فَأَجَابَتْ ، ثُمَّ خَجَلَتْ مِنَ الْكَثْرَةِ ، فَقَالَتْ : لَا أَشُقُّ عَلَيْكَ يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ .

قَالَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَامُ : هَاتِي وَسَلِي عَمَّا بَدَا لَكَ ، أَرَأَيْتِ مَنْ أَكْتَرِيَ يَوْمًا يَصْعَدُ إِلَى سَطْحٍ بِحِمْلٍ ثَقِيلٍ وَكِرَاؤُهُ مِنْهُ أَلْفٌ دِينَارٍ يُثْقَلُ عَلَيْهِ ؟ فَقَالَتْ : لَا .

فَقَالَتْ : أَكْتَرَيْتُ أَمَا لِكُلِّ مَسْأَلَةٍ بِأَكْثَرَ مِنْ مِئَةٍ مَا بَيْنَ الثَّرَى إِلَى الْعَرْشِ لَوْلَا ، فَأَحْرَى أَنْ لَا يُثْقَلَ عَلَيَّ ؛ سَمِعْتُ أَبِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَقُولُ :

إِنَّ عُلَمَاءَ شِيعَتِنَا يُحْشَرُونَ فَيُخْلَعُ عَلَيْهِمْ مِنْ خِلْعِ الْكِرَامَاتِ عَلَى قَدْرِ كَثْرَةِ عُلُومِهِمْ وَجِدِّهِمْ فِي إِرْشَادِ عِبَادِ اللَّهِ ، حَتَّى يُخْلَعَ عَلَى الْوَاحِدِ مِنْهُمْ أَلْفُ خِلْعَةٍ مِنْ نُورٍ ، ثُمَّ يُنَادَى مُنَادِي رَبَّنَا عَزَّ وَجَلَّ : أَيُّهَا الْكَافِلُونَ لِأَيْتَامِ آلِ مُحَمَّدٍ ، النَّاعِشُونَ لَهُمْ عِنْدَ انْقِطَاعِهِمْ عَنْ آبَائِهِمُ الَّذِينَ هُمْ أُمَّتُهُمْ ، هُوَلاءِ تَلَامِذَتِكُمْ وَالْأَيْتَامُ الَّذِينَ كَفَلْتُمُوهُمْ وَنَعَشْتُمُوهُمْ ، فَأَخْلَعُوا عَلَيْهِمْ كَمَا خَلَعْتُمُوهُمْ خِلْعَ الْعُلُومِ فِي الدُّنْيَا .

فَيُخْلَعُونَ عَلَى كُلِّ وَاحِدٍ مِنْ أَوْلِيَاكِ الْأَيْتَامِ عَلَى قَدْرِ مَا أَخَذُوا عَنْهُمْ مِنَ الْعُلُومِ ، حَتَّى إِنْ فِيهِمْ - يَعْنِي فِي الْأَيْتَامِ - لَمَنْ يُخْلَعُ عَلَيْهِ مِنْهُ أَلْفُ خِلْعَةٍ ، وَكَذَلِكَ يُخْلَعُ هُوَلاءِ الْأَيْتَامِ عَلَى مَنْ تَعَلَّمَ مِنْهُمْ .

ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ : أَعِيدُوا عَلَى هُوَلاءِ الْعُلَمَاءِ الْكَافِلِينَ لِأَيْتَامِ حَتَّى تُتِمُّوا لَهُمْ خِلْعَتَهُمْ وَتُضَعِّفُوهَا ، فَيَتِمَّ لَهُمْ مَا كَانَ لَهُمْ قَبْلَ أَنْ يَخْلَعُوا عَلَيْهِمْ ، وَيُضَاعَفُ لَهُمْ ، وَكَذَلِكَ مَنْ بَمَرَّتَبَتِهِمْ مِمَّنْ يُخْلَعُ عَلَيْهِمْ عَلَى مَرَّتَبَتِهِمْ .

وقالَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَامُ : يَا أُمَّةَ اللَّهِ ، إِنَّ سِدِّ لِكَاً مِنْ تِلْكَ الْخِلْعِ لِأَفْضَلُ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ أَلْفَ أَلْفِ مَرَّةٍ ، وَمَا فَضْلُ فَإِنَّهُ مَشُوبٌ بِالتَّنْغِيسِ وَالكَدْرِ. (1).

1- .التفسير المنسوب إلى الإمام العسكري عليه السلام : ص 340 ح 216، منه المريد : ص 115، بحار الأنوار: ج 2 ص 3 ح 3.

3280. عنه عليه السلام: امام علی علیه السلام: زنی به حضور صدیقه کبرا، فاطمه زهرا علیها السلام رسید و گفت: مادری ناتوان دارم که در نمازش ابهام دارد و مرا به سوی تو فرستاده تا درباره آن بپرسم.

فاطمه علیها السلام بدان پرسش، پاسخ داد و زن، پرسش دوم را پرسید، سپس سومی و چهارمی را و تا ده پرسش پرسید و ایشان، همه را پاسخ داد.

زن از فراوانی پرسش‌ها خجالت کشید و گفت: ای دختر پیامبر خدا! دیگر مزاحم نمی شوم.

فاطمه علیها السلام فرمود: «هرچه می خواهی، بپرس. آیا اگر کسی را برای بالا بردن باری سنگین اجیر کنند و به او صد هزار دینار مزد دهند، بر او سنگین می آید؟».

گفت: نه.

فرمود: «من برای هر پرسشی انبوهی از مروارید، بیشتر از فضای میان آسمان و زمین، پاداش گرفتم. پس سزاوارتر است که بر من، گران نیاید. از پدرم رسول خدا شنیدم که می فرمود: دانشمندان پیرو ما، در حالی محشور می شوند که بر آنها خلعت های کریمانه ای به اندازه فراوانی دانش و جدّیتشان در راهنمایی بندگان خدا فرو می پوشانند، تا آن جا که بر برخی از آنها هزار هزار خلعت نور می پوشانند.

سپس منادی پروردگاران عز و جل ندا در می دهد: ای سرپرستان یتیمان خاندان محمد! ای کسانی که هنگام جدایی از پدرانشان _ که همان پیشوایان آنها بودند _ دست آنان را گرفتید! اینان، شاگردان شما نیستند و یتیمانی که سرپرستی شان کردید و جانی تازه در آنها دمیدید. پس بر آنها خلعت بپوشانید، همان گونه که در دنیا خلعت دانش را بر آنها پوشانیدید. پس بر هر یک از آن یتیمان، به اندازه دانشی که از آنها فرا گرفته، خلعت می پوشانند، تا آن جا که بر برخی از آنها، صد هزار خلعت پوشانده می شود و همین گونه، این یتیمان بر هر کس که از آنها دانش فرا گرفته، خلعت می پوشانند.

سپس خداوند متعال می گوید: دوباره به این دانشمندان سرپرست یتیمان، خلعت دهید، تا خلعتشان را کامل و دوچندان گردانید. پس به اندازه پیشین، دوباره به آنها خلعت می دهند و همین طور به اندازه منزلت هر کس، خلعتش را دوچندان می کنند».

فاطمه علیها السلام سپس فرمود: «ای کنیز خدا! یک نخ این خلعت ها، هزار هزار بار از آنچه خورشید بر آن تابیده است (دنیا)، برتر است و این، فضیلتی نیست؛ زیرا [دنیا] آمیخته با تیرگی و کدورت است».

3278. المعجم الكبير (_ به نقل از عبدالله بن مسعود _) منيه المريد: في الإنجيل: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: يَا مَعْشَرَ الْعُلَمَاءِ، مَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّكُمْ؟

فَيَقُولُونَ: ظَنُّنَا أَنْ يَرْحَمَنَا وَيَغْفِرَ لَنَا.

فَيَقُولُ تَعَالَى: فَإِنِّي قَدْ فَعَلْتُ، إِنِّي قَدْ اسْتَوْدَعْتُكُمْ حِكْمَتِي لَا لِشَرِّ أَرْدْتُهُ بِكُمْ، بَلْ لِخَيْرٍ أَرْدْتُهُ بِكُمْ، فَادْخُلُوا فِي صَالِحِ عِبَادِي إِلَى جَنَّتِي بِرَحْمَتِي. (1) 1 / 8 النواذر 3281. عنه عليه السلام (_ فِي الْخَوَارِجِ لَمَّا سَمِعَ قَوْلَهُمْ: لَا حُكْمَ) رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: نَوْمُ الْعَالِمِ عِبَادَةً، وَنَفْسُهُ تَسْبِيحٌ، وَعَمَلُهُ مُضَاعَفٌ، وَدُعَاؤُهُ مُسْتَجَابٌ، وَذَنْبُهُ مَغْفُورٌ. (2) 3282. شعب الإيمان عن ليث عن الإمام عليّ عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: فَضَّلَ الْعَالِمِ عَلَى غَيْرِهِ كَفَضْلِ النَّبِيِّ عَلَى أُمَّتِهِ. (3) 3283. الإمام عليّ عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: الْبَرَكَةُ مَعَ أَكْبَرِكُمْ أَهْلِ الْعِلْمِ. (4).

1- منيه المريد: ص 120، بحار الأنوار: ج 1 ص 186 ح 110.

2- الفردوس: ج 4 ص 247 ح 6731 عن عبدالله بن أبي أوفى.

3- تاريخ بغداد: ج 8 ص 107 عن أنس، كنز العمال: ج 10 ص 156 ح 28798.

4- كنز العمال: ج 10 ص 174 ح 28905 نقلاً عن الرافعي عن ابن عباس.

3284. عنه عليه السلام: منيه المرید: در انجیل آمده است که خداوند متعال، روز قیامت می فرماید: «ای گروه دانشمندان! گمان شما به پروردگارتان چیست؟».

می گویند: گمان ما این است که بر ما رحم کند و ما را بیامزد.

خدای متعال می فرماید: «بی گمان، چنین کردم. من، حکمتم را در شما به ودیعه نهادم، نه برای آن که بدتان را بخواهم؛ بلکه خیر شما را خواستم. پس به رحمتم در میان بندگان شایسته ام وارد بهشتم شوید». 1 / 8 گوناگون 3282. شعب الایمان (به نقل از لیث) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خواب دانشمند، عبادت و نفس کشیدنش، تسبیح و عملش، دوچندان و دعایش، مستجاب و گنااهش، آمرزیده است. 3283. امام علی علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: برتری دانشمند بر غیر او، مانند برتری پیامبر بر امتش است. 3284. امام علی علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: برکت، در وجود بزرگان دانشمند شماست.

3285. امام على عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: العلماءُ قادةٌ، والمُتَّقونَ سادةٌ، ومُجالستُهُم زيادةٌ. (1) 3286. رسول الله صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: إنَّ العالمَ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ حَتَّى الْحَيْتَانِ فِي الْمَاءِ. (2) 3287. عنه صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: ما مِنْ عَالِمٍ أَوْ مُتَعَلِّمٍ يَمُرُّ بِقَرِيْبِهِ مِنْ قُرَى الْمُسْلِمِينَ . . . وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْ طَعَامِهِمْ وَلَمْ يَشْرَبْ مِنْ شَرَابِهِمْ، وَدَخَلَ مِنْ جَانِبٍ وَخَرَجَ مِنْ جَانِبٍ، إِلَّا رَفَعَ اللَّهُ تَعَالَى عَذَابَ قُبُورِهِمْ أَرْبَعِينَ يَوْمًا. (3) 3288. عنه صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ لَيَحْتَاجُونَ إِلَى الْعُلَمَاءِ فِي الْجَنَّةِ، وَذَلِكَ أَنَّهُمْ يَزُورُونَ اللَّهَ تَعَالَى فِي كُلِّ جُمُعَةٍ، فَيَقُولُ لَهُمْ: تَمَنَّوْا عَلَيَّ مَا شِئْتُمْ، فَيَلْتَقَتُونَ إِلَى الْعُلَمَاءِ.

فَيَقُولُونَ: مَاذَا تَمَنَّيْتُ؟

فَيَقُولُونَ: تَمَنَّوْا عَلَيَّ كَذَا وَكَذَا، فَهُمْ يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِمْ فِي الْجَنَّةِ كَمَا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِمْ فِي الدُّنْيَا. (4) 3289. عنه صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: سَأَلْتُ جِبْرَائِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقُلْتُ: الْعُلَمَاءُ أَكْرَمُ عِنْدَ اللَّهِ أَمْ الشُّهَدَاءُ؟ فَقَالَ: الْعَالِمُ الْوَاحِدُ أَكْرَمُ عَلَيَّ مِنَ أَلْفِ شَهِيدٍ، فَإِنَّ اقْتِدَاءَ الْعُلَمَاءِ بِالْأَنْبِيَاءِ وَاقْتِدَاءَ الشُّهَدَاءِ بِالْعُلَمَاءِ. (5).

- 1- الجامع الصغير: ج 2 ص 191 ح 5704 نقلاً عن ابن النجار عن أنس، كنز العمال: ج 1 ص 135 ح 28678؛ الأمالى، الطوسى: ص 473 ح 1032 عن الحارث الهمداني عن الإمام على عليه السلام عنه صلى الله عليه وآله وفيه «الأنبياء قادة، والفقهاء سادة...».
- 2- سنن الترمذى: ج 5 ص 49 ح 2682، مسند ابن حنبل: ج 8 ص 167 ح 21774؛ منيه المرید: ص 107 كلها عن أبي الدرداء، بحار الأنوار: ج 1 ص 172 و 173.
- 3- جامع الأخبار: ص 507 ح 1405.
- 4- الجامع الصغير: ج 1 ص 341 ح 2235 عن ابن عساكر عن جابر، كنز العمال: ج 10 ص 150 ح 28767.
- 5- إرشاد القلوب: ص 164.

3286. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانشمندان، پیشوا و پرهیزگاران، سرورند و همنشینی با آنها، مایه فزونی است. 3287. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر که در آسمان و زمین است، حتی ماهیان در آب، برای دانشمند، آمرزش می طلبند. 3288. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ دانشمند یا دانشجویی از دهکده ای از دهکده های مسلمانان نمی گذرد. . . و از خوراک آنان نمی خورد و از نوشیدنی آنها نمی نوشد و از یک سو در نمی آید و از سوی دیگر بیرون نمی رود، جز آن که خدای متعال، عذاب قبرهایشان را تا چهل روز بر می دارد. 3289. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بهشتیان، در بهشت هم به دانشمندان نیاز دارند و این، بدان جهت است که هر روز جمعه، خداوند متعال را زیارت می کنند و خدا به ایشان می گوید: «هر چه می خواهید، از من تمنا کنید». پس متوجه دانشمندان می شوند و می پرسند: چه چیز تمنا کنیم؟

آنان می گویند: فلان و فلان را تمنا کنید.

پس آنان، همان گونه که در دنیا به آنان نیاز دارند، در بهشت هم به آنان نیازمندند. 3290. الإمام علی علیه السلام (_ فی وَصْفِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: از جبرئیل علیه السلام پرسیدم: «دانشمندان نزد خدا گرامی ترند یا شهیدان؟» .

گفت: نزد خدا یک دانشمند، از هزار شهید گرامی تر است؛ چون دانشمندان، پیرو پیامبران و شهیدان، پیرو دانشمندان اند . .

3291. الكافي عن بريد: الإمام عليّ عليه السلام: بَخِ بَخٍ لِعَالِمٍ عَلِمَ فَكَفَّ ، وَخَافَ الْبَيَاتَ فَأَعَدَّ وَاسْتَعَدَّ ، إِنْ سُئِلَ أَفْصَحَ وَإِنْ تُرِكَ سَكَتَ ، كَلَامُهُ صَوَابٌ وَسُكُوتُهُ عَنْ غَيْرِ عَمِيٌّ عَنِ الْجَوَابِ. (1) 3292. تفسير العياشي عن بريد العجلي عن الإمام الباقر عل (_) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : { Q } «أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا» عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: زُبْتُهُ الْعَالِمُ أَعْلَى الْمَرَاتِبِ. (2) 3293. الكافي عن أبي الجارود: عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: عَالِمٌ مُعَانِدٌ خَيْرٌ مِنْ جَاهِلٍ مُسَاعِدٍ. (3) 3290. إمام علي عليه السلام (_) در وصف پیامبر خدا صلی الله علیه و آله (_) عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْعَالِمُ يَنْظُرُ بِقَلْبِهِ وَخَاطِرِهِ ، الْجَاهِلُ يَنْظُرُ بِعَيْنِهِ وَنَازِرِهِ. (4) 3291. الكافي (_) به نقل از بريد (_) عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْعَالِمُ يَعْرِفُ الْجَاهِلَ لِأَنَّهُ كَانَ قَبْلُ جَاهِلًا ، الْجَاهِلُ لَا يَعْرِفُ الْعَالِمَ لِأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ قَبْلُ عَالِمًا. (5) 3292. تفسير العياشي (_) به نقل از بريد عجلي (_) عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي الْحِكْمِ الْمَسْئُوبَةِ إِلَيْهِ: إِثْنَانِ يَهُونُ عَلَيْهِمَا كُلُّ شَيْءٍ: عَالِمٌ عَرَفَ الْعَوَاقِبَ ، وَجَاهِلٌ يَجْهَلُ مَا هُوَ فِيهِ. (6) 3293. الكافي (_) به نقل از ابو جارود (_) عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُؤْمِنَ الْعَالِمَ الْفَقِيهَ الرَّاهِدَ الْخَاشِعَ الْحَيَّ الْحَلِيمَ الْحَسَنَ الْخُلُقِ وَالْمُقْتَصِدَ الْمُنْصِيفَ الْمُتَعَفِّفَ. (7) 3294. الكافي عن سماعة بن مهران عن الإمام الصادق عليه ال (_) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: { Q } «وَيَجْعَلُ لَكَ» عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْجَاهِلُ صَغِيرٌ وَإِنْ كَانَ شَيْخًا ، وَالْعَالِمُ كَبِيرٌ وَإِنْ كَانَ حَدَثًا. (8) 3295. الإمام الباقر عليه السلام: عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا يَنْتَصِفُ (9) عَالِمٌ مِنْ جَاهِلٍ. (10).

- 1- غرر الحكم: ح 4443 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 196 ح 4013 .
- 2- غرر الحكم: ح 5434 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 269 ح 4945 وفيه «العلم» بدل «العالم» .
- 3- غرر الحكم: ح 6297 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 340 ح 5800 .
- 4- غرر الحكم: ح 1241 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 46 ح 1149 و 1150 .
- 5- غرر الحكم: ح 1779 و 1780 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 53 ح 1380 و 1381؛ شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 332 ح 813 وليس فيه لفظنا «قبل» .
- 6- شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 291 ح 333 .
- 7- مطالب السؤل: ص 48 .
- 8- كنز الفوائد: ج 1 ص 318 ؛ شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 327 ح 750 .
- 9- انتصف منه: إذا استوفى حقه منه كاملاً حتى صار كل على النصف سواء (تاج العروس: ج 12 ص 502) .
- 10- غرر الحكم: ح 10733 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 534 ح 9786 .

3296. الإمام الصادق عليه السلام: امام علی علیه السلام: آفرین، آفرین بر دانشمندی که دانست، پس خود را نگاه داشت و از [مرگ] ناگهانی ترسید، پس فراهم آورد و آماده شد؛ اگر پرسیده شود، به شیوایی پاسخ می دهد و اگر رهایش کنند، خاموش می ماند؛ سخنش درست و خاموشی اش از روی ناتوانی در پاسخ نیست! 3297. معانی الأخبار عن المفصل بن عمر: امام علی علیه السلام: منزلت دانشمند، والاترین منزلت است. 3298. الإمام الصادق علیه السلام (_ فيجواب زنديق سألَهُ: من أين أثبتَّ ال) امام علی علیه السلام: دانشمند ستیزه گر، از نادان یاریگر بهتر است. 3294. الكافي (_ به نقل از سماعه بن مهران _) امام علی علیه السلام: دانشمند، با دل و فکرش می نگردد. نادان، با چشم و نگاه کردن می بیند. 3295. امام باقر علیه السلام: امام علی علیه السلام: دانا، نادان را می شناسد، چون قبلاً نادان بوده است؛ ولی نادان دانا را نمی شناسد، چون قبلاً دانا نبوده است. 3296. امام صادق علیه السلام: امام علی علیه السلام _ در حکمت های منسوب به ایشان _: دو نفرند که همه چیز برایشان آسان است: دانایی که پایان کارها را می داند و نادانی که موقعیت خود را نمی شناسد. 3297. معانی الأخبار (_ به نقل از مفصل بن عمر _) امام علی علیه السلام: بی گمان، خداوند، مؤمن دانشمند، فقیه، زاهد، فروتن، زنده دل، بردبار، خوش خو، میانه رو، با انصاف و باحیا را دوست دارد. 3298. امام صادق علیه السلام (_ در پاسخ به زندقی که پرسید: [لزوم وجود و ارسال]) امام علی علیه السلام: نادان، کوچک است، هر چند بزرگ سال باشد و دانا بزرگ است، هر چند کم سال باشد. 3299. الكافي عن محمد بن الفضيل عن الإمام الكاظم عليه السلام: دانا از نادان انصاف نمی بیند . .

3300. الإمام المهدي عليه السلام (_ فِي بَعْضِ التَّوَقُّعَاتِ الْمَرْوِيَّةِ عَنِ الشَّيْخِ) الإمام الحسين عليه السلام: لَوْ أَنَّ الْعَالِمَ كُلَّ مَا قَالَ أَحْسَنَ وَأَصَابَ لَأَوْشَكَ أَنْ يُجَنَّ مِنَ الْعُجْبِ ، وَإِنَّمَا الْعَالِمُ مَنْ يَكْتُمُ صَوَابَهُ. (1) 3299. امام كاظم عليه السلام: الإمام الكاظم عليه السلام _ لِهَشَامِ : يَا هِشَامُ ، مَنْ أَكْرَمَهُ اللَّهُ بِثَلَاثٍ فَقَدْ لَطَّفَ لَهُ : عَقْلٍ يَكْفِيهِ مَوْؤَنَهُ هَوَاهُ ، وَعِلْمٍ يَكْفِيهِ مَوْؤَنَهُ جَهْلِهِ ، وَغِنًى يَكْفِيهِ مَخَافَةَ الْفَقْرِ. (2) 3300. امام مهدي عليه السلام (_ فِي بَعْضِ التَّوَقُّعَاتِ رَوَايَتِ شَدَّةِ ابْنِ أَبِي عَمْرٍو وَعَمْرٍو) الإمام الهادي عليه السلام: أَرْجَحُ مِنَ الْعِلْمِ حَامِلُهُ. (3) 3301. رسول الله صلى الله عليه وآله (_ لِعَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ) إرشاد القلوب: قَالَ الْجَوَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَا اجْتَمَعَ رَجُلَانِ إِلَّا كَانَ أَحْضَرَهُمَا عِنْدَ اللَّهِ آدَبُهُمَا .

فَقِيلَ : يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ قَدْ عَرَفْنَا فَضْلَهُ عِنْدَ النَّاسِ ، فَمَا فَضْلُهُ عِنْدَ اللَّهِ؟

فَقَالَ : بِقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ كَمَا أَنْزَلَ ، وَيُرْوَى حَدِيثَنَا كَمَا قُلْنَا ، وَيَدْعُو اللَّهَ مُغْرَمًا بِدُعَائِهِ. (4) 3302. عنه صلى الله عليه وآله: ربيع الأبرار: قال موسى عليه السلام: يَا إِلَهِي مَنْ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيْكَ؟ قَالَ: عَالِمٌ يَطْلُبُ عَالِمًا. (5).

-
- 1- .محاضرات الأدباء ومحاورات الشعراء والبلغاء: ج 1 ص 50 ؛ إحقاق الحق: ج 11 ص 590 .
 - 2- .تحف العقول: ص 400 ، بحار الأنوار: ج 1 ص 157 .
 - 3- .أعلام الدين: ص 311 ، إحقاق الحق: ج 19 ص 601 عن الإمام الجواد عليه السلام ، بحار الأنوار: ج 78 ص 370 .
 - 4- .إرشاد القلوب: ص 160 .
 - 5- .ربيع الأبرار: ج 3 ص 192 .

3301. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله (_ به علی علیه السلام _) امام حسین علیه السلام: اگر دانشمند ، همه آنچه می گفت ، نیکو و درست بود ، شاید از خودپسندی دیوانه می شد . دانشمند ، آن است که درستی هایش فراوان باشد . 3302. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام کاظم علیه السلام _ به هشام _ : ای هشام! خداوند ، هر کس را با سه چیز اکرام کند ، بی گمان به او لطف کرده است : خردی که از پس هوای نفسش برآید ، دانشی که از پس نادانی اش برآید و توانگری ای که ترس از تهی دستی اش را کفایت کند . 3303. عنه صلی الله علیه و آله (_ لِعَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَام _) امام هادی علیه السلام: برتر از دانش ، حامل آن است . 3304. الإمام عليّ عليه السلام (_ فِي ذَمِّ اخْتِلافِ الْعُلَمَاءِ فِي الْفُتْيَا وَعَدَمِ) إرشاد القلوب: امام جواد علیه السلام فرمود: «دو نفر گرد نیامدند ، جز آن که برتر آنها نزد خدا ، ادب آموخته ترین آن دو باشد» .

گفته شد : ای پسر فرستاده خدا! ما فضیلت او را نزد مردم دانستیم ؛ ولی برتری وی نزد خدا ، از چه روست ؟

فرمود : «چون قرآن را همان گونه که نازل شده است ، می خواند و حدیث ما را آن گونه که گفته ایم ، روایت می کند و در دعایش خدا را با شیفتگی و اصرار می خواند» . 3305. الكافي عن يونس بن يعقوب: ربيع الأبرار: موسى عليه السلام گفت : خدای من! کدام یک از مردم نزد تو محبوب ترند؟ فرمود : «دانشمندی که دانشمند دیگری را می جوید» . .

الفصل الثاني : آداب العالم _ ما يَنْبَغِي لِلْعَالِمِ 1 / 2 الْعَمَل 3306. الكافي (_ به نقل از سدير _) رسول الله صلى الله عليه وآله : تَعَلَّمُوا مَا شِئْتُمْ إِنْ شِئْتُمْ أَنْ تَعَلَّمُوا ، فَلَنْ يَنْفَعَكُمْ اللَّهُ بِالْعِلْمِ حَتَّى تَعْمَلُوا. (1) 3307. الإمام الصادق عليه السلام (_ لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ ، وَقَدْ أَشَارَ إِلَى ابْنِهِ الْإِيم) عنه صلى الله عليه وآله : إني لا أخاف عليكم فيما لا تعلمون ، ولكن انظروا كيف تعملون فيما تعلمون. (2) 3308. رسول الله صلى الله عليه وآله : عنه صلى الله عليه وآله : لا تزول قدما عبد يوم القيامة حتى يسأل عن أربع : عن عمره فيما أفناه ، وعن جسده فيما أبلاه ، وعن ماله من أين اكتسبه وفيما وضعه ، وعن علمه ماذا عمل فيه. (3) .

-
- 1- . حليه الأولياء : ج 1 ص 236 ، تاريخ بغداد : ج 10 ص 94 كلاهما عن معاذ بن جبل ، الفردوس : ج 2 ص 43 2250 عن أبي الدرداء ، كنز العمال : ج 1 ص 141 ح 28718 ؛ الأمل ، الشجرى : ج 1 ص 62 عن معاذ بن جبل ، إرشاد القلوب : ص 14 ، تنبيه الخواطر : ج 2 ص 213 كلها نحوه ، بحار الأنوار : ج 2 ص 37 ح 54 .
 - 2- . حليه الأولياء : ج 8 ص 132 ، الفردوس : ج 1 ص 66 ح 191 كلاهما عن أبي هريره ، كنز العمال : ج 10 ص 191 ح 29003 ؛ نهج الفصاحه : ص 194 ح 959 .
 - 3- . سنن الدارمي : ج 1 ص 142 ح 545 عن معاذ بن جبل ، جامع بيان العلم وفضله : ج 2 ص 3 عن عطاء بن عمر ؛ مشكاة الأنوار : ص 297 ح 914 عن ابن عباس وكلاهما نحوه ، بحار الأنوار : ج 7 ص 258 ح 1 .

فصل دوم : ویژگی های دانشمند

الف _ آنچه شایسته دانشمند است

2 / 1 عمل

فصل دوم : ویژگی های دانشمندالف _ آنچه شایسته دانشمند است 2 / 1 عمل 3310. الإمام الصادق علیه السلام : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر چه می خواهید بیاموزید ، بیاموزید ؛ ولی هرگز خداوند ، شما را از دانش بهره نمی دهد ، تا آن که بدان عمل کنید . 3311. عنه علیه السلام : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : من از آنچه نمی دانید ، نمی ترسم ؛ ولی بنگرید در آنچه می دانید ، چگونه عمل می کنید . 3312. رسول الله صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : بنده در روز قیامت ، قدم از قدم بر نمی دارد ، تا آن که از چهار چیز بازخواست شود : از عمرش که در چه کاری آن را فانی ساخته ؛ و از کالبدش که چگونه آن را فرسوده است ؛ و از دارایی اش که از کجا آورده و در کجا خرج کرده است ؛ و از دانشش که با آن ، چه کرده است .

3313. الإمام الحسن عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ غَلَبَ عِلْمُهُ هَوَاهُ فَهُوَ عِلْمٌ نَافِعٌ. (1) 3310. امام صادق عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: الْعِلْمُ إِمَامٌ الْعَمَلُ وَالْعَمَلُ تَابِعُهُ، يُلْهِمُهُ اللَّهُ السُّعْدَاءَ وَيَحْرِمُهُ الْأَشْقِيَاءَ. (2) 3311. امام صادق عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: كُونُوا لِلْعِلْمِ رُعَاةً وَلَا تَكُونُوا لَهُ رُؤَاةً، فَقَدْ يَرَعُوهُ مَنْ لَا يَرَوِي، وَقَدْ يَرَوِي مَنْ لَا يَرَعُوهُ، إِنَّكُمْ لَنْ تَكُونُوا عَالِمِينَ حَتَّى تَكُونُوا بِمَا عِلْمْتُمْ عَامِلِينَ. (3) 3312. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: الإمام علي عليه السلام: مَنْ خَالَفَ هَوَاهُ أَطَاعَ الْعِلْمَ. (4) 3313. امام حسن عليه السلام: عنه عليه السلام: مَنْ قَاتَلَ جَهْلَهُ بِعِلْمِهِ فَازَ بِالْحِطِّ الْأَسْعَدِ. (5) 3314. علل الشرايع عن جابر بن يزيد الجعفي: عنه عليه السلام: فِي صِدْقِهِ آلٌ مُحَمَّدٌ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ: عَقَلُوا الدِّينَ عَقْلًا وَعَايَهُ وَرِعَايَهُ، لَا عَقْلَ سَمَاعٍ وَرِوَايَةٍ، فَإِنَّ زُورَةَ الْعِلْمِ كَثِيرٌ، وَرُعَاةُ قَلِيلٌ. (6) 3315. الإمام الباقر عليه السلام (_ لِيَزِيدَ الْكُنَاسِيَّ) : عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِعْقَلُوا الْخَبَرَ إِذَا سَمِعْتُمُوهُ عَقْلَ رِعَايَةٍ لَا عَقْلَ رِوَايَةٍ، فَإِنَّ زُورَةَ الْعِلْمِ كَثِيرٌ، وَرُعَاةُ قَلِيلٌ. (7) 3316. عنه عليه السلام: مَنْ جُمِعَ فِيهِ سِتُّ خِصَالٍ مَا يَدْعُ لِلْجَنَّةِ مَطْلَبًا وَلَا عَنِ النَّارِ مَهْرَبًا: مَنْ عَرَفَ اللَّهَ فَاطَّاعَهُ، وَعَرَفَ الشَّيْطَانَ فَعَصَاهُ، وَعَرَفَ الْحَقَّ فَاتَّبَعَهُ، وَعَرَفَ الْبَاطِلَ فَاتَّقَاهُ، وَعَرَفَ الدُّنْيَا فَفَرَّقَهَا، وَعَرَفَ الْآخِرَةَ فَطَلَّبَهَا. (8)

- 1- .جامع الأخبار: ص 269 ح 730، روضه الواعظين: ص 461، مشكاة الأنوار: ص 158 ح 399، بحار الأنوار: ج 70 ص 71 ح 21
- 2- .الخصال: ص 523 ح 12 عن محمد بن عيسى بن عبيد اليقطيني عن الإمام علي عليه السلام، الأمامي، الطوسي: ص 488 ح 1069، عدّه الداعي: ص 63 كلاهما عن محمد بن علي بن الحسين بن زيد بن علي بن الحسين بن علي بن أبي طالب عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله، بحار الأنوار: ج 1 ص 171 ح 24.
- 3- .فردوس الأخبار: ج 3 ص 291 ح 4742، الفردوس: ج 3 ص 241 ح 4707 وفيه «وعاء» بدل «رعاة» وكلاهما عن ابن عباس، الجامع الصغير: ج 2 ص 298 ح 6434، كنز العمال: ج 10 ص 249 ح 29335 كلاهما نقلًا عن أبي نعيم عن ابن مسعود وفيهما صدره إلى «رواة».
- 4- .غرر الحكم: ح 8179، عيون الحكم والمواعظ: ص 454 ح 8190.
- 5- .غرر الحكم: ح 8859، عيون الحكم والمواعظ: ص 457 ح 8284 وفيه «قابل» بدل «قاتل».
- 6- .نهج البلاغه: الخطبة 239، بحار الأنوار: ج 26 ص 266 ح 54.
- 7- .نهج البلاغه: الحكمة 98، خصائص الأئمة عليهم السلام: ص 95، غرر الحكم: ح 2552 وفيه «درايه» بدل «رعايه»، روضه الواعظين: ص 4، بحار الأنوار: ج 2 ص 161 ح 21.
- 8- .تنبيه الخواطر: ج 1 ص 135؛ شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 264 ح 88.

3317. عنه عليه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که دانشش بر هوشش چیره شود، آن دانش، سودمند است. 3314. علل الشرائع (_ به نقل از جابر بن یزید جعفی _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانش، پیشوای عمل است و عمل، پیرو آن. خداوند، آن را در دل نیک بختان می اندازد و از تیره بختان، دریغ می دارد. 3315. امام باقر علیه السلام (_ به یزید کُناسی _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: رعایت کنندگان دانش باشید، نه روایتگران آن. گاه آن که روایت نکرده، رعایت می کند و آن که رعایت نکرده روایت می کند. هرگز دانشمند نخواهید بود، تا آن که به آنچه می دانید، عامل باشید. 3316. امام باقر علیه السلام: امام علی علیه السلام: آن که با هوایش مخالفت کند، از دانشش اطاعت کند. 3317. امام باقر علیه السلام: امام علی علیه السلام: هرکس با دانشش به جنگ نادانی اش برود، به والاترین بهره دست یافته است. 3318. عنه عليه السلام: امام علی علیه السلام _ در توصیف خاندان محمّد صلی الله علیه و آله _ : دین را با خردی در برگیرنده و رعایت کننده، نه شنونده و حکایت کننده فهمیدند، که روایتگران دانش، فراوان و رعایت کنندگان آن، اندک اند. 3319. عنه عليه السلام (_ فی وَصْفِ الْأَيْمَةِ عَلَيْهِمُ السَّلَام _) امام علی علیه السلام: هرگاه خبری را می شنوید، آن را با خرد رعایت کننده، نه حکایت کننده بفهمید که روایتگران دانش، فراوان و رعایت کنندگان آن، اندک اند. 3320. الإمام الصادق علیه السلام (_ أيضا _) امام علی علیه السلام: هر که شش ویژگی را در خود گرد آورد، برای بهشت رفتن و گریز از دوزخ، چیز دیگری نمی خواهد: آن که خدا را بشناسد، پس فرمانش را ببرد؛ شیطان را بشناسد و سرپیچی اش کند؛ حق را بشناسد و پیروی اش کند؛ باطل را بشناسد و از آن پرهیزد؛ دنیا را بشناسد و آن را براند؛ و آخرت را بشناسد و آن را بجوید. . .

3321. عنه عليه السلام (_ فى زيارته الإمام الحسين عليه السلام _) عنه عليه السلام : إن أحببت أن تكون أسعد الناس بما علمت فاعمل .
 (1) 3318. امام باقر عليه السلام : عنه عليه السلام : أطع العلم وأعص الجهل تُفليح . (2) 3319. امام باقر عليه السلام (_ در وصف امامان عليهم السلام _) عنه عليه السلام : العلم يُرشدك ، والعملُ يبلُغ بك الغاية . (3) 3320. امام صادق عليه السلام (_ نیز در وصف امامان عليهم السلام _) عنه عليه السلام : إعمل بالعلم تُدرک غنما . (4) 3321. امام صادق عليه السلام (_ در زیارت امام حسین عليه السلام _) عنه عليه السلام : أيها الناس ! إذا علمتم فاعملوا بما علمتم لعلكم تهتدون . (5) 3322. عنه عليه السلام : عنه عليه السلام : إعملوا بالعلم تسعدوا . (6) 3323. عنه عليه السلام : عنه عليه السلام : العلمُ رُشدٌ لمن عمل به . (7) 3324. الكافي عن أبي حمزة [الثمالى] : عنه عليه السلام : العاملُ بالعلم كالسائر على الطريق الواضح . (8) 3325. كمال الدين عن سليمان الجعفرى : عنه عليه السلام : فى الحكيم المنسوبه إليه : ما أحسن العلم يزينه العمل ! وما أحسن العمل يزينه الرفق ! (9) 3326. الكافي عن محمد بن الفضيل عن الإمام الرضا عليه العنه عليه السلام : يحسن العمل تجنى ثمرة العلم ، لا يحسن القول . (10) .

- 1- .غزر الحكم : ح 3719 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 162 ح 3456 .
- 2- .غزر الحكم : ح 2309 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 78 ح 1880 .
- 3- .غزر الحكم : ح 2060 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 63 ح 1625 .
- 4- .غزر الحكم : ح 2277 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 78 ح 1902 .
- 5- .الكافي : ج 1 ص 45 ح 6 عن محمد بن خالد رفعه ، منيه المرید : ص 147 ، مشكاه الأنوار : ص 244 ح 710 نحوه ، بحار الأنوار : ج 2 ص 39 ح 69 .
- 6- .غزر الحكم : ح 2479 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 89 ح 2110 .
- 7- .غزر الحكم : ح 1277 .
- 8- .غزر الحكم : ح 1535 .
- 9- .شرح نهج البلاغه : ج 20 ص 259 ح 36 .
- 10- .غزر الحكم : ح 4296 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 189 ح 3888 .

3322. امام صادق علیه السلام: امام علی علیه السلام: اگر دوست داری که بیشترین بهره را از دانشت ببری، [بدان] عمل کن. 3323. امام صادق علیه السلام: امام علی علیه السلام: از دانش پیروی کن و از نادانی سرپیچی کن تا رستگار شوی. 3324. الکافی (_ به نقل از ابو حمزه ثمالی _) امام علی علیه السلام: دانش، به توره می نماید و عمل، تورا به هدف می رساند. 3325. کمال الدین (_ به نقل از سلیمان جعفری _) امام علی علیه السلام: به دانش عمل کن تا غنیمت یابی. 3326. الکافی (_ به نقل از محمد بن فضیل _) امام علی علیه السلام: ای مردم! هرگاه دانستید، به آن عمل کنید تا شاید هدایت یابید. 3327. کمال الدین عن جابر: امام علی علیه السلام: به دانش عمل کنید تا خوش بخت شوید. 3328. کمال الدین عن سلیمان بن مهران الأعمش: امام علی علیه السلام: دانش برای آن که بدان عمل می کند، مایه رشد است. 3329. الکافی عن أبي خالد الكابلي: امام علی علیه السلام: عمل کننده به دانش، مانند رهرو در راه روشن است. 3327. کمال الدین (_ به نقل از جابر _) امام علی علیه السلام _ در حکمت های منسوب به ایشان: چه زیباست دانشی که به عمل، زینت می یابد و چه زیباست عملی که به نرمی و مدارا زینت می یابد! 3328. کمال الدین (_ به نقل از سلیمان بن مهران اعمش _) امام علی علیه السلام: میوه دانش، با کردار نیک چیده می شود، نه با گفتار نیک . .

3329. الكافي (_ به نقل از ابو خالد کابلی _) عنه عليه السلام: فَضِيلَةُ الْعِلْمِ الْعَمَلُ بِهِ. (1) 3330. الإمام الرضا عليه السلام: عنه عليه السلام: خَيْرُ الْعِلْمِ مَا قَارَنَهُ الْعَمَلُ. (2) 3331. رسول الله صلى الله عليه وآله (_ فِي وَصْفِ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ _) عنه عليه السلام: تَمَامُ الْعِلْمِ اسْتِعْمَالُهُ. (3) 3332. عنه صلى الله عليه وآله (_ أَيْضًا _) عنه عليه السلام: تَمَامُ الْعِلْمِ الْعَمَلُ بِمَوْجِبِهِ. (4) 3330. امام رضا عليه السلام: عنه عليه السلام: مِنْ كَمَالِ الْعِلْمِ الْعَمَلُ بِمَا يَفْتَضِيهِ. (5) 3331. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله (_ در وصف امامان عليهم السلام _) عنه عليه السلام: الْعَمَلُ بِالْعِلْمِ مِنْ تَمَامِ النَّعْمَةِ. (6) 3332. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله (_ نيز در وصف امامان عليهم السلام _) عنه عليه السلام: جَمَالُ الْعَالِمِ عَمَلُهُ بِعِلْمِهِ. (7) 3333. كمال الدين عن أحمد بن إسحاق بن سعد الأشعري: عنه عليه السلام: أَحْسَنُ الْعِلْمِ مَا كَانَ مَعَ الْعَمَلِ. (8) 3334. الإمام الهادي عليه السلام (_ فِي الزِّيَارَةِ الَّتِي يُزَارُ بِهَا جَمِيعُ الْأَيِّ) عنه عليه السلام: فِي كِتَابِهِ إِلَى مُعَاوِيَةَ _ : إَعْلَمُوا أَنَّ خِيَارَ عِبَادِ اللَّهِ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ بِمَا يَعْلَمُونَ ، وَأَنَّ شِرَارَهُمُ الْجُهَالُ الَّذِينَ يُنَازِعُونَ بِالْجَهْلِ أَهْلَ الْعِلْمِ ، فَإِنَّ لِلْعَالِمِ بِعِلْمِهِ فَضْلًا ، وَإِنَّ الْجَاهِلَ لَنْ يَزِدَادَ بِمُنَازَعَةِ الْعَالِمِ إِلَّا جَهْلًا. (9) 3335. الإمام المهدي عليه السلام _ فِي التَّوْقِيعِ الَّذِي دَعَنَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ عَمِلَ بِالْعِلْمِ بَلَغَ بُعَيْتَهُ مِنَ الْآخِرَةِ وَمُرَادَهُ. (10) 3333. كمال الدين (_ به نقل از احمد بن اسحاق بن سعد اشعري _) عنه عليه السلام: تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ تُعَرَفُوا بِهِ ، وَعَمَلُوا بِهِ تَكُونُوا مِنْ أَهْلِهِ ، فَإِنَّهُ سَيَأْتِي بَعْدَ هَذَا زَمَانٌ لَا يَعْرِفُ فِيهِ تِسْعَةَ عَشْرًا مِنْهُمْ (11) الْمَعْرُوفَ ، وَلَا يَنْجُو مِنْهُ إِلَّا كُلُّ نَوْمَةٍ ، فَأُولَئِكَ أَيْمَةُ الْهُدَى وَمَصَابِيحُ الْعِلْمِ لَيْسُوا بِالْمَسَابِيحِ وَلَا الْمَذَابِيحِ (12) الْبُذْرِ. (13) .

- 1- غرر الحكم : ح 6576 .
- 2- غرر الحكم : ح 4968 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 239 ح 4557 .
- 3- غرر الحكم : ح 4463 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 201 ح 4068 .
- 4- غرر الحكم : ح 448 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 199 ح 4029 .
- 5- غرر الحكم : ح 9257 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 471 ح 8627 .
- 6- غرر الحكم : ح 2052 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 62 ح 1618 .
- 7- غرر الحكم : ح 4753 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 222 ح 4315 .
- 8- غرر الحكم : ح 3108 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 121 ح 2754 .
- 9- وقعه صفين : ص 150 ، الغدير : ج 10 ص 322 ؛ المناقب للخوارزمي : ص 250 وفيه صدره إلى «العلم» .
- 10- غرر الحكم : ح 8245 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 445 ح 7824 .
- 11- العشير : جزء من أجزاء العشرة (لسان العرب : ج 4 ص 570) .
- 12- جمع مذياع من أذاع الشيء إذا أفشاه ، وقيل : الذين يشيعون الفواحش (النهاية : ج 2 ص 174) .
- 13- سنن الدارمي : ج 1 ص 86 ح 263 ، عيون الأخبار لابن قتيبة : ج 2 ص 352 نحوه وكلاهما عن أوفى بن دلهم وراجع: غرر الحكم : ح 4529 وح 2531 .

3334. امام هادی علیه السلام (_ در زیارت جامعه که با آن ، همه امامان علیهم السَّل) امام علی علیه السلام : فضیلت دانش ، در عمل کردن به آن است . 3335. امام مهدی علیه السلام (_ در توقیعی که به دست محمد بن عثمان عمری ، خطاب) امام علی علیه السلام : بهترین دانش ، آن است که با عمل همراه شود . 3336. رسول الله صلی الله علیه و آله (_ فی قوله عز و جل : { Q } « یَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ) امام علی علیه السلام : همه دانش ، به کار بستن آن است . 3337. عنه صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : همه دانش ، عمل کردن بر طبق آن است . 3336. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله (_ درباره فرموده خداوند عز و جل که : { Q } « روزی که ه) امام علی علیه السلام : از کمال دانش ، عمل کردن به مقتضیات آن است . 3337. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : به کار بستن دانش ، کمال نعمت است . 3338. الإمام الصادق علیه السلام : امام علی علیه السلام : زیبایی دانشمند ، در عمل کردن به دانشش است . 3339. عنه علیه السلام (_ فی بیان بعض ما تکلم به الحسین علی) امام علی علیه السلام : نیکوترین دانش ، آن است که با عمل کردن باشد . 3340. الکافی عن عبد الله بن سنان : امام علی علیه السلام _ در نامه اش به معاویه _ : بدانید که بهترین بندگان خدا ، کسانی اند که به آنچه می دانند ، عمل می کنند و بدترین آنها ، نادانانی هستند که جاهلانه با اهل دانش ، ستیزه می کنند . بی گمان ، برای دانشمند به سبب دانشش ، فضیلتی است و نادان در ستیزه با دانشمند ، جز بر نادانی خویش نمی افزاید . 3341. الکافی عن الفضیل بن یسار : امام علی علیه السلام : هر کس به دانش خویش عمل کند ، به مطلوب و مقصود اخروی اش می رسد . 3338. امام صادق علیه السلام : امام علی علیه السلام : دانش بیاموزید ، تا بدان شناخته گردید و بدان عمل کنید ، تا از اهل آن به شمار آید . روزگاری پس از این روزگار می رسد که نه دهم مردم ، کار نیک را نمی شناسند و جز شخص گم نام ، رهایی نمی یابد . پس آنان اند پیشوایان هدایت و چراغ های دانش ؛ نه به هر سو روان اند ، و نه با پُرگویی افشاگر رازهایند . .

3339. امام صادق عليه السلام (_ در بیان برخی از سخنان امام حسین عليه السلام در) عنه عليه السلام : قُوا الدِّينَ وَالدُّنْيَا بِأَرْبَعَةٍ : عَالِمٍ مُسْتَعْمِلٍ عِلْمَهُ ، وَجَاهِلٍ لَا يَسْتَنْكِفُ أَنْ يَتَعَلَّمَ ، وَجَوَادٍ لَا يَبْخُلُ بِمَعْرُوفِهِ ، وَفَقِيرٍ لَا يَبِيعُ آخِرَتَهُ بِدُنْيَاهُ ، فَإِذَا صَدَّ يَبِيعُ الْعَالِمُ عِلْمَهُ اسْتَنْكَفَ الْجَاهِلُ أَنْ يَتَعَلَّمَ ، وَإِذَا بَخِلَ الْغَنِيُّ بِمَعْرُوفِهِ بَاعَ الْفَقِيرُ آخِرَتَهُ بِدُنْيَاهُ. (1) 3340. الكافي (_ به نقل از عبدالله بن سنان _) عنه عليه السلام : إِذَا رُمْتُمْ (2) الْإِنْتِفَاعَ بِالْعِلْمِ فَأَعْمَلُوا بِهِ ، وَأَكْثَرُوا الْفِكْرَ فِي مَعَانِيهِ ، تَعَهُ الْقُلُوبُ. (3) 3341. الكافي (_ به نقل از فضيل بن يسار _) عنه عليه السلام : قَلِيلُ الْعِلْمِ مَعَ الْعَمَلِ خَيْرٌ مِنْ كَثِيرِهِ بِلا عَمَلٍ. (4) 3342. تفسير العياشي عن إسماعيل بن همام عن الإمام الرضا (_ في قول الله عز وجل : { Q } «يَوْمَ نَدْعُوا») عنه عليه السلام _ لَمَّا سُئِلَ : مَنْ الْعَالِمُ ؟ _ : مَنْ اجْتَنَبَ الْمَحَارِمَ. (5) 3343. رسول الله صلى الله عليه وآله : عنه عليه السلام : يَحْتَاجُ الْعِلْمُ إِلَى الْعَمَلِ. (6) 3344. الإمام علي عليه السلام : عنه عليه السلام : مِلَاكُ الْعِلْمِ الْعَمَلُ بِهِ. (7) 3345. عنه عليه السلام : عنه عليه السلام : شَرُّ الْعِلْمِ عِلْمٌ لَا يُعْمَلُ بِهِ. (8) .

-
- 1- نهج البلاغه : الحكمة 372 ، غرر الحكم : ح 6818 نحوه ، بحار الأنوار : ج 1 ص 179 ح 61 نقلاً عن روضه الواعظين .
 - 2- رُمْتُ الشَّيْءَ : طَلَبْتُهُ (المصباح المنير: ص 246).
 - 3- غرر الحكم : ح 4158 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 137 ح 3117 .
 - 4- غرر الحكم : ح 6772 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 371 ح 6256 .
 - 5- دستور معالم الحكم : ص 83 .
 - 6- غرر الحكم : ح 11020 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 553 ح 10200 وفيه «الحلم» بدل «العمل» .
 - 7- غرر الحكم : ح 9723 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 486 ح 8963 .
 - 8- غرر الحكم : ح 5707 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 293 ح 5221 .

3346. الإمام الصادق عليه السلام: امام علی علیه السلام: قوام دین و دنیا، به چهار چیز است: دانشمندی که دانشش را به کار می بندد؛ و نادانی که از آموختن سر نمی پیچد؛ و بخشنده ای که از احسان، بخل نمی ورزد؛ و ناداری که آخرتش را به دنیایش نمی فروشد. پس هرگاه دانشمند دانشش را تباه کند، نادان از آموختن، سرپیچی می کند و هرگاه توانگر از احسان بخل ورزید، تهی دست آخرتش را به دنیایش می فروشد. 3342. تفسیر العیاشی (به نقل از اسماعیل بن همام) امام علی علیه السلام: چون خواستید از دانش بهره ببرید، بدان عمل کنید و در معانی آن، بسیار بیندیشید، تا دل ها آن را در برگیرد. 3343. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: دانش اندک با عمل، بهتر از دانش فراوان بی عمل است. 3344. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام. هنگامی که از او پرسیده شد: دانشمند کیست؟ _ آن که از حرام ها دوری کند. 3345. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: دانش، به عمل نیاز دارد. 3346. امام صادق علیه السلام: امام علی علیه السلام: استواری دانش، در عمل کردن به آن است. 3347. رسول الله صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: بدترین دانش، دانشی است که بدان عمل نمی شود. .

3348. عنه صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: عِلْمٌ بِلا عَمَلٍ كَشَجَرٍ بِلا ثَمَرٍ. (1) 3349. عنه صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: عِلْمٌ بِلا عَمَلٍ كَقَوْسٍ بِلا وَتَرٍ. (2) 3350. عنه صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: كَمَالُ الْعِلْمِ الْعَمَلُ. (3) 3351. عنه صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: أَنْفَعُ الْعِلْمِ مَا عُمِلَ بِهِ. (4) 3347. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: عَلِيٌّ الْعَالِمُ أَنْ يَعْمَلَ بِمَا عَلِمَ ، ثُمَّ يَطْلُبُ تَعَلَّمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ. (5) 3348. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: إِنَّكُمْ إِلَى الْعَمَلِ بِمَا عَلِمْتُمْ أَحْوَجُ مِنْكُمْ إِلَى تَعَلُّمِ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ. (6) 3349. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: الإمام زين العابدين عليه السلام: الْعِلْمُ ذَلِيلُ الْعَمَلِ ، وَالْعَمَلُ وَعَاءُ الْفَهْمِ. (7) 3350. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: كَانَ نَقْشُ خَاتَمِ حَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ «عَلِمْتَ فَاعْمَلْ» . (8) 3351. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: فِي الدُّعَاءِ: ثُمَّ اسْتَعْمَلَنِي بِمَا تَلَهْمَنِي مِنْهُ ، وَوَفَّقَنِي لِلتَّفْوِذِ فِيمَا تَبَصَّرْتَنِي مِنْ عِلْمِهِ ، حَتَّى لَا يَفُوتَنِي اسْتِعْمَالُ شَيْءٍ عَلَّمْتَنِيهِ ، وَلَا تَتَّقِلَ أُرْكَانِي عَنِ الْخُفُوفِ فِيمَا أَلْهَمْتَنِيهِ. (9) 3352. عنه صلى الله عليه وآله: الإمام الصادق عليه السلام: إِنَّ رُؤَاةَ الْكِتَابِ كَثِيرٌ ، وَإِنَّ رِعَاةَهُ قَلِيلٌ ، وَكَمْ مِنْ مُسْتَنْصِحٍ لِلْحَدِيثِ مُسْتَعِشٌّ لِلْكِتَابِ ، فَالْعُلَمَاءُ يَحْزَنُهُمْ تَرْكُ الرَّعَايَةِ ، وَالْجُهَّالُ يَحْزَنُهُمْ حِفْظُ الرِّوَايَةِ ، فِرَاعٌ يَرعى حَيَاتَهُ ، وَرَاعٍ يَرعى هَلَكَتَهُ ، فَعِنْدَ ذَلِكَ اخْتَلَفَ الرَّاعِيَانِ وَتَغَايَرَ الْفَرِيقَانِ. (10) .

- 1- .غرر الحكم: ح 6290 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 340 ح 5789 .
- 2- .غرر الحكم: ح 6291 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 340 ح 5790 .
- 3- .غرر الحكم: ح 7243 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 395 ح 6672 .
- 4- .غرر الحكم: ح 2933 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 118 ح 2636 .
- 5- .غرر الحكم: ح 6196 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 328 ح 5634 .
- 6- .غرر الحكم: ح 3826 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 174 ح 3622 .
- 7- .أعلام الدين : ص 96 .
- 8- .جامع بيان العلم وفضله: ج 2 ص 11؛ إرشاد القلوب: ص 15، مستدرک الوسائل: ج 3 ص 307 ح 3641 نقلاً عن القطب الراوندى فى لبّ اللباب .
- 9- .الصحيحه السجّاديّه: ص 101 الدعاء 24 .
- 10- .الكافي: ج 1 ص 49 ح 6 عن طلحه بن زيد وراجع: مستطرفات السرائر: ص 150 ح 6 ومنه المريد: ص 370 .

3353. عنه صلى الله عليه وآله: امام علي عليه السلام: دانش بی عمل، مانند درخت بی ثمر است. 3354. عنه صلى الله عليه وآله: امام علي عليه السلام: دانش بی عمل، مانند کمان بی زه است. 3355. کمال الدين عن أبان بن أبي عيَّاش عن سليم بن قيس الامام علي عليه السلام: کمال دانش، در عمل کردن است. 3356. الإمام علي عليه السلام: امام علي عليه السلام: سودمندترین دانش، آن است که به کار بسته شده است. 3352. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: امام علي عليه السلام: بر دانشمند است که به آنچه می داند، عمل کند. سپس به فراگیری آنچه نمی داند، روی آورد. 3353. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: امام علي عليه السلام: بی گمان، شما به عمل به آنچه آموخته اید، از فراگیری آنچه نمی دانید، نیازمندترید. 3354. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: امام زين العابدين عليه السلام: دانش، راهنمای عمل و عمل، ظرف فهم است. 3355. کمال الدين (_ به نقل از ابان بن ابی عيَّاش از سليم بن قيس هلال) امام زين العابدين عليه السلام: نقش مُهر حسين بن علي عليهما السلام چنین بود: «دانستی، پس به کار بند». 3356. امام علي عليه السلام: امام زين العابدين عليه السلام _ در دعا: پس مرا در آنچه به من الهام فرمودی، به کار گیر و در اقدام به آنچه به آگاهی اش بینایم کردی، موفق بدار، تا آن جا که به کار بستن چیزی که به من آموختی، از دستم نرود و اعضای من، در عمل به آنچه الهامم کردی، گران جانی نکنند. 3357. عنه عليه السلام (_ فِي صِدْقِهِ الضَّالُّ _) امام صادق عليه السلام: بی گمان، روایتگران کتاب، بسیار رعایت کنندگان آن، اندک اند؛ و چه بسا نیکخواه (1) حدیث که آشفته کننده نوشته است. دانشمندان، اندیشناک رعایت نکردن اند و نادانان، در اندیشه حفظ حدیث اند. پس این یک، زندگی اش را می باید و آن یک، هلاکت خویش را. در این جاست که نگهبانان، گوناگون و دو گروه از هم جدا می شوند. .

1- . در نقل منیه المرید به جای «مستنصح (نیکخواه)»، «مستنسخ (نگارنده)» آمده است .

3358. الإمام الباقر عليه السلام: عنه عليه السلام في تفسير قوله تعالى: «فَكَبِّبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ» (1) -: الغاؤون هم الذين عرفوا الحقَّ وعَمِلُوا بِخِلَافِهِ. (2) 3359. عنه عليه السلام: عنه عليه السلام: كَانَ الْمَسِيحُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ: إِنَّمَا أَعَلَّمْتُكُمْ لِتَعْمَلُوا، وَلَا أَعَلَّمْتُكُمْ لِتَعْجَبُوا، إِنَّكُمْ لَنْ تَسْأَلُوا مَا تُرِيدُونَ إِلَّا بِتَرْكِ مَا تَشْتَهُونَ وَبِصَبْرِكُمْ عَلَى مَا تَكْرَهُونَ. (3) 3360. عنه عليه السلام: عنه عليه السلام: تَعَلَّمُوا مَا شِئْتُمْ أَنْ تَعْمَلُوا، فَلَنْ يَنْفَعَكُمْ اللَّهُ بِالْعِلْمِ حَتَّى تَعْمَلُوا بِهِ، لِأَنَّ الْعُلَمَاءَ هَمَّتُهُمُ الرَّعَايَةُ، وَالسُّفَهَاءَ هَمَّتُهُمُ الرَّوَايَةُ. (4) 3361. عنه عليه السلام (_ لِمُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ _) الإمام الكاظم عليه السلام في وصيَّته لهشام -: يا هشامُ، إِنَّ كُلَّ النَّاسِ يُبْصِرُ النُّجُومَ، وَلَكِنْ لَا يَهْتَدِي بِهَا إِلَّا مَنْ يَعْرِفُ مَجَارِيَهَا وَمَنَازِلَهَا. وَكَذَلِكَ أَنْتُمْ تَدْرُسُونَ الْحِكْمَةَ وَلَكِنْ لَا يَهْتَدِي بِهَا مِنْكُمْ إِلَّا مَنْ عَمِلَ بِهَا. (5) 3357. امام على عليه السلام (_ در ویژگی گم راه _) عنه عليه السلام في الدعاء -: يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ، أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مَنْ حَقَّهُ عَلَيْكَ عَظِيمٌ، أَنْ تُصَدِّقَ عَلَيَّ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ، وَأَنْ تَرْزُقَنِي الْعَمَلَ بِمَا عَلَّمْتَنِي مِنْ مَعْرِفَةِ حَقِّكَ. (6) 3358. امام باقر عليه السلام: عيسى عليه السلام: رَأَيْتُ حَجْرًا مَكْتُوبًا عَلَيْهِ: اِقْلِبْنِي. فَقَلْبْتُهُ، فَإِذَا عَلَيْهِ مِنْ بَاطِنِهِ: مَنْ لَا يَعْمَلُ بِمَا يَعْلَمُ مَشُومٌ عَلَيْهِ طَلَبٌ مَا لَا يَعْلَمُ، وَمَرْدُودٌ عَلَيْهِ مَا عَلِمَ. (7) .

1- الشعراء : 94 .

2- عدّه الداعى : ص 67 عن هشام بن سعيد ، بحار الأنوار: ج 2 ص 37 ح 52 .

3- الأمالى ، المفيد: ص 208 ح 43 عن ابن سنان، بحار الأنوار : ج 14 ص 324 ح 38 وراجع: جامع بيان العلم وفضله: ج 2 ص 10 .

4- عدّه الداعى : ص 67 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 37 ح 54 .

5- تحف العقول : ص 392 و ص 507 من مواضع عيسى عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 1 ص 145 ح 30 .

6- الكافى : ج 2 ص 553 ح 11 عن البرقى ، مصباح المتهدّج : ص 329 نحوه ، عدّه الداعى : ص 260 كلاهما عن الإمام الصادق عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 86 ص 46 ح 54 .

7- عدّه الداعى : ص 69 ، مصباح الشريعة : ص 345 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 32 ح 24 .

3359. امام باقر علیه السلام: امام صادق علیه السلام_ در تفسیر گفته خداوند متعال: «آن گاه ایشان و گم راهان در آن سرنگون می شوند» _: گم راهان، کسانی اند که حق را شناختند و بر خلافش رفتار کردند. 3360. امام باقر علیه السلام: امام صادق علیه السلام: مسیح علیه السلام به یاران خود می فرمود: «من فقط برای این به شما می آموزم که عمل کنید، و نمی آموزم تا خرسند گردید. شما به آنچه می خواهید، نمی رسید، جز با رها کردن شهوات خود و شکیبایی ورزیدن بر آنچه [انجام دادن آن] برایتان ناگوار است». 3361. امام باقر علیه السلام (_ به محمد بن مسلم _) امام صادق علیه السلام: چیزی را بیاموزید که می خواهید به کار بندید. هرگز خداوند شما را از دانش، بهره نمی دهد تا آن که بدان عمل کنید؛ زیرا همت دانشمندان، رعایت است و همت نابخردان، روایت. 3362. الکافی عن برید: امام کاظم علیه السلام_ در سفارش به هشام_: ای هشام! همه مردم، ستارگان را می بینند، ولی تنها کسی بدان راه می یابد که مسیر و منزل های آنها را بشناسد و همین گونه، شما حکمت را درس می گیرید؛ ولی تنها کسی بدان راه می یابد که آن را به کار بندد. 3363. الإمام الصادق علیه السلام: امام کاظم علیه السلام_ در دعا_: خدایا، خدایا، خدایا! به حق آن که حقش بر تو بزرگ است، از تو می خواهم که بر محمد و خاندانش درود فرستی و عمل به آنچه را که از معرفت حقت به من آموختی، روزی ام فرمایی. 3364. عنه علیه السلام: عیسی علیه السلام: سنگی را دیدم که بر آن نوشته بود: مرا بچرخان.

آن را چرخاندم. در پشت آن نوشته بود: کسی که آنچه را می داند، به کار نمی بندد، جستجوی آنچه نمی داند، برایش شوم است و آنچه را هم که می داند، به خود وی باز می گردد [و حجّتی است بر او]. .

3365. عنه عليه السلام: الكافي عن عبدالرحمن بن أبي ليلى: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: إِذَا سَمِعْتُمُ الْعِلْمَ فَاسْتَعْمِلُوهُ، وَلْتَسَّعْ قُلُوبُكُمْ، فَإِنَّ الْعِلْمَ إِذَا كَثُرَ فِي قَلْبِ رَجُلٍ لَا يَحْتَمِلُهُ قَدْرُ الشَّيْطَانِ عَلَيْهِ، فَإِذَا خَاصَّ مَكُّمُ الشَّيْطَانُ فَأَقْبِلُوا عَلَيْهِ بِمَا تَعْرِفُونَ، فَإِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا.

فَقُلْتُ: وَمَا الَّذِي نَعْرِفُهُ؟

قَالَ: خَاصِيَهُ مَوَهُ بِمَا ظَهَرَ لَكُمْ مِنْ قُدْرَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. (1) 3366. الاختصاص عن أبي الجارود عن الإمام الصادق عليه السلام الكافي عن هاشم بن البريد: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَسَأَلَهُ عَنْ مَسَائِلَ، فَأَجَابَ، ثُمَّ عَادَ لِيَسْأَلَ عَنْ مِثْلِهَا، فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَكْتُوبٌ فِي الْإِنْجِيلِ: لَا تَطْلُبُوا عِلْمَ مَا لَا تَعْلَمُونَ وَلَمَّا تَعْمَلُوا بِمَا عَلِمْتُمْ، فَإِنَّ الْعِلْمَ إِذَا لَمْ يُعْمَلْ بِهِ لَمْ يَزِدْ صَاحِبَهُ إِلَّا كُفْرًا، وَلَمْ يَزِدْ مِنَ اللَّهِ إِلَّا بُعْدًا. (2) 3362. الكافي (_ به نقل از بريد _) لقمان عليه السلام لابنهِ يَعُظُهُ: يَا بُنَيَّ، لَا تَتَعَلَّمْ مَا لَا تَعْلَمُ حَتَّى تَعْمَلَ بِمَا تَعْلَمُ. (3) راجع: ص 410 (ترك العمل) و 498 (علماء السوء)، ج 2 ص 308 (شرط العمل) و 334 (العمل) و 486 (العمل).

1- الكافي: ج 1 ص 45 ح 7.

2- الكافي: ج 1 ص 44 ح 4، منيه المرید: ص 146، تفسير القمى: ج 2 ص 259 نحوه، بحار الأنوار: ج 2 ص 27 ح 6.

3- الدر المنثور: ج 6 ص 519 عن أحمد عن محمد بن واسع.

3364. امام صادق علیه السلام: الکافی_ به نقل از عبد الرحمان بن ابی لیلی_: شنیدم که امام باقر علیه السلام می فرمود: «هرگاه دانش را شنیدید، آن را به کار بندید و باید گنجایش دل هایتان بیشتر شود؛ زیرا دانش چون در دل انسانی که تحمل آن را ندارد فراوان شود، شیطان بر او چیره می گردد. پس هرگاه شیطان با شما به ستیز در می آید، با آنچه می شناسید به او روی آورید که نیرنگ شیطان ضعیف است». گفتیم: ما چه چیزی را می شناسیم؟ فرمود: «با قدرتی که خداوند عز و جل بر شما آشکار کرده با او بستیزید». 3365. امام صادق علیه السلام: الکافی_ به نقل از هاشم بن برید_: مردی به خدمت علی بن حسین علیهما السلام رسید و از او مسئله هایی پرسید و ایشان، پاسخ گفت. سپس بازگشت تا مانند آنها را دوباره بپرسد. امام علیه السلام فرمود: «در انجیل نوشته شده است: تا هنگامی که به آنچه می دانید، عمل نکرده اید، در پی دانستن آنچه نمی دانید، نروید که اگر به دانش عمل نشود، جز بر کفر دارنده اش و دوری او از خدایش نمی افزاید». 3366. الإختصاص (به نقل از ابو جارود_) لقمان علیه السلام_ در اندرز به پسرش_: پسرکم! آنچه را نمی دانی، میاموز، تا آن گاه که به آنچه می دانی، عمل کنی. ر. ک: ص 411 (عمل نکردن) و 499 (دانشمندان بد)، ج 2 ص 309 (شرط عمل) و 335 (عمل) و 489 (عمل).

2 / مَكَارِمُ الْأَخْلَاقِ 3370. الكافي عن الحارث بن المغيرة: رسول الله صلى الله عليه وآله: تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ وَتَعَلَّمُوا لِلْعِلْمِ السَّكِينَةَ وَالْوَقَارَ ، وَتَوَاضَعُوا لِمَنْ تَعَلَّمُونَ مِنْهُ. (1) 3367. أعلام الدين (_ به نقل از ابو بصير _) عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ أَزَادَ عِلْمًا ثُمَّ لَمْ يَزِدْ زُهْدًا لَمْ يَزِدْ مِنَ اللَّهِ إِلَّا بُعْدًا. (2) 3368. الكافي (_ به نقل از فضيل بن يسار _) عنه صلى الله عليه وآله: الْوَرَعُ حَسَنٌ ، وَلَكِنْ فِي الْعُلَمَاءِ أَحْسَنُ. (3) 3369. ثواب الأعمال (_ به نقل از عيسى بن سري _) عنه صلى الله عليه وآله: زِينَةُ الْعِلْمِ الْإِحْسَانُ. (4) 3370. الكافي (_ به نقل از حارث بن مغيرة _) الإمام علي عليه السلام: رَأْسُ الْعِلْمِ الرَّفْقُ ، رَأْسُ الْجَهْلِ الْخُرْقُ (5) . (6) 3371. الكافي عن ابن أبي يعفور: عنه عليه السلام: رَأْسُ الْعِلْمِ التَّمْيِيزُ بَيْنَ الْأَخْلَاقِ ، وَإِظْهَارُ مَحْمُودِهَا ، وَقَمْعُ مَذْمُومِهَا. (7) راجع: ص 368 (الحلم) و 374 (الصمت) و 376 (خفض الجناح) .

- 1- المعجم الأوسط : ج 6 ص 200 ح 6184 عن أبي هريره ، جامع بيان العلم وفضله : ج 1 ص 125 عن أبي سعيد الخدري وزاد فيه «وَلَا تَكُونُوا جَبَابِرَةَ الْعُلَمَاءِ» ، حليه الأولياء : ج 6 ص 342 ، الفردوس : ج 2 ص 41 ح 2238 كلاهما عن عمر وفيهما صدره إلى «الوقار» وليس فيهما «السكينة» ، كنز العمال : ج 10 ص 141 ح 28717 ؛ تنبيه الخواطر : ج 1 ص 82 وفيه «والحلم ولا تكونوا من جبابره العلماء فلا يقوم علمكم بجهلكم» بدل «وتواضعوا لمن تعلمون منه» ، بحار الأنوار : ج 2 ص 37 ح 49 .
- 2- تاريخ يعقوبى : ج 2 ص 102 ، كنز الفوائد: ج 2 ص 108 نحوه ، بحار الأنوار : ج 2 ص 37 ح 50 ؛ الفردوس: ج 3 ص 602 ح 5887 عن الإمام علي عليه السلام عنه صلى الله عليه وآله ، كنز العمال : ج 10 ص 193 ح 29016 .
- 3- الفردوس: ج 3 ص 92 ح 4258 عن الإمام علي عليه السلام ، كنز العمال : ج 15 ص 896 ح 43542 .
- 4- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج 4 ص 402 ح 5868 عن أبي الصباح الكناني عن الإمام الصادق عليه السلام ، جامع الأحاديث للقمي : ص 84 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 26 ح 2 .
- 5- الخُرق بالضم: الجهل والحُمق (النهاية : ج 2 ص 26).
- 6- غرر الحكم: ح 5224 و ح 5225 ، وفي طبعه النجف: 182 «الحزق» بدل «الخُرق» ، عيون الحكم والمواعظ : ص 264 ح 4803 و 4804 .
- 7- غرر الحكم : ح 5267 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 264 ح 4819 وفيه «العمل» بدل «العلم» .

2 / 2 اخلاق پسندیده

2 / 2 اخلاق پسندیده 3372. المحاسن (_ به نقل از حسین بن ابی العلاء _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :دانش را فرا گیرید و آرامش و وقار را برای آن بیاموزید و در برابر آن که از او فرا می گیرید ، فروتنی کنید . 3373. الإختصاص (_ به نقل از عمر بن یزید _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :هر کس دانشش را افزود ، ولی زهدش را نیفزود ، جز بر دوری از خدا نیفزوده است . 3374. کمال الدین عن محمد بن إسماعیل عن الإمام الرضا علیما بر خدا صلی الله علیه و آله :ورع ، زیباست و در دانشمندان ، زیبا تر . 3375. الإمام العسکری عن آبائه علیهم السلام پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :زیور دانش ، احسان است . 3374. کمال الدین (_ به نقل از محمد بن اسماعیل _) امام علی علیه السلام :اساس دانش ، نرمش و اساس نادانی ، درشتی است . 3375. امام حسن عسکری (_ از پدرانش علیهم السلام _) امام علی علیه السلام :اساس دانش ، قدرت تشخیص اخلاقی و نمایاندن پسندیده آن و ریشه کن کردن ناپسند آن است . ر . ک : ص 369 (بردباری) و 375 (سکوت) و 377 (فروتنی) .

2 / 3 الجلمالكتاب «وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ». (1)

«وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ». (2)

«وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا». (3)

الحديث 3380. الكافي عن منصور عمّن ذكره عن الإمام الصادق عليه ارسول الله صلى الله عليه وآله: نَعَمَ وَزَيْرُ الْعِلْمِ الْجِلْمُ. (4) 3381. كمال الدين عن أبان بن تغلب: عنه صلى الله عليه وآله: زَيْنُ الْعِلْمِ جِلْمٌ أَهْلُهُ. (5) 3382. كمال الدين عن عبد الله بن سنان: عنه صلى الله عليه وآله: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، مَا جُمِعَ شَيْءٌ إِلَى شَيْءٍ أَفْضَلُ مِنْ جِلْمٍ إِلَى عِلْمٍ. (6) 3380. الكافي (_ به نقل از منصور از کسی كه او نامش را برد _) الإمام علي عليه السلام _ فِي صِفَةِ الْمُتَّقِينَ _ : يَمَزُجُ الْجِلْمَ بِالْعِلْمِ ، وَالْقَوْلَ بِالْعَمَلِ . (7) .

1- النساء: 12.

2- الحج: 59.

3- الأحزاب: 51.

4- الكافي: ج 1 ص 48 ح 3 عن حمّاد بن عثمان عن الإمام الصادق عليه السلام، قرب الإسناد: ص 68 ح 217 عن مسعده بن صدقه عن الإمام الصادق عن أبيه عليهما السلام عن صلى الله عليه وآله، غرر الحكم: ح 9929، عيون الحكم والمواعظ: ص 494 ح 9126، بحار الأنوار: ج 2 ص 45 ح 1.

5- سنن الدارمي: ج 1 ص 150 ح 583 عن عامر الشعبي، الفردوس: ج 2 ص 296 ح 3349 عن أنس؛ غرر الحكم: ح 5463 وفيه «الحلم» بدل «حلم أهله»، عيون الحكم والمواعظ: ص 276 ح 5017.

6- الخصال: ص 5 ح 11 عن الحسين بن زيد عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام، مشكاة الأنوار: ص 382 ح 1262، بحار الأنوار: ج 2 ص 46 ح 2؛ جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 125 عن معاذ بن جبل وفيه «أوى» بدل «جمع»، الفردوس: ج 4 ص 120 ح 6371 عن أبي أمامه وفيه «أضيف» بدل «جمع»، كنز العمال: ج 3 ص 132 ح 5829.

7- نهج البلاغه: الخطبه 193، تحف العقول: ص 161 وفيه «العلم» بدل «القول»، بحار الأنوار: ج 67 ص 316 ح 49.

2 / 3 بردباری

2 / 3 بردباریقرآن «خداوند ، دانا و بردبار است» .

«بی گمان ، خداوند ، دانا و بردبار است» .

«خداوند ، همواره دانا و بردبار است» .

حدیث 3385. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : بهترین دست یار دانش ، بردباری است . 3386. المناقب لابن شهر آشوب : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : زیور دانش ، بردباری اهل آن است . 3387. معانی الأخبار عن أبي الجارود : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : سوگند به آن که جانم در دست اوست ، برتر از بردباری با دانش ، چیزی با چیز دیگر گرد نیامد . 3388. الإمام الباقر عليه السلام (_ لِمُحَمَّدٍ بْنِ مُسْلِمٍ _) امام علی علیه السلام _ در توصیف پرهیزگاران _ : بردباری را با دانش و گفتار را با کردار ، در هم می آمیزد .

3389. الكافي عن أبي بصير: عنه عليه السلام: لا عِلْمَ لِمَنْ لا حِلْمَ لَهُ. (1) 3390. الإمام الصادق عليه السلام: عنه عليه السلام: يَحْتَاجُ الْعِلْمَ إِلَى الْحِلْمِ. (2) 3386. المناقب، ابن شهر آشوب: عنه عليه السلام: وَقَارُ الْحِلْمِ زِينَةُ الْعِلْمِ. (3) 3387. معاني الأخبار (_ به نقل از ابو جارود _) عنه عليه السلام: نِعَمَ قَرِينُ الْحِلْمِ الْعِلْمُ. (4) 3388. امام باقر عليه السلام (_ به محمد بن مسلم _) عنه عليه السلام: تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ، وَتَعَلَّمُوا لِلْعِلْمِ السَّكِينَةَ وَالْحِلْمَ، وَلَا تَكُونُوا جَبَابِرَةَ الْعُلَمَاءِ. (5) 3389. الكافي (_ به نقل از ابو بصير _) عنه عليه السلام: كَمَالُ الْعِلْمِ الْحِلْمُ، وَكَمَالُ الْحِلْمِ كَثْرَةُ الْإِحْتِمَالِ وَالْكَظْمِ. (6) 3390. امام صادق عليه السلام: عنه عليه السلام: حُسْنُ الْحِلْمِ دَلِيلٌ وَفُورُ الْعِلْمِ. (7) 3391. الكافي عن عبد الأعلى مولى آل سام عن الإمام الصادق عنه عليه السلام: لَنْ يُثْمِرَ الْعِلْمَ حَتَّى يُقَارِنَهُ الْحِلْمُ. (8) 3392. الإمام الرضا عليه السلام: عنه عليه السلام: الْحِلْمُ زِينَةُ الْعِلْمِ. (9) 3393. عنه عليه السلام: عنه عليه السلام: رَأْسُ الْعِلْمِ الْحِلْمُ. (10) 3391. الكافي (_ به نقل از عبد الأعلى، وابسته خاندان سام _) عنه عليه السلام: إِنَّ أَفْضَلَ الْعِلْمِ السَّكِينَةَ وَالْحِلْمُ. (11) 3392. امام رضا عليه السلام: عنه عليه السلام: الْحِلْمُ حَلِيَّةُ الْعِلْمِ وَعِلَّةُ السَّلْمِ. (12).

- 1- غرر الحكم : ح 10784 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 541 ح 10047 .
- 2- غرر الحكم : ح 11024 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 553 ح 10200 .
- 3- غرر الحكم : ح 10073 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 503 ح 9215 .
- 4- غرر الحكم : ح 9898 .
- 5- كنز الفوائد : ج 2 ص 108 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 37 ح 49 .
- 6- غرر الحكم : ح 7231 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 397 ح 6740 .
- 7- غرر الحكم : ح 4822 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 228 ح 4382 .
- 8- غرر الحكم : ح 7411 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 407 ح 6890 .
- 9- غرر الحكم : ح 1004 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 51 ح 1334 .
- 10- غرر الحكم : ح 5233 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 264 ح 4811 .
- 11- غرر الحكم : ح 3442 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 150 ح 3291 .
- 12- غرر الحكم : ح 1336 .

3393. امام رضا علیه السلام: امام علی علیه السلام: آن که بردباری ندارد، دانشی ندارد. 3394. کمال الدین عن سعد بن عبد الله القمّی (_ فیما قالَ لِلْحُجَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ _) امام علی علیه السلام: دانش، به بردباری نیاز دارد. 3394. کمال الدین (_ به نقل از سعد بن عبد الله قمی _) امام علی علیه السلام: سنگینی بردباری، زیور دانش است. 3395. الإمام علیّ علیه السلام: امام علی علیه السلام: بهترین همراه بردباری، دانش است. 3396. عنه علیه السلام: امام علی علیه السلام: دانش بیاموزید و آرامش و بردباری را برای دانش، فرا گیرید و از دانشمندان متکبر نباشید. 3397. الإمام الباقر علیه السلام: امام علی علیه السلام: کمال دانش، بردباری و کمال بردباری، فراوانی تحمل و فرو خوردن خشم است. 3398. معانی الأخبار عن حسین الأشقر: امام علی علیه السلام: بردباری شایسته، نشانه فراوانی دانش است. 3395. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: دانش تا با بردباری همراه نگردد، نتیجه نمی دهد. 3396. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: بردباری، زیور دانش است. 3397. امام باقر علیه السلام: امام علی علیه السلام: اساس دانش، بردباری است. 3398. معانی الأخبار (_ به نقل از حسین اشقر _) امام علی علیه السلام: برترین دانش، آرامش و بردباری است. 3399. الإمام الصادق علیه السلام: امام علی علیه السلام: بردباری، زیور دانش و منشأ سلامت است . .

3400. عنه عليه السلام (_ فى خُطْبِهِ لَهُ يَذْكُرُ فِيهَا صِفَاتِ الْإِمَامِ _) عنه عليه السلام: لا شَيْءَ أَحْسَنُ مِنْ عَقْلِ مَعَ عِلْمٍ ، وَعِلْمٍ مَعَ حِلْمٍ ، وَحِلْمٍ مَعَ قُدْرَةٍ. (1) 3401. الإمام الرضا عليه السلام: عنه عليه السلام: مِنْ أَشْرَفِ الْعِلْمِ التَّحَلُّى بِالْحِلْمِ. (2) 3399. امام صادق عليه السلام: عنه عليه السلام: الْعِلْمُ قَانِدُ الْحِلْمِ. (3) 3400. امام صادق عليه السلام (_ در خطبه ای که در آن ، از صفات امام یاد می کند _) عنه عليه السلام: عَلَيْكَ يَا الْحِلْمُ فَإِنَّهُ ثَمَرَةُ الْعِلْمِ. (4) 3401. امام رضا عليه السلام: عنه عليه السلام: رَدُّ الْغَضَبِ بِالْحِلْمِ ثَمَرَةُ الْعِلْمِ. (5) 3402. الخصال عن محمد بن أبي عمير: عنه عليه السلام: الْعِلْمُ أَصْلُ الْحِلْمِ. (6) 3402. الخصال (_ به نقل از محمد بن ابی عمیر _) عنه عليه السلام: الْحِلْمُ ثَمَرَةُ الْعِلْمِ. (7) 3403. رسول الله صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: غَايَةُ الْعِلْمِ السَّكِينَةُ وَالْحِلْمُ. (8) 3404. رسول الله صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: تَجَرَّعَ مَضَضَ الْحِلْمِ ، فَإِنَّهُ رَأْسُ الْحِكْمَةِ وَثَمَرَةُ الْعِلْمِ. (9) 3405. رسول الله صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: بِالْعِلْمِ تُدْرِكُ دَرَجَةُ الْحِلْمِ. (10) 3403. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: مَنْ ارْتَوَى مِنْ مَشْرَبِ الْعِلْمِ تَجَلَّبَبَ حِلَابَ الْحِلْمِ. (11) 3404. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: الْعِلْمُ مَرَكَبُ الْحِلْمِ. (12)

-
- 1- غرر الحكم: ح 10909 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 544 ح 10116 .
 - 2- غرر الحكم: ح 9426 .
 - 3- غرر الحكم: ح 841 و ح 303 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 23 ح 203 .
 - 4- غرر الحكم: ح 6084 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 335 ح 5715 .
 - 5- غرر الحكم: ح 5397 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 270 ح 4956 وفيه «العقل» بدل «العلم» .
 - 6- غرر الحكم: ح 1003 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 51 ح 1333 .
 - 7- غرر الحكم: ح 842 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 23 ح 204 .
 - 8- غرر الحكم: ح 6380 .
 - 9- غرر الحكم: ح 4546 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 202 ح 4102 وفيه «غصص» بدل «مضض» .
 - 10- غرر الحكم: ح 4437 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 187 ح 3826 .
 - 11- غرر الحكم: ح 8703 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 439 ح 7628 .
 - 12- غرر الحكم: ح 817 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 30 ح 479 .

3405. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: هیچ چیز نیکوتر از خرد با دانش و دانش همراه بردباری و بردباری همراه با قدرت نیست. 3406. عنه صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: از شریف ترین دانش ها، آراستگی به بردباری است. 3407. الإمام علیّ علیه السلام: امام علی علیه السلام: دانش، پیشوای بردباری است. 3408. عنه علیه السلام: امام علی علیه السلام: همواره بردبار باش که آن، نتیجه دانش است. 3409. الکافی عن أبي حمزة: امام علی علیه السلام: خشم را با بردباری باز گرداندن، نتیجه دانش است. 3410. الکافی عن ضریرس الكناسی عن الإمام الباقر علیه السلام علی علیه السلام: دانش، ریشه بردباری است. 3406. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: بردباری، نتیجه دانش است. 3407. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: نهایت دانش، آرامش و بردباری است. 3408. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: جرعه های رنج بردباری را در کش، که اساس حکمت و نتیجه دانش است. 3409. الکافی (_ به نقل از ابو حمزه _) امام علی علیه السلام: درجه بردباری با دانش به دست می آید. 3410. الکافی (_ به نقل از ضریرس کناسی _) امام علی علیه السلام: آن که از جویبار دانش سیراب شود، ردای بردباری بر تن کند. 3411. الإمام الباقر علیه السلام (_ فی تفسیر قول الله عز و جل : { Q } «فَقَدْ») امام علی علیه السلام: دانش، مرکب بردباری است . .

3412. الإمام الصادق عليه السلام: الإمام زين العابدين عليه السلام: إِنَّ الْعُلَمَاءَ هُمُ الْحُلَمَاءُ الرَّحَمَاءُ. (1) 3411. امام باقر عليه السلام (_) در تفسير اين فرموده خداوند عز و جل كه: { Q } «ما» الإمام الباقر عليه السلام: ما شيب شديء بشيء أحسن من حلم يعلم. (2) 3412. امام صادق عليه السلام: عنه عليه السلام: في رسالته إلى سعد الخير: الجلم لباس العالم فلا تعرين منه. (3) 3413. الإمام الصادق عليه السلام: الإمام الصادق عليه السلام: عَلَيكَ بِالْحِلْمِ فَإِنَّهُ رُكْنُ الْعِلْمِ. (4) 3414. الكافي عن هشام بن الحكم: عنه عليه السلام: أطلبوا العلم وتزيتوا معه بالحلم والوقار. (5) 2 / 4 الصمت 3413. امام صادق عليه السلام: الإمام علي عليه السلام: كُنْ صَمُوتًا مِنْ غَيْرِ عِيٍّ؛ فَإِنَّ الصَّمْتَ زِينَةُ الْعَالِمِ، وَسِتْرُ الْجَاهِلِ. (6) 3414. الكافي (_) به نقل از هشام بن حكم (_) عنه عليه السلام: الصَّمْتُ زِينَةُ الْعِلْمِ، وَعُنْوَانُ الْحِلْمِ. (7) 3415. امام صادق عليه السلام: عنه عليه السلام: يَبْغَى أَنْ يَكُونَ عِلْمُ الرَّجُلِ زَانِدًا عَلَى نَظْقِهِ، وَعَقْلُهُ غَالِبًا عَلَى لِسَانِهِ. (8) 3416. امام صادق عليه السلام: عنه عليه السلام: لَا تَتَكَلَّمْ بِكُلِّ مَا تَعَلَّمَ، فَكَفَى بِذَلِكَ جَهْلًا. (9) 3417. الإمام الكاظم عليه السلام: الإمام الباقر عليه السلام: صَمْتُ الْأَدِيبِ عِنْدَ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ تَسْبِيحِ الْجَاهِلِ. (10).

- 1- المناقب لابن شهر آشوب: ج 4 ص 130 عن أبي حازم، بحار الأنوار: ج 84 ص 244 ح 35.
- 2- الإرشاد: ج 2 ص 167 عن الحسن بن صالح.
- 3- الكافي: ج 8 ص 55 ح 16 عن محمد بن يحيى، بحار الأنوار: ج 78 ص 362 ح 2.
- 4- الأمالي، الصدوق: ص 711 ح 978 عن الربيع صاحب المنصور، بحار الأنوار: ج 71 ص 414 ح 35.
- 5- الكافي: ج 1 ص 36 ح 1، الأمالي، الصدوق: ص 440 ح 585، منيه المرید: ص 162 کلها عن معاوية بن وهب، دعائم الإسلام: ج 1 ص 80، بحار الأنوار: ج 2 ص 41 ح 2.
- 6- غرر الحكم: ح 7177، عيون الحكم والمواعظ: ص 392 ح 6645.
- 7- غرر الحكم: ح 1418.
- 8- غرر الحكم: ح 10946، عيون الحكم والمواعظ: ص 553 ح 10189.
- 9- غرر الحكم: ح 10187، عيون الحكم والمواعظ: ص 518 ح 9398.
- 10- أعلام الدين: ص 96.

3418. الإمام الرضا عليه السلام: امام زين العابدين عليه السلام: بی گمان ، دانشمندان ، همان بردباران و مهربانان اند . 3417. امام کاظم عليه السلام: امام باقر عليه السلام: چیزی با چیزی به زیبایی بردباری با دانش آمیخته نگشت . 3418. امام رضا عليه السلام: امام باقر عليه السلام_ در نامه اش به سعدِ خیر_: بردباری ، جامه دانشمند است . پس مبادا آن را بر تن نکنی! 3419. الإمام علیّ عليه السلام: امام صادق عليه السلام: همواره بردبار باش که آن ، پایه دانش است . 3420. عنه عليه السلام (_ فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبِ إِلَيْهِ _) امام صادق عليه السلام: دانش را بجوید و آن را با بردباری و آرامش بیارید . 2 / 4 سکوت 3419. امام علی عليه السلام: امام علی عليه السلام: ساکت باش ، نه از روی گُنْگی که سکوت ، زیور دانشمند و پوشش نادان است . 3420. امام علی عليه السلام (_ در حکمت های منسوب به ایشان _) امام علی عليه السلام: سکوت ، زیور دانش و نمای بردباری است . 3421. امام علی عليه السلام: امام علی عليه السلام: شایسته است که دانش مرد ، بر گفتارش افزون و خردش بر زبانش چیره باشد . 3422. امام علی عليه السلام: امام علی عليه السلام: همه آنچه را که می دانی ، بر زبان میاور که همین در نادانی تو بس باشد . 3423. الإمام علیّ عليه السلام: امام باقر عليه السلام: نزد خدا ، سکوت ادب آموخته برتر از تسبیح گفتن نادان است .

3424. عنه عليه السلام (_ فى كتابٍ لَهُ إلى مُعاويةَ _) الإمام الصادق عليه السلام : كان أمير المؤمنين عليه السلام يقولُ : يا طالب العلم ، إنَّ للعالم ثلاثَ علاماتٍ : العلمَ والحلمَ والصَّمتَ . (1) راجع : ص 130 ح 2382 _ 2383 و 132 ح 2385 و 288 (السكوت) و 412 ح 3023 .

2 / 5 خَفَضُ الْجَنَاحِ 3424. امام على عليه السلام (_ در نامه اى به معاويه _) الإمام على عليه السلام : خَفَضُ الْجَنَاحِ زِينَةُ الْعِلْمِ . (2) 3425. امام على عليه السلام : الكافى عن محمد بن سنان رفعه ، قال : قال عيسى بن مريم عليه السلام : يا معشرَ الحواريين ، لى إيلكم حاجةٌ ، إقضوها لى .

قالوا : فُضِيَتْ حاجتُكَ يا روحَ اللهِ .

فَقَامَ فَعَسَلَ أقدامَهُمْ .

فَقالوا : كُنَّا نَحْنُ أَحَقُّ بِهَذَا يا روحَ اللهِ!

فَقالَ : إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِالْخِدمَةِ الْعَالِمُ ، إِنَّمَا تَوَاضَعَتْ هَكَذَا لِكَيْما تَتَوَاضَعَ عَوا بَعْدى فى النَّاسِ كَتَوَاضَعِ لَكُمْ . بِالتَّوَضُّعِ تَعْمُرُ الْحِكْمَةُ لا بِالتَّكْبُرِ ، وَكَذَلِكَ فى السَّهْلِ يَنْبُتُ الزَّرْعُ لا فى الجَبَلِ . (3) راجع : ص 254 (التواضع للمتعلّم) .

1- .الكافى : ج 1 ص 37 ح 7 عن معاويه بن وهب ، منيه المريد : ص 79 نحوه ، بحار الأنوار : ج 2 ص 59 ح 42 .

2- .كنز الفوائد : ج 1 ص 299 ، كشف الغمّة : ج 3 ص 137 عن الإمام الجواد عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 78 ص 80 ح 65 .

3- .الكافى : ج 1 ص 37 ح 6 ، منيه المريد : ص 183 كلاهما عن محمد بن سنان رفعه ، بحار الأنوار : ج 14 ص 278 ح 8 .

2 / 5 فروتنی

3427. الكافي عن حنّان عن أبيه عن الإمام الباقر عليه السلام صادق عليه السلام: امير مؤمنان می فرمود: «ای جویای دانش! دانشمند، سه نشانه دارد: دانش، بردباری و سکوت». ر. ک: ص 131 ح 2382 _ 2383 و 133 ح 2385 و 289 (سکوت) و 413 ح 3023.

2 / 5 فروتنی 3428. امام علی علیه السلام (_ در نامه ای به معاویه _) امام علی علیه السلام: فروتنی، زیور دانش است. 3429. امام علی علیه السلام: الكافی _ به نقل از محمد بن سنان، که سند حدیث را به معصوم علیه السلام می رساند _ : عیسی علیه السلام گفت: «ای گروه حواریان! من از شما خواسته ای دارم. آن را برایم برآورده کنید».

گفتند: ای روح خدا! خواسته ات برآورده شد.

پس برخاست و پاهایشان را شست.

حواریان گفتند: ای روح خدا! ما به این سزاوارتر بودیم.

فرمود: «سزاوارترین مردم به خدمت، دانشمند است. من چنین فروتنی کردم تا شما نیز مانند من در برابر مردم، فروتنی کنید. حکمت، با فروتنی پاینده می ماند، نه با تکبر؛ همان گونه که زراعت در دشت می روید، نه در کوه». ر. ک: ص 255 (فروتنی برای شاگرد).

2 / 6 استتقأ الجاهل 3433. الإمام الحسين عليه السلام: الإمام الصادق عليه السلام في زيارته الإمام الحسين عليه السلام: اللّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّ هَذَا قَبْرُ ابْنِ حَبِيبِكَ وَصِدِّقِكَ مِنْ خَلْقِكَ ، وَأَنَّ الْفَائِزُ بِكَرَامَتِكَ ، أَكْرَمَتُهُ بِكِتَابِكَ ، وَخَصَصْتَهُ وَاتَّمَنْتَهُ عَلَيَّ وَحَيْكَ ، وَأَعْطَيْتَهُ مَوَارِيثَ الْأَنْبِيَاءِ ، وَجَعَلْتَهُ حُجَّةً عَلَيَّ خَلْقِكَ ، فَأَعْدَرَ فِي الدُّعَاءِ ، وَبَدَلَ مُهْجَتَهُ فَيْكَ ؛ لَيْسَتْ قَدَّ عِبَادِكَ مِنَ الضَّلَالَةِ وَالْجَهَالَةِ وَالْعَمَى وَالشُّكِّ وَالْإِرْتِيَابِ إِلَى بَابِ الْهُدَى مِنَ الرَّدَى. (1) 3434. الكافي عن معاوية بن وهب: عنه عليه السلام في زيارته الإمام الحسين عليه السلام يوم الأربعاء: اللّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّ وَلِيَّكَ وَابْنَ وَلِيَّكَ ، وَصِدِّقُكَ وَابْنَ صِدِّقِكَ ، الْفَائِزُ بِكَرَامَتِكَ ، أَكْرَمَتُهُ بِالشَّهَادَةِ ، وَحَبُوتُهُ بِالسَّعَادَةِ ، وَاجْتِبَائِهِ بِطَيْبِ الْوِلَادَةِ ، وَجَعَلْتَهُ سَيِّدًا مِنَ السَّادَةِ وَقَائِدًا مِنَ الْقَادَةِ وَذَائِدًا مِنَ الدَّادَةِ ، وَأَعْطَيْتَهُ مَوَارِيثَ الْأَنْبِيَاءِ ، وَجَعَلْتَهُ حُجَّةً عَلَيَّ خَلْقِكَ مِنَ الْأَوْصِيَاءِ ، فَأَعْدَرَ فِي الدُّعَاءِ ، وَمَنَحَ النَّصْحَ ، وَبَدَلَ مُهْجَتَهُ فَيْكَ ؛ لَيْسَتْ قَدَّ عِبَادِكَ مِنَ الْجَهَالَةِ وَحَيْرَةِ الضَّلَالَةِ. (2) 2 / 7 مكَافِحُهُ إِبْلِيسَ 3432. امام علي عليه السلام (_ در حكمت هاي منسوب به ايشان _) رسول الله صلى الله عليه وآله : ما من شئٍ أقطع لظهير إبليس من عالمٍ يخرج في قبيله. (3) 3433. امام حسين عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله : وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ ، لَعَالِمٌ وَاحِدٌ أَشَدُّ عَلَيَّ إِبْلِيسَ مِنَ أَلْفِ عَابِدٍ ، لِأَنَّ الْعَابِدَ لِنَفْسِهِ وَالْعَالِمَ لِغَيْرِهِ. (4).

- 1- . كامل الزيارات : ص 400 ح 639 عن أبي حمزة الثمالي ، بحار الأنوار: ج 101 ص 77 .
- 2- . تهذيب الأحكام : ج 6 ص 113 ح 201 ، المزار الكبير : ص 514 ح 10 ، مصباح المتعجب : ص 788 كلها عن صفوان بن مهران الجمال ، الإقبال : ج 3 ص 101 ، بحار الأنوار : ج 101 ص 331 ح 2 .
- 3- . الفردوس : ج 4 ص 48 ح 6150 عن وائل بن الأسقع ، كنز العمال : ج 10 ص 148 ح 28755 .
- 4- . كنز العمال : ج 10 ص 174 ح 28908 نقلاً عن ابن النجار عن ابن مسعود .

2 / 6 نجات بخشیدن نادان**2 / 7 مبارزه با ابلیس**

2 / 6 نجات بخشیدن نادان 3436. الإمام الباقر علیه السلام: امام صادق علیه السلام_ در زیارت امام حسین علیه السلام_: خدایا! گواهی می‌دهم که این، قبر فرزند حبیب و برگزیده ات از میان خلق توست؛ او که به کرامت تو نایل شد و به [نزول] کتابت، بزرگش داشتی و ویژه اش ساختی و بر وحیت امینش کردی و میراث پیامبران را به او عطا نمودی و او را حجت بر خلقت کردی. پس او نیز در دعوت مردم، با تمام توان کوشید و در راه تو خون داد تا بندگان را از گمراهی و جهالت و کوردلی و تردید، برهانَد و از سقوط در پرتگاه، به راه هدایت بکشاند. 3437. الإمام الرضا علیه السلام: امام صادق علیه السلام_ در زیارت امام حسین علیه السلام در روز اربعین_: خدایا! گواهی می‌دهم که او، ولی تو و فرزند ولی توست و برگزیده تو و فرزند برگزیده تو؛ او که به کرامت تو نایل شد و توبه شهادت، بزرگش داشتی و سعادت را ارزانی اش نمودی و او را به پاکزادی برگزیدی و سروری از سروران و زمامداری از زمامداران و مدافعی از مدافعان قرارش دادی و میراث پیامبران را به او عطا نمودی و او را در زمره اوصیا، حجت بر خلقت ساختی و او نیز با تمام توان، در دعوت مردم کوشید و خیرخواهی خویش را عرضه داشت و خوش را در راه تو داد تا بندگان را از جهالت و حیرت گمراهی برهانَد. 2 / 7 مبارزه با ابلیس 3437. امام رضا علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: چیزی برای ابلیس، کمر شکن تر از این نیست که دانشمندی در قبیله ای ظهور کند. 3438. الإمام الصادق علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سوگند به آن که جان محمد در دست اوست، بر ابلیس، [وجود] یک دانشمند از هزار عابد گران تر است؛ چون عابد برای خودش و دانشمند برای دیگران است.

3439. الكافي عن حفص بن غياث: الإمام الباقر عليه السلام: وَاللَّهِ لَمَوْتُ عَالِمٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ مَوْتِ سَبْعِينَ عَابِدًا. (1) 3438. امام صادق عليه السلام: عنه عليه السلام: فِي كِتَابِهِ إِلَى سَعْدِ الْخَيْرِ: يَا أَخِي، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ فِي كُلِّ مِنَ الرُّسُلِ بَقَايَا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ يَدْعُونَ مَنْ ضَلَّ إِلَى الْهُدَى وَيَصْبِرُونَ مَعَهُمْ عَلَى الْأَذَى، يُجِيبُونَ دَاعِيَ اللَّهِ وَيَدْعُونَ إِلَى اللَّهِ، فَأَبْصِرْهُمْ رَحِمَكَ اللَّهُ، فَإِنَّهُمْ فِي مَنْزِلَةٍ رَفِيعَةٍ وَإِنْ أَصَابَتْهُمْ فِي الدُّنْيَا وَضِيعَةٌ، إِنَّهُمْ يُحْيُونَ بِكِتَابِ اللَّهِ الْمَوْتَى وَيُبْصِرُونَ بِنُورِ اللَّهِ مِنَ الْعَمَى، كَمْ مِنْ قَتِيلٍ لِإِبْلِيسَ قَدْ أَحْيَوْهُ! وَكَمْ مِنْ تَائِهٍ ضَالًّا قَدْ هَدَوْهُ! يَبْذُلُونَ دِمَاءَهُمْ دُونَ هَلَكَةِ الْعِبَادِ، وَمَا أَحْسَنَ أَثَرَهُمْ عَلَى الْعِبَادِ! وَأَقْبَحَ آثَارَ الْعِبَادِ عَلَيْهِمْ! (2) 3439. الكافي (_ به نقل از حفص بن غياث _) الإمام الصادق عليه السلام: عَلَمَاءُ شِيعَتِنَا مُرَابِطُونَ فِي الشَّجَرِ الَّذِي يَلِي إِبْلِيسَ وَعَفَارِيئَهُ، يَمْنَعُونَهُمْ عَنِ الْخُرُوجِ عَلَى ضَعْفَاءِ شِيعَتِنَا، وَعَنْ أَنْ يَنْسَدَ لَطْفٌ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ وَشِيعَتُهُ النَّوَاصِبُ. (3) 3440. الإمام الصادق عليه السلام (_ فِي خُطْبَةٍ لَهُ يَذْكُرُ فِيهَا حَالَ الْأَيْمَةِ ع) الإمام الكاظم عليه السلام: فَقِيهٌ وَاحِدٌ يُنْقِذُ يَتِيمًا مِنْ أَيْتَامِنَا الْمُتَقَطِّعِينَ عَنْ مُشَاهَدَتِنَا بِتَعَلُّمِ مَا هُوَ مُحْتَاجٌ إِلَيْهِ، أَشَدُّ عَلَى إِبْلِيسَ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ؛ لِأَنَّ الْعَابِدَ هَمُّهُ ذَاتُ نَفْسِهِ فَقَطْ، وَهَذَا هَمُّهُ مَعَ ذَاتِ نَفْسِهِ ذَاتُ عِبَادِ اللَّهِ وَإِمَائِهِ، لِيُنْقِذَهُمْ مِنْ يَدِ إِبْلِيسَ وَمَرَدَّتِهِ وَلِذَلِكَ هُوَ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ وَأَلْفِ عَابِدٍ. (4).

- 1- . حليه الأولياء: ج 3 ص 183 عن سعد الإسكافي؛ كشف الغمّة: ج 2 ص 344 .
- 2- . الكافي: ج 8 ص 56 ح 17 عن حمزة بن بزيع، بحار الأنوار: ج 78 ص 363 ح 3 .
- 3- . الاحتجاج: ج 2 ص 322 ح 261، التفسير المنسوب إلى الإمام العسكري عليه السلام: ص 343 ح 221، منيه المرید: ص 117 ، عوالي اللآلي: ج 1 ص 18 ح 5 .
- 4- . الاحتجاج: ج 2 ص 348 ح 278، عوالي اللآلي: ج 1 ص 18 ح 6 كلاهما عن الإمام العسكري عليه السلام، التفسير المنسوب إلى الإمام العسكري عليه السلام: ص 343 ح 222 نحوه، بحار الأنوار: ج 2 ص 5 ح 9 .

3440. امام صادق علیه السلام (_ در خطبه ای که در آن ، از امامان و ویژگی های آنها) امام باقر علیه السلام : به خدا سوگند ، نزد ابلیس ، مرگ دانشمند از مرگ هفتاد عابد ، محبوب تر است . 3441. الإمام الرضا علیه السلام : امام باقر علیه السلام _ در نامه اش به سعد خیر _ : ای برادر من ! خداوند عز و جل در میان هر یک از فرستادگان خود ، بازماندگانی از اهل دانش قرار داده است که گم راهان را به هدایت فرا می خوانند و همراه آنان ، بر آزارها شکیبایی می ورزند ، به منادی الهی پاسخ می دهند و به سوی خدا می خوانند . پس خدایت بیامرزد ، آنان را بیاب که آنان ، در جایگاهی والایند ؛ هر چند در دنیا خوار شده باشند . آنان ، با کتاب خدا مردگان را زنده می کنند و با نور الهی در تاریکی می بینند ؛ بسی کشتگان ابلیس را که زنده ساخته اند و بسی سرگشته گم گشته را ره نموده اند ؛ برای هلاک نشدن بندگان ، خونشان را نثار می کنند و چه نیکوست اثر [رحمت و هدایت و نصرت] ایشان بر بندگان و چه زشت است آثار [مخالفت و زیان و درشتی] بندگان بر ایشان . 3442. عیون أخبار الرضا علیه السلام عن الحسن بن الجهم : امام صادق علیه السلام : دانشمندان شیعه ما ، مرزداران مرزی هستند که ابلیس و عفریت هایش در ورای آن قرار دارند . از در آمدن آنان بر پیروان ناتوان ما جلوگیری می کنند و از تسلط ابلیس و پیروان ناصبی او مانع می شوند . 3443. الکافی عن عبد العزیز بن مسلم : امام کاظم علیه السلام : یک فقیه که یتیمی از یتیمان بازمانده از مشاهده ما را با آموختن نیازهایش نجات دهد ، برای ابلیس ، از هزار عابد ، گران تر می آید ؛ چون همت عابد ، تنها خودش است و فقیه ، افزون بر خود ، به بندگان و کنیزان خدا هم می اندیشد ، تا آنان را از دست ابلیس و گردنکشان وی برهاند و از این رو ، او نزد خدا از هزار عابد و هزار هزار عابد ، برتر است . .

3441. امام رضا عليه السلام: الإمام الهادي عليه السلام: لولا من يبقى بعد غيبه قائمكم عليه السلام من العلماء الداعين إليه، والدالين عليه، والدائنين عن دينه بحجج الله، والمُنقذين لضعفاء عباد الله من شباك إبليس ومردته، ومن فيخاخ النواصب، لما بقي أحد إلا ارتد عن دين الله، ولكنهم الذين يمسكون أزمه قلوب ضعفاء الشيعة كما يمسك صاحب السفينة سكاها، أولئك هم الأفضلون عند الله عز وجل. (1) 2 / 8 مكافحه الظالم 3444. الإمام على عليه السلام: لولا حضور الحاضر، وقيام الحجة بوجود الناصر، وما أخذ الله على العلماء إلا يفتاروا على كظه ظالم ولا سد غب مظلوم، لألقيت حبلها على غاربها. (2) 3444. امام على عليه السلام: الإمام الحسين عليه السلام في الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر: «اعتبروا أيها الناس بما وعظ الله به أولياءه من سوء ثنائه على الأخبار إذ يقول: «لولا ينهاهم الربُّ يئون والأخبار عن قولهم الأئمة» (3)، وقال: «لئن الذين كفروا من بني إسرائيل إلى قوله - لبئس ما كانوا يفعلون» (4). وإنما عاب الله ذلك عليهم لأنهم كانوا يرون من الظلمة الذين بين أظهرهم المنكر والفساد فلا ينهونهم عن ذلك؛

رغبة فيما كانوا يتالون منهم، ورهبة مما يحذرون، والله يقول: «فلا تخشوا الناس واخشون» (5)، وقال: «والمؤمنون والمؤمنات بعضهم أولياء بعض يأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر» (6).

فبدأ الله بالأمر بالمعروف والنهي عن المنكر فريضة منه، لعلهم بانها إذا أدت وأقيمت استقامت الفرائض كلها هيئها وصعبها؛ وذلك أن الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر دعاء إلى الإسلام مع رد المطالم، ومخالفة الظالم، وقسمه الفئ والغنائم، وأخذ الصدقات من مواضعها، ووضعها في حقها.

ثم أنتم، أيتهما العصابة، عصابة بالعلم مشهورة، وبالخير مذكورة، وبالنصيحة معروفة، وباللله في أنفس الناس مهابة، يهابكم الشريف، ويكرمكم الضعيف، ويؤثركم من لا فضل لكم عليه ولا يد لكم عنده، تشفعون في الحوائج إذا امتنعت من طلبها، وتمشون في الطريق بهيبه الملوك وكرامه الأكارب. أليس كل ذلك إنما نلتموه بما يرجى عندكم من القيام بحق الله وإن كنتم عن أكثر حقه تقصرون؟! فاستخففتكم بحق الأئمة، فأما حق الضعفاء فصد يعتم، وأما حقكم بزعمكم فطلبتهم. فلا مالا بدلتموه، ولا نفساً خاطرتهم بها للذي خلقها، ولا عشيرة عاديتموها في ذات الله، أنتم تتمنون على الله جنته ومجاورة رسله وأماناً من عذابه!

لقد خشيت عليكم أيها المتمنون على الله أن تحل بكم نعمة من نعماته؛ لأنكم بلغت من كرامه الله منزلة فضلتكم بها، ومن يعرف بالله لا تكرمون، وأنتم بالله في عباده تكرمون! وقد ترون عهد الله منقوصه فلا تفزعون، وأنتم لبعض ذمم آبائكم

تفزعون، وذمة رسول الله صلى الله عليه وآله محقورة! والعُمى والبكم والزمنى في المداين مهملة لا ترحمون، ولا في منزلةكم تعملون، ولا من عمل فيها تعينون، وبالإدهان والمصانعة عند الظلمة تأمنون!

كل ذلك مما أمركم الله به من النهي والتناهي وأنتم عنه غافلون!

وأنتم أعظم الناس مصيبه لما غلبتم عليه من منازل العلماء لو كنتم تشعرون! ذلك بأن مجاري الأمور والأحكام على أيدي العلماء بالله الأمانة على حلاله وحرامه، فأنتم المسلوبون تلك المنزلة، وما سلبتم ذلك إلا بتفركم عن الحق واختلافكم في السنة بعد البيته الواضحة!

ولو صبرتم على الأذى وتحملتكم المؤونة في ذات الله كانت أمور الله عليكم ترد وعنكم تصدر وإيكم ترجع، ولكنكم مكنتم الظلمة من منزلةكم واستسلمتم أمور الله في أيديهم! يعملون بالشبهات ويسيروا في الشهوات، سألطهم على ذلك فراؤكم من الموت وإعجابكم

بِالْحَيَاةِ الَّتِي هِيَ مُفَارِقَتُكُمْ ، فَأَسْلَمْتُمْ الضَّعْفَاءَ فِي أَيْدِيهِمْ ، فَمِنْ بَيْنِ مُسْتَعْبِدٍ مَقْهُورٍ وَبَيْنِ مُسْتَضْعَفٍ عَلَى مَعِيشَةٍ تَهْ مَغْلُوبٍ ، يَتَقَلَّبُونَ فِي الْمُلْكِ بَارَانِهِمْ ، وَيَسْتَشْعِرُونَ الْخِزْيَ بِأَهْوَانِهِمْ اقْتِدَاءً بِالْأَشْرَارِ وَجُرْأَةً عَلَى الْجَبَّارِ ، فَيَكُلُّ بَلَدٌ مِنْهُمْ عَلَى -fe' مِنْبَرِهِ خَطِيبٌ يَصْقَعُ .

فَالْأَرْضُ لَهُمْ شَاغِرَةٌ وَأَيْدِيهِمْ فِيهَا مَبْسُوطَةٌ وَالنَّاسُ لَهُمْ حَوْلٌ (7) لَا يَدْفَعُونَ يَدَ لِمِسٍّ ، فَمِنْ بَيْنِ جَبَّارٍ عَنِيدٍ وَذِي سَطْوَةٍ عَلَى الضَّعْفَةِ شَدِيدٍ ، مُطَاعٍ لَا يَعْرِفُ الْمُبْدِيَّ الْمُعِيدَ ، يَا عَجَباً وَمَالِي (لَا) أَعْجَبُ وَالْأَرْضُ مِنْ غَاشٍّ غَشُومٍ ، وَمُتَّصِدِّ ظُلُومٍ ،

وَعَامِلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ بِهِمْ غَيْرِ رَحِيمٍ ! فَاللَّهُ الْحَاكِمُ فِيهَا تَنَازَعْنَا ، وَالْقَاضِي بِحُكْمِهِ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَنَا !

اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ مَا كَانَ مِنَّا تَنَافُسًا فِي سَلْطَانٍ ، وَلَا التِمَاسًا مِنْ فُضُولِ الحُطَامِ ، وَلَكِنْ لِنَرِي المَعَالِمَ مِنْ دِينِكَ ، وَنُظَهَرَ الإِصْلَاحَ فِي بِلَادِكَ ، وَيَأْمَنَ المَظْلُومُونَ مِنْ عِبَادِكَ ، وَيُعْمَلُ بِفَرَائِضِكَ وَسُنَنِكَ وَأَحْكَامِكَ ، فَإِنْ لَمْ تَنْصُرْنَا وَتُنْصِفْنَا قَوِي الظَّلْمَةِ عَلَيْنَا ، وَعَمِلُوا فِي إِطْفَاءِ نَوْرِ نَبِيِّكُمْ . وَحَسْبُنَا اللَّهُ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْهِ أَتَيْنَا وَإِلَيْهِ المَصِيرُ . (8) .

1- .التفسير المنسوب إلى الإمام العسكري عليه السلام : ص 344 ح 225 ، الاحتجاج : ج 2 ص 502 ح 333 ، منه المرید : ص 118 ، عوالي اللآلي : ج 1 ص 19 ح 8 عن الإمام العسكري عليه السلام وكلها عن الإمام الهادي عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 2 ص 6 ح 12 .

2- نهج البلاغه: الخطبه 3، معاني الأخبار : ص 362 ح 1 وفي صدره «لولا حضور الناصر» وليس فيه «بوجود الناصر»، علل الشرائع : ص 151 ح 12 كلاهما عن ابن عباس ، غرر الحكم : ح 10149 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 506 ح 9296 ، بحار الأنوار : ج 29 ص 499 ح 1 .

3- .المائده : 63 .

4- .المائده : 78 و 79 .

5- .المائده : 44 .

6- .التوبه : 71 .

7- .. أي خدما وعبيدا (النهايه : ج 2 ص 88) .

8- .تحف العقول : ص 237 _ 239 ، بحار الأنوار : ج 100 ص 79 ح 37 .

3445. الإمام الصادق علیه السلام (_ فی قولهِ تعالیٰ : { Q } «لَا يَنَالُ عَهْدِي آل») امام هادی علیه السلام : اگر پس از غایب شدن حضرت قائم علیه السلام ، دانشمندان الهی که به سوی او می خوانند و ره می نمایند و از دینش دفاع می کنند و بندگان ناتوان خداوند را از تله شیطان و دام های دشمنان اهل بیت علیهم السلام نجات می دهند ، نبودند ، هیچ کس نمی ماند ، مگر این که از دین باز می گشت ؛ ولی آنان اند که زمام دل های ناتوان شیعه را همچون سگان در دست ناخدای کشتی به دست گرفته اند . اینان ، همان انسان های برتر نزد خداوندند . 2 / 8 مبارزه با ستمکار 3448. الإمام الرضا علیه السلام (_ فی قولهِ تعالیٰ : { Q } «لَا يَنَالُ عَهْدِي آل») امام علی علیه السلام : اگر حضور این جمع نبود و با وجود یاور ، حجت تمام نمی شد و اگر خداوند از دانشمندان پیمان نگرفته بود که با پرخوری ستمکار و گرسنگی ستم دیده سازش نکنند ، زمام خلافت را به حال خود رها می کردم . 3445. امام صادق علیه السلام (_ درباره این فرموده خدای تعالیٰ : { Q } «پیمان من ،) امام حسین علیه السلام _ در امر به معروف و نهی از منکر : ای مردم! از آنچه خدا دوستانش را بدان پند داده ، پند گیرید ؛ همچون بدگویی او از کاهنان یهود ، آن جا که می فرماید : «چرا علمای ربّانی و دانشمندانشان ، آنان را از گفتار گناه آلودشان نهی نمی کنند ؟» و می فرماید : «کافران بنی اسرائیل ، لعنت شدند» تا آن جا که فرماید : «چه بد بود آنچه کردند» و خداوند ، ایشان را نکوهش کرد ؛ زیرا از ستمکارانی که در میانشان بودند ، زشتی و فساد ، بسیار دیدند ، ولی به طمع

بهره ای که از آن ستمگران می بردند و از بیم آن که بی نصیب بمانند ، ایشان را نهی نمی کردند ؛ در حالی که خدا می فرماید : «و از مردم نترسید و از من پروا کنید» و نیز می فرماید : «مردان و زنان مؤمن ، برخی دوست برخی دیگرند ؛ امر به معروف و نهی از منکر می کنند» . خدا ، از آن رو امر به معروف و نهی از منکر را نخستین فریضه خود قرار داد که می دانست چون این فریضه ادا گردد و برپا داشته شود ، تمام فریضه های دیگر ، از آسان و دشوار ، برپا می ایستند و این ، از آن روست که امر به معروف و نهی از منکر ، دعوت به اسلام است ؛ همراه بارهٔ مظلالم و مخالفت با ستمکار و تقسیم درآمد عمومی و غنیمت های جنگی و گرفتن زکات [و صدقات] از جای خود و مصرف آن در جای خود .

سپس شما ، ای گروه به هم پیوسته ! گروهی نامور به دانش و نامدار به نکویی و معروف به خیرخواهی ، و به لطف خدا در دل مردم ، شکوهمند هستید . بزرگ ، از شما پروا می کند و ناتوان ، گرامی تان می دارد و آن کس که بر او برتری ندارید و احسانی به او نکرده اید ، شما را بر خویش ، مقدم می شمارد . هرگاه نیازمندان از رسیدن به نیاز خود محروم مانند ، شما را شفیع قرار می دهند و شما به شکوهی چون شوکت شهریاران و بزرگواری بزرگان ، در راه گام برمی دارید . آیا این همه ، از آن رو نیست که شما به جایگاهی رسیده اید که مردم از شما امید دارند تا به حقّ خدا قیام کنید ؟ اگرچه از قیام به بیشتر حقوق الهی کوتاهی کردید ، پس حقّ امامان را خوار شمرده اید و حقّ ناتوانان را تباه ساخته اید ؛ ولی آنچه را حقّ خود می پندارید ، خواسته و بدان دست یافته اید ، نه مالی بذل کردید و نه جانی را در راه جان آفرین به خطر افکندید و نه برای خدا با گروهی در افتادید .

شما از خدا ، آرزوی بهشت و همجواری پیامبران و امان از کيفرش را دارید . ای کسانی که چنین آرزویی از خداوند دارید! من بر شما از آن می ترسم که انتقامی از انتقام های خدایی بر شما فرود آید ؛ زیرا شما از کرم الهی به این جایگاه برتر دست یافتید ؛ ولی مردان الهی را بزرگ نمی دارید . از شکسته شدن برخی از پیمان های پدرانتان هراسان می شوید ؛ ولی با این که می بینید پیمان های

الهی شکسته شده، هراسان نمی گردید، حال آن که عهد پیامبر صلی الله علیه و آله (ولایت)، خوار شمرده شده است و افراد نابینا و بی زبان و بی دست و پا، در همه شهرها [ی دنیای اسلام] در مانده اند و بر آنها ترحمی نمی شود. شما نه به اندازه منزلتی که از آن برخوردارید، کاری می کنید، و نه بدان کس که [در این جهت] کار می کند، مددی می رسانید و با چرب زبانی و سازش با ستمگران، خود را آسوده می سازید.

همه اینها از آن چیزهاست که خداوند، شما را به نهی دیگران و باز داشتن خود از آنها فرمان داده و شما غافلید. مصیبت شما از همه مردم بزرگ تر است، اگر نیک بدانید، و این، بدان جهت است که در نگهداری جایگاه دانشمندان، کوتاهی کردید؛ زیرا گردش امور و جریان احکام، به دست دانشمندان الهی است که بر حلال و حرامش امین اند و این جایگاه، از شما گرفته شده است و این سلب منزلت، جز به سبب پراکندگی از حق و اختلافات در سنت پیامبر صلی الله علیه و آله پس از دلیلی روشن نیست.

اگر بر آزار، شکیبایی می کردید و در راه خدا تحمل به خرج می دادید، امور خدا بر شما وارد و از شما صادر می شد و به شما بازمی گشت؛ ولی شما خود، ستمکاران را در جایگاه خویش جای دادید و زمام امور (حکومت) خدایی را به دست آنان سپردید، تا به شبهه کار کنند و به راه شهوت ها بروند. گریز شما از مرگ، و خوش آمدنتان از زندگی، که به هر حال از شما جدا می شود، آنان را بر این مقام، مسلط کرد. شما ناتوانان را به چنگال آنها سپردید که برخی را بنده و مقهور کنند و پاره ای را از تأمین معیشت خود، ناتوان و در مانده سازند، مملکت را با خود کامگی زیر و زبر کنند و به پیروی از تبهکاران و جسارت بر خدای جبار، رسوایی هوسرانی هایشان را به دل خویش، هموار دارند.

به هر شهری، سخنرانی زبان باز بر منبر دارند و تمام سرزمین اسلام، بی دفاع، زیر پایشان افتاده، و دستشان در همه جای آن باز است و مردم، برده وار در اختیار آنان اند و دست درازی آنان را نمی توانند از خود، دور کنند؛ برخی زورگو و لجوج، و پاره ای یورش برنده بر ناتوان؛ فرمان روایانی که آورنده و بازگرداننده ای [و خدا و قیامتی] نمی شناسند.

شگفتا! و چرا در شگفت نباشم که زمین، از آن ستمگری دغل پیشه،

باجگیری ستمگر، و کارگزاری است که بر مؤمنان، رحم نمی آورد. پس خدا در کشاکشی که ما داریم، حاکم و به حکم خود در مشاجره ای که میان ماست، داور باد.

خدایا! تو خود می دانی آنچه از ما سرزده، از سر رقابت در سلطنت و طلب کالای پست دنیا نبوده است؛ بلکه از آن روست که پرچم دین تو را برافراشته بینیم و اصلاح را در کشور آشکار کنیم و بندگان ستمدیده ات در امان باشند و به واجبات و سنت ها و احکامات عمل شود. پس اگر شما ما را یاری نکنید و به ما حق ندهید، ستمگران، همچنان بر شما قدرت خواهند داشت و به خاموش کردن نور پیامبران می پردازند. خداوند، ما را بس است و بر او توکل می کنیم و به او روی می آوریم و بازگشت به سوی اوست.

2 / 9 زُدُّ الْبِدْعَةَ 3448. امام رضا عليه السلام (_ درباره فرموده خدای تعالی که : { Q } «عهد من ، به) رسول الله صلى الله عليه وآله : إذا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ فِي أُمَّتِي فَلْيُظْهِرِ الْعَالِمُ عِلْمَهُ ، فَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ . (1) 3449. رسول الله صلى الله عليه وآله : عنه صلى الله عليه وآله : إذا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ وَلَعَنَ آخِرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَوْلَهَا ، فَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ عِلْمٌ فَلْيُنشُرْهُ ، فَإِنَّ كَاتِمَ الْعِلْمِ يَوْمَئِذٍ كَكَاتِمِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ . (2) 3450. الإمام الصادق عليه السلام (_ فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى : { Q } «وَجَعَلْنَاهُ») عنه صلى الله عليه وآله : إِنَّ لِلَّهِ عِنْدَ كُلِّ بَدْعَةٍ تَكِيدُ الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ مَنْ يَذُبُّ عَنْهُ ، وَيَتَكَلَّمُ بِعَلَامَاتِهِ ، فَاعْتَنِمُوا تِلْكَ الْمَجَالِسَ بِالذَّبِّ عَنِ الضُّعْفَاءِ ، وَتَوَكَّلُوا عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلاً . (3) .

-
- 1- .الكافي: ج 1 ص 54 ح 2 ، المحاسن: ج 1 ص 361 ح 776 كلاهما عن محمد بن جمهور العمى رفعه ، دعائم الإسلام : ج 1 ص 2 ، عوالي اللآلي: ج 4 ص 70 ح 39 ، بحار الأنوار : ج 108 ص 15 ؛ الفردوس: ج 1 ص 321 ح 1271 عن أبي هريره .
 - 2- .الجامع الصغير: ج 1 ص 115 ح 751 ، كنز العمال: ج 1 ص 178 ح 903 كلاهما نقلاً عن ابن عساكر عن معاذ .
 - 3- .حليه الأولياء : ج 10 ص 400 ح 691 عن أبي هريره .

2 / 9 نفی بدعت ها

2 / 9 نفی بدعت ها 3453. عنه علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرگاه در امت من بدعت ها آشکار شدند، بر دانشمند است که دانش خود را آشکار سازد و هر که این کار را نکند، نفرین خدا بر او باد! 3449. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرگاه بدعت ها آشکار می شود و آخرین این امت، نخستین آن را لعنت می کند، هر کس دانشی دارد، باید آن را انتشار دهد که پنهان کننده دانش در آن روزگار، مانند پنهان کننده وحی نازل شده بر محمد صلی الله علیه و آله است. 3450. امام صادق علیه السلام (_ در تفسیر این سخن خدای تعالی که: { Q } «و آنان را» پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند، در هر بدعتی که اسلام و مسلمانان را با آن فریب می دهند، کسی را دارد که آن را دفع کند و از نشانه هایش سخن گوید. پس آن مجلس ها را با حمایت از ناتوانان، مغتنم شمیرید و بر خداوند، توکل کنید که خداوند برای توکل کردن، کافی است.

3451. امام على عليه السلام: علل الشرائع عن يونس بن عبدالرحمن عن الصادقين عليهم السلام: إذا ظهرت البدع فعلى العالم أن يظهر علمه، فإن لم يفعل سلب منه نور الإيمان. (1) راجع: ص 218 (وجوب التعليم على العالم) و 220 (حرمة كتمان العلم) و 232 (زكاة العلم) و 234 (أفضل الصدقة).

2 / 10 التناضح 3455. رسول الله صلى الله عليه وآله: رسول الله صلى الله عليه وآله: تناصحوا في العلم، فإن خيانه أحدكم في علمه أشد من خيانه في ماله، وإن الله سائلكم يوم القيامة. (2) 3456. عنه صلى الله عليه وآله: الإمام على عليه السلام: فيما كتب إلى معاوية: وإني لأعظك مع علمي بسابقي العلم فيك مما لا مرد له دون نقاذه، ولكن الله تعالى أخذ على العلماء أن يؤدوا الأمانة وأن ينصحووا الغوي والرشيد. (3) 11 / 2 معرفته قدره 3456. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: الإمام على عليه السلام: العالم من عرف قدره، وكفى بالمرء جهلاً أن لا يعرف قدره. (4).

-
- 1- علل الشرائع: ص 236 ح 1، عيون أخبار الرضا: ج 1 ص 113 ح 2، رجال الكشي: ج 2 ص 786 ح 946، الغيبة للطوسي: ص 64 ح 66، بحار الأنوار: ج 48 ص 252 ح 1.
 - 2- الأمل، الطوسي: ص 126 ح 198، بحار الأنوار: ج 2 ص 68 ح 18؛ تاريخ بغداد: ج 6 ص 357، المعجم الكبير: ج 11 ص 215 ح 11701، حليه الأولياء: ج 9 ص 20 نحوه، الفردوس: ج 2 ص 45 ح 2259 كلها عن ابن عباس، كنز العمال: ج 10 ص 242 ح 29285.
 - 3- شرح نهج البلاغه: ج 16 ص 133.
 - 4- نهج البلاغه: الخطبه 103، بحار الأنوار: ج 2 ص 58 ح 37.

2 / 10 خیرخواهی برای یکدیگر**2 / 11 اندازه خود را شناختن**

3457. رسول الله صلی الله علیه و آله: علل الشرایع از یونس بن عبدالرحمان از امامان راستگو علیهم السلام: هنگامی که بدعت ها آشکار می شود ، بر دانشمند است که دانشش را آشکار سازد که اگر نکند ، نور ایمان از او گرفته می شود . ر . ک : ص 219 (و جوب آموزش بر عالم) و 221 (حرمت پنهان داشتن دانش) و 233 (زکات دانش) و 235 (برترین صدقه) .

2 / 10 خیرخواهی برای یکدیگر 3457. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: در دانش خیرخواه هم باشید که خیانت هر یک از شما در دانشش ، سخت تر از خیانت وی در مالش است و خداوند ، روز قیامت از شما بازخواست می کند . 3458. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام_ در نامه اش به معاویه _: و من تورا اندرز می دهم ، با این که از پیش می دانم که چه سرنوشت محتومی در انتظار توست؛ ولی خداوند متعال ، از دانشمندان پیمان گرفته است که امانت را ادا کنند و خیرخواه گم راه وره یافته باشند . 2 / 11 اندازه خود را شناختن 3461. عنه علیه السلام (_ فی خُطْبَتِهِ بِالْكَوْفَةِ _) امام علی علیه السلام: دانشمند ، آن است که اندازه خود را بشناسد و در نادانی آدمی همین بس که اندازه خود را نشناسد .

3462. الكافي عن هشام بن سالم وحفص بن البختري عن الإمام عنه عليه السلام: العالم من عرف قدره. (1) راجع: ص 412 ح 3023.

2 / 12 المباحثه 3463. امام علي عليه السلام: رسول الله صلى الله عليه وآله: إن الله عز وجل يقول: تذاكر العلم بين عبادي مما تحيا عليه القلوب الميتة إذا هم انتهوا فيه إلى أمرى. (2) 3464. عنه عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: تذاكروا وتلاقوا وتحادثوا، فإن الحديث جلاءً للقلوب، إن القلوب لترين كما يرين السيف، جلاؤها الحديث. (3) 3465. الإمام الصادق عليه السلام: الإمام علي عليه السلام: تزاوروا وتذاكروا الحديث، إلا تفعلوا يدرس. (4) 3466. الكافي عن بشير الدهان عن الإمام الصادق عليه السلام: الإمام الباقر عليه السلام: تذاكر العلم دراسة، والدراسة صلاة حسنة. (5) 3467. الإمام الصادق عليه السلام: الكافي عن أبي الجارود: سمعت أبا جعفر عليه السلام يقول: رحم الله عبداً أحيا العلم. قال: قلت: وما إحياؤه؟ قال: أن يذاكر به أهل الدين وأهل الورع. (6) 3468. الإمام علي عليه السلام (فيما كتبه للأشتر النخعي لما ول) الإمام الصادق عليه السلام: القلوب تُرب، والعلم غرسها، والمذاكرة ماؤها، فإذا انقطع عن الترب ماؤها جف غرسها. (7).

- 1- غرر الحكم: ح 1238، عيون الحكم والمواعظ: ص 29 ح 418.
- 2- الكافي: ج 1 ص 40 ح 6 عن عبد الله بن سنان عن الإمام الصادق عليه السلام، منيه المريد: ص 169، عن الإمام الصادق عليه السلام عنه صلى الله عليه وآله، عوالي اللآلي: ج 4 ص 78 ح 71، بحار الأنوار: ج 1 ص 203 ح 17.
- 3- الكافي: ج 1 ص 41 ح 8، منيه المريد: ص 372، عوالي اللآلي: ج 4 ص 78 ح 70، بحار الأنوار: ج 1 ص 202 ح 16.
- 4- كنز الفوائد: ج 2 ص 32، بحار الأنوار: ج 2 ص 151 ح 34.
- 5- الكافي: ج 1 ص 41 ح 9 عن منصور الصيقل، منيه المريد: ص 170، بحار الأنوار: ج 1 ص 206 ح 37.
- 6- الكافي: ج 1 ص 41 ح 7، منيه المريد: ص 169.
- 7- الجامع لأخلاق الراوى: ج 2 ص 419 ح 1908.

3464. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: دانشمند، آن است که اندازه خود را بشناسد. ر. ک: ص 413 ح 3023.

2 / 12 مباحثه 3468. امام علی علیه السلام (_ در فرمایشش به مالک اشتر نخعی، آن گاه که او را ب) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خداوند عز و جل می فرماید : «گفتگوی علمی میان بندگانم، از چیزهایی است که چون به امر من بینجامد، دل های مرده با آن زنده می شوند». 3469. الکافی عن أبي ولّاد الحنّاط عن الإمام الصادق عليه السلام: با هم مذاکره و دیدار کنید و حدیث بگویند که حدیث، جلای دل هاست. دل ها نیز مانند شمشیر، زنگار می گیرند و جلای آنها حدیث است. 3470. تهذیب الأحکام عن حفص بن غیاث: امام علی علیه السلام: به دیدار یکدیگر بروید و حدیث را به یاد هم بیاورید. اگر چنین نکنید، کهنه می شود. 3469. الکافی (_ به نقل از ابو ولّاد حنّاط (گندم فروش)) امام باقر علیه السلام: گفتگوی علمی، درس است و درس، نمازی نیکوست. 3470. تهذیب الأحکام (_ به نقل از حفص بن غیاث _) الکافی _ به نقل از ابو جارود _: از امام باقر علیه السلام شنیدم که می فرماید: «خداوند، رحمت کند بنده ای را که دانش را زنده کند».

گفتم: زنده کردنش چگونه است؟

فرمود: «این که با اهل دین و اهل ورع، گفتگو کند». 3471. الإمام الباقر علیه السلام: امام صادق علیه السلام: دل ها خاک و دانش، نهال و گفتگو، آب آن است. هرگاه آب از خاک جدا افتد، نهال خشک می شود.

3472. الإمام الهادي عليه السلام (_ في جوابه على مسائل سألتها يحيى بن أك) عنه عليه السلام : تلاقوا وتحادثوا العلم ، فإن بالحدِيث تُجلى القلوب الرائنه ، وبالحدِيث إحياء أمرنا ، فرحّم الله من أحيأ أمرنا . (1) 2 / 13 التوقّف عند الجهل الكتاب « ولا تقف ما ليس لك به علم إن السمع والبصر والفؤاد كل أولئك كان عنه مسّ نولاً » . (2)

الحدِيث 3475. رسول الله صلى الله عليه وآله : رسول الله صلى الله عليه وآله لعليّ عليه السلام _ : من صفات المؤمنين أن يكون برياً من المحرّمات ، وإقفاً عند الشبهات . (3) 3476. الإمام العسكري عليه السلام : الإمام عليّ عليه السلام : لا تُخبر بما لم تُحط به علماً . (4) 3474. امام صادق عليه السلام : عنه عليه السلام : لا تقل ما لا تعلم فتتهم بإخبارك بما تعلم . (5) 3475. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله : عنه عليه السلام : استصحبوا من شعله واعظ متعظ ، واقبلوا نصيحة ناصح متيقظ ، وقفوا عند ما أفادكم من التعليم . (6) 3476. امام عسكري عليه السلام : الكافي عن زراره : سألت أبا جعفر عليه السلام : ما حقّ الله على العباد ؟ قال : أن يقولوا ما يعلمون ، ويقفوا عند ما لا يعلمون . (7) .

-
- 1- .عوالى اللالى : ج 4 ص 67 ح 27 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 202 ح 14 .
 - 2- .الإسراء : 36 .
 - 3- .التمحيص : ص 74 ح 171 .
 - 4- .غرر الحكم : ح 10179 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 520 ح 945 .
 - 5- .غرر الحكم : ح 10426 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 530 ح 9639 .
 - 6- .غرر الحكم : ح 2545 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 92 ح 2164 .
 - 7- .الكافي : ج 1 ص 43 ح 7 ، التوحيد: ص 459 ح 27 « حجّه الله » بدل « حقّ الله » ، منه المرید: ص 215 ، بحار الأنوار: ج 2 ص 113 ح 2 .

2 / 13 توقف به هنگام ندانستن

3477. الإمام علیّ علیه السلام: امام صادق علیه السلام: همدیگر را ملاقات کنید و از دانش با هم سخن بگویید . دل های زنگار گرفته با سخن جلا- می یابند و سخن ، مایه زنده کردن امر ماست . خدا بیامرزد کسی را که امر ما را زنده کند! 2 / 13 توقف به هنگام ندانستنقرآن «از چیزی که بدان آگاهی نداری ، پیروی مکن که گوش و دیده و دل ، هر یک در کار خود ، مسئول است» .

حدیث 3479. امام علی علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله_ به علی علیه السلام_: از ویژگی های مؤمن آن است که از حرام ها پاک باشد و در موارد تردید ، توقف کند . 3480. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: از آنچه بدان آگاهی نداری ، خبر مده . 3481. عنه علیه السلام: امام علی علیه السلام: آنچه را نمی دانی ، مگو که در خبر دادنت از آنچه می دانی ، متهم می شوی . 3482. الإمام الرضا علیه السلام (_ فیما جمعه الفاضل بن شاذان من کلامه ف) امام علی علیه السلام: از پرتو اندرزگوی اندرز گیرنده ، روشنایی گیرید و نصیحت خیرخواه بیدار را بپذیرید و در همان جا که به شما آموخته ، توقف کنید . 3481. امام علی علیه السلام: الکافی_ به نقل از زراره بن أعین_: از امام باقر علیه السلام پرسیدم : حق خداوند بر بندگان چیست؟ فرمود : «آنچه می دانند ، بگویند و در آنچه نمی دانند ، توقف کنند» .

3482. امام رضا عليه السلام (_ در سخنان ایشان درباره علت های احكام ، كه فضل ب) الإمام الصادق عليه السلام : لَوْ أَنَّ الْعِبَادَ إِذَا جَهَلُوا وَقَفُوا وَلَمْ يَجَحِّدُوا ، لَمْ يَكْفُرُوا. (1) 3483. الكافي عن بريد العجليّ : عنه عليه السلام : إِنَّ اللَّهَ خَصَّ عِبَادَهُ بِأَيَّتِنِ مِنْ كِتَابِهِ : أَنْ لَا يَقُولُوا حَتَّى يَعْلَمُوا ، وَلَا يَزِدُّوهُ مَا لَمْ يَعْلَمُوا . قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : «أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ» (2) ، وَقَالَ : «بَلْ كَذَبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ» (3) . (4) 3483. الكافي (_ به نقل از بريد عجليّ _) الكافي عن هشام بن سالم : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَا حَقُّ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ؟ فَقَالَ : أَنْ يَقُولُوا مَا يَعْلَمُونَ ، وَيَكْفُوا عَمَّا لَا يَعْلَمُونَ. (5) 2 / 14 الإِعْتِرَافُ بِالْجَهْلِ 3486. رسول الله صلى الله عليه وآله : رسول الله صلى الله عليه وآله في المُنَاجَاةِ الَّتِي عَلَّمَهَا عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَنْتَ الْعَالِمُ وَأَنَا الْجَاهِلُ. (6) 3487. عنه صلى الله عليه وآله : الإمام عليّ عليه السلام : غَايَةُ الْعَقْلِ الإِعْتِرَافُ بِالْجَهْلِ. (7) 3488. صحيح البخاري عن عطاء بن يسار عن أبي هريره : عنه عليه السلام : إِنَّ الدُّنْيَا لَمْ تَكُنْ لِيَسْتَقِرَّ إِلَّا عَلَى مَا جَعَلَهَا اللَّهُ عَلَيْهِ مِنَ النِّعَمَاءِ ، وَالْإِبْتِلَاءِ ، وَالْجَزَاءِ فِي الْمَعَادِ ، أَوْ مَا شَاءَ مِمَّا لَا تَعْلَمُ ، فَإِنْ أَشْكَلَ عَلَيْكَ شَيْءٌ مِنْ ذَلِكَ فَاحْمِلْهُ عَلَى جَهَالَتِكَ ، فَإِنَّكَ أَوَّلُ مَا خُلِقَتْ بِهِ جَاهِلًا ثُمَّ عُلِّمْتَ . وَمَا أَكْثَرَ مَا تَجْهَلُ مِنَ الْأُمُورِ [الْأُمُورِ] أَوْ يَتَحَيَّرُ فِيهِ رَأْيُكَ ! وَيَضِلُّ فِيهِ بَصَرُكَ ثُمَّ تُبْصِرُهُ بَعْدَ ذَلِكَ ! (8) .

- 1- . الكافي : ج 2 ص 388 ح 19 عن زراره ، المحاسن : ج 1 ص 340 ح 700 عن الإمام الباقر عليه السلام وراجع: غرر الحكم : ح 7582 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 120 ح 31 .
- 2- . الأعراف : 169 .
- 3- . يونس : 39 .
- 4- . الكافي : ج 1 ص 43 ح 8 عن إسحاق بن عبدالله ، منيه المرید : ص 216 ، بصائر الدرجات : ص 537 ح 2 عن إسحاق بن عبدالله وفيه «حصر» بدل «خصّ» ، بحار الأنوار : ج 2 ص 113 ح 3 .
- 5- . الكافي : ج 1 ص 50 ح 12 و ص 43 ح 7 ، التوحيد : ص 459 ح 27 نحوه ، منيه المرید : ص 215 و ص 282 كلّها عن زراره عن الإمام الباقر عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 2 ص 118 ح 20 .
- 6- . مُهْجِ الدَّعَوَاتِ : ص 159 عن الحرث بن عمير عن الإمام الصادق عن أبيه عن الإمام عليّ عليهم السلام ، بحار الأنوار : ج 86 ص 333 ح 71 .
- 7- . غرر الحكم : ح 6375 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 348 ح 5900 .
- 8- . نهج البلاغه : الكتاب 31 ، بحار الأنوار : ج 77 ص 220 ح 2 .

2 / 14 اعتراف به نادانی

3484. الکافی (_ به نقل از احمد بن عمر _) امام صادق علیه السلام: اگر بندگان هنگامی که نمی دانستند ، توقف می کردند و انکار نمی کردند ، کافر نمی شدند . 3485. الکافی (_ به نقل از مُعَلَّى بن حُنَیس _) امام صادق علیه السلام : خداوند ، بندگان را به دو آیه از کتابش سفارش مخصوص کرده است : این که تا ندانند ، نگویند ؛ و آنچه را نمی دانند ، رد نکنند . خداوند عز و جلمی فرماید : « آیا از آنان در کتاب پیمان گرفته نشده است که جز حق به خدا نسبت ندهند؟ » و فرمود : « بلکه آنچه را به شناختش احاطه نیافته اند و حقیقت آن هنوز برایشان آشکار نشده است ، دروغ می انگارند » . 3486. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : الکافی _ به نقل از هشام بن سالم _ : به امام صادق علیه السلام گفتم : حق خداوند بر خلقش چیست؟

فرمود : « آنچه را می دانند بگویند و از آنچه نمی دانند ، باز ایستند » . 2 / 14 اعتراف به نادانی 3489. الإمام الرضا علیه السلام : پیامبر خدا علیه السلام _ در مناجاتی به علی علیه السلام آموخت _ : [خدایا] تو دانایی و من ، نادان . 3490. الإمام الصادق علیه السلام : امام علی علیه السلام : غایت خرد ، اعتراف به نادانی است . 3489. امام رضا علیه السلام : امام علی علیه السلام : دنیا جز با نعمت ها و امتحان ها و کیفیهای اخروی که خداوند نهاده است یا چیزهای دیگری که نمی دانی ، پایدار نمی ماند . اگر چیزی از اینها بر تو دشوار آمد ، آن را بر ندانستن خود حمل کن که تو در آغاز ، نادان آفریده شدی و سپس ، آموخته شدی و بسی چیزها که نمی دانی و نظرت در آن سرگردان می ماند و دیده ات گم راه می گردد و سپس ، بینا می گردی .

3490. امام صادق عليه السلام: الإمام زين العابدين عليه السلام _ مِنْ دُعَائِهِ فِي الْإِسْتِقَالَةِ: . . . فَمَنْ أَجْهَلُ مِنِّي يَا إِلَهِي بِرُشْدِهِ؟ وَمَنْ أَغْفَلُ مِنِّي عَنْ حَظِّهِ؟ وَمَنْ أَبْعَدُ مِنِّي مِنْ اسْتِصْلَاحِ نَفْسِهِ . . . حِينَ أَنْفَقَ مَا أُجْرِيَتْ عَلَيَّ مِنْ رِزْقِكَ فِيمَا نَهَيْتَنِي عَنْهُ مِنْ مَعْصِيَتِكَ؟ (1) راجع ص: 274 (قول لا أعلم) و 412 (دعوى العلم) .

2 / 15 عَدَمُ الْإِكْتِفَاءِ بِمَا يَعْلَمُ 3491. امام على عليه السلام (_ در نامه اش به اشتر ، آن گاه كه او را والي مصر) رسول الله صلى الله عليه و آله : كُذِّلْ صَاحِبِ عِلْمٍ غَرَثَانُ (2) إِلَى عِلْمٍ . (3) 3492. پیامبر خدا صلى الله عليه و آله : عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَا يَشْبَعُ عَالِمٌ مِنْ عِلْمٍ حَتَّى يَكُونَ مُنْتَهَاهُ الْجَنَّةَ . (4) 3493. پیامبر خدا صلى الله عليه و آله : عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَنْ يَشْبَعَ الْمُؤْمِنُ مِنْ خَيْرٍ يَسْمَعُهُ حَتَّى يَكُونَ مُنْتَهَاهُ الْجَنَّةَ . (5) 3494. عنه صلى الله عليه و آله : عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ عَاقِلًا حَتَّى يَجْتَمِعَ فِيهِ عَشْرُ خِصَالٍ : . . . لَا يَسْأَمُ مِنْ طَلَبِ الْعِلْمِ طَوْلَ عُمُرِهِ . (6) .

-
- 1- .الصحيحه السجاديّه : ص 69 الدعاء 16 .
 - 2- .غرثان : جانع (النهايه : ج 3 ص 353) .
 - 3- .الفردوس: ج 3 ص 262 ح 4779 عن جابر، مجمع الزوائد: ج 1 ص 399 ح 739 وليس فيه «إلى علم»؛ المواعظ العددية: ص 19 .
 - 4- .مسند الشهاب: ج 2 ص 68 ح 897 عن أبي سعيد الخدرى .
 - 5- .سنن الترمذى: ج 5 ص 50 ح 2686 عن أبي سعيد الخدرى ، كنز العمال : ج 1 ص 146 ح 721 .
 - 6- .الخصال: ص 433 ح 17 عن سليمان بن خالد عن الإمام الباقر عليه السلام ، روضه الواعظين : ص 12 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 108 ح 4 .

2 / 15 بسنده نکردن به آنچه می داند

3495. عنه صلی الله علیه و آله : امام زین العابدین علیه السلام _ از دعای ایشان در طلب عفو _ : خدای من! چه کسی از من به راه رستگاری اش نادان تر است و چه کسی از من به سعادتش غافل تر است و چه کسی از من ، دورتر از اصلاح خویش است ... هنگامی که روزی از تورشیده را در گناهی که از آن باز داشته ای ، خرج می کنم؟ ر . ک : ص 275 (گفتن : نمی دانم) و 413 (ادعای دانش) .

2 / 15 بسنده نکردن به آنچه می داند 3495. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر دانشمندی گرسنه دانش است . 3496. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله (_ از نامه ای که به عتّاب بن أُسید ، در هنگام گماش) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمند ، از دانش سیر نمی شود ، تا سرانجام به بهشت درآید . 3497. امام علی علیه السلام (_ در نامه ای که هنگام گماشتن مالک اشتر بر مصر ، ب) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : مؤمن ، از خیری که می شنود [و فرا می گیرد] ، سیر نمی شود ، تا کارش به بهشت بینجامد . 3498. رسول الله صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : مؤمن ، خردمند نمی گردد ، تا آن که ده ویژگی در او گرد آید : ... در طول زندگی اش از جستجوی دانش ، ملول نگردد .

3499. صحيح البخارى عن أبى موسى: عنه صلى الله عليه وآله: «مَنْهُمَانِ (1) لَا يَشْبَعَانِ: طَالِبُ عِلْمٍ وَطَالِبُ دُنْيَا. وَبِنَيْلِ هَذَيْنِ السَّبَبَيْنِ يَجْمَعُ السَّعِيدُ فُطْرِي الْمُرَادِ، وَيَبَالُ الْبُغْيَةَ مِنْ إِصْلَاحِ الْمَعَاشِ وَالْمَعَادِ. (2) 3500. سنن أبى داود عن أبى بردة عن أبى موسى: عنه صلى الله عليه وآله: «مَنْهُمَانِ لَا يَشْبَعَانِ: طَالِبُ دُنْيَا وَطَالِبُ عِلْمٍ، فَمَنْ اقْتَصَرَ مِنَ الدُّنْيَا عَلَى مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَهُ سَلِمَ، وَمَنْ تَنَاوَلَهَا مِنْ غَيْرِ حِلِّهَا هَلَكَ، إِلَّا أَنْ يَتُوبَ أَوْ يُرَاجَعَ، وَمَنْ أَخَذَ الْعِلْمَ مِنْ أَهْلِهِ وَعَمِلَ بِعِلْمِهِ نَجَا، وَمَنْ أَرَادَ بِهِ الدُّنْيَا فَهِيَ حَظُّهُ. (3) 3498. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: «أَجْوَعُ النَّاسِ طَالِبُ الْعِلْمِ، وَأَشْبَعُهُمُ الَّذِي لَا يَتَّبِعِيهِ. (4) 3499. صحيح البخارى (_ به نقل از ابو موسى _) عنه صلى الله عليه وآله: إذا أتى على يوم لا أزداد فيه علماً، فلا بورك في طلوع شمس ذلك اليوم. (5) 3500. سنن أبى داود (_ به نقل از ابو بردة از ابو موسى _) عنه صلى الله عليه وآله: من معادن التقوى تعلمك إلى ما قد علمت ما لم تعلم، والتقصير فيما قد علمت قلة الزيادة فيه، وإنما يزهد الرجل في علم ما لم يعلم فله الانتفاع بما قد علم. (6) 3501. صحيح البخارى عن أبى موسى: الإمام على عليه السلام: من عرف الحكمة لم يصبر عن الإزدياد منها. (7).

1- نُهِمَ بِالشَىءِ: إِذَا أَوْلَعَ بِهِ، فَهُوَ مِنْهُومٌ (المصباح المنير: ص 629).

2- معجم السفر: ص 45 ح 113 عن أبى العباس أحمد بن المفرج بن أحمد.

3- الكافي: ج 1 ص 46 ح 1، تهذيب الأحكام: ج 6 ص 328 ح 906 وفيه «منهوم» بدل «طالب» وكلاهما عن سليمان بن قيس عن الإمام على عليه السلام، الخصال: ص 53 ح 69 عن الإمام الصادق عليه السلام، كتاب سليمان بن قيس: ج 1 ص 718 ح 18 كلاهما نحوه، عوالى اللالى: ج 4 ص 77 ح 66 كلاهما عن الإمام على عليه السلام عنه صلى الله عليه وآله، بحار الأنوار: ج 2 ص 34 ح 31 وراجع: المستدرک على الصحيحين: ج 1 ص 169 ح 312 والمعجم الأوسط: ج 6 ص 20 ح 5670.

4- الجامع الصغير: ج 1 ص 35 ح 192، كنز العمال: ج 10 ص 135 ح 28684 كلاهما نقلاً عن أبى نعيم فى كتاب العلم والديلمى فى الفردوس عن ابن عمر.

5- المعجم الأوسط: ج 6 ص 367 ح 6636، تاريخ بغداد: ج 6 ص 100، حليه الأولياء: ج 8 ص 188 وفيه «يقربنى إلى الله»، مسند إسحاق بن راهويه: ج 2 ص 553 ح 1128، جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 61، الفردوس: ج 1 ص 318 ح 1255 وفيهما زيادة «يقربنى إلى الله» وكلها عن عائشه، كنز العمال: ج 10 ص 136 ح 28687.

6- المعجم الأوسط: ج 3 ص 64 ح 2492، تاريخ بغداد: ج 1 ص 414، جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 95 نحوه وكلها عن جابر، كنز العمال: ج 3 ص 89 ح 5631.

7- أعلام الدين: ص 84، كنز الفوائد: ج 1 ص 319 نحوه، كشف الغمّة: ج 3 ص 137 عن الإمام الجواد عنه عليهما السلام، بحار الأنوار: ج 78 ص 80 ح 64.

3502. رسول الله صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دو آزمند، سیر نمی شوند: جویای دنیا و جویای دانش. انسان خوش بخت با دست یافتن به این دو، دو محور اصلی هدف را گرد می آورد و مطلوب خود، اصلاح معاش و معاد را کسب می کند.

(1) 3501. صحیح البخاری (به نقل از ابو موسی _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دو آزمند، سیر نمی شوند: جویای دنیا و جویای دانش. پس کسی که از دنیا به آنچه خداوند برایش حلال کرده قناعت کند، سالم می ماند و کسی که از راه حرام آن را به دست آورد، هلاک می شود؛ مگر آن که توبه کند یا باز گردد و هر کس دانش را از اهلش فرا گیرد و به دانشش عمل کند، نجات می یابد و هر کس با آن دنیا را بجوید، همان بهره اش است. 3502. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: گرسنه ترین مردم، جویای دانش است و سیرترین آنها، کسی است که آن را نمی جوید. 3503. عنه صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر گاه روزی بیاید که در آن بر دانشم نیفزایم، پس طلوع خورشید آن روز بر من خجسته مباد. 3504. عنه صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: از معادن تقوا، یاد گرفتن چیزی است که نمی دانی و کوتاهی کردن در معلومات، آن است که بر آن کم بیفزایی. آنچه انسان را به دانش بی رغبت می کند، کم بهره بردن اوست از آنچه آموخته است. 3505. عنه صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: آن که حکمت ها را شناخت، بر افزودن آنها قرار از کف بداد.

1- همان گونه که از حدیث بعدی روشن می شود، پیام حدیث، دنبال نکردن حریصانه دنیا و پی نگرفتن دانش بدون اندیشه و تأمل است؛ وگرنه، روزی جستن از دنیا برای رفع نیازهای دنیوی و اخذ دانش از عالمان صالح، دو وسیله کامیابی و خوش بختی انسان است. (م)

3506. الإمام عليّ عليه السلام: عنه عليه السلام_ في الحكيم المنسوب إليه_ : لو كان أحد مكتفياً من العلم لاكتفى نبيّ الله موسى ، وقد سمعتم قولَه : «هل أتبعك عليّ أن تعلمن مما علمت رشداً» (1) . (2) 3507. الإمام عليّ عليه السلام: عنه عليه السلام: عليّ العالم أن يتعلم ما لم يعلم ، ويعلم الناس ما قد علم. (3) 3508. الإمام الحسين عليه السلام: عنه عليه السلام: العالم من لا يشبع من العلم ولا يتشبع به. (4) 3503. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: عنه عليه السلام: العالم الذي لا يمل من تعلم العلم. (5) 3504. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: الإمام الصادق عليه السلام: أربعة لا يشبعن من أربعه: الأرض من المطر ، والعين من النظر ، والأثر من الذكر ، والعالم من العلم. (6) 3505. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: الكافي عن عليّ بن أسباط عنهم عليهم السلام: فيما وعظ الله عز وجل به عيسى عليه السلام : يا عيسى ... كُنْ حَيْثُمَا كُنْتَ عَالِمًا مُتَعَلِّمًا. (7) 3506. امام عليّ عليه السلام: داود عليه السلام: قُلْ لِصَاحِبِ الْعِلْمِ يَتَّخِذْ عَصًا مِنْ حَدِيدٍ وَنَعْلَيْنِ مِنْ حَدِيدٍ ، وَيَطْلُبُ الْعِلْمَ حَتَّى تَنْكَسِرَ الْعَصَا وَتَنْخَرِقَ النَّعْلَانِ. (8) راجع: ص 104 (الدوام) و 404 (الاستعانه بالله في زياده العلم) و 412 ح 3023 ، ج 2 ص 452 ح 1762 .

1- .الكهف : 66 .

2- .شرح نهج البلاغه : ج 20 ص 300 ح 424 .

3- .غرر الحكم : ح 6189 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 328 ح 5634 نحوه .

4- .غرر الحكم : ح 1740 .

5- .غرر الحكم : ح 1303 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 47 ح 1189 .

6- .الخصال : ص 221 ح 47 عن عبدالله بن ميمون القداح ، المحاسن : ج 1 ص 70 ح 24 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 221 ح 1 .

7- .الكافي : ج 8 ص 131 _ 137 ح 103 عن عليّ بن أسباط عنهم عليهم السلام ، بحار الأنوار : ج 14 ص 294 ح 14 .

8- .سنن الدارمي : ج 1 ص 147 ح 571 عن عبدالله بن عبدالرحمن التستري ، الفردوس : ج 1 ص 140 ح 497 عن أبي بكره نحوه .

3508. امام حسین علیه السلام: امام علی علیه السلام_ در حکمت های منسوب به ایشان_: اگر کسی به دانش خویش بسنده می کرد، پیامبر خدا موسی علیه السلام این کار را می کرد، حال آن که سخن او را [از زبان قرآن] شنیده اید: «آیا از پی تو بیایم تا آنچه از مایه رشد آموخته ای به من بیاموزی؟». 3509. الإمام الصادق علیه السلام: امام علی علیه السلام: بر دانشمند است که آنچه را نیاموخته، فراگیرد و آنچه را آموخته، به مردم بیاموزد. 3510. عنه علیه السلام: امام علی علیه السلام: دانشمند، کسی است که از دانش سیر نمی گردد و خود را از آن بی نیاز نمی داند. 3511. الكافی عن العباس بن هلال الشامی عن أبي الحسن [الامام علی علیه السلام: دانشمند، آن است که از فراگیری دانش، ملول نگردد. 3512. الإمام الرضا علیه السلام: امام صادق علیه السلام: چهار چیز از چهار چیز سیر نمی شوند: زمین از باران، چشم از دیدن، ماده از نر، و دانشمند از دانش. 3509. امام صادق علیه السلام: الكافی_ به نقل از علی بن أسباط از معصومین علیهم السلام_: در اندرزه های خداوند به عیسی علیه السلام آمده است: «ای عیسی! در همه حال، دانشمندی یاد گیرنده باش» 3510. امام صادق علیه السلام: داوود علیه السلام: به صاحب دانش بگو عصبایی از آهن و کفشی آهنین برگردد و دانش را بجوید، تا آن که عصابش کند و کفش ها پاره گردد. ر. ک: ص 105 (استمرار) و 405 (یاری جستن از خدا برای افزایش دانش) و 413 ح 3023، ج 2 ص 453 ح 1762.

16 / 2 الاستعانة بالله في زياده العلم الكتاب «وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا» . (1)

الحديث 3513. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : رسول الله صلی الله علیه و آله _ كان إذا استيقظ من الليل يقول : لا إله إلا أنت سبحانك ، اللهم إني أستغفرك لذنبي وأسألك برحمتك ، اللهم زدني علماً ولا تُرغ قلبي بعد إذ هديتني وهب لي من لدنك رحمة إنك أنت الوهاب . (2) راجع : ص 104 (الدوام) ، ج 2 ص 496 (الدعاء) .

17 / 2 الاستعانة بالله للإنتفاع بالعلم 3517. عنه عليه السلام : رسول الله صلی الله علیه و آله : اللهم انفعني بما علمتني ، وعلمني ما ينفعني ، وزدني علماً . (3) 3518. عنه عليه السلام (_ في الحكيم المنسوب إليه _) عنه صلی الله علیه و آله _ في دُعائه _ : اللهم إني أسألك علماً نافعاً ، وريزقاً واسعاً . (4) .

1- طه : 114 .

2- المستدرک علی الصحیحین : ج 1 ص 724 ح 1981 عن عائشه ، الفردوس : ج 1 ص 459 ح 1863 عن أبي سعيد وليس فيه «لا إله إلا أنت سبحانك» وراجع : منیه المريد : ص 159 آداب المعلم والمتعلم : آداب اشتراكا فيها : التوكل على الله تعالى والاعتماد عليه .

3- سنن الترمذی : ج 5 ص 578 ح 3599 ، سنن ابن ماجه : ج 1 ص 92 ح 251 كلاهما عن أبي هريره ، المستدرک علی الصحیحین : ج 1 ص 690 ح 1879 عن أنس وفيه «وارزقني علما تنفعني به» بدل «وزدني علما» ، كنز العمال : ج 2 ص 181 ح 3638 ؛ نثر الدر : ج 1 ص 248 .

4- الكافي : ج 4 ص 250 ح 7 عن عبدالله بن سنان عن الإمام الصادق عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 21 ص 397 ح 19 ؛ مسند ابن حنبل : ج 10 ص 198 ح 26664 و ص 180 ح 26583 و ص 219 ح 26762 و ص 226 ح 26793 نحوه وكلها عن أم سلمه ، كنز العمال : ج 2 ص 679 ح 5055 .

2 / 16 یاری جستن از خدا برای افزایش دانش

2 / 17 یاری جستن از خدا برای بهره بردن از دانش

2 / 16 یاری جستن از خدا برای افزایش دانشقرآن «بگو: پروردگارا! بر دانشم بیفزای.» .

حدیث 3520. امام زین العابدین علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله_ هرگاه شب هنگام بیدار می شد، می گفت_: خدایی جز تو نیست. تو را تسبیح می کنم. خدایا! از گناهم آمرزش می جویم و به رحمتت از تو تقاضا می کنم. خدایا! بر دانشم بیفزای و دلم را پس از هدایتت منحرف مفرمای و از نزد خودت بر من رحمتی ببخشای که تویی بسیار بخشنده. ر. ک: ص 105 (استمرار)، ج 2 ص 497 (دعا).

2 / 17 یاری جستن از خدا برای بهره بردن از دانش 3524. رسول الله صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خدایا! آنچه به من آموخته ای، برایم سودمند ساز و آنچه برایم سودبخش است، به من بیاموز و بر دانشم بیفزای. 3521. الکافی (_ به نقل از حنان بن سدید صیرفی _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله_ در دعایش_: خدایا! از تو دانش سودمند و روزی فراخ می خواهم.

3522. امام صادق عليه السلام: الإمام عليّ عليه السلام: لا يَنْفَعُ عِلْمٌ يَغَيِّرُ تَوْفِيقًا. (1) 3523. امام رضا عليه السلام: الإمام الصادق عليه السلام: في دُعَائِهِ: وَانْفَعْنَا بِمَا عَلَّمْتَنَا وَزِدْنَا عِلْمًا نَافِعًا. (2) 18 / 2. الإِسْتِعَاذَةُ بِاللَّهِ مِنْ عَدَمِ الْإِنْتِفَاعِ بِالْعِلْمِ 3526. عنه صلى الله عليه وآله: رسول الله صلى الله عليه وآله: سَلُّوا اللَّهَ عِلْمًا نَافِعًا، وَتَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ. (3) 3527. عنه صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: الإِمامُ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبِ إِلَيْهِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ. (4) 3528. عنه صلى الله عليه وآله: الإمام عليّ عليه السلام: في عِنْدِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أَكُونَ عِبْرَةً لِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ يَكُونَ أَحَدٌ مِنْ خَلْقِكَ أَسْعَدَ بِمَا عَلَّمْتَنِي مِنِّي. (5).

- 1- غرر الحكم: ح 10680، عيون الحكم والمواعظ: ص 539 ح 9952.
- 2- تهذيب الأحكام: ج 6 ص 37 ح 74 عن يونس بن ظبيان و ج 3 ص 94 ح 253 نحوه، المزار للشهيد الأول: ص 54، بحار الأنوار: ج 98 ص 136 ح 3.
- 3- سنن ابن ماجه: ج 2 ص 1263 ح 3843، شعب الإيمان: ج 2 ص 285 ح 1781، مسند أبي يعلى: ج 2 ص 364 ح 1923، الفردوس: ج 2 ص 305 ح 3377 كلّها عن جابر، كنز العمال: ج 2 ص 79 ح 3226.
- 4- سنن النسائي: ج 8 ص 284، سنن أبي داود: ج 2 ص 92 ح 1548، سنن ابن ماجه: ج 1 ص 92 ح 250، مسند ابن حنبل: ج 3 ص 244 ح 8496، المستدرک علی الصحیحین: ج 1 ص 716 ح 1958 كلّها عن أبي هريره، حليه الأولياء: ج 4 ص 362 عن عبد الله بن عمرو، كنز العمال: ج 2 ص 177 ح 3619؛ مصباح المتهجد: ص 75 مع تقديم وتأخير، كنز الفوائد: ج 1 ص 385 وفيه «كان رسول الله صلى الله عليه وآله يدعو في أثر الصلاة فيقول: ... الدعاء»، نثر الدرّ: ج 1 ص 189، بحار الأنوار: ج 2 ص 63 ح 10.
- 5- شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 348 ح 993 وراجع: العلم: ما ينبغي للعالم: العمل بالعلم.

2 / 18 پناه بردن به خدا از بهره نبردن از دانش

3525. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: دانش بدون توفیق، بهره نمی دهد. 3526. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام صادق علیه السلام در دعایش: و از آنچه به ما آموخته ای، ما را بهره مند گردان و بر دانش سودمند ما بیفزای. 2 / 18 پناه بردن به خدا از بهره نبردن از دانش 3529. الإمام الباقر علیه السلام (_ فيما وَعَظَ بِهِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: از خداوند، دانش سودمند بخواهید و از دانشی که بهره ای نمی دهد، به خدا پناه ببرید. 3530. رسول الله صلی الله علیه و آله (_ مِنْ كَلَامٍ قَالَهُ لِعَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خدایا! به تو پناه می برم از دانشی که بهره نمی دهد و از دلی که فروتن نمی گردد. 3531. الإمام علی علیه السلام (_ مِنْ عَهْدِهِ الَّذِي كَتَبَهُ لِلْأَشْتَرِ النَّخَعِ) امام علی علیه السلام در حکمت های منسوب به ایشان: خدایا! به تو پناه می برم که حقی بگویم که خشنودی تو در آن نباشد و جز تو را با آن بخواهم، و به تو پناه می برم که خود را برای مردم به چیزی بیاریم که مرا نزد تو عیبناک بنماید، و به تو پناه می برم از آن که مایه عبرت احدی از آفریدگان تو گردم، و به تو پناه می برم از این که احدی از آفریدگان، بیشتر از خودم از آنچه به من آموخته ای بهره مند باشد.

19 / 2 الإِسْتِعَاذَةُ مِنَ الْجَهْلِ 3531. امام على عليه السلام (_ در فرمان نامه اش به مالک اشتر ، آن گاه که اور) سنن النسائي عن أم سلمه : إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ كَانَ إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ قَالَ : بِسْمِ اللَّهِ ، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أُرْزَلَ أَوْ أُضِلَّ ، أَوْ أُظْلِمَ أَوْ أُظْلَمَ ، أَوْ أَجْهَلَ أَوْ يُجْهَلَ عَلَيَّ . (1) 3532. الكافي عن حبيب بن أبي ثابت : الإمام على عليه السلام _ مِنْ دُعَاءِ لَهُ يَوْمَ الْهَرِيرِ بِصِيْقَيْنَ _ : اللَّهُمَّ إِنِّي . . . أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجَهْلِ وَالْهَزْلِ ، وَمِنْ شَرِّ الْقَوْلِ وَالْفِعْلِ . (2) 3533. رسول الله صلى الله عليه وآله : الإمام الصادق عليه السلام _ فِي دُعَاءِ الصَّبَاحِ وَالْمَسَاءِ _ : اللَّهُمَّ بِكَ نُمَسِي وَبِكَ نُصْبِحُ ، وَبِكَ نَحْيَا ، وَبِكَ نَمُوتُ ، وَإِلَيْكَ نَصِيرُ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أُذَلَّ أَوْ أُذَلَّ ، أَوْ أُضِلَّ أَوْ أُضِلَّ ، أَوْ أُظْلِمَ أَوْ أُظْلَمَ ، أَوْ أَجْهَلَ أَوْ يُجْهَلَ عَلَيَّ . (3) 3534. الإمام الحسين عليه السلام : الكافي عن عبد الرحمن بن سيابة : أعطاني أبو عبد الله عليه السلام هذا الدُّعَاءَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ وَلِيُّ الْحَمْدِ وَأَهْلِهِ وَمُنْتَهَاهُ وَمَحَلُّهُ . . . وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أُشْتَرِيَ الْجَهْلَ بِالْعِلْمِ ، وَالْجَفَاءَ بِالْحِلْمِ ، وَالْجَوْرَ بِالْعَدْلِ ، وَالْقَطِيعَةَ بِالْبِرِّ ، وَالْجَزَعَ بِالصَّبْرِ (4) . 20 / 2 الإِسْتِعْفَاؤُ مِنَ الْجَهْلِ 3534. امام حسين عليه السلام : رسول الله صلى الله عليه وآله _ أَنَّهُ كَانَ يَدْعُو _ : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي ، وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي . اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي هَزْلِي وَخَطَايَايَ وَعَمْدِي ، وَكُلُّ ذَلِكَ عِنْدِي . (5) .

-
- 1- . سنن النسائي : ج 8 ص 268 ، سنن ابن ماجه : ج 2 ص 1278 ح 3884 ، مسند ابن حنبل : ج 10 ص 220 ح 26766 ، كنز العمال : ج 7 ص 143 ح 18419 .
 - 2- . مهج الدعوات : ص 132 عن محمد بن النعمان الأحول عن الإمام الصادق عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 94 ص 240 ح 9 .
 - 3- . كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 1 ص 337 ح 982 عن عمّار بن موسى ، بحار الأنوار : ج 86 ص 287 ح 48 .
 - 4- . الكافي : ج 2 ص 590 و ص 592 ح 31 وراجع : مصباح المتهجد : ص 277 .
 - 5- . صحيح البخاري : ج 5 ص 2350 ح 6036 عن أبي موسى الأشعري ، كنز العمال : ج 2 ص 177 ح 3620 .

2 / 19 پناه جستن به خدا از نادانی

2 / 20 استغفار از نادانی

2 / 19 پناه جستن به خدا از نادانی 3536. رسول الله صلی الله علیه و آله: سنن النسائی. به نقل از ام سلمه: پیامبر خدا هر گاه از خانه بیرون می رفت، می گفت: «به نام خدا. پروردگارم! به تو پناه می برم از این که بلغزم یا گم راه گردم، ستم کنم یا بر من ستم شود، نادانی کنم یا بر من نادانی شود». (1) 3537. عنه صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام. در دعای روز غرّش در پیکار صفین: خدایا!... از نادانی و بیهودگی و از گفتار و کردار بد، به تو پناه می برم. 3538. عنه صلی الله علیه و آله: امام صادق علیه السلام. در دعای صبح و شام: خدایا! با تو شام می کنیم، و با تو صبح می کنیم، و با تو زنده ایم و با تو می میریم، و به سوی تو می آییم و به تو پناه می برم از این که کسی را خوار گردانم یا خوار شوم، گم راه سازم یا گم راه شوم، ستم کنم یا بر من ستم شود، و نادانی کنم یا بر من نادانی شود. 3539. عنه صلی الله علیه و آله: الکافی. به نقل از عبد الرحمان بن سیابه: امام صادق علیه السلام این دعا را به من داد: «سپاس، خدایی را که صاحب حمد است و شایسته و نهایت و محلّ آن... و پناه می برم از این که نادانی را با دانش، و جفا را با بردباری، و ستم را با دادگری، و گسستن را با نیکی، و بی تایی را با شکیبایی جا به جا کنم». 2 / 20 استغفار از نادانی 3536. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله. در دعایش: خدایا! خطا و نادانی و اسرافکاری و آنچه را تو بهتر از خودم می دانی، بر من بیامرز. خدایا! شوخی و جدّی و خطا و عمد را بر من ببخشای که همه اینها نزد من هست.

1- یعنی جاهلانه و گستاخانه بر من بی ادبی و جسارت شود که همه، نابخردی و کار نادانان است. (م)

2 / 21 الإعتذار من الجهل 3539. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: الإمام زين العابدين عليه السلام: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَذِرُ إِلَيْكَ مِنْ جَهْلِي ، وَأَسْتَوْهَبُكَ سَوْءَ فِعْلِي . (1) ب _ ما لا يَنْبَغِي لِلْعَالِمِ 2 / 22 تَرَكَ الْعَمَلَ 3543. عنه صلى الله عليه وآله: رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ أزدادَ علماً ولم يزدد هُدًى ، لم يزدد من الله إلا بُعداً. (2) 3544. عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَلَمْ يَعْمَلْ بِمَا فِيهِ ، حَسْرَةُ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى . (3) 3545. عنه صلى الله عليه وآله: الإمام عليّ عليه السلام: إِنَّ الْعَالِمَ الْعَامِلَ بِغَيْرِهِ كَالْجَاهِلِ الْحَائِرِ الَّذِي لَا يَسْتَفِيقُ عَنْ جَهْلِهِ ؛ بَلْ قَدْ رَأَيْتُ أَنَّ الْحُجَّةَ عَلَيْهِ أَعْظَمُ ، وَالْحَسْرَةَ أَدْوَمُ عَلَى هَذَا الْعَالِمِ الْمُنْسَلِخِ مِنْ عِلْمِهِ مِنْهَا عَلَى هَذَا الْجَاهِلِ الْمُنْتَحِيرِ فِي جَهْلِهِ ، وَكِلَاهُمَا حَائِرٌ بَائِسٌ. (4) 3546. عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَلَمْ يَعْمَلْ بِهِ ، وَيَعْجِزُ فِعْلُهُ عَنْ قَوْلِهِ. (5) 3547. عنه صلى الله عليه وآله: عِلْمُ الْمُتَنَافِقِ فِي لِسَانِهِ ، عِلْمُ الْمُؤْمِنِ فِي عَمَلِهِ. (6) .

-
- 1- .الصحيفة السجادية: ص 126 الدعاء 31 .
 - 2- .منية المرید: ص 152 ، عدّه الداعي: ص 65 ، تنبيه الخواطر: ج 1 ص 220 ، بحار الأنوار: ج 2 ص 37 ح 50 .
 - 3- .مكارم الأخلاق: ج 2 ص 348 ح 2660 عن ابن مسعود ، بحار الأنوار: ج 77 ص 100 ح 1 .
 - 4- .الكافي: ج 1 ص 45 ح 6 عن محمد بن خالد رفعه ، نهج البلاغه: الخطبه 110 ، تحف العقول: ص 150 كلاهما نحوه ، منية المرید: ص 147 ، بحار الأنوار: ج 2 ص 39 ح 69 .
 - 5- .غرر الحكم: ح 11050 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 555 ح 10219 .
 - 6- .غرر الحكم: ح 6288 و 6289 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 341 ح 5825 و 5826 .

2 / 21 پوزش خواستن از نادانی**ب _ آنچه سزاوار دانشمند نیست****2 / 22 عمل نکردن**

2 / 21 پوزش خواستن از نادانی 3544. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام زین العابدین علیه السلام: خدایا! از نادانی ام به تو عذر می آورم و از سوء رفتارم از تو طلب بخشش دارم. ب _ آنچه سزاوار دانشمند نیست 2 / 22 عمل نکردن 3548. رسول الله صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس بر دانش خویش افزود، ولی بر هدایتش نیفزود، جز بر دوری اش از خدا نیفزود. 3549. عنه صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس دانش اندوزد و به آن عمل نکند، خداوند، روز قیامت وی را نابینا برانگیزد. 3550. عنه صلی الله علیه و آله (_ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ _) امام علی علیه السلام: دانشمندی که به جز دانش خود عمل کند، مانند نادان سرگردانی است که از نادانی اش نرسته است؛ بلکه حجّت را بر او بزرگ تر می بینم و حسرت بر این دانشمند جدا شده از دانش خود، ماندگارتر از نادان سرگشته در نادانی اش است و هر دو، حیران و سرگردان اند. 3551. عنه صلی الله علیه و آله (_ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ _) امام علی علیه السلام: برای آدمی زشت است که عملش از دانشش کمتر باشد و کردارش به گفتارش نرسد. 3552. عنه صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: دانش منافق، در زبانش است و دانش مؤمن، در کردارش.

3548. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: عنه علیه السلام: لا يترك العمل بالعلم إلا من شك في الثواب عليه. (1) 3549. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: عنه علیه السلام: لا يعمل بالعلم إلا من أيقن بفضل الأجر فيه. (2) 3550. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله (_ بارها می فرمود _) عنه علیه السلام: تارك العمل بالعلم غير واثق بثواب العمل. (3) راجع: ص 350 (العمل) و 498 (علماء السوء) ، ج 2 ص 308 (شرط العمل) و 334 (العمل) و 486 (العمل) .

2 / 23 دعوى العلم 3554. الإمام الصادق عليه السلام: رسول الله صلى الله عليه و آله: من قال أنا عالمٌ ، فهو جاهلٌ. (4) 3555. تفسير القمى: الإمام على عليه السلام في كتابه للحسن عليه السلام: قرعتك بأنواع الجهالات لئلا تعد نفسك عالماً ، فإن ورد عليك شيء لا تعرفه (5) أكبرت ذلك ، فإن العالم من عرف أن ما يعلم فيما لا يعلم قليلٌ ، فعَدَّ نفسه بذلك جاهلاً فازداد بما عرف من ذلك في طلب العلم اجتهاداً ، فما يزال للعلم طالباً وفيه راغباً وله مستفيداً ، ولأهله خاشعاً ولرأيه مُتَّهماً (6) ، وللصمت لازماً ، وللخطأ حازراً ومنه مُستحياً ، وإن ورد عليه ما لا يعرف لم ينكر ذلك لما قرَّر به نفسه من الجهالة. (7) .

-
- 1- غرر الحكم : ح 10869 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 543 ح 10096 .
 - 2- غرر الحكم : ح 10870 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 543 ح 10097 .
 - 3- غرر الحكم : ح 4512 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 202 ح 4091 .
 - 4- المعجم الأوسط : ج 7 ص 59 ح 6846 عن ابن عمر ، كنز العمال : ج 10 ص 243 ح 29290 ؛ منيه المريد : ص 137 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 110 ح 23 .
 - 5- في تحف العقول : «شيء تعرفه» .
 - 6- في تحف العقول : «مُتَّهماً» بدل «ولرأيه مُتَّهماً» .
 - 7- بحار الأنوار : ج 77 ص 221 نقلاً عن تحف العقول : ص 73 .

2 / 23 ادعای دانش

3553. مسند ابن حنبل (_ به نقل از ابو هریره _) امام علی علیه السلام : به کار بستن دانش را و انمی گذارد ، جز آن که در پاداش آن ، تردید دارد . 3554. امام صادق علیه السلام : امام علی علیه السلام : دانش را به کار نمی بندد ، جز آن که به فضیلت پاداش آن ، یقین دارد . 3555. تفسیر القمّی : امام علی علیه السلام : کسی دانش را به کار نمی بندد که به پاداش عمل ، اطمینان ندارد . ر . ک : ص 351 (عمل) و 499 (دانشمندان بد) ، ج 2 ص 309 (شرط عمل) و 335 (عمل) و 487 (عمل) .

2 / 23 ادعای دانش 3556. الکافی (_ به نقل از سُفیان بن عُیینه ، از امام صادق علیه) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هر که بگوید : «من دانشمندم» ، نادان است . 3557. امام رضا علیه السلام : امام علی علیه السلام _ در نامه اش به امام حسن علیه السلام _ : من ، تو را به نادانی های گوناگون کوبیدم ، تا خود را دانا مشماری و اگر چیزی به تو رسید که آن را نفهمیدی بزرگش بشماری ؛ زیرا دانا کسی است که دریابد که آنچه می داند ، در برابر آنچه نمی داند ، اندک است و بدین سبب ، خود را نادان بشمارد و به مدد این دریافت ، بر کوشش خود در جستجوی دانش بیفزاید و همواره ، جويا و شیفته دانش باشد و از آن ، بهره گیرد و در برابر دانشمندان ، فروتن و به نظر خویش بدبین ، و پیوسته خاموش ، و از خطا ، پرهیزگار و شرمگین باشد و اگر چیزی بر او در آمد که نمی شناسد ، آن را انکار نکند ؛ چرا که به نادانی خویش ، اقرار دارد .

3558. امام صادق عليه السلام: عنه عليه السلام: رَبُّ مُدْعٍ لِلْعِلْمِ لَيْسَ بِعَالِمٍ. (1) راجع: ص 274 (قول لا- أعلم) و 396 (الاعتراف بالجهل) و 104 (الحرص) و 390 (معرفة قدره) و 398 (عدم الإكتفاء بما يعلم) و 424 (الغرور).

2 / 24 حُبُّ الدُّنْيَا 3562. عنه عليه السلام (_ مِنْ حُطْبِهِ لَهُ _) رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَنْ أَحَبَّ الدُّنْيَا ذَهَبَ خَوْفُ الْآخِرَةِ مِنْ قَلْبِهِ ، وَمَا آتَى اللَّهَ عَبْدًا عِلْمًا فَازْدَادَ لِلدُّنْيَا حُبًّا إِلَّا أَزَادَ اللَّهُ عَلَيْهِ غَضَبًا. (2) 3559. امام كاظم عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ الصَّفَا (3) الرُّلَاةَ الَّذِي لَا يَتَّبِعُ عَلَيْهِ أَقْدَامُ الْعُلَمَاءِ الطَّمَعُ. (4) 3560. امام على عليه السلام: الإمام على عليه السلام: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ذَكَرَ فَضَلَ الْعُلَمَاءِ ، فَقَالَ : قُلُوبُهُمْ مَلَأَى مِنَ الدَّاءِ ، وَلَا دَاءَ أَشَدَّ مِنْ حُبِّ الدُّنْيَا ، وَلَا دَوَاءَ أَكْبَرَ مِنْ تَرْكِهَا ، فَاتَرَكُوا الدُّنْيَا تَصِدُّ لِمَا إِلَى رُوحِ الْآخِرَةِ. (5) 3561. امام على عليه السلام: عنه عليه السلام: لَا يَسْتَعْرِزُ خُدْعُ الدُّنْيَا الْعَالِمَ. (6) 3562. امام على عليه السلام (_ در خطبه ای از ایشان _) عنه عليه السلام: كَمَ مِنْ عَالِمٍ قَدْ أَهْلَكَتُهُ الدُّنْيَا. (7) 3563. عنه عليه السلام (_ فِي كِتَابِهِ إِلَى قُثَيْبِ بْنِ الْعَبَّاسِ وَهُوَ عَامُ) الإمام الصادق عليه السلام: مَنْ أَزَادَ فِي اللَّهِ عِلْمًا وَأَزَادَ لِلدُّنْيَا حُبًّا ، أَزَادَ مِنَ اللَّهِ بَعْدًا وَأَزَادَ اللَّهُ عَلَيْهِ غَضَبًا. (8).

- 1- غرر الحكم : ح 5356 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 265 ح 4834 .
- 2- دعائم الإسلام : ج 1 ص 82 ، تحف العقول : ص 399 عن الإمام الكاظم عليه السلام ، إرشاد القلوب : ص 24 عن الإمام الحسن عليه السلام وكلاهما نحوه ، بحار الأنوار : ج 2 ص 36 ح 39 .
- 3- الصَّفَا : الجِجَارَةُ الْمُسَّ (المصباح المنير : ص 344) .
- 4- الزهد لابن المبارك: ص 191 ح 542 عن سهيل بن حسان الكلبي ، كنز العمال : ج 3 ص 495 ح 7579 ؛ تنبيه الخواطر : ج 1 ص 49 عن ابن عباس .
- 5- كنز العمال : ج 3 ص 720 ح 8569 نقلاً عن الديلمي .
- 6- غرر الحكم: ح 10695 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 538 ح 9919 .
- 7- مطالب السؤول: ص 56 ؛ بحار الأنوار : ج 78 ص 12 ح 70 .
- 8- الاختصاص : ص 243 ، منية المرید : ص 135 عن النبي صلى الله عليه وآله نحوه ، بحار الأنوار : ج 73 ص 124 ح 113 .

3564. الإمام علیّ علیه السلام: امام علی علیه السلام: بسی مدعی دانش که دانشمند نیست. ر. ک: ص 275 (گفتن «نمی دانم») و 397 (اعتراف به نادانی) و 105 (حرص) و 391 (اندازه خود را شناختن) و 399 (بسنده نکردن به آنچه می داند) و 425 (غرور).

2 / 24 دنیادوستی 3568. تفسیر القمّی عن ابن عبّاس عن رسول اللّٰه صلی اللّٰه (_ فی ذکرِ أشراطِ السّاعَةِ لِأصحابِهِ فی حَجَّه) پیامبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله: هر کس دنیا را دوست بدارد، ترس آخرت از دلش می رود و خداوند، به بنده ای دانش نداد و دنیادوستی اش افزایش نیافت، جز آن که خشم خداوند بر او بیشتر شد. 3563. امام علی علیه السلام (_ در نامه اش به قُثم بن عبّاس، کارگزارش در مکه) پیامبر خدا صلی اللّٰه علیه و آله: آن سنگ لغزنده ای که گام های دانشمندان بر آن استوار نمی ماند، آز است. 3564. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: پیامبر خدا، فضیلت دانشمندان را یاد آور شد و فرمود: «دل هایشان از بیماری آکنده است و بیماری ای سخت تر از دنیادوستی نیست و دارویی بزرگ تر از رها کردن آن نیست. پس دنیا را رها کنید تا به راحتی آخرت برسید». 3565. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: نیرنگ های دنیا، دانشمند را از جا نمی کند. 3566. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: بسی دانشمند که دنیا نابودش کرده است. 3567. امام علی علیه السلام: امام صادق علیه السلام: آن که دانشش به خدا افزون شود، ولی محبتش به دنیا بیشتر گردد، بر دوری اش از خداوند، افزوده است و خشم خدا بر وی بیشتر شده است.

3568. تفسير القمى (_ به نقل از ابن عباس ، از پیامبر خدا که در آخرین) عنه عليه السلام : إذا رأيتُم العالمَ مُحبًّا لدُنْيَاهُ فَاتَّهَمُوهُ عَلَى دِينِكُمْ ، فَإِنَّ كُلَّ مُحِبِّ لِيَشَىءٍ يَحُوطُ مَا أَحَبَّ. (1) 3569. الإمام عليّ عليه السلام (_ من خُطِبَ لَهُ عِنْدَمَا عَوْتَبَ عَلَى الْمُسَاوَاهِ) عيسى عليه السلام : كَيْفَ يَكُونُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ مَنْ هُوَ فِي مَسِيرِهِ إِلَى آخِرَتِهِ وَهُوَ مُقْبِلٌ عَلَى دُنْيَاهُ ، وَمَا يَضُرُّهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِمَّا يَنْفَعُهُ ؟ ! (2) 3570. الإمام الحسين عليه السلام (_ مِنْ كِتَابٍ لَهُ إِلَى أَهْلِ الْكُوفَةِ _) عنه عليه السلام : كَيْفَ يَكُونُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ مَنْ دُنْيَاهُ آثَرُ عِنْدَهُ مِنْ آخِرَتِهِ ، وَهُوَ فِي الدُّنْيَا أَفْضَلُ رَغْبَةً ؟ ! (3) 3571. الإمام العسكري عليه السلام : عنه عليه السلام : الدِّينَارُ دَاءُ الدِّينِ ، وَالْعَالِمُ طَيِّبُ الدِّينِ ، فَإِذَا رَأَيْتُمُ الطَّيِّبَ يَجْرُ الدَّاءَ إِلَى نَفْسِهِ فَاتَّهَمُوهُ ، وَاعْلَمُوا أَنَّهُ غَيْرُ نَاصِحٍ لِغَيْرِهِ. (4) راجع : ج 2 ص 526 (حب الدنيا) .

2 / 25 إتِّخَاذُ عِلْمِ الدِّينِ مِهْنَةً 3572. الإمام عليّ عليه السلام : رسول الله صلى الله عليه وآله : إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعَبْدَ يَتَّخِذُ الْمِهْنَةَ يَسْتَعْنِي بِهَا عَنِ النَّاسِ ، وَيُبْغِضُ الْعَبْدَ يَتَّعَلَّمُ الْعِلْمَ يَتَّخِذُهُ مِهْنَةً. (5) .

-
- 1- الكافي : ج 1 ص 46 ح 4 ، علل الشرائع : ص 394 ح 12 ، تنبيه الخواطر : ج 2 ص 36 كلّها عن حفص بن غياث ، منيه المرید : ص 138 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 107 ح 7 .
 - 2- الكافي : ج 2 ص 319 ح 13 ، الأمالی ، الطوسی : ص 208 ح 356 نحوه ، تنبيه الخواطر : ج 2 ص 169 كلّها عن حفص بن غياث عن الإمام الصادق عليه السلام ، بحار الأنوار : ص 73 ح 16 ح 5 ؛ حليه الأولياء : ج 6 ص 279 ، سنن الدارمی : ج 1 ص 109 ح 374 كلاهما عن هشام صاحب الدستوائی نحوه .
 - 3- سنن الدارمی : ج 1 ص 109 ح 374 ، الزهد لابن حنبل : ص 96 كلّها عن هشام الدستوائی ؛ منيه المرید : ص 141 نحوه ، بحار الأنوار : ج 2 ص 39 ح 66 .
 - 4- الخصال : ص 113 ح 91 عن الأصمغ بن نباته عن الإمام عليّ عليه السلام ، روضه الواعظین : ص 468 ، بحار الأنوار : ج 73 ص 140 ح 12 .
 - 5- ربيع الأبرار : ج 2 ص 543 .

2 / 25 کاسبی کردن با دانش دینی

3573. الإمام الصادق علیه السلام: امام صادق علیه السلام: هرگاه دیدید دانشمند ، دنیا را دوست دارد ، او را بر دینتان متهم کنید ؛ زیرا دوستدار هر چیز ، [تنها] آنچه را دوست دارد ، گرد می آورد . 3574. مسند ابن حنبل عن عبد الله بن زبیر: عیسی علیه السلام: چگونه از اهل دانش باشد کسی که در مسیر آخرت ، رو به دنیا دارد و آنچه را به او زیان می رساند ، از آنچه به وی سود می بخشد ، بیشتر دوست دارد؟! 3572. امام علی علیه السلام: عیسی علیه السلام: چگونه از اهل دانش باشد کسی که دنیایش را بر آخرتش ترجیح می دهد و به دنیا بیشتر رغبت می ورزد؟! 3573. امام صادق علیه السلام: عیسی علیه السلام: پول ، بیماری دین است و دانشمند ، پزشک دین . پس هرگاه دیدید که پزشک ، بیماری را به سوی خود می کشد ، متهمش سازید و بدانید که خیرخواه دیگران نیست . ر . ک : ج 2 ص 527 (دوستی دنیا) .

2 / 25 کاسبی کردن با دانش دینی 3577. عنه علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : خداوند ، دوست دارد بنده ، حرفه ای داشته باشد ، تا بدان از مردم بی نیاز گردد و بنده ای را که دانش می اندوزد تا با آن کاسبی کند ، دشمن می دارد .

3578. عنه عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: عَلَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ آدَمَ أَلْفَ حَرْفٍ مِنَ الْحَرْفِ ، فَقَالَ لَهُ : قُلْ لَوْلَيْدِكَ وَذُرِّيَّتِكَ : إِنْ لَمْ تَصْبِرُوا فَاطْلُبُوا الدُّنْيَا بِهَذِهِ الْحَرْفِ ، وَلَا تَطْلُبُوهَا بِيَدَيْنِ ، فَإِنَّ الدِّينَ لِي وَحْدِي خَالِصًا ، وَيَلْ لِمَنْ طَلَبَ بِالدِّينِ الدُّنْيَا ، وَيَلْ لَهُ ! (1) 3579. عنه عليه السلام (_ مِنْ كِتَابِهِ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ _) عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : أُوحِيَ إِلَيَّ إِلَى بَعْضِ الْأَنْبِيَاءِ : قُلْ لِلَّذِينَ يَتَفَقَّهُونَ لِغَيْرِ الدِّينِ ، وَيَتَعَلَّمُونَ لِغَيْرِ الْعَمَلِ ، وَيَطْلُبُونَ الدُّنْيَا بِعَمَلِ الْآخِرَةِ ، يَلْبَسُونَ لِلنَّاسِ مُسَوَكَ الْكِبَاشِ وَقُلُوبُهُمْ كَقُلُوبِ الذَّنَابِ ، وَالسِّنْتُهُمْ أَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ ، وَقُلُوبُهُمْ أَمْرٌ مِنَ الصَّبْرِ : إِيَّايَ يُخَادِعُونَ ؟ ! وَيَبِيَّ يَسْتَهْزِئُونَ ؟ ! لَا تُتِيحَنَّ لَهُمْ فِتْنَةٌ تَذُرُّ الْحَلِيمَ فِيهِمْ حَيْرَانًا . (2) 3575. امام على عليه السلام: الإمام على عليه السلام: إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ إِذَا تَفَقَّهَ لِغَيْرِ الدِّينِ ، وَتَعَلَّمَ لِغَيْرِ الْعَمَلِ ، وَطَلَبَتِ الدُّنْيَا بِعَمَلِ الْآخِرَةِ . (3) 3576. امام على عليه السلام: عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ : كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا لَبَسْتُمْ فِتْنَةَ رَبِّهَا الصَّغِيرِ ، وَيَهْرَمُ فِيهَا الْكَبِيرُ ! يَجْرِي النَّاسُ عَلَيْهَا وَيَتَّخِذُونَهَا سُنَّةً ، فَإِذَا غُيِّرَ مِنْهَا شَيْءٌ ، قِيلَ : قَدْ غُيِّرَتِ السُّنَّةُ وَقَدْ أَتَى النَّاسَ مُنْكَرًا ، ثُمَّ تَشْتَدُّ الْبَلِيَّةُ وَتُسَبَى الذُّرِّيَّةُ ، وَتَدْقُّهُمْ الْفِتْنَةُ كَمَا تَدْقُّ النَّارُ الْحَطَبَ وَكَمَا تَدْقُّ الرَّحَى بِنِفَالِهَا ، وَيَتَفَقَّهُونَ لِغَيْرِ اللَّهِ ، وَيَتَعَلَّمُونَ لِغَيْرِ الْعَمَلِ ، وَيَطْلُبُونَ الدُّنْيَا بِأَعْمَالِ الْآخِرَةِ . (4) 3577. امام على عليه السلام: الإمام الصادق عليه السلام: مَنْ أَرَادَ الْحَدِيثَ لِمَنْفَعَةِ الدُّنْيَا لَمْ يَكُنْ لَهُ فِي الْآخِرَةِ نَصِيبٌ ، وَمَنْ أَرَادَ بِهِ خَيْرَ الْآخِرَةِ أَعْطَاهُ اللَّهُ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ . (5) .

- 1- الفردوس : ج 3 ص 42 ح 4105 عن عطية بن بسر ، كنز العمال : ج 10 ص 206 ح 29091 .
- 2- جامع بيان العلم وفضله : ج 1 ص 189 عن أبي الدرداء ؛ عدّه الداعى : ص 70 ، تنبيه الخواطر : ج 2 ص 213 ، إرشاد القلوب : ص 14 كلّها نحوه ، بحار الأنوار : ج 1 ص 224 ح 15 .
- 3- نثر الدرّ : ج 1 ص 289 .
- 4- الكافي : ج 8 ص 59 ح 21 عن سليم بن قيس الهلالي .
- 5- الكافي : ج 1 ص 46 ح 2 عن أبي خديجه وح 3 عن حفص بن غياث نحوه ، معانى الأخبار : ص 180 ح 1 ، عيون أخبار الرضا : ج 1 ص 307 ح 69 ، منيه المرید : ص 138 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 158 ح 2 .

3578. امام علی علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند عز و جل هزار پیشه از پیشه ها را به آدم آموخت و به او فرمود: «به فرزندان و خاندانت بگو: اگر شکیبایی نورزیدی، دنیا را با این پیشه ها بجوید؛ ولی آن را با دین مجوید که دین، خالص و تنها برای من است. وای بر کسی که دنیا را با دین بجوید، وای بر او!». 3579. امام علی علیه السلام (_ از نامه اش به عثمان بن حنیف _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: به یکی از پیامبران وحی شد: «به آنان که برای دین تقّه (ژرفکاو) نمی کنند و برای عمل نمی آموزند و دنیا را با عمل آخرت می جویند و برای مردم، پوست گوسفندان را به تن می کنند و دل هایشان چون دل های گرگان است و زبان هایشان از عسل شیرین تر و دل هایشان از صبر (1) تلخ تر است، بگو: آیا به من نیرنگ می زنند و مرا مسخره می کنند؟ چنان فتنه ای برایشان آماده سازم که بردبارشان را سرگردان کند». 3580. الإمام زین العابدین علیه السلام: امام علی علیه السلام: ترسناک ترین چیزی که بر شما می ترسم، آن است که برای غیر دین، تقّه شود و برای جز عمل، آموخته گردد و دنیا با عمل آخرت، جستجو شود. 3581. الکافی عن المعلی بن خنیس: امام علی علیه السلام: شنیدم که پیامبر خدا می فرمود: «چگونه هستید هنگامی که فتنه ای شما را در بر گیرد که خردسال در آن سالمند، و بزرگ سال، پیر گردد؟ مردم بر آن در می آیند و ستش می پندارند و هر گاه چیزی از آن تغییر کند، می گویند: سنت، تغییر کرده است و مردم به کارهای زشت روی می آورند. پس بلا، شدت می گیرد و فرزندان، گرفتار می شوند و بلا، آنان را خرد می کند، آن گونه که آتش با هیزم و سنگ آسیاب با دانه ها انجام می دهد و برای غیر خدا تقّه می کنند و برای عمل، نمی آموزند و دنیا را با عمل آخرت می جویند». 3582. الغیبه للنعمانی عن المفصل بن عمر: امام صادق علیه السلام: هر کس حدیث را برای سود دنیوی بخواند، از آخرت، بهره ای ندارد و هر کس از آن، خیر آخرت را بخواند، خداوند، خیر دنیا و آخرت را به او عطا می کند.

1- صبر، به کسر باء، عصاره تلخ درختی است که به هندی «ایلوا» نامیده می شود (ر. ک: لغت نامه دهخدا).

راجع: ص 268 (عدم أخذ الأجره لتعليم معالم الدين) و 460 ح 3154 و 462 ح 3158 .

26 / 2 مُخَالَطَةُ السُّلْطَانِ الْجَائِرِ 3583. الغيبة للنعماني عن عمرو بن شمر: رسول الله صلى الله عليه وآله: إِذَا رَأَيْتَ الْعَالِمَ يُخَالِطُ السُّلْطَانَ مُجَالَسَةً كَثِيرَةً، فَأَعْلَمَ أَنَّهُ لَيْسَ. (1) 3584. الكافي عن حماد بن عثمان: عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ الْأَمْرَاءَ إِذَا خَالَطُوا الْعُلَمَاءَ، وَإِنَّ اللَّهَ يَمُقِّتُ الْعُلَمَاءَ إِذَا خَالَطُوا الْأَمْرَاءَ، لِأَنَّ الْعُلَمَاءَ إِذَا خَالَطُوا الْأَمْرَاءَ رَغَبُوا فِي الدُّنْيَا، وَإِنَّ الْأَمْرَاءَ إِذَا خَالَطُوا الْعُلَمَاءَ رَغَبُوا فِي الْآخِرَةِ. (2) 3585. الكافي عن معتب: عنه صلى الله عليه وآله: الْعُلَمَاءُ أَمْنَاءُ الرَّسُولِ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ مَا لَمْ يُخَالِطُوا السُّلْطَانَ - يَعْنِي فِي الظُّلْمِ - فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ فَقَدْ خَانُوا الرَّسُولَ، فَأَحْذَرُوهُمْ وَاعْتَرِضُوا لَهُمْ. (3) 3583. الغيبة، نعماني (به نقل از عمرو بن شمر -) عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ أَنْسًا مِنْ أُمَّتِي سَيَبْقَى هُونًا فِي الدِّينِ وَيَمْرُؤُونَ الْقُرْآنَ، وَيَقُولُونَ: نَأْتِي الْأَمْرَاءَ فَنُصِيبُ مِنْ دُنْيَاهُمْ وَنَعْتَرِ لُهُمْ بِدِينِنَا، وَلَا يَكُونُ ذَلِكَ، كَمَا لَا يُجْتَنَى مِنَ الْقِتَادِ إِلَّا الشُّوكُ، كَذَلِكَ لَا يُجْتَنَى مِنْ قُرْبِهِمْ إِلَّا (4). (5).

1- الفردوس: ج 1 ص 276 ح 1077 عن أبي هريره، كنز العمال: ج 10 ص 186 ح 28973.

2- الفردوس: ج 1 ص 155 ح 566 عن عمر .

3- جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 185 عن أنس، الفردوس: ج 3 ص 75 ح 4210 عن أنس وحذيفه، إتحاف الساده المتقين: ج 6 ص 126 نقلاً عن العسكري، تنبيه الغافلين: ص 433 ح 675 عن أنس نحوه وفيه «ما لم يخالطوا السُّلْطَانَ وَيَدْخُلُوا فِي الدُّنْيَا فَإِذَا خَلُّوا فِي الدُّنْيَا» .

4- جاء في ذيل الحديث: «قال محمد بن الصباح: كأنه يعني الخطايا» .

5- سنن ابن ماجه: ج 1 ص 94 ح 255 عن ابن عباس وراجع: الفردوس: ج 2 ص 316 ح 3430 و كنز العمال: ج 10 ص 189 ح 28988 .

2 / 26 نشست و برخاست با پادشاه ستمگر

ر. ک: ص 269 (مزد نگرفتن بر آموزش معارف دین) و 461 ح 3154 و 463 ح 3158.

2 / 26 نشست و برخاست با پادشاه ستمگر 3587. الکافی عن معتب: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هرگاه دیدی که دانشمند با پادشاه، نشست و برخاست بسیار می کند، بدان که دزد است. 3588. رسول الله صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: خداوند عز و جل فرمان روایانی را که با دانشمندان نشست و برخاست می کنند، دوست می دارد و بی گمان، خداوند، دانشمندانی را که با فرمان روایان نشست و برخاست می کنند، دشمن می دارد. چون دانشمندان با فرمان روایان بنشینند، شیفته دنیا می گردند و چون فرمان روایان با دانشمندان بنشینند، به آخرت راغب می شوند. 3589. عنه صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانشمندان، اماتداران پیامبر بر بندگان خدایند، تا آن گاه که با پادشاهان در ستمگری شان در نیامیزند. آن گاه که چنین کنند، به پیامبران، خیانت کرده اند. پس از آنان بر حذر باشید و کناره گیرید. 3586. تحف العقول (_ در ذکر پندها و اندرزهایی که از امام رضا علیه ال) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: به زودی گروهی از ائمت در دین، تقه (ژرفکاو) می کنند و قرآن می خوانند و می گویند: «نزد فرمان روایان می رویم و از دنیایشان بهره می بریم و در دینمان از آنان کناره می گیریم»، و این گونه نمی گردد و همان گونه که از گون، جز تیغ چیده نمی شود، از نزدیکی به آنان چیزی به دست نمی آید جز... (1).

1- . محمد بن صباح _ راوی حدیث _ می گوید: گویی منظورش جز گناهان بود.

3587. الكافي (_ به نقل از معتب _) عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ أَبْغَضَ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الْعَالِمُ يَزُورُ الْعَمَالَ. (1) 3588. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: مَا مِنْ عَالِمٍ أَتَى صَاحِبَ سَلْطَانٍ طَوْعاً إِلَّا كَانَ شَرِيكُهُ فِي كُلِّ لَوْنٍ يُعَذَّبُ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ. (2) 3589. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: الإمام الصادق عليه السلام: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: الْفُقَهَاءُ أُمَّتَاءُ الرَّسُولِ مَا لَمْ يَدْخُلُوا فِي الدُّنْيَا.

قيل: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا دُخُولُهُمْ فِي الدُّنْيَا؟

قال: اتَّبَعَ السُّلْطَانِ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ فَاحْذَرُوهُمْ عَلَى دِينِكُمْ. (3) 3590. رسول الله صلى الله عليه وآله (_ لِمُعَاذٍ لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ _) عنه عليه السلام: مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ عَالِمٌ يَوْمَ سَلْطَانًا جَائِراً مُعِيناً لَهُ عَلَى جَوْرِهِ. (4) 3591. عنه صلى الله عليه وآله (_ فِي وَصِيَّتِهِ لِعَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ عِنْدَمَا وَ) عنه عليه السلام: فِي وَصِيَّتِهِ لِابْنِ جُنْدَبٍ: يَا ابْنَ جُنْدَبٍ، قَدِيمًا عَمِرَ الْجَهْلُ وَقَوِيَّ أَسَاسُهُ، وَذَلِكَ لِاتِّخَاذِهِمْ دِينَ اللَّهِ لَعِبَاءً، حَتَّى لَقَدْ كَانَ الْمُتَقَرَّبُ مِنْهُمْ إِلَى اللَّهِ بِعِلْمِهِ يُرِيدُ سِوَاهُ، أَوْلَيْكَ هُمْ الظَّالِمُونَ. (5) 2 / 27 طَلَبُ الرَّفْعَةِ 3591. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله در سفارشش به علی عرسول الله صلى الله عليه وآله: احذروا الشهوة الخفية: العالم يحب أن يجلس إليه. (6).

- 1- الفردوس: ج 1 ص 215 ح 822، كنز العمال: ج 10 ص 188 ح 28985 نقلاً عن ابن لال وكلاهما عن أبيهريره.
- 2- الفردوس: ج 4 ص 42 ح 6131، إتحاف السادة المتقين: ج 6 ص 126 نقلاً عن الحاكم في تاريخه والديلمي، كنز العمال: ج 10 ص 196 ح 29030 نقلاً عن الحاكم في تاريخه وكلها عن معاذ بن جبل.
- 3- الكافي: ج 1 ص 46 ح 5 عن السكوني، منيه المرید: ص 138، جامع الأحاديث للقمي: ص 104، أعلام الدين: ص 90، دعائم الإسلام: ج 1 ص 81، عوالي اللآلي: ج 4 ص 77 ح 65، بحار الأنوار: ج 2 ص 36 ح 38.
- 4- كنز الفوائد: ج 1 ص 150 عن يونس بن يعقوب، بحار الأنوار: ج 75 ص 381 ح 45.
- 5- تحف العقول: ص 301، بحار الأنوار: ج 78 ص 280 ح 1 وراجع: منيه المرید: ص 163: آداب المعلم والمتعلم: آداب اشتراكها فيها: عفة النفس والانتباض عن الملوك وأهل الدنيا.
- 6- الجامع الصغير: ج 1 ص 42 ح 247 نقلاً عن الديلمي في الفردوس عن أبي هريره، كنز العمال: ج 10 ص 185 ح 28965.

3592. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بی گمان، منفورترین خلق نزد خداوند عز و جل، دانشمندی است که به دیدار کارگزاران می رود. 3593. عنه صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هیچ دانشمندی نیست که با خواست خود، نزد قدرتمندی بیاید، جز آن که با او در هر گونه کيفری که در آتش دوزخ می بیند، شریک است. 3594. الإمام علی علیه السلام: امام صادق علیه السلام: پیامبر خدا فرمود: «فقیهان، امانتداران پیامبران اند، تا آن گاه که در دنیا داخل نشوند». گفته شد: ای پیامبر خدا! داخل شدن آنان در دنیا چه معنایی دارد؟

فرمود: «یعنی پیروی پادشاه، و چون چنین کنند، از آنان بر دینتان بترسید». 3595. الإمام الصادق علیه السلام: امام صادق علیه السلام: ملعون است، ملعون است دانشمندی که به سوی پادشاهی ستمگر می رود و به او در ستمش یاری می رساند. 3593. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام صادق علیه السلام: در سفارش به ابن جنذب: ای ابن جنذب! دیری است که نادانی، آباد و بنیانش نیرومند گردیده است و این، از آن روست که دین خدا را به بازی گرفتند تا بدان جا که اگر کسی از میان آنها با دانشش به خدا نزدیکی می جوید، [در واقع] جز او را می خواهد. بی گمان، آنان ستمکارند. 2 / 27 جاه طلبی 3596. عنه علیه السلام (_ مِنْ كَلَامِهِ الْمُسَمَّى بِبَيْتِ الدَّرَرِ _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: از شهوت پنهان پرهیزید: دانشمند، دوست دارد که کنارش بنشینند.

3597. عنه عليه السلام: الإمام عليّ عليه السلام: مَنْ تَرَفَّعَ بِعِلْمِهِ وَضَعَهُ اللَّهُ بِعَمَلِهِ. (1) 3598. الإمام الكاظم عليه السلام: عنه عليه السلام: أَفَّهَ الْعُلَمَاءِ حُبُّ الرَّئِيسِ. (2) 3596. امام صادق عليه السلام _ در سخنانی که به «سخنان دُعِيسَى عَلَيْهِ السَّلَام: إِنَّ أَبْغَضَ الْعُلَمَاءِ إِلَى اللَّهِ رَجُلٌ يُحِبُّ الذِّكْرَ بِالْمَغِيبِ، وَيُوسِّعُ لَهُ فِي الْمَجَالِسِ، وَيُدْعَى إِلَى الطَّعَامِ، وَتُقْرَعُ لَهُ الْمَزَاوِدُ، بِحَقِّ أَقْوَالِكُمْ: إِنَّ أَوْلَيْكَ قَدْ أَخَذُوا أُجُورَهُمْ فِي الدُّنْيَا، وَإِنَّ اللَّهَ يُضَاعِفُ لَهُمُ الْعَذَابَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (3) راجع: ص 424 (الغرور).

28 / 2 الغرور 3599. تهذيب الأحكام (_ به نقل از معلّى بن خنيس _) بحار الأنوار: في التّوراه: قُلْ لِصَاحِبِ الْعِلْمِ: لَا يَغْتَرَّ بِكَثْرَةِ عِلْمِهِ، فَإِنْ اغْتَرَّ فَلْيَعْلَمْ أَنَّهُ مَتَى يَمُوتُ. (4) 3600. الإمام عليّ عليه السلام: الإمام عليّ عليه السلام: لَا يَكُونُ السَّفَهُ وَالْغِرَّةَ (5) فِي قَلْبِ الْعَالِمِ. (6) 3601. عنه عليه السلام (_ مِنْ خُطْبِهِ لَهُ _) عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَام: مِنْ فَضْلِ عِلْمِكَ اسْتِقْلَالُكَ لِعِلْمِكَ. (7) راجع: ص 412 ح 3023 و 422 (طلب الرفعه).

-
- 1- نثر الدرّ: ج 1 ص 288 .
 - 2- غرر الحكم: ح 3930، عيون الحكم والمواعظ: ص 181 ح 3702 .
 - 3- عيون الأخبار لابن قتيبه: ج 2 ص 127 .
 - 4- بحار الأنوار: ج 77 ص 42 ح 9 نقلاً عن خطّ الشهيد رحمه الله .
 - 5- الغرّة: الغفلة (النهاية: ج 3 ص 355).
 - 6- الكافي: ج 1 ص 36 ح 5، روضه المتّقين: ج 12 ص 163 .
 - 7- غرر الحكم: ح 9420، وفي طبعه النجف: « مِنْ أَفْضَلِ الْعِلْمِ اسْتِقْلَالُكَ بِعِلْمِكَ »، عيون الحكم والمواعظ: ص 473 ح 8674 .

3603. عنه علیه السلام: امام علی علیه السلام: آن که با دانشش جاه طلبی کند، خداوند با عملش او را فرو آورد. 3604. عنه علیه السلام: امام علی علیه السلام: آفت دانشمندان حب ریاست است. 3600. امام علی علیه السلام: عیسی علیه السلام: منفورترین دانشمندان در نزد خداوند، مردی است که دوست دارد در پشت سر از او یاد شود و در مجلس ها، برایش جا باز کنند و به مهمانی دعوت شود و انباشت را پُر کنند. به حقیقت برایتان می گویم: اینان، مزدشان را در این دنیا گرفته اند و خداوند، کیفرشان را در روز قیامت، دوچندان می سازد. ر. ک: ص 425 (غرور).

2 / 28 غرور 3604. امام علی علیه السلام: بحار الأنوار: در تورات آمده است: «به دانشمند بگو: به فراوانی دانشش غرّه نشود که اگر غرّه شد، پس باید بداند که کی می میرد». 3605. عنه علیه السلام (_ مِنْ كِتَابٍ لَهُ إِلَى أَمْرَائِهِ عَلَى الْجِيوشِ _) امام علی علیه السلام: سفاهت و غفلت در دل دانشمند نیست. 3605. امام علی علیه السلام (_ در نامه ای به فرماندهان لشکرش _) امام علی علیه السلام: از فضل دانش آن است که دانش را کم انگاری. ر. ک: ص 413 ح 3023 و 423 (جاه طلبی).

2 / 29 الحَسَدُ 3607. الكافي (_ به نقل از ابو حمزه _) منيه المرید: قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: سِتَّةٌ يَدْخُلُونَ النَّارَ قَبْلَ الْحِسَابِ بِسِتِّهِ .

قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ هُمْ؟

قَالَ: الْأُمْرَاءُ بِالْجَوْرِ، وَالْعَرَبُ بِالْعَصْبِيَّةِ، وَالذَّهَاقِينُ بِالْكِبْرِ، وَالتُّجَّارُ بِالْخِيَانَةِ، وَأَهْلُ الرُّسْتَاقِ بِالْجَهَالَةِ، وَالْعُلَمَاءُ بِالْحَسَدِ. (1) 3608. الإمام الرضا عليه السلام (_ لأبي هاشم داوود بن القاسم الجعفری) الإمام الباقر عليه السلام: لَا يَكُونُ الْعَبْدُ عَالِمًا حَتَّى لَا يَكُونَ حَاسِدًا لِمَنْ فَوْقَهُ، وَلَا مُحَقَّرًا لِمَنْ دُونَهُ. (2) 30 / 2 الحِرْصُ 3608. امام رضا عليه السلام (_ به ابو هاشم داوود بن قاسم جعفری _) الإمام الحسين عليه السلام في بيان أفتح الأشياء _ : الحِرْصُ فِي الْعَالِمِ. (3) 31 / 2 الرِّيَاءُ 3611. رسول الله صلى الله عليه وآله: رسول الله صلى الله عليه وآله: مَنْ رَأَى النَّاسَ يَعْلَمُهُ رَأَى اللَّهَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (4).

- 1- . منيه المرید : ص 324 ، تنبيه الخواطر : ج 1 ص 127 ، جامع الأخبار : ص 392 ح 1093 ، بحار الأنوار : ج 76 ص 156 ح 1 وراجع: الكافي : ج 8 ص 163 ح 170 والخصال : ص 325 ح 14 وتحف العقول : ص 220 والمحاسن: ج 1 ص 73 ح 30 .
- 2- . تحف العقول : ص 294 ، الجعفریات : ص 233 عن الإمام الصادق عن آبائه عن الإمام عليّ عليهم السلام ، غرر الحكم: ح 10921 كلاهما نحوه ، بحار الأنوار : ج 78 ص 173 ح 20 .
- 3- . كفايه الأثر : ص 233 عن يحيى بن يعمر (يعمر) .
- 4- . المعجم الكبير : ج 2 ص 167 ح 1685 عن جندب بن عبد الله .

2 / 29 حسادت

2 / 30 حرص

2 / 31 خودنمایی

2 / 29 حسادت 3614. عنه صلی الله علیه و آله: منیه المرید: پیامبر خدا فرمود: «شش دسته به سبب شش چیز، پیش از حساب به آتش در می آیند».

گفته شد: آنان چه کسانی اند؟

فرمود: «فرمان روایان به جهت ستم، عرب ها به جهت تعصّب، مالکان به جهت تکبر، بازرگانان به جهت خیانت، روستاییان به جهت نادانی و دانشمندان به جهت حسد». 3615. عنه صلی الله علیه و آله: امام باقر علیه السلام: بنده، دانشمند نباشد، مگر آن که به بالاتر از خود حسد نوزد و فروتر از خود را خوار نشمرد. 2 / 30 حرص 3612. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام حسین علیه السلام در بیان زشت ترین چیزها: حرص در دانشمند [، از بدترین چیزهاست]. 2 / 31 خودنمایی 3615. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر کس دانش خود را به رُخ مردم بکشد، خداوند، او را روز قیامت، انگشت نما می کند.

3616. امام صادق عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ سَمِعَ النَّاسَ بِعِلْمِهِ سَمِعَ اللَّهُ بِهِ سَامِعَ خَلْقِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَحَقَّرَهُ وَصَدَّغَرَّهُ. (1) راجع: ص 68 (الإخلاص) و 116 (التعلم لغير الله) و 252 (الإخلاص)، ج 2 ص 482 (الإخلاص).

2 / 32 كثرة الضحك 3620. عنه عليه السلام: رسول الله صلى الله عليه وآله: يَنْبَغِي لِلْعَالِمِ أَنْ يَكُونَ قَلِيلَ الضَّحِكِ، كَثِيرَ البُكَاءِ، لَا يُمَارِحُ. (2) 3617. امام علي عليه السلام: الإمام علي عليه السلام: تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ، فَإِذَا تَعَلَّمْتُمُوهُ فَآكُظِمُوا عَلَيْهِ، وَلَا تَخْلُطُوهُ بِضِدِّ ضِحِكِ وَلَا بِلَعِبٍ فَتَمُجَّهَ الْقُلُوبُ، فَإِنَّ الْعَالِمَ إِذَا ضَدَّ ضِحَكَ ضَدَّ ضِحَكَهُ مَخَّجَّ مِنَ الْعِلْمِ مَجَّهً. (3) 2 / 33 التوادير 3620. امام علي عليه السلام: رسول الله صلى الله عليه وآله: يَنْبَغِي لِلْعَالِمِ أَنْ يَكُونَ قَلِيلَ الضَّحِكِ، كَثِيرَ البُكَاءِ، لَا يُمَارِحُ وَلَا يُصَاخِبُ وَلَا يُمَارِي وَلَا يُجَادِلُ، إِنْ تَكَلَّمَ تَكَلَّمَ بِحَقٍّ، وَإِنْ صَمَتَ صَمَتَ عَنِ الْبَاطِلِ، وَإِنْ دَخَلَ دَخَلَ بِرِفْقٍ، وَإِنْ خَرَجَ خَرَجَ بِحِلْمٍ. (4) 3621. عنه عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: رَأْسُ مَالِ الْعَالِمِ تَرَكُّ الْكِبِيرِ. (5) 3622. عنه عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: حِفْظُ الْحِجَابِ زِينَةُ الْعِلْمِ. (6).

-
- 1- . حليه الأولياء: ج 5 ص 99 عن عبدالله بن عمرو، كنز العمال: ج 3 ص 483 ح 7535 .
 - 2- . الفردوس: ج 5 ص 500 ح 8885 عن أبي بن كعب .
 - 3- . جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 141، الجامع لأخلاق الراوى: ج 1 ص 232 ح 213 .
 - 4- . الفردوس: ج 5 ص 500 ح 8885 عن أبي بن كعب، زهر الفردوس: ج 4 ص 399، كنز العمال: ج 10 ص 243 ح 29289 .
 - 5- . كنز العمال: ج 15 ص 918 ح 43584 نقلاً عن الديلمي عن معاذ .
 - 6- . جامع الأخبار: ص 337 ح 947، بحار الأنوار: ج 77 ص 131 ح 41 .

2 / 32 زیاد خندیدن**2 / 33 گوناگون**

3623. عنه علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هر که آوازه دانشش را به مردم برساند، خداوند، روز قیامت آوازه [ی زشتی هایش] را به خلقتش برساند و خوار و کوچکش سازد. ر. ک: ص 69 (اخلاص) و 117 (آموختن برای غیر خدا) و 253 (اخلاص)، ج 2 ص 483 (اخلاص).

2 / 32 زیاد خندیدن 3621. امام علی علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: شایسته است که دانشمند، کم خنده و گریان باشد و شوخی نکند. 3622. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: دانش بیاموزید و چون آموختید، دم در کشید و آن را با خنده و بازی در نیامیزید، تا از دل ها بیرون نیفتد؛ چون هر گاه دانشمند خنده بزند، بخشی از دانشش بیرون می افتد. 2 / 33 گوناگون 3625. امام زین العابدین علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سزاوار است که دانشمند، کم خنده و گریان باشد؛ شوخی ننماید و به آواز بلند سخن نگوید و ستیزه و مجادله نکند؛ چون بگوید، به حق بگوید و چون خاموش ماند، از باطل، خاموشی گزیند و چون درآید، به مدارا درآید و چون ایستادگی کند، با بردباری ایستادگی کند. 3626. امام باقر علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سرمایه دانشمند، و نهادن تکبر است. 3627. تفسیر العیاشی عن عبد الله بن عجلان عن الإمام ال (_ فی قوله تعالی : { Q } «وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَىٰ») پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: جانب استدلال را نگه داشتن، زیور دانش است.

3628. الإمام الصادق عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله في ذكر وصيّه الخضر لموسى عليهما السلام: قَالَ الْخَضِرُ: ... أَعْرِضْ عَنِ الْجُهَالِ وَبَاطِلِهِمْ ، وَاحْلُمْ عَنِ السُّفْهَاءِ ؛ فَإِنَّ ذَلِكَ فِعْلُ الْحُكَمَاءِ وَرَيْنُ الْعُلَمَاءِ . (1) 3629. الكافي عن حمران بن أعين: الإمام علي عليه السلام: إِنَّمَا الْعَالِمُ مَنْ دَعَاهُ عِلْمُهُ إِلَى الْوَرَعِ وَالْتَمَى ، وَالزُّهْدِ فِي عَالَمِ الْفَنَاءِ ، وَالتَّوَلَّى بِجَنَّةِ الْمَأْوَى . (2) 3630. الكافي عن عبد الأعلى: عنه عليه السلام: إِذَا عَلَوَتْ فَلَا تُفَكِّرْ فِيمَنْ دُونَكَ مِنَ الْجُهَالِ ، وَلَكِنْ اقْتَدِ بِمَنْ فَوْقَكَ مِنَ الْعُلَمَاءِ . (3) 3627. تفسير العياشي (_ به نقل از عبد الله بن عجلان ، از امام باقر علی) عنه عليه السلام: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ : أَلَا أُتْبِكُمْ بِالْفَقِيهِ كُلِّ الْفَقِيهِ؟ قالوا : بلى .

قَالَ : مَنْ لَمْ يَقْنَطِ النَّاسَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ ، وَلَمْ يُؤْسِسْهُمْ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ ، وَلَمْ يُؤْمَنْهُمْ مِنْ مَكْرِ اللَّهِ ، وَلَا يَدْعُ الْقُرْآنَ رَغْبَةً عَنْهُ إِلَى مَا سِوَاهُ ، أَلَا لَا خَيْرَ فِي عِبَادِهِ لَيْسَ فِيهَا تَقْوَةٌ ، وَلَا عِلْمٌ لَيْسَ فِيهِ تَقَهُمْ ، وَلَا قِرَاءَةٌ لَيْسَ فِيهَا تَدَبُّرٌ . (4) 3628. امام صادق عليه السلام: عنه عليه السلام: الْعَالِمُ كُدُّ الْعَالِمِ مَنْ لَمْ يَمْنَعْ الْعِبَادَ الرَّجَاءَ لِرَحْمَةِ اللَّهِ ، وَلَمْ يُؤْمَنْهُمْ مَكْرَ اللَّهِ . (5) 3629. الكافي (_ به نقل از حمران بن أعين _) عنه عليه السلام: أَلَا أُتْبِكُمْ بِالْعَالِمِ كُلِّ الْعَالِمِ ؟ مَنْ لَمْ يُزَيِّنْ لِعِبَادِ اللَّهِ مَعَاصِيَ اللَّهِ ، وَلَمْ يُؤْمَنْهُمْ مَكْرَهُ ، وَلَمْ يُؤْسِسْهُمْ مِنْ رَوْحِهِ . (6) .

-
- 1- .كنز العمال: ج 16 ص 144 ح 44176 عن عمر .
 - 2- .غرر الحكم: ح 3910 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 179 ح 3687 .
 - 3- .غرر الحكم: ح 4092 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 136 ح 3100 .
 - 4- .جامع بيان العلم وفضله: ج 2 ص 44 عن أبي مالك وأبي إسحاق ، سنن الدارمي: ج 1 ص 94 ح 302 عن يحيى بن عباد عن الإمام علي عليه السلام ، كنز العمال: ج 10 ص 181 ح 28943 ؛ الكافي: ج 1 ص 36 ح 3 عن الحلبي عن الإمام الصادق عن الإمام علي عليهما السلام ، معاني الأخبار: ص 226 عن أبي حمزة الثمالي عن الإمام الباقر عن الإمام علي عليهما السلام ، منية المرید: ص 162 كلاهما عن الإمام علي عليه السلام ، الجعفریات: ص 238 عن الإمام الصادق عن الإمام علي عليهما السلام عن رسول الله صلى الله عليه وآله وكلها نحوه ، بحار الأنوار: ج 78 ص 41 ح 24 .
 - 5- .غرر الحكم: ح 1840 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 55 ح 1416 وفيه «الناس» بدل «العباد» .
 - 6- .العقد الفريد: ج 3 ص 130 ؛ نهج السعادة: ج 3 ص 133 .

3630. الکافی (_ به نقل از عبدالاعلی _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله _ در یاد کرد سفارش خضر علیه السلام به موسی علیه السلام _: از نادانان و باطل ایشان ، روی گردان و در برابر سفیهان ، بردباری کن که این ، کار حکیمان و زیور دانشمندان است . 3631. الإمام الصادق علیه السلام : امام علی علیه السلام : دانشمند ، کسی است که دانشش وی را به پرهیز و پروا و دل باخته نشدن به دنیای فانی و شیفتگی به جایگاه بهشتی ، فرا خواند . 3632. الإمام علی علیه السلام _ مِنْ كِتَابٍ لَهُ إِلَى بَعَامَمِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : چون بالا رفتی ، به نادانان پایین تر از خود میندیش ؛ بلکه به دانشمندان برتر از خود ، اقتدا کن . 3631. امام صادق علیه السلام : امام علی علیه السلام : پیامبر خدا فرمود : « آیا شما را از فقیه کامل آگاه نکنم ؟ » .

گفتند : چرا .

فرمود : « آن که مردم را از رحمت خدا ناامید نسازد و از گشایش الهی مأیوس نکند و از مکر خداوند ، ایمن ننماید و قرآن را به سبب رغبت به غیر آن ، وا نهد . هان ! در عبادتی که در آن تقّه ، و دانشی که در آن فهم ، و قرآنی که در آن تدبّر نباشد ، خیری نیست » . 3632. امام علی علیه السلام (_ در نامه ای به یکی از کارگزارانش _) امام علی علیه السلام : دانشمند به تمام معنا ، کسی است که بندگان را از امید به رحمت خداوند ، باز ندارد و از مکر خداوند ، ایمنشان نسازد . 3633. عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ (_ لَمَّا اسْتَوْلَى أَصْحَابُ مُعَاوِيَةَ عَلَى الْبِلَادِ) امام علی علیه السلام : آیا شما را از دانشمند حقیقی و کامل ، آگاه نکنم ؟ آن که معاصی الهی را برای بندگان خدا نیاراید و از مکر خداوند ، ایمنشان نسازد و از رحمتش ناامیدشان نکند . .

3634. معانى الأخبار عن أبى بصير: عنه عليه السلام: خَمْسٌ يُسْتَقْبَحَنَ مِنْ خَمْسٍ: كَثْرَةُ الْفُجُورِ مِنَ الْعُلَمَاءِ، وَالْحِرْصُ فِي الْحُكْمَاءِ، وَالْبُخْلُ فِي الْأَغْنِيَاءِ، وَالْقِيحَةُ (1) فِي النِّسَاءِ، وَمِنْ الْمَشَايخِ الرَّثَا. (2) 3633. امام على عليه السلام (_ أن گاه كه سپاهيان معاويه بر شهرها چيره گشتند و) عنه عليه السلام: بَلَّغْنَا أَنَّ رَجُلًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ جَمَعَ ثَمَانِينَ تَابُوتًا مِنَ الْعِلْمِ، فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى نَبِيِّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ أَنْ قُلْ لِهَذَا الْحَكِيمِ: لَوْ جَمَعْتَ مِثْلَهُ مَعَهُ لَا يُنْتَفَعُ بِهِ إِلَّا أَنْ تَعْمَلَ بِهَذِهِ الثَّلَاثَةِ أَشْيَاءَ:

أَوَّلُهَا: أَنْ لَا تُحِبَّ الدُّنْيَا، فَإِنَّهَا لَيْسَتْ بِدَارِ الْمُؤْمِنِينَ.

وَالثَّانِي: أَنْ لَا تُصَاحِبَ الشَّيْطَانَ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بِرَفِيقِ الْمُؤْمِنِينَ.

وَالثَّلَاثُ: أَنْ لَا تُؤْذِيَ الْمُؤْمِنِينَ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بِحَرْفِهِ الْمُؤْمِنِينَ. (3) 3634. معانى الأخبار (_ به نقل از ابو بصير _) عنه عليه السلام: شَدِيدُ الْعِلْمِ الصِّدْقُ. (4) 3635. رسول الله صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: أَبْغَضُ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ سُبْحَانَهُ الْعَالِمُ الْمُتَجَبَّرُ. (5) 3636. صحيح مسلم عن تميم الدَّارِي: عنه عليه السلام: فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبَةِ إِلَيْهِ: حَصْنٌ عِلْمِكَ مِنَ الْعُجْبِ، وَوَقَارَكَ مِنَ الْكِبَرِ. (6) 3637. رسول الله صلى الله عليه وآله: الإمام الحسين عليه السلام: مِنْ دَلَائِلِ الْعَالِمِ انْتِقَادُهُ لِحَدِيثِهِ، وَعِلْمُهُ بِحَقَائِقِ فُنُونِ النَّظْرِ. (7) 3638. عنه صلى الله عليه وآله: الإمام الصادق عليه السلام: قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: لِلْعَالِمِ ثَلَاثُ عِلَامَاتٍ: الْعِلْمُ بِاللَّهِ، وَبِمَا يُحِبُّ، وَبِمَا يَكْرَهُ. (8).

1- الوَقَاحَةُ: قَلْبُهُ الْحَيَاءُ، وَقَدْ وَقَّحَ وَقَاحَةً وَقِحَةً (المصباح المنير: ص 667).

2- غرر الحكم: ح 5080، عيون الحكم والمواعظ: ص 243 ح 4637.

3- تنبيه الغافلين: ص 434 ح 677.

4- المواعظ العددية: ص 57، غرر الحكم: ح 5784. الصلَفُ: هو الغلو في الظرف، والزيادة على المقدار مع تكبير (النهاية: ج 3 ص 47).

5- غرر الحكم: ح 3164، عيون الحكم والمواعظ: ص 111 ح 2415.

6- شرح نهج البلاغة: ج 20 ص 318 ح 651.

7- تحف العقول: ص 248، بحار الأنوار: ج 78 ص 119 ح 14.

8- الخصال: ص 121 ح 113 عن حماد بن عيسى، تاريخ يعقوبى: ج 2 ص 207 عن الإمام على عليه السلام، بحار الأنوار: ج 1 ص 210 ح 2.

3639. عنه صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : پنج چیز از پنج کس ، زشت شمرده می شود : گناه فراوان از دانشمندان ، آز از حکیمان ، بخل از توانگران ، بی شرمی از زنان و زنا از پیران . 3635. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : به ما رسیده است که مردی در بنی اسرائیل ، هشتاد صندوق از دانش گرد آورد . خداوند متعال ، به یکی از پیامبران خود وحی کرد که : «به این حکیم بگو اگر به اندازه آن بر آن بیفزایی ، سودی نمی بخشد؛ مگر آن که به این سه چیز ، عمل کنی : نخست این که دنیا را دوست نداشته باشی که آن ، سرای مؤمنان نیست ؛ دوم این که همراه شیطان نگردی که او رفیق مؤمنان نیست ؛ و سوم این که مؤمنان را آزار ندهی که این ، کار مؤمنان نیست» . 3636. صحیح مسلم (_ به نقل از تمیم الداری _) امام علی علیه السلام : آفت دانش ، خودستایی است . 3637. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : مبعوض ترین بندگان در نزد خدای سبحان ، دانشمند خودبزرگ بین است . 3638. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام _ در حکمت های منسوب به ایشان _ : دانشت را از خودپسندی ، و وقارت را از کبر ، حفظ کن . 3639. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام حسین علیه السلام : از نشانه های دانشمند ، پذیرش نقد سخن خود و آگاهی به فنون حقیقی دقت نظر (ضوابط اندیشه و نقد) است . 3640. سنن الدارمی عن زید بن ثابت عن رسول الله صلی الله علیه و آله : لقمان به پسرش گفت : «برای دانشمند ، سه نشانه است : آگاهی به [وجود] خدا ، و به آنچه دوست دارد ، و به آنچه بد می شمرد» . .

3641. الكافي عن الخيري ويونس بن زبيان عن الإمام الصادق عليه السلام: كان أبوذر يقول في خطبته: يا مُبتَغَى العِلْمِ، كَأَنَّ شَيْئاً مِنَ الدُّنْيَا لَمْ يَكُنْ شَيْئاً إِلَّا مَا يَنْفَعُ حَيْرُهُ وَيَضُرُّ شَرُّهُ إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ.

يا مُبتَغَى العِلْمِ لا يَشْغَلُكَ أَهْلٌ وَلَا مَالٌ عَنِ نَفْسِكَ، أَنْتَ يَوْمَ تُفَارِقُهُمْ كَضَيْفٍ بَتَّ فِيهِمْ ثُمَّ غَدَوْتَ عَنْهُمْ إِلَى غَيْرِهِمْ، وَالدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ كَمَنْزِلٍ تَحَوَّلَتْ مِنْهُ إِلَى غَيْرِهِ، وَمَا بَيْنَ الْمَوْتِ وَالْبَعْثِ إِلَّا كَنَوْمِهِ نِمَّتْهَا ثُمَّ اسْتَيْقَظَتْ مِنْهَا.

يا مُبتَغَى العِلْمِ، قَدِّمَ لِمَقَامِكَ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ عِزُّ وَجَلُّ، فَإِنَّكَ مُثَابٌ بِعَمَلِكَ؛ كَمَا تَدِينُ تُدَانُ. (1) 3642. ثواب الأعمال عن إسحاق بن عمار: مصباح الشريعة_ فيما نسبته إلى الإمام الصادق عليه السلام_ : آفة العلماء عشرة أشياء: الطَّمَعُ، وَالْبُخْلُ، وَالرِّيَاءُ، وَالْعَصْبِيَّةُ، وَحُبُّ الْمَدْحِ، وَالْحَوْضُ فِيمَا لَمْ يَصِدْ لِمَا إِلَى حَقِيقَتِهِ، وَالتَّكَلُّفُ فِي تَزْيِينِ الْكَلَامِ بِزَوَائِدِ الْأَلْفَاظِ، وَقَلَّةُ الْحَيَاءِ مِنَ اللَّهِ عِزُّ وَجَلُّ، وَالْإِفْتِيخَارُ، وَتَرْكُ الْعَمَلِ بِمَا عَلِمُوا. (2) راجع: ج 2 ص 414 (ما لا ينبغي للحكيم).

1- الكافي: ج 2 ص 134 ح 18، المحاسن: ج 1 ص 357 ح 759 نحوه وكلاهما عن أبي بصير، بحار الأنوار: ج 22 ص 401 ح 11

2- مصباح الشريعة: ص 366.

3641. الكافي (_ به نقل از خبیری و یونس بن ظبیان از امام صادق عل) امام صادق علیه السلام : ابوذر در خطبه اش می گفت : «ای جوینده دانش! گویی چیزی از دنیا به حساب نمی آید ، جز آنچه خیری بدهد یا زیانی برساند؛ مگر آن که خدا رحم کند .

ای جوینده دانش! زن و فرزند و دارایی ات ، تو را از خودت باز نمی دارد که تو [سرانجام] روزی از ایشان جدا می شوی؛ همچون مهمانی که در میانشان خوابیده و صبح ، به نزد دیگران بروی . دنیا و آخرت ، مانند دو منزل اند که از آن به دیگری نقل مکان می کنی و میان مرگ و رستاخیز ، جز خوابی که خفته ای و بیدار می شوی ، نیست .

ای جوینده دانش! برای ایستادن در پیشگاه خدای عز و جل ، چیزی پیش بفرست که تو به عملت پاداش داده می شوی؛ همان گونه که می دهی ، می گیری» . 3642. ثواب الأعمال (_ به نقل از اسحاق بن عمار _) مصباح الشریعه _ در آنچه به امام صادق علیه السلام نسبت داده است _ : آفت دانشمندان ، ده چیز است : آز ، بخل ، خودنمایی ، تعصب ، تملق دوستی ، فرورفتن در آنچه به حقیقتش نرسیده اند ، تکلف در آراستن سخن با کلمات زاید ، کم حیا کردن از خداوند عز و جل ، فخرفروشی ، و عمل نکردن به آنچه فرا گرفته اند . ر . ک : ج 2 ص 415 (آنچه شایسته حکیم نیست) .

الفصل الثالث : حقوق العالم والمعلم والمتعلم 3 / 1 حقوق العالم - الإكرام 3645. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله : رسول الله صلى الله عليه وآله : أكرموا العلماء ووقروهم. (1) 3646. عنه صلى الله عليه وآله : عنه صلى الله عليه وآله : أكرموا العلماء فإنهم عند الله كرماء. (2) 3647. الإمام زين العابدين عليه السلام : عنه صلى الله عليه وآله : من أكرم عالماً فقد أكرمني ، ومن أكرمني فقد أكرم الله ، ومن أكرم الله فمصيره إلى الجنة. (3) 3648. الإمام الصادق عليه السلام : عنه صلى الله عليه وآله : من أكرم فقيهاً مسلماً لقي الله يوم القيامة وهو عنه راضٍ ، ومن أهان فقيهاً مسلماً لقي الله يوم القيامة وهو عليه غضبان. (4).

1- فردوس الأخبار : ج 1 ص 109 ح 233 عن أبي الدرداء ، كنز العمال : ج 10 ص 174 ح 28904 .

2- الفردوس : ج 1 ص 76 ح 225 عن أنس .

3- جامع الأخبار : ص 111 ح 196 عن أبي هريره .

4- عوالي اللآلي : ج 1 ص 359 ح 31 و ج 4 ص 59 ح 4 عن الإمام الصادق عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 2 ص 44 ح 13 .

فصل سوم : حقوق دانشمند و یاددهنده و یادگیرنده**3 / 1 حقوق دانشمند****الف _ اکرام**

فصل سوم : حقوق دانشمند و یاددهنده و یادگیرنده 3 / 1 حقوق دانشمندالف _ اکرام3648. امام صادق علیه السلام : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمندان را اکرام کنید و آنان را گرامی بدارید .3649. امام علی علیه السلام : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمندان را اکرام کنید که آنان ، نزد خدا کریم اند .3650. امام صادق علیه السلام : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هرکس دانشمندی را بزرگ بدارد ، مرا بزرگ داشته و هرکس مرا بزرگ بدارد ، خداوند را بزرگ داشته است و هرکس خداوند را بزرگ بدارد ، به سوی بهشت روانه شود .3651. عنه علیه السلام : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : هرکس فقیهی مسلمان را بزرگ بدارد ، خداوند را در روز قیامت ملاقات می کند ، در حالی که از او خشنود است و هرکس فقیهی مسلمان را خوار کند ، خداوند را در روز قیامت ملاقات می کند ، در حالی که بر وی خشنماک است .

3652. الإمام الرضا عليه السلام (_ عَنِ الْقَوْمِ الَّذِينَ وَصَفَهُمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ) عنه صلى الله عليه وآله : حُرْمَةُ الْعَالِمِ الْعَامِلِ بِعِلْمِهِ كَحُرْمَةِ الشُّهَدَاءِ وَالصُّدِّيْقِيْنَ . (1) 3653. عنه عليه السلام : منيه المرید عن مقاتل بن سليمان : وَجَدْتُ فِي الْإِنْجِيلِ : أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِعِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ : عَظَّمَ الْعُلَمَاءَ وَاعْرِفْ فَضْلَهُمْ ، فَإِنِّي فَضَّلْتُهُمْ عَلَى جَمِيعِ خَلْقِي إِلَّا النَّبِيْنَ وَالْمُرْسَلِيْنَ ، كَفَضْلِ الشَّمْسِ عَلَى الْكَوَاكِبِ ، وَكَفَضْلِ الْآخِرَةِ عَلَى الدُّنْيَا ، وَكَفَضْلِي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ . (2) 3651. امام صادق عليه السلام : الإمام علي عليه السلام : عَلَيْكَ بِمُدَارَاهِ النَّاسِ ، وَإِكْرَامِ الْعُلَمَاءِ . (3) 3652. امام رضا عليه السلام (_ درباره عدّه ای كه عبد الله بن جندب در توصیف) عنه عليه السلام : يُكْرَمُ الْعَالِمُ لِعِلْمِهِ ، وَالْكَبِيرُ لِسِنِّهِ ، وَذُو الْمَعْرُوفِ لِمَعْرُوفِهِ ، وَالسُّلْطَانُ لِسُلْطَانِهِ . (4) 3653. امام رضا عليه السلام : عنه عليه السلام : مَنْ وَقَرَ عَالِمًا فَقَدْ وَقَرَ رَبَّهُ . (5) 3654. صحيح مسلم عن جابر بن سمره : الاحتجاج : زُوِيَ عَنِ الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ اتَّصَلَ بِأَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّ رَجُلًا مِنْ فُقَهَاءِ شِيعَتِهِ كَلَّمَ بَعْضَ الثُّصَابِ فَأَفْحَمَهُ بِحُجَّتِهِ حَتَّى أَبَانَ عَنْ فَضِيحَتِهِ ، فَدَخَلَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ وَفِي صَدْرِ مَجْلِسِهِ دَسْتٌ عَظِيمٌ مَنْصُوبٌ وَهُوَ قَاعِدٌ خَارِجُ الدَّسْتِ ، وَبِحَضْرَتِهِ خَلُقَ مِنَ الْعَلَوِيِّينَ وَبَنَى هَاشِمِ ، فَمَا زَالَ يَرْفَعُهُ حَتَّى أَجْلَسَهُ فِي ذَلِكَ الدَّسْتِ . (6) .

-
- 1- .تنبيه الخواطر: ج 2 ص 122.
 - 2- .منيه المرید : ص 121 .
 - 3- .تذکره الخواصّ : ص 136 نقلاً عن حلیه الأولیاء ؛ بحار الأنوار : ج 78 ص 71 ح 34 نقلاً عن المناقب لابن الجوزی .
 - 4- .غرر الحکم : ح 11007 ، عیون الحکم والمواعظ : ص 551 ح 10165 .
 - 5- .غرر الحکم : ح 8704 ، عیون الحکم والمواعظ : ص 439 ح 7629 .
 - 6- .الاحتجاج : ج 2 ص 500 ح 332 ، التفسیر المنسوب إلى الإمام العسکری علیه السلام : ص 351 ح 238 وراجع: العلم / آداب التعلّم / التواضع للمعلّم .

3655. صحیح مسلم عن جابر بن سمره: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: احترام دانشمند عمل کننده به علمش، مانند حرمت شهیدان و راستگویان است. 3654. صحیح مسلم (_ به نقل از جابر بن سمره _) منیه المرید: مقاتل بن سلیمان می گوید: در انجیل یافتیم که خداوند متعال به عیسی علیه السلام فرمود: «دانشمندان را بزرگ بشمار و برتری آنان را بشناس که من، آنان را بر همه خلقم، جز پیامبران و فرستادگان، برتری بخشیدم؛ همچون برتری خورشید بر ستارگان و برتری آخرت بر دنیا و برتری من بر هر چیز». 3655. صحیح مسلم (_ به نقل از جابر بن سمره _) امام علی علیه السلام: تو را باد مدارا با مردم و اکرام دانشمندان! 3656. صحیح مسلم عن جابر بن سمره: امام علی علیه السلام: دانشمند به سبب دانشش، بزرگ سال به سبب سنش، نیکوکار به سبب کار نیکش، و قدرتمند به سبب قدرتش گرامی داشته می شود. 3657. مسند ابن حنبل عن جابر بن سمره: امام علی علیه السلام: هرکس دانشمندی را گرامی بدارد، بی گمان، پروردگارش را گرامی داشته است. 3658. الخصال عن جابر بن سمره: الاحتجاج: از امام عسکری علیه السلام نقل است که: «به [پدرم] ابوالحسن علی بن محمد عسکری (امام هادی علیه السلام) خبر رسید که مردی از فقیهان پیرو او با یکی از ناصبیان، گفتگو کرده و با دلیل و برهان او را ساکت کرده، تا آن جا که رسوایی اش را آشکار ساخته است. سپس وی بر امام هادی علیه السلام وارد شد، در حالی که در صدر مجلس، تختی بزرگ نهاده شده بود و امام علیه السلام خود، بیرون از آن نشسته بود و در حضورش گروهی از علویان و بنی هاشم بودند. امام علیه السلام آن فقیه را بالا و بالاتر برد، تا آن که او را بر تخت نشاند». . .

ب _ عَدَمُ الإِسْتِخْفَافِ بِهِ 3656. صحيح مسلم (_ به نقل از جابر بن سمره _) رسول الله صلى الله عليه وآله : مَنِ احْتَقَرَ صَاحِبَ الْعِلْمِ فَقَدْ احْتَقَرَ نِيَّ ، وَمَنِ احْتَقَرَ نِيَّ فَهُوَ كَافِرٌ . (1) 3657. مسند ابن حنبل (_ به نقل از جابر بن سمره _) الإمام علي عليه السلام : لا يَسْتَحْفُ بِالْعِلْمِ وَأَهْلِهِ إِلَّا أَحْمَقُ جَاهِلٌ . (2) 3658. الخصال (_ به نقل از جابر بن سمره _) عنه عليه السلام : لا تُحَقِّرَنَّ عَبْدًا آتَاهُ اللَّهُ عِلْمًا ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يُحَقِّرْهُ حِينَ آتَاهُ إِيَّاهُ . (3) 3659. المستدرک علی الصحیحین (_ به نقل از ابو جحیفه _) عنه عليه السلام : إِيَّاكَ أَنْ تَسْتَحْفَ بِالْعُلَمَاءِ ، فَإِنَّ ذَلِكَ يُرَى بِكَ وَيُسَىءُ الظَّنَّ بِكَ وَالْمَخِيلَةَ فِيكَ . (4) 3660. الغيبة للطوسي عن عبد الله بن عمر : عنه عليه السلام : لا تَزْدَرِيَنَّ الْعَالِمَ وَإِنْ كَانَ حَقِيرًا ، لا تُعْظَمَنَّ الْأَحْمَقَ وَإِنْ كَانَ كَبِيرًا . (5) 3661. المناقب لابن شهر آشوب عن أبي الطفيل : الإمام زين العابدين عليه السلام : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَوْحَى إِلَى دَانِيَالٍ : إِنَّ أَمَقَّتْ عَيْدِي إِلَى الْجَاهِلِ الْمُسْتَحْفِ بِحَقِّ أَهْلِ الْعِلْمِ ، التَّارِكُ لِلِاقْتِدَاءِ بِهِمْ . (6) 3662. المناقب لابن شهر آشوب عن أبي الطفيل : الإمام الصادق عليه السلام : الْعَاقِلُ لَا يَسْتَحْفُ بِأَحَدٍ ، وَأَحَقُّ مَنْ لَا يَسْتَحْفُ بِهِ ثَلَاثَةٌ : الْعُلَمَاءُ وَالسُّلْطَانُ وَالْإِخْوَانُ ، لِأَنَّهُ مَنْ اسْتَحْفَ بِالْعُلَمَاءِ أَفْسَدَ دِينَهُ . (7) ج _ التَّوَاضُعُ لَهُ 3661. المناقب ، ابن شهر آشوب (_ به نقل از ابو طفيل _) رسول الله صلى الله عليه وآله : تَوَاضَعُوا لِلْعَالِمِ وَارْفَعُوهُ ، فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَرْفَعُ الْعَالِمَ وَتَخْفِضُ أَجْنِحَتَهَا وَتَسْتَغْفِرُ لَهُ . (8) راجع : ص 110 (التواضع للمعلم) و 254 (التواضع للمتعملم) .

- 1- . إرشاد القلوب : ص 165 .
- 2- . غرر الحكم : ح 10807 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 541 ح 10030 .
- 3- . كنز الفوائد: ج 1 ص 319 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 44 ح 18 .
- 4- . غرر الحكم : ح 2732 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 100 ح 2298 .
- 5- . غرر الحكم : ح 10280 و 10281 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 522 ح 9496 و 9497 .
- 6- . الكافي : ج 1 ص 35 ح 5 عن أبي حمزة ، بحار الأنوار : ج 1 ص 185 ح 109 .
- 7- . تحف العقول : ص 320 ، بحار الأنوار : ج 78 ص 233 ح 42 .
- 8- . الفردوس : ج 2 ص 45 ح 2263 عن أنس وراجع: العلم : آداب التعلّم : التواضع للمعلم .

ب _ کوچک نشمردن دانشمند**ج _ فروتنی در برابر وی**

ب _ کوچک نشمردن دانشمند 3664. الغیبه للنعمانی عن عبد الله بن عمرو: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که دانشمند را حقیر شمرد، مرا حقیر شمرده است و هرکس مرا حقیر بشمرد، کافر است. 3665. المناقب لابن شهر آشوب عن أنس: امام علی علیه السلام: جز نابخرد نادان، دانش و دانشوران را سبک نمی شمرد. 3666. مقتضب الأثر عن عبد العزيز بن خضير: امام علی علیه السلام: بنده ای را که خداوند به او دانش عطا فرموده، کوچک مشمار؛ چون خداوند متعال، وی را هنگام اعطای دانش، کوچک شمرده است. 3663. کمال الدین (_ به نقل از مسروق _) امام علی علیه السلام: زنهار که دانشمندان را سبک بشمرد؛ چرا که این کار، تورا خوار می کند و مایه بدگمانی و وهم و خیال درباره تو می شود. 3664. الغیبه، نعمانی (_ به نقل از عبدالله بن عمرو _) امام علی علیه السلام: دانشمند را خوار مشمار؛ هرچند که کوچک بنماید. نابخرد را بزرگ مدان؛ هرچند بزرگ بنماید. 3665. المناقب، ابن شهر آشوب (_ به نقل از آنس _) امام زین العابدین علیه السلام: خداوند _ تبارک و تعالی _ به دانیال وحی کرد که: «منفورترین بندگانم نزد من، نادانی است که حق اهل دانش را سبک می شمارد و از اقتدا به آنان، سر باز می زند». 3666. مُقتَضَب الأثر (_ به نقل از عبدالعزیز بن خضیر _) امام صادق علیه السلام: خردمند، کسی را سبک نمی شمرد و سزاوارترین کسان به کوچک شمرده نشدن، سه گروه اند: دانشمندان، سلطان و برادران؛ چون کسی که دانشمندان را کوچک بشمارد، دینش را تباه کرده است. ج _ فروتنی در برابر وی 3668. رسول الله صلی الله علیه و آله (_ لِعَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَام _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: در برابر دانشمند، فروتنی کنید و او را ارج بنهید؛ چرا که فرشتگان، دانشمند را بر می کشند و بال های خود را پایین می آورند (فروتنی می کنند) و برایش آمرزش می طلبند. ر. ک: ص 111 (فروتنی در برابر آموزگار) و 255 (فروتنی برای شاگرد).

د _ غَضُّ الصَّوْتِ عِنْدَهَا لِكِتَابِ «إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّنَبُّهِ لِيَأْتِيَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ». (1).

الحديث 3670. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : رسول الله صلی الله علیه و آله : مَنْ غَضَّ صَوْتَهُ عِنْدَ الْعُلَمَاءِ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَى مِنْ أَصْحَابِي ، وَلَا خَيْرَ فِي التَّمَلُّقِ وَالتَّوَضُّعِ إِلَّا مَا كَانَ فِي اللَّهِ عِزٌّ وَجَلْفَى طَلَبِ الْعِلْمِ. (2) هـ _ مُتَابِعَتُهُ 3672. الإمام الباقر عليه السلام : رسول الله صلی الله علیه و آله : اتَّبَعُوا الْعُلَمَاءَ ، فَإِنَّهُمْ سُرُجٌ الدُّنْيَا وَمَصَابِيحُ الْآخِرَةِ. (3) 3673. عنه عليه السلام : الإمام عليّ عليه السلام : إِعْلَمُوا أَنَّ صُحْبَةَ الْعَالِمِ وَاتِّبَاعَهُ دِينٌ يُدَانُ اللَّهُ بِهِ ، وَطَاعَتُهُ مَكْسَبَةٌ لِلْحَسَنَاتِ مَمْحَاةٌ لِلْسَيِّئَاتِ ، وَذَخِيرَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرِفْعَةٌ فِيهِمْ فِي حَيَاتِهِمْ وَجَمِيلٌ بَعْدَ مَمَاتِهِمْ. (4) 3674. الخصال عن زراره : عنه عليه السلام : قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِلْعِلْمِ أَهْلًا ، وَفَرَضَ عَلَيَّ الْعِبَادَةَ طَاعَتَهُمْ بِقَوْلِهِ تَعَالَى : «أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأَطِيعُوا الْأَمْرَ مِنْكُمْ» (5) . (6) .

1- الحجرات: 3.

2- فردوس الأخبار : ج 4 ص 181 ح 6076 عن سعيد الشامي .

3- الفردوس : ج 1 ص 71 ح 209 عن أنس ، كنز العمال : ج 10 ص 135 ح 28681 .

4- الكافي : ج 1 ص 188 ح 14 ، تحف العقول : ص 200 ، بحار الأنوار: ج 1 ص 175 ح 41 وراجع: مشكاة الأنوار: ص 243 ح 704 .

5- النساء : 59 .

6- الاحتجاج : ج 1 ص 581 ح 137 ، بحار الأنوار : ج 68 ص 266 ح 23 .

د - پایین آوردن صدا نزد وی**ه - پیروی از وی**

د - پایین آوردن صدا نزد و یقرآن «کسانی که صداهای خود را نزد پیامبر خدا فرو می آورند ، آنان اند که خداوند ، دل هایشان را به تقوا آزموده و برایشان آمرزش و پاداشی بزرگ است» .

حدیث 3675. الإمام الباقر علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :آن که صدایش را نزد دانشمندان فرو می آورد ، روز قیامت ، همراه با آن دسته از اصحابم می آید که خداوند ، دل هایشان را به تقوا آزموده است ، و هیچ خیری در چاپلوسی و خود کوچک کردن نیست ، جز آنچه در طلب دانش برای خدا باشد . ه - پیروی از وی 3677. کمال الدین عن عبد الله بن عباس :پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :از دانشمندان پیروی کنید که آنان ، چراغ های دنیا و آخرت اند . 3675. امام باقر علیه السلام :امام علی علیه السلام :بدانید که همراهی دانشمند و پیروی او ، آیینی است که خدا بدان عبادت می شود و فرمان برداری از وی ، مایه به دست آوردن نیکی ها و نابود کردن زشتی ها و اندوخته مؤمنان و سربلندی ایشان در زندگی و نام نیک پس از مرگشان است . 3676. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله :امام علی علیه السلام :خداوند برای دانش ، اهلی قرار داده و فرمان برداری از آنان را بر بندگان ، واجب کرده است ، آن گونه که در این آیه فرموده است : «از خدا فرمان برید و نیز از پیامبر و اولیای امر خود ، فرمان برید» .

3677. كمال الدين (_ به نقل از عبدالله بن عباس _) عنه عليه السلام _ فى وصيته لابنه مُحَمَّد بن الحنفية _ : يا بُنَيَّ إقْبَل مِنَ الْحُكَمَاءِ مَوَاعِظَهُمْ، وَتَدَبَّرْ أَحْكَامَهُمْ. (1) 3678. الإمام الصادق عن أبيه عليهما السلام : الإمام زين العابدين عليه السلام : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَوْحَى إِلَى دَانِيَالَ : ... إِنَّ أَحَبَّ عِبِيدِي إِلَيَّ التَّيْمِيُّ الطَّالِبُ لِلثَّوَابِ الْجَزِيلِ، اللَّازِمُ لِلْعُلَمَاءِ، التَّابِعُ لِلْحُلَمَاءِ، الْقَابِلُ عَنِ الْحُكَمَاءِ. (2) و _ زيارته 3679. الكافي عن سماعة بن مهران : رسول الله صلى الله عليه وآله : مَنْ زَارَ عَالِمًا فَكَأَنَّما زَارَنِي ، وَمَنْ صَافَحَ الْعُلَمَاءَ فَكَأَنَّما صَافَحَنِي. (3) 3680. الغيبة للنعماني عن المفضل بن عمر : عنه صلى الله عليه وآله : مَنْ اسْتَقْبَلَ الْعُلَمَاءَ فَقَدْ اسْتَقْبَلَنِي ، وَمَنْ زَارَ الْعُلَمَاءَ فَقَدْ زَارَنِي. (4) ز _ مُجَالَسَتُهُ 3679. الكافي (_ به نقل از سماعة بن مهران _) رسول الله صلى الله عليه وآله : مَنْ جالَسَ الْعُلَمَاءَ فَقَدْ جالَسَنِي ، وَمَنْ جالَسَنِي فَكَأَنَّما جالَسَ رَبِّي عز و جل . (5) 3680. الغيبة ، نعماني (_ به نقل از مفضل بن عمر _) عنه صلى الله عليه وآله : نِعَمَ الشَّيْءِ الْعِلْمُ ، إِذَا طَلَبْتُمْ فَأَحْسِنُوا فِي الطَّلَبِ وَكُونُوا عُلَمَاءَ ، فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا فَتَعَلَّمُوا مِنَ الْعُلَمَاءِ ، فَإِنْ لَمْ تَعَلَّمُوا مِنَ الْعُلَمَاءِ فَجَالِسُوا ، فَإِنْ لَمْ تُجَالِسُوا الْعُلَمَاءَ فَاجْهَبُوا الْعُلَمَاءَ ، وَإِيَّاكُمْ وَالْأَرَبَ : أَنْ لَا تَكُونُوا عُلَمَاءَ ، وَأَنْ لَا تَعَلَّمُوا مِنَ الْعُلَمَاءِ ، وَأَنْ لَا تُجَالِسُوا الْعُلَمَاءَ ، وَأَنْ لَا تُحِبُّوا الْعُلَمَاءَ فَيَكِبَّكُمْ فِي النَّارِ. (6) .

1- .كتاب من لا يحضره الفقيه: ج 4 ص 387 ح 5834 .

2- .الكافي: ج 1 ص 35 ح 5 عن أبي حمزة، منيه المرید : ص 111 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 185 ح 109 .

3- .الفردوس : ج 5 ص 485 ح 8839 عن جابر بن عبدالله .

4- .الفردوس : ج 3 ص 604 ح 5893 عن معاوية بن حيدة ، كنز العمال : ج 10 ص 170 ح 28883 نقلاً عن الرافعي عن بهز بن حكيم عن أبيه عن جدّه .

5- .الفردوس : ج 3 ص 604 ح 5893 عن معاوية بن حيدة ، كنز العمال : ج 10 ص 170 ح 28883 نقلاً عن الرافعي عن بهز بن حكيم عن أبيه عن جدّه .

6- .الفردوس : ج 4 ص 258 ح 6761 عن عقبه بن عامر .

و_ دیدار وی**ز_ همنشینی با وی**

3681. امام صادق علیه السلام: امام علی علیه السلام_ در سفارش به پسرش محمد بن حنفیه: پسر کم! ... اندرزهای حکیمان را بپذیر و فرمان هایشان را پیگیری کن. 3682. کمال الدین عن سماعه بن مهران: امام زین العابدین علیه السلام: خداوند_ تبارک و تعالی_ به دانیال وحی کرد: «... محبوب ترین بندگام نزد من، پرهیزگار جویای پاداش فراوان، ملازم دانشمندان، پیرو بردباران و پذیرنده از حکیمان است». و_ دیدار وی 3684. الخصال عن قیس بن عبد: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: کسی که به دیدار دانشمندی برود، گویی مرا زیارت کرده و آن که با دانشمندان مصافحه کند، چنان است که با من مصافحه کرده است. 3682. کمال الدین (_ به نقل از سماعه بن مهران _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آن که به پیشباز دانشمندان برود، به پیشباز من آمده است و هرکس به زیارت دانشمندان برود، گویی مرا زیارت کرده است. ز_ همنشینی با وی 3684. الخصال (_ به نقل از قیس بن عبد _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آن که با دانشمندان بنشیند، با من نشسته و هرکس با من بنشیند، گویی با پروردگارم عز و جل نشسته است. 3685. الیقین عن ابن عباس: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانش بسیار، نیکوست. هرگاه به جستجو برخاستید، نیک بجوئید و دانشمند شوید. پس اگر دانشمند نشدید، از دانشمندان یاد بگیرید و اگر از آنان یاد نگرفتید، با آنان بنشینید. پس اگر با دانشمندان نشستید، آنان را دوست بدارید؛ و زنهار از چهار چیز: این که دانشمند نباشید؛ و از دانشمندان یاد نگیرید؛ و با آنان منشینید؛ و دانشمندان را دوست نداشته باشید که شما را در آتش، سرنگون می سازد.

3686. رسول الله صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: المُفْتُونَ سَادَةٌ، الْعُلَمَاءُ وَالْفُقَهَاءُ قَادَةٌ، أُخِذَ عَلَيْهِمْ أَدَاءُ مَوَاقِبِ الْعِلْمِ، وَالْجُلُوسُ إِلَيْهِمْ بَرَكَةٌ، وَالنَّظَرُ إِلَيْهِمْ نَوْزٌ. (1) 3685. اليقين (_ به نقل از ابن عباس _) عنه صلى الله عليه وآله: الْأَنْبِيَاءُ قَادَةٌ، وَالْفُقَهَاءُ سَادَةٌ، وَمُجَالَسَتُهُمْ زِيَادَةٌ. (2) 3686. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: يَا بُنَيَّ، صَاحِبِ الْعُلَمَاءِ وَاقْرَبِ مِنْهُمْ، وَجَالِسُهُمْ وَزُرُّهُمْ فِي بُيُوتِهِمْ، فَلَعَلَّكَ تُشَبِّهُهُمْ فَتَكُونَ مَعَهُمْ، وَاجْلِسْ مَعَ صُلَحَائِهِمْ، فَرَبِّمَا أَصَابَهُمُ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ فَتَدْخُلْ فِيهَا وَإِنْ كُنْتَ طَالِحًا. (3) 3687. عنه صلى الله عليه وآله: الْإِمَامُ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: جَالِسِ الْعُلَمَاءِ تَزِدَّ عِلْمًا. (4) 3688. الإمام زين العابدين عليه السلام: عنه عليه السلام: لِقَاءُ أَهْلِ الْمَعْرِفَةِ عِمَارَةُ الْقُلُوبِ وَمُسْتَفَادُ الْحِكْمَةِ. (5) 3689. الإمام الباقر عليه السلام: عنه عليه السلام: جَالِسِ الْعُلَمَاءِ يَزِدُّ عِلْمُكَ، وَيَحْسُنُ أَدَبُكَ، وَتَزْكُ نَفْسُكَ. (6) 3687. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: مُجَالَسَةُ الْحُكَمَاءِ حَيَاةُ الْعُقُولِ وَشِفَاءُ النَّفْسِ. (7) 3688. امام زين العابدين عليه السلام: عنه عليه السلام: جَالِسِ الْحُكَمَاءِ يَكْمُلُ عَقْلُكَ، وَتَشْرَفُ نَفْسُكَ، وَيَنْتَفِ عَنكَ جَهْلُكَ. (8) 3689. امام باقر عليه السلام: عنه عليه السلام: جَالِسِ أَهْلَ الْوَرَعِ وَالْحِكْمَةِ وَأَكْثَرَ مُنَاقَشَتِهِمْ، فَإِنَّكَ إِنْ كُنْتَ جَاهِلًا عَلِمْتَ، وَإِنْ كُنْتَ عَالِمًا إِزْدَدْتَ عِلْمًا. (9).

- 1- تاریخ بغداد: ج 3 ص 390، كنز العمال: ج 3 ص 93 ح 5653 كلاهما عن عائشه .
- 2- الأملی، الطوسی: ص 473 ح 1032 عن الحارث الهمدانی عن الإمام علیّ عليه السلام، عوالی اللآلی: ج 4 ص 73 ح 51 نحوه، بحار الأنوار: ج 1 ص 201 ح 10 .
- 3- أعلام الدين: ص 272 و ص 327، كنز الفوائد: ج 2 ص 66 كلاهما من دون إسنادٍ إليه صلى الله عليه وآله نحوه وليس فيهما ذيله من «واجلس...»، بحار الأنوار: ج 74 ص 189 ح 18 .
- 4- غرر الحكم: ح 4721، عيون الحكم والمواعظ: ص 222 ح 4322 .
- 5- غرر الحكم: ح 7635، عيون الحكم والمواعظ: ص 419 ح 7096 .
- 6- غرر الحكم: ح 4786، عيون الحكم والمواعظ: ص 223 ح 4350 .
- 7- غرر الحكم: ح 9875، عيون الحكم والمواعظ: ص 490 ح 9084 وفيه «العقلاء» بدل «الحكماء» .
- 8- غرر الحكم: ح 4787، عيون الحكم والمواعظ: ص 223 ح 4351 .
- 9- غرر الحكم: ح 4783، عيون الحكم والمواعظ: ص 223 ح 4349 .

3690. الإمام الجواد علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مُفتیان، سروران اند و دانشمندان و فقیهان، پیشوایان اند. از آنها بر ادای پیمان های دانش، پیمان گرفته شده است. با ایشان نشستن، برکت و نگرستن به آنها، نور است. 3691. الإمام الحسین علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبران، پیشوا و فقیهان، سرورند و همنشینی با آنان، مایه فزونی [دانش] است. 3690. امام جواد علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: لقمان به پسرش گفت: پسرکم! با دانشمندان، همدم و نزدیک و همنشین باش و در خانه هایشان به دیدارشان برو، شاید که به آنها شبیه گردی و از آنان به شمار آبی، و با صالحان آنها بنشین که چه بسا خدا ایشان را به رحمتی بنوازد و در نتیجه، تو نیز در آن داخل شوی، هر چند بدکار باشی. 3691. امام حسین علیه السلام: امام علی علیه السلام: با دانشمندان بنشین تا بر دانشت بیفزایی. 3692. الإمام الرضا عن آبائه علیهم السلام: امام علی علیه السلام: دیدار اهل معرفت، آبادی دل ها و مایه به دست آوردن حکمت است. 3692. امام رضا علیه السلام (_ از پدرانش علیهم السلام _) امام علی علیه السلام: با دانشمندان بنشین، تا دانشت افزون و ادب نیکو و جانت پاک گردد. 3693. رسول الله صلی الله علیه و آله (_ لِعَلِّيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ _) امام علی علیه السلام: همنشینی با حکیمان، زندگانی خردها و درمان جان هاست. 3694. عنه صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: با حکیمان همنشین باش تا خردت کامل و نفست شریف و نادانی ات دور شود. 3695. الخصال عن سلمان: امام علی علیه السلام: با اهل پرهیز و حکمت، همنشینی کن و با آنها بسیار گفتگو کن که اگر نادان باشی، به تو بیاموزند و اگر دانا باشی، به دانشت بیفزایی. . .

3696. رسول الله صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: مَجْلِسُ الْحِكْمَةِ غَرَسَ الْفَضْلَاءَ. (1) 3693. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله (_ به على عليه السلام _) عنه عليه السلام: خَيْرٌ مَنْ صَاحَبَتْ ذُوو الْعِلْمِ وَالْحِلْمِ. (2) 3694. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: خَالَفَ نَفْسَكَ تَسْتَقِيمَ ، وَخَالَطَ الْعُلَمَاءَ تَعَلَّمَ. (3) 3695. النخصال (_ به نقل از سلمان _) عنه عليه السلام: عَجِبْتُ لِمَنْ يَرَعْبُ فِي التَّكْثُرِ مِنَ الْأَصْحَابِ كَيْفَ لَا يَصْحَبُ الْعُلَمَاءَ الْأَيْبَاءَ الْأَتْقِيَاءَ ؛ الَّذِينَ يَغْنَمُ فِضَائِلَهُمْ ، وَتَهْدِيهِ عُلُومُهُمْ ، وَتُزَيِّنُهُ صُحْبَتُهُمْ ! (4) 3696. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: صَاحِبِ الْعُقَلَاءِ ، وَجَالِسِ الْعُلَمَاءِ ، وَاغْلِبِ الْهَوَى ؛ تُرَافِقِ الْمَلَأَ الْأَعْلَى. (5) 3697. الإمام الحسين عليه السلام: عنه عليه السلام: يَنْبَغِي لِلْعَاقِلِ أَنْ يُكْتَبَرَ مِنْ صُحْبَةِ الْعُلَمَاءِ وَالْأَبْرَارِ ، وَيَجْتَنِبَ مُقَارَنَةَ الْأَشْرَارِ وَالْفُجَّارِ. (6) 3698. الإمام الباقر عليه السلام: عنه عليه السلام: لَا- تَصْحَبِ إِلَّا- عَاقِلًا- تَقِيًّا ، وَلَا- تُعَاشِرِ إِلَّا- عَالِمًا- زَكِيًّا ، وَلَا تودِعْ سِرِّكَ إِلَّا مُؤْمِنًا وَفِيًّا. (7) 3699. الغيبة للنعماني عن علي بن أبي حمزة: الإمام زين العابدين عليه السلام _ في دُعَاءِ السَّحْرِ _ : لَعَلَّكَ فَقَدْتَنِي مِنْ مَجَالِسِ الْعُلَمَاءِ فَخَذَلْتَنِي. (8) .

-
- 1- .غرر الحكم : ح 9754 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 485 ح 8939 .
 - 2- .غرر الحكم : ح 4989 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 238 ح 4518 .
 - 3- .غرر الحكم : ح 5090 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 242 ح 4622 .
 - 4- .غرر الحكم : ح 6277 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 330 ح 5664 .
 - 5- .غرر الحكم : ح 5837 .
 - 6- .غرر الحكم : ح 10949 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 555 ح 10232 .
 - 7- .غرر الحكم : ح 10395 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 520 ح 9438 .
 - 8- .مصباح المتهجد : ص 588 ح 691 ، الإقبال : ج 1 ص 164 كلاهما عن أبي حمزة الثمالي ، بحار الأنوار : ج 98 ص 87 ح 2 .

3697. امام حسین علیه السلام: امام علی علیه السلام: مجلس حکمت ، نهالستان فاضلان است . 3698. امام باقر علیه السلام: امام علی علیه السلام: بهترین همدمان ، صاحبان دانش و بردباری اند . 3699. الغیبه ، نعمانی (_ به نقل از علی بن ابی حمزه _) امام علی علیه السلام: با نفست مخالفت کن تا استوار شوی و با دانشمندان در آمیز تا بدانی . 3700. الغیبه للنعمانی عن ابی حمزه الثمالی: امام علی علیه السلام: در شگفتم از کسی که به افزودن دوستان رغبت دارد ، چگونه با دانشمندان خردمند پرهیزگار ، مصاحبت نمی کند تا از فضیلت های آنان ، بهره گیرد و از دانششان هدایت جوید و به همدمی آنها خود را بیاراید؟! 3701. کمال الدین عن صفوان بن مهران عن الإمام الصادق علیامام علی علیه السلام: با خردمندان ، مصاحبت کن ، با دانشمندان همنشین باش و بر هوس خود ، چیره شو، تا به ملاء اعلا پیوندی . 3700. الغیبه ، نعمانی (_ به نقل از ابو حمزه ثمالی _) امام علی علیه السلام: سزاوار است که خردمند با دانشمندان و نیکان ، بسیار مصاحبت کند و از همراهی با بدکاران و فاجران ، خودداری نماید . 3701. کمال الدین (_ به نقل از صفوان بن مهران _) امام علی علیه السلام: جز با خردمند پرهیزگار ، مصاحبت مکن و جز با دانشمندی پاک ، معاشرت منما و رازت را جز با مؤمنی وفادار ، در میان مگذار . 3702. الإمام الباقر علیه السلام عن جابر بن عبد الامام زین العابدین علیه السلام _ در دعای سحر _ : [بار خدایا!] شاید مرا در مجالس دانشمندان ندیدی که وا نهادی . .

3703. عنه عليه السلام عن جابر بن عبد الله الأنصاري: عيسى عليه السلام _ لِلْحَوَارِيِّينَ _ : يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ، زاحمُوا الْعُلَمَاءَ فِي مَجَالِسِهِمْ وَلَوْ جُبُوتًا (1) عَلَى الرُّكْبِ ؛ فَإِنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْقُلُوبَ الْمَيِّتَةَ بِنُورِ الْحِكْمَةِ كَمَا يُحْيِي الْأَرْضَ الْمَيِّتَةَ بِوَابِلٍ (2) الْمَطَرِ . (3) راجع : ص 332 (فوائد مجالسه العالم) ، ج 2 ص 382 ح 1613 .

ح _ مُسَاءَلَتْهُ 3703. امام باقر عليه السلام : رسول الله صلى الله عليه وآله : سَأَلُوا الْعُلَمَاءَ ، وَخَاطَبُوا الْحُكَمَاءَ ، وَجَالَسُوا الْفُقَرَاءَ . (4) 3704. الكافي (_ به نقل از عبدالرحمان بن سالم _) الإمام علي عليه السلام : جالس أهل الورع والحكمه ، وأكثر مناقشتهم ، فإنك إن كنت جاهلاً علّموك ، وإن كنت عالمًا ازددت علمًا . (5) 3705. الإمام الجواد عليه السلام : عنه عليه السلام : مناقشه العلماء تنتج فوائدهم وتكسب فضائلهم . (6) 3705. امام جواد عليه السلام : عنه عليه السلام _ في عهده إلى مالِكِ الْأَشْترِ حينَ وِلَاةِ مِصرَ _ : أكثر مدارس العلماء ومناقشه الحكماء ، في تثبيت ما صلح عليه أمر بلادك ، وإقامه ما استقام به الناس قبلك . (7) 3706. عيون أخبار الرضا عليه السلام عن الفضل بن شاذان : عنه عليه السلام : خَيْرٌ مَنْ شَاوَرْتَ دَوُو النَّهْيِ وَالْعِلْمِ ، وَأَوْلُو التَّجَارِبِ وَالْحَزْمِ . (8) راجع : ص 88 (السؤال) و 444 (مجالسته) .

1- . أى يجلس على الرُّكْبِ وأطراف الأصابع (مجمع البحرين : ج 1 ص 271) .

2- . الوابل : المطر الشديد (مجمع البحرين : ج 3 ص 1901) .

3- . تحف العقول : ص 393 عن الإمام الكاظم عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 1 ص 146 ح 30 .

4- . تحف العقول : ص 41 ، النوادر للراوندى : ص 155 ح 224 وفيه «خالطوا» بدل «خاطبوا» ، منيه المريد : ص 125 وفيه «سائل ... وخالط ... وجالس» ، الجعفریات : ص 230 عن إسماعيل عن الإمام الكاظم عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله ، جامع الأحاديث للقمي : ص 86 ، بحار الأنوار : ج 77 ص 144 ح 40 وراجع : المعجم الكبير : ج 22 ص 125 ح 323 و 324 .

5- . غرر الحكم : ح 4783 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 223 ح 4349 .

6- . غرر الحكم : ح 9804 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 488 ح 9045 .

7- . نهج البلاغه: الكتاب 53، تحف العقول: ص 131، دعائم الإسلام: ج 1 ص 357 كلاهما نحوه، بحار الأنوار: ج 33 ص 603 ح 744 .

8- . غرر الحكم : ح 4990 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 238 ح 4519 .

ح - پرسش از وی

3707. کتاب من لا یحضره الفقیه عن عبد الله بن جندب عن اعیسی علیه السلام_ به حواریان: ای بنی اسرائیل! در مجالس دانشمندان ، ازدحام کنید؛ حتی اگر از کمی جا بر روی زانوان بنشینید . خداوند ، دل های مرده را با نور حکمت ، زنده می کند ، همان گونه که زمین مرده را با رگبار باران ، زنده می سازد . ر . ک : ص 333 (فایده های همنشینی با دانشمند) ، ج 2 ص 383 ح 1613 .

ح - پرسش از وی 3709. عیون أخبار الرضا علیه السلام عن الریان بن الصلت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : از دانشمندان پرسید و با حکیمان ، گفتگو کنید و با فقیران بنشینید . 3708. امام صادق علیه السلام : امام علی علیه السلام : با اهل پرهیز و حکمت ، همنشینی کن و با آنها بسیار گفتگو کن که اگر نادان باشی ، به تو بیاموزند و اگر دانا باشی ، به دانشت بیفزایی . 3709. عیون أخبار الرضا علیه السلام (_ به نقل از ریّان بن صلت _) امام علی علیه السلام : گفتگو با دانشمندان ، مایه بهره مندی از ایشان و به دست آوردن فضیلت های آنان است . 3710. الإمام الباقر علیه السلام : امام علی علیه السلام _ در سفارش نامه اش به مالک اشتر ، هنگامی که حکومت مصر را به او سپرد _ : در آنچه به استواری کار شهرهایت می آید و برقرار داشتن آنچه پیش از تو مایه قوام کار مردم بوده است ، به مذاکره و گفتگو با دانشمندان و حکیمان ، بسیار پرداز . 3711. الأمالی للطوسی عن معاویه بن وهب : امام علی علیه السلام : بهترین مشاوران ، صاحبان خرد و دانش و تجربه داران و استوارانندیشان اند . ر . ک : ص 89 (پرسیدن) و 445 (همنشینی با وی) .

ط _ خِدْمَتُهُ 3712. معانى الأخبار عن أبى بصير: الإمام على عليه السلام: إذا رأيت عالماً فكن له خادماً. (1) 3713. رسول الله صلى الله عليه وآله: عيسى عليه السلام: إن أحق الناس بالخدمه العالم. (2) ي _ ترك مُمَارَاتِهِ 3712. معانى الأخبار (_ به نقل از ابو بصير _) الإمام الصادق عليه السلام: وصية ورقة بن نوفل لخدمته بنت خويلد عليها السلام إذا دخل عليها يقول لها: يا بنت أختي لا تمارى جاهلاً ولا عالماً، فإنك متى ماريت جاهلاً أذاك، ومتى ماريت عالماً منعك علمه، وإنما يسعد بالعلماء من أطاعهم. (3) 3713. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: الإمام الكاظم عليه السلام _ من وصيته لهشام بن الحكم _: عظم العالم لعلمه، ودع منازعته. (4) 3714. صحيح مسلم (_ به نقل از يزيد بن حيان _) الإمام الرضا عليه السلام: لا تمارين العلماء فيرفضوك، ولا تمارين السفهاء فيجهلوا عليك. (5) 3715. رسول الله صلى الله عليه وآله: لقمان عليه السلام: لا تجادل العلماء فتهمون عليهم ويرفضوك، ولا تجادل السفهاء فيجهلوا عليك ويشتموك، ولكن اصبر نفسك لمن هو فوقك في العلم ولمن هو دونك، فإنما يلحق بالعلماء من صبر لهم ولمهم واقتبس من علمهم في رفق. (6) ك _ التواذر 3715. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: الإمام على عليه السلام: إن من حق العالم أن لا تكثر السؤال عليه، ولا تسبقه في الجواب

ولا تلح عليه إذا عرض، ولا تأخذ بثوبه إذا كسل، ولا تشير إليه بيديك، ولا تغمره بعينك، ولا تسارته في مجلسه، ولا تطلب عوراته، وأن لا تقول: قال فلان خلاف قولك، ولا تفتش له سراً، ولا تغتاب عنده أحداً، وأن تحفظ له شاهداً وغائباً، وأن تعم القوم بالسلام وتخصه بالتحية، وتجلس بين يدي، وإن كانت له حاجة سبقت القوم إلى خدمته، ولا تمل من طول صحبتته، فإنما هو مثل النخلة فانتظر متى تسقط عليك منها منفعة. (7) .

- 1- غرر الحكم: ح 4044، عيون الحكم والمواعظ: ص 134 ح 3030.
- 2- الكافي: ج 1 ص 37 ح 6، منيه المريد: ص 183 كلاهما عن محمد بن سنان مرفوعاً، بحار الأنوار: ج 14 ص 278 ح 8.
- 3- الأمالي، الطوسي: ص 302 ح 598 عن أبي قتاده، بحار الأنوار: ج 2 ص 130 ح 16.
- 4- تحف العقول: ص 394، بحار الأنوار: ج 78 ص 309 ح 1.
- 5- الاختصاص: ص 245، بحار الأنوار: ج 2 ص 137 ح 45.
- 6- جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 107 عن زيد بن أسلم.
- 7- الخصال: ص 504 ح 1 عن عبدالله بن الحسن بن الحسن بن علي عن أبيه عن جدّه نحوه وراجع: الكافي: ج 1 ص 37 ح 1 والإرشاد: ج 1 ص 230 وعده الداعي: ص 71 والمحاسن: ج 1 ص 364 ح 785 ومستطرفات السرائر: ص 158 ح 28 وشرح نهج البلاغه: ج 20 ص 269 ح 118.

ط _ خدمت به وی**ی _ ستیزه نکردن با وی****ک _ گوناگون**

ط _ خدمت به وی 3717. عنه صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : هرگاه دانشمندی را دیدی ، به خدمتش در آی . 3718. سنن الدارمی عن زید بن ارقم : عیسی علیه السلام : سزاوارترین مردم به خدمت ، دانشمند است . ی _ ستیزه نکردن با وی 3720. عنه صلی الله علیه و آله : امام صادق علیه السلام : سفارش ورقه بن نوفل به خدیجه دختر خُوَیَلِد ، هنگام وارد شدن بر او این بود : ای دختر برادرم! نه با نادان و نه با دانا مستیز که هرگاه با نادانُ ستیزه کردی ، آزارت می دهد و هرگاه با دانشمندُ ستیزه کردی ، دانشش را از تو باز می دارد ، و تنها کسی از دانشمندان بهره می گیرد که از ایشان فرمان می برد . 3717. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام کاظم علیه السلام _ در سفارش به هشام بن حکم _ : دانشمند را برای دانشش بزرگ بشمار و درگیری با وی را وا گذار . 3718. سنن الدارمی (_ به نقل از زید بن ارقم _) امام رضا علیه السلام : با دانشمندان مستیز ، که تو را می رانند و با کم خردان مستیز ، که بر تو نادانی [و گستاخی] می کنند . 3719. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : لقمان علیه السلام : با دانشمندان مجادله مکن که بر آنان ، سبک آبی و تو را برانند ، و با کم خردان نیز مجادله مکن که بر تو نادانی [و گستاخی] کنند و ناسزایت می گویند ؛ ولی در برابر آن که در دانش برتر از توست ، شکیبایی پیشه کن و نیز با آن که فروتر از توست . چرا که تنها آن کس به شمار دانشمندان در می آید که در برابر آنها شکیبایی ورزد و با آنان همراهی کند و با نرمی از دانششان برگردد . ک _ گوناگون 3721. سنن الترمذی عن جابر بن عبد الله : امام علی علیه السلام : از حقوق دانشمند ، آن است که او را سؤال پیچ نکنی و در

پاسخگویی بر وی پیشی نگیری و اگر روی گرداند ، به او اصرار نکنی و اگر خسته شد ، جامه اش را نچسبی و با دست به او اشاره نکنی و به او چشمک نزنی و در مجلس وی ، در گوشی سخن نگویی و نهان او را نجویی و نگویی : «فلانی ، خلاف گفته تو را گفت» و رازش را فاش نکنی و نزد وی ، از کسی غیبت نکنی و او را در حضور و غیاب ، حفظ کنی و بر همه حاضران ، سلام کنی و به وی تحیت ویژه بگویی و جلوی او بنشینی و اگر نیازی دارد ، برای برآوردن حاجتش و خدمت به او بر دیگران پیشی بگیری و از درازی همراهی اش دل تنگ نشوی ؛ چرا که او مثل درخت خرماست . باید انتظار بکشی تا کی بهره اش را بر تو فرو ریزد !

3722. الإمام الباقر عليه السلام: عنه عليه السلام - في روايه أُخرى - : إِنَّ مِنْ حَقِّ الْعَالِمِ أَنْ لَا تُكْثِرَ عَلَيْهِ بِالسُّؤَالِ ، وَلَا تُعْتَنَّهُ فِي الْجَوَابِ ، وَأَنْ لَا تُلَحَّ عَلَيْهِ إِذَا كَسِلَ ، وَلَا تَأْخُذَ بِثَوْبِهِ إِذَا نَهَضَ ، وَلَا تُفْشِ بَيْنَ لَهُ سِرًّا ، وَلَا تَغْتَابِنَ عِنْدَهُ أَحَدًا ، وَلَا تَطْلُبِنَ عِشْرَتَهُ ، وَإِنْ زَلَّ قَبِلْتَ مَعْدِرَتَهُ ، وَعَلَيْكَ أَنْ تُؤَقِّرَهُ وَتُعَظِّمَهُ لِلَّهِ مَا دَامَ يَحْفَظُ أَمْرَ اللَّهِ ، وَلَا تَجْلِسَ أَمَامَهُ ، وَإِنْ كَانَتْ لَهُ حَاجَةٌ سَبَقَتْ الْقَوْمَ إِلَى خِدْمَتِهِ . (1) 3723. الإقبال: عنه عليه السلام : أَحَقُّ النَّاسِ بِالرَّحْمَةِ عَالِمٌ يَجْرِي عَلَيْهِ حُكْمُ جَاهِلٍ ، وَكَرِيمٌ يَسْتَوْلِي عَلَيْهِ لَيْئِمٌ ، وَبِرٌّ تَسَلَّطَ عَلَيْهِ فَاجِرٌ . (2) 3 / 2 حُفُوقُ الْمُعَلِّمِ 3723. الإقبال: رسول الله صلى الله عليه وآله : مَنْ تَعَلَّمَتْ مِنْهُ حَرْفًا ، صِرَتْ لَهُ عَبْدًا . (3) .

1- .جامع بيان العلم وفضله : ج 1 ص 129 عن سعيد بن المسيب .

2- .غرر الحكم : ح 3159 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 111 ح 2412 .

3- .عوالي اللآلى : ج 1 ص 292 ح 163 ، بحار الأنوار : ج 77 ص 165 ح 2 .

3 / 2 حقوق آموزگار

3724. تفسیر القمّی: امام علی علیه السلام_ در روایتی دیگر_: از حقوق دانشمند، آن است که او را سؤال پیچ نکنی و او را در پاسخ، به زحمت نیندازی و چون خسته شد، به او اصرار نکنی و چون برخاست، جامه اش را نگیری و رازش را فاش نسازی و نزد وی، از کسی غیبت نکنی و پیجوی لغزشش نباشی و اگر لغزید، عذرش را بپذیری و برتوست که او را برای خدا گران سنگ و بزرگ بشماری، تا آن گاه که امر الهی را پاس می دارد، و جلوتر از وی نشینی و اگر حاجتی دارد، برای خدمتش بر دیگران پیشی بگیری. 3725. الإقبال (_ فی ذکرِ أحداثِ حَجَّهِ الْوَدَاعِ _) امام علی علیه السلام: سزاوارترین مردم به رحمت، دانشمندی است که وی را نادان پندارند و بزرگی که شخص پستی بر وی چیره شده باشد و نیکوکاری که شخص بدکاری بر وی مسلط گردد. 3 / 2 حقوق آموزگار 3726. تاریخ الیعقوبی عن سعد بن أبی وقاص _ فی بیان حجّیامبر خدا صلی الله علیه و آله: از هرکس گفته ای آموختی، بنده اش شدی .

3726. تاريخ يعقوبى (_ به نقل از سعد بن ابى وقاص ، در بيان حجّه الوداع) منيه المرید : قال صلى الله عليه وآله : مَنْ عَلَّمَ أَحَدًا مَسْأَلَةً مَلَكَ رِقَّةً .

قيل : أبيعُهُ وَيَشْتَرِيهِ؟

قال : بَلْ يَأْمُرُهُ وَيَنْهَاهُ. (1) 3727. السنن الكبرى عن أبى الطفيل عن زيد بن أرقم : رسول الله صلى الله عليه وآله : ثَلَاثَةٌ لَا يَسْتَخِفُّ بِهِمُ إِلَّا مُنَافِقٌ بَيْنَ نِفَاقِهِ : ذُو شَيْبَةٍ فِي الْإِسْلَامِ ، وَمُعَلِّمُ الْخَيْرِ ، وَإِمَامٌ عَادِلٌ. (2) 3728. المستدرک على الصحيحين عن زيد بن أرقم : عنه صلى الله عليه وآله : الْمُعَلِّمُونَ خَيْرُ النَّاسِ ؛ كُلَّمَا (3) أُخْلِقَ الذَّكْرُ جَدَّوهُ ، أُعْطُوهُمْ وَلَا تَسْتَأْجِرُوهُمْ فَتُحْرِجُوهُمْ ، فَإِنَّ الْمُعَلِّمَ إِذَا قَالَ لِلصَّبِيِّ : قُلْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ فَقَالَ ، كَتَبَ اللَّهُ بَرَاءَةً لِلصَّبِيِّ وَبَرَاءَةً لِلْمُعَلِّمِ وَبَرَاءَةً لِأَبَوَيْهِ مِنَ النَّارِ. (4) 3727. السنن الكبرى (_ به نقل از ابو طفيل از زيد بن ارقم _) عنه صلى الله عليه وآله : إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللَّهِ. (5) 3728. المستدرک على الصحيحين (_ به نقل از زيد بن ارقم _) الإمام على عليه السلام : أَكْرَمَ صَدَيْفِكَ وَإِنْ كَانَ حَقِيرًا ، وَقُمْ عَن مَجْلِسَيْكَ لِأَيِّكَ وَمُعَلِّمِكَ وَإِنْ كُنْتَ أَمِيرًا. (6) 3729. المعجم الكبير عن يزيد بن حيان عن زيد بن أرقم : عنه عليه السلام : ثَلَاثٌ لَا يُسْتَحْيَى مِنْهُنَّ : خِدْمَةُ الرَّجُلِ صَيْفَهُ ، وَقِيَامُهُ عَن مَجْلِسِهِ لِأَبِيهِ وَمُعَلِّمِهِ ، وَطَلَبُ الْحَقِّ وَإِنْ قَلَّ. (7) .

1- منيه المرید : ص 243 ، عوالى اللآلى : ج 4 ص 71 ح 43 نحوه ، بحار الأنوار : ج 108 ص 16 .

2- تاريخ بغداد : ج 8 ص 27 عن عماره عن أبيه عن جدّه ، كنز العمال : ج 16 ص 32 ح 43811 ؛ تنبيه الخواطر : ج 2 ص 212 نحوه .

3- فى المصدر «كما» ، والتصويب من فردوس الأخبار : ج 4 ص 477 ح 6879 .

4- الفردوس : ج 4 ص 193 ح 6597 عن ابن عباس .

5- صحيح البخارى : ج 5 ص 2166 ح 5405 ، السنن الكبرى : ج 7 ص 397 ح 14404 كلاهما عن ابن عباس ، كنز العمال : ج 4 ص 30 ح 9339 .

6- غرر الحكم : ح 2341 .

7- غرر الحكم : ح 4666 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 212 ح 4230 .

3730. الأُمالي للمفید عن معروف بن خربوذ: منیه المرید: پیامبر خدا فرمود: «هرکس به شخصی مسئله ای بیاموزد، مالکش می گردد».

گفته شد: آیا وی را خرید و فروش می کند؟

فرمود: «نه، امر و نهی اش می کند». 3729. المعجم الكبير (_ به نقل از یزید بن حیّان _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سه نفر را هیچ کس سبک نمی شمرد، جز منافقی که نفاقش آشکار شده است: کسی که موی خود را در اسلام سپید کرده است، آموزگار نیکی و فرمان روای عادل. 3730. الأُمالی، مفید (_ به نقل از معروف بن خربوذ _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آموزگاران، بهترین مردم اند. هرگاه یاد [خدا] کهنه می شود، تجدیدش می کنند. به آنان، عطا کنید، ولی آنها را به مزدوری نگیرید که بر آنان سخت می آید؛ زیرا آموزگار، آن گاه که به کودک می گوید: بگو: «بسم الله الرحمن الرحيم» و او بگوید، خداوند، رهایی از آتش را برای کودک و آموزگار و پدر و مادر کودک، می نویسد. 3731. الإمام علیّ علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سزاوارترین چیزی که بر آن اجر می گیرید، کتاب خداست. 3732. الإمام الصادق علیه السلام: امام علی علیه السلام: میهمانت را گرامی بدار، هرچند کوچک باشد، و از جای خود به احترام پدر و آموزگارت برخیز، هرچند فرمان روا باشی. 3731. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: از سه چیز خجالت کشیده نمی شود: خدمت کردن مرد به میهمانش، از جا برخاستن برای پدر و آموزگارش، و طلب حق، هرچند کم باشد. .

3732. امام صادق عليه السلام: عنه عليه السلام: لا- تَجْعَلَنَّ ذَرْبَ لِسَانِكَ (1) عَلَى مَنْ أَنْطَقَكَ ، وَبِلاَغَةَ قَوْلِكَ عَلَى مَنْ سَدَّدَكَ.

(2) 3733. دعائم الإسلام: الإمام زين العابدين عليه السلام: حَقُّ سَائِسِكَ بِالْعِلْمِ التَّعْظِيمُ لَهُ وَالتَّوْقِيرُ لِمَجْلِسِهِ وَحُسْنُ الإِسْتِمَاعِ إِلَيْهِ وَالإِقْبَالَ عَلَيْهِ ، وَأَنْ لَا تَرْفَعَ عَلَيْهِ صَوْتَكَ ، وَلَا تُجِيبَ أَحَدًا يَسْأَلُهُ عَنْ شَيْءٍ حَتَّى يَكُونَ هُوَ الَّذِي يُجِيبُ ، وَلَا تُحَدِّثَ فِي مَجْلِسِهِ أَحَدًا ، وَلَا تَغْتَابَ عِنْدَهُ أَحَدًا ، وَأَنْ تَدْفَعَ عَنْهُ إِذَا ذُكِرَ عِنْدَكَ بِسَوْءٍ ، وَأَنْ تَسْتُرَ عُيُوبَهُ وَتُظْهِرَ مَنَاقِبَهُ ، وَلَا تُجَالِسَ لَهُ عَدُوًّا وَلَا تُعَادِيَ لَهُ وَلِيًّا ، فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ شَدَّ يَهْدَتْ لَكَ مَلَائِكَةُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَجَلْبَانُكَ قَصَدَتْهُ ، وَتَعَلَّمْتَ عِلْمَهُ لِلَّهِ جَلَّ وَعَزَّ اسْمُهُ لِاللَّاسِ (3) 3734. مسند زيد عن زيد بن علي عن أبيه عن جدّه عن عليّ ععنه عليه السلام- في روايته أخرى -: أَمَا حَقُّ سَائِسِكَ بِالْعِلْمِ فَالتَّعْظِيمُ لَهُ وَالتَّوْقِيرُ لِمَجْلِسِهِ وَحُسْنُ الإِسْتِمَاعِ إِلَيْهِ وَالإِقْبَالَ عَلَيْهِ وَالمَعُونَةُ لَهُ عَلَى نَفْسِكَ فِيمَا لَا- غِنَى بِكَ عَنْهُ مِنَ الْعِلْمِ ، بِأَنْ تُفَرِّغَ لَهُ عَقْلَكَ ، وَتُحَضِّرَهُ فَهْمَكَ ، وَتُرَكِّيَ لَهُ قَلْبَكَ ، وَتُجَلِّيَ لَهُ بَصْرَكَ بِتَرْكِ اللَّذَاتِ وَنَقْضِ الشَّهَوَاتِ ، وَأَنْ تَعْلَمَ أَنَّكَ فِيمَا أَلْقَى إِلَيْكَ رَسُولُهُ إِلَى مَنْ لَقِيكَ مِنْ أَهْلِ الْجَهْلِ ، فَلَزِمَكَ حُسْنُ التَّأْدِيَةِ عَنْهُ إِلَيْهِمْ ، وَلَا- تَخُنْهُ فِي تَأْدِيَةِ رِسَالَتِهِ وَالْقِيَامِ بِهَا عَنْهُ إِذَا تَقَلَّدْتَهَا (4) 3733. دعائم الإسلام: الإمام الصادق عليه السلام: المُعَلَّمُ لَا يُعَلِّمُ بِالْأَجْرِ ، وَيَقْبَلُ الهَدِيَّةَ إِذَا أَهْدِيَ إِلَيْهِ (5) 3734. مسند زيد (_ به نقل از زيد بن علی ، از پدرش ، از جدش ، از ع) عنه عليه السلام: مَنْ احتاج النَّاسُ إِلَيْهِ لِيُفَقِّهَهُمْ فِي دِينِهِمْ فَيَسْأَلُوهُمُ الأَجْرَةَ ، كَانَ حَقِيقًا عَلَى اللَّهِ تَعَالَى أَنْ يُدْخِلَهُ نَارَ جَهَنَّمَ (6) .

1- لِسَانُ ذَرْبٍ : أَى فَصِيح . وَذَرْبٌ : أَى فَاحِشٌ أَيْضًا (المصباح المنير : ص 207) .

- 2- نهج البلاغه: الحكمة 411، غررالحكم: ح 10385، عيون الحكم والمواعظ: ص 524 ح 9550، بحار الأنوار: ج 2 ص 44 ح 17.
- 3- كتاب من لا يحضره الفقيه: ج 2 ص 620 ح 3214، الخصال: ص 567 كلاهما عن أبي حمزة الثمالي (ثابت بن دينار)، روضه الواعظين: ص 12، أعلام الدين: ص 91 عن ابن عباس عن الإمام عليّ عليه السلام وأوله «إِنَّ حَقَّ مَعْلَمِكَ عَلَيْكَ»، عوالى اللآلى: ج 4 ص 73 ح 53، بحار الأنوار: ج 74 ص 5 ح 1.
- 4- تحف العقول: ج 260 ص 15، بحار الأنوار: ج 74 ص 13 ح 2.
- 5- تهذيب الأحكام: ج 6 ص 365 ح 1047 عن جرّاح المدائني، المحجّه البيضاء: ج 3 ص 194.
- 6- عوالى اللآلى: ج 4 ص 71 ح 42، بحار الأنوار: ج 2 ص 78 ح 68.

3735. الإمام الحسين عليه السلام: امام علی علیه السلام: تندې زبانت را در برابر کسی که به زبانت آوژد و رسایی گفتارت را بر کسی که استوارت ساخت، به کار مگیر. 3736. الإمام علی علیه السلام: امام زین العابدین علیه السلام: حقّ مربّی ات آن است که وی را بزرگ بشماری و مجلسش را محترم بداری و به او نیک گوش بسپاری و توجّه کنی و صدایت را از او بلندتر نکنی و به کسی که از وی چیزی می پرسد، پاسخ ندهی، تا او خود، پاسخ دهد و در مجلس وی با کسی سخن نگویی و نزد او غیبت کسی را نکنی و اگر نزد تو از او به زشتی یاد کردند، دفاع کنی و عیب هایش را بیوشانی و افتخاراتش را آشکار سازی و با دشمنش نشینی و با دوستش دشمنی نوری که اگر چنین کنی، فرشتگان خدای عز و جل برای تو گواهی می دهند که تو او را قصد کرده ای و دانش وی را برای خداوند _ که نامش بلند باد _ فرا گرفته ای، نه مردم. 3735. امام حسین علیه السلام: امام زین العابدین علیه السلام _ در روایتی دیگر _: حقّ مربّی ات، بزرگداشت اوست و حفظ احترام مجلسش و نیک گوش دادن به گفتارش و توجّه کردن به او و یاری دادن وی در کار خودت، تا بتواند دانشی را که نیاز داری به تو بیاموزد؛ بدین گونه که ذهن خود را برای او خالی سازی و فهمت را به او پیشکش کنی و دلت را پاک نمایی و چشمت را با ترک لذّت ها و کاستن خواهش ها به او بدوزی. همچنین، بدانی در هر چه به تو می آموزد، باید فرستاده اش باشی تا آن را به نادانان برسانی. پس بر توست که این رسالت را به بهترین وجه انجام دهی و چون به گردن گرفتی، در رساندن و ادای آن، خیانت نکنی. 3736. امام علی علیه السلام: امام صادق علیه السلام: آموزگار، در برابر مزد، یاد نمی دهد؛ ولی هرگاه هدیه ای برایش بیاورند، می پذیرد. 3737. الخصال عن عطیة العوفی عن ابي سعید الخدری: امام صادق علیه السلام: هرکس که مردم به او نیاز دارند تا از دینشان آگاهشان کند، ولی مزد بخواهد، بر خدای متعال، سزاوار است که او را داخل آتش جهنّم کند. .

3737. الخصال (_ به نقل از عطیه عوفی _) معانی الأخبار عن حمزه بن حرمان: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: مَنْ اسْتَأْكَلَ بِعِلْمِهِ افْتَقَرَ .

فَقُلْتُ لَهُ: جُعِلَتْ فِدَاكَ، إِنَّ فِي شِيعَتِكَ وَمُؤَالِيكَ قَوْمًا يَتَحَمَّلُونَ عُلُومَكُمْ وَيَبْشُرُونَهَا فِي شِيعَتِكُمْ، فَلَا يَعْدَمُونَ عَلَى ذَلِكَ مِنْهُمْ الْبِرَّ، وَالصَّلَاةَ، وَالْإِكْرَامَ!

فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَيْسَ أَوْلِيكَ بِمُسْتَأْكِلِينَ، إِنَّمَا الْمُسْتَأْكِلُ بِعِلْمِهِ الَّذِي يُفْتَى بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؛ لِيُطِيلَ بِهِ الْحُقُوقَ طَمَعًا فِي حُطَامِ الدُّنْيَا. (1) 3738. الإمام الباقر عليه السلام (_ فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى: { Q } «كَانَ النَّاسُ» الْكَافِي عَنِ الْفَضْلِ بْنِ أَبِي قَرَّةٍ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: هُوَ لَاءٌ يَقُولُونَ: إِنَّ كَسْبَ الْمُعَلِّمِ سُحْتٌ .

فَقَالَ: كَذَبُوا أَعْدَاءَ اللَّهِ، إِنَّمَا أَرَادُوا أَنْ لَا يُعَلِّمُوا الْقُرْآنَ، لَوْ أَنَّ الْمُعَلِّمَ أَعْطَاهُ رَجُلٌ دِيهًا وَلَا دِيهَ لَكَانَ لِلْمُعَلِّمِ مُبَاحًا. (2) 3738. امام باقر عليه السلام (_ فِي تَفْسِيرِ آيَةِ سَخْنِ خَدَاوَنْدِ مَتَعَالَى كَه: { Q } «مَرْدَمِ، ا» الْكَافِي عَنِ حَسَّانِ الْمُعَلِّمِ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ التَّعْلِيمِ .

فَقَالَ: لَا تَأْخُذْ عَلَى التَّعْلِيمِ أَجْرًا .

قُلْتُ: الشُّعْرُ وَالرَّسَائِلُ وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ أَشَارُطٌ عَلَيْهِ؟

قَالَ: نَعَمْ، بَعْدَ أَنْ يَكُونَ الصَّبِيَّانِ عِنْدَكَ سَوَاءً (3) فِي التَّعْلِيمِ لَا تَفْضِلُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ. (4).

1- معانی الأخبار: ص 181 ح 1، بحار الأنوار: ج 2 ص 117 ح 14 .

2- الكافي: ج 5 ص 121 ح 2، تهذيب الأحكام: ج 6 ص 365 ح 1046، الاستبصار: ج 3 ص 65 ح 216، كتاب من لا يحضره الفقيه: ج 3 ص 163 ح 3597 .

3- قوله عليه السلام «سواء» حمل على الاستحباب، قال في التحرير: ينبغي للمعلم التسوية بين الصبيان في التعليم، والأخذ عليهم إذا استوجرت لتعليم الجميع على الإطلاق، تفاوتت أجرتهم أو اتفقت، ولو أجر نفسه لبعضهم لتعليم مخصوص جاز التفضيل بحسب ما وقع العقد عليه (مرآة العقول: ج 19 ص 82) .

4- الكافي: ج 5 ص 121 ح 1، تهذيب الأحكام: ج 6 ص 364 ح 1045، الاستبصار: ج 3 ص 65 ح 214 .

3739. تفسیر العیاشی عن یعقوب بن شعیب: معانی الأخبار_ به نقل از حمزه بن حمران_: شنیدم امام صادق علیه السلام می فرماید: «هرکس با دانشش نان بخورد، نادر می شود».

گفتم: فدایت شوم! در میان پیروان و دوستان شما گروهی هستند که دانش شما را می گیرند و این سو و آن سو می برند و در میان پیروانتان پخش می کنند و متقابلاً، آنها نیز از نیکی و جایزه و اکرام، فروگذار نمی کنند.

فرمود: «اینان، نانخورِ دانش نیستند. نانخورِ دانش، کسی است که بدون آگاهی و هدایت خداوند عز و جل و به طمع کالای پست دنیا، فتوا می دهد تا حق را باطل کند». 3740. تفسیر العیاشی عن مسعده عن الإمام الصادق علیه السلام (_ فی قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: { Q } «كَانَ النَّاسُ أَكْفَى») به نقل از فضل بن ابی قره_: به امام صادق علیه السلام گفتم: می گویند: درآمد آموزگار، حرام است.

فرمود: «دشمنان خدا، دروغ می گویند. می خواهند که قرآن را نیاموزند. اگر مردی [برابر] دیه فرزندش را به آموزگار بدهد، برای آموزگار، حلال است». 3739. تفسیر العیاشی (_ به نقل از یعقوب بن شعیب _) الکافی_ به نقل از حَسَنَ مَعْلَم_: از امام صادق علیه السلام درباره آموزش پرسیدم. فرمود: «برای آموزش، مزد مگیر».

گفتم: برای شعر و نامه ها و مشابه آن می توان شرط کرد؟

فرمود: «آری؛ پس از آن که به کودکان در آموزش، یکسان بنگری و برخی را بر برخی دیگر، برتری نبخشی». (1).

1- علامه محمد باقر مجلسی در مرآة العقول می گوید: این یکسان نگری، مستحب است. علامه حلی در کتاب تحریر القواعد گفته است: سزااست که آموزگار، در کار آموزش، میان کودکان، برابر رفتار کند و به طور مساوی آنان را مؤاخذه نماید و این البته در هنگامی است که برای آموزش عمومی و برای همه آنها استخدام شده باشد، خواه اجرت یک یک آنها با هم برابر باشد و خواه متفاوت؛ اما اگر برای آموزش خصوصی به کار گرفته شده است، به حسب هر آنچه قرارداد کرده اند، می تواند در آموزش آنها تفاوت قائل شود.

3740. تفسير العياشي (_ به نقل از مسعده _) المناقب لابن شهر آشوب: قيل: إِنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيَّ عَلَّمَ وَلَدَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْحَمْدَ ، فَلَمَّا قَرَأَهَا عَلَى أَبِيهِ أَعْطَاهُ أَلْفَ دِينَارٍ وَأَلْفَ حُلَّةٍ وَحَشَا فَاهُ دُرًّا . (1)

فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ .

قَالَ : وَأَيْنَ يَقَعُ هَذَا مِنْ عَطَائِهِ؟ يَعْنِي تَعْلِيمَهُ ، وَأَنْشَدَ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ :

إِذَا جَادَتِ الدُّنْيَا عَلَيْكَ فَجُدْ بِهَا

عَلَى النَّاسِ طَرًّا قَبْلَ أَنْ تَنْقَلَتِ فَلَا الْجُودُ يُفْنِيهَا إِذَا هِيَ أَقْبَلَتْ

وَلَا الْبُخْلُ يُبْقِيهَا إِذَا مَا تَوَلَّتِ (2) راجع : ص 268 (عدم أخذ الأجره لتعليم معالم الدين) و 416 (اتخاذ علم الدين مهنة) .

3 / 3 حُفُوقُ الْمُتَعَلِّمِ 3741. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله (_ درباره این سخن خداوند متعال كه : { Q } « [ای پیام] رسول الله صلی الله علیه و آله : إِنَّ النَّاسَ لَكُمْ تَبَعٌ ، وَإِنَّ رِجَالًا - يَأْتُونَكُمْ مِنْ أَقْطَارِ الْأَرْضِينَ يَتَّقَهُونَ فِي الدِّينِ ، فَإِذَا أَتَوْكُمْ فَاسْتَوْصُوا بِهِمْ خَيْرًا . (3) 3742. امام علی علیه السلام : الإمام زين العابدين عليه السلام : حَقُّ الصَّغِيرِ رَحْمَتُهُ فِي تَعْلِيمِهِ وَالْعَفْوُ عَنْهُ وَالسِّرُّ عَلَيْهِ وَالرَّفْقُ بِهِ وَالْمَعُونَةُ لَهُ . (4) .

- 1- لا تتمتع هذه الرواية بالاعتبار السندی الكافي وإنما هي مُرسَلة ؛ فإذا كان هذا الفعل صادرًا من الإمام عليه السلام فيمكن أن يكون الهدف منه _ مضافًا إلى تكريم المعلم _ أمورًا أخرى مجهولة لنا .
- 2- المناقب لابن شهر آشوب : ج 4 ص 66 ، الديوان المنسوب إلى الإمام عليّ عليه السلام : ص 72 الرقم 27 وفيه البيتان فقط نحوه ، بحار الأنوار : ج 44 ص 191 ح 3 .
- 3- سنن الترمذی : ج 5 ص 30 ح 2650 ، سنن ابن ماجه : ج 1 ص 92 ح 249 كلاهما عن أبي سعيد الخدري ، كنز العمال : ج 10 ص 241 ح 29276 ؛ منیه المريد : ص 194 ، عوالي اللآلی : ج 1 ص 357 ح 27 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 62 ح 8 .
- 4- كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 2 ص 625 ح 3214 عن ثابت بن دينار ، تحف العقول : ص 270 ح 44 وزاد فيه «وتثقيفه» ، بحار الأنوار : ج 74 ص 9 ح 1 .

3743. امام علی علیه السلام: المناقب، ابن شهر آشوب: گفته شده است که عبدالرحمان سلمی به فرزند امام حسین علیه السلام [سوره] حمد را آموخت. هنگامی که آن را برای پدرش خواند، ایشان، هزار دینار و هزار جامه زرین به او (عبد الرحمان) بخشید و دهانش را پُر از دُر کرد. (1) پس به امام علیه السلام چیزهایی [به طعنه] می گفتند. امام حسین علیه السلام فرمود: «عطای من (دینار و جامه) کجا و عطای او (آموختن حمد) کجا!».

سپس، این شعر را خواند:

«چون دنیا به تو بخشید، تو هم آن را بر مردم/

بخش، پیش از آن که از کفت برود که اگر دنیا رو آورد، بخشش، آن را تمام نمی کند/

و اگر رو گرداند، بخل، آن را ماندگار نمی کند». ر. ک: ص 269 (مزد نگرفتن بر آموزش دین) و 417 (کاسی کردن با دانش دینی).

3 / 3 حقوق دانشجو 3746. عنه علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مردم، پیرو شمایند و مردمانی از اطراف سرزمین ها به سوی شما می آیند، تا در دین تقّه (ژرفکاو) کنند. پس هرگاه نزد شما آمدند، سفارشم را در نیکی به آنان بپذیرید. 3745. امام علی علیه السلام (_ درباره این سخن خداوند متعال: { Q } «و از میان کس) امام زین العابدین علیه السلام: حقّ کودک، مهربانی به او در آموزش و گذشت از وی و عیب پوشی و همراهی و یاری اوست.

1- این روایت، مُرسَل است و از اعتبار لازم، برخوردار نیست و در صورتی که چنین کاری از امام علیه السلام صادر شده باشد، ممکن است علاوه بر تکریم معلّم، اهداف دیگری در نظر ایشان بوده که برای ما مجهول است.

3746. امام على عليه السلام: عنه عليه السلام: أمّا حَقُّ رَعِيَّتِكَ بِالْعِلْمِ ، فَأَنْ تَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّمَا جَعَلَكَ قِيَمًا لَهُمْ فِيمَا آتَاكَ مِنْ الْعِلْمِ وَفَتَحَ لَكَ مِنْ خَزَائِنِهِ ، فَإِنْ أَحْسَنْتَ فِي تَعْلِيمِ النَّاسِ وَلَمْ تَخْرُقْ بِهِمْ وَلَمْ تَضَجِرْ عَلَيْهِمْ زَادَكَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ، وَإِنْ أَنْتَ مَنَعْتَ النَّاسَ عِلْمَكَ أَوْ خَرَقْتَ بِهِمْ عِنْدَ طَلْبِهِمْ الْعِلْمَ مِنْكَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَسْلُبَكَ الْعِلْمَ وَبِهَاءَهُ وَيُسْقِطَ مِنَ الْقُلُوبِ مَحَلَّكَ.

(1) 3747. الإمام على عليه السلام: عنه عليه السلام: في روايته أخرى: - أمّا حَقُّ رَعِيَّتِكَ بِالْعِلْمِ ، فَأَنْ تَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ قَدْ جَعَلَكَ لَهُمْ فِيمَا آتَاكَ مِنَ الْعِلْمِ ، وَوَلَّكَ مِنْ خَزَائِنِهِ الْحِكْمَةَ ، فَإِنْ أَحْسَنْتَ فِيمَا وَوَلَّكَ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ وَقَمْتَ بِهِ لَهُمْ مَقَامَ الْخَازِنِ الشَّفِيقِ ، النَّاصِحِ لِمَوْلَاهُ فِي عِبِيدِهِ ، الصَّابِرِ الْمُحْتَسِبِ الَّذِي إِذَا رَأَى ذَا حَاجَةٍ أَخْرَجَ لَهُ مِنَ الْأَمْوَالِ الَّتِي فِي يَدَيْهِ كُنْتَ رَاشِدًا ، وَكُنْتَ لِذَلِكَ أَمِلًا مُعْتَقِدًا ، وَإِلَّا كُنْتَ لَهُ خَائِنًا ، وَلِخَلْقِهِ ظَالِمًا ، وَلِسَلْبِهِ وَعِزُّهُ مُتَعَرِّضًا. (2) .

-
- 1- .كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 2 ص 621 ح 3214 ، الخصال : ص 567 ح 1 كلاهما عن أبي حمزة الثمالي (ثابت بن دينار) ، عوالي اللآلي : ج 4 ص 74 ح 54 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 61 ح 2 .
- 2- .تحف العقول : ص 261 ح 18 ، بحار الأنوار : ج 74 ص 14 ح 2 وراجع : منيه المرید : ص 189 آداب يختص بها المعلم : آداب المعلم مع طلبته .

3748. عنه عليه السلام: امام زین العابدین علیه السلام: حَقَّ أَنَانُ كَمَا أَنَّكَ تَدْرُسُ مَا تُعَلِّمُ، أَنَا أَسْتَعِينُ بِكَ فِي مَا تُعَلِّمُنِي، وَأَنْتَ تَعَلِّمُنِي مَا تُعَلِّمُ. 3749. عنه عليه
 دانشی که به تو داده و گنجینه های آن را بر تو گشوده، سرپرست آنان قرار داده است. اگر در آموزش مردم، نیک از عهده برآمدی و با آنان
 درستی نکردی و تنگ نگرفتی، خداوند، از فضلش تو را فزونی می بخشد و اگر دانشت را از مردم باز داری و یا هنگام درخواست دانشت با
 آنان درستی کنی، بر خدای عز و جل سزاست که دانش و عظمت [حاصل از آن] را از تو بگیرد و تو را از دل ها بیندازد. 3749. عنه عليه
 السلام (لَمَّا ذُكِرَ عِنْدَهُ اِخْتِلَافُ النَّاسِ) امام زین العابدین علیه السلام در روایتی دیگر: حَقَّ أَنَانُ كَمَا أَنَّكَ تَدْرُسُ مَا تُعَلِّمُ، أَنَا أَسْتَعِينُ بِكَ فِي مَا تُعَلِّمُنِي، وَأَنْتَ تَعَلِّمُنِي مَا تُعَلِّمُ. 3749. عنه عليه
 است که بدانی خداوند با دانشی که به تو عطا کرده و گنجینه حکمتی که به تو سپرده، تو را سرپرست آنان قرار داده است. اگر نیک از عهده
 برآیی و چون خزانه داری شفیق و بنده ای خیرخواه، نسبت به [دیگر] بندگانش سرپرست و شکیبایی خداخواه باشی که هرگاه نیازمندی را
 ببیند، از اموالی که در اختیارش است به او می دهد، در راه هدایت هستی و برای این، مناسب و درخور امید؛ وگرنه نسبت به او
 خیانتکار و نسبت به خلقش ستمکاری و به سلب نعمت و عزّتش اقدام کرده ای . .

الفصل الرابع : أصناف العلماء 3748. امام على عليه السلام: رسول الله صلى الله عليه وآله: عُلَمَاءُ هَذِهِ الْأُمَّةِ رَجُلَانِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ عِلْمًا فَبَدَّلَهُ لِلنَّاسِ وَلَمْ يَأْخُذْ عَلَيْهِ طَمَعًا (1) وَلَمْ يَشْتَرِ بِهِ تَمَنًّا، فَذَلِكَ تَسْتَغْفِرُ لَهُ حَيْتَانُ الْبَحْرِ وَدَوَابُّ الْبَرِّ وَالطَّيْرُ فِي جَوْ السَّمَاءِ، وَيَقْدَمُ عَلَى اللَّهِ سَيِّدًا شَرِيفًا حَتَّى يُرَافِقَ الْمُرْسَلِينَ. وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ عِلْمًا فَبَخَلَ بِهِ عَنِ عِبَادِ اللَّهِ وَأَخَذَ عَلَيْهِ طَمَعًا وَاشْتَرَى بِهِ تَمَنًّا، فَذَلِكَ يُلْجِمُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ، وَيُنَادَى مُنَادٍ: هَذَا الَّذِي آتَاهُ اللَّهُ عِلْمًا فَبَخَلَ بِهِ عَنِ عِبَادِ اللَّهِ، وَأَخَذَ عَلَيْهِ طَمَعًا وَاشْتَرَى بِهِ تَمَنًّا، وَكَذَلِكَ حَتَّى يَفْرَغَ مِنَ الْحِسَابِ. (2) 3749. امام على عليه السلام: (عليه السلام _ آن گاه که در حضور او از تفاوت آدمیا) عنه صلى الله عليه وآله: الْعُلَمَاءُ رَجُلَانِ: رَجُلٌ عَالِمٌ أَخَذَ بِعِلْمِهِ فَهَذَا نَاجٍ، وَعَالِمٌ تَارِكٌ لِعِلْمِهِ فَهَذَا هَالِكٌ. وَإِنَّ أَهْلَ النَّارِ لَيَتَأَذَّرُونَ مِنْ رِيحِ الْعَالِمِ التَّارِكِ لِعِلْمِهِ. (3) 3750. مجمع البيان (_ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: { Q } { قُلْ هُوَ الْقَادِرُ }) عنه صلى الله عليه وآله: الْعُلَمَاءُ ثَلَاثَةٌ: رَجُلٌ عَاشَ بِالنَّاسِ وَعَاشَ بِعِلْمِهِ، وَرَجُلٌ عَاشَ بِالنَّاسِ وَأَهْلَكَ نَفْسَهُ، وَرَجُلٌ عَاشَ بِعِلْمِهِ وَلَمْ يَعِشْ بِهِ أَحَدٌ غَيْرُهُ. (4).

- 1- الطَّمَعُ: رزق الجند، يقال: أَمَرَ لَهُمُ الْأَمِيرُ بِأَطْمَاعِهِمْ أَي بَارزاقِهِمْ (لسان العرب: 8 / 240).
- 2- المعجم الأوسط: ج 7 ص 171 ح 7187 عن ابن عباس، كنز العمال: ج 10 ص 206 ح 29090؛ منيه المريد: ص 136 وفيه «طعما» بدل «طمعا» في المواضع الثلاثة، روضه الواعظين: ص 15 نحوه وراجع: جامع بيان العلم وفضله: ج 1 ص 38 والفردوس: ج 3 ص 74 ح 4207.
- 3- الكافي: ج 1 ص 44 ح 1، الخصال: ص 51 ح 63 كلاهما عن سليمان بن قيس، منيه المريد: ص 146، عوالي اللآلي: ج 4 ص 76 ح 62 كلُّها عن الإمام عليّ عليه السلام، بحار الأنوار: ج 2 ص 106 ح 2؛ الفردوس: ج 3 ص 76 ح 4213 عن الإمام عليّ عليه السلام.
- 4- الفردوس: ج 3 ص 76 ح 4212 عن أنس، كنز العمال: ج 10 ص 135 ح 28680.

فصل چهارم : انواع دانشمندان

فصل چهارم : انواع دانشمندان 3751. الإمام علیّ علیه السلام (_ فی حُطْبِهِ لَهُ _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمندان این امت ، دو گونه اند : مردی که خدا به او دانش داده و وی ، آن را به مردم می بخشد و بر آن چیزی نمی گیرد و مزدی نمی طلبد . برای چنین دانشمندی ، ماهیان دریا و جنبندگان خشکی و پرندگان در فضای آسمان ، آمرزش می طلبند و مانند سروری بزرگ ، بر خداوند وارد می شود ، تا آن جا که با فرستادگان الهی همراه می گردد ؛ و گونه دیگر ، کسی است که خداوند به او دانش داده ، ولی او آن را به بندگان خدا نمی بخشد و بر آن ، چیزی می گیرد و مزد می طلبد . این شخص ، در روز قیامت ، لگامی از آتش بر دهانش زده می شود و منادی ندا می دهد : « این ، کسی است که خداوند ، بدو دانشی بخشید ؛ ولی او از دادن آن به بندگان خدا بخل ورزید و بر آن چیزی گرفت و مزد طلبید » و این گونه می ماند تا از حساب ، فارغ شود . 3751. امام علی علیه السلام (_ در یکی از خطبه هایش _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمندان ، دو گونه اند : مردی دانا که به دانش خود ، عمل می کند و این ، نجات یافته است ؛ و دانشمندی که دانش خود را و نهاده و این ، هلاک شده است و دوزخیان از بوی دانشمند و گذارنده دانش خود ، اذیت می شوند . 3752. الکافی عن معمر بن خلّاد : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمندان ، سه گونه اند : مردی که مردم از او بهره می برند و او نیز از دانش خود بهره می برد ؛ و مردی که مردم از دانش او بهره می گیرند ، ولی او خود را تباه می کند ؛ و مردی که خود از دانشش بهره می برد ، ولی جز او کسی از دانشش بهره مند نمی شود .

3753. الإمام الباقر عليه السلام (_ فى تفسير قوله تعالى : { Q } «أثـ ذّا وِراءِ) الإمام الصادق عليه السلام : طَلَبَةُ الْعِلْمِ ثَلَاثَةٌ فَأَعْرِفَهُمْ بِأَعْيَانِهِمْ وَصِفَاتِهِمْ : صِنْفٌ يَطْلُبُهُ لِلجَهْلِ وَالْمِرَاءِ ، وَصِنْفٌ يَطْلُبُهُ لِالِاسْتِطَالَةِ وَالخْتَلِ ، وَصِنْفٌ يَطْلُبُهُ لِلْفِقْهِ وَالْعَقْلِ .

فَصَاحِبُ الجَهْلِ وَالْمِرَاءِ مَوْذِبٌ مُمَارٍ مُتَعَرِّضٌ لِلْمَقَالِ فى أَنْدِيَةِ الرِّجَالِ بِتَدَاكُرِ الْعِلْمِ وَصِفَةِ الْحِلْمِ ، وَقَدْ تَسْرَبَلَ بِالخُشُوعِ وَتَخَلَّى مِنَ الْوَرَعِ فَدَقَّ اللَّهُ مِنْ هَذَا حَيْشُومَهُ ، وَقَطَعَ مِنْهُ حَيْزُومَهُ .

وَصَاحِبُ الْإِسْتِطَالَةِ وَالخْتَلِ ، ذُو خِبِّ وَمَلَقٍ ، يَسْتَطِيلُ عَلَى مِثْلِهِ مِنْ أَشْبَاهِهِ ، وَيَتَوَاضَعُ لِلْأَغْنِيَاءِ مِنْ دُونِهِ ، فَهُوَ لِحُلُوتِهِمْ هَاضِمٌ ، وَلِوَدِينِهِ حَاطِمٌ ، فَأَعْمَى اللَّهُ عَلَى هَذَا خَبْرَهُ وَقَطَعَ مِنْ آثَارِ الْعُلَمَاءِ أَثْرَهُ .

وَصَاحِبُ الْفِقْهِ وَالْعَقْلِ ذُو كَأْبِهِ وَحُزْنٍ وَسَهْرٍ ، قَدْ تَحَنَّنَكَ فى بُرْنِسِهِ ، وَقَامَ اللَّيْلَ فى حِنْدِسِهِ ، يَعْمَلُ وَيَخْشَى وَجِلًّا دَاعِيًّا مُشْفِقًا ، مُقْبِلًا عَلَى شَأْنِهِ ، عَارِفًا بِأَهْلِ زَمَانِهِ ، مُسْتَوْحِشًا مِنْ أَوْثَقِ إِخْوَانِهِ ، فَشَدَّ اللَّهُ مِنْ هَذَا أُرْكَانَهُ ، وَأَعْطَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمَانَهُ. (1) 3752. الكافى (_ به نقل از معمر بن خلاد _) عنه عليه السلام : إِنَّ مِنَ الْعُلَمَاءِ مَنْ يُحِبُّ أَنْ يَخْزْنَ عِلْمَهُ وَلَا يُؤْخَذَ عَنْهُ ، فَذَكَرَ فى الدَّرَكِ الْأَوَّلِ مِنَ النَّارِ . وَمِنَ الْعُلَمَاءِ مَنْ إِذَا وَعِظَ أَنْفَ وَإِذَا وَعَظَ عُنْفَ ، فَذَكَرَ فى الدَّرَكِ الثَّانِي مِنَ النَّارِ . وَمِنَ الْعُلَمَاءِ مَنْ يَرَى أَنْ يَضَعَ الْعِلْمَ عِنْدَ ذَوَى الثَّرْوَةِ وَالشَّرَفِ ، وَلَا يَدْرِي لَهُ فى الْمَسَاكِينِ وَضْعًا ، فَذَكَرَ فى الدَّرَكِ الثَّلَاثِ مِنَ النَّارِ .

وَمِنَ الْعُلَمَاءِ مَنْ يَذْهَبُ فى عِلْمِهِ مَذْهَبَ الْجَبَابِرَةِ وَالسَّلَاطِينِ ، فَإِنْ رُدَّ عَلَيْهِ

شَيْءٌ مِنْ قَوْلِهِ أَوْ قُصِّرَ فى شَيْءٍ مِنْ أَمْرِهِ غَضِبَ ، فَذَكَرَ فى الدَّرَكِ الرَّابِعِ مِنَ النَّارِ .

وَمِنَ الْعُلَمَاءِ مَنْ يَطْلُبُ أَحَادِيثَ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى لِيُغْزِرَ بِهِ وَيُكْتَبِرَ بِهِ حَدِيثَهُ ، فَذَكَرَ فى الدَّرَكِ الْخَامِسِ مِنَ النَّارِ .

وَمِنَ الْعُلَمَاءِ مَنْ يَضَعُ نَفْسَهُ لِلْفُتْيَا وَيَقُولُ : سَلُونِي ، وَلَعَلَّهُ لَا يُصِيبُ حَرْفًا وَاحِدًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُتَكَلِّفِينَ ، فَذَكَرَ فى الدَّرَكِ السَّادِسِ مِنَ النَّارِ .

وَمِنَ الْعُلَمَاءِ مَنْ يَتَّخِذُ عِلْمَهُ مُرُوءَةً وَعَقْلًا (2) ، فَذَكَرَ فى الدَّرَكِ السَّابِعِ مِنَ النَّارِ . (3) .

1- .الكافى : ج 1 ص 49 ح 5 عن علي بن إبراهيم رفعه ، الخصال : ص 194 ح 269 عن سعيد بن علقمة عن الإمام علي عليه السلام ، الأمامى ، الصدوق : ص 727 ح 997 عن ابن عباس عن الإمام علي عليه السلام ، روضه الواعظين : ص 14 عن الإمام علي عليه السلام وكلها نحوه .

2- .يتخذ علمه مروءة وعقلاً : أى يطلب العلم ويبدله ليعده الناس من أهل المروءة والعقل (المصدر) .

3- .الخصال : ص 353 ح 33 ، منيه المرید : ص 139 ، روضه الواعظين : ص 11 نحوه ، بحار الأنوار : ج 2 ص 108 ح 11 .

3753. امام باقر علیه السلام (_ در تفسیر این سخن خداوند متعال : { Q } «اثاثی بهتر) امام صادق علیه السلام : جویندگان دانش ، سه گونه اند . آنان را به ذات و صفاتشان بشناس : دسته ای آن را برای نادانی و ستیزه جویی ، و دسته ای برای برتری و دام گستری ، و گروهی نیز برای فهم و خردورزی می جویند .

صاحب نادانی و ستیزه جویی ، آزار دهنده و ستیزه گر است و در حلقه های علمی به سخن درمی آید و از دانش و بردباری می گوید و جامه فروتنی به تن می کند ، ولی از پرهیزگاری تهی است . خداوند ، به همین سبب ، بینی او را به خاک می مالد و خرخره اش را می بُرد .

آن که برای برتری و دام گستری آمده است ، پنهانکار و چاپلوس است ، بر همانند خود ، برتری می جوید و برای توانگران فروتر از خود ، فروتنی می کند ، خورنده حلوی آنان و پایمال کننده دین خویش است . خداوند هم به این سبب ، او را کور می گرداند و اثرش را از میان آثار دانشمندان می زداید .

آن که صاحب فقه و خرد است ، اندیشناک و غمین و شب زنده دار است ، ردای خود را بر سر می کشد و در تاریکی شب ، بر می خیزد ، عمل می کند و ترسان و خواهان و هراسان است ، به کار خود ، توجه دارد و به اهل روزگارش آگاه است و از مطمئن ترین برادران خود نیز بیم دارد . خداوند به این سبب ، پایه هایش را استوار می سازد و در روز قیامت ، او را امان می دهد. 3754. الإمام علیّ علیه السلام : امام صادق علیه السلام : برخی از دانشمندان دوست دارند که دانش خود را ذخیره کنند و از ایشان ، فرا گرفته نشود . اینان ، در طبقه اول آتش اند . برخی از دانشمندان نیز چون اندرز داده شوند ، سر می پیچند و چون خود اندرز دهند ، زور می گویند . اینان ، در طبقه دوم آتش اند . برخی دیگر ، چنین می بینند که دانش را نزد ثروتمندان و اشراف بنهند و برای مسکینان ، قابلیت نمی یابند . اینان ، در طبقه سوم آتش اند .

همچنین از دانشمندان ، کسی است که در دانش خود ، راه زورگویان و فرمان رویان را می پیماید که اگر چیزی از سخنش رد گردد یا در اجرای فرمانش

کوتاهی شود ، به خشم در می آید . اینان ، در طبقه چهارم آتش اند .

نیز از دانشمندان ، کسی است که در جستجوی احادیث یهود و نصاریست ، تا اخبار خود را انبوه و فراوان نشان دهد . اینان ، در طبقه پنجم آتش اند .

همچنین از دانشمندان ، کسی است که خود را در معرض فتوا قرار می دهد و می گوید : «پرسید» و شاید که یک حرف هم بلد نباشد و خداوند ، متکلفان را دوست ندارد . اینان ، در طبقه ششم آتش اند .

نیز از دانشمندان ، کسی است که دانش خود را وسیله اثبات مردانگی و فرزاندگی خود می کند . اینان نیز در طبقه هفتم آتش اند . .

3754. امام على عليه السلام: عيسى عليه السلام _ لِلْحَوَارِيِّينَ _ : بِحَقِّ أَقْوَالِكُمْ : إِنَّ النَّاسَ فِي الْحِكْمَةِ رَجُلَانِ : فَرَجُلٌ أَتَقَنَهَا بِقَوْلِهِ وَصَدَّقَهَا بِفِعْلِهِ . وَرَجُلٌ أَتَقَنَهَا بِقَوْلِهِ وَضَيَّعَهَا بِسَوْءِ فِعْلِهِ ، فَشَتَّانَ بَيْنَهُمَا ! فَطُوبَى لِلْعُلَمَاءِ بِالْفِعْلِ ، وَوَيْلٌ لِلْعُلَمَاءِ بِالْقَوْلِ . (1).

1- . تحف العقول : ص 392 عن الإمام الكاظم عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 1 ص 145 ح 30 .

3755. تفسیر العیاشی: عیسی علیه السلام_ به حواریان_ : به حقیقت برایتان می گویم : مردم در حکمت دو گونه اند : مردی که آن را با گفتارش استوار ساخته و با کردارش تصدیق نموده است ؛ و مردی که با گفتارش آن را استوار کرده ، ولی با زشتی کردارش تباهش ساخته است . پس چه تفاوت فاحشی میان این دو هست . خوشا به سعادت دانشمندان با کردار و وای بر دانشمندان [تنها] اهل گفتار ! .

الفصل الخامس : الأمثال العليا في العلم والحكمة 5 / 1 الأنبياء الكتاب «أُولَئِكَ الَّذِينَ ءَاتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَ (1) وَالنَّبِيَّةَ فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيُؤْسُوا بِهَا بِكَ فَرِينَ» . (2)

«وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا ءَاتَيْنَاكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ ءَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاكِرِينَ» . (3)

«وَ اذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْاَيْدِي اِنَّهُ اَوَّابٌ * اِنَّا سَخَرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسِّدْنَ بِالْعِشِيِّ وَالْاَشْرَاقِ * وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَهٗ اَوَّابٌ * وَ شَدَدْنَا مُلْكَهٗ وَاٰتَيْنَاهُ الْحِكْمَهٗ وَفَضَّلْنَا الْخِطَابِ» . (4)

1- . كلمه «الحكم» فُسِّرت بالحكمه ، والفهم ، واللب ، والحكم بين الناس (راجع : مجمع البيان: ج 4 ص 513 والتبيان : ج 6 ص 117 و ج 7 ص 111 والدرّ المنثور: ج 5 ص 484) ويمكن إرجاع كلّ ما قيل في معناها إلى ما قدمنا في تعريف الحكمه من أنّها عبارة عن المقدمات العلميّه والعملية والروحيّه لبلوغ الإنسان الهدف الأعلى للإنسانيّه وأنّ كلّ ما قيل في تفسيرها مصداق من مصاديق هذا التعريف العام. فراجع: ج 2 ص 73 .

2- . الأنعام: 89 .

3- . آل عمران: 81 .

4- . ص: 17_ 20 . 2 . البقره : 22 .

فصل پنجم: نمونه های والای دانش و حکمت

1 / 5 پیامبران

فصل پنجم: نمونه های والای دانش و حکمت 1 / 5 پیامبرانقرآن «آنها کسانی اند که کتاب و حکمت (1) و نبوت به آنان دادیم و اگر بدان کفر ورزند، گروهی دیگر را بر آن برگماریم که بدان، کافر نباشند».

«چون خدا از پیامبران پیمان گرفت که پس از آن که به شما کتاب و حکمت دادم، هر گاه پیامبری آمد که تصدیق کننده آنچه با شماست، بود، حتماً به او ایمان بیاورید و وی را یاری کنید، فرمود: «آیا اعتراف کردید و پیمان مرا پذیرفتید؟». گفتند: اعتراف کردیم. فرمود: «گواه باشید و من [نیز] با شما از گواهانم».

«بنده ما داوود را به یاد آر که هم توانا بود و هم توبه کار. ما کوه ها را به تسخیر او درآوردیم و با او شامگاه و پگاه، تسبیح می گفتند. پرندگان را نیز همگی مسخر او کردیم و همه به سوی او بازگشت کننده بودند و فرمان روایی او را استوار داشتیم و به او حکمت و فصل الخطاب دادیم».

1- واژه «حکم» را به «حکمت» ترجمه کردیم، هرچند به معنای «داوری میان مردم» و نیز «فهم و درک» هم آمده است و می توان همه آنچه را که گفته شده، به همان تعریفی که در مقدمه از «حکمت» کردیم، بازگرداند (یعنی مقدمات علمی و عملی و روحی برای رسیدن انسان به هدف برتر خویش) و بقیه معانی را مصداق هایی از این تعریف عام دانست. (م)

«فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَءَاتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَئِنْ كَنَّ اللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ» .

«وَيَعْلَمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ» . (1)

«إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَٰلِدَتِكَ إِذْ أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ» .

«وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ» . (2)

«وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ» .

«وَلَمَّا جَاءَ عِيسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلَفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا» . (3)

«وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُن تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا» .

«ذَلِكُمْ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا» . (4)

«يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَءَاتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا» .

الحديث 3767. الخصال: الإمام الباقر عليه السلام: مات زكريا عليه السلام فورثه ابنه يحيى عليه السلام الكتاب والحكمة وهو صبي صغير، أما تسمع لقوله عز وجل: «يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَءَاتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا» . (5)

1- آل عمران: 48. 4. المائدة: 110 .

2- يوسف: 22. 6. القصص: 14 .

3- الزخرف: 63. 8. النساء: 113 .

4- الإسراء: 39. 10. مريم: 12 .

5- الكافي: ج 1 ص 382 ح 1 عن يزيد الكناسي ، بحار الأنوار: ج 14 ص 256 ح 51 .

«ایشان، آنها را به اذن خداوند، هزیمت دادند و داوود، جالوت را کشت و خدا به او پادشاهی و حکمت داد و از آنچه می خواست، به او آموخت و هر آینه، اگر دفع پاره ای از مردم به وسیله پاره ای دیگر از مردم نبود، قطعاً زمین را فساد فرا می گرفت؛ لیکن خدا بر جهانیان دارنده فضل آشکار است» .

«و به او (عیسی علیه السلام) کتاب و حکمت و تورات و انجیل می آموزد» .

«چون خدا فرمود: «ای عیسی بن مریم! نعمتم را بر خود و بر مادرت به یاد آور، هنگامی که تو را به روح القدس، تأیید کردم، در گاهواره و در بزرگ سالی با مردم سخن می گفتمی، و آن گاه که به تو کتاب و حکمت و تورات و انجیل آموختم»» .

«و چون به حدّ رشد رسید، او را حکمت و دانش عطا کردیم، و نیکوکاران را چنین پاداش می دهیم» .

«و چون به رشد و کمال خویش رسید، به او حکمت و دانش عطا کردیم، و نیکوکاران را چنین پاداش می دهیم» .

«هنگامی که عیسی با دلایل آشکار آمد، گفت: «در حقیقت، برای شما حکمت آوردم و تا آن که بعضی چیزهایی را که در مورد آن اختلاف دارید، بر شما روشن گردانم . پس از خدا پروا کنید و از من، فرمان برید»» .

«خداوند بر تو کتاب و حکمت، نازل فرمود و آنچه را که نمی دانستی، به تو آموخت، و فضل خدا بر تو بس بزرگ است» .

«اینها از حکمت هاست که پروردگارت به تو وحی فرموده است . با خدا، معبود دیگری قرار مده که نکوهیده و رانده، در جهنّم فرو انداخته می شوی» .

«ای یحیی! کتاب را با استواری بگیر؛ و او را در خردسالی حکمت دادیم» .

حدیث 3772. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام باقر علیه السلام: زکریّا علیه السلام درگذشت و پسرش یحیی علیه السلام کتاب و حکمت را از او به ارث برد، در حالی که پسر بچه ای بود . آیا سخن خدای متعال را نمی شنوی که می فرماید: «ای یحیی! کتاب را با استواری بگیر؛ و او را در خردسالی حکمت دادیم» . .

3773. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: الکافی عن علی بن أسباط: رَأَيْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَقَدْ خَرَجَ عَلَيَّ فَأَخَذْتُ النَّظَرَ إِلَيْهِ، وَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَى رَأْسِهِ وَرِجْلَيْهِ لِأَصِفَ قَامَتَهُ لِأَصْحَابِنَا بِمِصْرَ، فَبَيْنَا أَنَا كَذَلِكَ حَتَّى قَعَدَ فَقَالَ: يَا عَلِيُّ، إِنَّ اللَّهَ احْتَجَّ فِي الْإِمَامَةِ بِمِثْلِ مَا احْتَجَّ بِهِ فِي النَّبُوَّةِ، فَقَالَ: «وَأَتَيْنَهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا»، «وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ» (1)، «وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً» (2)، فَقَدْ يَجُوزُ أَنْ يُوتَى الْحِكْمَةَ وَهُوَ صَبِيٌّ، وَيَجُوزُ أَنْ يُوتَاهَا وَهُوَ ابْنُ أَرْبَعِينَ سَنَةً. (3) 3774. عنه صلی الله علیه و آله: مجمع البيان عن علی بن أسباط: قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ وَأَنَا أُرِيدُ مِصْرَ، فَدَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ الرِّضَا عَلَيْهِمَا السَّلَامُ وَهُوَ إِذْ ذَاكَ خُمَاسِيٌّ، فَجَعَلْتُ أَتَأَمَّلُهُ لِأَصِفَهُ لِأَصْحَابِنَا بِمِصْرَ، فَنَظَرَ إِلَيَّ فَقَالَ لِي: يَا عَلِيُّ، إِنَّ اللَّهَ قَدِ اخْتَارَ فِي الْإِمَامَةِ كَمَا اخْتَارَ فِي النَّبُوَّةِ، قَالَ: «وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَى أَتَيْنَهُ حُكْمًا وَعِلْمًا» (4) وَقَالَ: «وَأَتَيْنَهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا» فَقَدْ يَجُوزُ أَنْ يُعْطَى الْحُكْمَ ابْنُ أَرْبَعِينَ سَنَةً، وَيَجُوزُ أَنْ يُعْطَاهُ الصَّبِيُّ. (5) 3775. عنه صلی الله علیه و آله: رسول الله صلی الله علیه و آله: قَالَ الْغُلَمَانُ لِيَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِذْهَبْ بِنَا نَلْعَبْ.

فَقَالَ يَحْيَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَا لِلْعِبِّ خُلِقْنَا! إِذْهَبُوا نَصَلِّي، فَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ: «وَأَتَيْنَهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا». (6) 3776. عنه صلی الله علیه و آله: الإمام علی علیه السلام: فِي ذِكْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: اخْتَارَهُ مِنْ شَجَرَةِ الْأَنْبِيَاءِ، وَمَشَاكِهِ الصَّبِيَاءِ، وَذُؤَابِهِ (7) الْعَلِيَاءِ، وَسُرِّهِ الْبَطْحَاءِ، وَمَصَابِيحِ الظُّلَمَةِ، وَنَبَابِيحِ الْحِكْمَةِ. (8).

- 1- يوسف: 22، القصص: 14.
- 2- الأحقاف: 15.
- 3- الكافي: ج 1 ص 384 ح 7 وراجع: بصائر الدرجات: ص 238 ح 10.
- 4- القصص: 14.
- 5- مجمع البيان: ج 6 ص 781، بحار الأنوار: ج 14 ص 176 ح 13.
- 6- الدرّ المنثور: ج 5 ص 485 نقلاً عن الحاكم في تاريخه عن ابن عباس وراجع: كنز العمال: ج 2 ص 30 ح 3011 والبدايه والنهايه: ج 2 ص 50 ومجمع البيان: ج 6 ص 781 والتبيان: ج 7 ص 111.
- 7- الذؤابه: من كل شيء: أعلاه، ومنه ذؤابه العرش وذؤابه الجبل. ثم استُعير للعزّ والشرف (مجمع البحرين: ج 1 ص 628).
- 8- نهج البلاغه: الخطبه 108، بحار الأنوار: ج 16 ص 381 ح 94.

3777. عنه صلى الله عليه وآله: الكافي_ به نقل از علی بن اسباط_ : امام جواد علیه السلام را در حالی که به طرف من بیرون می آمد ، دیدم و من به سر و پاهایش می نگریستم ، تا قامت وی را برای همراهانم در مصر ، توصیف کنم . همین گونه بودم تا ایشان نشست و فرمود : «ای علی! خداوند در امر امامت ، همان گونه احتجاج می کند که در امر رسالت احتجاج کرده است و فرموده است : «و او را در خردسالی حکمت دادیم» ، «و چون به کمال بلوغش رسید» ، «و به چهل سالگی رسید» . پس می شود که بدو حکمت ، داده شود و او کودک باشد ، و می شود که بدو حکمت داده شود و او چهل ساله باشد» . 3774. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : مجمع البیان_ به نقل از علی بن اسباط_ : در حالی که روانه مصر بودم ، وارد مدینه شدم و به نزد امام جواد علیه السلام رفتم و او در آن هنگام ، پنج ساله بود . به دقت به او می نگریستم تا برای دوستانم در مصر ، او را توصیف کنم . امام علیه السلام به من نگاهی کرد و فرمود : «ای علی! خداوند ، همان که در نبوت می کند ، در امامت هم انجام می دهد . خداوند می فرماید : «و چون به کمال بلوغ و رشد رسید ، بدو حکمت و دانش دادیم» و می فرماید : «و در کودکی به او حکمت دادیم» . پس می شود که حکمت به چهل ساله داده شود و می شود که به کودک ، عطا شود» . 3775. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : پسربچهگان به یحیی بن زکریا علیهما السلام گفتند : بیا برویم بازی کنیم . یحیی علیه السلام فرمود : «برای بازی آفریده نشده ایم . برویم نماز بخوانیم» . این ، همان گفته خداوند است : «و بدو در خردسالی حکمت دادیم» . 3776. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام_ در یادکرد پیامبر صلی الله علیه و آله_ : [خداوند ،] وی را از میان سلسله پیامبران و مشعل های فروزان و ستیغ های سرفرازی و دلِ سرزمین بطحا و چراغ های تاریکی و چشمه های حکمت برگزید . . .

3777. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : الإمام الصادق علیه السلام : سَأَلَ دَاوُدُ النَّبِيَّ سُلَيْمَانَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ مَوَارِدَ عِلْمٍ مَا بَلَغَ مِنَ الْحِكْمَةِ .

قَالَ : يَا بَنِيَّ أَخْبِرْنِي أَيُّ شَيْءٍ أَبْرَدُ ؟

قَالَ : عَفْوُ اللَّهِ عَنِ النَّاسِ ، وَعَفْوُ النَّاسِ بَعْضِهِمْ عَنِ بَعْضٍ لَا شَيْءَ أَبْرَدُ مِنْهُ .

قَالَ : فَأَيُّ شَيْءٍ أَحْلَى ؟

قَالَ : الْمَحَبَّةُ ، هِيَ رَوْحُ اللَّهِ بَيْنَ عِبَادِهِ حَتَّى إِنَّ الْفَرَسَ لَيَرْفَعُ حَافِرَهُ عَن وِلْدِهِ . فَصَدَّحَكَ دَاوُدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عِنْدَ إِجَابِهِ سَلِيمَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ .
(1) 5 / 2 أَلْ إِبْرَاهِيمَا الْكِتَابُ «أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا» . (2)

الحديث 3779. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : الإمام الباقر علیه السلام في تفسير قوله تعالى : «فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا» _ : فَأَمَّا الْكِتَابُ فَهُوَ النَّبُوَّةُ ، وَأَمَّا الْحِكْمَةُ فَهُمْ الْحُكَمَاءُ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ مِنَ الصَّفْوَةِ . (3) .

1- . جامع الأحاديث للقمي : ص 193 عن إبراهيم بن شعيب المزني .

2- . النساء : 54 .

3- . الكافي : ج 8 ص 118 ح 92 ، تفسير العياشي : ج 1 ص 168 ح 31 وص 248 ح 161 ، كمال الدين : ص 218 ح 2 وفيه «الأنبياء والأصفياء» بدل «الأنبياء» وكلها عن أبي حمزة الثمالي ، بحار الأنوار : ج 11 ص 49 ح 49 .

5 / 2 خاندان ابراهیم

3780. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام صادق علیه السلام: داوود پیامبر از سلیمان علیهما السلام پرسش کرد و می خواست بداند در حکمت به کجا رسیده است .

گفت: «پسرکم! از خنک ترین چیزها آگام کن» .

گفت: گذشت خدا از مردم و گذشت مردم از همدیگر که هیچ چیز از آن خنک تر نیست .

پرسید: «شیرین ترین چیز چیست؟» .

گفت: محبت که روح الهی در میان بندگانش است، تا آن جا که اسب هم سُم خود را از روی کَره اش بر می دارد . داوود علیه السلام از پاسخ سلیمان علیه السلام خوش حال شد . 5 / 2 خاندان ابراهیم قرآن «یا به مردم بر آنچه خداوند از فضل خویش به آنها داده ، حسد می ورزند . بی گمان ، ما به خاندان ابراهیم ، کتاب و حکمت دادیم و فرمان روایی بزرگی به آنان بخشیدیم» .

حدیث 3784. مسند ابن حنبل عن صفوان: امام باقر علیه السلام_ در تفسیر گفته خدای متعال: «بی گمان ، ما به خاندان ابراهیم ، کتاب و حکمت دادیم و فرمان روایی بزرگی به آنان بخشیدیم» _: منظور از کتاب ، همان نبوت است و مقصود از حکمت ، همان حکیمان از میان پیامبران برگزیده هستند .

3785. الإمام علي عليه السلام: عنه عليه السلام: إِنَّمَا الْحُجَّةُ فِي آلِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ بِأَحْسَنِ الْوَسَائِلِ» وَالْحُجَّةُ الْأَنْبِيَاءُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَأَهْلُ بَيْتَاتِ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ، لِأَنَّ كِتَابَ اللَّهِ يَنْطِقُ بِذَلِكَ وَوَصِيَّهُ اللَّهُ جَرَتْ بِذَلِكَ فِي الْعَقَبِ مِنَ الْبُيُوتِ الَّتِي رَفَعَهَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: «فِي بُيُوتِ أَذْنِ اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ» (1) وَهِيَ بُيُوتَاتُ الْأَنْبِيَاءِ وَالرُّسُلِ وَالْحُكَمَاءِ وَأُئِمَّةِ الْهُدَى. (2) 3 / 5 / 3 «وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالتَّوْبَةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ». (3)

5 / 4 آل مُحَمَّدٍ 3788. عنه صلى الله عليه وآله: الإمام علي عليه السلام في وصف أهل البيت عليهم السلام: هُمْ مَوْضِعُ سِرِّهِ (4) وَلِجَأِ أَمْرِهِ، وَعَيْبُهُ (5) عِلْمِهِ، وَمَوْئِلُ (6) حُكْمِهِ، وَكُهُوفُ كُتُبِهِ، وَجِبَالُ دِينِهِ. (7).

1- النور: 36 .

2- كمال الدين: ص 218 ح 2، الكافي: ج 8 ص 119 ح 92 وليس فيه «جَرَتْ بِذَلِكَ فِي الْعَقَبِ مِنَ الْبُيُوتِ» وكلاهما عن أبي حمزة .

3- الجاثية: 16.

4- أي النبي صلى الله عليه وآله .

5- عيبتي: أي خاصتي وموضع سري . والعرب تكنى عن القلوب والصدور بالعياب ، لأنها مستودع السرائر (النهاية: ج 3 ص 327) .

6- المَوئِلُ: المَلجَأُ (الصحاح: ج 5 ص 1838).

7- نهج البلاغه: الخطبة 2، غرر الحكم: ح 10062 نحوه، بحار الأنوار: ج 23 ص 117 ح 32 .

5 / 3 بنی اسرائیل

5 / 4 خاندان محمد

3789. الإمام علیّ علیه السلام (_ فی الحِکْمِ الْمَنْسُوبِ إِلَيْهِ _) امام باقر علیه السلام : حَجَّتْ ، تنها در میان خاندان ابراهیم علیه السلام است ، به دلیل گفته خدای متعال : «بی گمان ، ما به خاندان ابراهیم ، کتاب و حکمت دادیم و فرمان روایی بزرگی به آنها بخشیدیم» . پس حَجَّتْ ، پیامبران و اهل بیت پیامبران اند ، تا آن گاه که رستاخیز برپا شود؛ زیرا کتاب خدا در این باره سخن گفته و سفارش الهی درباره فرزندان همین خانه هاست که برخی را خداوند _ تبارک و تعالی _ رفیع تر از مردم قرار داده و فرموده است : «در خانه هایی که خداوند ، اجازه داده است که رفعت یابند و نامش در آنها یاد شود» و آن ، همان خانه های پیامبران و فرستادگان و حکیمان و پیشوایان هدایت است . 5 / 3 بنی اسرائیل «بی گمان ، ما به بنی اسرائیل ، کتاب و حکمت و نبوت دادیم و روزی آنان را از پاکیزه ها مقرر کردیم و آنان را بر جهانیان ، برتری بخشیدیم» .

5 / 4 خاندان محمد 3790. امام علی علیه السلام : امام علی علیه السلام _ در توصیف خاندان محمد صلی الله علیه و آله _ : آنان ، نهان خانه راز و پناهگاه امر وی و ودیعتگاه دانش و پناهگاه حکمت و نهانگاه کتاب های او و کوه های دینش هستند .

3791. امام على عليه السلام (_ در خطبه معروف به «قاصعه» _) عنه عليه السلام _ أيضا : هُم مَصَابِيحُ الظُّلَمِ ، وَيَنَابِيغُ الحُكْمِ ، وَمَعَادِنُ العِلْمِ ، وَمَوَاطِنُ الحِلْمِ . (1) 3792. الإمام الباقر عليه السلام (_ مِنْ رِسَالَتِهِ إِلَى سَعِدِ الحَيْرِ _) عنه عليه السلام : إِنَّهُمْ خَاصَّةُ نُورٍ يُسْتَضَاءُ بِهِ ، وَأَنْمَةٌ يَفْتَدَى بِهِمْ ، وَهَمَّ عَيْشُ العِلْمِ وَمَوْتُ الجَهْلِ ، هُمُ الَّذِينَ يُخْبِرُكُمْ حُكْمُهُمْ [حِلْمُهُمْ] عَنِ عِلْمِهِمْ ، وَصَدْمَتُهُمْ عَنِ مَنَظَرِهِمْ ، وَظَاهِرُهُمْ عَنِ بَاطِنِهِمْ ، لَا يُخَالِفُونَ الدِّينَ وَلَا يَخْتَلِفُونَ فِيهِ . (2) 3792. امام باقر عليه السلام (_ از نامه ایشان به سَعِدِ الخَيْرِ _) عنه عليه السلام : نَحْنُ شَجَرَةُ التُّبُوَّةِ ، وَمَحَاطَةُ الرِّسَالَةِ ، وَمُخْتَلَفُ المَلَائِكَةِ ، وَمَعَادِنُ العِلْمِ ، وَيَنَابِيغُ الحُكْمِ ، نَاصِرُونَ وَمُحِبُّونَ الرَّحْمَةِ ، وَعَدُونَا وَمُبْغِضُنَا يَنْتَظِرُ السَّطْوَةَ . (3) 3793. الإمام الصادق عليه السلام : عنه عليه السلام : أَلَا أَهْلَ البَيْتِ أَبْوَابُ الحُكْمِ ، وَأَنْوَارُ الظُّلَمِ ، وَضِيَاءُ الأُمَمِ . (4) 3793. امام صادق عليه السلام : الإمام الصادق عليه السلام : نَحْنُ شَجَرَةُ التُّبُوَّةِ ، وَبَيْتُ الرَّحْمَةِ ، وَمَفَاتِيحُ الحِكْمَةِ ، وَمَعَادِنُ العِلْمِ . (5) 3794. السيرة النبوية لابن هشام : الإمام على عليه السلام : تَاللَّهِ لَقَدْ عَلَّمْتُ تَبْلِيغَ الرِّسَالَةِ ، وَإِتْمَامَ العِدَاتِ ، وَتَمَامَ الكَلِمَاتِ ، وَعِنْدَنَا _ أَهْلَ البَيْتِ _ أَبْوَابُ الحُكْمِ ، وَضِيَاءُ الأُمَمِ . (6) 3794. السيرة النبوية ، ابن هشام (_ به نقل از ابن اسحاق _) تاريخ دمشق عن عبد الله (ابن مسعود) : كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَسُئِلَ عَنِ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ .

فَقَالَ: قُسِمَتِ الحِكْمَةُ عَشْرَةَ أَجْزَاءٍ فَأُعْطِيَ عَلِيُّ تِسْعَةَ أَجْزَاءٍ ، وَالتَّاسُ جُزْءًا وَاحِدًا . (7) .

- 1- .غرر الحكم: ح 10062 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 514 ح 9357 و 9358 .
- 2- .الكافي: ج 8 ص 391 ح 586 ، تحف العقول: ص 227 عن الإمام الحسن عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 77 ح 370 ح 34 .
- 3- .نهج البلاغه : الخطبة 109 ، غرر الحكم : ح 10005 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 499 ح 9208 ، بحار الأنوار : ج 26 ص 265 ح 52 .
- 4- .غرر الحكم: ح 2786 .
- 5- .الكافي: ج 1 ص 221 ح 3 عن خثيمه ، بصائر الدرجات: ص 57 ح 3 عن خثيمه الإمام الباقر عليه السلام ، تفسير فرات : ص 395 ح 527 عن زياد بن المنذر عن الإمام الباقر عليه السلام نحوه ، بحار الأنوار : ج 23 ص 245 ح 16 .
- 6- .نهج البلاغه: الخطبة 120 .
- 7- .تاريخ دمشق: ج 42 ص 384 ح 8988 و 8989 ، حليه الأولياء: ج 1 ص 65 ، المناقب لابن المغازلي : ص 286 ح 328 ، المناقب للخوارزمي : ص 82 ح 68 ، الفردوس : ج 3 ص 227 ح 4666 ، كنز العمال : ج 11 ص 615 ح 32982 ؛ العمدة: ص 378 ح 744 ، إرشاد القلوب : ص 212 ، كشف الغمّة : ج 1 ص 113 كلّها عن عبدالله [بن مسعود] ، بحار الأنوار : ج 40 ص 149 ح 54 .

3795. الإمام علیّ علیه السلام: امام علی علیه السلام_ در توصیف اهل بیت علیهم السلام_ آنان، چراغ هایی در دل تاریکی و چشمه سارهای حکمت و کان های دانش و جایگاه های بردباری اند. 3796. عنه علیه السلام (_ مِنْ كِتَابٍ لَهُ إِلَى أُمَرَاءِ الْأَجْنَادِ حِينَ اسْتَبَدَّ) امام علی علیه السلام: آنان، روشنایی ویژه اند که از نورشان برگرفته می شود و پیشوایانی اند که به آنان، اقتدا می شود. زندگانی دانش و مرگ نادانی اند و آنان اند که حکمتشان (یا بردباری شان) از دانش ایشان و سکوت آنها از سخنان [حکیمانه] آنها و برون ایشان از درونشان خبر می دهد؛ نه با حق مخالفت می کنند و نه در آن، اختلاف می ورزند. 3797. الإمام زین العابدین علیه السلام: امام علی علیه السلام: ما درخت نبوت و مهبط رسالت و محل آمد و شد فرشتگان و کان های دانش و چشمه سارهای حکمتیم. یاور و دوستدارمان، رحمت، و دشمن و کینه جوی ما، خشم را انتظار می کشند. 3795. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: هان! بی گمان، ما اهل بیت، درهای حکمت و نورهای در ظلمت و روشنی امت ها هستیم. 3796. امام علی علیه السلام (_ از نامه ایشان به سرداران سپاه، آن گاه که به خل) امام صادق علیه السلام: ما درخت نبوت و خانه رحمت و کلیدهای حکمت و کان دانش هستیم. 3797. امام زین العابدین علیه السلام: امام علی علیه السلام: سوگند به خدا، بی گمان، آیین ابلاغ رسالت ها و اتمام وعده ها و همه کلمات، به من آموخته شده است و نزد ما (اهل بیت) درهای حکمت و روشنی امر است. 3798. رسول الله صلی الله علیه و آله: تاریخ دمشق_ به نقل از عبد الله بن مسعود _: نزد پیامبر صلی الله علیه و آله بودم که [نظر ایشان] درباره علی علیه السلام پرسیده شد. فرمود: «حکمت، به ده جزء قسمت شده است: نه جزء آن به علی و یک جزء آن به مردم، عطا شده است» . .

3799. عنه صلى الله عليه وآله: الكافي عن يزيد الكناسي: سألت أبا جعفر عليه السلام... فقال: ... ليس تبقى الأرض يا أبا خالد يوماً واحداً بغير حُجَّهٍ لله على الناس منذ يوم خلق الله آدم عليه السلام وأسكنه الأرض.

فقلت: جعلت فداك، أكان عليّ عليه السلام حُجَّهً من الله ورسوله على هذه الأمة في حياة رسول الله صلى الله عليه وآله؟

فقال: نعم، يوم أقامه للناس ونصبه علماً ودعاهم إلى ولايته وأمرهم بطاعته.

قلت: وكانت طاعه عليّ عليه السلام واجبه على الناس في حياة رسول الله صلى الله عليه وآله وبعد وفاته؟

فقال: نعم، ولكنه صمت فلم يتكلم مع رسول الله صلى الله عليه وآله، وكانت الطاعة لرسول الله صلى الله عليه وآله على أمته وعلى عليّ عليه السلام في حياة رسول الله صلى الله عليه وآله، وكانت الطاعة من الله ومن رسوله على الناس كلهم لعلّهم عليه السلام بعد وفاة رسول الله صلى الله عليه وآله، وكان عليّ عليه السلام حكيماً عالماً. (1) 5 / 5 لقمان 3800. الإمام عليّ عليه السلام: رسول الله صلى الله عليه وآله و آله: حقاً أقول: لم يكن لقمان نبياً ولكن كان عبداً كثير التّفكّر، حسن اليقين، أحبّ الله فأحبهه ومنّ عليه بالحكمه. (2).

1- الكافي: ج 1 ص 382 ح 1، قصص الأنبياء: ص 266 ح 307 نحوه، بحار الأنوار: ج 38 ص 318 ح 26.

2- مجمع البيان: ج 8 ص 494 عن ابن عمر، بحار الأنوار: ج 13 ص 424؛ كنز العمال: ج 14 ص 34 ح 37865 نقلاً عن الديلمي وابن عساكر.

3801. الإمام علیّ علیه السلام: الکافی۔ به نقل از یزید کُناسی: از امام باقر علیه السلام پرسیدم ... پس فرمود: «... ای ابو خالد! زمین از روز خلقت آدم و اسکان او در زمین تاکنون، یک روز هم از حجّت خدا خالی نمانده است».

گفتم: فدایت شوم! آیا علی علیه السلام در زمان حیات پیامبر خدا هم از طرف خدا و پیامبرش حجّت بر این امت بود؟

فرمود: «آری. از آن همان روز که وی را نزد مردم برپا داشت و [چون] پرچمی برافراشت و آنان را به ولایت او فرا خواند و به فرمان برداری اش فرمان داد».

گفتم: آیا فرمان برداری از علی علیه السلام در زمان حیات پیامبر صلی الله علیه و آله و پس از رحلتش بر مردم واجب بود؟

فرمود: «آری؛ ولی او خاموش ماند و در حضور پیامبر خدا سخن نگفت و در حیات پیامبر صلی الله علیه و آله فرمان برداری از ایشان بر امت و نیز بر علی علیه السلام واجب بود و پس از رحلت پیامبر خدا، فرمان برداری مردم از خدا و پیامبرش در فرمان برداری از علی علیه السلام خلاصه می شد و علی علیه السلام حکیم و دانا بود». 5 / 5 لقمان 3802. رسول الله صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: به حقیقت می گویم: لقمان، پیامبر نبود؛ ولی بنده ای بسیار اندیشمند و نیکو یقین بود. او خدا را دوست داشت. پس خدا هم او را دوست داشت و با عطای حکمت، بر وی مَنّت نهاد.

3803. عنه صلى الله عليه وآله (_ لَمَّا بَعَثَ أَصْحَابُهُ بِأَمْرِ فَتَفَرَّقُوا فِيهِ) تفسير القمى عن حماد: سألت أبا عبد الله عليه السلام عن لقمان وحكمته التي ذكرها الله عز وجل .

فَقَالَ : أَمَا وَاللَّهِ مَا أُوتِيَ لُقْمَانُ الْحِكْمَةَ بِحَسَبِ وَلَا مَالٍ وَلَا أَهْلٍ وَلَا بَسِطٍ فِي جِسْمٍ وَلَا جَمَالٍ، وَلَكِنَّهُ كَانَ رَجُلًا قَوِيًّا فِي أَمْرِ اللَّهِ، مُتَوَرِّعًا فِي اللَّهِ، سَاكِنًا سَدَكِينًا، عَمِيقَ النَّظَرِ، طَوِيلَ الْفِكْرِ، حَدِيدَ النَّظَرِ، مُسْتَعْبِرًا بِالْعَبْرِ، لَمْ يَنْمِ نَهَارًا قَطُّ، وَلَمْ يَرَهُ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ عَلَى بَوْلٍ وَلَا غَائِطٍ وَلَا اغْتِسَالٍ لِشِدَّةِ تَسْتُرِهِ، وَعُمُقِ نَظَرِهِ، وَتَحْفُظِهِ فِي أَمْرِهِ، وَلَمْ يَضْحَكْ مِنْ شَيْءٍ قَطُّ مَخَافَةَ الْإِثْمِ، وَلَمْ يَغْضَبْ قَطُّ، وَلَمْ يُمَازِحْ إِنْسَانًا قَطُّ، وَلَمْ يَفْرَحْ بِشَيْءٍ إِنْ أَتَاهُ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا، وَلَا حَزَنَ مِنْهَا عَلَى شَيْءٍ قَطُّ.

وقد نكح من النساء ووليد له من الأولاد الكثيره وقدّم أكثرهم أفراطاً (1)، فما بكى على موت أحد منهم، ولم يمرّ برجلين يختصم مان أو يقتتلان إلا أصلح بينهما، ولم يمض عنهما حتى يحابا، ولم يسمع قولاً قَطُّ من أحدٍ استحسده إلا سأل عن تفسيره وعمّن أخذه، وكان يكثر مجالسة الفقهاء والحكماء، وكان يغشى القضاء والملوك والسلاطين، فيرثي للقضاء ما ابتلوا به، ويرحم للملوك والسلاطين لغرتهم بالله وطمانيتهم في ذلك، ويعتبر ويتعلم ما يغلب به نفسه ويجاهد به هواه ويحترز به من الشيطان.

فكان يُداوى قلبه بالفكر، ويُداوى نفسه بالعبر، وكان لا يظعن إلا فيما ينفعه، فبذلك أوتى الحكمة ومُنح العصمة، فإن الله تبارك وتعالى أمر طوائف من الملائكة حين انتصف النهار وهدأت العيون بالقائله، فنادوا لقمان حيث يسمع ولا يراهم،

فقالوا: يا لقمان، هل لك أن يجعلك الله خليفة في الأرض تحكم بين الناس؟

فقال لقمان: إن أمرني الله بذلك فالسمع والطاعة لأنه إن فعل بي ذلك أعانني عليه وعلمني وعصمني، وإن هو خيرني قبلت العافية .

فَقَالَتِ الْمَلَائِكَةُ : يَا لُقْمَانُ ، لِمَ قُلْتَ ذَلِكَ؟

قَالَ: لِأَنَّ الْحُكْمَ بَيْنَ النَّاسِ مِنَ اللَّهِ الْمَنَازِلِ مِنَ الدِّينِ وَأَكْثَرُهَا فِتْنًا وَبَلَاءٌ مَا يُخْذَلُ (2) وَلَا يُعَانُ وَيَعْشَاهُ الظُّلْمُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ، وَصَاحِبُهُ فِيهِ بَيْنَ أَمْرَيْنِ، إِنْ أَصَابَ فِيهِ الْحَقُّ فَبِالْحَرِيِّ أَنْ يَسْلَمَ، وَإِنْ أَخْطَأَ أَخْطَأَ طَرِيقَ الْجَنَّةِ، وَمَنْ يَكُنْ فِي الدُّنْيَا ذَلِيلًا وَضَعِيفًا كَانَ أَهْوَنَ عَلَيْهِ فِي الْمَعَادِ أَنْ يَكُونَ فِيهِ حَكْمًا سَرِيًّا شَرِيفًا، وَمَنْ اخْتَارَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ يَخْسَرُهَا كِلْتَيْهِمَا، تَزُولُ هَذِهِ وَلَا تُدْرِكُ تِلْكَ.

قَالَ: فَتَعَجَّبَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ حِكْمَتِهِ وَاسْتَحْسَنَ الرَّحْمَنُ مَنَظِقَهُ، فَلَمَّا أَمْسَى وَأَخَذَ مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيْلِ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْحِكْمَةَ فَعْشَاهُ بِهَا مِنْ قَرْنِهِ إِلَى قَدَمِهِ وَهُوَ نَائِمٌ، وَغَطَّاهُ بِالْحِكْمَةِ غِطَاءً فَاسْتَيْقِظَ وَهُوَ أَحْكَمُ النَّاسِ فِي زَمَانِهِ، وَخَرَجَ عَلَى النَّاسِ يَنْطِقُ بِالْحِكْمَةِ وَيُثَبِّتُهَا فِيهَا. (3) .

1- فرط له ولد : مات صغيرا (العين : ص 623) .

2- في قصص الأنبياء «يخذل صاحبه ولا يعان» .

3- تفسير القمى : ج 2 ص 162 ، قصص الأنبياء : ص 192 ح 241، بحار الأنوار : ج 13 ص 409 ح 2 وراجع: مجمع البيان : ج 8

3802. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : تفسیر القمّی_ به نقل از حمّاد_ : از امام صادق علیه السلام درباره لقمان و حکمتی که خداوند عز و جل از آن یاد کرده است ، پرسیدم .

فرمود : «به خدا سوگند که به لقمان ، به سبب تبار و دارایی و خانواده و زورمندی و زیبایی ، حکمت داده نشد ؛ بلکه وی مردی بود در کار خدا نیرومند و برای خدا پرهیزگار ، خاموش و آرام ، ژرف بین ، دوراندیش ، تیزبین و عبرت گیرنده ؛ هیچ گاه در روز نخفت و به سبب شدت پرده پوشی و ژرف بینی و خویشتنداری اش ، کسی او را در حال ادرار و قضای حاجت و غسل ندید و به سبب بیم از گناه ، به چیزی نخندید و خشم نگرفت و با هیچ کس شوخی نکرد و اگر چیزی از دنیا به وی می رسید ، شادی نمی کرد و اگر از دستش می رفت ، اندوهناک نمی شد .

لقمان ، ازدواج کرد و فرزندان بسیاری یافت و بیشتر آنها را از دست داد؛ ولی بر مرگ هیچ یک از آنها نگریست و بر دو کس که با هم زد و خورد می کردند نگذشت ، مگر آن که آن دورا سازش داد و از آن دو نگذشت تا آن که با هم دوست شدند و سخنی مورد پسندش را نشنید ، جز آن که از معنا و گوینده اصلی اش پرسید و با فقیهان و حکیمان ، بسیار می نشست و با قاضیان و پادشاهان و فرمان روایان ، رفت و آمد می کرد . پس بر گرفتاری قاضیان ، تأسف می خورد و دلش به حال پادشاهان و فرمان روایان به دلیل اعتماد و سکون نادرستان به خداوند ، می سوخت و عبرت می اندوخت و چیزی را می آموخت که با آن بر نفسش غلبه کند و با هوایش بجنگد و از شیطان ، در امان بماند .

دلش را با اندیشه و نفسش را با عبرت ها مداوا می نمود و جز در آنچه بهره ای داشت ، وارد نمی شد . پس بدین سبب ، حکمت داده شد و عصمت بخشیده شد . خداوند _ تبارک و تعالی _ به گروه هایی از فرشتگان فرمان داد هنگامی که روز به نیمه رسید و چشم ها به خواب نیم روز سنگین شد ، لقمان را ندا در دهند ، به گونه ای که بشنود ، ولی آنان را نبیند . پس گفتند : ای لقمان! آیا می خواهی خداوند ، تو را در زمین خلیفه کند و میان مردم داوری کنی؟

لقمان پاسخ داد : اگر خداوند ، مرا به این فرمان می دهد ، از دل و جان پذیرایم؛ چون اگر به من فرمان دهد ، مرا بر آن یاری می دهد و به من می آموزد و حفظم می کند؛ اما اگر مرا مخیر می گرداند ، عافیت را می پذیرم .

فرشتگان گفتند : ای لقمان! چرا چنین گفتی؟

گفت : چون حکم راندن میان مردم ، از سخت ترین مراحل دین و پُرفتنه ترین آنها و آکنده از آزمایش ها و گرفتاری هاست تا هنگامی که فرو گذارده شود و یاری نشود ، و از هر سو تاریکی ها آن را در بر گرفته است و صاحب [حکم] میان دو چیز است : اگر به حق برسد ، سزاوار سلامت است ، و اگر خطا کند ، راه بهشت را گم کرده است . آن که در دنیا خوار و ناتوان باشد ، در قیامت ، راحت تر از کسی است که حکمران و سرور و بزرگ بوده است . هر که دنیا را بر آخرت ترجیح دهد ، هر دورا از کف داده است . این ، می رود و آن ، به دست نمی آید .

فرشتگان ، از حکمت لقمان به شگفت آمدند و خداوند رحمان ، گفتارش را پسندید . چون شب شد و به خوابگاهش رفت ، خداوند ، حکمت را بر او نازل کرد و در خواب ، سر تا پای او را فرا گرفت و او را جامه حکمت پوشاند . و چون بیدار شد ، از حکیم ترین مردم

روزگار خویش بود و به سوی مردم بیرون آمد ، در حالی که به حکمت سخن می گفت و در آن ، استوار می گشت» . .

5 / 6 قُسُّ بْنُ سَاعِدَةَ 3805. المستدرک علی الصحیحین عن حذیفه بن الیمان: الإمام الباقر علیه السلام: بَینا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ذَاتَ يَوْمٍ بِفِنَاءِ الْكَعْبَةِ يَوْمَ افْتَتَحَ مَكَّةَ إِذْ أَقْبَلَ إِلَيْهِ وَفَدَّ فَسَلَّمُوا عَلَيْهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَنْ الْقَوْمُ؟ قالوا: وَفَدُّ بَكْرِ بْنِ وائِلٍ .

قال: فَهَلْ عِنْدَكُمْ عِلْمٌ مِنْ خَبْرِ قُسِّ بْنِ سَاعِدَةَ الْأَيْدِيِّ؟

قالوا: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ .

قال: فَمَا فَعَلَ؟

قالوا: مات .

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْمَوْتِ وَرَبِّ الْحَيَاةِ، كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ (1)، كَأَنِّي أَنْظِرُ إِلَى قُسِّ بْنِ سَاعِدَةَ الْأَيْدِيِّ وَهُوَ بِسَوْقِ عُكَاظٍ عَلَى جَمَلٍ لَهُ أَحْمَرٌ وَهُوَ يَخْطُبُ النَّاسَ وَيَقُولُ:

اجْتَمِعُوا أَيُّهَا النَّاسُ، فَإِذَا اجْتَمَعْتُمْ فَأَنْصِتُوا، فَإِذَا أَنْصِتْتُمْ فَاسْمَعُوا، فَإِذَا سَمِعْتُمْ فَعُوا، فَإِذَا وَعَيْتُمْ فَاحْفَظُوا، فَإِذَا حَفِظْتُمْ فَاصْدُقُوا .

الـ إِنَّهُ مِنْ عَاشٍ مَاتَ، وَمَنْ مَاتَ فَاتَ، وَمَنْ فَاتَ فَلَيْسَ بِآتٍ، إِنَّ فِي السَّمَاءِ خَبْرًا، وَفِي الْأَرْضِ عِبْرًا، سَدَقْتُ مَرْفُوعٌ، وَمِهَادٌ مَوْضُوعٌ، وَنُجُومٌ تَمُورُ (2)، وَلَيْلٌ يَدُورُ، وَبِحَارٌ مَاءٍ (لا) تَغُورُ .

يَحْلِفُ قُسُّ مَا هَذَا بِلَعِبٍ، وَإِنَّ مِنْ وَرَاءِ هَذَا لَعَجَبًا، مَا لِي أَرَى النَّاسَ يَذْهَبُونَ فَلَا يَرْجِعُونَ! أَرْضُوا بِالْمُقَامِ فَأَقَامُوا؟! أَمْ تَرَكُوا فَنَامُوا؟! يَحْلِفُ قُسُّ يَمِينًا غَيْرَ كَاذِبَةٍ، إِنَّ لِلَّهِ دِينًا هُوَ خَيْرٌ مِنَ الدِّينِ الَّذِي أَنْتُمْ عَلَيْهِ .

ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: رَجِمَ اللَّهُ قُسًّا يُحْشَرُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أُمَّةً وَحِدَةً .

قال: هَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ يُحْسِنُ مِنْ شِعْرِهِ شَيْئًا؟

فَقَالَ بَعْضُهُمْ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ:

فِي الْأَوَّلِينَ الذَّاهِبِينَ

الْقُرُونِ لَنَا بَصَائِرٌ لَمَّا رَأَيْتُ مَوَارِدَ

لِلْمَوْتِ لَيْسَ لَهَا مَصَادِرٌ وَرَأَيْتُ قَوْمِي نَحْوَهَا

تَمْضِي الْأَكَابِرُ وَالْأَصَاغِرُ لَا يَرْجِعُ الْمَاضِي إِلَى

وَلَا مِنَ الْبَاقِينَ غَابِرٍ (3) أَيَقْنَتْ أُنِّي لَا مَحَالَةَ

وَبَلَغَ مِنْ حِكْمِهِ قُسٌّ بِنِ سَاعِدَةَ وَمَعْرِفَتِهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ كَانَ يَسْأَلُ مَنْ يَقْدَمُ عَلَيْهِ مِنْ أَيَادٍ مِنْ حِكْمِهِ وَيُصْغَى إِلَيْهِ سَمْعَهُ. (4).

-
- 1- .إشاره إلى الآية 185 من آل عمران .
 - 2- .تمور: أى تذهب وتجىء (لسان العرب : ج 5 ص 187).
 - 3- .الغابر: الباقي (لسان العرب : ج 5 ص 3).
 - 4- .كمال الدين : ص 166 ح 22 عن محمد بن مسلم ، بحار الأنوار : ج 15 ص 183 ح 8 وراجع: الأمالى ، المفيد : ص 341 ح 7 ومروج الذهب: ج 1 ص 69 .

5 / 6 قَس بن ساعده

5 / 6 قَس بن ساعده 3804. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام باقر علیه السلام: در ایام فتح مکه، روزی پیامبر خدا در محوطه کعبه ایستاده بود که هیئت نمایندگی قبیله ای به سوی ایشان آمدند و سلام دادند. ایشان فرمود: «از چه قبیله ای هستید؟».

گفتند: نمایندگان قبیله بکر بن وائل هستیم.

فرمود: «آیا خبری از قَس بن ساعده ایادی دارید؟».

گفتند: آری.

فرمود: «چه می کند؟».

گفتند: مُرد.

پیامبر خدا فرمود: «سپاس، خدایی را که هم پروردگارِ مرگ است و هم پروردگارِ زندگی. هر جانی چشنده مرگ است. گویی به قَس بن ساعده ایادی می نگرم که در عکاظ بر شتر سرخ مویش نشسته است و برای مردم، خطبه می خواند و می گوید: ای مردم! گرد آید و چون گرد آمدید، خاموش شوید و چون خاموش شدید، گوش دهید و چون شنیدید، بیندیشید و خوب بگیرید و چون گرفتید، به خاطر بسپارید و چون به خاطر سپردید، درست نقل کنید».

هان! هر زنده ای، می میرد و هرکس بمیرد، از دست می رود و هرکس از دست برود، نمی آید. در آسمان، خبری و در زمین، عبرت هایی است: سقفی افراشته و گاهواره ای نهاده و ستارگانی متحرک و شبی در گردش و دریاها پر آب ژرف.

قس، سوگند یاد می کند که این، بازیچه نیست و از پس این، شگفتی است. چگونه است که می بینم مردم می روند و دیگر باز نمی گردند؟ آیا به جایگاهشان خشنود شدند که مانند؟ یا چون رها شدند، خفتند؟ قس سوگند یاد می کند، سوگندی بی دروغ که خداوند را دینی است که بهتر از دین شماست».

سپس پیامبر خدا فرمود: «خدا قس را رحمت کند که روز قیامت، به تنهایی چون امتی برانگیخته می شود» و سپس فرمود: «آیا در میان شما کسی هست که برخی شعرهای او را نیک بدانند؟».

یکی از آنها گفت: شنیدم که می گوید:

در نسل های پیشین در گذشته مان/

برای ما عبرت هایی هست.

آن گاه که دیدم مرگ/

راه بی بازگشت است. و قبیله ام را دیدم که از/

بزرگ و کوچک به سوی آن روان اند. و آن که می رود باز نمی گردد/

و از جاماندگان کسی بر جای نمی ماند. یقین کردم که من هم ناچار، ره سپارم/

به همان جا که قبیله ام رفته اند.

از حکمت و معرفت قسّ بن ساعده ایادی چنین رسیده است که پیامبر صلی الله علیه و آله از هر کس که از قبیله ایاد بر او وارد می شد،

درباره حکمت هایش می پرسید و به او گوش می سپرد.

5 / 7 مَثْرُمُ بْنُ رَغِيْبٍ 3807. اِمامِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فِي صِفَةِ الْمَثْرَمِ بْنِ رَغِيْبِ بْنِ الشَّقِيْبَانِ (1) -: كَانَ مِنْ اَحَدِ الْعِبَادِ، قَدْ عَبَدَ اللهُ تَعَالَى مِثَّتَيْنِ وَسَبْعِيْنَ سَنَةً، لَمْ يَسْأَلْهُ حَاجَةً اِلَّا اُجَابَهُ، اِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ اَسْكَنَ فِي قَلْبِهِ الْحِكْمَةَ، وَالْهَمَّهُ بِحُسْنِ طَاعَتِهِ لِرَبِّهِ. (2) 5 / 8 سَلْمَانَ 3810. عَنْهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: اِلْمَامُ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا قَالَ لَهُ ابْنُ الْكُوَا: يَا اَمِيْرَ الْمُؤْمِنِيْنَ، فَاُخْبِرْنِي عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ -: بَخٍ بَخٍ! سَلْمَانُ مِثُّ اَهْلِ الْبَيْتِ، وَمَنْ لَكُمْ بِمِثْلِ لُقْمَانَ الْحَكِيْمِ عَلِمَ الْعِلْمَ الْاَوَّلَ وَالْاٰخِرَ. (3).

1- .في بحار الأنوار: «المثرم بن رعيب» .

2- .الفضائل: ص 49 عن جابر بن عبد الله الأنصاري ، بحار الأنوار: ج 35 ص 100 ح 33 .

3- .الاحتجاج: ج 1 ص 616 ح 139 عن الأصبع بن نباته ، بحار الأنوار: ج 10 ص 123 ح 2 وراجع: الغارات: ج 1 ص 177 وتاريخ دمشق: ج 21 ص 422 .

5 / 7 مَثْرَم بن رَغِيب

5 / 8 سلمان

5 / 7 مَثْرَم بن رَغِيب 3808. پيامبر خدا صلى الله عليه و آله : پيامبر خدا صلى الله عليه و آله _ در توصيف مَثْرَم بن رَغِيب بن شَيْقَبان _ : او يکي از عابدان بود که خداوند متعال را دويست و هفتاد سال عبادت کرد و چيزی از خدا نخواست ، مگر آن که برآورده شد و خداوند عز و جلال حکمت را در دلش جای داد و طاعت نیکوی پروردگارش را به وی ، الهام کرد . 5 / 8 سلمان 3811. پيامبر خدا صلى الله عليه و آله : امام علی عليه السلام _ هنگامی که ابن کَوّاب به ایشان گفت : ای امير مؤمنان ! مرا از سلمان فارسی خبر ده _ : به به ! سلمان از ما اهل بيت است و شما چه کسی مانند لقمان حکيم داريد که علم اوّل و آخر را بداند ؟

3812. المعجم الكبير (_ به نقل از كثير بن عبد الله ، از پدرش ، از جدش) الإمام الصادق عليه السلام : إِنَّمَا صَارَ سَلْمَانُ مِنَ الْعُلَمَاءِ ، لِأَنَّهُ امْرُؤٌ مِّنْ أَهْلِ الْبَيْتِ ، فَلِذَلِكَ نَسَبْتُهُ إِلَى الْعُلَمَاءِ . (1) 3813. الإمام علي عليه السلام : رجال الكشي عن الفضيل بن يسار عن الإمام الباقر عليه السلام ، قال : قال لي : تروى ما يروى الناس أن علياً عليه السلام قال في سلمان : أدرك علم الأول وعلم الآخر؟

قُلْتُ: نَعَمْ .

قال: فَهَلْ تَدْرِي مَا عَنِي؟

قُلْتُ: يَعْنِي عِلْمَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَعِلْمَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ .

فَقَالَ: لَيْسَ هَكَذَا يَعْنِي ، وَلَكِنْ عِلْمَ النَّبِيِّ وَعِلْمَ عَلِيِّ وَأَمْرِ النَّبِيِّ وَأَمْرِ عَلِيٍّ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ . (2) 3814. عنه عليه السلام : الإمام الصادق عليه السلام : أدرك سلمان العلم الأول والعلم الآخر ، وهو بحر لا ينزح ، وهو من أهل البيت . (3) 5 / 9 روييل 3814. امام علي عليه السلام : رسول الله صلى الله عليه وآله عن جبرئيل عليه السلام : أن يونس بن متي عليه السلام بعثه الله إلى قومه وهو ابن

ثلاثين سنة ... فلم يؤمن به ولم يتبعه من قومه إلا رجلاً ، اسم أحدهما روييل واسم الآخر تنوخا ، وكان روييل من أهل بيت العلم والنبوة والحكمة ، وكان قديم الصحبة ليونس بن متي من قبل أن يبعثه الله بالنبوة ، وكان تنوخا رجلاً مستضعفاً عابداً زاهداً منهمكاً في العبادة وليس له علم ولا حكم ، وكان روييل صاحب غنم يرعاها ويتقوت منها ، وكان تنوخا رجلاً حطاباً يحتطب على رأسه ويأكل من كسبه ، وكان لروييل منزله من يونس غير منزله تنوخا لعلم روييل وحكمته وقديم صحبته . (4) .

1- . الكافي : ج 1 ص 401 ح 2 عن مسعدة بن صدقة ، مختصر بصائر الدرجات : ص 125 ، بصائر الدرجات : ص 25 ح 21 وفيه «نسبه إلينا» بدل «نسبته إلى العلماء» وكلاهما عن الإمام الباقر عن الإمام زين العابدين عليهما السلام ، بحار الأنوار : ج 22 ص 343 ح 53 .

2- . رجال الكشي : ج 1 ص 64 ح 37 ، بحار الأنوار : ج 22 ص 350 ح 73 .

3- . رجال الكشي : ج 1 ص 52 ح 25 عن زرارة ؛ الطبقات الكبرى : ج 4 ص 85 عن أبي البختری وفيه «لا يدرك ما عنده» بدل «وهو بحر لا ينزح ، وهو من أهل البيت» وراجع : المسترشد : ص 654 ح 326 .

4- . تفسير العياشي : ج 2 ص 129 ح 44 عن أبي عبيدة الحداء عن الإمام الباقر عليه السلام عن بعض كتب الإمام علي عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 14 ص 392 ح 12 .

3815. الخصال (_ به نقل از زراره ، از امام باقر علیه السلام _) امام صادق علیه السلام : سلمان ، در زمره دانشمندان درآمد؛ چون مردی از ما اهل بیت است . از این روست که او را به دانشمندان ، منسوب می دارم . 3816. الإمام علیّ علیه السلام (_ لَمَّا سُئِلَ عَن فَسَادِ الْعَامَّةِ _) رجال الکَشّی _ به نقل از فضیل بن یسار _ : امام باقر علیه السلام به من فرمود : « آیا آنچه را مردم روایت می کنند که علی علیه السلام درباره سلمان گفته : او علم اوّل و آخر را یافته است ، بازگو می کنی ؟ » .

گفتم : آری .

فرمود : « می دانی منظورش چه بوده است ؟ » .

گفتم : آری . علم بنی اسرائیل و علم پیامبر صلی الله علیه و آله .

فرمود : « منظورش این نیست ؛ بلکه منظورش علم پیامبر صلی الله علیه و آله و علم علی علیه السلام و فرمان پیامبر صلی الله علیه و آله و فرمان علی علیه السلام است » . 3816. امام علی علیه السلام (_ در پاسخ به پرسش از تباهی توده مردم _) امام صادق علیه السلام : سلمان ، علم اوّل و آخر را یافت و او ، دریایی پایان ناپذیر و از ما اهل بیت است . 5 / 9 روپیل 3819. سنن أبی داوود عن ثوبان عن رسول الله صلی الله علییامبر خدا صلی الله علیه و آله _ به نقل از جبرئیل علیه السلام _ : خداوند یونس بن مَتّی را در سی سالگی به

سوی قوم فرستاد... اما از قوم یونس بن مَتّی علیه السلام جز دو تن او را پیروی نکردند : نام یکی از آنها روپیل بود و نام دیگری تنوخا . روپیل ، از خاندان دانش و نبوت و حکمت بود و پیش از بعثت یونس ، دیر زمانی با وی همراه بود و تنوخا ، مردی مستضعف و عابد و زاهد و غرق در عبادت بود و بهره ای از دانش و حکمت نداشت . روپیل ، گوسفنددار بود . آنها را می چرانند و قوت خود را از آن به دست می آورد و تنوخا ، مردی هیزم شکن بود و هیزم ها را بر سر خود ، حمل می کرد و از دست رنج خویش ، نان می خورد و روپیل ، به سبب دانش و حکمت و سابقه دوستی دیرینه اش ، نزد یونس ، منزلی داشت که غیر از منزلت تنوخا بود .

فصل ششم : دانشمندان بد

6 / 1 هشدار به دانشمند بی کردار

فصل ششم : دانشمندان بد 6 / 1 هشدار به دانشمند بی کردار 3823. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : وای بر کسی که نمی داند و وای بر کسی که می داند ، ولی عمل نمی کند! 3824. السنن الکبری (_ به نقل از عبد الله بن حواله _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : وای بر کسی که می داند و دانشش به وی سودی نمی رساند (هفت بار فرمود) . وای بر کسی که نمی داند و اگر می خواست ، می دانست (سه بار فرمود) . 3825. مسند ابن حنبل عن زید بن وهب عن رجل : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : روز قیامت ، هر دانشی و بال دارنده اش است؛ مگر کسی که به آن عمل کرده است . 3826. رسول الله صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله _ در اندرز به عبد الله بن مسعود _ : ای فرزند مسعود! هرکس دانش بیاموزد و بدان عمل نکند ، خداوند ، روز قیامت ، او را کور محشور می گرداند . 3827. عنه صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمند و دانش و عمل در بهشت اند . چون دانشمند به آنچه می داند ، عمل نکند ، دانش و عمل به بهشت می روند و دانشمند ، در دوزخ می افتد .

3828. عنه صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: مَنْ لَمْ يَنْفَعُهُ عِلْمُهُ ضَرَّةٌ جَهْلُهُ. (1) 3825. مسند ابن حنبل (_ به نقل از زيد بن وهب ، از مردی _) الإمام عليّ عليه السلام : جاء رجلٌ إلى رسولِ الله صلى الله عليه وآله قال : ما ينفي عني حُجَّةَ الجَهْلِ؟

قال : العِلْمُ .

قال : فما ينفي عني حُجَّةَ العِلْمِ؟

قال : العَمَلُ. (2) 3826. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: العِلْمُ كُلُّهُ حُجَّةٌ إِلَّا مَا عَمِلَ بِهِ. (3) 3827. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: عِلْمٌ بِلا عَمَلٍ حُجَّةٌ لِلَّهِ عَلَى الْعَبْدِ. (4) 3828. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: مَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِالعِلْمِ كَانَ حُجَّةً عَلَيْهِ وَوَبالاً. (5) 3829. عنه صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: فِي الْحِكْمِ الْمَنْسُوبِ إِلَيْهِ _ : يا عالِمُ ، قَدْ قامَ عَلَيْكَ حُجَّةُ العِلْمِ فَاسْتَيْقِظْ مِنْ رَقَدَتِكَ. (6) 3830. عنه صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: أَشَدُّ النَّاسِ نَدَمًا عِنْدَ الْمَوْتِ العُلَمَاءُ غَيْرُ العَامِلِينَ. (7) .

-
- 1- .مسند الشهاب: ج 1 ص 245 ح 392 عن عبد الله بن عمرو ، الجامع الصغير: ج 2 ص 9 ح 4409 نقلاً عن الطبراني في الكبير عن ابن عمر ، كنز العمال : ج 10 ص 191 ح 29004 .
 - 2- .تنبيه الخواطر : ج 1 ص 64 ؛ جامع بيان العلم وفضله : ج 2 ص 1 ، كنز العمال : ج 10 ص 254 ح 29361 .
 - 3- .التوحيد: ص 371 ح 10 عن أبي أحمد الغازی عن الإمام الرضا عن آبائه عليهم السلام ، غرر الحكم: ح 1399 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 29 ح 9 .
 - 4- .غرر الحكم : ح 6296 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 340 ح 5799 .
 - 5- .غرر الحكم : ح 8968 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 433 ح 7461 .
 - 6- .شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 317 ح 646 .
 - 7- .غرر الحكم : ح 3198 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 121 ح 6768 .

3831. الإمام علی علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: آن که دانشش به وی سود نبخشد، نادانی اش به وی زیان می رساند
3832. عنه علیه السلام: امام علی علیه السلام: مردی نزد پیامبر خدا آمد و گفت: چه چیزی، حجّت نادانی را از من می راند؟

فرمود: «دانش» .

پرسید: چه چیزی حجّت دانش را از من می راند؟

فرمود: «عمل کردن». 3829. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: دانش، سراسر حجّت است، جز آنچه بدان عمل می شود. 3830. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: دانش بی کردار، حجّت خدا بر بنده است. 3831. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: آن که به دانش عمل نکند، [آن دانش،] حجّتی علیه وی و وبال وی خواهد بود. 3832. امام علی علیه السلام: امام علی علیه السلام: در حکمت های منسوب به آن حضرت: ای دانشمند! حجّت دانش بر تو قائم شده است. پس، از خواب بیدار شو. 3833. عنه علیه السلام: امام علی علیه السلام: پشیمان ترین مردم هنگام مرگ، دانشمندان بی کردارند . .

3834. رسول الله صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: مَنْ لَمْ يَهْدِهِ الْعِلْمُ أَضَلَّهُ الْجَهْلُ. (1) 3835. عنه صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: مَنْ خَالَفَ عِلْمَهُ عَظُمَتْ جَرِيْمَتُهُ وَإِثْمُهُ. (2) 3836. عنه صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: عِلْمٌ لَا يُصْلِحُكَ ضَلَالٌ، وَمَالٌ لَا يَنْفَعُكَ وَبَالٌ. (3) 3833. امام على عليه السلام: عنه عليه السلام: الْعِلْمُ بِلَا-عَمَلٍ وَبَالٌ، الْعَمَلُ بِلَا-عِلْمٍ ضَلَالٌ. (4) 3834. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: عِلْمٌ لَا يَنْفَعُ كَدَوَاءٍ لَا يَنْجَعُ. (5) 3835. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: مِنْ كِتَابِهِ إِلَى الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ خَيْرَ الْقَوْلِ مَا نَفَعَ، وَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا-خَيْرَ فِي عِلْمٍ لَا-يَنْفَعُ وَلَا يُنْتَفَعُ بِعِلْمٍ لَا يَحِقُّ تَعَلُّمُهُ. (6) 3836. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: لَا خَيْرَ فِي قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ وَعَيْنٍ لَا تَدْمَعُ وَعِلْمٍ لَا يَنْفَعُ. (7) 3837. الإمام على عليه السلام (_ فِي كِتَابِهِ لِلْأَشْتَرِ _) عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ يَصِفُ زَمَانَهُ: أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّا قَدْ أَصْبَحْنَا فِي ذَهْرٍ عَنُودٍ وَزَمَنٍ كَنُودٍ، يُعَدُّ فِيهِ الْمُحْسِنُ مُسِيئًا، وَيَزِدَادُ الظَّالِمُ فِيهِ عُنُودًا، لَا نَنْتَفِعُ بِمَا عَلِمْنَا، وَلَا نَسْأَلُ عَمَّا جَهِلْنَا. (8) 3838. المعجم الكبير عن يحيى بن جعدة بن هبيرة عن ابن مسعنه عليه السلام: كَفَى بِالْعَالِمِ جَهْلًا أَنْ يُنَافِيَ عِلْمَهُ عَمَلُهُ. (9) 3839. الإمام الصادق عليه السلام: عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ لَمْ يَتَعَاهَدْ عِلْمَهُ فِي الْخَلَاءِ فَضَحَهُ فِي الْمَلَاءِ (10).

- 1- غرر الحكم: ح 8192، عيون الحكم والمواعظ: ص 444 ح 7785.
- 2- غرر الحكم: ح 8316.
- 3- غرر الحكم: ح 6294، عيون الحكم والمواعظ: ص 339 ح 5782.
- 4- غرر الحكم: ح 1587 و 1588، عيون الحكم والمواعظ: ص 49 ح 1259 و 1260.
- 5- غرر الحكم: ح 6292، عيون الحكم والمواعظ: ص 341 ح 5827.
- 6- نهج البلاغه: الكتاب 31، بحار الأنوار: ج 77 ص 200 ح 1.
- 7- غرر الحكم: ح 10913، عيون الحكم والمواعظ: ص 534 ح 9779.
- 8- نهج البلاغه: الخطبه 32، بحار الأنوار: ج 78 ص 4 ح 54.
- 9- غرر الحكم: ح 7063، عيون الحكم والمواعظ: ص 385 ح 6519 وفيه «بالمراء» بدل «بالعالم».
- 10- غرر الحكم: ح 9089، عيون الحكم والمواعظ: ص 465 ح 8468.

3837. امام علی علیه السلام (_ در نامه اش به مالک اشتر _) امام علی علیه السلام: آن که را دانش ره ننماید ، نادانی گم راه می کند

3838. المعجم الکبیر (_ به نقل از یحیی بن جَعده بن هُبیره ، درباره ابن) امام علی علیه السلام: آن که با دانشش مخالفت ورزد ، جرم و گناهش بزرگ می گردد . 3839. امام صادق علیه السلام: امام علی علیه السلام: دانشی که اصلاحت نکند ، گم راهی است و مالی که سودت نبخشد ، وبال است . 3840. عنه علیه السلام: امام علی علیه السلام: دانش بی کردار ، وبال است . کردار بی دانش ، گم راهی است . 3841. الإمام الباقر علیه السلام (_ لَمَّا سُئِلَ عَن قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ : { Q }) (و) امام علی علیه السلام: دانشی که سود ندهد ، مانند دارویی است که اثر نکند . 3842. رسول الله صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام _ در نامه اش به حسن بن علی علیهما السلام: بهترین سخن ، آن است که سود ببخشد ، و بدان در دانشی که سود نبخشد ، خیری نیست و از دانشی که شایسته نیست آموخته شود ، سودی برده نمی شود . 3843. عنه صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام: در دلی که خشوع نورزد و در چشمی که نگرید و در دانشی که سود نبخشد ، خیری نیست . 3840. امام صادق علیه السلام: امام علی علیه السلام _ در توصیف روزگار خود: ای مردم! ما گرفتار روزگاری لجوج و زمانه ای سرکش شده ایم که در آن ، نیکوکار ، بدکار شمرده می شود و ستمکار ، بر طغیانش می افزاید . از آنچه دانسته ایم ، بهره نمی گیریم و از آنچه نمی دانیم ، نمی پرسیم . 3841. امام باقر علیه السلام (_ در پاسخ به پرسش از این سخن خداوند عز و جل : { Q }) امام علی علیه السلام: در نادانی دانشمند ، همین بس که کردارش با دانشش همخوان نباشد . 3842. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام: آن که دانشش را در نهان به کار نبندد ، در عیان رسوایش کند . .

3843. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله :من أضع علمه التطم. (1) 3844. عنه صلى الله عليه وآله :عنه عليه السلام :فقطع العلم عذر المتعلمين. (2) 3845. عنه صلى الله عليه وآله :الإمام الحسن عليه السلام :فقطع العلم عذر المتعلمين. (3) 3846. عنه صلى الله عليه وآله :الإمام الصادق عليه السلام :إن من أشد الناس عذاباً يوم القيامة من وصف عدلاً وعمل بغيره. (4) 3847. عنه صلى الله عليه وآله :عيسى عليه السلام :أشقى الناس من هو معروف عند الناس بعلمه مجهول بعمله. (5) 3848. عنه صلى الله عليه وآله :عنه عليه السلام :ليس ينفعك أن تعلم ما لم تعمل . إن كثرة العلم لا يزيدك إلا جهلاً ما لم تعمل به. (6) 3844. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله :عنه عليه السلام :إنه ليس ينفعك أن تعلم ما لم تعلم ولما تعلم بما قد علمت ، إن كثرة العلم لا تزيد إلا - كبراً إذا لم تعمل به. (7) 3845. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله :عنه عليه السلام :إلى متى تصفون الطريق للمدلين (8) ، وأنتم مقيمون مع المتحيرين ؟ إنما ينبغي من العلم القليل ، ومن العمل الكثير. (9) 3846. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله :الكافي عن علي بن أسباط عنهم عليهم السلام : فيما وعظ الله عز وجل به عيسى عليه السلام : ... يا عيسى ،

كم أظيل النظر وأحسن الطلب والقوم في غفلة لا يرجعون ، تخرج الكلمة من أفواههم لا تعيها قلوبهم ، يتعرضون لمقتي ويتحجبون بقربي إلى المؤمنين! (10) .

- 1- غرر الحكم : ح 7773 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 452 ح 8075 .
- 2- نهج البلاغه: الحكمه 284 ، غرر الحكم : ح 6784 ، عيون الحكم والمواعظ: ص 372 ح 6300 ، بحار الأنوار: ج 2 ص 36 ح 42 .
- 3- تحف العقول : ص 236 ، بحار الأنوار : ج 78 ص 109 ح 19 .
- 4- الكافي : ج 2 ص 300 ح 2 عن قتيبة الأعشى و ص 175 ح 2 عن خيثمه عن الإمام الباقر عليه السلام نحوه ، بحار الأنوار : ج 72 ص 224 ح 2 .
- 5- عدّه الداعي : ص 69 ، مصباح الشريعه : ص 368 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 52 ح 19 .
- 6- ربيع الأبرار: ج 3 ص 160 ؛ تنبيه الخواطر: ج 1 ص 64 .
- 7- الزهد لابن حنبل : ص 76 عن زياد أبي عمر .
- 8- أدلج : سار الليل كله (المصباح المنير : ص 198) . والكلام على الاستعاره .
- 9- عيون الأخبار لابن قتيبه : ج 2 ص 127 .
- 10- الكافي : ج 8 ص 131 _ 134 ح 103 .

3847. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: آن که دانشش را تباه سازد، گرفتار امواج توفان های زندگی می گردد

3848. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: دانش، عذر بهانه تراشان را گسسته است. 3849. عنه صلی الله علیه و آله

امام حسن علیه السلام: دانش، عذر دانش اندوزان را گسسته است. 3850. عنه صلی الله علیه و آله: امام صادق علیه السلام: در روز رستاخیز، کسی بیشترین کیفر را می بیند که عدل را توصیف می کند، ولی به غیر آن عمل می کند. 3851. عنه صلی الله علیه و آله

عیسی علیه السلام: شقی ترین مردم، کسی است که نزد مردم به دانشش معروف و به کردارش ناشناخته است. 3852. مستدرک الوسائل عن انس: عیسی علیه السلام: آنچه می دانی، تا به کارش نبندی، به تو سودی نمی بخشد. بی گمان، فراوانی دانش تا آن گاه که به کارش نبسته ای، جز بر نادانی ات نمی افزاید. 3849. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: عیسی علیه السلام: تا آن گاه که آنچه را می دانی به کار نبسته ای، آموختن آنچه نمی دانی، تو را سود نمی بخشد. بی گمان، فراوانی دانش، هنگامی که به کار بسته نشود، جز بر تکبر نمی افزاید. 3850. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: عیسی علیه السلام: تا کی راه را برای شبروان توصیف می کنید، حال آن که خود با سرگشتگان مانده اید؟! از دانش، اندکی بس است و از کردار، بسیار. 3851. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: الکافی— به نقل از علی بن اسباط، از معصوم علیه السلام در اندرزهای خدای عز و جل به عیسی علیه السلام: چه قدر بنگرم و بجویم و قوم، غافل اند و باز نمی گردند؟ سخن از دهانشان بیرون می آید، بی آن که به دل پذیرفته باشند. خود را در معرض نفرت من قرار می دهند و در همان حال، از تقرّب به من برای جلب محبّت مؤمنان، مایه می گذارند. .

راجع: ص 350 (العمل) و 410 (ترك العمل) و 506 (كثرة العلماء بلا عمل) و 506 (مثل العالم بلا عمل) و 510 (العالم بلا عمل جاهل)، ج 2 ص 308 (شرط العمل) و 334 (العمل) و 486 (العمل).

6 / 2 كَثْرَةُ الْعُلَمَاءِ بِلا عَمَلٍ 3855. عنه صلى الله عليه وآله: الإمام عليّ عليه السلام: الْعِلْمُ كَثِيرٌ وَالْعَمَلُ قَلِيلٌ. (1) 3856. عنه صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: ما أَكْثَرَ مَنْ يَعْلَمُ الْعِلْمَ وَلَا يَتَّبِعُهُ! (2) 3853. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: إِنَّ زُواة الْعِلْمِ كَثِيرٌ وَرُعاتَهُ قَلِيلٌ. (3) 3854. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه وآله: رَبِّ عَالِمٍ غَيْرِ مُنْتَفِعٍ. (4) 6 / 3 مَثَلُ الْعَالِمِ بِلا عَمَلٍ 3857. عنه صلى الله عليه وآله: رسول الله صلى الله عليه وآله: الْعَالِمُ بِغَيْرِ عَمَلٍ كَالْمِصْبَاحِ يُحْرِقُ نَفْسَهُ وَيُضِيءُ لِلنَّاسِ. (5).

-
- 1- غرر الحكم : ح 1223 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 46 ح 1141 .
 - 2- غرر الحكم : ح 9522 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 481 ح 8858 .
 - 3- غرر الحكم : ح 3408 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 149 ح 3279 .
 - 4- غرر الحكم : ح 5362 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 266 ح 4847 .
 - 5- الفردوس: ج 3 ص 73 ح 4206 عن جندب ، كنز العمّال: ج 10 ص 186 ح 28974 نقلاً عن ابن قانع في معجمه عن سليک الغطفانی نحوه .

6 / 2 فراوانی دانشمندان بی کردار**6 / 3 مَثَل دانشمند بی کردار**

ر . ک : ص 351 (عمل) و 411 (عمل نکردن) و 507 (فراوانی دانشمندان بی کردار) و 507 (مَثَل دانشمندان بی کردار) و 511 (دانشمند بی کردار، نادان است)، ج 2 ص 309 (شرط عمل) و 335 (عمل) و 487 (عمل).

6 / 2 فراوانی دانشمندان بی کردار 3857. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : دانش، فراوان است و کردار، اندک 3858. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : بسیاری کسان که دانش دارند و از آن، پیروی نمی کنند. 3859. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : بی گمان، راویان دانش، بسیار و رعایت کنندگان آن، اندک اند. 3860. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : بسی دانشمند که [از دانش خود] بهره مند نیست. 6 / 3 مَثَل دانشمند بی کردار 3863. عنه صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : دانشمند بی کردار، مانند چراغی است که خود را می سوزاند و به مردم، روشنی می دهد .

3864. عنه صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: مَثَلُ الْعَالِمِ الَّذِي يُعَلِّمُ النَّاسَ الْخَيْرَ وَيَنْسِي نَفْسَهُ كَمَثَلِ السَّرَاحِ يُضِيءُ لِلنَّاسِ وَيُحْرِقُ نَفْسَهُ. (1) 3865. الإمام علي عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: الْعِلْمُ الَّذِي لَا يُعَمَلُ بِهِ كَالْكَنْزِ الَّذِي لَا يُنْفَقُ مِنْهُ، أُنْعَبَ صَاحِبُهُ نَفْسَهُ فِي جَمْعِهِ وَلَمْ يَصِدِّقْ إِلَى نَفْعِهِ. (2) 3861. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّ مَثَلَ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ كَمَثَلِ كَنْزٍ لَا يُنْفَقُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. (3) 3862. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: مَثَلُ الَّذِي يَجْلِسُ يَسْمَعُ الْحِكْمَةَ ثُمَّ لَا يُحَدِّثُ عَنْ صَاحِبِهِ إِلَّا بِشَرٍّ مَا يَسْمَعُ، كَمَثَلِ رَجُلٍ أَتَى رَاعِيًا فَقَالَ: يَا رَاعِي، أَجْزَرْنِي شَاءَ مِنْ غَنَمِكَ، قَالَ: إِذْهَبْ فَخُذْ بِأُذُنِ خَيْرِهَا، فَذَهَبَ فَأَخَذَ بِأُذُنِ كَلْبِ الْغَنَمِ. (4) 3863. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: الإمام علي عليه السلام: إِنَّ الْعَالِمَ الْعَامِلَ بِنُصْرَتِهِ كَالْجَاهِلِ الْحَائِرِ الَّذِي لَا يَسْتَفِيقُ عَنْ جَهْلِهِ. (5) 3864. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه صلى الله عليه وآله: الْعَالِمُ بِلَا عَمَلٍ كَالزَّامِي بِلَا وَتَرٍ. (6).

- 1- المعجم الكبير: ج 2 ص 166 ح 1681، الفردوس: ج 4 ص 134 ح 6419، مجمع الزوائد: ج 6 ص 347 ح 10425 كلها عن جندب، كنز العمال: ج 10 ص 187 ح 28976 وراجع: إرشاد القلوب: ص 15 وتنبیه الخواطر: ج 2 ص 214 وعدّه الداعي: ص 70.
- 2- عدّه الداعي: ص 69، بحار الأنوار: ج 2 ص 37 ح 55.
- 3- مسند ابن حنبل: ج 3 ص 563 ح 10481 عن أبي هريره، مسند الشهاب: ج 1 ص 180 ح 263 عن عبدالله، الجامع الصغير: ج 1 ص 351 ح 2299 عن ابن عساكر عن أبيهريره وج 2 ص 160 ح 5471 عن ابن مسعود؛ إرشاد القلوب: ص 15 كلها نحوه.
- 4- سنن ابن ماجه: ج 2 ص 1396 ح 4172، مسند ابن حنبل: ج 3 ص 269 ح 8647 وص 373 ح 9271 وفيه «يتبع شر» بدل «لا يحدث عن صاحبه إلا بشر»، مسند أبي يعلى: ج 6 ص 39 ح 6357، مسند إسحاق بن راهويه: ج 1 ص 181 ح 130 وفيه «لا يحمل» بدل «لا يحدث» وكلها عن أبي هريره، كنز العمال: ج 10 ص 192 ح 29014.
- 5- الكافي: ج 1 ص 45 ح 6 عن أحمد بن محمد بن خالد عن أبيه رفعه، نهج البلاغه: الخطبه 110، بحار الأنوار: ج 2 ص 39 ح 69.
- 6- دستور معالم الحكم: ص 26.

3865. امام علی علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانشمندی که به مردم خیر می آموزد و خود را فراموش می کند، مانند چراغ است که به مردم، روشنی می دهد و خود می سوزد. 3866. رسول الله صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانشی که بدان عمل نمی شود، مانند گنجی است که از آن خرج نمی شود؛ صاحبش در گردآوری اش خود را به رنج می اندازد و به سودش نمی رسد. 3867. عنه صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: دانش بی سود، مانند گنجی است که در راه خدا خرج نشود. 3866. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مثل کسی که می نشیند تا حکمت بشنود، سپس از گوینده آن چیزی جز بدترین شنیده هایش را نقل نمی کند، مانند کسی است که نزد شبانی بیاید و بگوید: «برای من میشی از گوسفندان را قربانی کن» و او بگوید: «برو و گوش بهترین آنها را بگیر [و بیاور]». پس برود و گوش سگ گله را بگیرد [و بیاورد]. 3867. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: دانشمند عمل کننده به غیر دانشش، مانند نادان سرگردانی است که از نادانی اش نجات نیابد. 3868. عنه صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: دانشمند بی عمل، مانند تیرانداز بی زه (کمان) است. .

3869. الإمام عليّ عليه السلام: عيسى عليه السلام: مثلُ علماءِ السوءِ مثلُ صخرٍ وقَعَتِ عليّ فَمِ النَّهْرِ، لا هِيَ تَشْرَبُ الماءَ ولا هِيَ تَتْرِكُ الماءَ يَخْلُصُ إِلَى الزَّرْعِ. (1) 3870. رسول الله صلى الله عليه وآله: لقمان عليه السلام: في وصيَّته لابنه: مثلُ الحِكْمَةِ بِغَيْرِ طاعَةٍ مثلُ الجَسَدِ بِلا نَفْسٍ، أو مثلُ الصَّعِيدِ بِلا ماءٍ، ولا صَدَاحٍ لِلجَسَدِ بِلا نَفْسٍ ولا لِلصَّعِيدِ بِغَيْرِ ماءٍ، ولا لِلحِكْمَةِ بِغَيْرِ طاعَةٍ. (2) راجع: ص 330 (مثل العلماء).

6 / 4 العالمُ بِلا عَمَلٍ جاهِلٌ 3870. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: رسول الله صلى الله عليه وآله: إنَّ مِنَ العِلْمِ جَهْلًا. (3) 3871. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: مسند البرّار عن عمّار بن ياسر: بَعَثَنِي رَسولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِلَى حَيٍّ مِنْ قَيْسٍ أَعْلَمُهُمْ شَرائِعَ الإِسْلامِ، فَإِذا قَوْمٌ كَانَتْهُمْ الإِبِلُ الوَحْشِيَّةُ، طامِحَةً أَبْصارُهُمْ، لَيْسَ لَهُمْ هَمٌّ إِلا شَأُهُ أَوْ بَعِيرٌ، فَانصَرَفْتُ إِلى رَسولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ.

فَقَالَ: يا عَمّارُ، ما عَمِلْتَ؟

فَقَصَصْتُ عَلَيْهِ قِصَّةَ القَوْمِ، وَأخْبَرْتُهُ بِما بِهِمْ مِنَ السَّهْوَةِ (4).

قال: يا عَمّارُ أَلَا أَخْبَرَكَ بِأَعْجَبَ مِنْهُمْ؟ قَوْمٌ عَلمُوا ما جَهَلُ أَوْلِيكَ ثُمَّ سَهَوْا كَسَهْوِهِمْ. (5).

1- تنبيه الخواطر: ج 1 ص 84؛ ربيع الأبرار: ج 3 ص 274.

2- كنز الفوائد: ج 2 ص 67، أعلام الدين: ص 93 نحوه، بحار الأنوار: ج 1 ص 220 ح 51.

3- سنن أبي داود: ج 4 ص 303 ح 5012 عن بريده، كنز العمال: ج 3 ص 579 ح 7986؛ تحف العقول: ص 57، نوادر الراوندى: ص 155 ح 225، الجعفریات: ص 230 عن الإمام الصادق عن أبيه عن آبائه عليهم السلام عنه صلى الله عليه وآله، بحار الأنوار: ج 1 ص 218 ح 39.

4- السَّهْوَةُ: الغفلة (المصباح المنير: ص 293).

5- مسند البرّار: ج 4 ص 258 ح 1431.

6 / 4 دانشمند بی کردار ، نادان است

3872. عنه صلی الله علیه و آله : عیسی علیه السلام : مَثَل دانشمندان بدکردار ، مَثَل تخته سنگی است بر دهانه نهر ؛ نه آب می نوشد و نه آب را و می نهد تا به کشتزار برسد . 3873. مسند ابن حنبل عن شداد بن اوس : لقمان علیه السلام _ در سفارش به پسرش _ : حکمت بی طاعت ، مانند کالبد بی جان است یا مانند سرزمین بی آب، و کالبد بی جان و سرزمین بی آب و حکمت بی طاعت، ارزشی ندارند . ر . ک : ص 331 (مَثَل دانشمندان) .

6 / 4 دانشمند بی کردار ، نادان است 3872. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : برخی از دانش ها نادانی است . 3873. مسند ابن حنبل (_ به نقل از شداد بن اوس _) مسند البزار _ به نقل از عمّار بن یاسر _ : پیامبر خدا ، مرا به سوی قبیله ای از قیس فرستاد تا احکام اسلام را به آنها بیاموزم . با قومی رویه رو شدم ، همچون شتران وحشی که چشم دوخته بودند که کجا گوسفندی یا شتری است . به سوی پیامبر خدا بازگشتم . فرمود : «ای عمّار! چه کردی؟» .

داستان قوم را حکایت کردم و درجه غفلت و نادانی آنها را بازگفتم .

فرمود : «ای عمّار! تو را به شگفت تر از آن خبر ندهم؟ قومی که آنچه اینان نمی دانند ، می دانند ؛ ولی چون آنان ، غافل و فراموشکارند» .

3874. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: رسول الله صلی الله علیه و آله في جوابه لِسَّ عَدِ حِينَ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَيْتَكَ مِنْ قَوْمٍ هُمْ وَأَنْعَامُهُمْ سَوَاءٌ: يَا سَّ عَدُّ، أَلَا أُخْبِرُكَ بِأَعْجَبَ مِنْ ذَلِكَ؟ قَوْمٌ عَلِمُوا مَا جَهْلٌ هُوَ لِأُمَّةٍ ثُمَّ جَهِلُوا كَجَهْلِهِمْ. (1) 3875. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: عنه صلی الله علیه و آله: رَبُّ حَامِلٍ فِقْهٍ غَيْرِ فِقِيهِ، وَمَنْ لَمْ يَنْفَعُهُ عِلْمُهُ صَرَّةً جَهْلُهُ. (2) 3876. المستدرک علی الصحیحین (_ به نقل از أبو هریره _) الإمام علیّ علیه السلام: لا- تَجْعَلُوا عِلْمَكُمْ جَهْلًا- وَيَقِينُكُمْ شَكًّا، إِذَا عَلِمْتُمْ فَعَمَلُوا، وَإِذَا تَيَقَّنْتُمْ فَأَقْدِمُوا. (3) 3877. الإمام علیّ علیه السلام: عنه عليه السلام: لا تَجْعَلْ يَقِينَكَ شَكًّا، وَلَا عِلْمَكَ جَهْلًا، وَلَا ظَنَّنَكَ حَقًّا، وَعَلِمَ أَنَّهُ لَيْسَ لَكَ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا مَا أُعْطِيَ فَأَمْصَتَيْتَ وَقَسَمْتَ فَسَوَّيْتَ وَلَيْسَتْ فُؤَادِي. (4) 3878. عنه عليه السلام: رَبُّ عَالِمٍ قَدْ قَتَلَهُ جَهْلُهُ وَعِلْمُهُ مَعَهُ لَا يَنْفَعُهُ. (5) 3879. عنه عليه السلام: الإمام الصادق عليه السلام- لَمَّا سَأَلَهُ الرَّنْدِيقُ: أَفِيكَونُ الْعَالِمُ جَاهِلًا؟ _ : عَالِمٌ بِمَا يَعْلَمُ وَجَاهِلٌ بِمَا يَجْهَلُ. (6) 3880. الإمام زين العابدين عليه السلام: عنه عليه السلام: اللَّهُمَّ... وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أُشْتَرِيَ الْجَهْلَ بِالْعِلْمِ وَالْجَفَاءَ بِالْحِلْمِ. (7) .

- 1- .كنز العمال: ج 10 ص 211 ح 29116 نقلاً عن ابن عساكر عن سعد بن أبي وقاص وراجع: حليه الأولياء: ج 1 ص 242 .
- 2- .الجامع الصغير: ج 2 ص 9 ح 4409 نقلاً عن الطبراني فيالكبير عن ابن عمر، مسند الشهاب: ج 1 ص 245 ح 281 عن عبد الله بن عمرو وفيه ذيله فقط، كنز العمال: ج 10 ص 191 ح 29004 .
- 3- .نهج البلاغه: الحكمة 274، غرر الحكم: ح 10336 وصدرة فقط، بحار الأنوار: ج 2 ص 36 ح 41 .
- 4- .كنز العمال: ج 16 ص 207 ح 44232 نقلاً عن ابن عساكر عن ابن عباس .
- 5- .نهج البلاغه: الحكمة 107، خصائص الأئمة عليهم السلام: ص 97، بحار الأنوار: ج 2 ص 110 ح 17 .
- 6- .الاحتجاج: ج 2 ص 243 ح 223 .
- 7- .الكافي: ج 2 ص 592 ح 31 عن عبد الرحمن بن سيابة، مهج الدعوات: ص 126 عن الإمام عليّ عليه السلام نحوه، بحار الأنوار: ج 89 ص 302 ح 10 .

3881. الإمام الباقر عليه السلام عَنْ أَبِيهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ: يَا تَوْرَا بِي سَعْدُ، هُنْكَامِي كَيْهَ كَقْتِ: أَيِ بِيَامْبِرِ خَدَا! مِنْ أَزْ نَزْدِ قَوْمِي بِي سَوِي تُو مِي آيْمُ كَيْهَ أَنَانُ وَ چَارِ پَايَانِشَانُ يَكْسَانُ اَنْدُ: أَيِ سَعْدُ! أَيَا تُو رَا بِي شَكْغَتْ تَرِ أَزْ اَيْنِ آگَاهُ نَكْنَمُ؟ قَوْمِي كَيْهَ أَنْچِهَ اَيْنَانُ نَمِي دَانَنْدُ، مِي دَانَنْدُ وَ سِپَسْ مَانَنْدُ ايشَانُ، نَادَانِي مِي كَنْدُ. 3877. امام علي عليه السلام: بِيَامْبِرِ خَدَا صَلِي اللّٰهُ عَلِيْهِ وَ آلِهِ: بَسِي حَامِلُ فِقْهٍ كَيْهَ فِقِيْهِ نَيْسَتْ وَ أَنْ كَيْهَ رَا دَانَنْشِشْ سُوْدُ نَبْخَشْدُ، نَادَانِي اَشْ بِي وَ يَزِيَانُ مِي رَسَانْدُ. 3878. امام علي عليه السلام: امام علي عليه السلام: دانش خود را چون نادانی و یقینتان را چون شک قرار مدهید. چون دانستید، عمل کنید و چون یقین کردید، اقدام کنید. 3879. امام علي عليه السلام: امام علي عليه السلام: یقینت را چون شک، و دانشت را چون نادانی، و گمانت را چون حقیقت قرار مده و بدان که بهره تو از دنیا، همان است که بخشیده و گذشته ای و قسمت کرده و برابر داده ای و پوشیده و کهنه کرده ای. 3880. امام زین العابدین عليه السلام: امام علي عليه السلام: بسی دانشمند که نادانی اش او را کشته و دانش همراهش وی را سودی نبخشیده است. 3881. امام باقر عليه السلام (به نقل از پدرانش عليهم السلام) امام صادق عليه السلام در پاسخ زنديقي که از وی پرسید: آیا می شود دانا، نادان باشد؟: [آری!] داناست به سبب آنچه می داند و نادان است به سبب آنچه نمی داند. [کسی که می داند، ولی جاهلانه عمل می کند، دانا نادان است]. 3882. الإمام الرضا عليه السلام (لِمُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ فِيمَا كَتَبَ مِنْ جَوَابِ م) امام صادق عليه السلام: خدایا! ... و به تو پناه می برم از این که دانش را با نادانی و بردباری را با درستی معاوضه کنم ..

6 / 5 ذمُّ عُلَمَاءِ السَّوِّءِ 3883. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : رسول الله صلی الله علیه و آله : شَرُّ النَّاسِ عُلَمَاءُ السَّوِّءِ. (1) 3884. رسول الله صلی الله علیه و آله (_) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : { Q } « كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ » عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : شَرُّ النَّاسِ شَرُّ الْعُلَمَاءِ فِي النَّاسِ . (2) 3885. عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَأَبَى ذَرٍّ : يَا أَبَا ذَرٍّ ، إَعْلَمَ أَنَّ كُلَّ شَيْءٍ إِذَا فَسَدَ فَالْمِلْحُ دَوَاؤُهُ ، فَإِذَا فَسَدَ الْمِلْحُ فَلَيْسَ لَهُ دَوَاءٌ. (3) 3886. عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ (_) فِي جَوَابِ اللَّهِ تَعَالَى لِمُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ لِلْحَوَارِيِّينَ : يَا مِلْحَ الْأَرْضِ : لَا تَفْسُدُوا ، فَإِنَّ كُلَّ شَيْءٍ إِذَا فَسَدَ فَإِنَّهُ (4) يَدَاوَى بِالْمِلْحِ ، وَإِنَّ الْمِلْحَ إِذَا فَسَدَ فَلَيْسَ لَهُ دَوَاءٌ. (5) 3884. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله (_) درباره این سخن خداوند متعال : { Q } « شما بهترین (ا) رسول الله صلی الله علیه و آله : یأتی علی الناس زماناً . . . عُلَمَاؤُهُمْ وَفُقَهَاؤُهُمْ حَوَنَهُ فَجَرَهُ ، أَلَا إِنَّهُمْ أَشْرَارٌ خَلَقَ اللَّهُ ، وَكَذَلِكَ أَتْبَاعُهُمْ وَمَنْ يَأْتِيهِمْ وَيَأْخُذُ مِنْهُمْ وَيُحِبُّهُمْ وَيُجَالِسُهُمْ وَيُشَاوِرُهُمْ أَشْرَارٌ خَلَقَ اللَّهُ. (6) 3885. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : عَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ عُلَمَاؤُهَا مَيِّتَةٌ وَحُكَمَاؤُهَا مَيِّتَةٌ ، تَكْتُرُ الْمَسَاجِدُ وَالْقُرَاءُ حَتَّى لَا يَجِدُونَ عَالِمًا إِلَّا الرَّجُلَ بَعْدَ الرَّجُلِ. (7) .

- 1- . تنبيه الخواطر : ج 1 ص 220 ، منيه المرید : ص 153 .
- 2- . الفردوس : ج 2 ص 370 ح 3652 ، كنز العمال : ج 10 ص 191 ح 29006 نقلاً عن البزار وكلاهما عن معاذ بن جبل .
- 3- . مكارم الأخلاق : ج 2 ص 371 ح 2661 عن أبي الأسود الدؤلي ، بحار الأنوار : ج 77 ص 82 ح 3 .
- 4- . هكذا في المصدر ، ولعل الصواب : «فإتما» .
- 5- . الزهد لابن المبارك : ص 96 ح 283 عن عمران الكوفي ، حليه الأولياء : ج 5 ص 73 عن خلف بن حوشب نحوه وراجع : مكارم الأخلاق : ج 2 ص 371 ح 2661 .
- 6- . مكارم الأخلاق : ج 2 ص 346 ح 2660 عن ابن مسعود ، بحار الأنوار : ج 77 ص 98 ح 1 .
- 7- . الفردوس : ج 5 ص 442 ح 8683 عن معاوية بن حيدة ، كنز العمال : ج 11 ص 192 ح 31183 نقلاً عن أبي نعيم عن بهز عن أبيه عن جدّه عنه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وفيه «فتنه» بدل «ميتة» .

6 / 5 نکوهش دانشمندان بد

5 / 6 نکوهش دانشمندان بد 3888. عنه صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله بدترین مردم ، دانشمندان بدند . 3889. عنه صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله بدترین مردم ، دانشمندان بد در میان مردم اند . 3890. عنه صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به ابو ذر _ : ای ابو ذر ! بدان هر چیزی که فاسد شود ، دارویش نمک است ؛ ولی هرگاه نمک فاسد شود ، دارویی ندارد . 3891. رسول الله صلی الله علیه و آله : عیسی علیه السلام به حواریان _ : ای نمک های زمین ! فاسد مشوید که هرچه فاسد می شود ، دارویش نمک است ؛ ولی اگر نمک فاسد گردد ، دارویی ندارد . 3892. عنه صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : زمانی بر مردم فرا می رسد که ... دانشمندان و فقیهانشان ، خیانتکار و تبهکارند . آگاه باشید که آنان ، بدترین خلق خدایند و همچنین پیروانشان ، و آن که بر آنها درآید و از آنها فرا گیرد و دوستشان بدارد و با آنان بنشیند و مشورت کند ، همگی بدترین خلق خدایند . 3887. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : روزگاری بر مردم می آید که دانشمندان و حکیمان [دل] مُرده اند ، مسجدها و قاریان فراوان اند ، ولی دانشمند [راستین] را جز هر یکی پس از فقدان دیگری نمی یابند .

3888. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: عنه صلی الله علیه و آله: يَخْرُجُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ رِجَالٌ يَخْتَلُونَ الدُّنْيَا بِالَّذِينَ، يَلْبَسُونَ لِلنَّاسِ جُلُودَ الضَّانِ مِنَ اللَّيْنِ، أَلْسِنَتُهُمْ أَحْلَى مِنَ السُّكَّرِ، وَقُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الدَّنَابِ، يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَبِي يَغْتَرُونَ؟! أُمِّ عَلِيٍّ يَجْتَرُونَ؟!، فَبِي حَلَفْتُ لِأَبَعْتَنِّي عَلَى أَوْلِيكَ مِنْهُمْ فَتَنَّهُ تَدْعُ الْحَلِيمَ مِنْهُمْ حَيْرَانًا (1). (2) 3889. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: تحف العقول: قِيلَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَيُّ النَّاسِ شَرٌّ؟

قَالَ: الْعُلَمَاءُ إِذَا فَسَدُوا. (3) 3890. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: سنن الدارمی عن الأحوص بن حکیم عن أبيه: سَأَلَ رَجُلٌ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَنِ الشَّرِّ.

فَقَالَ: لَا- تَسْأَلُونِي عَنِ الشَّرِّ وَاسْأَلُونِي عَنِ الْخَيْرِ- يَقُولُهَا ثَلَاثًا- ثُمَّ قَالَ: أَلَا إِنَّ شَرَّ الشَّرِّ شَرُّ الرَّازِ الْعُلَمَاءِ، وَإِنَّ خَيْرَ الْخَيْرِ خِيَارُ الْعُلَمَاءِ! (4) 3891. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: الإمام عليّ عليه السلام- فِي صِدْفِهِ أَبْغَضَ الْخَلَائِقِ إِلَى اللَّهِ-: . . . وَرَجُلٌ قَمَشَ جَهْلًا فِي جُهَالِ النَّاسِ . . . قَدْ سَمَّاهُ أَشْبَاهَ النَّاسِ عَالِمًا وَلَمْ يَغْنِ فِيهِ يَوْمًا سَالِمًا . . . لَا يَحْسَبُ الْعِلْمَ فِي شَيْءٍ مِمَّا أَنْكَرَ، وَلَا يَرَى أَنْ وَرَاءَ مَا بَلَغَ فِيهِ مَذْهَبًا، إِنْ قَاسَ شَيْئًا بِشَيْءٍ لَمْ يَكْذِبْ نَظْرُهُ، وَإِنْ أَظْلَمَ عَلَيْهِ أَمْرٌ اِكْتَمَمَ بِهِ لِمَا يَعْلَمُ مِنْ جَهْلِ نَفْسِهِ. (5) 3892. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: عنه عليه السلام- مِنْ جَوَابِ لِكِتَابٍ كَتَبَهُ مُعَاوِيَةُ-: تَصِفُ الْحِكْمَةَ وَلَسْتَ مِنْ أَهْلِهَا، وَتَذَكُرُ التَّقْوَى وَأَنْتَ عَلَى ضِدِّهَا! (6).

- 1- كذا في المصدر والصحيح «حيران» .
- 2- سنن الترمذی: ج 4 ص 604 ح 2404، الفردوس: ج 5 ص 510 ح 8919 كلاهما عن أبي هريره، كنز العمال: ج 14 ص 214 ح 38443؛ أعلام الدين: ص 295 كلاهما نحوه وراجع: ثواب الأعمال: ص 304 ح 2 وعده الداعي: ص 70 .
- 3- تحف العقول: ص 35، نثر الدرّ: ج 1 ص 153، بحار الأنوار: ج 77 ص 138 ح 7 .
- 4- سنن الدارمی: ج 1 ص 110 ح 376، حليه الأولياء: ج 5 ص 220 عن معاذ بن جبل نحوه وراجع: منيه المرید: ص 137 .
- 5- الكافي: ج 1 ص 54 ح 6 عن ابن محبوب رفعه وراجع: نهج البلاغه: الخطبه 17 والإرشاد: ج 1 ص 231 ومنيه المرید: ص 282 والاحتجاج: ج 1 ص 622 ح 143 ودعائم الإسلام: ج 1 ص 97 .
- 6- كنز الفوائد: ج 2 ص 43، بحار الأنوار: ج 33 ص 128 ح 415 .

3893. عنه صلى الله عليه وآله: پیامبر خدا صلى الله عليه وآله در آخر زمان، مردانی می آیند که دنیا را با دین می طلبند. برای [فریب دادن] مردم، در باطن، گرگ اند و در ظاهر، لباس میش بر تن کرده اند و زبان هایی شیرین تر از شکر دارند. خداوند عز و جلمی فرماید: «آیا مرا فریب می دهند یا بر من گستاخی می کنند؟ به خودم سوگند، فتنه ای بر اینان برانگیزم که بردبارشان را در حیرت گذارد»
3894. الكافي عن علي بن عيسى رفعه: تحف العقول: به پیامبر خدا گفته شد: کدام مردم بدترند؟

فرمود: «دانشمندان، چون فاسد شوند». 3895. رسول الله صلى الله عليه وآله: سنن الدارمی - به نقل از احوص بن حکیم از پدرش - :
درباره بدی، از پیامبر صلی الله علیه و آله پرسیدند. سه بار فرمود: «از من از بدی پرسید، از خوبی پرسید».

سپس فرمود: «هان! بدترین بدها، دانشمندان بد و بهترین خوبها، دانشمندان خوب اند». 3893. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام در توصیف منفورترین مردم نزد خدا - : مردی که در میان نادانان، از این جا و آن جا چیزهایی گرد آورده است... انسان نمایان او را دانا می نامند، حال آن که یک روز را هم در دانش به درستی سپری نکرده است... آنچه را نمی داند، دانش به شمار نمی آورد (1) و در ویرای آنچه خود بدان رسیده، آیینی نمی بیند. اگر چیزی را با چیزی بسنجد [و نظیر بیاورد]، نظر خود را نادرست نمی داند و اگر چیزی بر وی تاریک بماند، چون دانست که نمی داند، آن را می پوشاند [تا نادانی اش پنهان بماند]. 3894. الكافي (- به نقل از علی بن عیسی، که سند حدیث را به معصوم) امام علی علیه السلام در پاسخش به نامه معاویه - : حکمت را توصیف می کنی، ولی اهل آن نیستی و تقوا را یاد می کنی، ولی در مقابل آن می ایستی... .

1- . ممکن است معنا چنین باشد: «دیگران را در آنچه خود جاهل است عالم نمی پندارد» و محتمل است که چنین کسی اساساً وجود هر گونه علمی را درباره آنچه انکار می کند، منکر باشد. (م)

3895. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : عنه علیه السلام : إِنَّ مِنْ أَحَبِّ عِبَادِ اللَّهِ إِلَيْهِ عَبْدًا أَعَانَهُ اللَّهُ عَلَى نَفْسِهِ . . . مِصْبَاحُ ظُلُمَاتٍ ، كَشَافُ عَشَوَاتٍ ، مِفْتَاحُ مُبْهَمَاتٍ دَفَاعُ مُعْضِلَاتٍ ، دَلِيلُ فَلَواتٍ ، يَقُولُ فِيهِمْ ، وَيَسْكُتُ فِيَسَلَمُ . . . وَآخِرُ قَدِ تَسَمَّى عَالِمًا وَلَيْسَ بِهِ ، فَاقْتَبَسَ جَهَائِلَ مِنْ جُهَالٍ ، وَأَضَالِيلَ مِنْ ضَلَالٍ ، وَنَصَبَ لِلنَّاسِ أَشْرَاكَاً مِنْ حَبَائِلِ غُرُورٍ وَقَوْلِ زُورٍ . . . يَقُولُ : أَقْفُ عِنْدَ السُّبُهَاتِ وَفِيهَا وَقَعٌ ، وَيَقُولُ : أَعْتَزِلُ الْبِدْعَ وَيَبْنِيهَا اضْطَجَعَ ، فَالْصُّورَةُ صُورَةُ إِنْسَانٍ ، وَالْقَلْبُ قَلْبُ حَيَوَانٍ ، لَا يَعْرِفُ بَابَ الْهُدَى فَيَتَّبِعُهُ ، وَلَا بَابَ الْعَمَى فَيَصُدُّ عَنْهُ ، وَذَلِكَ مَيْتُ الْأَحْيَاءِ ! (1) 3896. عنه صلى الله عليه وآله : عنه عليه السلام : أَمَقَّتْ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ الْفَقِيرُ الْمَزْهُوُّ وَالشَّيْخُ الرَّانِي وَالْعَالِمُ الْفَاجِرُ . (2) 3897. عنه صلى الله عليه وآله : عنه عليه السلام : لَا خَيْرَ فِي الْكُذَّابِينَ وَلَا فِي الْعُلَمَاءِ الْأَفَاكِينَ . (3) 3898. عنه صلى الله عليه وآله : عنه عليه السلام : عَنِ عَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَيَلِكُمْ عُلَمَاءُ السَّوَاءِ ، الْأَجْرَةَ تَأْخُذُونَ وَالْعَمَلَ لَا تَصْنَعُونَ ! يَوْشِكُ رَبُّ الْعَمَلِ (5) أَنْ يَطْلُبَ عَمَلَهُ ، وَيَوْشِكُ أَنْ يَخْرُجُوا مِنَ الدُّنْيَا إِلَى ظُلْمَةِ الْقَبْرِ ، كَيْفَ يَكُونُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ مَنْ مَصِيرُهُ إِلَى آخِرَتِهِ وَهُوَ مُقْبِلٌ عَلَى دُنْيَا ، وَمَا يَضُرُّهُ أَشْهَى إِلَيْهِ مِمَّا يَنْفَعُهُ ! (6) .

1- نهج البلاغه : الخطبه 87 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 56 ح 36 .

2- غرر الحكم : ح 3160 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 117 ح 2585 .

3- غرر الحكم : ح 10883 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 535 ح 9812 .

4- غرر الحكم : ح 10716 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 538 ح 9924 .

5- أريد برب العمل : العابد الذي يقلد أهل العلم في عبادته أعنى يعمل بما يأخذ عنهم ، وفيه توييح لأهل العلم الغير العامل (الوافي : ج 5 ص 896) .

6- الأمالى ، الطوسى : ص 208 ح 356 ، الكافى : ج 2 ص 319 ح 13 نحوه وكلاهما عن حفص بن غياث عن الإمام الصادق عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 2 ص 109 ح 12 وراجع : تنبيه الخواطر : ج 2 ص 169 ومنه المريد : ص 141 والدر المنثور : ج 2 ص 209 .

3900. عنه صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : از محبوب ترین بندگان نزد خداوند ، بنده ای است که خداوند ، او را در برابر [هوای] نفسش یاری داده است ... چراغ در دل تاریکی ها ، راه گشا در تیرگی ها ، کلید مبهمات ، گره گشای مشکلات و راهنمای بیابان هاست ، می گوید و می فهماند ، و خاموش می ماند و سالم می ماند ... و آن دیگری کسی است که دانشمند نامیده می شود ، ولی نیست؛ بلکه یاهو هایی از نادانان برگرفته و مایه های گم راهی را از گم راهان انداخته و دام هایی از فریب و دروغ برای مردم گسترده است ... در شبهات ، فرورفته و می گوید : «از آنها باز می ایستم» ، در میان بدعت ها آرمیده و می گوید : «از آنها کناره می گیرم» . [چهره] او [چهره آدمی است و دل [او] ، دل حیوان . نه راه هدایت را می شناسد تا در پی اش برود و نه راه گم راهی را تا از آن جلوگیری کند . چنین کسی مرده ای میان زندگان است . 3896. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : منفورترین مردم نزد خداوند ، فقیر متکبر ، پیر زناکار و دانشمند بدکار است . 3897. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : نه در دروغگویان خیری هست ، نه در دانشمندان تهمت زن . 3898. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : در دانش دروغ پردازان ، خیری نیست . 3899. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : عیسی علیه السلام : وای بر شما دانشمندان بدا! مزد را می گیرید و کار را انجام نمی دهید . نزدیک است که کارفرما کارش را بطلبد و چیزی نمانده که از دنیا به تاریکی گور بروند . چگونه می تواند از اهل دانش باشد کسی که به سوی آخرت می رود ، ولی رو به دنیا دارد و آنچه بدو زیان می رساند ، برایش گوارتر است از آنچه به وی سود می بخشد؟! .

3900. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : عنه علیه السلام : بِحَقِّ أَقُولُ لَكُمْ : إِنَّ شَرَّ النَّاسِ لَرَجُلٌ عَالِمٌ آثَرَ دُنْيَاهُ عَلَى عِلْمِهِ ، فَأَحَبَّهَا وَطَلَبَهَا وَجَهَدَ عَلَيْهَا حَتَّى لَوْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَجْعَلَ النَّاسَ فِي حَيْرِهِ لَفَعَلَ ، وَمَاذَا يُغْنِي عَنِ الْأَعْمَى سَعَةُ نَوْرِ الشَّمْسِ وَهُوَ لَا يُبْصِرُهَا ؟ ! كَذَلِكَ لَا يُغْنِي عَنِ الْعَالِمِ عِلْمُهُ إِذْ هُوَ لَمْ يَعْمَلْ بِهِ .

ما أَكْثَرَ تِمَارَ الشَّجَرِ وَلَيْسَ كُلُّهَا يَنْفَعُ وَيُؤْكَلُ ! وما أَكْثَرَ الْعُلَمَاءَ وَلَيْسَ كُلُّهُمْ يَنْتَفِعُ بِمَا عِلِمَ ! وما أَوْسَعَ الْأَرْضَ وَلَيْسَ كُلُّهَا تُسَكَنُ ! وما أَكْثَرَ الْمُتَكَلِّمِينَ وَلَيْسَ كُلُّ كَلَامِهِمْ يُصَدِّقُ ! فَاحْتَفِظُوا مِنَ الْعُلَمَاءِ الْكَاذِبَةِ الَّذِينَ عَلَيْهِمْ ثِيَابُ الصَّوْفِ مُنْكَسَى رُؤُوسِهِمْ إِلَى الْأَرْضِ يُزَوِّرُونَ بِهِ الْخَطَايَا يَرْمُقُونَ مِنْ تَحْتِ حَوَاجِبِهِمْ كَمَا تَرْمُقُ الذَّنَابُ ، وَقَوْلُهُمْ يُخَالِفُ فِعْلَهُمْ ، وَهَلْ يُجْتَنَى مِنَ الْعَوْسَجِ الْعَنْبُ ، وَمِنَ الْحَنْظَلِ التَّيْنُ ؟ ! وَكَذَلِكَ لَا يُؤْتِرُ قَوْلَ الْعَالِمِ الْكَاذِبِ إِلَّا زُورًا ، وَلَيْسَ كُلُّ مَنْ يَقُولُ يَصْدُقُ . . .

وَيْلَكُمْ يَا عُلَمَاءَ السَّوِّءِ ! لَا تَحَدِّثُوا أَنْفُسَكُمْ أَنَّ آجَالَكُمْ تَسْتَأْخِرُ مِنْ أَجْلِ أَنَّ الْمَوْتَ لَمْ يَنْزِلْ بِكُمْ ، فَكَأَنَّهُ قَدْ حَلَّ بِكُمْ فَأُظْعِنَكُمْ ، فَمِنَ الْآنَ فَاجْعَلُوا الدَّعْوَةَ فِي آذَانِكُمْ ، وَمِنَ الْآنَ فَنُوحُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ ، وَمِنَ الْآنَ فَابْكُوا عَلَى خَطَايَاكُمْ ، وَمِنَ الْآنَ فَتَجَهَّزُوا وَخُذُوا أَهْبَتَكُمْ وَبَادِرُوا التَّوْبَةَ إِلَى رَبِّكُمْ . . .

وَيْلَكُمْ يَا عُلَمَاءَ السَّوِّءِ ! أَلَمْ تَكُونُوا أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ؟ فَلَمَّا أَحْيَاكُمْ مُتُّم ؟ !

وَيْلَكُمْ ! أَلَمْ تَكُونُوا أُمِّيِّينَ فَعَلَّمَكُمْ ؟ فَلَمَّا عَلَّمَكُمْ نَسِيْتُمْ ؟ !

وَيْلَكُمْ ! أَلَمْ تَكُونُوا جُفَاءً فَفَقَّهْتُمْ اللَّهَ ؟ فَلَمَّا فَهَّمْتُمْ جَهَلْتُمْ ؟ !

وَيْلَكُمْ ! أَلَمْ تَكُونُوا ضَلَالًا فَهَدَاكُمْ ؟ فَلَمَّا هَدَاكُمْ ضَلَلْتُمْ ؟ !

وَيْلَكُمْ ! أَلَمْ تَكُونُوا عُمِيًّا فَبَصَّرْتُمْ ؟ فَلَمَّا بَصَّرْتُمْ عَمِيْتُمْ ؟ !

وَيْلَكُمْ ! أَلَمْ تَكُونُوا صُمًّا فَاسْمَعْتُمْ ؟ فَلَمَّا اسْمَعْتُمْ صَمِمْتُمْ ؟ !

وَيْلَكُمْ ! أَلَمْ تَكُونُوا بُكْمًا فَانْطَقْتُمْ ؟ فَلَمَّا انْطَقْتُمْ بَكِمْتُمْ ؟ !

وَيْلَكُمْ ! أَلَمْ تَسْتَفْتِحُوا ؟ فَلَمَّا فَتَحَ لَكُمْ نَكَصْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ ؟ !

وَيْلَكُمْ ! أَلَمْ تَكُونُوا أذِلَّةً فَأَعَزَّكُمْ ؟ فَلَمَّا عَزَزْتُمْ قَهَرْتُمْ وَاعْتَدَيْتُمْ وَعَصَيْتُمْ ؟ !

وَيْلَكُمْ ! أَلَمْ تَكُونُوا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَصَبَّرْتُمْ وَأَيَّدَكُم ؟ فَلَمَّا نَصَّرْتُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ وَتَجَبَّرْتُمْ ؟ !

فَيَا وَيْلَكُمْ مِنْ ذُلِّ يَوْمِ الْقِيَامَةِ كَيْفَ يُهَيِّنُكُمْ وَيُصَبِّرُكُمْ ؟ ! وَيَا وَيْلَكُمْ يَا عُلَمَاءَ السَّوِّءِ ! إِنَّكُمْ لَتَعْمَلُونَ عَمَلَ الْمُلْحِدِينَ وَتَأْمَلُونَ أَمَلَ الْوَارِثِينَ وَتَطْمَئِنُّونَ بِطَمَئِنِّهِ الْأَمِينِ ! وَلَيْسَ أَمْرُ اللَّهِ عَلَى مَا تَتَمَنَّوْنَ وَتَتَخَيَّرُونَ ، بَلْ لِلْمَوْتِ تَوَالِدُونَ ، وَلِلْخَرَابِ تَبْنُونَ وَتَعْمُرُونَ ، وَلِلْوَارِثِينَ تَمْهَدُونَ !

1- .تحف العقول : ص 503 _ 507 _ 509 ، بحار الأنوار : ج 14 ص 307 ح 17 .

3901. رسول الله صلی الله علیه و آله: عیسی علیه السلام: به حقیقت می گویم: بدترین مردم، مرد دانشمندی است که دنیایش را بر دانشش ترجیح داده و آن را دوست دارد و می طلبد و برای (تحصیل) آن می کوشد و حتی اگر می توانست مردم را در سرگردانی بگذارد، می گذاشت. گستره نور خورشید به چه کار نابینا می آید، وقتی که آن را نمی بیند؟ همین گونه، دانش به کار دانشمند نمی آید، هنگامی که به آن عمل نمی کند.

میوه های درخت، بسیار است؛ ولی همه آنها سودمند و خوردنی نیستند. دانشمندان هم فراوان اند؛ ولی همه آنها از دانش خود، بهره نمی برند و زمین فراخ است؛ ولی همه آن مسکونی نیست. سخنرانان، بسیارند؛ ولی همه سخنانشان در خور تصدیق نیست. پس خود را حفظ کنید از دانشمندان دروغ پردازی که پشمینه پوش و سر به زیرند، تا خطایای خود را بدان زینت دهند و از زیر ابروان خود، مانند گرگ ها تیز می نگرند و گفتارشان با کردارشان مخالف است. آیا از خاربن، انگور چیده می شود و از حنظل، انجیر؟! همین گونه، گفته دانشمند دروغگو، اثری جز باطل ندارد و همه کس را نمی توان در آنچه می گوید، تصدیق کرد....

وای بر شما ای دانشمندان بدکردار! چون مرگ بر شما فرود نمی آید، با خود نگویند که اجلتان به تأخیر می افتد، که می بینم بر شما درآمده و شما را برده است. از هم اکنون، دعوت مرگ را در گوش خود فرو کنید و از همین حالا بر خود نوحه بخوانید و از هم اکنون، بر خطایای خود بگریید و از همین زمان، بار بر بندید و مهیای رفتن گردید و در بازگشت به پروردگارتان، شتاب کنید....

وای بر شما ای دانشمندان بدکار! آیا مُرده نبودید و خدا زنده تان کرد و چون زنده شدید، دوباره مُردید؟ وای بر شما! آیا بی سواد نبودید، پس به شما آموخت و چون آموختید، فراموش کردید؟ وای بر شما! آیا تربیت نشده نبودید، پس خدا شما را فهمید کرد و چون فهمید شدید، نادانی کردید؟

وای بر شما! آیا گم راه نبودید، پس هدایتتان کرد و چون هدایت شدید، گم راه گشتید؟

وای بر شما! آیا نابینا نبودید، پس بینایتان ساخت و چون بینا شدید، چشم بستید؟

وای بر شما! آیا ناشنوا نبودید، پس شنوایتان نمود و چون شنوا گشتید، گوش بستید؟

وای بر شما! آیا گنگ نبودید، پس شما را به سخن درآورد و چون سخنور شدید، لب فرو بستید؟

وای بر شما! آیا درخواست گشایش در کار را نکردید و چون گشایش داد، پا پس کشیدید؟

وای بر شما! آیا خوار نبودید، پس عزیزتان کرد و چون عزت یافتید، به قهر و تجاوز و سرپیچی پرداختید؟

وای بر شما! آیا در زمین ناتوان نبودید و می ترسیدید که مردم شما را برابند، پس خداوند یاری تان داد و تأییدتان کرد و چون یاری یافتید، تکبر و زورگویی کردید؟

پس وای بر شما از خواری روز قیامت که چگونه خوار و کوچکتان می کنند! وای بر شما، ای دانشمندان تباهکار! همچون ملحدان عمل می کنید و آرزوی وارثان را دارید و چون اصحاب امن و امان، سکون و آرامش دارید، حال آن که کار خداوند به میل و اختیار شما جریان

ندارد؛ بلکه برای مردن می زایید و برای خرابی می سازید و آباد می کنید و برای وارثان ، آماده می کنید . .

3902. عنه صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: يَا عُلَمَاءَ السَّوِّءِ ، تَأْمُرُونَ النَّاسَ يَصُومُونَ وَيُصَلُّونَ وَيَتَصَدَّقُونَ وَلَا تَفْعَلُونَ مَا تَأْمُرُونَ ! وَتَدْرُسُونَ مَا لَا تَعْلَمُونَ يَا سَوْءَ مَا تَحْكُمُونَ ! تَتُوبُونَ بِالْقَوْلِ وَالْأَمَانِيِّ وَتَعْمَلُونَ بِالْهَوَى ! وَمَا يُغْنِي عَنْكُمْ أَنْ تُنْقُوا جُلُودَكُمْ وَقُلُوبَكُمْ دَنَسَهُ .
 (1) 3903. عنه صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: إِلَى كَمْ يَسِيلُ الْمَاءُ عَلَى الْجَبَلِ لَا يَلِينُ؟! إِلَى كَمْ تَدْرُسُونَ الْحِكْمَةَ لَا يَلِينُ عَلَيْهَا قُلُوبُكُمْ؟! (2) 3901. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: لَا تَكُونُوا كَالْمُنْخُلِ يُخْرِجُ مِنْهُ الدَّقِيقَ الطَّيِّبَ وَيُمْسِكُ النُّخَالَهَ . كَذَلِكَ أَنْتُمْ تُخْرِجُونَ الْحِكْمَةَ مِنْ أَفْوَاهِكُمْ وَيَبْقَى الْغِلُّ (3) فِي صُدُورِكُمْ . (4) .

1- . تنبيه الخواطر : ج 1 ص 176 .

2- . الأمالى ، المفيد: ص 209 ح 43 عن ابن سنان عن الإمام الصادق عليه السلام ، بحار الأنوار : ج 14 ص 325 ح 38 .

3- . الغلّ: الحقد والشحناء (النهاية: ج 3 ص 381) .

4- . تحف العقول: ص 393 عن الإمام الكاظم عليه السلام و ص 510 ، بحار الأنوار : ج 1 ص 146 ح 30 .

3902. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: عیسی علیه السلام: ای دانشمندان بدکردار! به مردم فرمان می دهید روزه بگیرند و نماز بخوانند و صدقه دهند و خود، آنچه را فرمان می دهید، انجام نمی دهید و آنچه را نمی دانید، درس می دهید؟ پس چه بد فرمان می رانید. به گفتار و آرزو، توبه، و به هوا و هوس، عمل می کنید و پاکیزه کردن پوست هایتان با چرکین بودن دل هایتان به شما سودی نمی بخشد.

3903. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: عیسی علیه السلام: آب، تا کی بر کوه می ریزد و آن را نرم نمی کند؟! تا کی حکمت می آموزید و دل هایتان بر آن نرم نمی شود؟! 3904. الإمام الحسن علیه السلام: عیسی علیه السلام: همچون غربال مباحثید که آرد پاکیزه از آن بیرون می آید و نخاله را نگه می دارد. شما نیز حکمت از دهان هایتان بیرون می آید و کینه در سینه هایتان می ماند. . .

6 / 6 خَطُرُ زَلَّةِ الْعَالِمِ 3905. مجمع البحرين: رسول الله صلى الله عليه وآله: إحدروا زلَّةَ العالمِ ، فَإِنَّ زَلَّةَهُ تُكَبِّبُهُ فِي النَّارِ .
 (1) 3906. الإمام الحسين عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله: إِنَّمَا اتَّخَوْفُ عَلَى أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي ثَلَاثَ خِصَالٍ : أَنْ يَتَأَوَّلُوا الْقُرْآنَ عَلَى
 غَيْرِ تَأْوِيلِهِ ، أَوْ يَتَّبِعُوا زَلَّةَ الْعَالِمِ ، أَوْ يَظْهَرَ فِيهِمْ الْمَالُ حَتَّى يَطْعَمُوا وَيَبْطَرُوا . وَسَأُنَبِّئُكُمُ الْمَخْرَجَ مِنْ ذَلِكَ . . . أَمَّا الْعَالِمُ فَانْتَظِرُوا فَيَنْتَهُ وَلَا
 تَتَّبِعُوا زَلَّتَهُ . (2) 3906. امام حسين عليه السلام: الإمام عليّ عليه السلام: زَلَّةُ الْعَالِمِ كَانْكَسَارِ السَّفِينَةِ ؛ تَغْرَقُ وَتُغْرَقُ . (3) 3907. مستدرک
 الوسائل: عنه عليه السلام: زَلَّةُ الْعَالِمِ تُفْسِدُ عَوَالِمَ . (4) 3908. الزهد لابن المبارك عن أبي سعيد مولى ابن عامر: عنه عليه السلام: زَلَّةُ
 الْعَالِمِ كَبِيرَةٌ الْجِنَايَةِ . (5) 3907. مستدرک الوسائل: عنه عليه السلام: لَا زَلَّةَ أَشَدُّ مِنْ زَلَّةِ عَالِمٍ . (6) .

1- .كنز العمال: ج 10 ص 135 ح 28683 نقلاً عن الديلمي عن أبي هريره ، السنن الكبرى: ج 10 ص 356 ح 20917 عن عمرو بن
 عوف عن أبيه عن جدّه ، الفردوس : ج 1 ص 95 ح 308 عن عمرو بن عوف المزني وكلاهما نحوه ، جامع بيان العلم وفضله : ج 2 ص 84
 وفيه «احذروا زلّة العالم» فقط .

2- .الخصال : ص 164 ح 216 عن محمّد بن كعب ، بحار الأنوار : ج 2 ص 42 ح 8 .

3- .كنز الفوائد: ج 1 ص 319 ، غرر الحكم : ح 5474 ، المناقب لابن شهر آشوب: ج 1 ص 4 عن الإمام الباقر عليه السلام وفيهما
 «وتغرق معها غيرها» ، بحار الأنوار : ج 2 ص 58 ح 39 ؛ شرح نهج البلاغه : ج 20 ص 343 ح 946 وفيه «ويغرق معها خلق» .

4- .غرر الحكم : ح 5472 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 276 ح 5024 .

5- .غرر الحكم : ح 5483 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 277 ح 5037 .

6- .غرر الحكم : ح 10674 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 538 ح 9908 .

6 / 6 خطر لغزش دانشمند

6 / 6 خطر لغزش دانشمند 3909. امام زین العابدین علیه السلام (_ در دعا _) پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : از لغزش دانشمند پرهیزید که لغزشش ، وی را در آتش سرنگون می سازد . 3910. الإمام الصادق علیه السلام : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : پس از خود ، از سه چیز بر ائمت نگرانم : این که قرآن را به غیر معنایش تفسیر کنند و از لغزش دانشمند ، پیروی کنند ، یا این که مالدار شوند ، تا آن جا که سر به طغیان نهند و سرمست شوند و من ، راه نجات از این را به شما می نمایانم . . . و اما دانشمند ، پس بازگشش را انتظار بکشید و از لغزشش پیروی مکنید . 3911. الإمام علیّ علیه السلام (_ مِنْ خُطْبِهِ لَهُ فِي صِفَةِ النَّبِيِّ وَأَهْلِ بَيْتِهِ) امام علی علیه السلام : لغزش دانشمند ، مانند شکستن کشتی است ؛ غرق می شود و غرق می کند . 3910. امام صادق علیه السلام : امام علی علیه السلام : لغزش دانشمند ، دنیا را به تباهی می کشد . 3911. امام علی علیه السلام (_ در خطبه ای در وصف پیامبر صلی الله علیه و آله و) امام علی علیه السلام : لغزش دانشمند ، جنایت بزرگی است . 3912. الإقبال (_ فِي ذِكْرِ صِدْقِ حَيْفَةِ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الَّتِي وَرَّ) امام علی علیه السلام : لغزشی سخت تر از لغزش دانشمند نیست .

3912. الإقبال (_ در یادکرد از کتاب آدم علیه السلام که شیث آن را) عنه عليه السلام _ فى الحِكمِ المنسوبة إليه _ : مَعْصِيَةُ الْعَالِمِ إِذَا خَفِيَتْ لَمْ تُضَرَّ إِلَّا بِصَاحِبِهَا، وَإِذَا ظَهَرَتْ ضُرَّتْ صَاحِبَهَا وَالْعَامَّةَ. (1) 3913. كمال الدين عن عبد العظيم بن عبد الله الحسنى: عيسى عليه السلام _ لَمَّا قِيلَ لَهُ : يَا رُوحَ اللَّهِ وَكَلِمَتَهُ ، مَنْ أَشَدُّ النَّاسِ فِتْنَةً ؟ _ : زَلَّ الْعَالِمُ ؛ إِذَا زَلَّ الْعَالِمُ زَلَّ بِزَلَّتِهِ عَالَمٌ كَثِيرٌ. (2) 6 / 7 خَطُرُ عُلَمَاءِ السَّوَاءِ 3914. الكافى (_ به نقل از سماعه بن مهران _) رسول الله صلى الله عليه وآله : وَيَلُّ لِأُمَّتِي مِنْ عُلَمَاءِ السَّوَاءِ ، يَتَّخِذُونَ هَذَا الْعِلْمَ تِجَارَةً يَبِيعُونَهَا مِنْ أَمْرَاءِ زَمَانِهِمْ رِبْحًا لِأَنْفُسِهِمْ ، لَا أَرِيحَ اللَّهُ تِجَارَتَهُمْ. (3) 3915. الكافى عن زراره: عنه صلى الله عليه وآله : إِيَّاكُمْ وَجِيرَانَ الْأَغْنِيَاءِ ، وَعُلَمَاءَ الْأَمْرَاءِ ، وَقُرَاءَ الْأَسْوَاقِ. (4) 3916. الإمام الصادق عليه السلام: عنه صلى الله عليه وآله : إِنَّمَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ كُلَّ مُنَافِقٍ عَلِيمٍ، يَتَكَلَّمُ بِالْحِكْمَةِ وَيَعْمَلُ بِالْجَوْرِ. (5) 3917. رسول الله صلى الله عليه وآله : الإمام على عليه السلام : إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ كُلَّ عَلِيمِ اللِّسَانِ مُنَافِقِ الْجَنَانِ ، يَقُولُ مَا تَعْلَمُونَ وَيَفْعَلُ مَا تُنْكِرُونَ. (6) 3918. المصنّف لعبد الرزّاق عن محمّد بن واسع: عنه عليه السلام: إِذَا لَمْ يَعْمَلِ الْعَالِمُ بِعِلْمِهِ اسْتَنَكَفَ الْجَاهِلُ أَنْ يَتَعَلَّمَ مِنْهُ ، لِأَنَّ الْعَالِمَ إِذَا لَمْ يَعْمَلِ بِالْعِلْمِ لَا يَنْفَعُ الْعِلْمُ إِيَّاهُ وَلَا غَيْرَهُ وَإِنْ جَمَعَ الْعِلْمَ بِالْأَوْقَارِ (7) . (8) .

- 1- .شرح نهج البلاغه: ج 20 ص 322 ح 689.
- 2- .الزهد لابن المبارك: ص 520 ح 147 عن عبيدالله بن أبي جعفر، البدايه والنهايه: ج 2 ص 91 عن عكرمه .
- 3- .الفردوس: ج 4 ص 398 ح 7154، ربيع الأبرار: ج 3 ص 223 نحوه وكلاهما عن أنس، كنز العمال: ج 10 ص 205 ح 29084.
- 4- .تنبيه الغافلين: ص 527 ح 844.
- 5- .المنتخب من مسند عبد بن حميد: ص 32 ح 11، شعب الإيمان: ج 2 ص 284 ح 1777 وفيه «على هذه الأمة» بدل «عليكم» وكلاهما عن عمر بن الخطاب، كنز العمال: ج 10 ص 199 ح 29044 .
- 6- .غرر الحكم: ح 3783، عيون الحكم والمواعظ: ص 170 ح 3568.
- 7- .الوقر _ بكسر الواو _ : الحِمل (النهايه: ج 5 ص 213).
- 8- .تنبيه الغافلين: ص 434 ح 677 .

6 / 7 خطر دانشمندان بد

3915. الکافی (_ به نقل از زُراره _) امام علی علیه السلام _ در حکمت های منسوب به ایشان _ : اگر گناه دانشمند پنهان بماند ، جز به صاحبش زیان نمی رساند و اگر آشکار شود ، هم به صاحبش و هم به عموم مردم ، زیان می رساند . 3916. امام صادق علیه السلام : عیسی علیه السلام _ هنگامی که به ایشان گفته شد : ای روح و کلمه خدا! چه کسی فتنه اش سخت تر است؟ _ : لغزش دانشمند . هنگامی که دانشمند می لغزد ، بسیاری در پی لغزش او خواهند لغزید . 6 / 7 خطر دانشمندان بد 3919. مسند ابن حنبل عن ابن عباس : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : وای بر ائمت از دانشمندان بد! دانش را مایه تجارت می کنند و برای سود شخصی ، آن را به فرمان روایان زمان خود می فروشند . خداوند ، تجارتشان را سود نبخشد ! 3920. المعجم الأوسط عن ابن عمر : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : زنهار از همسایگان توانگر و دانشمندان درباری و قاریان بازاری ! 3921. رسول الله صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : من تنها از منافق دانا بر شما می ترسم که به حکمت ، سخن می گوید و به ستم ، عمل می کند . 3919. مسند ابن حنبل (_ به نقل از ابن عباس _) امام علی علیه السلام : بی گمان ، من از هر سخنور منافق دلی ، که آنچه شما [خوب] می دانید ، می گوید ، ولی آنچه زشت می شمارید ، انجام می دهد ، بر شما می ترسم . 3920. المعجم الأوسط (_ به نقل از ابن عمر _) امام علی علیه السلام : چون دانشمند به دانشش عمل نکند ، نادان از آموختن نزد وی خودداری می ورزد؛ زیرا دانشمند ، چون دانشش را به کار نیندد ، نه وی را سود می بخشد و نه دیگری را؛ هر چند بارهایی گران از دانش را گرد آورده باشد .

3921. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : عنه علیه السلام : إذا ضَيَّعَ الْعَالِمُ عِلْمَهُ اسْتَنْكَفَ الْجَاهِلُ أَنْ يَتَعَلَّمَ. (1) 3922. المعجم الكبير : عنه عليه السلام : آفةُ العامَّةِ الْعَالِمِ الْفَاجِرُ. (2) 3923. عوالي اللآلي : عنه عليه السلام : إِنَّمَا زَهَّدَ النَّاسُ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ لِمَا يَرَوْنَ مِنْ قَلْبِهِ انْتِفَاعٍ مَنْ عِلْمٍ بِلا عَمَلٍ. (3) 3924. كتاب من لا يحضره الفقيه : الإمام العسكري عليه السلام : قِيلَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ خَيْرُ خَلْقِ اللَّهِ بَعْدَ أُنْمَةِ الْهُدَى وَمَصَابِيحِ الدُّجَى؟

قَالَ : الْعُلَمَاءُ إِذَا صَلَّحُوا .

قِيلَ : فَمَنْ شَرَّاءُ خَلْقِ اللَّهِ بَعْدَ إِبْلِيسَ وَفِرْعَوْنَ وَنُمرُودَ ، وَبَعْدَ الْمُتَسَمِّينَ بِأَسْمَائِكُمْ ، وَالْمُتَلَقِّينَ بِالْقَابِكُمْ ، وَالْأَخْذِينَ لِأَمَكِنَتِكُمْ ، وَالْمُتَأَمِّرِينَ فِي مَمَالِكِكُمْ؟

قَالَ : الْعُلَمَاءُ إِذَا فَسَدُوا ، هُمُ الْمُظْهِرُونَ لِلْأَبَاطِيلِ ، الْكَاتِمُونَ لِلْحَقَائِقِ ، وَفِيهِمْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : «أُولَئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّعْنُونَ * إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا» (4) . (5) 3922. المعجم الكبير (_ به نقل از سعید بن عاص _) عنه عليه السلام _ فِي صِدْفَةِ عُلَمَاءِ السَّوِّءِ : هُمْ أَضْرُّ عَلَى ضِدِّ عَفَاءِ شِيعَتِنَا مِنْ جَيْشِ يَزِيدَ عَلِيِّ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ وَأَصْحَابِهِ ، فَإِنَّهُمْ يَسْلُبُونَهُمُ الْأَرْوَاحَ وَالْأَمْوَالَ ، وَهُؤُلَاءِ عُلَمَاءُ السَّوِّءِ النَّاصِرِينَ الْمُتَشَبِّهِينَ بِأَنَّهُمْ لَنَا مُوَالُونَ ، وَلِأَعْدَائِنَا مُعَادُونَ ، يُدْخِلُونَ الشُّكَّ وَالشُّبُهَةَ عَلَى ضِدِّ عَفَاءِ شِيعَتِنَا فَيُضِدُّونَهُمْ وَيَمْنَعُونَهُمْ عَنْ قَصْدِ الْحَقِّ الْمُصِيبِ (6) .

1- نهج البلاغه : الحکمه 372 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 36 ح 44 .

2- غرر الحکم : ح 3952 ، عیون الحکم والمواعظ : ص 181 ح 3719 .

3- إرشاد القلوب : ص 15 ، غرر الحکم : ح 3895 نحوه ، عیون الحکم والمواعظ : ص 177 ح 3642 .

4- البقره : 159 و 160 .

5- الاحتجاج : ج 2 ص 513 ح 337 ، التفسیر المنسوب إلى الإمام العسكري عليه السلام : ص 302 ح 144 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 89 ح 12 .

6- الاحتجاج : ج 2 ص 512 ح 337 ، التفسیر المنسوب إلى الإمام العسكري عليه السلام : ص 301 ح 143 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 88 ح 12 .

3923. عوالی اللّٰلی: امام علی علیه السلام: هنگامی که دانشمند، دانشش را تباه کند، نادان از آموختن خودداری می ورزد
 3924. کتاب من لا یحضره الفقیه: امام علی علیه السلام: آفت توده مردم، دانشمند فاسد است. 3925. الإمام علی علیه السلام (_ من
 خُطِبَ لَهُ یُبَیِّنُ فِیْهَا فَضْلَ الْإِسْلَامِ) امام علی علیه السلام: بی رغبتی مردم به دانشجویی، از آن روست که کم بهره داشتن دانشمند بی عمل
 را می بیند. 3926. رسول اللّٰه صلی الله علیه و آله: امام عسکری علیه السلام: به امیر مؤمنان گفته شد: بهترین خلق خدا پس از پیشوایان
 هدایت و چراغ های تاریکی چه کسانی اند؟

فرمود: «دانشمندان، چون به نیکی بگرایند» .

گفته شد: پس از ابلیس و فرعون و نمرود و آنان که خود را به نام شما نامیده اند و القاب شما را بر خود نهاده اند و جای شما را گرفته اند و
 در مملکت شما فرمان روا شده اند، بدترین خلق خدا چه کسانی اند؟

فرمود: «دانشمندان، آن گاه که فاسد شوند. آنان، آشکار کننده باطل و پوشاننده حقایق اند و خداوند درباره اینها فرمود: «آنان اند که خدا
 و لعنت کنندگان، آنان را لعنت می کنند؛ جز آنها که توبه کردند» . 3927. عنه صلی الله علیه و آله: امام عسکری علیه السلام_ در
 توصیف دانشمندان بدکردار: آنان برای شیعیان ناتوان ما از سپاه یزید بر امام حسین علیه السلام و یارانش زیانبارترند؛ چون آنان تنها جان
 و مال ایشان را رُبودند؛ اما دانشمندان بدکرداری که با ما دشمن اند، ولی خود را دوستان ما و دشمن دشمنان ما نشان می دهند، شک و
 شبهه را بر شیعیان ناتوان ما وارد می آورند و ایشان را گم راه کرده، از پیجویی حق و حقیقت، بازشان می دارند. .

6 / 8 حَطَرُ الْعَالِمِ الْفَاجِرِ وَالْجَاهِلِ النَّاسِكِ 3930. رسول الله صلى الله عليه وآله: رسول الله صلى الله عليه وآله: هَلَاكُ أُمَّتِي عَالِمٌ فَاجِرٌ وَعَابِدٌ جَاهِلٌ، وَشَرُّ الشَّرِّ أَشْرَارُ الْعُلَمَاءِ، وَخَيْرُ الْخَيْرِ خِيَارُ الْعُلَمَاءِ. (1) 3925. امام علي عليه السلام (_ از خطبه ای که در آن ، امتیازات اسلام را بیان می) عنه صلى الله عليه وآله: رَبُّ عَابِدٍ جَاهِلٍ وَرَبُّ عَالِمٍ فَاجِرٍ، فَاحْذَرُوا الْجُهَالَ مِنَ الْعِبَادِ، وَالْفُجَارَ مِنَ الْعُلَمَاءِ، فَإِنَّ أَوْلَيْكَ فِتْنَةُ الْفِتَنِ. (2) 3926. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: الإمام علي عليه السلام: قَصَمَ ظَهْرِي عَالِمٌ مُتَهَتِّكٌ وَجَاهِلٌ مُتَسَكِّكٌ، فَالْجَاهِلُ يَغُشُّ النَّاسَ بِتَسْكِهِ، وَالْعَالِمُ يُفَرِّهُمُ بِتَهْتِكِهِ. (3) 3927. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: قَطَعَ ظَهْرِي اثْنَانِ: عَالِمٌ فَاسِقٌ يَصُدُّ عَنِ عِلْمِهِ بِفِسْقِهِ، وَجَاهِلٌ نَاسِكٌ يَدْعُو النَّاسَ إِلَى جَهْلِهِ بِنُسْكِهِ. (4) 3928. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: عنه عليه السلام: قَطَعَ ظَهْرِي رَجُلَانِ مِنَ الدُّنْيَا: رَجُلٌ عَلِيمٌ اللِّسَانِ فَاسِقٌ، وَرَجُلٌ جَاهِلٌ الْقَلْبِ نَاسِكٌ، هَذَا يَصُدُّ بِلِسَانِهِ عَنِ فِسْقِهِ، وَهَذَا يَنْسِكُهُ عَنِ جَهْلِهِ، فَاتَّقُوا الْفَاسِقَ مِنَ الْعُلَمَاءِ وَالْجَاهِلَ مِنَ الْمُتَعَبِّدِينَ، أَوْلَيْكَ فِتْنَةُ كُلِّ مَفْتُونٍ، فَأَتَى سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَقُولُ: يَا عَلِيُّ، هَلَاكُ أُمَّتِي عَلَى يَدَي كُلِّ مُنَافِقٍ عَلِيمِ اللِّسَانِ. (5).

- 1- . جامع بيان العلم وفضله : ج 1 ص 192 عن ابن وهب .
- 2- . الفردوس : ج 2 ص 268 ح 3249 عن أبي أمامه ، كنز العمال : ج 9 ص 43 ح 24847 .
- 3- . منيه المريد : ص 181 ، غرر الحكم : ح 9665 نحوه ، بحار الأنوار : ج 2 ص 111 ح 25 .
- 4- . تنبيه الخواطر : ج 1 ص 82 وراجع غرر الحكم : ح 9665 وعوالى اللاكلى : ج 4 ص 77 ح 64 .
- 5- . الخصال : ص 69 ح 103 ، روضه الواعظين : ص 10 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 106 ح 3 .

6 / 8 خطر دانشمند بدکار و نادان عابد

6 / 8 خطر دانشمند بدکار و نادان عابد 3931. عنه صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : مایه هلاکت امت من ، دانشمند بدکار و عابد نادان است و بدترین بدها ، دانشمندان بدکار و نیکوترین نیک ها ، دانشمندان نیک اند . 3932. عنه صلی الله علیه و آله : پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : بسی عابد نادان و دانای بدکار ! پس ، از عابدان نادان و دانایان بدکار پرهیزید که اینان ، اساس فتنه هایند . 3933. الإمام الباقر علیه السلام : امام علی علیه السلام : دانشمند پرده در [که حرمت شکنی می کند] و عابد نادان ، پشت مرا شکستند : نادان ، با عبادتش مردم را گول می زند و دانشمند ، با پرده دری اش مردم را بیزار می کند . 3931. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : دو کس ، پشت مرا شکستند : دانشمند فاسق که با فسقش از دانش خود جلو می گیرد ، و عابد نادان ، که مردم را با عبادتش به نادانی خویش فرا می خواند . 3932. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله : امام علی علیه السلام : دو کس از دنیا پشت مرا شکستند : زبان آور فاسق و عابد نادان دل . یکی با زبانش فسقش را می پوشاند و دیگری با عبادتش ، نادانی اش را . از دانشمند فاسق و نادان متعبد پرهیزید که اینان ، اساس هر فتنه ای هستند .

من خود از پیامبر خدا شنیدم که می فرمود : «ای علی ! هلاک امت من به دست منافق زبان آور است» .

3933. امام باقر عليه السلام: عنه عليه السلام: كَمِ مِنْ عَالِمٍ فَاجِرٍ وَعَابِدٍ جَاهِلٍ! فَاتَّقُوا الْفَاجِرَ مِنَ الْعُلَمَاءِ وَالْجَاهِلَ مِنَ الْمُتَعَبِّدِينَ.

(1) 3934. مجمع البيان عن الحكم بن ظهير: عنه عليه السلام: اتَّقُوا الْفَاسِقَ مِنَ الْعُلَمَاءِ وَالْجَاهِلَ مِنَ الْمُتَعَبِّدِينَ، أَوْلَيْكَ فِتْنَةٌ كُلُّ مَفْتُونٍ.

(2) 3934. مجمع البيان (_ به نقل از حکم بن ظهير _) الإمام الباقر عليه السلام: إِيَّاكُمْ وَالْجُهَّالَ مِنَ الْمُتَعَبِّدِينَ، وَالْفَجَارَ مِنَ الْعُلَمَاءِ؛ فَإِنَّهُمْ فِتْنَةٌ كُلُّ مَفْتُونٍ! (3) 6 / 9 شِدَّةُ حِسَابِ الْعُلَمَاءِ 3937. رسول الله صلى الله عليه وآله: رسول الله صلى الله عليه وآله: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعَافِي الْأُمِّيَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا لَا يُعَافِي الْعُلَمَاءَ. (4) 3935. امام صادق عليه السلام (_ درباره اين سخن خداوند متعال : { Q } «شما ، بهترين) عنه صلى الله عليه وآله: أَلَا وَإِنَّ اللَّهَ يُغْفِرُ لِلْجَاهِلِ أَرْبَعِينَ ذَنْبًا قَبْلَ أَنْ يُغْفِرَ لِلْعَالِمِ ذَنْبًا وَاحِدًا! (5) 3936. امام صادق عليه السلام (_ درباره اين سخن خداوند متعال : { Q } «و بايد از مى) الإمام الصادق عليه السلام: يُغْفَرُ لِلْجَاهِلِ سَبْعُونَ ذَنْبًا قَبْلَ أَنْ يُغْفَرَ لِلْعَالِمِ ذَنْبٌ وَاحِدٌ. (6) .

-
- 1- غرر الحكم: ح 6970، عيون الحكم والمواعظ: ص 379 ح 6414.
 - 2- الخصال: ص 69 ح 103 عن أبي عبد الله البرقي بإسناده يرفعه، روضه الواعظين: ص 10، بحار الأنوار: ج 2 ص 106 ح 3.
 - 3- قرب الإسناد: ص 70 ح 226 عن مسعدة بن صدقة عن الإمام الصادق عليه السلام، بحار الأنوار: ج 1 ص 207 ح 3.
 - 4- حليه الأولياء: ج 2 ص 331 و ج 9 ص 222، الفردوس: ج 5 ص 464 ح 7868 نحوه وكلاهما عن أنس، كنز العمال: ج 10 ص 208 ح 29098.
 - 5- تاريخ بغداد: ج 1 ص 238 عن أبي هريره.
 - 6- الكافي: ج 1 ص 47 ح 1، تفسير القمى: ج 2 ص 146 كلاهما عن حفص بن غياث، بحار الأنوار: ج 2 ص 27 ح 5.

6 / 9 حساب دانشمندان بد

3937. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: بسی دانشمند بدکار و عابد نادان! پس، از دانشمند بدکار و نادان متعبد
 پرهیزید. 3938. عنه صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: از دانشمند بدکار و متعبد نادان پرهیزید که آنان، مایه فتنه هر فتنه زده
 ای هستند. 3939. رسول الله صلی الله علیه و آله (_) فی قَوْلِهِ تَعَالَى : { Q } «وَكَذَلِكَ لِكَ جَعَلْنَاكَ ك (امام باقر علیه السلام: زنهار از متعبدان
 نادان و دانشمندان بدکار که آنان، مایه فتنه هر فتنه زده ای اند! 6 / 9 سختی حساب دانشمندان 3940. رسول الله صلی الله علیه و آله: پیامبر
 خدا صلی الله علیه و آله: خداوند عز و جل در روز قیامت، بی سوادان را از چیزهایی معاف می دارد که دانشمندان را از آنها معاف نمی
 کند. 3941. عنه صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: هان! بدان که خداوند، چهل گناه را از نادان می آمرزد، پیش از آن
 که یک گناه را از دانا بیامرزد. 3940. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: امام صادق علیه السلام: هفتاد گناه برای نادان آمرزیده می شود،
 پیش از آن که یک گناه برای دانشمند، آمرزیده شود.

6 / 10 عقابُ علماءِ السوءِ 3942. امام باقر عليه السلام (_ در بيان اوصاف پيروان اهل بيت عليهم السلام _) رسول الله صلى الله عليه و آله : اوحى الله الى داود عليه السلام : لا تجعل بينى وبينك عالماً مفتوناً بالدنيا فيصدمك عن طريق محبتي ، فإن أولئك قطع طريق عبادى المريرين ، إن أدنى ما أنا صانع بهم أن أنزع حلاوة مناجاتى عن قلوبهم. (1) 3943. السيره النبويه لابن هشام عن ابن عباس : عنه صلى الله عليه و آله : إن أشد الناس عذاباً يوم القيامة عالم لم ينفعه الله بعلمه. (2) 3943. السيره النبويه ، ابن هشام (_ به نقل از ابن عباس _) عنه صلى الله عليه و آله : إن أشد الناس عذاباً يوم القيامة من قتل نبياً ، أو قتل أحد والديه ، أو عالم لم ينتفع بعلمه. (3) 3944. الإمام الصادق عليه السلام (_ فى قوله تعالى : { الَّذِينَ ءَاتَيْنَاهُ }) عنه صلى الله عليه و آله : ثلاثة يدخلون النار : قاتل للدنيا (4) ، وعالم أراد أن يذكر لا يحتسب علمه ، ورجل وسع عليه فجاد به فى الثناء وذكر الدنيا. (5) 3945. رسول الله صلى الله عليه و آله : عنه صلى الله عليه و آله : من تعلم القرآن ، ثم تفقه فى الدين ، ثم أتى صاحب سلطان تملقاً إليه وطمعاً لما فى يديه ، خاص بقدر خطاه فى نار جهنم. (6) 3944. امام صادق عليه السلام (_ درباره اين سخن خداى متعال : { Q } «كسانى كه كتاب) عنه صلى الله عليه و آله : إن أهل النار ليتأذون من ريح العالم النارك لعلمه ، وإن أشد أهل النار ندامه وحسرة رجل دعا عبداً إلى الله فاستجاب له وقبل منه ، فأطاع الله فأدخله الله الجنة ، وأدخل الداعى النار بترك علمه واتباعه الهوى وطول الأمل ، أما اتباع الهوى فيصدم عن الحق ، وطول الأمل ينسى الآخرة. (7) .

- 1- الكافى : ج 1 ص 46 ح 4 ، علل الشرائع : ص 394 ح 12 كلاهما عن حفص بن غياث عن الإمام الصادق عليه السلام ، تحف العقول : ص 397 عن الإمام الكاظم عليه السلام فى وصاياه لهشام نحوه ، بحار الأنوار : ج 2 ص 107 ح 8 ؛ جامع بيان العلم وفضله : ج 1 ص 193 .
- 2- منيه المرید : ص 153 ، عدّه الداعى : ص 67 عن الإمام الصادق عليه السلام ، تنبيه الخواطر : ج 2 ص 213 كلاهما نحوه ، بحار الأنوار : ج 2 ص 38 ح 64 .
- 3- روضه الواعظين : ص 15 .
- 4- أى قتل نفساً لأمر دنيوى .
- 5- الفردوس : ج 2 ص 100 ح 2531 عن ابن عمر ؛ مستدرک الوسائل : ج 13 ص 127 ح 14967 نقلاً عن لبّ اللباب .
- 6- مستدرک الوسائل : ج 13 ص 127 ح 14976 نقلاً عن القطب الراوندى فى لبّ اللباب .
- 7- الكافى : ج 1 ص 44 ح 1 ، الخصال : ص 51 ح 63 كلاهما عن سليم بن قيس ، عدّه الداعى : ص 67 وفيه إلى «واتباعه الهوى» ، منيه المرید : ص 146 ، عوالى اللآلى : ج 4 ص 76 ح 62 ، كتاب سليم بن قيس : ج 2 ص 718 ح 18 نحوه وكلها عن الإمام على عليه السلام عنه صلى الله عليه و آله ، بحار الأنوار : ج 2 ص 35 ح 37 .

10 / 6 کيفر دانشمندان بد 3947. الإمام الصادق عن أبيه عن جدّه عن أبيه عليهم السلايماير خدا صلی الله عليه و آله : خداوند به داوود عليه السلام وحی کرد : «میان من و خودت ، دانشمند مفتون دنیا را قرار مده که تو را از مسیر محبت من ، باز می دارد . اینان ، راهزنان راه بندگان خواهان من اند . کمترین کاری که با آنان می کنم ، این است که شیرینی راز و نیاز با خود را از دل هایشان می برم» . 3948. حلیه الأولیاء : پیامبر خدا صلی الله عليه و آله : سخت ترین عذاب در روز قیامت ، از آن دانشمندی است که خداوند ، وی را از دانشش سودی نبخشیده است . 3946. پیامبر خدا صلی الله عليه و آله : پیامبر خدا صلی الله عليه و آله : سخت ترین عذاب در روز قیامت ، از آن کُشنده پیامبر یا پدر و مادر ، و یا دانشمندی است که از دانشش بهره ای نجسته است . 3947. امام صادق علیه السلام (_ از پدرش ، از جدّش ، از پدرش علیهم السلام _) پیامبر خدا صلی الله عليه و آله : سه کس داخل آتش می شوند : قاتل کسی از سر دنیاخواهی ؛ دانشمندی که دوست دارد از وی یاد شود و [پاداش] دانشش را از خدا نخواهد ؛ و ثروتمندی که دارایی اش را برای ستایش و یادکرد در دنیا ببخشد . 3948. حلیه الأولیاء : پیامبر خدا صلی الله عليه و آله : آن که قرآن می آموزد و سپس در دین تفقه (ژرفکاوی) می کند و آن گاه برای چاپلوسی و چشمداشت به آنچه در دست سلطان است ، نزد وی می آید ، به اندازه راهی که پیموده ، در آتش دوزخ فرو می رود . 3949. الکافی عن علی بن عیسی رفعه ، قال : پیامبر خدا صلی الله عليه و آله : دوزخیان از بوی دانشمند و گذارنده دانشش اذیت می شوند و پشیمان ترین و پرحسرت ترین ساکنان جهنّم ، مردی است که بنده ای را به سوی خدا فرا خوانده و او پاسخ مثبت داده و از وی پذیرفته و اطاعت خدا را کرده و خدا هم او را به بهشت برده است ؛ ولی آن دعوت کننده را به سبب و گذاردن دانشش و پیروی از هوایش و درازی آرزویش ، به دوزخ افکنده است . پیروی هوس ، از حق باز می دارد و درازی آرزو ، آخرت را از یاد می برد .

3949. الكافي (_ به نقل از علی بن عیسی ، در حدیثی که سند آن راب) عنه صلى الله عليه وآله _ فى وصيته لعلّى عليه السلام _ : يا عليّ ، إنّ فى جهنّم رحاءً من حديدٍ تطحنُ بها رؤوسُ القراءِ والعلماءِ المُجرمينَ . (1) 3950. حليه الأولياء عن كعب الأخبار : عنه صلى الله عليه وآله : إنّ فى جهنّم رحيّ تطحنُ علماءُ السوءِ طحناً . (2) 3950. حليه الأولياء (_ به نقل از كعب الأخبار _) عنه صلى الله عليه وآله : يُوتى بعلماءِ السوءِ يومَ القيامةِ فيقذفونَ فى نارِ جهنّم ، فيدورُ أحدُهُم فى جهنّم بقصده كما يدورُ الحمامُ بالرحى ، فيقالُ له : يا ويلك ، بك اهتدينا فما بالك؟

قال : إني كنتُ أخالفُ ما كنتُ أنهاكم . (3) 3951. رسول الله صلى الله عليه وآله : الإمام عليّ عليه السلام : لا يستوى عندَ الله فى العتوبه الذين يعلمون والذين لا يعلمون ، نفعنا الله وإياكم بما علمنا وجعله لوجهه خالصاً إنّه سميعٌ مجيبٌ . (4) 3952. رسول الله صلى الله عليه وآله : عنه عليه السلام : السلطانُ الجائرُ والعالمُ الفاجرُ أشدُّ الناسِ نكايهً (5) . (6) 3951. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله : عنه عليه السلام : وقودُ النارِ يومَ القيامةِ كلُّ غنّى بخلٍ بماله على الفقراءِ ، وكلُّ عالمٍ باعَ الدينَ بالدينِ . (7) .

- 1- . جامع الأخبار : ص 130 ح 254 وراجع : النخصال : ص 296 ح 65 وثواب الأعمال : ص 302 ح 1 .
- 2- . كنز العمال : ج 10 ص 208 ح 29100 نقلاً عن ابن عدى وابن عساكر عن أنس .
- 3- . كنز العمال : ج 10 ص 207 ح 29097 نقلاً عن ابن النجار عن أبى هريره .
- 4- . الإرشاد : ج 1 ص 230 ، بحار الأنوار : ج 2 ص 31 ح 19 .
- 5- . نكيته فى العدو نكايه : إذا قتلت فيهم وجرحت (الصحاح : ج 6 ص 2515) .
- 6- . غرر الحكم : ح 1897 .
- 7- . غرر الحكم : ح 10126 ، عيون الحكم والمواعظ : ص 503 ح 9227 .

3952. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله_ در سفارش به علی علیه السلام_: ای علی! در دوزخ آسیابی آهنین است که بدان، سرهای قاریان و دانشمندان مجرم را آسیاب می کنند. 3953. عنه صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: در دوزخ، آسیابی است که دانشمندان فاسد را کاملاً آسیاب می کند. 3954. عنه صلی الله علیه و آله: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: روز قیامت، دانشمندان بد را می آورند و در آتش دوزخ می افکنند. پس یکی از آنها در دوزخ، دور خود می گردد، همان گونه که الاغ، گرد آسیاب می چرخد. پس به او گفته می شود: وای بر تو! ما به تو هدایت یافتیم. چرا این گونه ای؟

می گوید: من با هر چه شما را از آن باز می داشتم، مخالفت می کردم. 3955. صحیح البخاری عن أبي سعيد الخدري: امام علی علیه السلام: نزد خداوند، کیفر کسانی که می دانند و آنان که نمی دانند، یکسان نیست. خداوند، ما و شما را از آنچه آموخته ایم، بهره مند گرداند و آن را خالص برای خود قرار دهد که او، شنوا و اجابت کننده است. 3956. رسول الله صلی الله علیه و آله: امام علی علیه السلام: فرمان روای ستمگر و دانشمند بدکار، سخت ترین کیفر را دارند. 3957. المعجم الكبير عن كثير بن عبد الله عن أبيه عن جدّ امام علی علیه السلام: هر توانگری که از دارایی اش بر ناداران بخل ورزد و هر دانشمندی که دین را به دنیا بفروشد، روز قیامت، آتش زنه دوزخ است..

3953. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: عنه عليه السلام: أَعْظَمُ النَّاسِ وَزَرًا الْعُلَمَاءُ الْمُفْرَطُونَ. (1) 3954. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: الإمام الصادق عليه السلام: أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ أَهْوَنَ مَا أَنَا صَانِعٌ بِعَبْدٍ غَيْرِ عَامِلٍ بِعِلْمِهِ مِنْ سَبْعِينَ عُقُوبَةً بَاطِنِيَّةً أَنْ أُخْرِجَ مِنْ قَلْبِهِ حَلَاوَةٌ ذِكْرِي. (2) 3955. صحيح البخارى (_ به نقل از ابو سعيد خُدري _) عيسى عليه السلام: وَيَلُّ لِلْعُلَمَاءِ السَّوِّءِ كَيْفَ تَلَطَّى عَلَيْهِمُ النَّارُ؟! (3) 3956. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: مكارم الأخلاق عن عبد الله بن مسعود: بَكَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَبَكَينَا لِبُكَائِهِ .

وَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا يُبْكِيكَ؟

فَقَالَ: رَحْمَةً لِلْأَشْقِيَاءِ، يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: «وَلَوْ تَرَى إِذْ فَرَغُوا فَلَا قُوَّةَ وَأُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ» (4) يَعْنِي: الْعُلَمَاءُ وَالْفُقَهَاءَ. (5) راجع: ص 532 (حساب علماء السوء).

1- غرر الحكم: ح 3197، عيون الحكم والمواعظ: ص 116 ح 2564.

2- عدّه الداعى: ص 69، مصباح الشريعة: ص 345 نحوه.

3- الكافى: ج 1 ص 47 ح 2 عن حفص بن غياث عن الإمام الصادق عليه السلام، منيه المريد: ص 141 وفيه «تصلى» بدل «كيف تلطّى»، بحار الأنوار: ج 2 ص 39 ح 67.

4- سبأ: 51.

5- مكارم الأخلاق: ج 2 ص 347 ح 2660، بحار الأنوار: ج 77 ص 99 ح 1.

3958. رسول الله صلى الله عليه وآله (_ وَقَدْ أَشَارَ إِلَى عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ _) امام علی علیه السلام: سنگین ترین گناه را دانشمندانی دارند که [در عمل] کوتاهی می کنند. 3959. عنه صلى الله عليه وآله: امام صادق علیه السلام: خداوند متعال به داوود علیه السلام وحی کرد: «سبک ترین کیفر از هفتاد کیفر معنوی که به بنده بی عمل به دانشش می دهم، این است که شیرینی ذکر را از دلش بیرون می کنم».

3958. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله (_ در اشاره به علی علیه السلام _) عیسی علیه السلام: وای بر دانشمندان بدکار که چگونه آتش بر آنها زبانه می کشد! 3959. پیامبر خدا صلى الله عليه وآله: مکارم الأخلاق _ به نقل از عبد الله بن مسعود _: پیامبر خدا گریست . ما نیز با گریه ایشان، گریستیم و گفتیم: ای پیامبر خدا! چه چیز شما را گریاند؟

فرمود: «دلسوزی بر بدبختان . خداوند متعال می فرماید: «ای کاش می دیدی هنگامی را که هراسان می شوند و گریزی در کار نیست و از جایی نزدیک، گرفته می شوند». منظور، دانشمندان و فقیهان اند». ر. ک: ص 533 (حساب دانشمندان بد).

ص: 541

فهرست تفصیلی .

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر/ 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

